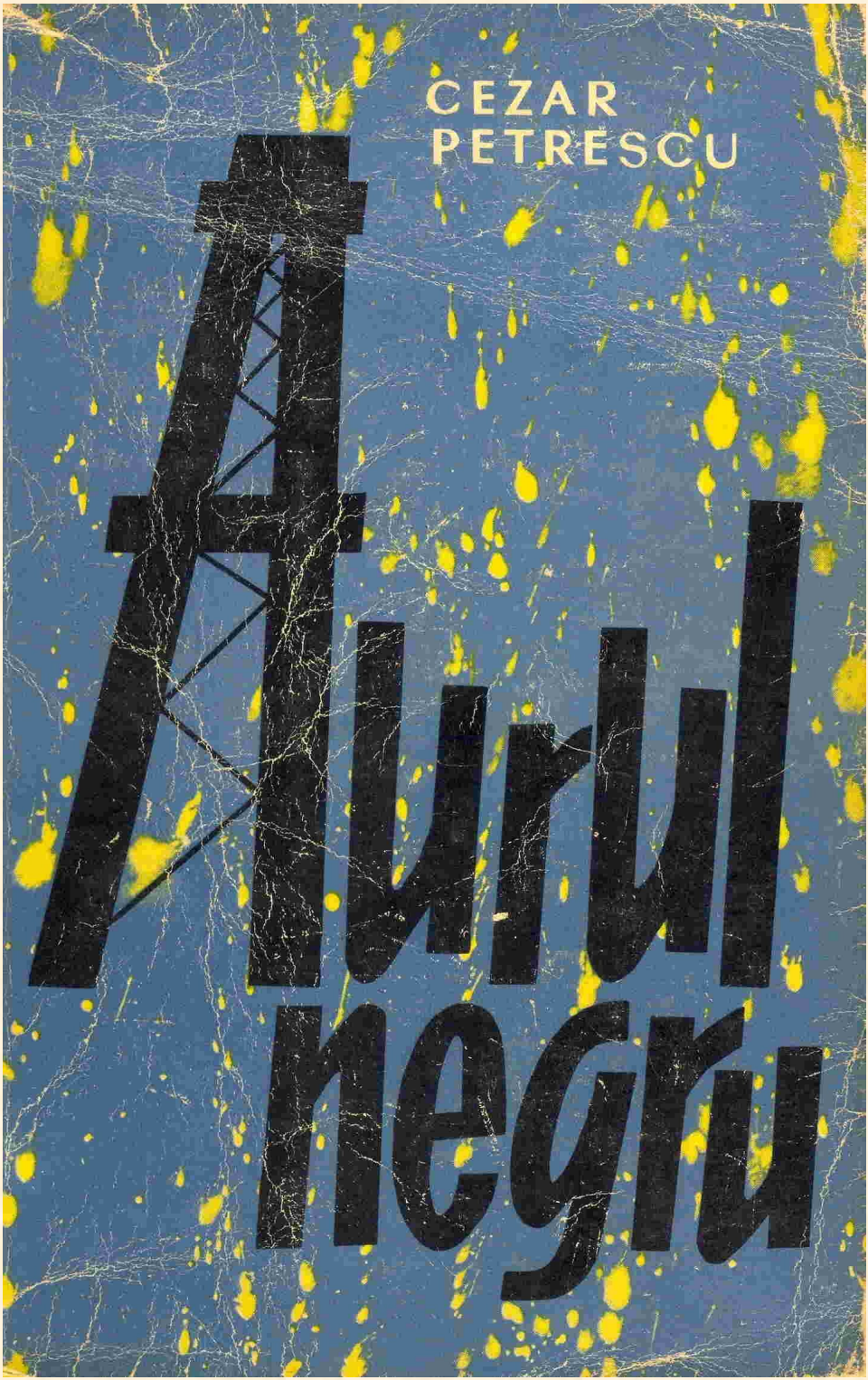
CEZAR
PETRESCU
Aurul
negru

Coperta de *I. Molnar*

CEZAR PETRESCU

Aurul negru

19 6 1

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

CUVÎNT ÎNAINTE

Vom avea o bună înţelegere asupra romanului ***Aurul Negru***, dacă-l vom privi nu în raport cu epoca pe care-o oglindeşte, nu doar cu cea în care-a apărut, dar şi în ansamblul operei pe care a conceput-o scriitorul Cezar Petrescu pentru a zugrăvi societatea romînească din primele patru decenii ale secolului. Această operă întinsă, în anii de pînă la eliberare, pe vreo patruzeci de volume, din care aproape trei sferturi romane — şi-a propus să fie o „cronică romînească a veacului XX". În această „cronică", ciclul intitulat mai întîi ***Pămînt şi cer***, apoi ***Aurul Negru***, trebuia să constituie ***„un roman din atmosfera atît de pitorească, necunoscută şi dramatică a regiunilor petrolifere"***. În faţa materialului, însă, în procesul elaborării, eroii, faptele şi-au cerut drepturi mai mari. Şi astfel, plănuitul volum s-a transformat într-un ciclu de două romane: ***Comoara regelui Dromichet*** şi ***Aurul negru*** — apărute, primul în 1931 şi următorul la trei ani după aceea — adică legînd între ele două cărţi distincte pe care le pregătea Cezar Petrescu: romanul petrolului, devenit ***Comoara regelui Dromichet*** şi probabil acel anunţat „roman al moravurilor politice", care este ***Aurul negru*** şi care a dat, Ia reeditarea de acum treisprezece ani, titlul întregului ciclu.

Trebuie spus că romanul Aurul negru este legat de principalele romane publicate de Cezar Petrescu începînd din 1928, fie că ne referim la elementele de cadru, la personajele comune, la preocupări sau la probleme care trec dintr-o carte în alta. Iordan Hagi-Iordan, puternicul rechin capitalist, „marele brigand" al petrolului şi al speculaţiei de bursă, personaj central

în ***Aurul negru***, apăruse prima dată în ***Calea Victoriei*** şi avea să apară iarăşi în ***Oraş patriarhal***. Inginerul Dinu Grinţescu, nu mai puţin central în ***Aurul Negru***, ne va fi prezentat la începutul carierei sale în ***Plecat fără adresă***; pe avocatul şi prefectul Emil Sava îl întîlnim de asemenea în ***Apostol***, iar despre soarta lui în anii mai apropiaţi şi chiar în epoca noastră, povesteşte romanul recent ***Oameni de ieri, oameni de azi, oameni de mîine***; în sfîrşit, pe venalul Gică Elefteresc, „ministrul băiat bun”, îl aflăm şi în ***Calea Victoriei***.

Pe de altă parte, locul unde se desfăşoară principalele întîmplări în ***Aurul negru***, satul Piscul Voievodesei, se află pe celălalt versant al dealului care stă în faţa „oraşului patriarhal”, tîrgul Călimanului. În romanul care-i împrumută numele pentru a şi-l înscrie ironic în titlu: ***Oraş patriarhal*** — şi ale cărui întîmplări se situează cam după încheierea ultimei pagini din ***Aurul negru*** — sondele pornite de la Piscul Voievodesei cotropesc culmea dealului şi încep să coboare dincolo, spre tîrg, violentînd priveliştea coastei domoale, înverzite altădată, atît de familiară călimănenilor, cu scheleticele negre turle care trag ţiţeiul din adîncimi.

Nu e aici numai o legătură superficială, o simplă mutare a personajelor dintr-o carte în alta; e cu totul altceva decît o restrîngere a imaginaţiei, decît o monografie a unor familii sau a unei regiuni. Scriitorul a fost preocupat de mersul unei societăţi întregi, pe care, pentru a o reda mai fidel, mai complex, mai adînc, în desfăşurarea ei — mai exact în prăbuşirea ei — a urmărit-o în destinul unor eroi care se primenesc mereu, de la o carte la alta, dar şi în al altora, care trăiesc în fiecare carte tot alte momente ale vieţii lor, prefigurînd noii etape ale vieţii societăţii pe care-o reprezintă.

Principali reprezentanţi ai acestei societăţi, mai frecvenţi în opera lui Cezar Petrescu decît oricare altele dintre personajele sale, îi aflăm în bancherul Iordan Hagi-Iordan, în avocatul şi politicianul Emil Sava şi în inginerul Dinu Grinţescu.

Aceştia trei sînt întruchipări ale celor mai mari plăgi din cîte prezenta capitalismul, sînt exponenţii celei mai teribile opresiuni care a apăsat asupra poporului nostru, şi în special asupra clasei muncitoare înainte şi după primul război mondial, pînă în anii fascismului. Dinu Grinţescu — tehnicianul care transformă ştiinţa în pasiune pură, fără să se mai preocupe dacă meseria sa

slujeşte omenirii sau o distruge, nepăsător că progresul, descoperirile şi cuceririle lui storc şi ucid energii umane şi vieţi umane; Emil Sava — politicianul sforar, abil, demagog, panglicar, acaparator şi ambiţios să suie tot mai multe trepte, un Tipătescu modern, care se crede — într-un fel şi este — stă-pîn al judeţului, chiar atunci cînd se află în opoziţie; şi deasupra ambilor, mai tare decît ei, bancherul Iordan Hagi-Iordan — capita-listul, speculantul de bursă, transformîndu-i pe toţi în slugi, mituindu-i pe toţi, păstrîndu-i numai atît cît are nevoie de ei şi azvîrlindu-i apoi din calea lui fără nici un scrupul, fără nici o remuşcare.

Trinitatea aceasta: bancher, politician, tehnician, toţi trei individualişti în sensul cel mai acut al cuvîntului, aşa cum a produs burghezia în serie, în epoca de descompunere a capitalismului, această trinitate o vedem în romanul ***Aurul negru*** „la lucru", într-o febrilă desfăşurare de forţe, în ciocniri, în jafuri reciproce, în cîrdăşie şi în concurenţă, supunînd şi zdrobind în calea lor, ameninţîndu-se şi trecîn- du-şi locul unul altuia, după cum le cereau interesele momentului sau calculele perfide pentru viitor. În nici un alt roman al lui Cezar Petrescu bătălia pe care o dau aceste figuri reprezentative ale junglei capitaliste nu e atît de precis şi minuţios urmărită, ca în ***Aurul negru***, unde prada în dispută este petrolul, această imensă avuţie, în jurul căreia s-a dus de-a lungul unei întregi epoci — şi nu s-a încheiat încă — lupta marilor puteri capitaliste pentru împărţirea şi dominaţia lumii.

Romanul ***Aurul negru*** zugrăveşte un crîmpei al luptelor pentru petrol, al nelegiuirilor celor ce-l negociau, îl vindeau, îl jefuiau, îl foloseau ca trambulină pentru ascensiuni politice, sau ca izvor „negru" de aur galben, ca instrument de pervertire a conştiinţelor, sau de înfeudare a unei ţări întregi faţă de magnaţii din ţări străine.

Aici, în primul rînd, stă semnificaţia romanului ***Aurul negru*** şi această semnificaţie dorim s-o analizăm mai amplu, dezvăluindu-i în rîndurile de faţă cîteva din implicaţiile, rădăcinile şi ramificaţiile lămuritoare pe care le găsim în alte cărţi ale lui Cezar Petrescu, sau pur şi simplu în viaţa de toate zilele, aşa cum se desfăşura ea în epoca zugrăvită în roman.

În al doilea rînd, vrem să punem în dezbatere, dintr-o perspectivă mai puţin întîlnită în discutarea acestei cărţi, unele aspecte şi semnificaţii ale ei, în privinţa cărora socotim că fusese păgubită în sfertul de veac de

cînd pătrunde în rîndurile unui număr tot mai larg de lectori. Nu vom osteni deci pe cei ce parcurg aceste rînduri, cu povestirea întîmplărilor romanului. Ceea ce ne preocupă îndeosebi este să vedem în ce măsură Zaharia Duhu, acest erou atît de controversat de criticii literari încă de la apariţia lui acum trei decenii, răspunde unor adevăruri de viaţă, caută să afle şi află soluţii şi căi — şi ce fel de soluţii şi căi — de un interes general în epoca apariţiei romanului — şi care, deci, determină importanţa lui în zugrăvirea veridică a lumii şi epocii respective.

Hotărît lucru, nu e un caz prea întîlnit un căutător de comori ca Zaharia Duhu, omul care-şi face dintr-o himeră ideal de viaţă. Citito-rul se va convinge de-a lungul paginilor cărţii că Zaharia nu e un nebun, aşa cum îl cred cei din jurul lui, în frunte cu mama sa şi cu practicul inginer Dinu Grinţescu, căutător şi el al unei comori, mult mai concrete şi precise. Este drept că Zaharia Duhu va ajunge aproape de pragul nebuniei, cînd, după moartea în război a bunului său prieten, profesorul de arheologie Alexandru Opriş, alunecă spre beţie, şi cînd căutarea comorii devine un act mecanic, o obsesie. După ce depăşeşte acest prag, Zaharia revine însă la acea luciditate de căutător conştiincios şi metodic, care l-a caracterizat în anii premergători pri-mului război, înainte de a-şi pierde prietenul.

Zaharia Duhu află din cărţi despre posibilitatea existenţei fabulosului tezaur al regelui trac Dromichet, pe care l-ar fi văzut cu ochii săi principele Agatocle, feciorul lui Lisimah, unul dintre generalii şi urmaşii lui Alexandru Macedon. Imaginaţia lui Zaharia, om cu pospai de învăţătură, curmată încă la început şi împotriva propriei dorinţe, se aprinde repede. Ţăranul Zaharia Duhu începe să caute comori, aşa cum profesorul Alexandru Opriş cerceta urmele vechilor aşezări ale seminţiilor care au locuit Dacia în vremuri de demult şi aşa cum inginerul Dinu Grinţescu scormonea după petrol.

Trei căutători, trei oameni care umblă după cîte o comoară — dar cît de diferite comori!

Alexandru Opriş e un romantic. El vrea să stabilească vechimea poporului, să descopere adevăruri asupra obiceiurilor şi practicilor lui din vechime, să dea lumii un spor de cunoştinţe; el e un om de ştiinţă, dublat de un poet.

Zaharia Duhu, La rîndul său, e un generos, ar vrea să asigure prin comoara lui, dacă va găsi-o, o oarecare stare celor mai necăjiţi din sat, să facă o şcoală, să

îmbrace copii, să le cumpere jucării, să curme nefericirile din jurul lui; el e un utopic.

Iar Dinu Grinţescu, în pasiunea lui „pentru progres”, pentru progresul cu orice preţ, e un cinic, un cosmopolit, un om în pragul dezumanizării. El caută petrolul nu pentru că asta i-ar folosi cuiva, pentru a-l sălta sau coborî cu o treaptă din starea lui. El nu urmăreşte să se îmbogăţească, ci doar să scoată petrol, cît mai mult petrol. El e un pătimaş, un om în care umanitatea s-a atrofiat. Tocmai de aceea va ajunge să facă parte din lumea celorlalţi, a lui Iordan Hagi-Iordan, a lui Emil Sava, care sînt îndreptăţiţi să vadă într-însul un aliat, dacă nu o slugă. Mai mult chiar, aceştia vor fi exterminaţi, înlăturaţi: Emil Sava de către Iordan Hagi-Iordan, iar acesta de concurenţa trusturilor olandeze şi engleze. Numai Dinu Grinţescu rezistă; el e asociat şi slu-gă, rînd pe rînd, lui Emil Sava, lui Iordan Hagi-Iordan şi lui Reginald Gibbons, stăpînul englez al exploatării petrolifere de la Piscul Voievodesei. Lipsit de ideal, Dinu Grinţescu e departe de a fi cel mai rezistent dintre toţi — el e, dimpotrivă, transformat într-o jalnică unealtă; în sufletul lui vor avea loc prăbuşirile şi abdicările cele mai importante, dintre cele pe care le urmăreşte scriitorul în roman.

Cea mai puternică dramă din romanul ***Aurul negru***, după cea a lui Zaharia Duhu, ni se pare aceea a inginerului Dinu Grinţescu.

Dintre cei trei căutători, el este singurul care-şi găseşte fără greş comoara pe care o dorea, aşa cum o dorea, şi face din ea exact ce dorea: o predă altora. Idealul lui Dinu Grinţescu este în fapt o zguduitoare lipsă de ideal, căci ea se referă la o valorificare abstractă a unei bogăţii. Dinu Grinţescu nu lucrează în folosul nimănui — spre deosebire de Zaharia Duhu şi Alexandru Opriş care urmăreau un ideal obştesc, spre deosebire chiar de Iordan Hagi-Iordan şi Emil Sava care urmăreau profit, situaţii politice, putere.

Închipuindu-se „om liber”, om al celei mai înalte spiritualităţi, prin tehnica pe care o deţine, el nu-şi dă seama cît de puternic şi total e înlănţuit de societatea burgheză.

Prin destinul lui, scriitorul Cezar Petrescu a adus o contribuţie interesantă la dezbaterea problemei intelectualului dintre cele două războaie. „Om al veacului” — care îşi începuse drumul în 1900 cu gîndul de a cuceri lumea — inginerul Dinu Grinţescu e în fapt o slugă a burgheziei. De aceea, nimeni în roman nu-l iubeşte, nimeni nu se apropie de el cu căldură, cu

prietenie, decît poate — într-o oarecare măsură — către final, cînd şi el e pe cale de a urma soarta altora, nimiciţi de concurenţa rechinilor capitalişti. Abia atunci Dinu Grinţescu începe a intui eroarea fundamentală a vieţii lui. Zaharia Duhu îl priveşte cu răceală, dacă nu chiar cu ură; inginerul prospector, olandezul Van den Vondel — alt „pasionat al petrolului", altă slugă a marelui capital — cu compătimire superioară; Iordan Hagi-Iordan îl îngăduie cu dispreţ, iar noul director, Reginald Gibbons, îl tolerează, ca pe o stare de fapt, temporară, pînă la ivirea unei soluţii. Admiraţia şi respectul tînărului confrate Sebastian Luduş se vor transforma şi ele, curînd, în răceală distantă, oficială. Nici Madala, soţia sa, nu-i va putea aduce o fărîmă de umanitate, deşi, alături de Ilenuţa lui Toader Precup, e fiinţa cea mai pură din întreaga carte. Şi ei, Madalei, Dinu Grinţesou îi va zdrobi viaţa printr-o indiferenţă care nu se curmă decît în faţa cifrelor ce indică noile straturi de petrol încă nedescoperite, noile cisterne care transportă — nu-l importă unde şi în al cui folos! — miile de tone de ţiţei prelucrat în rafinării.

Dinu Grinţescu a dobîndit pionieratul progresului cu preţul unei supreme abdicări şi înfrîngeri, cu pierderea umanităţii. Posibila lui revenire, sugerată la sfîrşitul romanului, indică mai mult un regret în faţa unei energii pierdute, nimicite de religia profitului, a exploatării.

Am insistat asupra acestei figuri (deşi nu Dinu Grinţescu e eroul central al romanului), deoarece prin ea se stabileşte legătura şi se face distinctă prăpastia între cele două lumi ale romanului: de o parte lu-mea lui Zaharia Duhu şi a lui Alexandru Opriş, lumea „căutătorilor", a oamenilor care au un ideal generos, legat de viaţa poporului, închinat binelui obştesc — de altă parte lumea lui Emil Sava şi Iordan Hagi-Iordan, profitorii, exploatatorii, al căror singur ideal este sfînta căpătuială. Între unii şi alţii, Dinu Grinţescu e „omul veacului", neacceptat de primii, refuzat de ceilalţi. Adică poziţia intelectualului legat de burghezie, poziţie cu atît mai primejduită, sortită eşecului, cu cît se menţine prin iluzia despre libertatea conştiinţei, prin iluzoria, demagogica luptă pentru progres a societăţii burgheze.

*

Romanul ***Aurul negru*** începe prin a fi romanul lui Zaharia Duhu, al acestui răzeş căutător al unei comori legendare.

Nu avem de gînd să rezumăm numeroasele discuţii care s-au purtat cu privire la acest personaj, pasionat pentru comoara lui, dar pe care găsind-o, o nimiceşte definitiv, abătînd cursul unei ape deasupra locului unde e ea îngropată. Cititorul de azi va fi poate interesat să afle că scriitorul a pornit de la un caz real. Un umil factor poştal de prin părţile Buzăului n-a încetat toată viaţa să caute o comoară, tot a regelui trac Dromichet. Şi lui i-au zis copiii, în derîdere, moş Dromi-chilă; şi el, călăuzit de himera comorii, a cutreierat şi ciocănit cu înverşunare dealurile din jurul satului său, scurmînd ţărîna, dînd peste hîrburi şi ciolane, dar nu peste rîvnitul tezaur de acum două milenii. Scriitorul povesteşte chiar că măruntul factor poştal, sau ce fel de funcţionar va fi fost, s-a arătat destul de mulţumit începînd să citească romanul ***Comoara regelui Dromichet***, unde a găsit un erou ai-doma cu dînsul. Şi-a dat seama curînd că întîmplările lui sînt cele care au format substanţa drumului lui Zaharia Duhu, dar n-a mai fost de acord cu sfîrşitul. Mai întîi, îi mărturisea el scriitorului într-un răvaş, mai întîi el nu găsise comoara, aşa cum era arătat în roman; şi al doilea, dacă ar fi găsit-o, el n-ar fi îngropat-o, cum atît de nesăbuit a procedat Zaharia Duhu, ci i-ar fi dat o cu totul altă destinaţie! De pildă, ar fi clădit la început o şcoală...

Va să zică, întîmplarea cu căutarea unei comori este deplin cu putinţă. Să fi rămas la această limită, a faptului brut oferit de realitate, să fi descris peripeţiile căutătorului de comori — ar fi dus la o scriere poate fantastică, dacă nu plată. Scriitorul a ales cu totul o altă cale. El a adăugat faptului aflat în realitate, două planuri noi, lărgind perspectiva cărţii la proporţiile unei largi fresce sociale. Primul este acel al semnificaţiei pe care o capătă în roman căutarea unui fabulos tezaur, raportată la viaţa satului romînesc dinainte de primul război şi în epoca dintre cele două războaie; al doilea este constituit de lupta desfăşurată în jurul petrolului. Dacă originalitatea celui de-al doilea plan este clară pentru oricine şi se impune numaidecît oricărui cititor, trebuie spus că originalitatea primului nu numai că a scăpat adesea cercetătorilor, dar a fost fie interpretată pe dos, fie controversată — dacă nu contestată.

Vom porni chiar de aici.

Zaharia Duhu trăieşte în ochi noştri, ai cititorilor, prin pasiunea sa pentru comoară, prin acest veritabil ideal al său. Scriitorul n-a rămas la simpla relatare a unei pasiuni. Convingerea noastră este că el a ţintit mult mai departe. Vom înţelege şi aprecia la adevărata lui valoare acest roman şi acest erou, dacă vom raporta idealul lui Zaharia Duhu la idealul pe care-l poartă alţi eroi ai romanului. Am văzut că, de obiectivele lui Dinu Grinţescu — căutător şi el al unei comori, mult mai practice, mai concrete — pe Zaharia Duhu îl desparte o distanţă ca de la cer la pământ. Principala deosebire nu e cîtuşi de puţin că Grinţescu urmăreşte un scop foarte verificabil ştiinţificeşte, iar Zaharia Duhu umblă după năluci (faptul că în final romanul afirmă existenţa acestei comori îşi are semnificaţia sa în definirea idealului lui Zaharia Duhu, dar nu schimbă aparenţa de nălucire a obiectivului, căutărilor acestui răzeş îndîrjit). Nu în această diferenţiere, pe care o socotim neesenţială, stă deosebirea dintre cei doi eroi ai romanului. Valoarea caracterului unui om, a unui personaj de carte, o judecăm după intensitatea pasiunii cu care el îşi urmăreşte idealul, după capacitatea lui de jertfă — dar toate acestea nu în mod abstract, nu izolat de scopul urmărit, de poziţia de pe care pleacă în urmărirea idealului.

Zaharia Duhu caută comoara şi pentru interesul ştiinţific-documen-tar al problemei, şi pentru a-şi satisface nesaţul său de a găsi o asemenea comoară; dar, treptat, acestea se organizează în direcţia precisă de a sluji prin comoara sa viaţa unei colectivităţi umane. Dar şi dacă am restrînge pe căutătorul Zaharia Duhu la simpla urmărire a unei comori, socotim că răpim romanului elementul principal o dată cu însăşi semnificaţia sa.

Zaharia Duhu caută mai mult decît o comoară. El urmăreşte un ideal mai înalt, el caută rezolvarea unei probleme morale şi în acelaşi timp sociale. Că e aşa şi nu altfel, o dovedeşte continua confruntare pe care scriitorul a fost preocupat s-o realizeze nu numai între acest erou şi cei de partea cărora trece Dinu Grinţescu, ci mai ales între Zaharia Duhu şi cei din clasa lui socială.

Întregul sat Piscul Voievodesei se află într-o febrilă căutare. Fiecare — pe măsura caracterului, aspiraţiilor, curajului său — caută cu mai multă sau mai puţină înfrigurare „o comoară”. Unii nu izbutesc să treacă dincolo de meschinul interes imediat, palpabil. În fruntea lor se situează Petruţă V. Tudose, nepot de

pripas al lui Zaharia Duhu şi primul dintre cei care dezertează către lumea lui Dinu Grinţescu, a lui Iordan Hagi-Iordan şi a lui Emil Sava. Copilul Petruţă, devenit după trecere de ani profesorul universitar Petru V. Tudose, îşi ajustează „idealul”la catedra pe care o ocupă, şi-l rotunjeşte prin căsătoria cu ambiţioasa Cecil, care-l împinge către deputăţie şi — de ce nu? — către un secretariat general măcar, sau către un minister. De la dorinţa nevinovată de a avea un ceas şi de la dragostea pentru învăţătură, Petruţă străbate calea către aspiraţiile clasei în oare a intrat, către burghezie — şi prin aceasta devine şi el un înfrînt. Zaharia Duhu îl condamnă, îl reneagă; mai la urmă, resemnat, îl acceptă ca pe o fatalitate.

Un altul, pe care de asemenea Zaharia Duhu nu-l urmează, este chiar părintele său, înverşunatul răzeş Antohie Duhu, cel care printr-o viaţă de judecăţi şi procese i-a agonisit unicului fecior o stare cît să poată fi ferit de grija prea aspră a zilei de mîine. Antohie Duhu i-a transmis spiritul lui de dreptate, mîndria răzeşească de a fi liber, de a nu se pleca mai-marilor, moşieri şi politicieni. Şi el a umblat după o comoară — pămîntul moştenit de la străbunii săi, căpitani de oaste în timpul lui Leon-vodă Tomşa şi al altor voievozi. De la aceşti îndîrjiţi străbuni rămăseseră urice şi hrisoave, îndreptăţind pe urmaşi la stăpî-nirea pămînturilor. Antohie a urmărit să-şi recapete aceste drepturi vechi, uzurpate, pentru care a bătut căile tuturor tribunalelor ţării. Dragostea lui de dreptate, mîndria lui răzeşească, s-au transformat însă cu timpul într-o patimă cu obiectiv limitat la ogoarele dobîndite din pura dorinţă de a le avea, de a nu le şti în stăpînirea altora. Zaharia Duhu a lăsat să se stingă toate procesele, n-a dus mai departe moştenirea părintelui său, pentru că idealul său nu se manifestă în această direcţie. El căuta altceva — altă „comoară”, spre desperarea mamei sale Ruxanda Duhu, completare egoistă a spiritului de dreptate şi a mîndriei lui Antohie Duhu, dar şi al celui de agoniseală.

Şi Alexandru Opriş, profesorul de arheologie, căuta o comoară — mai determinată, mai reală decît cea a lui Zaharia Duhu, dar cu totul departe de aceea a lui Dinu Grinţescu. Alexandru Opriş, spuneam mai sus, e mînat de un interes ştiinţific şi patriotic, el nu e un individualist, ci un generos în felul său, un iubitor de oameni. Dar nici el n-are încredere în idealul lui Zaharia Duhu, nu crede în existenţa comorii lui. Caracterului ştiinţific al judecăţilor sale i se adaugă o

oarecare doză de scepticism, caracteristică intelectualului care are îndeajuns conştiinţa posibilităţilor sale şi a limitelor lor de realizare.

Pe Zaharia Duhu scriitorul îl confruntă în primul rînd cu acesta. Năluca de care e însufleţit personajul rămîne mai puternică, mai presus, deşi comorile celorlalţi sînt reale, concrete, palpabile.

Noi credem că în Zaharia Duhu scriitorul a pus o semnificaţie mai adîncă — aceea a căutătorului unei soluţii de viaţă, a unei rezolvări a problemei sociale. Zaharia Duhu respinge rezolvarea acestei probleme pe calea indicată de tatăl său, răzeşul Antohie, strîngătorul de urice şi de pămînturi; respinge şi rezolvarea pe care o preferă Alexandru Opriş — mai exact: nu se limitează la ea — atunci cînd pasiunii arheologice, patriotice, el, Zaharia Duhu, îi adaugă, oricît de firav exprimat în carte, obiectivul social concret, de rezolvare a problemelor satului.

Zaharia Duhu îşi poartă idealul de-a lungul războiului, care nu aduce schimbări în ce priveşte dorinţa lui de a-şi împlini năzucirea, aşa cum n-a adus schimbări în soarta celor cărora el le-ar închina comoara, dacă ar găsi-o. În război îşi pierde pe cel mai bun prieten, pe Alexandru Opriş; după război satul se înstrăinează de el, bănuindu-l aducător de nenorociri; mama îi orbeşte; Madala, sora lui Alexandru Opriş, îl părăseşte şi ea căsătorindu-se cu Dinu Grinţescu, care îl oco-leşte direct şi-l urăşte. Zaharia Duhu ajunge batjocura satului, „Moş Dromichilă”, rîsul copiilor, atrăgîndu-şi potrivnicia lui Petru V. Tudose, nepotul său, şi a lui Cecil, soţia acestuia, prin rezistenţa în faţa tentativelor de a-l face să-şi vîndă pămîntul, în adîncul căruia se află cele mai bogate zăcăminte de petrol din regiune.

Duşmănia, neîncrederea, dispreţul celor din jur, nu-l descumpănesc, cel mult îl înverşunează în patima lui pentru comoară; solicitările celor din lumea magnaţilor, cărora s-a vîndut Dinu Grinţescu, nu-l atrag, cu toate că-i oferă averi fabuloase, milioane şi milioane în palmă. Zaharia Duhu caută neabătut comoara lui, îşi urmăreşte idealul, mai statornic şi mai durabil pentru el decît cursa milioanelor rezultate din petrol, pe care el nu l-a căutat şi ale cărui consecinţe nu-l bucură.

Zaharia Duhu este deci purtătorul unei idei nobile, al unui ideal social generos şi uman.

Că acesta şi nu altul e sensul personajului, ne demonstrează evoluţia lui din ultimele pagini ale

primei părţi a romanului, a aceleia care a purtat la apariţie titlul ***Comoara regelui Dromichet***. În aceste pagini, Zaharia Duhu se încredinţează de existenţa reală a comorii mult căutate, pînă atunci numai dorită şi bănuită. El află comoara — dar cînd şi cu ce preţ? Cu preţul înstrăinării de ceilalţi ţărani, care i-au nesocotit sfatul şi şi-au dat societăţii petrolifere pămînturile, în schimbul unor sume de nimic, dar mai mari totuşi decît orice putuse vreodată imagina mintea lor; o află în seara următoare aceleia în care copiii satului au ars în zguduitorul rug al bisericii cuprinse de incendiu. În această împrejurare, Zaharia Duhu îngroapă la loc comoara şi abate pe deasupra ei cursul Pîrîului Voievodesei, pentru ca nimeni şi niciodată să nu mai dea peste ea. Din această clipă Zaharia Duhu adoptă faţă de cei din jurul său o mască: încredinţat acum pe deplin de existenţa comorii, el va declara cu seninătate: ***„M-am judecat bine. Nu este nici o comoară! N-a fost niciodată nici o comoară!... Comoara regelui Dromichet nu există! A fost o nebunie a mea... O nebunie prea lungă..”***

„— Ştiu, frate Zaharia! va exclama Dinu Grinţescu rîzînd şi bătîndu-l prieteneşte pe umăr. ***Eram convins ceva mai demult decît tine!...”***

Zaharia Duhu rămîne să poarte el singur mai departe povara unui adevăr, pe oare cei din jur n-aveau să-l înţeleagă niciodată — credea el — şi de aceea nici nu li-l spunea. Comoara, mult căutata comoară, neputîndu-şi revărsa binecuvîntarea asupra acelora cărora le era destinată, nu trebuia pîngărită de privirile şi amestecul lui Dinu Grinţescu, Petru V. Tudose, Cecil şi al celorlalţi — socotea Zaharia Duhu. Singurul om pe lume care s-ar fi bucurat sincer şi dezinteresat alături de Zaharia Duhu, în faţa comorii, profesorul Alexandru Opriş, putrezise undeva la Caşin. Idealul comorii rămîne în conştiinţa lui Zaharia Duhu; el capătă certitudinea că ea există, că poate fi găsită, dar că, în lumea lui Iordan Hagi-Iordan, a lui Emil Sava, a lui Dinu Grinţescu, ea nu poate să fie scoasă la iveală. Cînd şi de către cine va putea fi reluată căutarea comorii şi aflarea ei?

Scriitorul, negăsind, în cele ce-i dezvăluia epoca, rezolvarea problemei sale, o încredinţa viitorului, o îngropa — ca Zaharia Duhu comoara — lăsînd să treacă peste ea curgerea vremii, ca apele Pîrîului Voievodesei deasupra comorii, lăsa timpului rezolvarea problemei sociale, aflarea soluţiei pentru a vindeca nefericirea omenirii.

Timpul n-a greşit şi n-a întîrziat să aducă acest răspuns. Că scriitorul nu l-a aflat atunci — în aceasta stă tocmai o trăsătură caracteristică a realismului critic; dar că a fost continuu preocupat să pună şi să dezbată o asemenea problemă, acesta este unul din meritele esenţiale ale realismului operei lui Cezar Petrescu.

Încrederea că o soluţie există, că mult rîvnitul tezaur ***există*** — această certitudine o transmite cititorului Zaharia Duhu, care, cu tot utopismul său, cu toată căutarea sa mai mult pătimaşă decît conştientă, şi în orice caz gata să-l ducă spre nebunie, rămîne, prin admirabila sa consecvenţă şi nezdruncinată urmărire a idealului, o încercare valoroasă de erou pozitiv al literaturii realismului critic.

Romanul ***Comoara regelui Dromichet*** sfîrşea cu această desperată îngropare a idealului de către statornicul lui purtător. Zaharia Duhu încredinţa viitorului sarcina redescoperirii lui, sau... poate definitiva lui irosire. Suportul moral al personajului devine de aici mai departe certitudinea existenţei comorii, adică încrederea în posibilitatea unei rezolvări, fără a şti însă nici cine, nici cînd, nici cum va aduce iar comoara la lumina zilei, dăruind-o lumii. În aceasta stă sensul optimist al romanului şi tot aici stă momentul înfrîngerii personajului. Zaharia Duhu e şi el, în felul lui, un înfrînt; şi pe el l-a învins orînduirea contemporană lui, deoarece idealul său n-a putut triumfa în societatea burgheză. Dar, din punctul lui propriu de vedere, Zaharia Duhu rămîne triumfător, un triumfător individual şi întrucîtva egoist, pentru că certitudinea pe care a dobîndit-o el n-o mai împărtăşeşte nimănui, ci, întreagă şi curată, o păstrează numai pentru sine. Îl socotim din aceeaşi categorie, specifică realismului critic, a generoşilor, care însă, prin singularitatea luptei lor, nu mai au pînă la urmă posibilitatea să se realizeze şi ajung să se retragă în ei înşişi — atunci cînd nu sînt nimiciţi de societate. Între Radu Comşa din ***Întunecare*** şi Zaharia Duhu, stabilim această deosebire esenţială: pe cînd primul străbate drumul pînă la spulberarea ultimei iluzii, ultimei fărîme de ideal şi e un înfrînt definitiv şi iremediabil — Zaharia Duhu cîştigă o superioritate morală şi o independenţă materială faţă de cei din jur; acestea îi permit să rămînă şi mai departe la vechiul său ideal — dar adaptat şi el, în relaţiile cu lumea exterioară, practicilor acestei lumi, adaptat nu în sensul în care îl obliga această lume, ci, pe măsura sa

proprie, a fostului căutător de comori. Zaharia Duhu va fi, în a doua parte a ciclului, un generos salvator al sufletelor ajunse pe marginea prăpas- tiei, un împărţitor de bucurii şi daruri care corectează ceva, şi numai temporar, din groaznica nedreptate socială, în care se zbat marile mulţimi. El le face toate acestea cu conştiinţa că nu rezolvă mare lucru; că amînă doar mizerii şi nenorociri. Dar altceva nu se pricepe să facă şi nici autorul nu lasă să se înţeleagă că ar mai fi fost altceva cu putinţă de făcut în acea epocă pentru remedierea gravelor probleme sociale constatate la fiecare pas. De aici drama personajului în roma-nul ***Aurul negru***, de aici un anumit dezechilibru al său. Lunatic căută-tor mai înainte, Zaharia Duhu ajunge un lunatic resemnat, un om dorind ceva, dar neaşteptînd nimic. Aici stă desigur una din cauzele pentru care personajul e şi mai puţin consistent, din punct de vedere literar, în al doilea volum al ciclului; de aceea poate autorul l-a părăsit pe un al doilea plan, împingînd acum în centrul atenţiei uriaşa concurenţă a lumii care a batjocorit idealul lui Zaharia, care a transformat totul în tone de ţiţei, în milioane de lei, în posturi şi jetoane, în mită, şantaj şi corupţie.

Zaharia Duhu apare în ***Aurul Negru***, după găsirea comorii, ca un termen de comparaţie, prin curăţenia sa sufletească, pentru a măsura descompunerea lumii din jur. El devine un fel de strigoi pentru această lume, un om care rosteşte adevăruri dure, nemiloase, cu scepticism şi chiar cu satisfacţie de proroc al unei prăbuşiri — fireşte, prăbuşirea lumii robite petrolului.

Zaharia Duhu a alunecat uneori către condamnarea progresului, în numele unei vechimi patriarhale. S-a spus, şi nu fără oarecare îndreptăţire, să sub acest raport personajul poartă un mesaj inactual.

În ***Comoara regelui Dromichet*** această condamnare era rostită mai puţin împotriva progresului ca atare, cît împotriva formelor lui monstruoase, bestiale, date de orînduirea capitalistă, care schilodeşte pe om şi natura. Eroul n-a ştiut să discearnă ce e pozitiv în progresul pe care-l poartă ţiţeiul şi ce aparţine lumii capitalului.

Am pomenit ceva mai înainte despre scăzuta consistenţă, ca personaj literar, a lui Zaharia Duhu din volumul secund al ciclului, din perioada cînd fostul căutător de comori devine acţionar al societăţii „Voevoda”. Pe Zaharia Duhu, ajuns posesor al multor milioane, deocamdată fără ameniţarea secătuirii filonului şi păstrîndu-şi vechiul ideal, vechea

umanitate, sîntem ispitiţi să-l privim şi ca pe un soi de corb alb, un capitalist de treabă, posibil după cum se vede, un capitalist ***„care nu exploatează”***. Zugrăvirea lumii celor mulţi şi asupriţi — care nu şi-a aflat loc în roman — chiar şi numai pătrunderea mai adîncă în cercetarea provenienţei capitalului uriaş al lui Zaharia Duhu, ar fi descoperit că personajul a alunecat totuşi, fără să vrea şi fără să ştie, către tagma celor pe care i-a urît şi-i urăşte, a căror prăbuşire o proroceşte şi-o aşteaptă, către clasa lui Iordan Hagi-Iordan. În aceste limite, Zaharia Duhu e şi el un înfrînt, ca şi Radu Comşa, ca şi Nicolae Apostol, ca atîţia alţi eroi ai operei lui Cezar Petrescu, cu care se înru-deşte prin laturi identice ale destinului lor.

Dar în această direcţie romanul nu-şi extinde investigaţiile, care i-ar fi prilejuit alte concluzii şi, poate, o reliefare de mai dramatică frămîntare a personajului, faţă de perioada căutării comorii.

Sensul acesta al destinului lui Zaharia Duhu, de capitalist şi exploatator fără voie şi fără ştiinţă, i s-a dezvăluit însă autorului mult mai tîrziu, abia în anii noştri, determinîndu-l să mediteze la urmărirea mai departe a procesului străbătut de eroul său. Este ceeace intenţiona în romanul ***Bună ţară, rea tocmeală***, pe care nu a mai avut răgazul să-l scrie.

Iată, în cîteva trăsături, problemele care ni se par de discutat în legătură cu acest personaj central al ciclului ***Aurul negru***.

Şi, pentru că scriitorul însuşi zugrăveşte cealaltă lume, a capitalului, a petrolului, cel mai adesea în afara cunoaşterii şi destinului lui Zaharia Duhu — o vom discuta şi noi astfel. Căci, indiferentă dacă nu potrivnică faţă de comoara lui Zaharia Duhu, de frămîntarea lui, lumea capitalului se agită în spasmele ei agonice, gonind după cît mai mult profit, sfîşiindu-se pentru cea mai bună pradă, concurîndu-se pentru bani, pentru putere, pentru întîietate în jefuirea şi înşelarea maselor.

Zugrăvind acest vast proces, scriitorul a urmărit în cartea sa numai unul din cei doi poli ai antagonismului ascuţit de clasă, caracteristic epocii — el a zugrăvit clasele exploatatoare şi în special fauna politicienilor şi a capitaliştilor venali. Lumea exploatată a rămas un-deva, departe, să se frămînte, să se zbată, să sufere şi să moară; numai arare izbucniri pătrund pînă la suprafaţă şi intră în cadrul atenţiei romancierului. El nu şi-a propus s-o urmărească, deşi, putem să spunem cu toată convingerea, Zaharia Duhu ar fi găsit în

această lume prieteni mulţi, care să-i preţuiască zelul de căutător şi să-i spună cine va găsi „comoara”, şi ce fel de comoară, şi mai ales cum va putea fi ea adusă la îndemîna oamenilor. Dar, cum spuneam, în afara unor izbucniri şi menţionări fugare, despre care va fi vorba mai departe, această lume n-a fost obiectul zugrăvirii în aceste două cărţi ale ciclului lui Cezar Petrescu.

Aurul negru rămîne romanul căutătorului de comori Zaharia Duhu de o parte, şi al neguţătorilor şi traficanţilor de petrol, de bursă şi de conştiinţă, de cealaltă parte.

*

Petrolul a fost unul din principalele obiective ale penetraţiei capitalului străin în Romînia dinainte de primul război mondial şi al veritabilului brigandaj dintre cele două războaie. Poate în nici un alt domeniu ca în acela al extracţiei de petrol, nu s-au produs atît de uriaşe jafuri ale avutului naţional, n-au avut loc atîtea combinaţii înrobitoare pentru ţara noastră, atîtea afaceri tîlhăreşti.

Atunci cînd a trecut la zugrăvirea lumii petrolului, scriitorul a fost preocupat aproape numai de neguţătorii de ţiţei şi de conştiinţe, pe care i-a denunţat cu o vigoare cum puţine cărţi apărute între cele două războaie o realizează.

El a trecut repede peste destinul proletarilor din schela Piscul Voievodesei, distigîndu-i prea rar în peisajul de sonde, de păcură şi de motoare ale rafinăriilor. Drama lor este amintită prea vag, prea în treacăt, pentru un scriitor realist cu un program atît de vast cum a fost acela al lui Cezar Petrescu — drama acelor localnici, ajunşi angajaţi ai schelei, ca Gheorghieş Tălpăligă sau Alecu Toader Precup, cît şi a celor străini, aduşi cu ei de capitaliştii şi tehnicienii veniţi din Occident. Un început de grevă notat undeva, un peisaj de duminică pomenit altundeva, ne arată că scriitorul a ştiut de existenţa lumii care făcea ca bogăţiile să se reverse din adînc către buzunarele clicii de jefuitori. Dar nu pe aceasta s-a preocupat s-o zugrăvească, nu aceasta a cunoscut-o. Dramele, frămîntarea acestei lumi, lupta ei, au rămas departe de întîmplările romanului — deşi cu preţul mizeriei şi înrobirii ei aveau loc concurenţa, şantajul şi escrocheriile lui Iordan Hagi-Iordan, Emil Sava, Vasile şi Horia Ţincoca, Gică Elefterescu şi atîtora altora.

Afacerea de la Piscul Voievodesei nu rămîne una săvîrşită doar de cîţiva întreprinzători; ea intră numaidecît în circuitul general. Vîna bogată de petrol atrage — ca mierea viespile — tot alţi şi alţi pofticioşi. Iordan Hagi-Iordan e concurat o vreme numai de alţii de puterea lui, tot din Romînia; pe aceştia îi striveşte, îi mătură din cale fără nici o dificultate, pentru că de el sînt plătiţi miniştri şi deputaţi, prefecţi şi slujbaşi mărunţi. În raporturile lui Iordan Hagi-Iordan cu aparatul de stat din acea vreme, raporturi zugrăvite în roman, avem o justă repre-zentare a ţării aflată la discreţia marilor briganzi, care stăpînesc totul pentru că plătesc totul.

Cititorul de azi va aprecia la cuvenita valoare tabloul realizat în romanul ***Aurul negru***, unde sînt redate cu exactitate întîmplări şi situaţii aidoma cu cele din viaţă.

Aflăm despre faptul că magnaţii din Occident exercitau presiuni asupra guvernelor din Romînia burghezo-moşierească, prin împrumuturile pe care le acordau în schimbul concesiunilor terenurilor petrolifere, în condiţii zdrobitor de păgubitoare pentru ţară. Şantajul prin oprirea împrumutului, în legătură cu care se zbat ministrul Gică Elefterescu şi alţii din cîrdăşia lui politică, nu e un fapt literar, o invenţie, ci o realitate, ca şi legea minelor pentru care se luptă două tabere — două grupe de slugi a două trusturi străine, pentru pradă şi putere politică.

Imaginea vie a cruzimii trusturilor occidentale este noul director de la Piscul Voievodesei, englezul Reginald Gibbons. Nepăsător şi dispreţuitor faţă de tot ce e în jur, bestial pînă la ultima închipuire, Gibbons a aruncat cu mîinile sale în ţiţeiul clocotind un indian care luptase, în pămînturile îndepărtate ale Mexicului, pentru a-şi apăra ţara de invazia cotropitoare a monopoliştilor. Precis ca un ceasornic şi implacabil ca un destin, Reginald Gibbons lucrează cînd cu violenţa unei fiare, cînd cu puterea de insinuare a unui mituitor de rînd, cînd cu răbdarea unui păianjen ce-şi ţese plasa — totdeauna fără greş. Pe Iordan Hagi-Iordan îl concurează cu superioritatea lui financiară şi-l zdrobeşte; pe Dinu Grinţescu îl ameninţă cu perspectiva înlocuirii şi şi-l face supus şi ascultător; pe funcţionari îi terorizează; pe Emil Sava îl neglijează, pur şi simplu pentru că nu mai are nevoie de el, pentru că alţii, mai puternici decît măruntul prefect, fac şi desfac cele ce-i tre-buiesc englezului. Peste tot comandînd, peste tot răspîndind groază, spaimă, durere, ca altădată Iordan Hagi-Iordan, dar de o sută şi

de o mie de ori mai crîncen decît acesta, Reginald Gibbons, construit de scriitor în contururi puternic reliefate, este o imagine tipică de reprezentant al monopolismului străin năvălit după pradă în ţara noastră.

Fauna politicienilor este cea mai vastă dintre toate cele reprezentate în roman pentru a crea imaginea ţării ajunsă în mîna clicilor de tot felul; demagogul inveterat Horia Ţincoca schimbîndu-şi direcţia atacurilor cu precizia sfîrlezei care se întoarce după vînt încotro e rost de o plată mai substanţială; ministrul Gică Elefterescu, fost pe vremuri şi el un fel de insurgent, dar cuminţit, adică ajuns şi el la înţelepciunea sfîntului profit; Vasile Ţincoca, trăgătorul de sfori din umbră, de unde bucăţile apucate sînt mai mari şi mai grase, un Iordan Hagi-Iordan încă mai venal, pentru că se ascunde sub aparenţa omului cumsecade; apoi pletora de deputaţi şi gazetari, de trepăduşi şi clientelă — toţi alcătuind o lume a brigandajului ridicat la rang de principiu, linguşin-du-se cînd nu se poate sfîşia şi cumpărîndu-se reciproc cînd nu se pot înlătura unul pe altul.

Dacă nu avem în ***Aurul negru*** un tablou complet al societăţii capitaliste din Romînia secolului XX — în schimb laturile care există, şi în special fauna de capitalişti, politicieni şi gazetari, aceasta este aici viu înfăţişată şi denunţată.

Romanul se încheie cu un peisaj sumbru: la Piscul Voievodesei s-a întins — pentru o vreme numai, sau pentru totdeauna — paragina, ruina. Exploatările de petrol au fost închise sau numai suspendate. Vacarmul s-a mutat aiurea. În orăşelul ridicat anarhic peste noapte, obloanele s-au tras, tot brusc, pretutindeni; pămîntul arată vederii răni negre, murdare, braţe scheletice de sonde părăsite îndreptate către cer. Toate casele poartă afişe „De închiriat”, „De vînzare”. S-ar părea că nimeni nu mai aşteaptă nimic.

...Doar în adîncuri, aşteaptă petrolul, noile zăcăminte descoperite, mai bogate încă — aşteaptă să se işte noi bătălii, cu mult mai înfrico-şătoare. Deocamdată, romanul se încheie în perioada marii crize care a zguduit lumea în anii 1929-1933 şi în ghearele căreia era întreaga ţară. În acest ultim tablou, în care totul e sfîrşit, ruinat, distrus, se află totuşi să primească lumină bună şi lină o rîndunică, zidindu-şi cuibul sub streaşina unei case „De vînzarer, Zaharia Duhu, acum bătrîn şi istovit, cît şi stolul de hulubi albi, care se risipesc în joacă pe acoperişurile negre de păcură.

Semn că în marea şi sfîşietoarea descompunere dezlănţuită de imperialism se mai află totuşi germeni ai vieţii, care dau temeiuri suficiente de a crede încă, într-o altă zodie, mai bună.

Viaţa nu murise, ci se zbătea să pătrundă spre lumină — stătea închisă în zorii viitorului, pe care Zaharia Duhu încă nu-i vedea. El nu izbutea decît să se bucure de noul cuib de rîndunică, de zborul săgetat al cocoarelor, de jocul hulubilor, şi să închidă ochii ***„ameţit de atîta lumină bună şi lină”***. De-a lungul tuturor zguduirilor prin care trecuse, Zaharia Duhu îşi păstrase o fărîmă de suflet deschisă, curată, gata să primească înnoirile ce aveau să vină.

*

Cititorul şi-a dat seama, desigur, că principiul de care ne-am călăuzit în aceste rînduri a fost nu de a analiza romanul în toată ţesătura lui de caractere şi fapte, nici de a cerceta cartea din perspec-tiva felului cum ar fi putut ea să arate, dacă ar fi fost scrisă după Eliberare, cînd cu totul alta era puterea scriitorului de a surprinde, interpreta şi zugrăvi viaţa societăţii. Ne-a stat în gînd numai să deschidem pentru cititor porţi către răspunsurile la întrebările esenţiale pe care le pune romanul şi am fost preocupaţi s-o facem din perspectiva a ceea ce aduce această carte nou, curajos şi realist în epoca în care a fost scrisă şi tipărită.

Acest aport este unul de seamă în cadrul operei lui Cezar Petrescu şi în ansamblul literaturii noastre. Adică este tocmai temeiul preţuirii pe care i-a acordat-o cititorul încă la apariţie şi i-o acordă cititorul de azi, constructor al unei noi orînduiri, omul care a găsit soluţia atît de înverşunat cautată şi nedescoperită de căutătorul de comori Zaharia Duhu.

MIHAI GAFIŢA

PARTEA ÎNTÎI

COMOARA REGELUI DROMICHET

C A R T E A Î N T Î I

C a p i t o l u l I

La banchetul umbrelor închinau
oaspeţi ciudaţi.

Cerul era străveziu şi înalt, fără pată. Lumina bălaie ca mierea.

Era o primăvară lină, cum au mai trecut pe aicea mii.

Raza s-a alungat jucăuş cu o gîză. S-a furişat subţiată prin ochiurile frunzarului fraged. A stătut tremurînd dezmierdare vicleană de somn, pe gene. Mîna omului din cerdac a lunecat răpusă de toropeală. Şi în aceeaşi clipită, degetele căzînd au smuls perdeaua cea groasă care astupa arătarea de mult aşteptată.

A fost ca o dezlegare de vrajă.

Valea s-a deschis deodată cu sclipet de arme, de coifuri, de scuturi, în soare — şi cu oamenii vechi ai acestor ţinuturi.

Erau mulţi şi nu se asemănau.

Erau trecătorii de o parte, la masa lor de belşug, cu pocale de aur şi tipsii de argint.

Erau la cealaltă masă, de lemn, cioplită grosolan, localnicii statornici, în straiele lor aspre de cînepă şi păr, cu talere de paltin şi cupele scobite în corn răsucit de bour.

Aşa cum ospătau la mesele lor deosebite, se înţelegea din ce lumi depărtate s-au întîlnit.

Căpitanii oştii străine purtau în obraz semnele bătă- liilor de la marginea pămîntului, în nisipuri şi arşiţe de dincolo de mări. Dar în chipuri, în mişcarea lenevoasă a mîinii şi în vestmintele muiate în purpură, în pieptarele cu solzi de aur şi-n brăţările bătute în nestemate, mai purtau şi o moleşeală de trai bun şi huzur, molipsită şi adusă cu dînşii din satrapiile Asiei.

Mîncau tolăniţi pe cline aşternute cu velniţi înflorite şi covoare persieneşti. Întindeau peste umăr pocale filigranate, în care robii cu fuste femeieşti şi cercei în urechi turnau din amfore pîntecoase vin untdelemniu de Tasos, Chidos şi Rodos. Servii erau tineri şi gingaşi la faţă, ca fecioarele. Stăpînii se purtau cu obrazul ras, cu mădularele mlădiate de scalde şi unsori parfumate, cu părul scurt retezat pe frunte.

Se arătau subţiri la mîncare. Alegeau, frunzăreau şi zvîrleau. Împingeau la o parte, cu scîrbă, bucatele barbare şi gustau numai din felurile orînduite festinurilor regeşti: vînat în sos verde de mirodenii, păuni rumeniţi, întregi, sub penele lor albastre şi aurii, miei umpluţi cu măsline şi fripţi în miere şi vin de stafide, dulciuri de migdale dospite în unt şi tăvălite în seminţi aromate din grădinile Indiilor.

Toate fuseseră cărate cu dînşii în proviziile oştirii, de peste ape, şesuri, munţi şi iarăşi ape, şesuri şi munţi, pentru prăznuirea biruinţii de arme, aşa cum o ştiuseră neîndoielnică şi cum n-a venit.

Biruinţa fusese şi de astă dată, de partea celor de la masa de alături.

Oameni pietroşi, pletoşi şi bărboşi, muşcînd din hălcile fripte, ca leii.

Oarecare mirare şi semn de plăcere au arătat oaspeţii numai la păstrăvii subţiri ca pumnalele de argint şi tot ca pumnalul stropiţi cu picuri mărunţi şi roşii de sînge. Carnea lor era albă, dulce şi fără miros.

Principele asiatic, Klearhos din Heraclea Pontica, porunci sclavului etiopian, gol pînă la brîu, care-i însoţea curtea purtînd grija bucatelor, să afle învăţătură despre chipul cum se găsesc asemenea peşti necunoscuţi şi cu gust proaspăt, cum încă nu mai întîlnise.

Robul aduse însă ştirea că învăţătura n-ar fi de mare folos, deoarece peştele acest, iute ca fulgerul, nu vieţuieşte decît aci, în apele getice de munte, spumegoase, limpezi şi reci. Iar dînşii trăgeau nădejde — nu este aşa? — să nu mucezească pînă la sfîrşitul veacurilor, în astfel de rătăcănii barbare.

Cuvintele etiopianului şterseră ultima urmă de voioşie de pe chipul principelui tînăr şi captiv.

Îndată îi trecu pe dinainte adevărul cel trist şi făr' de scăpare.

Totul apăru fumegos, scufundat, mort.

Palatul alb de marmură din ţara lui fierbinte şi luminoasă, grădinile cu portocali şi lămîi, potecile cu nisip îndoit cu praf de mărgean, avuzul răcoros, lespedele late şi trandafirii din încăperile cu umedă şi solemnă umbră, unde păşesc sclavele cu tălpile goale — toate fură deodată tot atît de îndepărtate şi pierdute fără întoarcere, ca o viaţă trecută dincolo de apele negre, în barca de catran a luntraşului întunecat şi hîd, Caron.

Suspină şi privi codrul înalt, care cercuia zid de cetate de jur împrejurul poienii.

Adevărul era aici şi era spăimos.

Îi împresura din pustietăţile singuratice, de unde pîndeau puteri nevăzute şi duşmane, ca şi neînţeleasa putere care îi mînase pe drumuri viclene, să-i robească oamenilor acestora păroşi, cu saricile lor miţoase.

De acolo, din tăcerea nepămînteană a sihlelor, se deştepta cîteodată urlet de fiare necunoscute: apăreau zim- brii cu fruntea lată, scurmînd mînios ţarina în copite şi năpustindu-se ca o catapultă.

Umbre neliniştitoare se prelingeau în hăţişuri, ca tainice făpturi de fum.

Acum ştiau că divinitatea războiului, cea pînă la Istru întotdeauna prielnică lor, aici îi părăsise. Nici jertfele înjunghiate, nici cititorii în zodii şi în geometria aştrilor, nu mai aveau nici o putere. Se aflau în stăpînirea duhu-rilor rele, de beznă. Iar duhurile se prefăcuseră de la început în arătări amăgitoare.

Ciocîrlii şi mierle cu viers nevinovat. Izvoare de cleştar şi căprioare cu salt zvîcnit. Cîte o ieruncă pitulîndu-şi puii sub frunze crestate de feregă... Toate jucaseră îna-inte-le, o dată cu veveriţele pufoase, chemîndu-i şi alune-cîndu-le sub ochi, ca să-i ademenească tot mai adînc, în miezul codrilor, pe o cale care se închidea încet în urmă, ca o poartă grea de aramă.

Acum poarta era zăvorîtă.

Întoarcere nu mai putea fi.

Divinitatea cea rea îi zălogise oamenilor ciolănoşi şi tăcuţi, în cetatea lor de munţi şi de brad, de la cestălalt hotar al lumii. Şi toate puterile pămîntului: apă şi stîncă, păduri şi genune; toate făpturile firii: zimbri şi haite de lupi, şoimi şi mistreţi; chiar iarba cea mută şi măcieşul spinos; tot le era celorlalţi prieten şi lor li se arătase străin şi duşman.

Barbarii aceştia n-aveau nevoie de vreo alianţă a împăraţilor cu nume slăvit şi cu armate de lefegii, care au învăţat meşteşugul războiului pe toate cîmpiile de bătălii ale vremii: Granica şi Halicarnas, Nil şi Hidapse, pînă la golful Persic şi Indus.

O dată cu dînşii dezlănţuiau în cumpăna războiului pămîntul cu apele, cerul cu vînturile, codrii cu fiarele.

Neclintita această prietenie a pămîntului, a apelor şi văzduhului, a fiarelor şi a codrilor îi scutea pînă şi de alegerea armelor. Sculele lor de luptă erau simple, noduroase şi de-o jalnică înapoiere.

Principele Klearhos, din Heraclea Pontica, se uită cu mai ascuţită luare-aminte şi cu mai neliniştită temere la oamenii stufoşi, să le citească în ochi semnul tainic prin care au făcut atît de nesfărmat legămînt cu divinităţile cerului şi ale adîncurilor.

Dar oamenii muşcau nepăsători din hălcile întregi, gravi şi tăcuţi, cum ospătează numai leii deşerturilor.

În liniştea aceasta mai ales, nefirească, părea parcă o ameninţare mai mult.

Ce pregăteau? Pentru ce sfîrşit ascuns le dăruise îndărăt podoabele şi armele; le întinseseră iarăşi masa lor cu tipsiile lor, cu servii lor şi cu bucatele lor, aşa cum au fost aduse cu dînşii şi cum le dădea din nou mincinoasa amăgire că nimic plin de înfricoşare nu s-a întîmplat?

Astăzi dimineaţă erau încă legaţi de butuci, sugrumaţi de curmeie, loviţi şi robiţi. Acum, fără nici o pricină, erau poftiţi la un ospăţ, care-i ademenea să uite liber- tatea răpusă şi soarta potrivnică a bătăliei.

S-au temut la început de un vicleşug barbar şi crunt. Mîncările puteau fi înveninate. Au lăsat sclavii să le încerce.

N-a fost nimic.

S-au temut apoi, în plinul ospăţului, să nu se năpustească o ceată de călăi pitulaţi în negrul codrului, să încheie festinul în măcel.

N-a fost nici aceasta.

Ce aşteptau atunci? Ce pregăteau, aşadar?

Un crainic slobozi semnalul subţire, din trîmbiţă de bronz.

Glasurile tăcură. Mîinile pipăiră fierbinţi plăselele cuţitelor încovoiate din cingătoare. Robii păşiră scurt, să facă stană de apărare la spatele stăpînilor.

Spaima însă n-avea temei. De nici într-o parte nu ameninţa nici o sugrumare.

Era numai regele get, cerînd luare-aminte să cuvînte.

Din capătul mesei sărace, se ridică încet şi privi spre celălalt capăt de la cealaltă masă, cu pocale de aur şi tipsii de argint. Acolo unde se aflau între curtenii în-cărcaţi de scumpe podoabe, Lisimah, cu feciorii lui: Agatocle, la dreapta, Cleon, la stînga.

Regele barbar, Dromichet, scutură peste fruntea lată, de cioban, coama pletoasă şi înălţă cupa de corn, cea mai încăpătoare.

Grăi:

— Mărite stăpîne şi părinte... Mă încumet a închina această cupă de vin amestecat cu mied, aşa cum stă în obiceiul neamului meu să înalţe pentru sănătatea, şi înţelepciunea, şi înveselirea oaspeţilor!... Dară mai înainte, îngăduie-mi să pun o întrebare proastă de om care n-a cutreierat atîtea lumi şi n-a văzut atîtea minuni...

— Ascult şi voi cerca să răspund! rosti binevoitor Lisimah, alintîndu-şi între degetele subţiri întreitul şirag de mărgăritare.

Regele get purta ochii de la o masă la alta. Păru că le măsoară şi le cîntăreşte. În barba-i inelată, abia se presimţi ascunzîndu-se un

început de surîs şi în ochii albaştri o sclipire îndată stinsă.

Urmă, săltîndu-şi bunda scurtă, pe umăr:

— Iată ce am dorit să aflăm, eu şi tovarăşii aceştia ai mei!... Am vrut să cunoaştem anume, care e părerea voas-tră cinstită şi fără strîmbătate: din aceste două mese întin-se, lămuriţi-ne, rogu-vă, au care e cea regească şi care e cea de nevolnici?... Poate ochii noştri ne înşală şi mintea nu ne ajută. Oamenii aceştia ai mei cred a spune că regeas-că e numai masa voastră, a macedonenilor...

— Despre aceasta nu mai încape nici o îndoială! întări cu repede trufie Lisimah, uitînd pentru o clipă dintr-a cui îndurare se aflau acolo. Masa unui rege macedonean, care a fost mîna dreaptă a lui Alexandru cel Mare, nici nu poate fi altfel decît regească. La a voastră nu ştiu dacă ar primi să se aşeze nici sclavii mei...

— Aşa ne cugetam şi noi! zîmbi a rîde cu înveselire făţişă regele get, întorcîndu-se spre căpitanii lui să capete întărita spuselor.

Pe urmă, cu rîsul şters şi cu privirea înăsprită, se răsuci din nou către Lisimah şi căpeteniile lui.

— Va să zică sîntem de aceeaşi părere!?... Aceasta mă bucură! E semn că pînă la sfîrşit avem să ne înţelegem... Iar fiindcă pînă acum n-am dat greş, îngăduiţi-mi să duc întrebarea mai departe... Dacă aşadar masa noastră e atît de săracă, precum sărace sînt şi straiele noastre groase şi lingurile noastre de lemn, ulcelele acestea de corn pîrlit şi talerele de paltin, mă întreb şi nu mă dumi-resc, cum oare v-aţi putut ispiti să veniţi şi să le căutaţi în sălbăticiile noastre?... Aţi lăsat orînduielile de acasă şi o viaţă strălucită. O împărăţie încă mai mîndră, despre care s-a dus vestea pînă la cea mai departe suflare omenească... Şi

lăsîndu-le aceste bunuri fără preţ pe mîna slugilor, aţi rîvnit la viaţa de fiare a unor varvari, cum ne numiţi voi: nişte oameni necăjiţi, cu nevoile lor, cu adăposturi ticăloase de lut şi nuiele; aşezări de bieţi oameni care au fost lipsiţi de toate învăţăturile lumii. Ce ne-aţi fi putut smulge oare, mai mult decît sărăcia de pe noi?... Noi sîntem nişte oameni ai pădurilor şi ai cîmpurilor. N-avem a împărţi nimic, cu nimeni!... Ne mulţumim cu locul nostru sub cer. Iar cerul nostru ne apără şi ne ocroteşte de oaspeţi veniţi cu silnicie. Poate aţi aflat că şi alte oştiri s-au petrecut pe aici, iar acum le albesc ciola-nele pe cîmpuri. Pierzania altora au nu v-a dat oare de gîndit?... Eu nu ştiu atunci la ce vă foloseşte atotştiinţa înţelepţilor voştri, dacă nu v-a învăţat pînă acum că omului care nu are decît cămaşa pe el nu-i puteţi lua decît cămaşa şi sufletul... Dară ce spun eu sufletul? Sufletul este nepieritor şi nu-i stă în puterea cuiva să-l smulgă ca un strai oarecare, netrebnic... Aceasta am vrut

eu să vă întreb şi să mă lămuriţi!... Odată — n-a prins Istrul de cinci ori sloi de gheaţă de atunci — am mai pus întrebarea aceasta craiului Agatocle, cînd l-am însoţit pînă la hotar şi l-am slobozit încărcat cu daruri rupte din sărăcia noastră. Văd că nu i-a cuprins înţelesul, de vreme ce s-a întors ca un miel nebun, unde i-a mai fost muşcat lupul din carne. Îmi spun că poate era atunci nevîrstnic şi crud. Poate mai este şi acuma... De aceea nu-l întreb pe dînsul, ci pe tine, slăvit războinic şi părinte... Să închinăm şi să ciocnim cupele noastre! A mea de corn ars şi prost. A ta de aur, bătut cu mărgăritare... Pe urmă, să aşteptăm răspuns şi dacă ne-om

potrivi în gînd, să încheiem legămînt de pace dreaptă şi veşnică...

Lisimah ascultase cu privirea gînditor pierdută în nevăzut.

Cuvintele barbarului rostiseră un adevăr care-i stătuse sub ochi şi încă nu-l înţelesese.

Alungă cu degetele de pe frunte o lume întreagă de deşertăciune, lepădată ca o haină fără trebuinţă.

Se ridică să răspundă.

Toţi mesenii lui se mişcară cu neastîmpăr, fiindcă pricepeau acum că din acest răspuns li se hotărăşte soarta, întoarcerea, poate viaţa.

Principele Agatocle, însă, vorbi încet, în limba perşilor, pe care barbarii n-o cunoşteau:

— Înainte de răspuns, aminteşte-ţi, tată, cît de încărcat de daruri şi podoabe m-am întors acum cinci ani, după ce-am stat aici ostatic. Nu uita tezaurul mai bogat decît al lui Porus şi al tuturor împăraţilor Indiei. Pe acela l-am văzut cu ochii mei. Mi l-a arătat el... Nu uita că toată această sărăcie a lor, pe care o strigă prea mult şi prea tare, e încă o viclenie getică... Nu uita...

Lisimah îi făcu semn cu mîna încărcată de brăţări să contenească.

Acestea nu mai voia să le ştie. Chiar dacă le-a gîndit cîndva, voia să le uite.

Răspunsul lui era hotărît. Şi era aşa cum îl aştepta re-gele barbar. Răspuns de căinţă, de pace şi de prietenie.

Întinse pocalul plin de vin gros, de Cnidos. Brăţările sunară încet şi dulce.

— Eu ştiu unde se află ascunsă comoara regelui Dromi-chet!... izbucni neaşteptat, cu glas ascuţit de eunuc, un sclav persan, în grai persan. Ştiu locul! Cunosc semnul! Pot să vă duc acolo... E tot ce n-a urzit încă închipuire de om!...

Geţii ascultau cu nepăsare, fără să înţeleagă.

Dar macedonenii se frămîntară cu mirare.

Era aşadar adevărat basmul acestui tezaur fără seamăn, despre care mersese veste ca de-o altă minune a lumii?

Lisimah opri cupa la jumătatea drumului, ridică din sprîncene şi mustră cu asprime robul care cutezase să vorbească neîntrebat:

— Ce însemnează aceasta? Cum îţi îngădui să amesteci glasul tău netrebnic în vorbirile noastre? De cînd sclavii cutează?...

— Eu ştiu unde se află comoara regelui Dromichet! Cunosc semnul tainic. Vă pot duce cu ochii închişi!... stărui cu încăpăţînate glasul de eunuc.

— Vorbeşte atunci! porunci scurt regele macedonenilor.

„Eu ştiu unde se află comoara regelui Dromichet!”răsună încă o dată un glas subţire şi cunoscut, izbucnind repede în rîs copilandru.

Pe urmă, fără altă trecere, glasul urmă:

— Scoal’, bădie Zaharia! O adus poştaşu ***on jornal*** ş-o carte...

Omul adormit în soare se frecă buimac la ochi, luptînd cu încruntare să se dezmeticească.

Se uită înciudat şi tulbure la lumea cea de-aievea; la cer, la cerdac, la copil. Îl chemaseră îndărăt din cealaltă lume a arătărilor, tocmai în clipita cînd avea să afle din gura sclavului persian unde e locul şi care e semnul de pe comoara regelui Dromichet.

Dar cugetul limpezit înţelese îndată că toate n-au fost decît amăgiri deşarte, de vis. Dunga încruntată dintre sprîncene se şterse. Obrazul spîn şi uscat se boţi cu mărun-te creţuri, în rîsul dintotdeauna, blajin.

Alintă cu palma părul cînepiu al băiatului:

— Ei, bată-te norocul să te bată, Petruţă!... Mai puteai să aştepţi o ţîră! Poate îmi spunea păgînul acela semnu...

Petruţă nu înţelegea care păgîn şi ce semn. Cu degetele înfipte în cureluşa încinsă peste cămaşă, aştepta, cum a văzut că stau flăcăii la sfat, cu mîna afundată în şerpar.

Desluşi cu aprindere:

— Mi le-o dat ***mia*** în mînă, domnu Pintilie! Iară pen- tru carte, am iscălit eu, cu mîna me. S-o minunat cumplit cît de frumos ştiu să scriu... Spunea domnu Pintilie, cică am s-ajung, fără doar şi poate, ***ceal*** mai notar dintre notari...

Se vedea bine că Petruţă se simte cum nu se poate mai mîndru de toate aceste foarte importante isprăvi şi de consideraţia pe care i-o arătase domnul factor poştal Pintilie, punîndu-l să iscălească în condica lui şi proorocindu-i carieră glorioasă, de notar.

Deocamdată, desculţ şi cu pieptul gol, pîrlit de soarele primăverii, era un diavol ca oricare altul din sat. Poate oleacă mai dezgheţat şi cu mintea mai deschisă la învăţătură.

Împinse cu nerăbdare, pe banca de lemn, ***jornalul*** şi cartea cu pricina, învelită în hîrtie vînătă.

— Da nu le mai desfaci ’mneata odată, bădie?

— Adevărat! Ian să vedem, ce fel de gazetă şi ce fel de carte?... vorbi moale Zaharia Duhu, care nu citea de felul lui nici o gazetă şi nu aştepta nici o carte.

— Mă tem că-i o carte cu poze! rosti plin de convin-gere Petruţă.

— Haide-hai, gîndacule!... Te-am înţeles unde baţi. Ţi-ar mai trebui încă o carte ca s-o mîzgăleşti şi pe asta cu boielile tale!... îl mustră cu blîndeţe bădia Zaharia, făcînd fără

îndoială aluzie la nişte întîmplări mai vechi şi de amîndoi prea bine cunoscute.

Petruţă se ruşină.

Plecă ochii în jos, duse degetul la nas şi scotoci cu piciorul desculţ, între scîndurile cerdacului.

În vale suna muzical goarna subţire. Zaharia Duhu recunoscu trîmbiţa de bronz de pe celălalt tărîm, dînd semnalul de luare-aminte la ospăţul regelui Dromichet.

Întoarse fără voie ochii într-acolo.

Pe şoseaua prăfoasă, în căruţa lui cu iapa bălană, trecea dintr-un sat spre celălalt sat, anunţîndu-se din goarna scurtă de alamă, domnul factor rural Pintilie.

C a p i t o l u l II

Porni din senin, amarnic glas de femeie.

Petruţă bine ghicise. Era o carte cu poze.

Dar nu cum le aştepta el şi cum îl minunau chipurile din celelalte cărţi, de pe poliţa din casă. Oştiri sfărîmîndu-se în năprasnice bătălii, soli îngenuncheaţi cu smerenie la picioarele scaunelor domneşti, falnici împăraţi şi mlădii cră-iese, pe ale căror hlamide şi cununi îşi încercase el creioa-nele colorate din cutioara căpătată an vară, de Sîn Petru şi Pavel, la împărţirea premiilor.

Acestea din cartea de faţă erau nişte poze fără nici o frumuseţe. Hîrburi de oale, talere şi securi, cazane şi ulcioare. Ici-colo, un bănuţ cu pajura ştearsă, vrun pieptene ori un vîrf de sîneaţă, mîncat de rugină.

De asemenea hîrburi şi fierăt coclit era el sătul. Se afla casa plină.

Culese din rîpi şi din gropniţe de bădia Zaharia şi rîn-duite în rafturile cămării păreau cine ştie ce marfă de preţ, din dugheana lui

Ţudic. Cu deosebire că marfa lui Ţudic avea mai multă căutare şi era mai arătoasă la vedere.

— Atuncea eu mă duc!... anunţă Petruţă cu dezamăgire. Mă duc cu băieţii lui Bîrliba, la luncă. Spune c-au ieşit flori care nu s-au văzut de mult. ***Lăcrămioare***. Se zice că plătesc pe ele boierii la tîrg parale bune!...

— Măi-măi-măi! se miră Zaharia Duhu. Ce neam avan de răzăşi te-ai mai ales tu, măi băiete!... De asta te bu- cură pe tine florile primăverii?... Ca să le vinzi?... Ai să fii de cei care fugăresc cioara nouă hotare cînd le fură o nucă şi dacă n-o mai ajung, zvîrl cuşma după dînsa, s-o scape pe baltă... De altminteri, ai şi cui semăna!... adăogă pentru sine, după un timp.

Petruţă nu păru prea curios să afle cui semăna.

— M-am dus, bădie!... spuse, lipăind cu picioarele goale pe scări.

Apoi de jos, hlizindu-se:

— Poate găsim, bădie Zaharie, şi comoara ceia, în luncă!... Atuncea venim să luăm o stamboală, ca să cărăm galbenii.

— Tacă-ţi meliţa, împeliţatule!... ţipă acru şi răstit un glas femeiesc din casă. Vezi mai bine de nu întîrzia la ceasul prînzului, că n-am să te aştept cu masa întinsă!... Şi să dea naiba să mi te întorci cu mîna goală! După flori zici că pleci, flori s-aduci! Tot am să trimit de cu noapte la tîrg, cu nişte cobăi...

Băiatul nu se mai hlizi.

Ştia că nu începe glumă cu mătuşa Ruxanda.

Merse pîşin, ţinînd lăturile pînă la poartă şi numai de-acolo înainte o zbughi căpătînd glas şi strigîndu-şi tovarăşii de expediţie.

— Ai auzit? Ţi-o plăcut? întrebă vocea oţărîtă din casă.

— Ce s-aud, mamă?... rosti nedumerit Zaharia, întorcîn-du-se pe jumătate, spre fereastra deschisă.

— Parcă eşti pe altă lume... Cum ce s-auzi? Îţi place so-iu rău? Îl culegi de pe drumuri şi mai are glas!... Ai ajuns de rîsul copiilor, de cînd cu istoria aceea de comoară!

— Lasă, mamă, şi dumneata... se apără moale Zaharia.

— Ce să las? Că doară tot las! Azi las, mîne las. M-am săturat!...

Vorbind, femeia ieşise în prag, la vedere, să se răcorească mai în larg. Îşi aşează broboada, ridicînd-o de pe ochii verzui şi rotunzi ca bobul de mazăre crudă.

Zaharia Duhu încercă o scăpare, uitîndu-se cu nemăsurată luare-aminte la chipurile din carte.

Dar mătuşa Ruxanda nu înţelegea să încheie cu atît. De dimineaţă mocnea.

Înaintă şi puse mîna în şold.

— Halal! Eu vorbesc şi tu-ţi bagi nasu-n hîrţoage, ar- de-le-ar focul gheenei pe cine le-o mai născocit! Îţi spun că m-am săturat... Înţelesu-m-ai?

— Eu nu ştiu de ce te-ai săturat, mamă! Ce fac eu?...

Mătuşa Ruxanda îşi privi feciorul din tălpi în creştet, cu
milă şi durere, strîngînd buzele subţiri ca o gură de pungă.

— Aiasta încalte mi-o plăcut!... Va să zică nu ştii ce faci? Să-ţi spun eu, atuncea, ce faci... Faci, că în loc să îngrijeşti ca un om în toată firea de agoniseala pe care ţi-o lasat-o bietul taică-tu, Dumnezeu să-l ierte, tu-mi umbli după potcoave de cai morţi şi după hîrburi. Asta faci!... Pînă ce am să le scot odată pe toate şi-am să le zvîrl în drum, că mi-ai umplut casa cu ele. Omu cela s-o trudit,

sărmanul de el, o viaţă întreagă s-adune şi să-şi apere dreptul lui! Tu laşi să se piardă şi să se prăpădească, de ţi se rupe inima.

— Că doar n-aveam să mă judec cu tot satu, cum pornise dînsul!... ridică Zaharia nasul din carte.

— Adevărat! îşi frînse mîinile cu mare desperare mă-tuşa Ruxanda, adresîndu-se unui auditoriu invizibil. Uita-ţi-vă la el şi vă cruciţi, oameni buni!

Oamenii buni nu existau să se uite şi să se crucească.

Dar mătuşa Ruxanda le împărtăşi necazul şi-n lipsă.

— Aţi văzut?... N-are să se judece dumnealui cu tot satul! Bietul răposat şi-o ros tălpile la judecătorii şi la tribunale, ca să scoată la iveală dreptul lui călcat de unu şi de altu, iară dumnealui n-are vreme... După ce i-au căzut toate de-a gata, ceteşte-n hîrţoage şi culege cioburi. De asta-mi rîdea mai deunăzi Păvălăchioaia-n nas! O cred şi-i dau dreptate... În loc s-o mătrăşeşti din pămîntul care-o fost a lui bunică-tu, neam de neamul lui, cum o văzut şi legea şi i-o dat carte de judecată lui taică-tu, o leşi să are şi să samene şi să culeagă, ca pe urmă să-ţi bufnească-n nas. Măcar de-ar fi numai aceea!...

— Mai sînt şi altele? aţîţă focul Zaharia, cu nevinovată dorinţă să afle ce crimă neiertată a mai săvîrşit.

— Te faci a nu le şti, sărace bolînde, sărace! Da Pîn-zaru care-o intrat în hotar? Da Vasile a lui Toader Onuţ, care de cinci ani, în fiecare toamnă, mănîncă patru-cinci brazde cu plugu? Da calica lui Timofti, de n-am ochi s-o văd, care paşte în Poiană, ca pe moşia lui tat’su?... Omul încearcă să vadă dacă-i merge. Şi dacă vede că-i merge, la anu mai încearcă o dată,

mai adînc! Pînă cînd or veni să mă scoată şi din casă. Ceea ce nu m-ar mira şi-o aştept!...

— Mamă, eu am crezut că ne-am înţeles o dată pentru totdeauna! Ţi-am spus că n-am suflet să mă războiesc cu tot satu. Nu-i lumea aşa de hapsînă cum o vezi dumneata...

Mătuşa Ruxanda rîse amar, dezvelind dinţi neaşteptat de tineri şi întregi.

Clătină din cap şi îşi încrucişă braţele pe piept.

— Adică îi bună şi blîndă, ca mieluşelu? Asta vrei poate să zici? Vine să te roage singură să-ţi primeşti dreptu tău?...

— Nu spun nici asta, mamă...

— Ba o spui! Şi află de la mine, dacă n-ai ştiut-o, că nu-i chiar aşa. Ţi-o strigă o femeie bătrînă, care-o muncit cot la cot cu răposatu, să ridicăm casa asta din pămînt şi să scoatem din gheara lupilor dreptul nostru călcat şi hîrşit de lăcomia răilor... Ne-o ieşit buhu că am fost nişte colţoşi şi cărpănoşi. Numai de asta să creadă dînşii că n-am putut eu dormi! Ne-am răfuit pe dreptul şi pe munculiţa noastră şi a părinţilor noştri... Mă întreb acuma amar şi zic: De ce, doamne? Pentru ce ne-am irosit noi tinereţea şi sănătatea şi viaţa? Şi tot eu răspund: Aţi muncit şi v-aţi dihănit, ca să v-ajungă munca de izbelişte pe mîna unui lunatic care umblă după străchini. Copil fără suflet şi fără socoteală!

— Mamă, toate le ascult şi nu le pun la inimă!... vorbi Zaharia, aşezînd cartea la o parte. Îmi spun că aşa a lăsat Dumnezeu! Copiii să înţeleagă viaţa într-un fel şi părinţii în altul... Dar de ce-mi scoţi păcate pe care nu le am? De ce-s fără socoteală?... Slavă domnului! La crîşmă nu mă duc. Tutun nu fumez. Alte patimi n-am. Pe ce cheltui şi părăduiesc, de-mi spui că n-am soooteală? Şi

de ce-s fără suflet?... Nu m-o văzut nimeni călcînd batîr o furnică...

Mătuşa Ruxanda se dădu doi paşi înapoi, să-şi vadă feciorul mai bine şi să-l măsoare mai cu jale, cîtu-i de mototol şi nevolnic.

După ce-l cîntări bine şi se scîrbi adînc, veni mai aproape, să-i spună în ureche, şuierat, rezultatul examenului:

— Şi cu asta crezi c-ai făcut mare ispravă? Mai bine ai fuma şi te-ai duce şi la crîşmă, să fii în rînd cu oamenii, decît aşa cum te văd... Taică-tu fuma şi nu se dădea în lături nici de la un pahar de vin, cînd găsea el de cuviinţă! Un bărbat întreg trebuie să le facă şi să le cu-noască pe toate...

— Atunci, ca să-ţi fac pe plac, mamă, am să mă dau de mîine la fumat şi la băutură! anunţă zîmbind Zaha- ria. Ca să fiu om întreg...

— Numai vezi că aici e buba! îi luă din nou vorba din gură mătuşa Ruxanda. Tu şi om întreg?... Uită-te în- tr-un ciob de oglindă şi te-aş ruga să-mi spui dacă te vezi om întreg... De asta ţi-o dat Dumnezeu un cap de babă turcească; ca să se cunoască de-o poştă ce fel de becis- nic îmi eşti!... Te-au ajuns treizeci de ani şi n-ai fost vrednic să-ţi găseşti o nevastă ca tot omu, de-am rămas să te slugăresc eu, femeie bătrînă şi slabă... Şi pe urmă, cine-mi tot vorbeşte mie de suflet? Te crezi bun, măre doamne, fiindcă nu eşti în stare să ucizi o furnică?... Apoi de bunătatea asta mare, pesemne, îmi aduci plocon acasă tot soiul de prăpădiţi. Într-o zi un proclet, ca zghi-huitul ista de Petruţă, că numai de ploduri aveam eu nevoie, la bătrîneţele mele! Într-altă zi îmi cari un nărod slab la minte, ca Oarţă al dumitale, de-mi ţîţîie inima în tot ceasul, să nu dea foc casei, cîtu-i de pliurd şi de tîn-tălău... Asta-i bunătate şi inimă?

— De!... Eu cred că bunătatea s-ar chema, mamă...

— Asta se cheamă prostie, nu bunătate, băiete! Inimă dacă ai, ar trebui să te gîndeşti la agoniseala lui bietu tătîne-tu, să ai milă de muncuşoara lui şi să duci la capăt ce-o început el. Nu să-mi oploşeşti acasă toţi urgisiţii lui Dumnezeu!... Crezi că asta are să meargă tot aşa? Ţi-am spus că m-am săturat. Am să-mi încarc într-o zi boarfele şi am să plec la mănăstire. Măcar să nu văd ce s-alege de truda mea şi a răposatului... M-oi ruga acolo, înaltprea-curatei, să-ţi aducă mintea la loc şi poate că avea-va îndurare şi milă de-o sărmană văduvă, fără noroc şi fără apărare... Nu răspunzi nimic la asta? Taci? Poate ai vrea să mă vezi plecată mai repede, să rămîi numai cu Oarţă şi cu Petruţă, ai dumitale? Ai?... Uitaţi-vă la dînsul cum tace şi musteceşte, de mă bagă-n pămînt cu zile!

Zaharia, într-adevăr, tăcea şi ***mustecea***. Adică îşi fră-mînta buzele spînatece, cu ţepi rari şi bălani, ca să nu scape cuvînt, ştiind că oricît de blîndă şi împăciuitoare vorbă ar rosti, mai rău va aţîţa mînia.

Socotea acest ceas drept o urgie trimisă de sus, împotriva căreia zadarnic este orice încercare de împotrivire, cum nu poţi opri dezlănţuirea vijeliei şi grindinii. După aceea, cunoştea că va urma o lună de linişte şi de tihnă. Pînă cînd, iar se va isca din senin năprasna.

Mătuşa Ruxanda vru să mai adaoge ceva... Dar îşi luă seama. Ştia şi ea de mult că n-are cu cine vorbi.

Intră în casă, trîntind uşa în ţîţîni şi plîngîndu-şi sin- gură de milă, din pricina unui oarecare copil care mai bine s-ar fi născut mînz ca să-l mănînce lupul.

Omul spîn, cu obraz de babă turcească, rămase afară, în cerdac, privind pe gînduri depărtările albastre, acolo pe linia zării, unde primăvara înviase într-o singură noapte frunza pădurilor.

Cartea îi adusese o mare bucurie.

Dar nu mai avea inimă s-o deschidă şi să se bucure. Jurnalul căzuse jos, cu cingătoarea adresei neatinsă.

Era un om subţire, înalt, cu ochii de-un albastru apos şi limpede, care păreau că privesc uneori ceva arzător şi părelnic, nevăzut de alţi ochi, dincolo de lucruri şi de timp.

Atunci se întorceau după o vreme la lumea cea mîh- nită şi dureroasă dimprejur, orbiţi, ca ochii care s-au uitat în sclipirea soarelui.

Haina răzăşească de şiac, aspră şi roşcată, îi îmbrăca prea largă trupul uscat. Dar curată şi de croi îngrijit, dovedea o îndestulă bunăstare şi om cu simţire de sine. Că Păvălăchioaia care ara, semăna şi culegea pe- un ogor legiuit de judecată lui Zaharia, îi mai rîdea pe deasupra şi-n nas, aceasta era numai o părere a mătuşii Ruxanda. De fapt, toţi gospodarii din Piscul Voievodesei arătau pentru feciorul lui Antohie Duhu deosebită prietenie şi cinste.

Răposatul fusese om aprig şi certăreţ. Gata să se pună de pricină, pentru drepturi adevărate sau numai închipuite, cu hrisoavele şi zapisele lui răzăşeşti încuiate cu lacăte în taşcă de tinichea, bătuse drumul judecăţilor pînă la Iaşi şi la Bucureşti, se apărase cu străşnicie, muncise crunt şi lăsase agoniseală de frunte. Era temut de toţi. Nu fusese apropiat de nimeni.

Fecioru-său, Zaharia, se alesese de la început din alt feleşag. Poate şi învăţătura, puţină şi neisprăvită, e drept, dar mai presus

de a celorlalţi plugari din sat, îi luminase altfel mintea şi-i muiase altfel inima. Era priceput la leacuri de oameni şi de vite. Răspundea la chemarea vecinului prins la strîmtoare şi sărea într-ajutor la aman. Curmase judecăţile lăsate de bătrîn cu limbă de moarte. Cu milostivire, culesese la casa lui, nepotul de soră al babei Ruxanda, pe acest Petruţă al lui Tudose, rămas orfan după întîmplările crîncene de acum doi ani, în nouă sute şapte, pe vremea răscoalelor care au bîntuit ţara de la un capăt la altul.

De altfel, tot el izbutise atunci, cu vorba lui chibzuită, să potolească îndîrjirea oştirii sosită cu ordin de ucidere şi pluton de execuţie.

Zaharia Duhu se înfăţişase comandantului, vorbise fel şi chip, îşi frînsese mîinile şi-şi pusese capul teafăr şi nevinovat sub sabie; iar pînă la sfîrşit căpătase îndurare pentru cei deznădăjduiţi, care porniseră într-o răscoală dreaptă, dar, lipsiţi de cugete chibzuite, n-au ştiut şi nici n-ar fi putut duce singuri dreptatea la biruinţă.

Plutonul a trecut mai departe, în celelalte sate, la Ponoare şi la Icuşăşti, unde şi-a îndeplinit crunta poruncă şi a luat viaţă de om. Acolo, printre cei legaţi de stîlp şi prăvăliţi în groapa săpată cu mîna lor, a ispăşit şi Vasile Tudose, părintele lui Petruţă. Aici a fost milă şi iertare, numai fiindcă mila şi iertarea hainilor gealaţi a ştiut s-o smulgă un om de inimă ca Zaharia Duhu, feciorul lui An-tohie cel cu inima uscată, care se judecase cu un sfert de sat.

Acestea sînt fapte care măcar pentru o bucată de vreme nu se uită.

Din asemenea binecuvîntate pricini, închipuirile mătu-şii Ruxanda despre felul cum oamenii îi iau în derîdere feciorul erau

alături de adevăr. Chiar ceea ce i se părea că e faptă de lunatic, menită să-l facă de rîsul şi ocara lumii, slăbiciunea aceasta pentru hîrburi şi ruginături desfundate din gropi era altcum socotită de gospodarii din Piscul Voievodesei. Oalele şi sculele aveau fără îndoială vreun preţ, şi săpăturile lui Zaharia vreun rost. Altfel, n-ar veni surtucari tocmai din Bucureşti să le vadă, să le cerceteze, să aleagă şi să plece cu ele. Zice că-s cărturari, dascăli de pe la şcoli înalte. Or fi mai degrabă nişte negustori! Dar, că or fi fiind ei negustori ori dascăli, nu încape îndoială că plătesc bani buni pe blidele lui Zaha- ria Duhu, de vreme ce bat atîta cale pînă aici.

Şi n-ar fi nici o mirare să se afle într-o bună zi că a dat şi peste o comoară, cum scrie în cărţi şi s-arată semne pentru cei ce ştiu să le citească. Atunci i-a pus Dumne- zeu mîna în cap lui Zaharia! Într-o singură noapte, pune la ladă cît n-ar fi agonosit Antohie cel zgîrcit şi cîrciobar în zece vieţi şi într-o sută de judecăţi.

Acestea le ştia, le înţelegea şi le vorbea satul.

Ba unii, cînd dezgroapă la săpătura vreunui zămnic asemenea cioburi, tot la Zaharia le duc.

El le învîrte şi le răsuceşte, le cată potriveală cu îndreptările din cărţile lui, leapădă ce nu-i trebuie şi opre- şte într-ales, ce-i pare mai de preţ. Pe unele a dat pînă la o carboavă.

Apoi e la mintea omului că atunci cînd plăteşte cineva o carboavă, pe-un opaiţ de lut ori pe-un cosor mîncat de rugină, fără doar şi poate că ştie el ceva ce nu cunosc ceilalţi în a lor neştiinţă şi prostie. De bună seamă, scoate

din pungă carboava, fiindcă se află undeva altul care vine să-i răscumpere opaiţul ori capătul de sîneaţă, cu două, cu trei şi cu zece carboave, dacă nu cumva şi cu mai mult.

Satul ştia că Zaharia Duhu caută o comoară veche.

Dar pînă s-o găsească, toţi credeau a şti cu tărie că Zaharia Duhu înjgheabă el altă comoară nouă, cu arginţi albi şi zimţaţi, căpătaţi pe ulcioarele, şi zăbalele, şi căldă-ruşele şi toate cioburile scurmate din pămînt.

C a p i t o l u l III

Carte, demon ispititor.

În lumina molcuţă se soreau gîngănii învîrstate roşu şi negru. Vacile-Domnului, pe care e mare păcat să le ucizi.

Ieşiseră multe din pămînt ca nici într-un an şi tot mai răsăreau altele.

Zaharia Duhu prinse una de pe mînă şi o aşează binişor pe grinda cerdacului.

Gîngania porni într-o parte, se opri nehotărîtă, se întoarse şi păru că în mintea ei puţină îşi face o chibzuială adîncă. Veni iarăşi la căldura mîinii. Pipăi cu micile ei corniţe şi încercă să se urce. Poate omul spîn îi părea, în neclintirea lui, un uriaş bun; poate o divinitate ocroti-toare; poate numai o stană neînsufleţită, încorporată casei, pămîntului, pietrelor şi verdeţii.

Se urcă, fugi mărunt, îşi alese un loc şi începu să se sorească.

Uriaşul cel spîn o lăsă, ţinînd mîna nemişcată, să n-o sperie.

Semnele negre şi smalţul roşu îi aminteau zugrăveala dinlăuntrul sicrielor egiptene, aşa

cum se află pergamente, mumii şi faşe din piramidele faraonilor, reproduse în culori într-una din cărţile lui din raft. Păreau într-adevăr nişte gîngănii foarte bătrîne şi vechi. Aşa cum vor fi învăţat oamenii veacului dintîi să-şi înflorească, după încondeierea lor simplă şi fină, oalele de lut şi podoabele îngropate cu dînşii în morminte.

Pe urmă, Zaharia Duhu înălţă privirea la zborul şi la goana fără stîmpăr a altor gîze. Fluturi şi bondari catifelaţi, vietăţi mărunte cu aripi albastre, şi verzi, şi cărămizii, şi galbene; unele străvezii şi altele grele de praf auriu, scăl-date în toate culorile curcubeului şi punctate cu toate scli-pirile nestematelor.

Atîtea juvaere înaripate şi proaspăt sclipind îl făcură să cugete, cu o uşoară mîhnire, că primăvara a fost şi în acest an mai harnică şi mai norocoasă ca el. A dezmorţit din zăcămintele umede ale pămîntului o comoară întotdeauna nouă şi veşnic nesăcătuită. I-a dat drumul în soare şi în lumină; aur şi mărgăritare vii, smaragde şi rubine, diamante şi foiţe de argint, matostate şi topaze, toate împrăştiate în cele patru zări, cu pumnii plini, să bucure ochii şi să dea frumuseţe lumii.

Cealaltă comoară a lui, a regelui Dromichet, stă un- deva mucedă în ţărînă, sub capac ruginit, aşteptîndu-l să vină şi s-o dezlege de blestemul vechi de peste două mii de ani.

Iar el trece prin viaţă într-o aspră singurătate şi în neînţelegerea tuturor.

De o parte femeia cu glas aprig, din casă, care îl ceartă fiindcă nu adună şi risipeşte. De cealaltă parte satul, ca- re-şi închipuie, dimpotrivă, că adună tăinuit o proaspătă comoară de avar, pînă ce va dezmormînta haznaua cu galbeni a craiului din veacuri străvechi, despre care nu-mai el are ştiinţă şi semne.

Singurătatea îi apasă dureros, dar durerea lui era dulce ca mierea acestei luni de primăvară.

Ea dura de mult.

De cînd, băieţandru fiind, o boală lungă, cu arşiţă şi friguri, l-a adus înapoi, în sat, de la învăţătura oraşului, să zacă o toamnă, o iarnă şi o primăvară, zgribulit sub cergă, cu ochii în grinzile tavanului.

Pe vremea aceea, Antohie Duhu bătea drumul judecăţilor, cu uricile, zapisele şi izvoadele lui încuiate în taşca de tinichea. Se întorcea flămînd, prăfuit şi frînt de osteneală, dar cu glasul aprins de aţîţarea izbînzii. Îşi mîngîia feciorul bolind, cu îmbărbătări după priceperea lui. Ce nevoie avea de mai departe învăţătură? El n-a înţeles de la început să-şi vadă copilul înstrăinat în viaţa de tîrgo- veţ, trăind din înşelăciune şi vicleşug, ca atîţia surtucari cu care a avut el de-a face de cînd se freacă în judecăţi; de cînd prea bine îi cunoaşte şi prea adînc l-au scîrbit. Neamul lui de răzăşi n-a avut nevoie de milă, nici de înşelăciune; dar nici nu s-a lăsat pradă înşelăciunilor. El a trăit cu fruntea sus, din muncă şi din sfînta dreptate, pentru care se judecă pînă în pînzele albe cu lumea întreagă. Aşa înţelegea să-i urmeze şi Zaharia. Atîta carte cîtă a apucat să înveţe i se părea preaîndestulă pentru a şti să folosească mai ascuţit şi cu mai multă ştiinţă slova uricelor şi a zapiselor, în judecăţile viitoare, pe care el avea datoria să le ducă mai departe, ca singur moşteni- tor al numelui şi al drepturilor sigilate cu şapte peceţi.

Pe urmă, părintele bolnavului pornea la muncile sale din greu şi iarăşi dispărea într-o bună dimineaţă, cu de-saga plină cu pită rece, cu brînză şi ouă răscoapte la un şold, cu taşca zapiselor la celălalt.

Pornea spre tribunale şi curţi de apel, unde se tocmea amarnic cu avocaţii, se sumeţea plin de răzăşească dîr- zenie cu judecătorii şi era cunoscut ca un cal breaz de toţi aprozii.

Zaharia rămînea în aşternutul fierbinte, cu faţa în sus, frămîntat de dureri neogoite şi de tulburi vedenii.

Măsura cu amară deznădejde pînă unde vor fi ajuns cu învăţătura foştii lui camarazi de şcoală, alături de care se număra şi el printre cei dintîi. Se oprea cu o spaimă la gîndul că de-acum e sortit să nu se mai depărteze din temniţa acestor pereţi şi să nu mai scape dincolo de zarea satului. Profesorii îi preziceau un viitor luminat, de cărturar, aşa cum s-au mai ridicat şi alţii din întunericul unor ticăloase cătune. Profeţiile lor rămîneau însă, de astă dată, mincinoase.

Toate s-au retezat scurt.

El zăcea de luni şi de luni, cu ochii în grinzile unde se auzeau, noaptea, carii ronţăind mărunt şi monoton, ca osîndiţii la o veşnicie de muncă silnică în întuneric.

— Mamă, ia mai dă-mi, rogu-te, cărţile mele, oleacă!...

— Ci lasă-le încolo de terfeloage, măi băiete, că ele te-au adus unde eşti!... se oţăra Ruxanda Duhu, ascunzîn-du-le ca pe nişte duşmani ai casei.

Zaharia se tîra pînă la poliţe şi la dulapuri, se întor- cea în pat, slab şi deşirat pe picioarele subţiri, rezemîn- du-se de pereţi şi de laviţe; citea cu fereală, ca un făcă- tor de rele, şi adormea cu cărţile sub cap. Mai trăgea nădejde şi se încăpăţîna cu toată înverşunarea din sîngele lui răzeşesc să-şi cîştige anul pierdut şi să se întoarcă la viaţa pentru care simţise chemare.

Dar medicul, răstit şi bondoc, hotărî cu nepăsare că nu mai are ce căuta la oraş şi la învăţătură.

Apărea o dată pe lună în docarul hîrbuit, îl ciocănea şi-l asculta, răsucindu-l şi stropşindu-l, cu o pornire duşmănoasă, ca împotriva unui vinovat. Dădea din cap şi pufnea pe nările păroase:

— Poftim! Numai piele şi oase, şi încă îl mai roade ambiţia!... Aceasta le-o spun dumnealor şi aceasta nu vor s-o înţeleagă. Şcoala şi bursa... Adică încă o armată de nemulţumiţi şi de calici în haine negre. Nu, dragă băieţele!... Rămîi aci la plugul şi la pămîntul care l-a hrănit pe taică-tu, şi pe bunică-tu, şi tot neamul vostru. Carte?... Cartea-i sminteală minţii pentru cel care nu-i făcut pentru carte. Mai bine să înghiţi de trei ori pe zi prafurile acestea şi să dormi cu fereastra deschisă... Aer, nu carte! Sănătate, nu ambiţie!

Încărca un coş de ouă, cîteva perechi de pui şi pornea cu docarul hîrbuit pe drumuri desfundate, răsucind un ciot de biciuşcă deasupra gloabei cu pielea sîngerată de muşte.

Hotărîrea medicului era nestrămutată şi la ea s-au alăturat cu toată inima Ruxanda şi Antohie Duhu. Chiar după însănătoşirea desăvîrşită, copilul trebui să rămînă la vîntul şi la soarele cîmpului.

Camarazii lui Zaharia erau departe.

Nu i-a mai văzut decît tîrziu de tot, după cincispre-zece ani, acum trei primăveri.

A fost o bucurie şi a fost în aceeaşi vreme, pentru el, o întristare care i-a fiert inima.

Antohie Duhu îşi curmase de mult judecăţile lui încurcate. Plecase în lumea unde este o singură, mare şi ultimă judecată, fără apel şi curte de casaţie.

Iar Zaharia, în toate uricile şi izvoadele lăsate cu limbă de moarte pentru a scorni alte procese şi răfuieli cu vecinii, cu proprietarii de moşii şi uzurpatorii de drepturi, nu aflase decît un prilej de visări şi de închipuiri fără folos. El se mulţumea să însufleţească din păienjenişul slovelor chirilice viaţa căpitanului de steag Gheorghieş Duhu, dăruit de Ştefan Tomşa, voievod al Moldovei, cu loc de arătură, pădure şi păşune pentru credinţa şi vitejia dove-dită în bătălia de la Fîntîna lui Păcurar. Sau trăia peripeţiile celuilalt căpitan, Stamate Duhu, dus în robie în stepele Donului de hatmanul căzăcesc Bogdan Kmelniţski, pe vremea voievodului Ştefan Gheorghe, supranumit Burduz.

Din pergamentele scorojite şi afumate, cu late peceţi domneşti, nu afla drepturi de apărare pentru hotare încălcate, ci numai amintirea deşteptată din ceaţa timpului a unei astfel de lumi, cu răsunet de arme în năvalnice bătălii şi cu amare bejănii, despre care povestesc cu spaimă cronicile ţării.

Cu pofta deschisă de aceste hrisoave, Zaharia Duhu căpătase patimă pentru alte cărţi şi alte citiri. În raft se adunau letopiseţi şi tomuri din istoria tuturor vremurilor şi timpurilor — hîrţoagele de care nu mai putea răsufla mătuşa Ruxanda.

Procesele se stingeau din pricina termenelor pierdute. Dar agoniseala lăsată de răposat ar fi ajuns să îndestu- leze şi alte cîteva suflete. Zaharia Duhu se trezise unul din oamenii mai cu stare din sat, fără să fie şi cel mai mulţumit. Prisosul bunurilor pămînteşti, la care nici nu jinduise, nu astîmpăra viermele ce rodea lăuntric. Tînjea după cealaltă viaţă a adevăratei lui chemări, pe care o pierduse nedrept şi viclean, numai din pricina anului zăcut

în pat, de unde se ridicase deşirat, gălbejit şi cu obrazul pretimpuriu bătrînicios de babă turcească.

Aşa l-au găsit cei doi foşti camarazi, în primăvara de acum trei ani.

A fost o seară dintre acele care lasă semne într-o viaţă, ca o piatră albă, de hotar.

— Bade Zaharia, te cheamă la primărie doi boieri!... vestise străjerul sosit într-un suflet.

— Ce fel de boieri? se mirase Zaharia, lăsînd straturile cu răsaduri şi frecîndu-şi mîinile de ţărîna grasă.

— Ai să vezi dumneata!... Ştiu eu ce fel de boieri? Poate-s domni inspectori. Eu mă bat cu gîndul c-au venit în sicret să cerceteze pe domnul Tomulescu şi alde nea Pandele!

Zaharia Duhu a păşit în urma străjerului, fără nici o bănuială.

El socotea mai degrabă că e vorba de niscai avocaţi ori ingineri hotărnici, din lumea judecăţilor lăsată moştenire de răposat, aşa cum se mai iviseră alţii sau îl cău- tau cu scrisori.

La primărie, cei doi fumau picior peste picior.

Notarul şi secretarul aşteptau traşi la o parte, respectuoşi, cu tocul după ureche, vorbind în şoaptă, fiindcă desipre asemenea mosafiri de la oraş niciodată nu se prea ştia cu ce rosturi vin şi mai ales ce zaveră lasă în urmă cînd pleacă.

— Pe mine mă căutaţi? Eu sînt Zaharia Duhu!... ros- tise din uşă, după ce-i măsurase dintr-o privire şi înţelese că n-are de unde să-i cunoască.

Amîndoi s-au ridicat în acelaşi timp, zvîrlind ţigările şi i-au apucat mîinile, scuturîndu-le frăţeşte.

— Tu, Zaharia? Ei, bată-te să te bată!...

Şi privind unul la altul, rîdeau cumplit de înveseliţi:

— Am spus eu că n-are să ne recunoască!... Nu i-ar fi dat în cap nici prin vis...

Zaharia Duhu îşi lăsa mîinile scuturate, stingherit, cercînd să pară şi el vesel de voioşia necunoscuţilor.

Deodată i-a fulgerat limpezită amintirea. Erau ei, cei mai buni tovarăşi de şcoală, cu care împărţise la sfîrşit de an cununile de stejar, într-o altfel de viaţă.

Niciodată nu i-ar fi recunoscut, într-adevăr, în aceşti domni cu mustăţile retezate deasupra buzelor, cu glasul îngroşat şi cu hainele lor de oraş, scumpe şi moi, ca în tăietura gravurilor din ziare. Îi fu ruşine de straiul de şiac răzăşesc, roşcat şi aspru. Îşi ascunse mîinile bătătorite şi pline de pămînt uscat.

Dar ceilalţi n-aveau timp să le vadă toate aceste. Se întreceau povestind. Îşi luau unul altuia cuvintele de pe buze, să spună ce vînt i-a adus şi ce gînd i-a oprit să-i ceară găzduire.

Treceau mai departe, spre munţi. Lipsiseră din ţară. Unul sfîrşise învăţătura inginerească în Germania; celă- lalt luase un doctorat strălucit în istorie şi arheologie, la Paris.

Iar înainte de a-şi pune gîtul în jugul vieţii de toată ziua, porniseră ca ucenicii altor timpuri şi altor neamuri, să străbată ţara din ţinut în ţinut, ca s-o cunoască prin văzul şi prin auzul lor, cu de-amănuntul. Aşa au ajuns pînă aci. Citind harta judeţului, şi-au adus aminte de numele satului, de fostul camarad, dispărut atît de neaştep- tat din drumul lor. L-au căutat şi iată că l-au găsit.

Zaharia Duhu îi asculta cu buzele strînse, cu o bucu- rie în care se amesteca împletit un fir negru de amărăciune. Aşa ar fi fost şi el.

Cu dînşii s-ar fi întors şi el, din ţări pe care n-are să le cunoască niciodată şi cu o atoateştiinţă, care i-a rămas de acum pentru totdeauna taină ferecată cu şapte peceţi, ca zapisele şi uricile lui taică-su, răposatul Antohie.

— Piscul Voievodesei, cu deosebire, ne interesează, dragă Zaharie, pe amîndoi, din două pricini!... vesti tînărul cercetător al trecutului şi al săpăturilor de ruini, oprindu-se în faţa hărţii judeţene prinse cu ţinte în perete şi apăsînd cu arătătorul cercul rotund al satului, ca şi cum s-ar fi temut să nu-i scape. Văd aci un val!... Domnul notar mi-a confirmat că este şi-o urmă de cetate. De altfel, chiar şi numele acesta, Piscul Voievodesei, e fără îndoială legat de-o legendă... Şi sub legendă, trebuie să fie şi picătură de adevăr. Aceste ruini şi urme...

— Lasă cetăţile şi dărîmăturile tale! păşi omul altui chip de a vedea lumea, dîndu-i degetul la o parte şi acoperind semnul de pe hartă, ca o luare în stăpînite. Pri- veşte aci, direcţia colinelor, cum îţi spuneam!... Clinale şi anteclinale. Îmi pun capul că o singură sondă ar slobozi de aci bogăţie cît zece de pe valea Prahovei...

Zaharia Duhu ascultă tot atît de puţin dumirit, ca no-tarul şi secretarul primăriei, care lungiseră gîtul şi cu tocurile după ureche priveau cu ochii holbaţi la necunoscuţi.

Cei doi se întoarseră rîzînd spre Zaharia:

— Ai să înţelegi războiul nostru. Deocamdată, află că tocmai de hatîrul acestui război îţi cerem să ne găzduieşti nu o zi... Poate două, poate trei.

— Şi zece... Şi un an! se grăbi Zaharia Duhu.

Dar nu ştia cum să le spună mai departe: „Prieteni? Camarazi? Fraţilor?”

Ei erau domni; iar dînsul era un ţăran cu mîinile bătătorite şi cu strai de şiac.

Aşa a aflat, însă, că satul lui de la poalele munţilor poate opri luarea-aminte a unor cărturari veniţi să-l caute tocmai din cele mai îndepărtate ţări şi de la cele mai înalte învăţături. Arheologul cercetă semnele unor aşe- zări străvechi, poate getice, poate scitice, poate romane. Inginerul, semnele unor neatinse zăcăminte, despre care încă nimeni n-are cunoştinţă, nici bănuială...

Trei zile i-a găzduit atunci Zaharia.

Se simţea străin, stîngaci şi umilit de atîta neştiinţă, cînd cei doi, seara, în cerdac, deschideau războiul lor.

Iar ei se întorceau frecîndu-şi mîinile încîntaţi, după ce bătuseră dealurile şi scotociseră viroagele, pînă adînc, în luminişurile codrilor. Fiecare afla semnele îmbucurătoare pe care le căutase. Şi fiecare se aprindea, apărîn- du-şi împotriva celuilalt credinţa de întîietate, în folosul şi frumuseţea ştiinţei sale. S-ar fi spus că-i desparte cea mai neîmpăcată vrăjmăşie, şi totuşi sfîrşeau războiul într-o frăţească bătaie de palmă pe umeri.

Zaharia Duhu asculta la o parte, cu sufletul golit în noaptea înstelată.

Omul trecutului chema de dincolo de veac o lume stinsă, ca s-o învie din lutul unui vas încondeiat, dintr-o pafta ruginită, din aplicele unui frîu. Într-o monedă cu pa-jura ştearsă de două mii de ani nu vedea numai o gravură stîngace şi cîteva inscripţii abia citeţe. Jucînd-o în palmă, părea că o alintă cu un descîntec numai de el cunoscut, pînă cînd începea să-i destăinuie şoptite ştiri despre ce-a fost, ce-a văzut, unde-a cutreierat, pînă ce întîmplarea i-a hotărît odihnă într-o groapă neagră, pentru a lăsa timpul să-i treacă deasupra.

Şi deodată se însufleţeau oamenii care-au purtat-o în mîinile lor risipelnice sau lacome; pungile unde-a zăcut ascunsă; oraşele dispărute, pe care le-a ştiut în măreţia lor azi ruinată; mărfurile necunoscute şi stranii, din alt mileniu, pe care le-a cumpărat şi le-a vîndut. Rugina poate era o urmă de sînge. Cocleala o urmă de lacrimă. Scriji- litura, acum cicatrizată, poate a fost făcută cu un cuţit ucigaş. Iar pajura s-a netezit treptat, pînă s-a şters în călătoria prin mii şi mii de mîini.

Mîini slăbănoage de zarafi, cu unghii ca ghearele. Mîini vînjoase de soldaţi, cu degete sfîrtecate în lupte de la capătul pămîntului. Mîini asudate de negustori; viclene, de samsari; spurcate, de hoţi, care-au ispăşit fărădelegea cu gîtul în ştreang. Mîini subţiri şi moi, de femei care-au dezlănţuit patimi, au umplut poate o cetate ori o ţară cu numele lor, au năruit vieţi şi au dezlănţuit duşmănii de moarte — ca astăzi să nu mai supravieţuiască nici în cenuşa oaselor topite în ţărînă şi nici în amintirea unui nume, scris pe-o piatră mîncată de ploi. Poate a plătit chiotul de plăcere al unei nopţi, a răscumpărat poate fericiri, a împins la ucidere, a ogoit poate guri flămînde de copii, a cumpărat trupuri de fecioară şi a vîndut prietenii, căpitani şi regate. O dată cu ostile care vînturau cîmpu- rile de bătălie, care cucereau cetăţi şi robeau ţări, şi o dată cu negustorii iscoditori, care nu-şi mai găseau as- tîmpărul nesaţiilor de cîştig, moneda a străbătut toată lumea veche, pînă în ţinuturile cele mai depărtate şi fabuloase, urmînd soarta stăpînilor trecători, schimbîndu-i de la o zi la alta; cumpărînd, sărăcind şi îmbogăţind, sămă- nînd jale şi pecetluind destine, pînă cînd s-a oprit într-un cimitir, la

capătul unui mort, pentru a plăti vămile sufletului în viaţa de dincolo de moarte.

Un bănuţ de acum două mii de ani, tocit şi muced, culcat în catafalcul de pluş al unei vitrine de muzeu — ce univers, ce destin, ce grandioasă existenţă, în care s-a aflat amestecată viaţa atîtor noroade şi atîtor împărăţii!

Omul celeilalte învăţături surîdea cu milă, scuturînd scrumul ţigării pe marginea cerdacului.

Se ridica, şi, păşind apăsat dintr-un capăt în altul, în noaptea sonoră, chema de faţă, cealaltă lume, a lui.

O altă minune se desfăşura deodată, sub ochii lui Zaharia Duhu! Altă viaţă, a zilei de azi şi a viitorului.

Pămîntul creştea uriaş şi fantastic, dincolo de beznele satului cu colibe adormite şi lătrături somnoroase de cîini. Deodată începea să forfote, deşteptată, toată mişuneala celui un miliard jumătate de suflete. Porturi şi capitale se animau în scînteierea luminilor electrice, cu tumultul mulţimilor de toate neamurile, de toate culorile şi toate graiurile. Vapoare navigau pe mări pustii, spre porturi cu numiri fabuloase. Expresuri ţîşneau din tunele, poposeau în gări pline de vuiet şi alte trenuri nesfîrşite de marfă mergeau să primească încărcătura în uzini fumegînde. Apăreau mine scobite în pîntecul pămîntului şi sonde îm-proşcînd pînă la cer sîngele negru din vinele scoarţei. Aci era un laborator, unde ochii răbdători osteneau pe lentila microscopului. Dincolo urlau motoare cu mii de cai-vapori.

Satul dormea în tăcerea imobilă, bătrîn şi vechi, străvechi, departe de veac, scos din

mersul veacului cu superstiţiile şi viaţa încremenită din timpul descălicătorii.

Dar veacul apărea dincolo de el, pretutindeni, cu toate minunile nespuse şi nevisate; cu toate forţele naturii capturate şi îmblînzite să slujească supus omului: căderi spu- megoase de ape şi joc elastic de pistoane; cartuşe de explozibile spintecînd granitul munţilor şi energia pirotind în cristalul negru de cărbune; drumul fără pulbere al fluviilor şi nevăzutele unde electrice; grăsimea pămîntului şi dogoarea arşiţei solare — toate robite, folosite, chemate să schimbe faţa pămîntului de la o clipă la altă clipă, în neodihnita înfrigurare a unui gigant furnicar. Ce însemna biata lume veche, strîmtă şi moartă, cu jalnicul ei univers lat de o palmă şi cu mizerele ei superstiţii, faţă de grandioasa înfăţişare a planetei de acum? Acum, cînd toţi se ştiu, se cunosc, şi cînd toţi trudesc umăr la umăr, pen-tru a nu lăsa nici o taină nedescifrată, nici o bogăţie nefolosită, nici un ungher necunoscut şi nici o putere încremenită...

Omul veacului îndrepta vîrful ţigării aprinse spre bolta înstelată.

— Nu-mi vorbi de lumea ta moartă, de ştiinţa voastră de gropari!... Voi priviţi viaţa ca moşnegii, peste umăr, înapoi. O priviţi cum erai aşezat în căruţa cu aşternut de fîn, cînd am ajuns aci. Cu faţa întoarsă îndărăt, să vezi numai drumul pe care viaţa l-a străbătut şi nu mai are, de fapt, din acel moment, nici un interes. Noi privim înainte şi sus! Chiar şi stelele acestea nu se poate să rămînă multă vreme aşa!... Ce e necunoscutul şi misterul acesta, bun numai pentru magi şi pentru astrologi?... Trebuie să se afle acolo altceva de ştiut — ceva de cercetat precis, de folosit... Nu e păcat de atîta energie neutili- zată? Asta

nu poate să mai dureze mult! O să le vină rîndul şi lor. Tu ce zici, Zaharia?

C a p i t o l u l IV

Aici au trăit şi s-au stins oa-
meni vechi.

„Tu ce zici, Zaharia?”

De cîte ori nu i-au aruncat întrebarea aceasta, în treacăt, cînd unul, cînd celălalt? E drept, fără să aştepte răspuns.

Prietenul lor, rămas la portul şi la treburile plugăreşti, îngăima cîteva cuvinte umile, de om ignorant şi nemun- cit de asemenea întrebări.

Cei doi surîdeau cu o binevoitoare îmbărbătare, bătîn- du-i cu palma pe umăr.

Spunea, omul întîmplărilor din trecut:

— Lasă, prietene Zaharia!... Lasă mutra aceasta de vinovat, parcă mereu ţi-ai cere iertare! Poate, în definitiv, tu ai fost mai înţelept decît noi. În simplitate şi în na- tură ai găsit adevăratul echilibru. Consulii şi generalii romani, încărcaţi cu trofee şi osteniţi de victorii, se retră-geau la coarnele plugului. Acolo, bătrîni şi dezamăgiţi, în pacea rustică, găseau consolarea cea mai mare pentru zădărnicia tuturor triumfurilor. Ceea ce înseamnă că sfîrşitul e pe drumul tău, nu pe al nostru. În loc să ajungi la această înţelepciune după o viaţă, ai descoperit-o de la început...

Iar celălalt:

— Mai bine ne-ai scoate, dragă Zaharia, un fagure de miere din stupii tăi, la care ştiinţa omenească n-ar mai putea adăoga nimic şi nici nu ştie ce să admire mai mult. Aromă? Culoare? Geometria căsuţelor de ceară? Divi-

ziunea muncii ori alcătuirea societăţii, fără capitalism şi fără proletariat?... Asemenea minune ştiau s-o îndeplinească albinele încă de pe vremea faraonilor şi n-au s-o poată izbuti mai bine nici cînd vom înhăma noi la mo- torul unei uzine toată energia din inelul lui Saturn. Ele au găsit echilibrul perfect, formula definitivă a fericirii, ca tine şi ceştilalţi ai tăi...

Zaharia Duhu aducea pe farfurie fagurele de miere. La atît era bun.

La atît s-a mărginit rostul lui, vreme de trei zile şi trei seri, pînă cînd prietenii au plecat pe drumul munţilor.

Unul din ei, cel cu săpăturile, s-a mai întors.

Se întoarce de-atunci în fiecare vară. Este acum pentru Zaharia un adevărat şi apropiat prieten. Depărtarea dintre dînşii s-a şters. Profesorul Alexandru Opriş a făcut din fostul camarad de şcoală un nepreţuit tovarăş la cercetă-rile privite la început cu neîncredere şi răsplătite în vre-mea din urmă cu toate izbînzile. Ceea ce voia el să dovedească şi a dovedit era că aşezările getice s-au întins tot atît de puternic şi la poalele Carpaţilor moldoveni, nu cum le socoteau alţii, mărginite mai mult la ţinuturile muntene şi ardelene. Ziua săpau după planuri, cu un sin-gur ajutor, Oarţă, nevolnicul; seara, în cerdacul cu viţă, cărturarul lămurea treptat, în lungi şi înflorite povestiri, de unde i-a venit gîndul acestor săpături.

Zaharia Duhu a învăţat să cunoască o astfel de cro- nică a întimplărilor afundate în ceaţa de dinainte de descălicătoare. La letopiseţele lui, puţine şi sărace, de pe poliţa din casă, s-au adăugat alte cărţi, mai proaspete şi mai temeinice. Tomuri şi anale, tălmăciri şi memorii, aduse sau trimise de prietenul din Bucureşti.

Întîmplările şi vremile căpitanului de steag Gheorghieş Duhu şi ale celuilalt căpitan, Stamate, îi păreau prea apropiate şi de prea slabă însemnătate. Aflase o rădăcină mai adîncă, în alte veacuri şi mai bătrîne, cînd alţi oa- meni şi mai vechi stăpîneau aceste locuri, le apărau cu tot atîta înverşunare şi de a căror tărie se sfărîmaseră alte oşti şi alte mult mai puternice împărăţii.

Cronicile greceşti şi latine pomeneau despre faptele uimitoare ale regilor Dromichet, Oroles, Buerebista, Ce- tiso, Dicomes, Dapix, Decebal... Unii, gospodari cu mare chibzuială, alţii, războinici neînfricaţi: toţi durînd domnii temeinice, zdrobind generali şi împăraţi împinşi de duhul pierzaniei să se aventureze pînă aci, din Persia, din Macedonia, din Laţiu, să-şi lepede oasele în cîmpiile getice. Iar cînd soarta bătăliilor se dovedea arareori duşmană localnicilor, cronicile îi arătau luîndu-şi singuri viaţa în cetăţile împresurate sau în peşterile cu gură zidită.

Acestea le aflase Zaharia Duhu din povestirile de seară ale prietenului cărturar şi din cronicile de pe raft.

Dar cioburile de ulcioare, şi cazanele, şi cheotorile, şi paftalele, şi aplicele, şi prăselele, şi fibulele, şi hidrele, şi opaiţele, şi platoşele, şi loricele; dar toate uneltele şi podoabele de fier şi de bronz, şi de lut şi de os, şi de cărămidă arsă, dezgropate pe alocuri din mucezeala pă- mîntului, toate vorbeau altfel, cu alte mărturii pipăite, despre viaţa cea aspră a acestor plugari, şi ciobani şi ostaşi înfipţi pînă la moarte în ogoarele lor şi în păşunile lor, din buni străbuni. Unelte casnice de pace şi arme ruginite de război, toate istoriseau şi ele, cu un fior încă mai tainic, despre aceşti oameni care nu mai sînt.

Nimic nu-i clătinase. Nici o putere din lume nu izbu- tise să-i strămute.

Peste dînşii trecuseră valuri de alte noroade; se aşternuse pămînt cu frunze, ierburi şi rădăcini; îi îngropase uitarea o dată cu fierul plugurilor noi, cu holdele lanurilor, cu fineţe astupînd ruinele şi mormintele, cum se închide pielea pe rana vindecată. Iar din această uitare, din lumea lor moartă, răsăreau neaşteptat umbre, chemînd cu glasul lor stins la alt înţeles al rosturilor pămînteşti.

Acum, mai uşor, prin ei, Zaharia Duhu, simplu fecior, nepot şi strănepot de răzeş, cu cîţiva ani de şcoală şi cu puţintica lui ştiinţă de carte, acuma înţelegea de unde a venit îndîrjirea cu care căpitanul de steag Gheorghieş Duhu şi celălalt căpitan, Stamate Duhu, îşi apăraseră ogorul cu paloşul, cu arcul şi cu sîneaţa, tot aşa cum mai

tîrziu avea să-d apere Antohie Duhu, ou zapise, sineturi şi cărţi de judecată.

Moştenirea era ceva mai veche şi înverşunarea intrată în sînge ceva mai de demult.

Întîmplările de atunci mai fuseseră trăite de zeci şi de sute de ori, veac după veac, doar cu altă faţă; căci întru această privinţă nimic nu e nou şi totul a mai fost. Alţii răsăriseră năvălitori; altele erau armele aduse cu dînşii şi cu alte arme, ale timpului, se ridicaseră împotriva lor băştinaşii.

Dar băştinaşii rămîneau aceiaşi şi apărau acelaşi pămînt.

Un crai cu deosebire şi mai ales o anume întîmplare i s-au părut lui Zaharia Duhu mai presus de tot ce aflase el pînă atunci şi cu un tîlc mult mai adînc.

Era regele Dromichet, biruitorul macedoneanului Lisimah, în împrejurări cunoscute din plin de Strabo, Polia- nos, Pausanias şi Didor. Ospăţul acela al biruiţilor şi biruitorilor, cu două mese, cu două rînduri de mîncări şi de talere şi cu închinarea regelui Dromichet, adîncă şi înţeleaptă ca o parabolă, scria cu două mii de ani mai înainte, într-o singură filă de cronică, toată povestea din totdeauna a celor două ţărişoare dintre Dunăre şi Carpaţi, cum şi a Ardealului de dincolo de munţi.

Urmele vieţii din timpul acestui rege Dromichet le căuta şi le aflase tînărul cărturar din Bucureşti.

Din acea vreme zăceau în pămînt sfărîmăturile de hidrii şi de amfore, pieptarele şi plăselele, orînduite în rafturile din cămara mătuşii Ruxanda. Prietenul lui Zaharia Duhu n-avea răgaz să stea de faţă la săpături, decît în puţine săptămîni de vară. Era un cărturar încă tînăr, cu puţine mijloace şi fără ajutoare de la nimeni, prins la alte îndatoriri care-l ţineau rob oraşului.

Dar în lipsa lui, îl înlocuia la faptă fostul camarad, răzeşul din Piscul Voievodesei.

Nici n-ar fi putut visa un tovarăş mai priceput, mai credincios şi cu mai multă evlavie, ascultîndu-i cuvîntul.

Arătase, de la început, doar o singură slăbiciune. Singură şi nevinovată.

În una din cronici se afla cuvînt şi despre un tezaur vestit al regelui Dromichet, pe care l-ar fi fost dezvăluit domnul geţilor principelui Agatocle, feciorul lui Lisimah, în cea dintîi a lui robie, înainte de a-l slobozi la hotarele ţării. Macedoneanul plecase cu ochii orbiţi de scînteierea nestematelor şi a aurului, dusese ştire acasă şi aţîţase pofta lacomilor urmaşi ai lui Alexandru cel Mare, care, rămaşi fără

căpitan, cutreierau lumea, împărţindu-şi moştenirea, războindu-se între dînşii, uzurpîndu-se unul pe altul şi găsind pămîntul prea strîmt pentru nesaţiul lor mare.

Despre acel tezaur, toate celelalte cronici păstrau tăcerea. Rămăsese aşadar ascuns, uitat, păzit de vîlva comorilor.

Iar Zaharia Duhu păstra convingerea nestrămutată că tezaurul se află pe undeva pe aproape şi că lui îi este sortit să-l scoată la lumina soarelui. Credinţă absurdă, fără nici un temei, dar nevinovată. Slăbiciune pentru care cărturarul îl mustra adesea, cu o blîndă ironie.

„Să-mi faci şi mie parte, măcar un bănuţ de aur pen-tru acul de cravată şi o brăţară pentru Madala, sora mea!...” scria Alexandru Opriş, din Bucureşti, închein- du-şi răvaşele.

Zaharia Duhu nu zîmbea iertător, ca de alte glume. Nu-şi putea închipui de ce un om care ştie atîtea şi pricepe atîtea nu are credinţa pînă la sfîrşit, în ceea ce merită ne-strămutată crezare. Urgiile mătuşii Ruxanda le lăsa să se dezlănţuie peste capul lui, fără să-l tulbure. La scorniturile unui proclet ca Petruţă, care purta grijă să aibă la îndemînă o stamboală pentru cărat galbenii cînd va descoperi co-moara în luncă, rîdea cu toată bunăvoia. De o parte o fe-meie bătrînă şi fără pricepere, de alta un copilandru încă fără minte — la ce altceva s-ar putea aştepta de la dînşii?

Pe cînd gluma, oricît de blîndă, a prietenului, îl durea altfel. Îi părea surîsul scîrbavnic al unui preot oare nu mai crede în minunea icoanelor; ca lepădarea lui Petru de Isus înainte de al treilea cîntat al cocoşului.

Zaharia Duhu alungă gîndurile mîhnite.

Deschise din nou cartea, trimisă să-i aducă numai bucurie.

Era cel dintîi memoriu al profesorului Alexandru Opriş asupra săpăturilor din Piscul Voievodesei. Iar gravurile înfăţişau locuri şi lucruri prea bine cunoscute de Zaharia. Cele mai multe chiar cu mîna lui dezvelite întîi din ţărînă, ridicate cu luare-aminte, abia atinse cu grijă ca nişte gin- gaşe şi rare vietăţi; multă vreme păstrate în rafturile din cămara încuiată cu două zăvoare.

Cărturarul ţinuse de la început să arate că la izbînda cercetărilor partea cea mai însemnată o datoreşte unui prieten de ţară, modest răzeş, cu iubire de slovă şi de trecut, fostul tovarăş de bancă Zaharia Duhu, plugar din Piscul Voievodesei. Şi ziarul primit sub cingătoare stăruia asupra acestui fapt puţin obişnuit şi vrednic de laudă. Tipărind o amănunţită dare de seamă despre săpăturile şi despre cartea ce răstoarnă toate cunoştinţele de pînă acum din protoistoria Daciei, înfăţişa ca un semn al timpului înţelegerea şi tragerea de inimă a gospodarului lipsit de lăcomia îndestulărilor pămînteşti, care contribuia atît de perseverent, cu munca şi cu mijloacele lui, la o ispravă cărturărească. Se afla şi chipul lui Zaharia Duhu între lespedele surpăturilor desfundate, ţinînd în braţe, ca un copil, o hidrie pîntecoasă cu toartă.

Însemnările se încheiau după buna tradiţie a oricărui ziar opozant, întrebînd guvernul, printr-o misterioasă asociaţie de idei, cînd are de gînd să curme scandalul Casei Rurale? ce măsuri a luat pentru combaterea paludismului şi pelagrei? şi de ce un prefect din Dobrogea a refuzat să primească o delegaţie de mahomedani?

Zaharia Duhu împături gazeta, o închise în carte şi rămase cu ele sub cot, privind depărtările fraged înverzite.

În ochii albaştri apoşi se aprinse văpaia arzătoare din ceasul cînd dincolo de locuri şi de timp desluşea plăsmui-rea părelnică, nevăzută de alţi ochi.

Gîza învîrstată roşu şi negru, din nou amăgită de neclintirea uriaşului bun, pipăi cu micile ei corniţe, se urcă pe mînă cu mersul mărunt, alese un loc şi începu să se sorească, în lumina dulce ca mierea din această primăvară lină, cum au mai trecut pe aicea mii.

C a p i t o l u l V

După potop şi furtună, pe cer s-a boltit înalt curcubeu.

Toată noaptea s-a auzit tînguirea ostenită a cocorilor.

Treceau în întunericul albastru, din depărtări cu lumina prea albă şi fierbinte, spre mai prielnice locuri de aproape; unde ca într-o adevărată a lor ţară veche şi neuitată, sosesc să-şi clocească ouăle şi să-şi crească puii. Drumul le este cunoscut şi acelaşi de mii şi mii de ani; poate încă din veacul dintîi, cînd omul sălăşluia în caverne şi lupta cu fiare apocaliptice, care s-au stins.

Glasul păsărilor era slab ca un scîncet de copil prin somn.

Zaharia Duhu s-a deşteptat în această chemare. S-a năucit ascultînd suspinul din văzduhurile înalte, amestecat cu foşnetul mătăsos al frunzelor din fereastră.

Din timpuri afunde şi înecate, veneau acum să-l cerceteze gînduri şi închipuiri pe care nu le-a cunoscut.

Altădată, drumul acesta de echinocţiu al păsărilor, pribegind peste mări şi pustieţi să-şi găsească cuibarele din vara trecută, îi părea un episod oarecare, simplu şi neînsemnat.

Aduceau primăvara, plecau o dată cu toamna.

Scriau pe cer, o dată cu mersul soarelui şi cu geometria stelelor, un calendar mai puţin înşelător, pentru treburile plugăreşti, decît almanahul tipărit pe hîrtie; care, acela, nu arareori dă greş, vestind ninsoare şi moină cînd a înflorit puiul de piersic şi făgăduind toamnă îndelungă, cînd vremea s-a zbîrlit pretimpuriu cu spic de zăpadă în ploaie.

Plecarea tîrzie a rîndunelelor, ori cel dintîi unghi negru de cocori, apărut pe marginea cerului înainte de vreme, era un calendar cîmpenesc mai vrednic de crezare. Atît şi nimic mai mult.

Acum, statornicia unor asemenea călători, credincioşi drumului vechi, îi părea lui Zaharia Duhu o mai plină de taină minune.

Apucaseră aceşti drumeţi oamenii începuturilor, cu stra-iul aspru din blană de lup şi piele de capră, i-au cunoscut în aşezările lor sărace, de nuiele lipite cu lut. Codrii mişunau în acea vreme de fiare care nu mai sînt. În poienile unde-au poposit, cînd s-au ivit întîi, păşteau zimbrii piep- toşi cu fruntea creaţă. Poate alte făpturi, cu ochi mici şi minte sleită, se ridicau fioros în patru labe din nămolul mlaştinilor. Acolo, în smîrcuri, îşi durau castorii zăgazuri de lemn şi lacuri ciudate, cu un meşteşug şi cu o iscu- sinţă la care încă oamenii timpului nu ajunseseră. Vor fi fost poate şi alte flori, alte ierburi poate şi alţi copaci ai pădurilor. Toate s-au petrecut, s-au schimbat şi s-au înlocuit într-o primenire

îndelungată, de la veac la veac, pînă la faţa de astăzi a oamenilor şi a locurilor.

Iar singurii martori care-au supravieţuit tuturor primenirilor rămîn păsările acestea care sosesc de departe din zări, şi de departe din timp.

Au văzut, într-o primăvară, cel dintîi om lepădîndu-şi pielea de lup, să îmbrace cămaşa de cînepă şi sumanul de lînă. În alta, l-au văzut durîndu-şi cea dintîi casă de pietre şi de lemn cioplit. Pe urmă, după un veac ori mai multe, a prins de veste că învăţase să înjuge boul la plug şi să tragă brazdă. Mai demult, îl găsise lîngă cele dintîi mioare îmblînzite; acum îşi păzea cel dintîi ogor încolţit de grîu. Şi iarăşi după o vreme, au înţeles că omul învăţase să scoată cel dintîi pom din sălbăticie şi să-l sădească lîngă bordeiul de bîrne.

Timpul se măsura cu veacurile, nu cu anii.

Cu un veac de veacuri în urmă, îl găsise singur, despoiat şi trăind alături cu fiarele, în luptă cu fiarele, o viaţă de fiară. Acum era înconjurat de vietăţi supuse şi legat de pămîntul scrijilat cu plugul său de lemn. Iată cea dintîi bisericuţă, în locul altarelor de piatră pentru închinări păgîneşti la soare, la ape şi duhuri de beznă! Iată cel dintîi cimitir, unde a fost înfiptă o cruce de lemn!... După un an ori după un veac, într-o primăvară, păsările dru- meţe au aflat localnicii împuţinaţi de molime. În altă primăvară, au găsit sălaşurile pustiite şi oamenii alungaţi în afundul codrilor de urgia altor neamuri năvălite din ste-pele Asiei.

Dar întotdeauna i-au regăsit. Şi întotdeauna omul locurilor de aici a ridicat ochi bucuroşi spre cer cînd le-a auzit glasul, să le ureze bun venit, fiindcă o dată cu ele aduc ploile rodnice, soarele blînd şi încheierea nopţilor

lungi cu muget de viscol şi clănţănit de lup flămînd, pînă în pragul uşilor.

Aceste închipuiri le trăia Zaharia Duhu, răsuoindu-se în patul tare şi ascultînd scîncetul cocorilor în întuneci-mile înalte.

Pe umă, noaptea din geam s-a făcut viorie, verde, s-a decolorat cristalină ca bobul de rouă şi, brusc, au împuns razele răsăritului într-o văpaie fantastă.

Satul s-a dezmorţit în strigări răguşite de oameni şi în scîrţîit de cară. Mătuşa Ruxanda s-a mişcat din cotlonul ei, tuşind şi ocărînd, trintind uşile şi slobozindu-şi cobăile care-au umplut îndată ograda cu piuit, cotcodăcit, măcăit, gîgîit, cu scuturături de aripi şi trîmbiţări de cocoş, ca o asurzitoare larmă de norod aclamîndu-şi tiranul.

— Gata eşti, Oarţă?... strigă Zaharia din cerdac.

Oarţă apăru cu sumanul peticit, cu pieptul gol şi cu rîsul lui de nevolnic, lăbărţîndu-şi gura pînă la urechi.

— Îhî!...

Nu rostea cuvintele.

Le rumega, cu o mişcare în lături a fălcii de jos.

— Vă duceţi la Botee, Zaharie?... întrebă cu un anumit înţeles mătuşa Ruxanda. Aud că vătaful lui Iloveanu a isprăvit de semănat orzul, iară noi n-am pus încă nici un grăunte în pămînt!...

La Botee era arătura lor cea mai de seamă. Pămînt tras înapoi cu amarnică judecată de Antohie Duhu din moşia boierului Boldur Iloveanu, unul din cei mai mari bogă- tani ai ţinutului. Ultima lui şi cea mai de necrezut izbîndă, înainte de a închide ochii.

— Am să trec şi pe la Botee, mamă! rosti Zaharia din capul scărilor. N-avea nici o grijă! în trei zile, e gata...

— Care va să zică, au să samene cuscrii şi cimotiile fără tine?... Se înţelege! Boierul numai trece şi face inspecţie! Are alte treburi. Sapă la oale şi ulcele...

Zaharia se prefăcu a nu auzi.

Mătuşa Ruxanda hotărî cu amară linişte:

— Bine, băiete! Am să mă duc eu.

— Cum vrei, mamă! Din partea mea atîta ştiu: sînt oameni de nădejde. Precum or semăna, aşa or culege şi dînşii, partea lor, frăţeşte... Trec de trei ori pe zi, să văd cum stau lucrurile. Mă aflu la doi paşi.

Şi ca să curme vorba:

— Hai, Oarţă! Ia-o înainte!...

Oarţă plecă, purtînd cazmalele şi hîrleţul pe umăr. Zaharia îl ajunse din urmă.

Din cerdac, mătuşa Ruxanda îi privi depărtîndu-se, oftînd şi clătinînd din cap. Pe urmă, se întoarse să închidă uşa cu lacătul şi să vadă cu ochii ei ce se alege din pă-

mîntul pentru care răposatul a bătut douăzeci de ani pra-gul judecăţilor.

Oarţă săltă cazmalele grele pe umăr, ca nişte jucării de trestie. Tot ce-i luase Dumnezeu din minte, de la născare, îi dăruise cu prisosinţă în putere.

Era o hîdă făptură cu picioarele scurte şi cu braţele lungi, cu fruntea teşită şi cu ochii galbeni; tare ca un bivol şi slab la judecată ca un copil de trei ani. Se pripă-şise într-o vară, tocmai din alt ţinut, fără să poată lămuri din ce sat anume şi prin ce întîmplări a ajuns aci.

Cuvintele lui erau puţine şi bolborosite, de neînţeles. Le rumega greu, închizînd din ochi şi luptînd cu o întunecată putere, care-l stăpînea lăuntric şi pe care n-o putea sfărîma. Zaharia încercase să-l îmbrace mai omeneşte şi să-l înveţe anumite orînduieli de viaţă. A

doua zi, Oarţă se ivise tot în zdrenţele lui, cu opincile sparte, cu pieptul gol şi păros. De un singur fapt nu încăpea însă nici o îndoială. Arăta credinţă de cîine, pînă la moarte, stăpînului care-l culesese de pe drumuri şi-i dăduse un adăpost sub şopronul vitelor, unde dormea iarnă şi vară pe un braţ de paie, cu un bolovan sub cap.

Oarţă ridică ochii galbeni la cer şi începu să ocărască slăvile, dînd din capul buhnos.

— Nnnu-o bî-bbbbun, stăpppîne!

— Ce nu-i bun, Oarţă? Ce te-a apucat? întrebă surî- zînd Zaharia.

— Azz... pppî-plouă!...

Cuvintele, înecate în luptă cu puterea cea rea care le gîtuia în gîtlej, erau însoţite de strîmbături chinuite ale chi-pului slut şi de semne smucite de mînă, uşor de priceput numai pentru cine îl cunoştea bine, ca Zaharia Duhu.

Oarţă spunea în limba lui că ploaia va fi cu tunete şi cu trăsnete. O furtună cumplită.

Şi aceasta era singura putere pe lume, de care se înspăi- mînta. Cînd începea să scapere amnarul norilor şi să pîrîie de tunete cerul negru, Oarţă se ascundea tremurînd cu sumanul în cap, clănţănea din dinţii galben-verzui şi ge-mea un fel de melopee, implorînd îmblînzirea duhurilor vrăjmaşe.

Zaharia privi zările.

Cerul era limpede ca sticla. Nici un fulg de nor.

— Unde vezi tu semne de ploaie? Nu plouă, pînă la schimbarea luminii...

— Bba pppi-plouă! o ţinu Oarţă cu tărie înainte, gră-bind pasul şi săltînd pe umăr uneltele grele de fier.

Era de prisos o încercare de înţelegere.

Iar Zaharia Duhu mai ştia din dovezi trecute că uneori nevolnicul avea el dreptate. Semne

ascunse celorlalţi oameni îi îngăduiau să desluşească, în mintea lui neguroasă, presimţiri ascuţite şi sigure, cum cunosc numai sălbăticiunile codrilor.

— Să vedem, Oarţă! încuviinţă pe jumătate Zaharia. Dacă plouă într-adevăr, atunci eşti mare prooroc... Proorocul Oarţă!

Nevolnicul nu arătă prea mare bucurie la această învestire cu titlul sfinţilor din ***Vechiul Testament***. Mormăi ceva, încruntat. Vădit că pentru el ploaia se vestea mai plină de groază ca oricînd.

La locul desfundat al săpăturilor, lepădă cazmalele şi hîrleţul, zvîrli sumanul peticit şi scuipă în palme.

— Ho! Mai încet, că nu dau tătarii! îl opri Zaharia, despăturind planul tras cu creion pe o foaie de hîrtie.

Oarţă clătină din cap şi bulbucă ochii spre cer.

Nu dădeau tătarii, dar el ştia că vine furtuna cu ropot mai înfricoşat decît al copitelor şi cu o ameninţare mai nebiruită decît a suliţelor, cînd se năpusteau hoardele năvălitoare.

Locul era tăcut şi tainic, în rarişte a pădurii. În vale, la jumătatea priporului, printre mesteacănii şi fagii subţiri, se vedea satul, alb în livezile albe de floare. Mai jos se întindeau cîmpurile cu lanuri; unele înverzite puternic, cu grîul semănat de astă toamnă, altele cu arături negre, lucind în soare — şi jos de tot, şerpuind într-o pîclă albastră, rîul cu sclipirile aburite. Iar aici, în spate, se desfăşura în sus, spre munte, pădurea adîncă, aşternută cu frunzele putrede din toamna trecută. Se ivise colţ fraged de iarbă ridicînd foile moarte în vîrfurile lor verzi de ac, să străbată la lumină. De un verde străveziu şi gingaş, încă fără putere, erau şi frunzele

codrului. Se simţea seva primăverii mustind proaspătă în fiecare crenguţă şi în fiecare fir mărunt de mentă.

Dar din pămîntul gras, se răsfira mirosul bolnav al putreziciunii vegetale, dospind din anul celălalt, sub ploi. şi zăpezi. Viaţa se primenea din rămăşiţele morţii. De aceea poate în toată frumuseţea măreaţă străbătea ceva dureros, cum în chipul fraged al unei copile, cînd s-a oprit din rîs, apare o umbră neliniştitoare — poate amintirea unui trăs din obrazul mamei moarte, poate presentimentul ruinărilor ei viitoare.

Locul era tăcut şi tainic.

Aici, în marginea pădurii, pe movila de pietre, astu- pată cu pămînt, cu iarbă şi muşchi, cei cîţiva mesteacăni şi fagi subţiri au crescut tîrziu printre măcieşi şi tufe de porumbrică. Era un loc părăsit, în afară de calea trecătorilor. Desigur, în timpuri mai vechi, oamenii din vale sau alţii mai dedeparte vor fi răsturnat zidurile rămase în picioare să grăbească măcinarea vremii şi să care piatra pentru aşezările lor. Povestea spunea că va fi fost cîndva o întăritură domnească. O cetăţuie ori poate numai un turn, ales pentru schimnicie de o domniţă fără nume, dar care a dat numele satului: Piscul Voievodesei...

Poveştile însă uneori mint. Amestecă viaţa cu închipuirile şi amintirea cea adevărată cu nălucirile.

Surparea ploilor şi ţărîna au îngropat temelia. Pietrele bolţilor subpămîntene s-au scufundat. Pentru toţi, de multă vreme, nu se afla acolo decît o movilă rotunjită de iarbă şi apărată de spinăria deasă, ca de-o împrejmuire vie şi îndîrjită. Pînă anul trecut,

cînd, din săpătură în săpătură, Zaharia Duhu şi tovarăşul lui de căutări din Bucureşti au ajuns, după semnele numai de dînşii ştiute, la acest ţintirim al pietrelor.

Pămîntul era dat la o parte cu luare-aminte, să nu clatine nimic din ce-a fost aşezat de mînă omenească.

Iar de la cele dintîi lespezi dezvelite la soare, s-a arătat că povestea se înşelase.

Aşezarea dura din veacuri mult mai vechi. Şi nu părea de fel să fi fost înălţată acolo, pentru adăpostul unei voievodese schimnicite. Poate într-adevăr, mai tîrziu, în vremurile mai de-aproape, peste temeliile dintîi, întregi şi părăsite, vreo domniţă îşi va fi clădit locaş mai nou de
singurătate, care s-a şters şi acela şi n-a lăsat semne, cînd oamenii din vale au început să care pietrele cioplite şi cărămida arsă, întru a lor folosinţă.

Temeliile cele vechi şi adînci, însă, stau neclintite de două mii de ani, poate de trei. Şi vor fi slujit pentru altceva decît pentru pustinicia unei femei fără nume. O reşedinţă de rege vechi, cu toţi curtenii şi gardă. Sau un templu de închinare, ales de cine ştie ce mare preot, pentru sărbători de echinocţiu şi solstiţiu, cu înjunghieri de miei şi de tauri, cînd purced spre altarul jertfirilor pelerini dintr-o ţară întreagă.

Una sau alta, poate amîndouă în acelaşi loc, s-au măcinat de ploi, şi de vifore, şi de veacuri. Au lăsat numai blocurile cuprinse de pămînt şi de vegetaţie, încorporate scoarţei, ca stîncile înfipte de la începutul lumii.

Zaharia Duhu căuta linia răsăritului.

În linia aceea se aflau dezgropate picioare rotunde de stîlpi, iar la capătul lor se ivea temelia unui perete sub- pămîntean de piatră, cu o lespede lată, culcată în chip de masă şi

brăzdată de jgheaburi netede, adîncite de mînă omenească.

În jurul acestei mese nu conteneau săpăturile de trei săptămîni, de cînd vînturile calde topiseră cele din urmă rămăşiţe de nămeţi în viroage. Lespedea părea să fi slujit drept altar unor închinări păgîne, soarelui, lunii şi stelelor. Jgheabul din mijloc se prelungea nevăzut, pînă dincolo de zări, contopindu-se cu linia răsăritului în solstiţiul de vară, cînd soarele e mai deplin şi mai îndelung stăpîn pe lumina celei mai îndelungate zile din an. Jgheaburile celelalte, netezite oblic, urmăreau mersul soarelui pe cer, în celelalte luni ale anului şi în celelalte ceasuri ale zilei. Poate pe adînciturile pietrei a curs cîndva sînge cald de miel sacrificat cînd marele preot înjunghia un berbecuţ alb şi creţ, cu mugurii corniţelor abia rotunjite sub blana frunţii, să răscumpere cu viaţa lui slabă şi nevinovată îmblînzirea făcătorului de lumină şi aducătorului de belşug. Poate adînciturile pietrei alcătuiau alte semne, astăzi uitate şi neînţelese.

De trei săptămîni Zaharia Duhu şi Oarţă scoteau pă- mîntul dimprejur, să afle dacă nu cumva dedesubt au fost
îngropate oase şi lucruri sortite din toate timpurile să ţină tovărăşie morţilor în viaţa cea de dincolo.

În fiecare dimineaţă, Zaharia îşi însemna pe plan locul de unde începea săpătura şi adîncimea şanţului din ziua trecută. Astfel, păstra de la zi la zi, după orînduiala profesorului din Bucureşti, o condică amănunţită a lucrului în mers.

Împături planul la loc, închise carnetul cu scoarţe de muşama vărgată, le strînse cu băgare de seamă în buzu- nar şi dezbrăcă

haina de şiac. Îşi suflecă mînecile şi apucă hîrleţul, ca un săpător zilier, la vie.

Soarele începea să ardă.

Nici Oarţă, nici Zaharia nu ridicau ochii, stăpîniţi nu-mai de grija să nu sfarme ceva de preţ sub ascuţişul fierului. Cînd o piatră punea împotrivealã, ţărîna era scoasă cu vîrful lopeţii; pe urmă, Oarţă înfigea vîrful cazmalei dedesubt sau opintea cu umărul. Bolovanul mişcat lăsa urmă adîncă în pămîntul jilav, cu rîme încolăcite orb şi cu larve zvîrcolindu-şi respingător nenumăratele picioare mărunte...

De trei săptămîni, ca niciodată, scurmau lutul şi molo-zul în deşert. Pămîntul cărat cu roaba, întins la soare să se usuce, fărîmiţat şi trecut prin ciur, nu scotea la iveală nici măcar rămăşiţele informe şi abia deosebindu-se cu mare greu de pietrele rotunjite în apa rîurilor, pe care Zaharia Duhu tot izbutea să le descopere altădată, chiar în săpăturile cele mai puţin norocoase. Aici, parcă totul a fost cercetat şi jefuit de oameni mai iscusiţi, în alt timp.

Îşi şterse cu dosul palmei fruntea năduşită şi se îndreptă de şalele dureroase.

Lumina soarelui se stinse neaşteptat, fumurie.

Un nor de păcură astupă cerul.

Nici nu l-au văzut cînd s-a apropiat, prelins, nesimţit, viclean, pe la spate, dinspre munţi. Şi în aceeaşi clipă se dezlănţui tunetul, descărcat din catapeteasma cerului şi răbufnind adînc în văgăunile codrului.

Oarţă lepădă cazmaua şi dădu fuga la suman, cu ochii bulbucaţi de spaimă şi cu părul vîlvoi. Se ascunse sub ţolul peticit, astupîndu-şi vederea şi scoţînd din gîtlej schelălăituri de fiară lovită. Zaharia Duhul nu-şi putu stăpîni rîsul.

— Ai fost prooroc şi de astă dată, Oarţă!... recunoscu, scuturîndu-şi mîinile de ţărînă şi îmbrăcînd mînecile surtucului de şiac. Auzi, Oarţă? îl scutură de suman.

Nevolnicul smuci fioros poala hainei din mîna stăpînului, mormăind cum se mînie ursul stîrnit din bîrlog. În asemenea împrejurări nu ştia de stăpîn şi de supunere. Sălbăticit, era gata să se repeadă cu fruntea şi să sfarme cu mîinile uriaşe orice putere omenească ar fi cutezat să-i stea împotrivă.

— Bată-te, urîtule, să te bată, pacostea lui Dumnezeu... îl mustră Zaharia Duhu. Aici ai găsit tu să te aperi de ploaie, în vîrful pietroaielor? Hai după mine, la adăpost...

Porni înainte, în începutul de boltă, unde se afla masa de piatră. Acolo, scobitura de zid, de deasupra, putea însemna la nevoie un loc, oricum, ceva mai ferit de ploaie.

Oarţă rămase neclintit, cu sumanul roş în cap, în mijlocul pietrelor, cocoţat ca o arătare urîtă a pustiului.

Ploaia începu să răpăie, alt fulger scăpără şi din nou trosniră bolţile cerului, într-un tunet care se depărtă prelung, pînă la marginea zărilor.

Ceva s-a petrecut sub fruntea teşită a nevolnicului, căci cu un grohăit se repezi şi el sub adăpost, cu straiul în cap. Acolo începu să clănţăne şi să scheaune, ghemuin- du-se să ocupe cît mai puţin şi mai ferit loc.

Furtuna îşi descleştă toată urgia.

Deasupra, în pîntecul negru al norilor, împungeau sîrme subţiri de foc. Un nor se lovea în frunte cu alt nor şi atunci aprindeau vîlvătaie albastră. Tunetele apropiate se descăr- cau deasupra capetelor în vuiet de năruiri, iar alte rostogoliri de departe răspundeau surd, cu mugete de taur. Şi ploaia

potopi cu bulbuci, într-o dezlănţuire gheţoasă de cataractă.

Pădurea începu să geamă despletită. Treceau şuvoaie reci de vînturi. Hăuiau ecourile în văgăuni. În ropot sonor de copite se zvîrcoleau hergheliile furtunii cutreierînd codrul, prăvălindu-se dintr-o parte în alta. Se frîngeau cu trosnet fagii în aşchii albe, rupţi de un uriaş genunchi nevăzut. Puhoaiele slobozite din piscuri tîrau bolovanii şi butucii putrezi. Era o încordare de puteri înfricoşate, lup- tînd într-o întrecere oarbă să mături tot din cale, să sfarme, să culce şi să înece. Un trăsnet căzu scurt, ca o lance învelită în flacără şi înfiptă undeva pe aproape. Iar cerul, în aceeaşi clipă, păru că se surpă cu nori cu tot, într-o prăbuşire sinistră de boltă.

Se întinse tăcere nefirească un răstimp.

Apoi vîntul întors, repezi valurile de ploaie, din plin, în adăpostul lor acoperit, şi tunetele din nou răbufniră, fulgerele din nou porniră să scapere, pămîntul din nou se cutremură sub ei.

Atunci s-a întîmplat ceea ce pentru Zaharia Duhu nu avu decît o singură explicare.

Oarţă a răcnit, zvîrlindu-şi sumanul din cap.

Cu părul zbîrlit, cu ochii holbaţi, cu dinţii galben-verzui clănţănind fioros şi cu pieptul despoiat, păru dintru-ntîi că se pregăteşte să înfrunte mînia cerului. Pe urmă, a zvîcnit doi paşi în ploaie şi a îngenuncheat în faţa lespezii de piatră, începînd să se lovească cu fruntea în bucata de stîncă şi să tînguiască o plîngere lungă, prelungă, neîntreruptă, cum e urletul dureros şi fără pricină al cîinilor, în nopţile cu lună plină.

Ploaia curgea cu găleata în spinarea udă, lipindu-i cămaşa, părul îi căzu pe ochi scăldat de apă; deasupra lui pîrîiau încheieturile cerului de tunete şi izbucneau volburi de foc

străpunse de săgetări repezi; toate stihiile văzduhului îşi dezlănţuiau urgia să înnece şi să scufunde pământul în cea dintîi furtună a echinocţiului — Oarţă, nevolnicul, se ruga într-o limbă necunoscută, la un altar necunoscut, unui dumnezeu necunoscut.

Zaharia Duhu îşi spuse că parcă de undeva, de foarte departe, în bezna din cugetul puţin al omului cu fruntea îngustă, se deşteptase înfricoşarea oarbă şi superstiţioasă a altor oameni din alte timpuri, cînd se închinau la soare şi la fulgere, la duhurile nopţii şi ale apelor.

Izbind cu osul frunţii în piatra unde şuroia apa pe jgheaburile străvechi de două sau de trei mii de ani, Oarţă, nevolnicul, implora potolirea stihiilor, aşa cum vor fi făcut cei dintîi oameni ridicaţi în două labe, acum două ori trei sute de mii de ani. Mintea lor era tot atît de puţină şi înfricoşările lor la fel. Firesc era să cheme ajutor de la aceleaşi puteri şi într-acelaşi chip.

Glasul era îndelung şi dureros. Un psalm din veacul dintîi.

De unde îşi închipuise gîngavul că acela va fi fost cîndva loc de închinare, un asemenea altar al închinărilor oarbe?

Nimeni nu-i spusese vreun cuvînt. Nici nu l-ar fi priceput, de altfel. El primise poruncă să sape şi săpa. Atît! Şi acum, o chemare ascunsă îl tîrîse de umeri şi-i apăsase genunchii, să geamă în mijlocul furtunilor o închinare de preot păgîn sau de vraci, pentru risipirea năpastelor ce-reşti, la un altar ridicat pentru îmblînzirea aceloraşi puteri.

Fără îndoială însă că aşezarea dezgropată de dînşii şi masa de piatră au fost durate de oameni cu mintea mai lu-minată şi cu mîna mai ageră decît ale lui Oarţă nevolnicul.

Erau vieţuitori mai dincoace, care au zidit împărăţii şi au răpus duşmani mult mai iscusiţi în ştiinţa războiului, veniţi din Persia, din Grecia şi Roma. Erau poate şi singurii dintr-acea vreme care mai credeau că sufletul este nepieritor. Asemenea fiinţe nu se puteau închina cu tîn- guiri din gîtlej ca fiarele lovite de moarte, ca Oarţă şi ca zăvozii neliniştiţi de lucirea dureroasă a lunii, în nopţi cu cerul sticlos.

Nevolnicul părea prada unor spaime încă şi mai afunde, dintr-o lume şi-un timp încă mai vechi. Poate din epoca peşterilor.

„Mi se pare că încep să bat şi eu cîmpii, ca un adevărat cărturar”, surîse cu îngăduinţă pentru sine Zaharia Duhu, mişcîndu-se din cotlonul lui.

Apa îl scăldase pînă la piele.

Ploaia slăbea. Tunetele se depărtau pe linia zării, spre şesuri.

Miji o rază de soare şi se arcui în înălţimi un curcubeu boltit, cu capetele sprijinite din piscul muntelui pînă dincolo de sate şi de ape, spre mijlocul ţării. O pulbere argintie de picuri palpită mărunt în fîşiile de raze.

Mirosul jilav de primăvară deplină se risipi din pămîn-tul spălat de cea dintîi ploaie a anului şi totul fu deodată mai limpede, mai dureros de proaspăt şi de-o mai adîncă frumuseţe.

Oarţă se ridică şuroind de apă, scuturîndu-se ca un cîine. Nu cuteza să privească în ochii stăpînului. Căută cu privirea bulbucată, ruşinat şi pieziş.

— Ai fost prooroc, Oarţă!... rosti fără să rîdă, Zaharia Duhu. Şi văd că mai eşti dumneata şi un mare vraci; alungi furtunile!

Oartă rîse şi el, cu gura pînă la urechi.

— Îhî!...

Pe urmă îşi îmbrăcă sumanul. Astăzi nu mai era chip de lucrat în pămîntul ud şi lipicios. începură să strîngă roaba şi ciurul la loc ascuns. Oarţă apucă lopata şi cazmalele, gata de plecare, cînd răsună un glas:

— Bădiţăăă Zahariaa!...

Chemarea piţigăiată a lui Petruţă nu aştepta răspuns.

Apăru Petruţă în persoană, sărind peste pietre şi con- statînd pentru sine:

— Aicea eşti? Ştiam eu că eşti aicea, bădie!...

Era numai în cămaşă şi cu iţarii strînşi creţ pe pulpe, desculţ şi încins cu o curea îngustă peste mijloc.

Dar nu se cunoştea un strop de ploaie pe straiele albe.

— De unde-ai ieşit, diavole?... se minună Zaharia. Şi unde-ai fost cît a plouat?...

— Stai, să vezi, bădiţă Zaharia! se pregăti de povestit, răşchirînd puţin un picior înainte şi înfigîndu-şi palma mică în curea, cum îl făcea el pe flăcăul. Să vezi cum s-o tîmplat... Veneam încoace să-ţi spun că te-o chemat mătuşa Ruxanda să te duci numaidecît la Botee. Zice că-şi fac de cap cuscrii şi cimotiile cu semănatul. Plec eu. Vin într-o fugă... Zic, ia să trag întîi o raită prin pădure, că ştiu eu un cuib de anu trecut, să văd dacă o venit pasărea şi-n ias' primăvară. Ajung eu în pădure. Găsesc cuibu. ***Păsărghia*** taman venise şi-i făcea reparaţie. Mă trag încetişor, în vîrful degetelor, să n-o sparii. Şi mă pregătesc să vin într-acoace, într-un suflet. Cînd colo, abia fac zece paşi şi aud, măi tată, nişte tunete şi nişte fulgere, să cadă cerul pe mine. Ehei! Ehei! Petruţă zic ce te faci tu acuma?...

— Scurteaz-o, dragă Petruţă!... vorbi blajin Zaharia. Văd că vrai să-mi istoriseşti o poveste întreagă...

— Ce s-o scurtez că-i gata! Zic: Ehei! Petruţă, fiule, ce te faci tu, acuma? Mă uit în jos, mă uit în sus, începuse să picure. Numai ce văd o scorbură într-un copac, să încapă şi Oarţă, nu numai eu. (Oarţă mormăi ceva, cînd îşi auzi numele.) Bun!... Intru eu în scorbură. Eram ca într-un dulap. Şi stau, şi stau, şi stau... pînă ce-o stat ploaia. Altfel, dacă mă uda, vai de chelea me ce păţeam de la mătuşa Ruxanda.

— Putea să te trăsnească, drace neastîmpărat!

— Apoi chiar c-o şi trăsnit un copac de-aproape. A căzut o pară şi s-o făcut o lumină mare şi l-o despicat drept în două. M-am dus să-l văd... Parcă l-o tăiat c-un ferăstrău înroşit în foc, din vîrf pînă în rădăcină... Acum să-ţi spun drept, bădie Zaharie, cînd o trăsnit mi-o cam ţîţîit şi mie oleacă inima. Nu chiar ca lui Oarţă, dară cam pe-aproape.

Oarţă gîlgîi în gîtlej un sunet, care cu puţină bună- voinţă putea fi socotit drept rîs sau ceva cam pe-aproape.

Petruţă mai sări peste pietre, păzindu-se să nu calce cu picioarele goale în bălţile de apă.

Se plecă şi scoase un ţipăt uşor:

— Ce-i asta, bădie Zaharia? Mă tem că asta-i chiar din comoara regelui Dromichet!...

Cînd se ridică de jos, ţinea în mînă un lucruşor galben de metal. Îl clăti în unda unui ochi de apă.

Era o brăţară. De aur sau de alamă; o brăţară lucrată cu migală, înflorată şi bătută cu pietre roşii şi verzi, scoasă la iveală de puhoiul ploii.

Zaharia Duhu o prinse între degete, cu ochii păienje- niţi şi cu inima zvîcnind dureros de emoţie.

O înveli în batistă. Puse un semn unde a găsit-o copilul.

Pe urmă, vorbi:

— Petruţă, mergi cu mine! Am să te trimit la tîrg cu Oarţă, să dăm o telegramă la Bucureşti.

C a p i t o l u l VI

Era o brăţară veneţiană, purtată de o domniţă fără nume.

— E o podoabă frumoasă şi rară. Dar e mult mai dincoace! Lucrătură veneţiană, din epoca lui Lorenzo Celso... Ceea ce confirmă încă o dată părerea mea, frate Zaharia! Au fost două rînduri de aşezări, suprapuse, la distanţă de măcar o mie cinci sute de ani...

Alexandru Opriş jucă brăţara în palmă. Apoi o întoarse din nou, pe o parte şi pe alta.

Era într-adevăr o podoabă rară şi fină. Păstrată prin- tr-un miracol intactă, numai cu două-trei pietre desprinse.

Zaharia asculta cu un fel de mîhnire, rezemat de stîlpul cerdacului, cu braţele subpuse.

Aşadar, nu era ceea ce-l bucurase şi aştepta. Ar fi schimbat toate bogăţiile din lume, pe comoara lui, oricît va fi fiind ea de săracă. Nu-l încînta aceasta pe care i-o scotea înainte norocul, oricît va fi fiind ea de rară şi de preţioasă brăţara veneţiană din timpul dogelui Lorenzo Celso.

— Alex, dă-mi-o şi mie puţin!... se rugă Madala.

Şi se întoarse alintat către Zaharia Duhu, rîzînd cu toţi dinţii tineri, mărunţi şi de-un alb sclipitor, de zăpadă.

— Bineînţeles, dacă-mi permiţi dumneata...

Zaharia făcu un gest de renunţare generoasă.

Din clipa aceea, nici nu-l mai interesa soarta unei asemenea giuvaericale; desigur de aur şi desigur scumpă, dar pentru el fără preţ, de vreme ce-i înşelase bucuria.

Madala ridică uşurel, cu două degete, brăţara din palma fratelui mai mare şi, înainte de a o cerceta, o trecu pe încheietura mîinii, cu o femeiască nerăbdare. Numai după aceasta o privi, îndepărtînd şi apropiind braţul dezvelit... deschizînd şi închizînd pumnul mic; răsucind-o şi dez-mierdînd-o cum va mai fi încîntat poate şi altădată o dom-niţă necunoscută din alt veac, cu rochia grea de brocart şi cu ochi migdalaţi, care s-au şters pe cine ştie ce icoană de ctitorească, în cine ştie ce mănăstire voievodală. Era firesc. Chiar pentru o copilă de paisprezece ani, femeie încă ne- desăvîrşită, o podoabă e frumoasă sau nu şi e de preţ ori nu, numai după cum îi vine ei bine sau nu.

Petruţă păşi bocănind în încălţările noi cu vîrfuri de glanţ şi, îmbujorat în obraz, vorbi cu hotărîre, ridicînd ochii:

— Dacă vrei mata, duduie Madala, poţi s-o păstrezi! Eu n-am ce face cu dînsa. Mai bine găseam un ceasornic. Atunci zic şi eu că era altceva!...

Logica lui Petruţă nu admitea nici o discuţie. El găsise brăţara. Deci el avea dreptul suveran să hotărască asupra ei. L-ar fi mulţumit mai degrabă un ceas. Dacă norocul lui, însă, a voit să fie brăţară, lucru femeiesc, cine-l poate împiedica oare s-o dăruiască pe

dată altcuiva, cui îi poate fi de folos şi-i face plăcere?

— Asta nu s-a mai pomenit niciodată!... se miră Za-haria Duhu. Petruţă dăruind ceva, fără să întrebe ce poate căpăta în schimb?... Să ştiţi că se apropie sfîrşitul lumii! Cutremur sau potop, lăcuste şi ciumă!

— Bădie!... se ruşină Petruţă, retrăgîndu-se lîngă scara cerdacului, cu o dezamăgire de filantrop ofensat de incom- prehensiunea contemporanilor.

— Lasă băiatul în pace!... îi luă apărarea Alexandru Opriş, ridicîndu-se şi apropiindu-i capul de pieptul lui, să-i mîngîie părul cînepiu. Lăsaţi-mi băiatul în pace, că altfel nu mai am din cine să-mi fac elev şi urmaş. Nu e aşa, Petruţă, că vrei să te faci profesor şi arheolog?...

— Ba bine că nu! Se-nţelege că vreau! dădu din cap Petruţă, de cîteva ori, ca un ied.

Şi tot ca un ied, cu copitele mici, tropăi în încălţămin- tele noi, pînă în mijlocul cerdacului, simţindu-se acum ocrotit şi important. Perspectiva carierei de profesor îi păru mult mai ademenitoare decît faima de cel dintîi notar printre notari, pe care i-o urase mai deunăzi domnul fac-tor Pintilie. În consecinţă îşi rosti cu glas tare proiectele şi ambiţiile:

— Vreau să fiu profesor, fiindcă atunci am să am leafă zdravănă, nu şagă! Stau, colo, ca un boier, la Bucureşti, şi-mi cumpăr şi ceas! Un ceasornic cum am văzut eu, în ***jornal***...

— Şi cam ce fel de ceas, Petruţă?... întrebă Alexandru Opriş. Madala, ia vezi tu, ce fel de ceas vrea Petruţă si dacă se găseşte aşa ceva, pe la Bucureşti...

— Dar cu brăţara?... Cum rămîne cu brăţara? Cui dau eu brăţara?... păru foarte

îngrijorată Madala, începînd să o scoată încet de pe mînă, foarte încet, nespus de încet.

Se mai întîmpla şi ceva din cale-afară de curios.

Brăţara intrase într-o clipită adineauri şi acum nu se mai dădea scoasă. Era, se vede, o brăţară care se săturase de zăcut în pămîntul muced şi negru, iar acum nu se îndura să se despartă de o mînă atît de fragedă şi caldă ca a Madalei.

Alexandru Opriş înţelese acest lucru foarte uşor de înţeles, chiar pentru un arheolog.

Începu să rîdă:

— Madala, Madala!... Ţi-am mai spus şi altădată că şiretenia ta e cusută cu aţă albă. Trebuie să recunosc că te întrece Petruţă.

— Alex! îl mustră ruşinată copila, cu acelaşi glas al lui Petruţă, cînd rostise ofensat: „Bădie!”

— Ce Alex! Te-am priceput toţi... Te-a priceput şi Petruţă, înaintea tuturor. Şi el, ca un neam chibzuit şi practic de răzăşi, cum tot îi găseşte mereu vină fratele Zaharia, şi-a făcut o socoteală mai subtilă. El a găsit o brăţară, iar lui nu-i trebuie brăţară. El vrea ceas! Tu n-ai găsit bră- ţară, dar îţi place brăţara... Şi tu ştii de unde s-ar putea cumpăra la Bucureşti un ceasornic, aşa cum îl visează Petruţă şi cum nu se fabrica pe vremea lui Lorenzo Celso. Mai simplu nici nu se poate...

— Atunci e a mea? Îmi rămîne mie?... se bucură Madala, privind cu neîncredere încă la Zaharia Duhu şi la Petruţă.

— Dacă aşa a hotărît Petruţă!... strînse din umeri, fără nici o putere, Alexandru Opriş. Cine se poate pune împotriva voinţii lui Petruţă?

— Lăsaţi-mă să-l sărut... Îmi vine să vă sărut pe toţi! bătu din palme Madala, răsucindu-se în călcîie de se rotiră fustele şi agăţîndu-se pe rînd de gîtul tuturor să-i sărute, din toată inima şi atît de sonor, să se audă pînă sus, în deal, la curtea Iloveanului.

Numai mătuşa Ruxanda rămase nesărutată, fiindcă nu era de faţă, şi Oarţă, care se ocăra în curte cu un gînsac mînios.

Acestea fiind isprăvite, Madala îl cuprinse cu braţul de după umeri pe Petruţă şi îl trase într-un colţ de cer- dac, să afle anume cam ce fel de ceasornic doreşte el şi cam cu cîte capace.

— Îţi spun, frate Zaharia — reluă Alexandru Opriş — prevederile noastre se împlinesc punct cu punct!... Au fost două aşezări. Şi poate cea din urmă va fi fost într-adevăr a unei voivodese, care rămîne de aflat. Brăţara datează fără îndoială de-atunci. E o piesă preţioasă, de muzeu... Voi căuta s-o schimb cu alta pe mîna Madalei şi s-o aşez la locul ei, într-o vitrină. Pentru noi, mai de preţ ar fi fost însă o simplă urnă de lut cu o inscripţie, sau un pieptar de fier ruginit care să dovedească o dată precisă temeliilor dintîi... Să mergem după-amiază şi să vedem ce-ai scos tu pînă acum la iveală...

Zaharia Duhu deschise carnetul cu scoarţe de muşama vărgată şi lămuri mersul săpăturilor la zi, cum de altfel a trimis cunoştinţă şi prin scrisori.

Prietenul sosise de sîrg în această dimineaţă, la trei zile după telegramă. Tot avea de gînd să folosească va-canţa Paştilor pentru un asemenea drum.

Madala se rugase să n-o lase singură acasă. Era întîia oară cînd ieşea din viaţa oraşului, la cîmpuri şi la pajiştile primăverii. De astăzi-dimineaţă nu-şi mai găsea astîmpăr, scotocind

grajdul şi hulubăria, şopronul şi livada din spatele curţii, căsuţele cîinilor din lanţ şi cuibarele cloştilor.

Petruţă, în strai de zile mari, ca o muscă muiată în lapte acru, stingherit de încălţările cu potcoave de alamă, făcea slujba de amfitrion şi de ghid. Se minuna de jalnica ignoranţă a unei fete cu patru ani mai în vîrstă ca dînsul şi încă neştiind să deosebească un boboc de raţă de unul de gîscă, nici floarea cireşului, de-a caişilor.

— Mata n-ai scos va să zică boboci, la Bucureşti? se scandaliză Petruţă. Mătuşa Ruxanda a pus patru gîşte pe ouă şi avem vreo douăsprezece cloşti pe ouă de găini şi de raţă... Nu mai zic de aiste care-au scos pui şi le vezi...

— Noi stăm în Bucureşti, la etajul al doilea, destăinui cu oarecare mîhnire Madala. Acolo nu putem ţine decît un pisic. Iar florile le cumpărăm din piaţă...

Înaltă şi firavă, cu ochii verzi-aurii, umbriţi de gene răsucite la vîrf, Madala era o mai gingaşă imagine feminizată a fratelui mai mare. Părul inelat, cu reflexe meta-lice şi încărcat parcă de o electrică scînteiere, se afla despărţit la mijloc de o cărare liniară, prelungită pînă la ceafă. Aceasta îi dădea o înfăţişare mai femeiască decît vîrsta, cînd stătea în nemişcare, şi poate mai gravă decît firea, amintind anumite portrete ale Renaşterii. De fapt, era în vîrsta nehotărîtă, cînd încetează să mai fie copil şi nu e încă „o domnişoară”.

Avea izbucniri de fetiţă. Atunci trecea de la bucurie la ciudă şi de la înduioşare la mînie, cu o volubilitate în- cîntătoare, lăcrimînd sau strîngînd pumnii, bătînd din picior sau izbucnind în hohot. Şi deodată, totul se pre-schimba, fără punte de trecere, în

pretimpuria alintare a unei Eve depline, în voce, în mişcarea mlădie a mîinii, în înălţarea graţioasă a gîtului rotund, cînd mirosea o floare ca o pasăre alb-catifelată, după ce a înghiţit boa- bele de rouă din cupa de stînjinel.

Chiar mătuşa Ruxanda îşi uitase glasul oţetit, muindu-l în dezmierdare, cînd i-a vorbit întîi; iar acum îi pre- gătea pentru diseară pernele cele mai moi, de puf.

Oarţă încremenise la asemenea arătare luminoasă, cum nu-i fusese dat ochilor să vadă în casa posacă a stăpînei, unde sexul blînd era reprezentat de o făptură uscată şi hărţăgoasă ca mătuşa Ruxanda, cu ochii ca bobul de mazăre crudă şi cu căngile degetelor gata să apuce în fie- tece dipă cleştele sau cociorva.

Rămăsese cu gura căscată şi cu labele lui păroase spîn- zurate de-a lungul trupului, pînă la genunchi. În taină, se hotărîse să-i arate semn de adorare, cioplindu-i un toiag ciobănesc, cu flori şi învîrstări cum numai el se pricepe să sape cu vîrful briceagului, după un meşteşug pe care Dumnezeu ştie de unde îl învăţase şi în care era neîntrecut.

Madala cucerise astfel, în puţine ceasuri, toate sufle-tele, încălzite de voioasa ei tinereţe. Ea lipsise livezii cu flori albe de măr şi de vişin, cu flori trandafirii de piersic; flori scuturate acum ca un aşternut de atlaz, pentru pan-tofii mici şi subţiri, din piele de căprioară.

A fost atît de vădit aceasta pentru toţi ochii, încît după- amiază, în livadă, Alexandru Opriş nu şi-a putut opri o exclamare:

— Madala, stai puţin unde eşti!... Păcat că nu am culorile cu mine.

Madala era în haina alb-spumoasă, sub un cais alb înflorit. Un cais cu floarea tîrzie, s-ar

fi spus păstrată anume pentru ea în toată grădina, cînd ceilalţi pomi îşi scuturau scoicile fine şi sidefii.

— Am eu boiele!... declară Petruţă, cu energia unui general care-a păstrat muniţii pentru bătălia decisivă şi are acum prilejul să dovedească tuturora cît de bine a chibzuit. Am eu boiele de toate felurile... Roş, verde, albastru, ***roza***, portocaliu...

— Cum îţi vine să mai vorbeşti! il dojeni Zaharia Duhu. Are nişte creioane colorate, de ceară, pentru mîzgă- liturile lui... lămuri, întorcîndu-se spre Alexandru Opriş.

— Ce importă? Nu e vorba doar să ne apucăm de-o capodoperă... O schiţă. Pentru aceasta ajunge o foaie de hîrtie şi un capăt de creion. Ia fugi, dragă Petruţă, şi adu aci ***„boielile”*** tale, să încercăm!...

Petruţă dădu goană.

Alexandru Opriş avea un mare dar de zugrav. La sfîrşitul liceului chiar şovăise în ultima vacanţă, dacă să aleagă între universitate ori şcoala de arte frumoase. Se hotărîse, pînă la capăt, pentru îndeletnicirea de istoric şi arheolog, folosindu-şi de atunci încoace meşteşugul de a plăsmui imagini negre şi colorate, în schiţele hîrburilor scoase din pămînt şi în reproducerea pietrelor de mor- mînt cu inscripţii.

Arareori îşi amintea de vechea chemare, ca de-o ispită trecută şi dulce.

— Iacătă-le, tăte!... sosi gîfîind Petruţă. Am adus şi hîrtie. Hîrtie din cea groasă, care-a rămas de la mata, de anu trecut...

Hîrtia era mare şi groasă. Un sul adus din cealaltă vară, pentru a sluji, alături cu plăcile aparatului foto-grafic, la ilustrarea viitoarelor cărţi despre săpăturile din Piscul Voievodesei.

Dar văpselile lui Petruţă! Ce biată cutioară de plum- buri colorate, aproape pe sfîrşite şi cu vîrfurile cioplite, bont, de un cuţitaş de zece bani!

Alexandru Opriş le scutură pe fundul cutiei de carton, cu entuziasmul în scădere. Încă nu mai lucrase cu asemenea creionaşe, din acelea cu care copiii de şcoală primară îşi tămînjesc hărţile, cele cinci continente, cu fluvii albastre ca vinele şi munţii cafenii ca omizile.

— Totuşi, să încercăm!... Aşa, fiindcă am apucat să mă angajez! rosti cu scepticism, alegîndu-şi un loc pe banca de scîndură înnegrită de ploi, unde se vedea săpată cu litere mari de tipar, pe tot spătarul, semnătura lui ***Tudose V. Petruţă, elev. cl. a III-a primară***, rămasă de anul trecut.

— Alex, numai să nu mă ţii mult!... puse condiţii, Madala. Şi să mă faci cu mîna aşa (o puse în diagonală, acoperind pieptul), ca să se vadă bine brăţara.

— Bine, Madala. N-o să te ţinem mult şi n-o să lipsească nici brăţara...

Începu în glumă şi fără încredere.

De la primele linii şi pete de culoare, însă, înţelese că frăgezimea modelului sub albul proaspăt al florilor de cais ajunge pentru a înlocui lipsa pastelului cu pulberea fină, sau a văpselelor cu toată lumina prămăverii închisă în tuburi de pastă de dinţi. Acum simţea că-i poartă aerian degetele şi că-i transfigură văzul o putere lăun- trică şi rară, care vibrează o singură dată într-o viaţă de om.

Chiar în mijlocul unui atelier, cu soarele savant distribuit prin canaturi de sticlă, şi chiar după o îndelungată ucenicie pe lîngă maeştri vestiţi, n-ar fi ştiut să mlădieze liniile atît de unduios şi să îngemăneze atît de

proaspăt culoarea bietelor creionaşe grosolane din cutioara lui Petruţă. Lucra într-o înfrigurare străină de el, care-i crispa buzele pe ţigara stinsă şi-i săpa o cută îngustă, între sprîncene. Presimţea că aceasta va dura scurt şi că din nou, acuşi, totul: şi el, şi livada, şi modelul, şi florile de cais vor reintra în mediocritatea din totdeauna, unde frumuseţea e o iluzie fugară într-o eternitate posomorîtă.

Madala era preocupată mai cu seamă de brăţara care i se părea că, oricum o aşază, încă nu este destul de scoasă la vedere. Alexandru Opriş se temea să nu se risipească şi să nu se întunece altceva. Gîtul zvelt ieşit din gulerul spumos de dantelă şi capul cu liniile fragile, culoarea străvezie şi pură, de altă floare, între florile ramurilor de cais, încununînd-o într-o apoteoză boticeliană a primăverii.

Petruţă, cu mîinile la spate, în ciuboţelele lui cu vîrf de glanţ şi cu potcoave de alamă, privea grav hîrtia unde chipul prindea rapid viaţă, ca un foarte autorizat cronicar plastic.

— Aha! Iaca face acuma şi brăţara! constată, cu o foarte sinceră admiraţie, terminată într-un fluierat elocvent.

Madala îşi potrivi mîna pe piept, cu un gest de primadonă rănită, ca să nu ascundă cumva nici un amănunt
din cizelurile brăţării veneţiene, de pe vremea dogelui Lorenzo Celso.

Dar admiraţia lui Petruţă căzu o dată cu fluieratul de extaz, curmat. Aşa ceva ar fi fost în stare să zugrăvească şi el! O simplă linie, abia aruncată oval pe mlădierea braţului şi două-trei benghiuri, însemnînd pietrele roşii şi verzi. Atîta tot, pentru o asemenea mîndreţe şi scumpete de brăţară!

Clătină din cap, dezamăgit, cu dezaprobare. Alexandru Opriş, el părea însă mult mai încîntat de tot ce-a izbutit să însufleţească pe hîrtie; clipă, gest şi prospeţime efemeră, capturate din trecerea lor aeriană şi fără urme, într-o după-amiază de primăvară cu mult soare, din cîteva vîrfuri de creion ascuţite bont, cu un briceag de zece bani. Mai privi foaia, ridicîndu-se de pe bancă şi lepădînd boielile lui Petruţă, în cutioara de carton. Rosti, pentru sine mai mult, decît pentru ceilalţi:

— Cîteodată regret că mi-am trădat vocaţia aceasta, pentru nişte lucruri vechi şi moarte!...

Pe urmă, scuturîndu-se:

— Madala, să-i punem ramă la Bucureşti şi să-l trimi-tem mamei Ruxanda!

— Chiar că de asta are mătuşa Ruxanda nevoie! grăi, ireverenţios, Petruţă. Mai mare plăcere dacă i-aţi trimite două tigăi smălţuite...

Toţi s-au prefăcut că nu iau seamă la asemenea insinuare, formulată de puiul de om, într-un asemenea neobrăzat dispreţ.

Madala a strîmbat şi ea buzele de mărgean, cînd descoperi că, în portret, brăţara veneţiană din epoca lui Lorenzo Celso părea un amănunt de cea mai mică însemnătate.

— Crezi că scapi, Alex?... ameninţă ea. La Bucureşti, nu te las pînă ce n-ai să-l termini.

Să-l termine — adică să dea toată luarea-aminte cuvenită brăţării, fără de care, pentru Madala, chipul ei zugrăvit nu mai avea nici un haz.

— Bine, Madala! Facă-se voia ta şi a lui Petruţă! consimţi Alexandru Opriş, ştiind că pînă la Bucureşti nestatornicia Madalei va uita ce-a dorit.

Apoi, întorcîndu-se către Zaharia Duhu:

— Acum, frate Zaharia, să vizităm pietrăriile noastre cît e soarele sus!

C a p i t o l u l VII

Bucuria este scurtă, fiindcă ade-sea pe lume se ivesc rele de colţ dihănii.

Baba desfăcu ştergarul înnodat şi scutură în pîrîu cojile de ouă roşii, descîntînd ceva cu semne deasupra apei.

Cojile plutiră sprinten ca uşoare corăbioare colorate, spre alte rîuri de departe.

— De ce le aruncă în apă?... întrebă în şoaptă misterioasă Madala, cînd trecură de baba cea cocîrjată, cu înfăţişare de vrăjitoare.

Petruţă îşi împinse pe ceafă pălăriuţa rotundă ca un fund de ceaunaş, apoi înfigîndu-şi mîna în brîul roşu vorbi cu superioritate de atoateştiutor:

— Apoi, că nici nu se poate altfel, duduie Madala!... Dacă zvîrli la gunoi cojile de ouă roşii, atunci e mare păcat şi-ţi arunci norocul şi rodul. Numaidecît trebuie să le dai drumu pe apă curgătoare... Apa le duce să deie de ştire blajinilor că a venit Paştele şi blajinii trăiesc din ele... Ajung pînă la dînşii în patruzeci de zile, iară dintr-o coajă de ou se satură doisprezece blajini... Aşa-s de-nvăţaţi dînşii cu postul, vai de mama lor!

— Şi ce-s aceia blajini?... Unde stau dînşii?... fu foarte curioasă să afle Madala.

Atotştiinţa lui Petruţă trecu printr-o mare cumpănă.

Auzise şi el din oameni despre blajini care se hrănesc doisprezece dintr-o coajă de ou,

dar nu-l muncise gîndul să afle cum arată la chip şi unde domiciliază. Ieşi însă din impas, trecînd repede la alte informaţii, tot atît de importante:

— Ce să fie aceia blajini? Ia nişte fiinţe bune ale lui Dumnezeu!... Mai bine, eu am să-ţi spun matale altceva. Ştii, duduie Madala, că eu alaltăieri, la Înviere, cînd am fost la biserică, am ascuns icea, în brîu, o băncuţă de argint nou-nouţă şi un ou roş? Aşa fac toţi flăcăii la noi, în sat... întîi le-am pus în apa cu care m-am spălat dimineaţa şi-am făcut cruce asupra lor. Pe urmă, m-am dus la slujbă cu bănuţul şi cu oul în brîu. Domnul nostru Isus Hristos are să-mi poarte de grijă, ca să nu-mi lipsească bani de argint tot anul şi să mă fac roş în obraz, ca oul de Paşti...

— Acestea-s superstiţii, dragă Petruţă! Cum poţi crede aşa ceva?... îl dojeni Madala, plecîndu-se să culeagă din iarba cu colţ mărunt flori galbene de ciuboţica-cucului.

— Acuma ai vorbit, duduie Madala, drept ca bădiţa Zaharia!... Şi el, tot aşa, cică nici nu vrea s-audă de ce vorbesc oamenii. Eu, drept să-ţi spun matale, că or fi ele ***superistiţii*** ori ***nesuperistiţii***, eu cred, fiindcă-s adevărate!... Dacă bădia Zaharia ar fi ascultat ce spun acei care ştiu rînduielile comorilor din vechi, găsea el, ehehei! de mult comoara după care tot umblă şi n-o mai află. Nu mai departe decît alaltăieri noapte...

— Ei, cum? se miră Madala, rîzînd încetişor şi potri-vind cozile florilor culese, în mănunchi. Spune-mi şi mie minunea aceasta...

— Spun! Că nu mă costă nimica să spun! vorbi grav Petruţă, pentru care, ca şi pentru mătuşa Ruxanda, universul se împărţea în lucruri care „costă” şi altele care nu. Spun, fiindcă toată lumea o ştie şi vorbeşte. Mata, duduie Madala, n-ai auzit, se vede treaba, că

în noaptea de În-viere ard comorile şi se deschid?... Bădia Zaharia, în loc să meargă la biserică să se închine, dacă se ducea dezbrăcat în chelea goală pe deal, atuncea vedea vîlvătaia comorii şi punea semn. Pe urmă, putea să meargă cu Oarţă, dis-de-dimineaţă şi să vină cu căldarea plină de galbeni în spate. De asta nu mai încape vorbă, cum te văd eu pe mata... În afară doar, dacă nu-i cumva o comoară de cele care se deschid numai o dată la şapte ani, ori dacă nu-i comoară de bani răi, păzită de necuratul. Atuncea, în noaptea de Înviere se dă mai afund, cu un stat de om.

— Ţî-ţî! Multe mai ştii tu, Petruţă!... zîmbi cu uşoară glumire, fără răutate, Madala.

Petruţă se dovedi insensibil la ironie. El ştia ce ştia.

Încuviinţă, cu mulţumire de sine:

— Ştiu, fiindcă iau aminte la toate cîte le spune lumea! Au început să vorbească oamenii din sat. Zice că au să se apuce şi ei de căutat comoara, dacă văd că nu-i scris lui bădia Zaharia s-o afle. Vezi mata, aicea-i tot buclucul!... Dacă-i scris altuia s-o găsească, nici n-are nevoie să plece cu lopată şi cazma. Iese comoara singură la faţa pămîntului şi se cere luată, cum spunea şi moş Timofte Gîţulea, ciobanul.

— Ne-am cam depărtat de domnii şi stăpînii noştri. Să-i aşteptăm!... privi Madala în urmă, dovedind că a dat numai o distrată ascultare la ceea ce spunea moş Timofte Gîţulea, ciobanul.

În urmă, nu se mai vedeau cei doi prieteni: Zaharia Duhu şi Alexandru Opriş, domnii şi stăpînii copilandrilor. Păşunea era goală, cu verdele ei umed şi gras, aşternut pînă în poalele pădurii.

Acolo, în fund, se zăreau numai cîteva mioare albe, ca nişte amăgitoare urme de zăpadă. Plutea o bătaie lină de clopot: se auzea într-adevăr sau era numai o chemare de vis?

— Să stăm aici, pe capătul ist de podeţ! alese un loc de aşteptare Petruţă.

Se aşează şi se ridică îndată, dîndu-şi seama de obligaţia sa de gentilom, să facă loc Madalei. Ba scoase din brîu şi batista cu tiv de mărgele şi o aşternu pe piatră, nete-zind-o cu palma.

— Ca să nu te tragă răceala, duduie!

Rămase în picioare; deodată, sfios şi descleştîndu-şi stînga din brîuşorul roşu, cu care îşi dădea el de obicei înfăţişare trufaşă de flăcău, începu să-şi frămînte degetele, ca un adevărat copil cînd nu ştie de unde să înceapă o lecţie grea.

— Duduie Madala — se hotărî vorbind cu umilinţă — eu am vrut să te rog pe mata ceva şi-acuma mi-i ruşine...

— Aceasta e ceva nou, Petruţă! Nu te ştiam aşa de ruşinos. Ia poftim, aşază-te aci, lîngă mine şi spune-mi ce te doare!

Madala îi trecu mîna după gît, cu autoritate de soră mai mare. Petruţă muşca în dinţi o coadă de ciuboţica- cucului. Muşca şi scuipa bucata retezată, cu sucul acruţ. Madala i-o desprinse uşor din gură şi o aruncă în apa repede şi străvezie, să plutească după cojile de ouă roşii care s-au dus în ţara blajinilor.

Apoi, cu o instinctivă cruzime de viitoare femeie, începu să rîdă:

— Dacă voiai să-mi arăţi că te-ai hotărît să te faci vegetarian, ca mama Ruxanda, nu era nevoie de atîta introducere şi nici nu-i ceva atît de ruşinos!...

În aceeaşi clipă, însă, regretă spusele, fiindcă văzu pe chipul de copil al lui Petruţă o

hotărîre aspră, ca o uşă care s-a închis asupra lumii de-afară.

Era şi ea încă la marginea copilăriei, fără prea multe griji şi fără nici un presentiment amar al vieţii. Dar înţelese în copilul de alături o îndîrjire încăpăţînată şi dureroasă, nefirească la asemenea vîrstă şi la un astfel de omuleţ.

Şi tot cu instinctul de viitoare femeie, descoperi gestul şi vorba, care-au şters încruntarea de pe fruntea orfanului de răzăş calicit şi ucis în răscoale.

Îi scoase ceaunaşul pălăriei şi-l puse alături, pe căpă- tîiul de piatră al podului. Îi strînse fruntea la pieptul mic şi elastic. Găsi cuvintele de îmblînzire.

Petruţă se spovedi:

— Duduie Madala, eu vreau numaidecît să învăţ carte! Eu nu pot să rămîn aicea un ţăran prost, ca să rîzi şi mata, cum ţi-ai rîs adineaurea de mine... Bădia Zaharia e bun şi nu mă ocărăşte cu vorbe urîte. Dară ce păţesc eu de la mătuşa Ruxanda, vai şi amar de păcatele mele! Nu-i zi lăsată de la Dumnezeu, ca să nu-mi spună că-s cules de pe drumuri şi că s-o săturat să mă ţină de po- mană, ca pe un trîntor... Eu asta nu mai pot pentru ca s-o rabd, duduie Madala! Pe mata toată lumea te ascultă şi te iubeşte. De aceea m-am gîndit la mata... Dacă ai să pui cuvînt pe lîngă mătuşa Ruxanda şi pe lîngă bădia Zaharia, să mă deie la carte, la tîrg, apoi pot spune că-i lucru făcut... Cînd am să ajung eu om la rostul meu, pe urmă am să plătesc toate cheltuielile făcute cu mine, ca să nu mai aibă mătuşa Ruxanda ce bombăni şi drăcui. Eu aşa m-am cugetat şi de două zile tot vreau să mă rog la mata şi mă ţinea aşa, un fel de ruşine...

— Dar bine, Petruţă? se miră Madala, cu glas serios şi blînd. Credeam că nici nu mai este nevoie de aceasta. Nu spunea ieri, domnul Zaharia, că vrea să te deie la carte, ca să ai mai multă parte în viaţă decît el?

— Spunea! suspină amar Petruţă. Multe spune bădiţa Zaharia, că-i bun şi milostiv, cum vorbesc şi oamenii din sat, să-l pui la rană, nu alta! Numai, vezi mata, că nu cîntă el în casă... Cîntă mătuşa Ruxanda! De aceea îi şi zice mătuşa Ruxanda că-i clapon.

— Cum clapon?... se minună foarte, de-a doua oară, Madala. Ce e aceea clapon?

Petruţă înlătură, cu o lăudabilă discreţie, explicaţia.

— Lasă mata claponul, duduie Madala! Aieste nu-s lucruri pentru domnişoare... Cînd ai să fii şi mata ca mătuşa Ruxanda, ai să ştii ce-i claponu şi ai să faci şi mata claponi. Ceea ce poţi mata să faci acum e să mai pui o vorbă bună şi pe lîngă domnu Alexandru... Dacă hotă- răşte dumnealui că-mi găseşte loc la o şcoală din Bucureşti, unde-am să dau eu examen la toamnă şi am să capăt bursă, atunci nici mătuşa Ruxanda nu mai are ce spune. I-o închis gura!...

— Bine, Petruţă!... făgădui Madala. Să n-ai nici o grijă. Mă fac avocatul tău. Şi la toamnă am să te văd pui de bucureştean...

— Adevărat? îi strînse Petruţă amîndouă mîinile, strivind mănunchiul de flori. Adevărat, duduie Madala?

— Petruţă, înainte de concurs ai să vii la noi, la sfîrşitul lui august. Ai să stai două săptămîni şi am să te prepar eu. Ceea ce-mi pare însă rău e că ai să lepezi hăinuţele acestea albe şi curate, pe o uniformă urîtă şi neagră.

— Ba nu-i urîtă de loc, uniforma de gimnaz! vorbi cu hotărîre Petruţă. Iaca vin şi boierii noştri!...

Alexandru Opriş şi Zaharia Duhu soseau de-a curmezişul cîmpului verde, discutînd foarte aprins.

Încă o dată, înainte de plecare, profesorul de la Bucureşti căuta să-şi convingă prietenul şi ucenciul său în săpăturile arheologice că acea comoară fabuloasă după care tot umbla Zaharia Duhu era o nălucire fără noimă.

Răzăşul, cu aceeaşi încăpăţînare din sîngele lui Antohie Duhu şi al mătuşii Ruxanda, învelită într-o blîndeţe sub care se păstra tot atît de tare, cerea să fie lăsat în nălu- cirea lui. El credea deplin, pînă la sfîrşit, fără argumente şi scepticism cărturăresc.

— Să vedem minunea! rîse Alexandru Opriş. Ai răsturna, frate Zaharia, tot ce clădim noi, cu învăţătura şi cărţile noastre. Dacă se întîmplă minunea, pot să las catedra şi să te chem pe tine să ţii cursuri în locul meu...

— Ai să vezi minunea!... făgădui Zaharia cu o domoală neclintire.

Ştii cum ar numi aceasta prietenul nostru comun, Dinu Grinţescu, inginerul? Felul acesta al tău, placid, de a rezista tuturor argumentelor?... „Rezistenţa corpurilor moi”, sau aşa ceva. Mi-a explicat odată că mai tare decît oţelul şi decît diamantul, sub ciocan, e materia vîscoasă, care nu e nici solidă, nici lichidă. Împotriva acestei rezis-tenţe n-are efect nici o putere din lume şi nici o maşină de-a lor, inginerească.

— Prietenul nostru, Dinu Grinţescu, poate crede şi spu-ne orice despre mine!... vorbi Zaharia. Nu mă interesează, fiindcă nu-l simt cu nimica apropiat. De cîte ori îl văd, am o nelinişte, cum ghicesc caii vecinătatea lupului şi simt păsările că se apropie hultanul. Nu mi-

a făcut nimic şi cu toate acestea am acest simţământ! El vine din altă lume şi îmi este străin...

— De ce?... continuă să zîmbească Alexandru Opriş, de această altă ciudăţenie a prietenului. E un băiat foarte bun şi are să facă lucruri mari. A mai venit pe aci? Îmi pare că pregăteşte ceva...

— Astă-toamnă, după ce-ai plecat tu... A venit cu nişte aparate, a umblat pe dealuri şi a plecat. Era foarte mul- ţămit de cele ce i-au arătat aparatele lui şi spunea că n-a sosit încă ceasul. Într-adevăr, îmi pare şi mie că pregăteşte ceva, dară nu ceva bun!...

Nu termină. Se feriră amîndoi din drum, fiindcă sosea guiţînd din claxon un automobil, apariţie încă rară pe acele vremuri şi prin acele locuri.

Automobilul îi depăşi într-un vîrtej de praf şi se opri, frînat brusc.

Călătorii, îmbrăcaţi în piei de lup şi cu ochii astupaţi de ochelari enormi, se răsuciră pe perne privind îndărăt; pe urmă, unul coborî, eliberîndu-şi privirea din ochelarii de scafandru.

Petruţă era gata, în faţa maşinii, dîndu-i tîrcoale şi plecîndu-se cu pumnul pe genunchi, să studieze secretul „drăcăriei". În hotăririle lui de viitor, prinse rădăcină încă una. Neapărat, trebuia să-şi cumpere şi un auto- mobil, cînd va fi domn la oraş, numai aşa, ca să-i închidă gura mătuşii Ruxanda.

Domnul în blană de lup, cu ochelarii ridicaţi pe frunte, se apropie, cu semne amicale.

— Prefectul!... rosti Zaharia Duhu, cu oarecare neplăcere, fiindcă nu simţea nici o atragere pentru persoanele oficiale şi mărimile politice.

— Domnul profesor universitar Opriş, dacă nu mă înşel? întinse prefectul mîna, după ce-

şi smulse mănuşa groasă. Ce plăcere, domnule profesor! Ce plăcere!... Am aflat de la primărie că sînteţi aici şi-mi pare bine că întîmplarea m-a slujit. Dă-mi voie să mă prezint. Avocatul Emil Sava, prefectul acestui ţinut!

Se întoarse şi spre Zaharia Duhu şi-i scutură mîna cu o cordialitate electorală:

— Hristos a înviat, domnule Duhu! Te căutam şi pe dumneata şi văd că norocul m-a favorizat.

Era un om scund şi rotund sub blănuri, cu ochii mici şi lucioşi de dihor, cu o mustaţă stufoasă şi cu prea mulţi dinţi de aur. Mare elector şi om înavuţit de scurtă vreme, cunoştea pe de rost, mai mult decît nevoile judeţului, păsurile fiecărui alegător, pe care-i ţinea pe toţi în mîna cu degetele scurte şi tari.

— Te-am căutat, domnule profesor, ca să mă războiesc cu dumneata!... anunţă, cu o jovială plăcere, aceste intenţii belicoase. Cum se poate, aceasta?... De doi ani veniţi în judeţul nostru, faceţi descoperiri arheologice, publicaţi cărţi şi se scrie despre ele în jurnale; iar noi nu meritǎm atîta atenţie, să treceţi pe la noi şi să vă arătăm puţin că n-a pierit încă tradiţia ospitalităţii moldoveneşti?... Dacă m-aţi fi anunţat despre aceste lucrări, care fac onoare judeţului nostru, vă stăteam la dispoziţie cu oa-meni şi cu mijloace de transport...

— Domnule prefect — se apără Alexandru Opriş — n-am avut nevoie de aceasta! Fostul meu coleg de şcoală şi prietenul Zaharia Duhu a făcut aşa ca să nu am nevoie de nici un ajutor străin. Şi pe urmă, nici nu ştiam dacă cercetările noastre vor da un rezultat sau nu. Nu mi-ar fi plăcut să deranjez lumea, pe simple presupuneri...

— De ce deranj? Pentru ştiinţa romînească şi pentru gloria judeţului nostru, nimic nu se poate numi deranj!... se porni pe tirade domnul Emil Sava, înainte, glăsuind sonor şi patetic, ca şi cum s-ar adresa cetăţenilor la o întrunire publică. Înţeleg! Poate faceţi politică cu adversarii noştri şi v-a reţinut ideea că veţi cere un serviciu guvernului şi că prin aceasta îi rămîneţi obligaţi? Dom-nule profesor, înaintea politicii şi interesului de partid, noi punem mai presus cultura, ştiinţa şi patriotismul! Ele sînt în afară de partid!... Aceasta îmi place s-o ştie şi adversarii noştri, adică prietenii dumitale, după cît înţeleg.

— Dar n-am nici un fel de prieteni politici, domnule prefect!... rîse cu toată bunăvoia profesorul. Nu sînt în-scris în nici un partid şi acum îmi dau seama că nu-s înscris nici în listele electorale. Văd că ţara merge înainte şi fără mine.

— Atunci?... nu mai pricepu nimic domnul prefect Emil Sava.

— Atunci e foarte simplu! Ne-a plăcut să lucrăm singuri, eu şi prietenul meu Zaharia Duhu, tocmai ca să putem lucra în tihnă. Şi chiar vă rog, dacă e vorba să arătaţi oarecare simpatie cercetărilor noastre, să lăsaţi lucrurile cum se găsesc! Cîind voi avea nevoie de un concurs, fiţi sigur că la d-voastră am să apelez, domnule prefect...

Lui Zaharia Duhu îi venea să-şi îmbrăţişeze prietenul.

Vorbise cum gîndea el.

Prefectul se încruntă, contrariat. El nădăjduia, din aceste săpături încununate de rezultat, să tragă toate foloasele pentru campania electorală. Contribuind cu ajutoare băneşti şi cu oameni scoşi la corvoadă, putea dovedi adversarilor din opoziţie că înţelege

într-un chip mult mai înalt decît dînşii să slujească faima unui judeţ. În loc de fotografia unui răzăş fără carte, în gazetele bucureştene, ar fi apărut fotografia lui, cu un picior pe ruinele dezgropate — ce oportună şi gratuită publicitate, înainte de alegeri, şi ce prestigiu, la centru!

Făcu doi paşi în susul şi în josul şoselei, cu mîinile înnodate la spate, pe sub blana de automobilist.

Se opri, stăpînindu-şi nemulţumirea.

— Aşadar, mă lovesc de-un refuz! Aş avea drept să mă consider ofensat, domnule profesor. Dar eu pun mai presus interesul culturii, decît persoana mea... Am să vă dovedesc, cu toate acestea, că tot aveţi nevoie de mine. Domnule Zaharia Duhu, te-aş întreba puţin, aşa de-o curiozitate, să-mi răspunzi, cu ce drept şi cu a cui autorizaţie faci săpături pe un pămînt care nu-ţi aparţine? Ruinele acelea unde săpaţi acum sînt pe proprietatea amicului meu Boldur Iloveanu. Administratorul lui i-a scris la Paris... El s-a arătat că nu e un om atît de vrăj- maş, ca părintele dumitale, răposatul Antohie Duhu, cu care ne-am judecat douăzeci de ani, pentru o bucată de pămînt...

— Acestea sînt lucruri trecute şi uitate, domnule prefect!... rosti Zaharia, căruia nu-i prea plăcea să audă despre judecăţile răposatului său părinte, Antohie Duhu.

— Trecute, ştiu. Uitate, nu!... Nu, fiindcă eu am fost avocatul lui Iloveanu şi, mai bine ca oricine altul, cunosc cît am avut de luptat cu părintele dumitale. Uite aici, la tîmplele mele, cum mi-a scos peri albi! Dar să lăsăm acestea, ca să-ţi fac pe plac!... Administratorul lui Iloveanu i-a scris şi cerut dezlegare. Iar prietenul meu Boldur s-a arătat mai de omenie de cum ar fi fost poate de aşteptat. A

dat ordin să nu se amestece nimeni. Să se prefacă toţi a nu vedea nimic... Şi-i dau dreptate! Cînd e vorba de ştiinţa noastră şi de trecutul judeţului nostru, aceste lucruri mărunte n-au nici o importanţă!... gesticulă, perorînd, domnul prefect, cu ochelarii de automobil pe frunte şi cu blana desfăcută pe abdomenul rotund.

Îşi privi auditorii şi constată cu satisfacţie semne de îngrijorare pe chipul lor.

Zimbi, tuşind în mustaţa stufoasă şi continuă:

— Dar... Dar iată că Boldur Iloveanu s-a întors în ţară! La el mă duceam acum... Şi înainte de a da ochii cu el, în acest scop voiam să vă văd, pe dumneata, domnule profesor şi pe dumneata, domnule Zaharia Duhu. Are să mă întrebe dacă am cunoştinţă despre cele ce se petrec pe teritoriul judeţului meu. Cineva intră pe o proprietate privată, desfundă şi sapă, cum îl taie capul. Acea-sta e încălcare de proprietate, fapt prevăzut în lege şi pedepsit... Ce răspund eu?...

— Spuneţi că e pentru ştiinţa romînească şi pentru glo-ria judeţului dumneavoastră, domnule prefect!... insinuă Alexandru Opriş, muşcîndu-şi buzele să-şi stăpînească în-veselirea, fiindcă prefectul cădea în propria sa cursă retori-că.

Domnul Emil Sava nu se tulbură. Era deprins cu întreruperi încă şi mai neprevăzute, la adunările publice.

Reluă:

— Evident, voi spune că e pentru ştiinţa romînească şi pentru gloria judeţului nostru. Dar e o chestie de pledat!... Am să mai spun şi altceva. Domnule Zaharia Duhu, vezi că eu sînt mai puţin amarnic ca părintele dumitale?... Am să-i amintesc amicului Boldur Iloveanu că faţă de dumneata are şi altfel de

obligaţie morală... În 1907, dumneata ai povăţuit oamenii să nu tăbărasoă orbeşte asupra curţii şi asupra hambarelor. Aceasta a fost o faptă patriotică şi cuminte. Merita o recompensă. A venit ceasul să o plătească... Este?

— Atunci, ne-am înţeles şi nu-mi rămîne decît să vă mulţumesc, domnule prefect!... spuse Zaharia Duhu. Cînd am făcut-o în 1907 n-am făcut-o însă pentru domnul Boldur Iloveanu şi pentru averea lui. Am potolit oamenii din furia lor orbească, mai întîi, fiindcă de fapt îi jupoia domnul Ilie Sacară, vechilul şi fecioru-său, Nioachi: dar mai ales fiindcă ştiam după cele întîmplate aiurea că aveau să atragă urgia asupra lor... Au folosit cu toţii! Gospodarii din satul meu, fiindcă au scăpat atunci de ceea ce-i aşepta după ceasul de deznădăjduită răzvrătire. A scăpat şi avutul domnului Boldur Iloveanu, care nu-mi făcea nici cald, nici rece... Toată lumea s-a ales cu un bine. Dacă-i vorba însă să mă recompenseze, aşa cum spui dumneata, măcar că n-am cerut, primesc şi vă mulţumesc. Să ne urmăm săpăturile în pace...

Prefectul rîse foarte înveselit, punîndu-i mîna pe piept:

— Stai mai încet, domnule Duhu! Nu scapi de mine atît de uşor... Să facem puţină politică. Bine! Mă declar forte să obţin de la amicul meu Boldur Iloveanu hîrtie în alb. Puteţi săpa pe moşia lui unde voiţi şi cît poftiţi. Mai mult, vă asigur că are să vă stea la dispoziţie cu orice mijloace veţi găsi de cuviinţă. Chiar cînd lipseşte din ţară, adică mai tot anul, eu am procură şi să dreg, şi să fac cum e mai bine pentru interesele lui. Deci, ori-cum vei face, tot peste mine ai să dai! Şi e bine să fim prieteni, cu atît mai mult

cu cît în mine ai să găseşti un om care te apreciază şi are nevoie de dumneata.

— Aflu ceva nou!... mărturisi cu nelinişte Zaharia.

— Ştiu că eşti modest! îi reteză vorba domnul prefect. Dar modestia nu e o armă în viaţă. E o armă împotriva dumitale, pe care o dai singur adversarului. Nu eşti de părere, domnule profesor?... se întoarse spre Alexandru Opriş, încîntat de aforismul confecţionat ad-hoc.

Alexandru Opriş strînse din umeri:

— Asupra modestiei sînt păreri şi păreri, după om şi om!

Domnul Emil Sava suspină din greu, ca un om zdrobit de adversităţile momentului.

— Văd că vă aliaţi împotriva mea şi nu înţeleg de ce?... Vin cu gînduri de prietenie şi mă lovesc de ostili-tate. Aceasta e ţara, domnilor! Cîteodată mă descurajez... Mai încearcă şi fă ceva bun, pentru neam şi ţară!

Prefectul se opri un timp, cu mîna la mustăţile stufoase, privind în pămînt. Plescăi şi păru foarte necăjit, în această situaţie de patriot neînţeles.

Se hotărî, în sfîrşit, dovedind că spiritul datoriei e mai tare la el decît potrivniciile neprevăzute şi nejustificate.

— Ca s-o scurtăm, domnule Zaharia Duhu, uite despre ce e vorba!... Avem aici nevoie de un element de valoare şi împăciuitor. Un bun gospodar. Adversarii noştri ne lucrează. Au prieteni. Au bani. Toate moşiile de jur împrejur, cît vezi cu ochii, în afară de a amicului Boldur Iloveanu, sînt ale duşmanilor noştri... Chiar aici, în comună, pot spune că trei sferturi ar merge cu dînşii, dacă n-aş strînge şurubul... Pardon! Să nu credeţi că din principiu sînt pentru forţă şi violenţă. Însă omului trebuie să-i faci binele uneori cu sila, dacă nu

ştie singur unde să-l afle! Am informaţii precise că tot satul ar fi alături cu dumneata... Toată comuna şi chiar cele de prinprejur. Dumneata eşti o forţă şi habar n-ai! Poate nu te inte-resează politica!... Aceasta nu o admit!... E datoria oricărui bun romîn să se pună în serviciul ţării, cînd ţara o cere... Pe dumneata, comuna dumitale mai întîi, şi mai apoi eu, te vrem primar aici. Ai să faci ordine, ai să aduci supunere şi ai să introduci o gospodărie model. Pe urmă, te pregătim pentru locuri mai mari!... Eu am pla- nul meu, care e aprobat de la centru. Eu înţeleg ca la colegiul al treilea ţăranii să-şi trimită un ales al lor dintre dînşii. Şi dumneata eşti elementul unic în judeţ, pe care pot conta. Încep să cred că sîntem pe calea cea bună a înţelegerii... Poate vrei să spui că greşesc?...

— Domnule prefect, e o cinste prea mare pentru mine! Şi prea grea pentru puterile mele.

— Ştiu-ştiu! îi smulse vorbele din gură, domnul Emil Sava. Modestia!... Pîrdalnica de modestie!... Eu am convingerea că ne-am înţeles. Te las să te chibzuieşti şi să te socoteşti. Pe urmă, săptămîna viitoare, am să te invit la prefectură, să discutăm. Acum vă rog să mă iertaţi!... Prietenul meu dă semne de nerăbdare şi eu v-am reţinut destul. Domnule profesor, mi-a părut bine că am cunoscut o glorie tînără a culturii romineşti. Te rog să nu mă neglijezi şi să crezi că sînt oricînd la dispoziţia dumitale. Frate Duhule, pe săptămîna viitoare!...

Strînse mîinile. Îşi trase ochelarii de scafandru pe ochi, de pe frunte, şi grăbind porni pe picioarele scurte către automobilul în care-l aşteptau impacientaţi prietenii săi.

Alexandru Opriş şi Zaharia Duhu se uitară unul la altul.

— Se anunţă vremuri grele, Zaharia!

— Aceasta o înţeleg şi eu!... oftă răzăşul. De ce m-am temut nu scap. Dar am eu leac!

— Împotriva unui asemenea om, nu ştiu ce leac ai putea tu găsi?... vorbi cu neîncredere Alexandru Opriş.

Zaharia se sumeţi, simţind că s-a trezit în el sîngele lui Antohie Duhu şi al mamei Ruxanda.

Chiţcăi de rîs, şiret, în mustăţile spine.

— Am şi un ac de cojoc, nu numai un leac! Nici nu se aşteaptă el. Mă duc mîine la Boldur Iloveanu, să-i fac o ofertă şi să cumpăr tihăraile cu ruina. Dacă vrea bani, plătesc bani în douăzeci şi patru de ore... Dacă vrea pămînt, îi dau în schimb loc de arătură, tot ce se află mai

bun şi mai de preţ în peticele mele de ogoare. Cu chipul acesta, ne putem lipsi de bunăvoia şi de condiţiile domnului Sava.

— Frate Zaharia, mi se pare că te-am vîrît într-o istorie neplăcută... Eu n-am înţeles să...

Zaharia Duhu nu-l lăsă să sfîrşească.

Se spovedi şi el, ca Petruţă, mai înainte, Madalei:

— Nici nu poţi să înţelegi! Cînd ai venit tu aici, trăiam şi nu ştiam de ce. Eram un ţăran stricat de-o învăţătură neisprăvită... Îmi lipsea ceva şi nu aflam unde-i boala; mă durea ceva şi nu ştiam care-i buba! De doi ani, mă vezi altul, şi dacă tu nu mă vezi încă, află că eu nu mă simt altul. Am ceva de făcut pe lume. Pot să fiu cuiva de-un folos... Am descoperit un rost vieţii! Zîmbeşti a rîde şi nu-mi place rîsul acesta. Te gîndeşti la comoara aceea a mea, la prostia aceea a

mea... Vezi, eu cred! Şi asta ajunge... Ce fac la urma urmei toţi, ce faceţi voi, care căutaţi ceea ce poate n-aveţi să găsiţi niciodată deplin şi poate nici nu există?... Încît nu e vorba de o istorie neplăcută. Drept să-ţi spun, chiar mi-ar face plăcere să văd capul domnului avocat Sava, cînd s-o pomeni deodată în faţă cu feciorul lui Antohie Duhu, cel cîrciobar şi călit în judecăţi... Fiindcă trebuie să ştii că aşa are să se întîmple. Cu feciorul acelui Antohie Duhu are să aibă de-a face! Şi taică-meu — cunoaşte dacă n-ai cunoscut-o — că avea el, în taşca lui de tablă, zece tertipuri afurisite, nu unul, să scoată peri albi avocaţilor de teapa domnului Emil Sava... Acum să mergem, copiii au ajuns acasă şi mama are să ne pună lingurile în brîu, pe lîngă că are să ne tragă un perdaf ca acela!

După-amiază, Madala a plecat în pădure cu Petruţă, să culeagă ultimul mănunchi de flori. S-au aşezat apoi cu braţele pline, pe-o scorbură răsturnată.

Copila alegea florile fir cu fir şi cîteodată se oprea să asculte tăcerea, cu ochii umbriţi de mîhnirea plecării.

Cîteva zile trăise o viaţă necunoscută şi plină de mereu alte şi alte surprize, pentru care soarele răsărea prea

tîrziu şi asfinţea prea devreme. Trăise într-un orizont vast, pe care nici nu-l bănuise. Acasă, camera ei era la al doilea etaj, cu ferestre dînd într-un perete sur şi grun- zuros. Florile acestea se vor veşteji acolo mai devreme în aerul fumegos, decît aci, în oalele smălţuite ale mătuşii Ruxanda, pe

măsuţa din cerdac, de unde priveliştea e nesfîrşită.

Pe urmă, vor cumpăra altele din piaţă. Iar acelea sînt nişte flori care parcă n-au văzut niciodată cîmpul şi aerul. Flori de cîrpă, flori de hîrtie, flori de pai.

— Ssst!

Cu degetul la buze, Petruţă făcu semn din ochi, spre creanga de ulm.

O veveriţă juca ca o flacără roşcată. Sălta şi se alunga cu umbra ei. Se opri şi făcu o reverenţă. În două lăbuţe îşi netezi mustăţile. Puse deasupra capului vîrful cozii pufoase ca o pană de struţ. Zvîcni pe o creangă mai de aproape şi dispăru, ca să apară peste o clipă în alt ram, unde-a sărit pe-un leagăn nevăzut...

În mica sălbăticiune aeriană pulsa elastic toată viaţa codrului, închisă în capsula inimii sale cît o alună. Graţie, libertate, capriciu... Un salt, o joacă: pe urmă, un fum care s-a risipit.

Pădurea fu mai goală.

Şăgalnic, un cuc îşi chemă numele.

Şi altul, poate numai ecoul, răspunse tot atît de şă-galnic.

Era viaţa care se juca de-a ascunsul, cu umbrele vieţii, din nevăzut.

— Cu-cu!

„Peste douăzeci de ani, ah! cît aş vrea să ne mai întîlnim aci!" gîndi o clipă Madala şi în aceeaşi clipă îşi uită gîndul.

— Cu-cu! Numai să vii! îi răspunse însă ecoul în cealaltă clipă. Numai să vii şi să fii tot ca acuma!

Madala făcu un semn cu mîna, pădurii, veveriţei, cucului cu glas de ocarină.

Apoi porni, împresurată de mîhnirea din totdeauna a despărţirilor, dar fără nici un presentiment.

C a p i t o l u l VIII

Erau două lumi, care nu s-au cunoscut.

Curtea boierului Boldur Iloveanu se află aşezată pe umăr de deal, cu largă privelişte asupra văilor de departe.

E veche şi a fost întărită ca o cetate pînă la cea dintîi jumătate a celuilalt veac, cu împrejmuire de zid cît două staturi de om, cu poartă sub boltă ca o intrare de mănăstire: poartă grea de stejar, ferecată cu şine de fier şi zăvorită cu drugi, belciuge şi lacăte, ca o gură de hazna domnească cu vistiernicul hapsîn.

În vremea aceea, priveliştea spre şesuri era astupată. Conacul arăta drumeţilor şi satului din vale numai spatele zidurilor de la grajduri şi de la încăperile slugilor. Ziduri sure, cu ferestrele strîmte şi zăbrelite de gratii.

Enache Iloveanu, tatăl lui Boldur, om purtat prin străinătăţi şi paşoptist cu idei occidentale, a schimbat altă orîn- duială.

A dezvoltat priveliştea, dărîmînd zidul din faţă al împrejmuirii şi înlocuindu-l cu un grilaj de fier, cu vîrfurile zăbrelelor ascuţite ca lancea şi poleite ca porţile de la Versailles şi Trianon.

Un grădinar neamţ a retezat copacii parcului, cioplin- du-le sălbăticia rustică şi dîndu-le o înfăţişare geometrică şi civilizată. Au fost arbuşti în formă de con, de cub şi de piramidă, ceea ce mult au minunat prietenii şi musafirii boierului Enache, moşierii din vecini mai puţin umblaţi pe drumurile Apusului şi abia despărţiţi, cu nostalgice suspi-ne, de giubea şi ciubuc.

Vreme de treizeci de ani, Enache Iloveanu s-a dat trup şi suflet acestor schimbări; în fiecare iarnă plănuind după cărţi şi suveniruri de călătorie, tot alte şi alte înfrumuse-ţări care-i scăpaseră din vedere; iar primăvara pornind de îndată să le treacă în fapt.

În ăstimp, tînărul Boldur, trimis din fragedă vîrstă la învăţătura cărţii şi a lumii, în Parisul tuturor înţelepciuni- lor şi al tuturor pierzaniilor, se lăsa prins în lanţurile unei altfel de vieţi. Prea puţin se simţea chemat să se întoarcă acasă şi să stea într-ajutor bătrînului, la mania lui de prefa- ceri şi de occidentalizare. În răvaşele lui, boier Enache Iloveanu vestea că în acest an a izbutit să aducă în ţară, cu mare cheltuială, şase vaci şi un tăuraş de Sviţera. Precum mai vestea şi că a tocmit meşter italian să capteze apa din munte, trasă pe ţevi pentru bucătărie şi baie, şi mai ales pentru un avuz pătrat din mijlocul grădinii, pentru care trimitea plan feciorului, să-i comande patru capete de leu cu gurile de bronz căscate, spre a împodobi patru fîn-tîni ţîşnitoare.

Boldur strîngea din umeri cu oarecare milă.

Găsea nebunească încăpăţînarea acestor înfăptuiri cu mijloace primitive, într-o ţară sălbatică; atunci cînd toate le poţi afla pentru desfătarea ochilor şi mulţumirea sufletului, făcute de-a gata, de alţii, cu mai multă iscusinţă şi cu o mai veche tradiţie. Mergea şi transmitea atelierului de turnat comanda celor patru lei cu gura de bronz deschisă. Pe urmă, se întorcea la prietenii lui şi la îndeletnicirile sale.

E drept că în această viaţă punea oarecare chibzuială. Nu-l prindea sfîrşitul anului cu datorii. Nu trecea peste venitul trimis de bătrîn şi nici nu simţea trebuinţă de mai mult. Era mulţumit să trăiască fără prea mare

strălucire, într-o lume unde totul a fost pregătit de îndelungi generaţii ca să îndestuleze cu prisosinţă plăcerile trupului şi bucu-riile minţii.

Trecea examenele fără grabă, dar nu printre cei din urmă. Apoi se agăţa de un doctorat, care-l ţinu departe de ţară, pînă cînd neostenitul Enache Iloveanu căzu la pat şi se sfîrşi din viaţă în trei zile, după o răceală căpătată supraveghind săpăturile unor vîrtoase temelii, pentru un grajd sistematic, cu cisterne, canaluri şi alte inovaţii, re-comandate de un celebru tratat englezesc.

Clădirea n-a mai fost terminată niciodată.

Temeliile au aşteptat o bucată de timp, privegheate de movilele de nisip şi de varniţele gata de folosire. Pe urmă, nisipul movilelor s-a şters, varniţele s-au astupat cu pămînt; peste temelii au crescut tufe de scăi şi de măse- lariţă.

Boldur Iloveanu a lăsat toată gospodăria moşiei pe mîna unui administrator vrednic şi cinstit, precît poate fi vred-nic şi cinstit un om cînd îngrijeşte de bunul altuia. Ilie Sacară s-a grăbit înainte de toate să închidă în magazii maşinile complicate pentru lucrul cîmpului, aduse de bătrîn pentru a strica ornîduielile vechi ale plugăriei, cu născociri de pe altă lume.

Astfel, totul a intrat în făgaşul cuminte cu socotelile din condici predate amănunţit o dată pe an stăpînului care le cerceta distrat, în luna cînd se întorcea din străine locuri; nici el n-ar fi putut răspunde, de altminteri, anume de ce. Avea doar doi oameni de credinţă, care-i păzeau bunu- rile mai chibzuit decît ar fi fost în stare s-o facă singur! Domnul avocat Emil Sava, pentru acte, contracte şi chestii de judecată; Ilie Sacară, pentru semănatul şi strînsul cîm-

pului şi pentru ruperea preţului cu negustorii de grîne şi de lemne.

Domnul avocat Emil Sava, între timp, îşi înălţase cea mai arătoasă locuinţă din capitala ţinutului, cu preafru- moşi îngeraşi dolofani de ghips vărsînd cornul abunden-ţei, pe frontispiciu, deasupra scărilor de intrare.

Ilie Sacară îşi măritase două fete cu zestre destul de frumuşică; una cu un popă dintr-un sat de munte, alta cu administratorul foarte descurcăreţ şi plin de viitor, al unei moşioare de peste Căliman.

Oamenii care n-au altă treabă decît grija vecinilor făceau oarecare legături între aceste semne de prosperitate ale unor asemenea persoane de credinţă şi între lipsa în- delungată din ţară a lui Boldur Iloveanu, stăpîn peste o mie cinci sute de fălci arătură şi două mii de fălci pădure seculară, pe care nu le-a străbătut niciodată cu piciorul, de la un hotar la altul. Ba unii binevoitori zvîrliseră chiar cîte-o scrisoare neiscălită, însă mişunînd de amănunte precise şi de-o generoasă alarmă, pînă la adresa de la Paris, 87, Avenue Kléber (XVI-ème).

Boldur Iloveanu le arunca în flacăra şemineului, cu dezgust.

El nu era om să dea ascultare unor asemenea calomnii.

Venitul, aşa cum curgea din gospodăria administratorului Ilie Sacară şi din contractele domnului avocat Emil Sava, era deplin îndestulător pentru trebuinţele sale lip- site de exagerare şi ferite de vanitate! Nici nu dorea altceva, decît să-i sosească prin bancă, pînă la sfîrşitul vieţii, cu aceeaşi regularitate a anotimpurilor.

Boldur Iloveanu era unul din puţinii oameni ai veacului, care se socotea fericit.

Se însurase, fără patimă, din cuminte supunere la rînduielile vieţii, cu o domoală şi discretă fiinţă din străinătăţile lui. N-a avut nicicînd să deşarte pînă la fund droj- dia cea amară a tainei a şasea, fiindcă după doi ani fiinţa de lîngă el s-a stins tot atît de discret, cum îi trecuse prin viaţă. A purtat mîhnirea douăsprezece luni în straie negre de doliu şi a rămas cu o amintire blîndă. A înţeles că în neamul Ilovenilor e sortit bărbaţilor să rămîmă văduvi de tineri şi n-a încercat să calce voinţa puterilor de sus, însu- rîndu-se a doua oară, măcar că astfel se stingea, sterp, o dată cu dînsul, ultimul vlăstar al unei vechi obîrşii de stă- pînitori ai pămînturilor, care n-au fost printre cei mai hap- sîni şi prădalnici.

Fără s-o mărturisească nimănui, Boldur Iloveanu se împăcase cu soarta şi din alte pricini.

Singurătatea mai însemna şi chezăşia că socotelile îi vor rămîne netulburate pînă la sfîrşit, căci unde sînt doi, trebuinţele cresc şi un venit îmbelşugat pentru unul se poate întîmpla să devină neîndestulător pentru copii şi nevastă, chemînd nelinişte şi necazuri.

Acum era un domn cărunt, cu nevinovate tabieturi de om care-şi iubeşte văduvia, politicos şi meticulos, cu toate grijile mărunte ale persoanei sale încredinţate unui valet de neam francez, îmbătrînit împreună.

Pe valet îl chema Joseph. Poate în actul lui de naştere numele de botez să fi fost altfel. Însă profesia de serv îl obligase să-şi aleagă unul dintre limitatele nume, cunoscute şi obligatorii acestei bresle. A devenit deci Joseph. E foarte probabil că nici nu-şi mai aminteşte să-l fi che-mat vreodată altcum.

Joseph poartă socotelile casei de la Paris, 87, Avenue Kléber; el plăteşte apartamentul, el discută cu furnizorii, el tocmeşte preţuri şi

le achită. El rînduieşte în cuiere costumele de haine; el pregăteşte dimineaţa pe acele potrivite timpului de afară şi invită croitorul acasă, din proprie iniţiativă, cînd socoate că domnul trebuie să-şi primenească garderoba. E atît de identificat cu existenţa stăpînului, încît se pronunţă întotdeauna la persoana întîia plurală, cînd e vorba de vreo trebuinţă ori de vreo schimbare în programul zilnic: ***Noi, nouă, ne***...

„Au trecut două luni de cînd ***n-am mai primit*** scrisoare din ţară... Ne-a sosit comanda de cărbuni... Nu mai ***pu- tem*** tolera, trebuie să ***schimbăm*** spălătorească: ***ne-a*** adus un cearşaf dogorit cu fierul... Am răspuns la telefon, că ***plecăm*** în trei zile”...

Cum s-a petrecut acest proces de familiarizare şi cînd a încetat formula de supusă, dar de distantă cuviinţă „Domnul a dorit ceva? Cînd pleacă domnul? Va fi după cum a ordonat domnul!” aceasta n-ar şti s-o spună exact nici stăpînul, nici servul.

Joseph constituia unica familie a moldoveanului ***boyard*** Boldur Iloveanu, statornic oaspe al Parisului vreme de treizeci şi cinci de ani.

Împreună cu soţii săi de departe, Ilie Sacară şi Emil Sava, alcătuia şi singura gardă a persoanei şi avutului său. Cu deosebire poate că Joseph, fiind şi el singur în viaţă, fără nevoi mari şi fără proiecte ambiţioase, n-a răşluit nimic din bunul stăpînului, ca să-şi dureze o casă cu îngeri, purtînd cornul abundenţei pe frontispiciu, sau ca să-şi aciuieze fetele, la casele lor, cu zestre de aşternuturi, scoarţe, tacîmuri, vaci, cai şi brişte, blăni şi catrinţe, mai abitir decît odraslele subprefectului, ceea ce nu înseamnă puţin lucru.

O dată pe an, către primăvară, Joseph se află în mare dîrdoră de plecare.

Pregătirile iau proporţiile unei aprovizionări pentru o temerară expediţie în ţinuturi hiperboreene. În primii ani mai cu seamă, pe de o parte din pricina inexperienţei şi pe de alta dintr-un june instinct aventuros, Joseph a făcut drumul cu revolverul la îndemînă, închipuindu-şi poate că va avea de înfruntat cete de haiduci cu flinta lungă, pe ţărmul Danubiului, sau poate chiar sălbatici poftitori la carne de franţuz.

Treptat a descoperit însă că indigenii din partea stăpînului sînt în orice caz nişte sălbatici blînzi şi inofensivi. Preparativele sînt astăzi numai pentru a preîntîmpina neajunsurile unui drum depărtat şi mai ales lipsurile unei gospodării de ţară, fără stăpîn, ca aceea de la conacul din Piscul Voievodesei.

Boldur Iloveanu făcea un popas de trei sau patru zile la Bucureşti, unde se plictisea de moarte.

Regăsea o parodie orientală a Parisului, cu o vulgară exagerare a tot ce patria lui de alegere înfăţişa călătorului superficial mai puţin vrednic de laudă şi mai deşănţat ca rafinament de ultima oră. Lipsea o legătură organică între strălucirea vitrinelor, între daureala de viaţă risipelnică şi între hîdele cartiere mărginaşe, cu bărăci strîmte şi lacuri de noroaie dospite, de la un trotuar la celălalt. Mai regă-sea şi cîţiva camarazi de învăţătură, de la Liceul „St. Louis” sau de la Sorbona, acum prinşi cu toţii la îndeletnicirile lor şi cei mai mulţi preocupaţi de foarte grele, în orice caz foarte răsunătoare, răspunderi politice.

Nu-l mai lega nimic de aceştia.

Îi păreau resălbăticiţi, aşa cum odraslele şefilor de trib african, după ce-au stat cîţiva ani într-un pension pari- zian pentru clientela

exotică, îndată ce se întorc acasă îşi alcătuiesc un harem, leapădă gulerul şi cravata, se închină la pietroaie şi idoli de lemn, şi, dezbrăcaţi la piele, pur- tînd cu solemnitate pe creştet un joben nou-nouţ de pe Rue Castiglione, prezidează festinurile cu dans, cu tam-tam şi torţe de răşină, unde captivii ultimei bătălii sînt decapitaţi cu duzinile.

După acest prea puţin întremător popas, Joseph închi-dea iarăşi valizele şi porneau din Gara de Nord spre ora-şul unde îi aştepta, cu un mic alai şi cu mari semne de bucurie, domnul avocat Emil Sava. Ilie Sacară, proaspăt bărbierit şi cu cizmele lustruite oglindă; caleaşca cu pa- tru cai buziş şi cu Nichifor Răţoi pe capră, ţigan din neam de rob, ciupit de vărsat şi slut ca un gîde.

De doi ani încoace, domnul avocat Emil Sava îşi ofe- rea automobilul, de care părea foarte mîndru şi prin care căpătase un mare prestigiu în oraş, ca un brav pionier al progresului ce era. Boldur Iloveanu îl refuza politicos, ară- tînd preferinţă pentru mijloacele primitive de locomoţi- une, potrivite locului, tradiţiei şi drumurilor natale.

Cu pocnet de harapnic, caleaşca se năpustea peste gropi şi hîrtoape.

Pe capră, alături de Nichifor Răţoi, Joseph se ţinea cu amîndouă mîinile să nu zboare în şanţuri, pierzîndu-şi lamentabil demnitatea costumului negru cu nasturi de metal şi implorînd în gînd ocrotirea tuturor sfinţilor din calendarul bisericii apusene.

În marginea drumului, de pe cîmpuri arate, băştinaşii făceau plecăciuni respectuoase, fără să ştie de altfel cine e boierul din caleaşcă, de unde vine şi unde se duce. Carele încărcate se fereau cu boii plăvani în şanţuri. Joseph pu- tea să se convingă încă o

dată că sălbaticii erau, în orice caz, foarte blînzi, respectuoşi şi supuşi.

Satele rămîneau în urmă, mici şi ascunse de ruşine, după sălcii scorburoase. Se vedeau copii desculţi, cu picioarele subţiri şi cu burţi de malarici sub cămaşa despicată.

Boldur Iloveanu răspundea plecăciunilor, distrat, cu degetul la borul pălăriei, cu melancolia amară a unui exilat întors într-o patrie unde nimeni şi nimic nu-l mai aştepta, căci toţi l-au uitat.

Caleaşca străbătea aşa, în trap năprasnic, şi satul Pis- cul Voievodesei, pînă cînd caii îşi domoleau mersul, pe urcuşul dintre plopi, la conac. Cîinii apăreau dînd din coadă, bucuroşi, pentru întoarcerea unui stăpîn pe care nu l-au cunoscut. Slugile se înşirau în faţa scărilor, repe-zindu-se să sărute mîna boierului. Nici pe acelea, Boldur Iloveanu nu le ştia cum se numesc, cînd au venit, cînd vor pleca. Erau totuşi servii şi servele lui, iar el era stăpî- nul lor.

Camerele aerisite mai păstrau mirosul muced de pustiu şi închis. Joseph pulveriza esenţă de brad. Încerca să dea unei încăperi înfăţişarea camerei favorite a stăpînului, de la Paris, pentru ca Boldur Iloveanu să se simtă mai puţin străin şi surghiunit.

Inovaţiile boierului Enache se ruinaseră, părăsite.

Apa nu mai curgea prin ţevile sparte. Vacile de şviţera se corciseră. Copacii geometrici îşi recăpătaseră forma hirsută şi se sălbăticiseră într-un hal fără hal, stricînd toată alinierea severă de odinioară. În bazinul pătrat, pe-un fund gălbui de apă, putrezeau frunzele din tomna trecută; iar cele patru guri ale leilor cocliţi, din cele patru unghiuri, căscau guri uscate — căscau de urît.

În casă, Boldur Iloveanu căsca şi el, alungîndu-şi urîtul cu lectura romanelor franţuzeşti, puse în valiză de prevăzătorul Joseph. Se întreba ca şi anul trecut, cum se va întreba şi la anul ce vine, ce chemare absurdă l-a adus oare aci?

N -avea pe nimeni. Nici o amintire. Copilăria lui din ţară fusese scurtă şi înstrăinată de prezenţa nedespărţită a unei guvernante, care nu cunoştea limba indigenilor. Mama lui murise în al treilea an şi n-o cunoştea decît din portretul palid din salon.

Totul se petrecuse foarte de mult, foarte departe, foarte străin.

Era aici un călător poposit într-un adăpost atît de pustiu, încît nu se mai afla populat nici de fantomele care cutre-ieră aiurea casele părăsite.

În vale, se vedea satul, la mijlocul priporului, cu albe lăcaşuri, risipite fără nici o rînduială. Se vedeau vite în- torcîndu-se de la imaş, ţărani ca o pată mişcătoare în verdele cîmpurilor, o ceată de copii, o turmă de oi mărunte ca furnicile.

Toate departe, micşorate, ireale, ca o lume în minia- tură, privită prin celălalt capăt al unui binoclu.

— Ce caut în fiecare an, aci?... căsca plictisit stăpînul domeniului imens, aruncînd romanul cu scoarţele galbene.

Joseph îşi făcuse mai mulţi prieteni şi avea acum în această ţară barbară mai mulţi cunoscuţi decît stăpînul.

Singura legătură a lui Boldur Iloveanu cu localnicii se mărginea la administratorul Ilie Sacară, care se înfăţişa cu registrele vărgate de socoteli, şi la domnul avocat Emil Sava.

Acesta prezintă altfel de socoteli, foarte sumare, cu onorariile dinainte reţinute; dar se

grăbise să-l înscrie în partid, deşi stăpînul moşiei Piscul Voievodesei nu votase niciodată şi nici n-avea idee de programul partidului, unde figura ca foarte distins fruntaş şi stîlp al viitoarelor făţarnice reforme democrate.

— Ne-a sosit o vizită! anunţă Joseph, într-o aseme- nea după-amiază de plictis. Un ţăran. ***C'est un drôle de type!...***

Boldur Iloveanu închise scoarţele albumului cu fotografii decolorate, în porturi şi cu pieptănături din celălalt veac, unde nu descoperise un singur chip cunoscut.

— Ce-o mai fi şi asta?... se miră. În orice caz, să intre!

Zaharia Duhu păşi pragul şi înaintă cu o sumeţire încordată, care nici nu-i stătea în fire şi parcă nici nu-l prindea.

Era adevărat însă ce spusese prietenului profesor şi arheolog: în el se deştepta uneori sîngele răzeşului Antohie, gata să se pună din nimic de pricină şi apoi să se judece douăzeci de ani.

Boldur Iloveanu se ridică, neştiind care i-ar fi purtarea cea mai potrivită. Dacă întinde mîna, ţăranul poate să-l creadă un ipocrit demagog, cum înţelesese că se poartă domnul avocat şi prefect, Emil Sava. Dacă o ţine în buzu-nar să pară un individ cu ţîfnă de senior feudal, care nu vrea să coboare pînă la glotimea servilor, ceea ce iarăşi nu era adevărul şi nu-i părea potrivit.

Se hotărî şi întinse o mînă stîngace.

Zaharia Duhu o scutură, cu degetele uscate ale răze-şului Antohie.

Pe urmă, tăcură şi se priviră stînjeniţi.

Boldur Iloveanu nu vorbise de zece ori în viaţă cu un ţăran de pe moşia lui, de unde-i soseau veniturile cu regularitatea anotimpurilor în calendar.

Zaharia Duhu se aşteptase să găsească un om cu trufie provocătoare şi se afla numai în faţa unui bătrîn uscăţiv, îndestul de simpatic şi tot atît de stingherit ca şi el.

— Ia loc, te rog!... indică Boldur Iloveanu un jîlţ.

Zaharia se aşează şi intră direct în păsul care-l adu- sese aci.

— Mă numesc Zaharia Duhu! spuse. Cred că numele acesta, Duhu, vă este cunoscut, dintr-o împrejurare nu prea plăcută... Tatăl meu, Antohie Duhu, s-a judecat vreo douăzeci de ani cu părintele dumneavoastră, şi mai apoi cu dumneavoastră, pentru nişte pămînt. Şi procesul l-a cîştigat dînsul! Asemenea amintiri, ştiu, aşadară, că ar fi putut să-mi închidă uşa de la început şi acum, o dată ce-am apucat să intru, să-mi închidă gura!...

Boldur Iloveanu gîndi: „Ţăranul acesta vorbeşte des- tul de curăţel şi-mi pare o minte isteaţă!... E ciudat cum, pînă acum, n-am avut curiozitatea să ştiu ce fac, ce vorbesc şi ce gîndesc rudimentele acestea de oameni...”

Acestea le cugetă, iar cu un gest al mîinii şterse amintirile de care zădarnic se temea Zaharia Duhu, spunînd:

— Nu ştiu despre ce proces e vorba, nici despre ce pămînt! Aceste chestiuni le aranjează avocatul meu, domnul Emil Sava. Şi dacă am pierdut procesul, înseamnă că drep-tatea a fost de partea părintelui dumitale... Nu pot avea deci nici o amintire neplăcută şi te rog să mă crezi... cum să spun?... nici o... nici un...

— Nici un resentiment!... completă zîmbind în mustă-ţile rare de spin, Zaharia Duhu.

(„***Tiens-tiens!*** gîndi Boldur Iloveanu. Ţăranul acesta ştie şi ce e aceea resentiment,

cunoaşte chiar vocabula. Joseph a avut dreptate: ***Cest un drôle de type!***”)

— Exact!... confirmă. N-am nici un resentiment! Încît, sînt gata să ascult cu plăcere chestiunea care te-a adus la mine...

Zaharia îşi tipări genunchii cu palmele.

Ridică ochii decoloraţi şi privi în ochii uzaţi ai lui Boldur Iloveanu:

— Mai am încă o vină faţă de dumneavoastră! Fără nici o autorizaţie de la nimeni, mi-am îngăduit să fac nişte săpături pe proprietatea moşiei... Vă spun drept, nici nu m-am gîndit la aceasta pînă cînd s-a găsit să mi-o spună cineva, acum cîteva zile. Nu m-am gîndit, fiindcă erau nişte ponoare părăsite, cotropite de bălării.

— A! Dumneata eşti răzeşul acela, despre care-mi vorbea domnul Emil Sava, că împreună cu un profesor universitar aţi făcut cercetări şi descoperiri aci?... Aceasta mă încîntă! Îmi pare nespus de bine că am prilej să te cunosc.

— Se arată însă — vorbi Zaharia Duhu — se arată însă că această părere de bine nu e împărtăşită şi de oamenii dumneavoastră!... Domnul prefect, bunăoară, mi-a spus că v-aţi supărat... Administratorul dumneavoastră, pe de altă parte, v-a scris la Paris.

Boldur Iloveanu se miră:

— Nu mi-a scris nimeni! Şi n-am avut de ce mă supăra... De la domnul Emil Sava am aflat întîia oară despre aceste lucruri, alaltăieri. Şi i-am spus aceleaşi cuvinte, pe care ţi le spun dumitale. Mă bucură că aţi ajuns la un rezultat în cercetările care cred că sînt importante.

Zaharia Duhu gîndi: „Aşadar, prefectul a minţit! Şi- aşadar cloceşte gînduri mult mai ascunse decît ne aşteptam noi. Încît acuma e

singurul prilej să-i retez orice putinţă de a ne mai dăuna cu ceva vreodată!”

Ca atare, grăi:

— Atunci, lucrul este mai simplu, domnule Iloveanu, decît am crezut!... În înţelegere cu prietenul şi cu fostul meu coleg de şcoală, profesorul Alexandru Opriş, ne-am hotărît să vă propunem o cumpărare sau un schimb. Avem nevoie de deplină libertate în locul unde facem săpăturile noastre.

— Libertatea o aveţi, cum aţi avut-o pînă acum! Voi da ordin să nu vă supere nimeni...

Zaharia Duhu nu se mulţumi însă cu atît.

— De la dumneavoastră, da, avem această libertate cît sînteţi aci! Dar unsprezece luni din an, vă aflaţi la cale de cinci zile şi cinci nopţi de Piscul Voievodesei. Pentru ordin există călcare şi se află oameni, care din pricini pe care nu voiesc să le cunosc, au poate interes să ne zădărnicească munca.

— Tot nu pot înţelege! mărturisi Boldur Iloveanu, intrigat. Orice act omenesc are un mobil. Dumneavoastră faceţi cercetări fiindcă urmăriţi să descoperiţi ceva, mi s-a spus, în interesul istoriei. Foarte explicabil!... Dar ce mo-bil poate exista la cei care ar avea intenţia să vă împiedice!... Ce interes?

— V-am spus, domnule Iloveanu, că aceste pricini nu le cunosc şi nici nu voim, eu şi prietenul meu, să le cunoaştem!... Poate de fapt nici nu există piedicile de care ne temem. Poate sînt numai în închipuirea noastră... Dar pentru a înlătura orice neajunsuri viitoare, încă o dată vă rog să ne vindeţi locul sau să primiţi în schimb. E vorba de mai puţin de un hectar. Să spunem un hectar. Loc fără folosinţă. O rîpă pietroasă şi nişte urme de ruini vechi. O margine de pădure, cu lemnul slab şi fără valoare... Dum-

neavoastră fixaţi preţul şi noi îl primim dinainte.

Boldur Iloveanu rămase un timp pe gînduri.

Spuse:

— Curios!... Au ajuns la preţ pămînturile cele mai impracticabile de pe moşia mea! Acum, dumneata îmi pro-pui să cumperi un hectar cu pietre şi ruini. Săptămîna trecută, abia venisem, domnul Emil Sava mi-a arătat ca o afacere deosebit de bună propunerea să vînd zece sau douăsprezece hectare, tot de rîpi şi de albii pietroase, unui oarecare domn inginer Dinu Grinţeanu, Grinţescu, sau aşa ceva...

Zaharia Duhu se mişcă în jilţ şi îşi încleştă mîinile de marginea scaunului, ca să nu-şi deie pe faţă surprinderea.

Avu din nou senzaţia neliniştitoare a unui lup prelin- gîndu-se hulpav, care se trezea în el de cîte ori îşi vedea fostul camarad de şcoală sau numai îi auzea numele. Ce căuta şi aci? Şi încă în tovărăşia unui om ca Emil Sava?

Presimţea o primejdie. Şi nu ştia ce. Şi nu ştia de unde poate veni.

Cînd socoti că n-are să-i mai tremure glasul, întrebă foarte firesc:

— Şi l-aţi vîndut, locul acela?...

— Am consultat administratorul meu. Am consultat planul. Am căpătat convingerea că e un teren fără nici un randament şi faţă de preţul care mi se oferea — nu cunosc preţurile, însă am avut grijă să mă informez de la administratorul meu — am dat poruncă domnului Emil Sava. Cred că în prezent e lucru încheiat...

— Şi ce o fi vrînd să facă un inginer, cu un teren fără preţ ca acesta? întrebă Zaharia Duhu, cu un ton de sim- plă curiozitate.

— Mă întreb şi eu? Mi s-a spus că un sanatoriu pentru boli de piept. Sau aşa ceva... În orice caz, un proiect pen-tru mai tîrziu!... Omul avea un capital disponibil şi se temea să nu-l cheltuiască... De altfel, mi se pare că sînt doi... Un oarecare Iordan Hagi-Iordan. Dar aceasta e o chestie care nu mă mai interesează. Să ne întoarcem la dumneata. Am satisfăcut cererea unor oameni pe care nu-i cunosc şi sînt străini de partea locului. Cu atît mai mult, nu te pot refuza pe dumneata... Spun cu atît mai mult, cu cît acum îmi amintesc că, după cele ce-mi spuneau ad-ministratorul meu şi domnul Emil Sava, numai datorită in- tervenţiunii dumitale, acum doi ani, casa aceasta şi o parte din averea mea au fost cruţate de foc şi ruină... Cum vezi, eu sînt obligatul dumitale...

Zaharia Duhu se apără:

— Nu este vorba de nici o obligaţie, domnule Ilovea-nu... O mărturisesc; n-am făcut-o cum cred unii şi alţii fiindcă pe orice gospodar îl doare cînd vede o gospodărie ameninţată de foc şi pîrjol. Nu la asta m-am gîndit şi nu era cazul s-o gîndesc, într-o răscoală. Am făcut-o mai ales pentru ţăranii din satul meu... I-am păzit, pe cît m-a aju- tat mintea de ceea ce ştiam că trebuie să vie neapărat, pe urmă. Nedreapta ispaşă! Glonţul şi sîngele! Răzbuna-rea!... Cum s-a întîmplat pretutindeni! Dezlănţuirea urgiei, care a dat mai afund, în morminte, norodul iobagilor fără putere şi glas!...

Boldur Iloveanu trecu la birou şi luă o foaie de hîrtie:

— Să-mi dai voie, cu toate acestea, să-ţi ofer fără plată locul despre care e vorba! E singurul mijloc, cu care m-aş putea plăti faţă de dumneata şi cu care aş contribui la nişte cercetări, despre care aud că vorbeşte toată

lumea cu interes. Scriu aci o hîrtie către domnul Emil Sava, să facă actul şi să-mi treacă la socoteala mea cheltuielile.

Zaharia Duhu se ridică din nou, simţind că iar s-a deşteptat în el sîngele răzăşului Antohie.

— Domnule Iloveanu, să-mi daţi voie şi mie la rîndul meu să vă mărturisesc că nu pot primi asemenea răsplată, pentru o faptă pe care nu mi-o recunosc!... Dacă ar fi fost, cum spuneţi, numai pentru a înlesni nişte cercetări de folos pentru ştiinţă, da. Dar înainte de aceasta, aţi pus celălalt fapt... Că vă simţiţi obligat faţă de un ţăran care v-a păzit avutul de mînia altor ţărani... Lucrul nu s-a petrecut aşa. Repet. N-am făcut-o pentru curtea aceasta şi pentru hambarele de pe deal. N-am, deci, pentru ce să primesc răsplată. Eu am venit în chip cinstit, vă rog să-mi vindeţi un loc nefolositor pentru dumneavoastră. Să-l cumpăr cinstit şi să-l plătesc cinstit!...

„Cest un drôle de type”, gîndi încă o dată Boldur Iloveanu, jucînd coada tocului deasupra hîrtiei şi privind fenomenul din faţa lui. Îndîrjirea nemotivată a răzeşului întîi îl irită. Pe urmă îi plăcu.

Începu să rîdă împăciuitor:

— Bine! Să accept condiţiile dumitale!... Fixează un preţ şi-l însemn aci pentru avocatul meu. Îmi place să cred că va fi un preţ mai scăzut, ca pentru un teren nefolositor ce este.

Zaharia Duhu rosti ca o provocare:

— Vă rog să puneţi acelaşi preţ cu care au cumpărat inginerul Dinu Grinţescu şi tovarăşul lui.

— Dar este ceva exagerat! Avocatul meu şi administratorul meu, amîndoi mi-au spus că e un preţ oferit de oameni care habar n-au de valoarea pămîntului, în regiunea aceasta...

— Poate, într-adevăr, să n-aibă habar dumnealor... o ţinu Zaharia înainte. Cu toate că nu-mi vine să cred că au venit tocmai de la Bucureşti, să aleagă tocmai locul acesta, numai aşa, ca să vă ofere un preţ de care să se mire toată lumea!... Domnul avocat al dumneavoastră, care se pare că în aceeaşi vreme poate tot aşa de bine să fie şi avoca- tul dumnealor, a găsit că preţul e mulţumitor pentru amîn- două părţile. Nu vreau să creadă că am venit să vă înşel şi să spună că ar fi tratat dînsul mai bine chestiunea, dacă m-aţi fi trimis de-a dreptul la el. Vă rog, scrieţi în însemnare acelaşi preţ, pentru care lucru vă mulţumesc, atît eu, cît şi prietenul meu, profesorul Opriş...

„Cest un drôle de type, gîndi pentru a patra oară Boldur Iloveanu. Joseph a început să cunoască oamenii din ţara mea mai bine decît îi cunosc eu!..."

Pe urmă scrise, aşa cum cerea Zaharia Duhu; împături hîrtia şi i-o întinse:

— Nu-mi rămîne decît să vă doresc spor la cercetările acelea, despre care vorbeşte toată lumea... În definitiv, ce fel de cercetări? Aud despre nişte ruini... Fă-mi plăcerea, te rog, să mai iei loc un moment şi să-mi povesteşti şi mie...

Zaharia Duhu luă loc şi povesti.

— Curios! exclamă de la primele cuvinte Boldur Iloveanu.

Firul istorisirii trecu de la întîmplările cele dintîi ale geţilor, la ospăţul oferit de regele Dromichet, craiului Lisimah, prins de război, şi la cuvîntarea pe care o pomeneşte Diodor.

— Curios! exclamă a doua oară Boldur Iloveanu. Ştiam ceva foarte vag despre popoare barbare care-au existat pe aci... Geţi, sciţi, daci, sarmaţi sau aşa ceva. Văd că dumneata, însă, eşti o adevărată cronică şi

pui în cele ce istoriseşti o adevărată pasiune!...

Pe urmă, Zaharia Duhu povesti izbînda cercetărilor de pînă acum şi descoperirea celor două rînduri de aşezări.

Curios!

Arătă că tot satul din vale e alcătuit de răzeşi, cei mai mulţi sărăciţi şi ajunşi pălmaşi, dar care păstrează încă urice şi hrisoave de pe vremea lui Petru Şchiopul.

Curios...

Mai povesti apoi despre locul acela de retragere schim- nicească al voievodesei fără nume, poate chiar din nea-mul Ilovenilor, fiindcă acte vorbesc despre proprietăţile învecinate ale unui Boldur Iloveanu, încă de la anul o mie cinci sute...

Chiar Boldur se numea, ca dumneavoastră!

— Curios!... mărturisi Boldur Iloveanu. N-am ştiut niciodată despre aşa ceva. Cunosc că familia noastră are acte de cîteva sute de ani... Dar ce mai interesează arborele genealogic, şi actele, într-un veac ca al nostru şi mai ales într-o ţară ca a noastră?... Dumneata îmi spui lucruri care mă uimesc... Aşadar, oamenii aceştia din vale, din casele lor cu acoperişurile de şindrilă putredă, au acte de pe vremea lui Petru Şchiopul?... Adică adevărate cărţi de nobleţe...

— Au! începu să rîdă din toată inima Zaharia Duhu. Au, şi cîteodată le folosesc. Părintele meu a arătat ceva, în această privinţă, domnului avocat Emil Sava...

— Curios! încrucişă braţele Boldur Idoveanu, copleşit de mirări.

Zaharia Duhu plecă, punînd hîrtia împăturită la un loc sigur, în buzunarul de la pieptul hainei de şiac.

Boldur Iloveanu îl privi de la fereastră depărtîndu-se. Pe urmă privi satul sub

cuşmele sărace ale acoperişurilor, oamenii ca albe pete mişcătoare în verdele cîmpului, ceata de copii, turma oilor mărunte ca furnicile.

Toate departe, micşorate, ireale, toate ca o lume în miniatură, privită prin celălalt capăt al unui binoclu.

— Curios... îşi şopti Boldur Iloveanu gîndul încet, ca un suspin. Au fost aci, şi nu i-am ştiut! Erau aci, şi nu i-am văzut!...

Alungă gîndul, cu mîna uscată de bătrîn:

„Pentru toate acestea, acum e prea tîrziu".

Se simţi foarte bătrîn, foarte singur şi foarte străin.

Fruntea osoasă se lipi de geamul foarte rece. Şi toate se împîcliră, prin geamul aburit.

Tresări. La spate, Joseph, apăruse cu paşi de pîslă.

— ***C'etait un drôle d'oiseau!*** rosti sluga, cu un surîs tot atît de bătrîn şi de ostenit ca al stăpînului.

— ***Oui, Joseph! C'est un drôle de type!***

Sluga îşi căută de lucru. Pe urmă, aminti ceea ce se temuse să nu fi fost cumva uitat:

— Trebuie să telegrafiem la Bucureşti să ne oprească locuri, la patul de dormit, pentru Paris. Mai avem numai trei zile pînă la plecare...

— Nu, Joseph! Pregăteşte valizele chiar din astăseară. Plecăm mîine... Aerul acesta e prea tare pentru nişte bă- trîni ca noi şi pentru nişte străini ca noi.

C A R T E A A D O U A

C a p i t o l u l I

Căci totul este schimbător, şi acolo unde unul se scufundă, alţi zece se ridică.

Boier Boldur Iloveanu nu s-a mai întors în primăvara următoare, nici în cealaltă, nici în al treilea an.

Lipsa lui n-a fost de nimeni simţită. Domnul administrator Ilie Sacară a trimis socotelile în copii de pe re-gistre scrise cu cerneală neagră şi roşie, pînă la Paris, 87, Avenue Kléber, şi totul a rămas cum a mai fost.

Despre venirea şi plecarea stăpînului nu ştiau de altfel decît slugile, cînd începeau să răsune poruncile domnului Iliuţă. Cu o săptămînă înainte, ferestrele se trînteau în

lături, bubuiau jărdiile scuturînd scoarţe, îngenuncheau slujnicile să frece podeaua cu ceară. Două-trei săptămîni pe urmă, cît „conaşul” se afla în cămările de sus, singur ca huhurezul, toţi ascuţeau urechea şi iuţeau mîna, să meargă treaba strună.

Apoi, o săptămînă după plecare, scoarţele treceau din nou pe sub vergi; strînse sul şi presărate cu naftalină, mergeau să se odihnească pînă la celălalt an. Ferestrele se ferecau astupate cu hîrtie albastră şi curtea se scufunda în tăcerea din totdeauna, sub paza celor patru lei de bronz coclit, cu gurile căscate de urît.

Toată lumea şi încordarea se strămutau la locul lor, la cealaltă curte, a domnului Iliuţă Sacară, din stîngă intrării, unde scria pe-o uşă: ***Canţelaria administraţiunei*** — şi de unde din nou purcedeau răcnete şi sudălmi, ameninţări şi cumplite răbufneli de mînie.

Mai aflau despre acestea şi oamenii curţii, aciuaţi în să- laşurile din preajma zidului. Ţigani, feciori şi nepoţi de foşti robi, sloboziţi pe vremea voievodului Cuza. Argaţi îmbătrîniţi şi fără putere, care au căpătat milostivirea unei vetre pentru un bordei. Vechili şi feciori boiereşti, cu gospodării mai arătoase. Meşteri de toate soiurile: dulgheri, fierari, potcovari şi butnari.

Erau, unele mai umile, altele ceva mai chipeşe; două duzini de acoperişuri strînse în jurul curţii, ca puii în jurul cloştii.

Peste aceste suflete, cu multe ploduri şi slujind porun- cii boiereşti din tată în fiu, domnul administrator Ilie Sacară avea drept de viaţă şi de asuprire. El este stăpînul dintîi şi cel apropiat. Boierul însemna o făptură superioară şi inaccesibilă, pînă la care nu puteau ajunge cuvînt şi nici nu cutezau să se ridice ochii.

Satul de la jumătatea văii o ştia mai puţin aceasta.

Fuseseră oameni cuprinşi, răzeşi cu zapise vechi; pierduseră cei mai mulţi bunăstarea; vicleniţi de foştii stăpîni mai ageri ai moşiei şi de stăpînire, se judecau şi se încolţeau între dînşii, dar faţă de slugile şi de treburile curţii arătau o totală nepăsare. Muncile cîmpului pe moşie se făceau, îndeosebi, cu lucrători aduşi de aiurea.

— Aista-i un sat de calici şi fudui cum n-am văzut de zilele mele!... se văieta domnul Iliuţă Sacară. N-am eu vreme de pierdut şi mi-i capul la altele, altfel mi ţi-i-aş freca eu pe mîrlani, să le meargă untul!...

Domnul administrator Iliuţă Sacară nu găsea timp de pierdut, fiindcă îl mai aştepta a treia fată de măritat şi deocamdată capul îi era la unicul fecior, intrat în ucenicia meseriei părinteşti. Se hotărîse să facă om din el şi, într-o privinţă, izbutise peste aşteptări.

Nicachi Sacară, după o şcoală de agricultură neisprăvită, renunţase la teoria plugăriei şi se întorsese să înveţe practica lîngă domnul Iliuţă, aşa cum puiul de uliu îşi deprinde meşteşugul lui lîngă uliul cel bătrîn. La experienţa părintească, el mai adăuga idei proaspete şi îndrăzneţe, cum se cuvine unei vrednice tinereţi... Printre altele, era îndemnul de fiecare zi, repetat cu încăpăţînarea domnului Ilie Sacară, să pună mîna pe-o sfoară de pămînt, dintr-un hotar răzleţ al moşiei.

Erau numai douăzeci de hectare, dar pentru un început însemnau destul.

— O cumperi pe numele meu, tătuţă!... Boierul are să primească ş-un preţ de nimica, fiindcă n-are habar de unde şi cum îi vin banii...

— Lasă-mă, cu ambiţurile tale, Nicachi! se lepăda domnul Iliuţă de ispită. N-avem ce ne trebuie? Nu mi-s asigurate bătrîneţele aici, şi după mine n-ai să treci tu la rînd? Această slujbă măi băiete, face mai mult decît o moşie, unde poţi să pierzi, să te încurci în datorii şi să ajungi la pagubă şi la necaz...

Nicachi rîdea cu milă, în mustăcioara spilcuită:

— Cum asta: poţi să te încurci? Aş vrea să văd şi eu, cum poţi să te încurci şi să pierzi? Slavă domnului, vitele nu te costă parale. Sînt pe moşia asta destule!... Sămînţă? Alegi fruntea! Cine te întreabă?... Cine poate să se amestece şi să întrebe cu ce-ai plătit munca şi dintr-ai cui bani?... Aceasta aş vrea şi eu să o văd!... Dacă însă mîine boier Iloveanu vinde moşia? Dacă moare şi ajunge Piscul pe cine ştie ce mîini? Vine un venetic, ne scoate din casă şi din treburi: „Nu mai am nevoie de dumneavoastră, vă mulţumesc şi drum bun! Călătorie sprîncenată!...” Unde mergem atunci? Cu ce ne-am ales?... Aşa, am pus aici piciorul şi nu ne mai poate scoate nici dracul! Pe urmă, s-alege!... La un petic de pămînt se poate lipi altul. Cheag să fie, că oi fătătoare avem!

— Lasă-mă, Nicachi, cu ambiţurile tale, că bine ţi-a spus Lizica anţărţ, cum că ai nişte planuri de Napolion!...

Domnul Iliuţă alunga demonul ispitei, cu mîna lui deprinsă să învîrtă vrăjmaş gîrbaciul.

Dar răminea pe gînduri şi se răsucea noaptea în aşter-nut înainte s-adoarmă.

Nicachi îl privea cu braţele încrucişate pe piept, ca un adevărat Napoleon, deşi înfăţişarea nu aducea nici pe departe cu învingătorul de la Arcole, Austerlitz, Jena, Eylau, Friedland, Eckmühl şi Wagram...

Mai întîi purta mustăcioară răsucită în sfîrc, ceea ce Napoleon Bonaparte rădea, din fragedă juneţe. Pe urmă, avea un ochi care privea puţin în lături, lăcrimos şi mai mic decît celălalt, ceea ce nu s-a putut observa pe nici un portret al strălucitului împărat, nici în anii amari ai exilului de la Sfînta Elena. Şi, în sfîrşit, obrazul palid-
verzui se afla punctat de mici bubuliţe roşii, pe care din- tr-un urît obicei le strivea hojma între degete, cînd n-avea altceva de făcut sau era mînios; apucătură dovedind lipsa stăpînirii de sine, pe care Napoleon n-a arătat-o, nici în ziua catastrofei de la Waterloo...

Înfăţişarea omului însă e una şi planurile lui ambiţioase sînt altceva. Nicachi nu pierdea nici un prilej să se în-toarcă la ele şi să amintească domnului Iliuţă Sacară că la vremuri noi e nevoie de hotărîri potrivite grabei şi ameninţărilor care plutesc în văzduh.

Domnul Iliuţă începuse să-şi piardă somnul şi să recunoască în sinea sa că e un administrator de modă veche, mulţumit să ronţăie din traista cu grăunţe a stăpînului, cînd poate semnele vremurilor povăţuiesc că e mai cuminte să-ţi faci rost de traista ta, oricît de mică şi cu pu-ţine grăunţe pe fund.

Satul de mîrlani, calici şi fudui îşi vedea de necazurile lui în vremea aceasta, fără să poarte prea multă grijă în- tîmplărilor de la curtea din deal.

Un timp, cum aflase ştire Petruţă în mijlocul unor trecute sărbători ale învierii, a suflat un vînt de iscodire şi de interes pentru săpăturile lui Zaharia Duhu. Se zvonise despre o oarecare brăţară de aur, găsită prin paraginile cetăţuici, şi o lună ori două n-a mai fost vorba decît des-pre comori îngropate,

despre iarba fierului, legământul comorilor, vîlva aurului şi alte minunăţii văzute cu ochii lor ori de alţii povestite. Cîţiva, mai aţîţaţi de asemenea no- roace şi cu mai multă încredere în steaua lor, au pornit şi ei cu hîrleţe şi tîrnăcoape, să scurme pământul, într-o parte şi alta. Pe urmă s-au ruşinat de neizbîndă şi s-au întors la treburi mai spornice şi mai cuminţi.

Zaharia Duhu şi-a văzut în pace de ceea ce ştia el şi căuta el. Deocamdată s-a fost dovedit că norocul nu-l vitregeşte cu totul.

N-a trecut o lună de cînd începuse să se nelinişteascâ de dragostea şi consideraţia prea mare pe care i-o arătase domnul prefect Emil Sava, cerîndu-l numaidecît primar al comunei şi „element valoros al partidului", iar întîm- plarea a făcut măcar pentru o vreme, ca domnul Emil Sava să renunţe la aceste proiecte. Guvernul s-a schim- bat; prefectul cel nou avea altă tactică electorală; fostul prefect alte griji.

Trei ani, Zaharia cu ajutorul lui Oarţă a desfundat alte lespezi de piatră şi a dezgropat alte oale şi alt fierăt ru-ginit, fără nici o supărare din partea nimănui, în afară de glasul tot mai oţărît al mătuşii Ruxanda. Săpăturile nu mai scoteau la iveală nimic. Întăreau numai cunoştinţele vechi.

Profesorul Alexandru Opriş petrecuse în fiecare vară o lună la faţa locului, cu aparatul fotografic şi blocul de schiţe. Mai întocmise un volum, cu a doua parte a cercetărilor, şi de fiecare dată plecase cu o ladă de lemn, tic-sită cu scule şi rămăşiţe de ceramică, pentru muzeul din Bucureşti.

Pe urmă, vestise că alte prepusuri îl chemau în altă parte.

— Îmi pare că nici tu nu poţi fi de altă părere cu mine, frate Zaharia! Geţii noştri nu se vor fi îngrămădit cu toţii aici... Am semne că voi afla lucruri interesante în Dobrogea şi pe malul Dunării, în Ialomiţa şi Vlaşca. Mai sînt şi altele, peste Carpaţi, în Ardeal. Rămînem însă deocamdată în ţară, cu cercetările noastre.

— Adică aici! stărui Zaharia.

Alexandru Opriş dădu din cap zîmbind de vrăjmăşia prietenului pentru săpăturile de aiurea, pe care le socotea o uzurpare a drepturilor cîştigate de Piscul Voievodesei.

— Aici, frate Zaharia! Aici, şi mai cu seamă în alte părţi ale ţării despre care ţi-am pomenit... Aiurea nu am pe nimeni să mă înlocuiască. Aici eşti tu!... De altfel, pentru moment, rezultatele nu-mi spun nimic nou. Stăm pe loc. În afară de-o descoperire excepţională, nu ştiu ce-aş mai adăuga la materialul nostru... Sînt exemplare care se repetă... Chiar mă gîndesc că zelul tău e exagerat, şi, prieteneşte ţi-o spun, îmi pare că te-am făcut în ultima vreme să-ţi părăseşti interesele tale... După ochii cu care mă priveşte mama Ruxanda, înţeleg că sînt socotit un fel de geniu al răului şi un demon al perdiţiei... Te rog să faci aşa ca mama Ruxanda să nu aibă de ce mă vrăjmăşi şi să revină la sentimente mai bune...

Alexandru Opriş surîdea. Zaharia Duhu privea mîhnit în pămînt. Uşurinţa cu care prietenul se lepăda de cercetările de aci, ca de-un fruct stors, pentru a alerga aiurea, acest fel glumeţ de a lua lucrurile i se părea o vinovată trădare şi o ingratitudine.

— Va să zică, să mă întorc la plug şi la boi? rosti cu amărăciune.

— Viaţa o cere şi aceasta, frate Zaharia! N-am înţeles să părăsim cu totul nişte lucrări şi

cercetări care ne-au fost prielnice... Dar să le lăsăm deocamdată mai domol. Cum spun, aceasta pînă cînd vom avea cuvînt să credem că am dat iarăşi peste urme noi...

— Eu am să le găsesc! făgădui Zaharia Duhu cu tărie. Nu mă îndoiesc de aceasta, cum nu mă îndoiesc de lumina soarelui de azi şi de cea a soarelui de mîine dimineaţă!

— Ştiu... Comoara! începu să rîdă profesorul. Faimoasa comoară a regelui Dromichet!...

— Da! Faimoasa comoară a regelui Dromichet. O ştiu aici. E pe undeva pe aproape. O simt. Şi trebuie s-o găsesc, eu, şi nu altcineva.

În ochii albaştri-apoşi ai răzeşului se aprinse lucirea arzătoare, în care vedea el uneori ceva părelnic şi nevăzut de alţi ochi, dincolo de lucruri şi de timp.

Profesorul nu-şi putu despărţi privirea de această privire.

— Curios! spuse într-un tîrziu, cu acelaşi glas, ca Boldur Iloveanu într-o zi de primăvară, sus, în încăperile singuratice de la curte. Curios, Zaharia frate, cînd te ascult şi-ţi citesc în ochi, încep să mă îndoiesc şi eu de siguranţele învăţăturii mele... Este ceva care-mi clatină tot ce-am clădit eu, aici, în cuget solid şi precis.

Zaharia Duhu prinse viaţă din vorbele prietenului.

Vorbi şi el, mustrîndu-şi şăgalnic tovarăşul stricat de scepticismul cărturăresc.

— Este ceva, Alexandre, într-adevăr! O deosebire. Eu cred pînă la sfîrşit... Tu numai pînă unde-ţi dau voie cărţile; adică un hotar mărginit, tras tot de o minte ome-nească mărginită.

— Aceasta se numeşte misticism... romantism...

— Nu ştiu cum le numiţi voi şi nici nu vreau să ştiu... Eu o numesc cum au numit-o părinţii părinţilor mei: cre-dinţă. Şi cu această credinţă au făcut minuni, cum recunosc şi cărţile tale...

— Ale mele şi ale tale! rectifică profesorul.

— Ale tale şi ale mele, poftim! Nu vreau să spun că nu m-au schimbat şi pe mine aceste cărţi. De ce să nu recunosc că mi-au schimbat viaţa şi că mi-au tras o perdea de pe ochi, să văd şi altceva decît traiul de vită la care eram condamnat şi la care mă simţeam resignat? M-au schimbat, da! Le sînt dator, da!... Dar uneori tot mă nemulţumesc! Le lipseşte ceva... Desfac viaţa cum ar dezghioca o coajă uscată şi moartă. Îi numără straturile din coajă, le botează, le măsoară, le cîntăresc; ţi le pun toate acestea înaintea ochilor să le cunoşti de-a fir-a-păr... Dar peste viaţa care a fost cînd fructul nu era uscat şi mort trec cu uşurinţă, ca şi cum taina cea mare, minunea cea mare nu s-ar fi aflat acolo... Mă miră că tu, mai ales tu, nu vrei să-mi dai această dreptate... Tu, de la care am învăţat să înţeleg vieţii alt rost... Erai oare mai tînăr, acum cinci-şase ani, cînd ai vorbit în cerdacul acesta?... Da, numai în această deosebire poate să fie o explicare!... Erai mai tînăr, şi atunci credeai şi tu, mai însetat... Eu stăteam, uite acolo, unde stai tu acuma... Stăteam şi tăceam. Tăceam şi ascultam... Mi se desfăcea înaintea ochilor o lumină pe care n-o cunoscusem şi-mi era ruşine să vă mărturisesc asta. Adică să-ţi mărturisesc ţie, fiindcă pentru tovarăşul tău de atunci, aşa-zis prietenul nostru Dinu Grinţescu, n-am simţit decît o evlavie trecătoare, care acum s-a schimbat în neplăcere şi un fel de sfială. Pentru cele ce spuneai tu însă, în trei seri cît ai stat aici, simţeam evlavie; iar tot ce-ai

vorbit tu a lăsat urmă, aici! (arătă tîmpla) şi aici! (arătă inima). Am scos din raft cărţile vechi, am căutat învăţătura în altele noi. În cinci ani, am pus la loc ceea ce-i lipsise vieţii mele în treizeci. Şi acum, tu stai în locul meu de atunci şi te văd zîmbind cu un rîs care nu este al tău... Este mai mult al aşa-zis priete-nului nostru Dinu Grinţescu... La el l-am văzut numai, şi la oameni ca el şi ca domnul avocat Emil Sava...

— Frate Zaharia! spuse Alexandru Opriş ridicîndu-se de pe scaun şi venind să-i pună mîinile împăciuitor pe umeri. Frate Zaharia, domnul avocat Emil Sava ştie ce face... Mi s-a părut un mare cunoscător de oameni şi un elector şiret ca un vulpoi. Şi acum mă conving mai mult cît de buni ochi a avut. Ştii tu ce-ai însemna pentru partidul domnului avocat Sava?... Un răzeş cu haină răză- şească, vorbind cum vorbeşti tu şi ştiind toate cîte le ştii tu? Aceasta ar ridica o sală de întrunire publică în pi-cioare, să te ducă în cîrcă şi să te aleagă nu numai primar, ci şi deputat, deputat pe viaţă...

— Dacă mă socoţi bun pentru o menajărie ca a domnului avocat Emil Sava, atunci pot să-ţi spun că-mi arăţi o preafrumoasă dovadă de prietenie!... se supără Zaharia.

— Nu te socot aşa ceva, dovadă că nu te-am îndemnat să-i dai ascultare şi că m-am bucurat cînd am văzut cum l-ai retezat scurt! Dar te văd cu ochii lui şi spun ceea ce-ar spune el... A! Iată şi viitorul nostru mare arheolog! Bună dimineaţa, domnule Petru V. Tudose, premiant I al Liceului „Sf. Sava” şi viitor membru al Academiei Ro- mîne!

— Bună dimineaţa, domnule profesor. Bună dimineaţa, nene Zaharia.

— Nene? Te-ai muntenizat rău! înălţă din sprîncene Zaharia.

Petruţă dădu mîna grav şi se aşează pe margiiea cerdacului, potrivindu-şi dunga pantalonului, cu o seriozitate într-adevăr de viitor academician în germene.

În uniforma neagră, periat, pieptănat, cu unghiile fără doliul de odinioară, nu mai păstra nimic din înfăţişarea diavolului desculţ şi neadormit, care făcea zile fripte mătuşii Ruxanda.

De altfel, chiar mătuşa Ruxanda îl luase în simpatie, uitînd vechiul război, de cînd mai ales înţelesese că un bursier face şcoala scutit de cheltuială şi poate chiar cu vremea să trăiască toată viaţa pe socoteala statului: bursier, funcţionar, pensionar...

— Ei, domnule Petruţă, aţi fost în pădure? întrebă glumeţ Alexandru Opriş. V-aţi revăzut cuiburile de pă-sări? V-aţi regăsit amicile dumneavoastră, veveriţele?

— N-am fost în pădure, domnule profesor. Am stat în livadă şi am citit.

— Acest omuleţ are să-l întreacă pe Momsen! declară Alexandru Opriş.

Petruţă protestă, fără sfiiciune:

— Nu vreau să întrec pe nimeni, domnule profesor! La şcoală învăţ, fiindcă trebuie să învăţ. Iar aicea, în vacanţă, citesc, fiindcă îmi face plăcere...

— Măi-măi! se minună profesorul. Ce stil aforistic! Dragă domnule Petruţă, mă aşteptam ca îndată ce aţi ajuns aci, să daţi fuga la vechii dumneavoastră camarazi de hoinăreală şi de năzdrăvănii... Era, dacă-mi amintesc bine, un adevărat trib, Bîrliba, cu care vă aflaţi în foarte amicale relaţii şi, pot spune, într-o adevărată alianţă... I-aţi trădat? Aţi rupt relaţiile?

Petruţă nu răspunse cu zîmbet la surîsul lui Alexandru Opriş.

Vorbi:

— Fraţii Bîrliba au alte treburi. Unul s-a tocmit argat la domnul învăţător. Altul lucrează la praşilă cu ziua. Celălalt încă n-a terminat şcoala primară. E al treilea an repetent şi l-a trimis mama lui la oi, la munte... De altminteri, nici n-am ce să vorbesc cu dînşii, chiar dacă n-ar fi plecaţi la aceste ocupaţii.

Se vedea bine că Petruţă V. Tudose, premiant I, în clasa a III-a a Liceului „Sf. Sava", bursier şi viitor academician, enumăra cu oarecare satisfacţie condiţiile inferioare ale foştilor săi tovarăşi de hoinăreală şi de isprăvi. Păşise în altă lume, precum dorise, şi n-avea pentru ce să privească înapoi.

Zaharia Duhu simţi zădărîndu-l o nemulţumire, ca zborul unei viespe care-i dă tîrcoale.

C a p i t o l u l I I

Comorile sînt pentru toată lumea.

Se ivesc unele întîmplări cu pricinile deocamdată ascun-se ochiului şi înţelegerii omeneşti. Par căzute din senin, fără nici o pregătire, şi par a decurge împotriva fireştilor rînduieli.

De fapt, obîrşia lor e undeva mai departe şi tîlcul lor ceva mai adinc! Acestea sînt însă înverigări de cauze şi efecte, bune să le dezlege numai cei care trăiesc să despar-tă firul de păr în patru.

În Piscul Voievodesei, nu se afla un asemenea om. Chiar Zaharia Duhu, cu toată patima sa pentru iscoadele cărţilor şi cu tot

de-a dreptul amestec în aceste întîm- plări, nu le găsea explicare.

Mai întîi, de prin mijlocul lui iulie pînă tîrziu în toamnă, cînd ploile s-au amestecat cu spic de zăpadă, toate săpăturile lui au răscolit pămîntul în deşert. Nu mai apărea sub hîrleţ şi cazma un singur hîrb de ulcică; nu mai suna un singur capăt de fier. S-ar fi spus că toate s-au tras afund, supte de tăriile adîncului.

Oarţă mormăia în limba lui urîtă, cu semne de mare mînie, muncindu-se să dovedească stăpînului că aici şi-a amestecat coada un drac şi că are să-i reteze el coada cu lopata, dacă pune odată laba păroasă pe dînsul.

Zaharia se hotărî pînă în primăvară să schimbe două petece de pămînt pe altele, de dincoace de pîrîu, unde sub prunduri apa scosese cîndva din nisip lespezi cioplite ro- tund, de boltă.

Pînă atunci, se întorcea în fiecare asfinţit cu mîna goală, urmat la un pas îndărăt, ca de-o umbră scurtată şi strîmbă, de nevolnicul cu uneltele nefolositoare pe umăr.

Şi tocmai în vremea aceasta, fără nici o pricină, oamenii din Piscul Voievodesei începură să arate din nou un foarte aprins interes pentru întîmplările cu comori.

Începutul l-a făcut Timofte Gîţulea, baciul, aducînd veste că trei nopţi în şir a văzut cu ochii lui o flacără verde jucînd pe dealul Călimanului, pînă la cîntatul cocoşilor. Dulăii o mirosiseră şi ei, lătrînd şi asmuţindu-se toată vremea într-acolo. Pînă la cîntatul din miezul nopţii, cînd văpaia se stingea şi cîinii se întorceau astîmpăraţi la culcuşurile lor.

Timofte Gîţulea era un moşneag scund şi spătos, tare cum e criţă şi de nemaipomenit de multe lucruri atoate- ştiutor.

În tinereţe, la vîrsta oştirii, fusese fugar prin pnbege locuri, unde a aflat şi a cunoscut altfel de lume. Unii au cuvînt a crede — şi nici el nu se apără — că n-ar fi fost străin şi de-o oarecare ceată vestită pe vremuri, care a hai-ducit departe, în ţara ungurească, luînd sînge de la chi-mirul negustorilor de mascuri şi vamă de drumul mare la grofi cu peniţă de sitar la pălăria verde.

Aşadar, a cam avut cum şi de unde să afle de ce şi în ce chip se ascund anumite comori.

De ani şi ani se întorsese la viaţa tihnită, la slujbă credincioasă de baci şi de cuminţire. Îşi vedea, în singurătăţile înalte, de treburile şi de turma lui, între berbeci, mioare şi dulăi, înfăţişînd gospodarilor, în fiecare toamnă, socoteală dreaptă şi bună. Cobora din munte, arar, pînă dă frigul, doar ca să-şi primească, din cînd în cînd, provizia de mahorcă şi de rachiu.

Într-o asemenea zi de duminică, a povestit el la crîşma lui Leiba Ţudic, arătarea de pe dealul Călimanului.

— Mă tem, oameni buni, că taman acolo-i comoara pe care o tot caută alde Zaharia lui Antohie! Am trecut de-cu-dimineaţă pe la dînsul, să-i dau ştire precum că partea lui de turmă i-a crescut şi-i mîndră, care pot să spun că n-am mai apucat de doisprezece ani. Pe urmă, minte la mine! am strecurat cuvînt la văduva lui Antohie, despre semnul din Căliman... Jupîne Ţudic, ia mai fă vînt încoace unui şîp de rachiu, fiindcă am nevoie a prinde coraj, ca să povestesc oamenilor istoria, ce mi-au auzit mie urechile şi era să-mi pată chelea, de la calul dracului!...

Domnul Leiba Ţudic a pritocit altă jumătate de rachiu în sticla verzuie şi, cu mare indiferenţă, a înlocuit măsura deşartă,

retrăgîndu-se apoi după tejghea şi scriind o linie cu creta.

Nepăsarea era însă prefăcută, iar urechea ascuţită.

Cele ce auzea el din gura lui Timofte Gîţulea, de cîte ori cobora ciobanul din munte, erau prea destule să-i tulbure somnul cu vise cumplite, trei nopţi.

Baciul a turnat cum se cuvine, întîi ascultătorilor, pe urmă şi-a umplut şi paharul lui. L-a ridicat să ciocnească la dreapta şi la stînga, apoi l-a repezit de duşcă, stropşin-du-şi glasul după înghiţitură şi scuturîndu-şi pletele sleite cu unt de oaie, cu o mare mulţumire şi semne de aprobare spre tejgheaua lui domnu Ţudic, fiindcă rachiul era tare şi fain.

Cu mîneca cămăşii spălată în zer şi duhnind de-o poştă a stînă şi-a netezit ţepii mustăţilor, s-a rezemat cu spatele în perete şi a început să rîdă cu amarnică înveselire, de ce-avea el să povestească despre întîmplarea cu văduva lui Antohie.

Cîte-o lună, alteori mai mult, n-avea cu cine schimba un cuvînt, în pustietăţile lui de sus. Cîinii, berbecii şi două ajutoare: doi băieţandri, abia înţărcaţi. Cine să-l asculte?

Acuma se deşerta pe o lună; din care pricină povestirea lui era lungă şi pe drum ocolit.

— Ce să vă spun, oameni buni?... Că am fost umblat şi păţit, o ştie domnu Ţudic, după cum văd că se uită la mine şi nu mă scapă o ţîră din ochi, ca ochiul lui Iehova de pe biserica lui, din tîrg. Asta mi-a folosit: umblatu şi păţitu, că acuma pot zice că nu mă tem de nime pe lume... Au fost să pună mîna pe mine şi jandari împărăteşti în tinereţele mele nebune, şi m-am încontrat cu dînşii cu puşca, şi am scăpat teafăr şi neatins ca oul!

Pe urmă, a venit vremea să am de-a face cu altfel de hiare. Dă lupul în deal şi-l dobor cu ghioaca. Mai dă altul şi-l răpun cu junghiul!... Acuma, cred că s-a dus vestea între dînşii, în vorba lor lupească, de mă lasă în pace de un timp de vreme... Am avut în iast' primăvară şi altfel de oaspeţi. Să v-o spun şi asta, numai aşa, ca să-i fac plăcere lui domnu Ţudic. Este, domnule Ţudic?...

Domnul Leiba Ţudic deschise şi închise saltarul de lemn, măcar că nu avea nimic de pus sau de scos.

Îşi trase unghiile prin barba rară şi se tîngui:

— Plăcerea pe care mi-o faci dumneata, bade Timofte, cînd începi cu istorii numai cu morţi şi cu prădăciuni, aşa plăcere nu doresc eu nici la duşmanii mei...

Baciul întinse opincile mari cit doi bursuci sub masă şi mugi un rîset gros, lăsîndu-se pe spate.

— De data asta am să-ţi fac o poftă, domnu Ţudic, şi n-am să spun o istorie grozăvită, din cele pe care le ştiu, le-am văzut, ba poate le-am şi săvîrşit!... N-am să spun, fiindcă nu vreau să te supăr! Mie îmi place să rămînem prieteni... Fiindcă dau omului ce-i al omului. Ca rachiul dumitale, n-am mai băut eu aşa ceva, decît în ţara ungurului, de-i zicea trăscău, spre deosebire de altul mai slăbuţ, de-i zicea palincă. Şi-l beam pre dînsul, îmbucînd ia aşa nişte hartane de slană crudă, tăvălită prin sare şi prin pa-prică, de-i zicea slanei aceleia clisă. Rachiul dumitale îmi aduce aminte de vremuri trecute de tinereţe... Eu am ne-voie de dumneata, ca să mi-l vinzi, chiar dacă mi-l scrii la condica dumitale şi nu-l plătesc acuma. Dumneata ai nevoie de mine, să-l cumpăr şi să-l cinstesc cu oamenii de omenie! Aşadară, numai că se cuvine să

rămînem prieteni... De ce te-aş supăra şi de ce te-aş mîhni? O mînă are nevoie de cealaltă şi amîndouă au nevoie de cap, iar capul are nevoie de oleacă de fierbinţeală de rachiu, ca să-l mai primenească şi să-l înveselească... Precum vei vedea, am să istorisesc creştinilor istora o întîmplare fără nici un mort. Şi o întîmplare fără nici o prădăciune, chiar dacă a vrut ea să fie cu prădăciune... Cum să vă spun, oameni buni, în iast' primăvară, cam la două-trei zile după sfintele Paşti, mă pomenesc eu într-o sară cu nişte prăpădiţi ca vai de capul lor, morţi de foame şi rupţi în genunchi, de-ţi era mai mare mila. Cică erau în legea lor fugari de oaste, care-au purces voiniceşte să ia calea co-drului... Mai mare rîsul şi jalea de aşa voinicie! Acum, cine i-a trimis la mine, cu gînd de prădăciune, să mă puşte şi să mă taie?...

— Vezi, bade Timofti?... gemu a mustrare domnu Ţudic. Ai spus că nu-i o istorie cu prădăciune!...

— Lasă, jupîne Ţudic, că ceea ce spun eu acum n-a fost prădăciune. Că a vrut să fie, asta-i altceva!... Zic: cine i-a trimis la mine pe ghergheteghii şi becisnicii aceia, cu gînd de prădăciune, doar domnul de sus să ştie! Numai că mă trezesc eu buimac, într-o hărmălaie de cîini, de-am crezut că s-o aprins stîna. Puşcă ei în cîni, dau buzna şi răcnesc: „Bani, moşnege! Bani şi mîncare!" Şi-mi pun chipurile ţăvile puştii în chept, să nu suflu şi să mă supun... „Apoi cu mine nu merge aşa, puilor! mă supăr eu. Cine v-a învăţat că aşa se hoţeşte, prost v-o învăţat!..." Şi numai ce mi-se face negru înaintea ochilor de mînie, şi numai ce înşfac eu amîndouă ţăvile cu amîndouă mîinile şi le zvîrl cît colo; şi numai ce mi-ţi-i învîrte taica de chept, de-i ciocnesc cap în cap ca ouăle de Paşti, şi pe

urmă numai ce ţi-i culc eu frumos la pămînt şi se aşterne tata să le burduşească o mamă de bătaie, de-au pomenit şi ţîţa care-au supt-o de la maica lor... După pedeapsă, vine judecata. Că aşa e rînduiala treburilor aistora. Întîi pedeapsa, pe urmă judecata... Îi ridic şi-i pun pe laiţă. Stăteau alături, ca doi orfani prăpădiţi, culeşi de pe drumuri.
Îi muştruluiesc: „Dacă v-o plăcut, mai poftiţi şi altă dată, ca să vă înveţe tata cum se capătă bani şi mîncare!...” Şi le spun una, şi le spun alta, pînă ce mă prinde mila, cît i-am văzut de păcătoşi... Le-am dat de mîncare. Le-am pus în traiste un caş şi-o urdă. Le-am dat şi un cinci franci de parale şi le-am făcut vînt: „Hai, plecaţi!... Căutaţi-vă altă slujbă, că nu sînteţi pentru treaba asta, mieluşeii moşului!”

— Şi mă rog dumitale, bade Timofti!... se mişcă de după tejghea, domnul Leiba Ţudic. De ce n-ai trimis dumneata îndată răspuns la domnu şef de post? De ce nu i-ai legat să meargă la ocnă, dacă erau aşa nişte ticăloşi care fură şi pradă, şi poate au făcut moarte de om.

— N-au făcut, domnu Ţudic! vorbi cu dispreţ baciul. Nu erau ei dintre cei în stare să facă moarte de om.

— Chiar dacă nu fac moarte de om! stărui domnu Ţu- dic. Vin, sparg, lovesc, pradă... Pot să mă pomenesc şi eu într-o noapte, doamne fereşte, că vin să mă schingiuiască şi să mă bage-n spital.

— N-avea nici de asta grijă, domnu Ţudic! îl asigură Timofte Gîţulea. Ce să fure de la dumneata? Ştie tot satu că ai mai mulţi copchii în odaia dumitale din fund, decît sutare la tejghea. Şi pe urmă, mai cunoaşte lumea că dacă s-ar apropia cineva cu gînd rău, începe madam Sara să ţipe şi să se căineze, de ,s-aude peste nouă văi şi nouă

dealuri... Altfel, poate mai ştii? M-ar fi bătut şi pe mine gîndul să-mi amintesc de cele tinereţe şi să fac aşa o probă, într-o noapte fără lună...

— Bade Timofti, asta nu-i glumă pentru un om la vîrsta dumitale! se trase speriat, la adăpost, domnu Ţudic. Dumneata şuguieşti!... Altu însă ascultă şi se duce acasă şi poate că o gîndeşte... Uită că este lege, uită că este pedeapsă...

— Domnu Ţudic, legea codrului e alta decît aceea pe care o cunoşti dumneata! Cînd vei avea odată vreme, să mă chemi şi-am să ţi-o spun, şi-are să-ţi facă plăcere...

— Cunosc eu plăcere de-a dumitale!... suspină domnul Ţudic. Mai bine ai spune cum s-a întîmplat cu cucoana Ruxanda, că aceea-i istorie fără primejdie...

— Crezi dumneata? îşi aduse aminte baciul de unde pornise. Taman asta voiam să arăt oamenilor aistora... Nu mă tem de lup. Nu mă tem de jandarm. Nu mă tem de hoţ... Am ac pentru toate cojoacele! Dară de gura muierii, cînd e vorba mai ales de-o gură ca a vădanei lui Antohie, pot spune că mă apucă groaza, cum te apucă pe dumneata cînd auzi de prădăciune şi de moarte de om...

Se întoarse spre tovarăşi, turnă, ciocni şi cinsti. Pe urmă, istorisi:

— Precum v-am spus, strecor eu azi-dimineaţă, vădanei Ruxanda, ştire despre semnele de pe Căliman. Zic: „Asta trebuie s-o cunoască numaidecît şi Zaharia, că poate să-i fie de folos!...” Alei, doamne, păcătosul de mine, cine mi-a pus vorba asta pe limbă? Nici n-am sfîrşit bine, şi numai ce văd că se ţînţăreşte muierea, şi numai ce începe cu o gură, şi numai ce se repede să-mi scoată ochii cu unghiile, cum sare gaia cînd te-ai apropchiat de cuibu ei. ,,Hai! răcneşte ea de

s-au spăriat toate curcile şi-o început a leorbăi şi curcanul la mine... Hai! Cu de astea-mi vii, haidău bătrîn şi fără minte? Altu acuma cu comoara ! Nu-mi ajunge mie nebunu din casă, cu ţîcneala şi cu oalele lui?... Nu-i destul că-mi manînc sufletul cu dînsul şi cu Oarţă al lui?... Mai vii şi tu, cu comorile de pe deal, arză-te-ar focul lor şi cuptoarele iadului, după cîte-ai păcătuit în faţa lui Dumnezeu şi a legilor! Îţi trebuie şi ţie comoară? Ai venit, să-l mai scoţi din mintea cîtă i-a mai rămas?... Ei, ia stai, haidamace, că-ţi arăt eu ţie comoară, ca să n-o poţi duce în spinare!..."

Ciobanul se opri să rîdă, fiindcă după atîtea pahare şi după ce trecuse primejdia, întîmplarea îi părea vrednică de înveselire.

— Şi ce-ai făcut? întrebă unul din ascultători.

— Ce să fac?... Am rupt-o de fugă şi-am lăsat-o să răcnească pînă ce i-o osteni limba în gură. Am venit într-o fugă aici, la domnu Ţudic, să-mi dea oleacă de drojdie de coraj, din şipurile lui cu doftorii.

Acesta a fost începutul nevinovat al întîmplărilor care au tulburat satul, mai bine de un an.

Mai fuseseră alte semne mai temeinice altădată şi toţi trecuseră cu uşurinţă peste ele. Nu mai departe, chiar după ce Petruţă Tudose a găsit brăţara de aur scoasă la iveală de şuvoaiele ploii, zvonul s-a potolit în scurtă vreme, iar cei care-au fost purces să scurme şi dînşii pămîntul la întîmplare s-au astîmpărat ruşinaţi.

Unii socoteau că într-adevăr Zaharia Duhu, om cu carte şi pricepere, e plătit de profesorii de la Bucureşti cu bani buni, să le caute oale, cărămizi şi ruginături, pentru cărţile lor, cum adusese veste Pintilie, poştaşul, că a fost scris în gazete şi că a văzut, cu ochii lui, chipul lui

Zaharia, pozat, aşa cum se află numai chipurile de miniştri şi de răufăcători.

Alţii se impăcaseră la urma urmei şi cu gîndul că Zaharia Duhu căuta cu adevărat o comoară. Dar nu una din vechi. Ci vreo comoară ascunsă la Antohie cel zgîrcit şi amarnic, despre care va fi lăsat vorbă cu limbă de moarte şi n-a avut vreme cînd să spună şi locul.

Toate acestea trecuseră din gură în gură; mai erau rareori pomenite şi nu mai stîrneau nici o mirare sau gînd lacom de iscoadă.

Şi deodată, toţi au început să capete patimă pentru comori, ca şi cum s-ar fi aflat cîte una pe aproape, pentru fiecare suflet din sat.

Semnele de pe Căliman nu s-au mai arătat. Nici nu le văzuse de altfel, decît baciul Timofte, care poate a min- ciunit lumea numai că să-şi rîdă de cei lesne crezători.

Zvonul a crescut însă şi fără semnele de pe Căliman.

Toamna, pe vremea strînsului şi a plugurilor, au mers lucrurile mai domol. O vorbă aruncată ici, o întîmplare adusă din auzite, de altul, dincolo. Dar o dată cu cel dintîi îngheţ şi val de ninsoare, cînd iarna a început să se întărească şi să strîngă gospodarii pe la casele lor — bărbaţii la domnul Ţudic, flăcăii şi fetele, la şezători şi la priveghiuri — istoriile comorilor s-au înteţit şi au fost dezmormîntate toate cele aflate şi întîmplate, de cînd cel dintîi om a ascuns un talant în pămînt şi alţii o sută au pornit să-l caute.

Moşnegii şi babele n-au mai găsit tihnă, pînă ce n-au spus de-a fir-a-păr toate cîte le-au ştiut dînşii din părinţii părinţilor lor, despre toate avuţiile şi scumpeturile încre- dinţate pămîntului, pe vremea turcilor şi a

tătarilor, şi mai pe urmă, în timpuri de răzmeriţe şi de vrajbă.

Că fiecare creştin cu oleacă de stare îşi ascundea bă-netul la loc tăinuit, cînd dădeau păgînii în ţară, de asta nici nu mai încăpea îndoială. Boierii fugeau la Braşov, şi pe unde apucau, în ţara ungurească. Ceilalţi, mai puţin înstăriţi, luau drumul codrului, aşteptînd în peşteri şi bordeie să treacă urgia. Şi unii şi ceilalţi vor fi purtat cu dînşii parte din odoare şi din agoniseală. Dar grosul rămî-nea aici, pus la fereală, în tainiţe şi în hrube; ba într-un cazan îngropat la tulpină de păr, ba într-o zidire subpămînteană, hrubă astupată cu capac de fier şi încuiată cu lacăt cît o oală de praznic mare, toate astupate cu pă- mînt şi cu brazde de iarbă să nu se cunoască locul.

Cînd se potolea mînia lui Dumnezeu, unii din cei por-niţi în bejănie se întorceau să-şi dezgroape avutul ascuns şi începeau din nou viaţa de tihnă şi pace. Dar cei mai mulţi piereau pe meleagurile străine. Mai erau şi acei care-au fost ajunşi din urmă de vrăjmaş, pe drumuri, şi trecuţi prin sabie cu soaţele şi cu pruncii lor... Tainiţa acestora de bănărit rămînea neştiută de nimeni. Iată, aşadar, un fel de comori. Se mai aflau şi comorile îngropate de căpcăuni, urieşii cei mari şi urîţi, care-au trăit înainte de a se isca pe pămînt neamul omenesc din ziua de azi. Mai sînt şi comorile zgîrciţilor hapsîni, care-au strîns ba-nul cu zece noduri toată viaţa şi-au ascuns grămăjuia cu galbeni în oală de lut, ca după moartea lor să nu se mai bucure nimeni de folosinţa aurului. Pe urmă, oricine mai are cunoştinţă şi despre zăcămintele de bani şi odoare, adunate şi puse la adăpost în văgăuni ascunse, de cetele de tîlhari şi haiduci, cu legămînt între tovarăşi, să nu se atingă nimeni de ele, pînă ce nu s-o întoarce cu toţii

la împărţeală. Iară ziua împărţelii n-a venit. Tăinuitorii şi-au pierdut viaţa în luptă cu poterile ori le-au fost putrezit ciolanele în ocnă. Banii juruiţi aşteaptă şi acum mîna norocoasă, să-i scoată la lumina soarelui şi la bucuria oamenilor.

Că au mai rămas comori — şi încă multe, de tot soiul şi din toate vremurile — nici nu mai poate fi, aşadar, vorbă. Greul e cum să le dai de urmă? Iar după ce le-ai aflat, cum să le intri în stăpînire, fără să te pocească ori să te şoimărească vîlva lor?

În această privinţă, părerile erau împărţite.

Aşa, bunăoară, baba Maranda Cuţui, mare meşteră în descîntece de boală şi de deochi, vestită pînă în al şapte-lea sat pentru făcutul de dragoste şi pentru aducerea ibov-nicului pe horn cu ulcica şi cu nuieluşa, baba aceasta, Ma- randa Cuţuianca, avea ştiinţele ei.

— Mai întîi — spunea dînsa — comoara fără pară nu-i!... Joacă para deasupra, în noaptea de Înviere, de Bo-botează şi de Sînsăiene? este comoară! Nu joacă? degeaba mai prăpădeşti vremea şi truda!... Apoi chiar de-o fi jucînd flacăra, mai are şi ea cîntecul ei!... De-i gălbie, înseamnă că dedesubt se zbate aur; de-i albă, argint; de-i roşcată, aramă... Mai este şi flacără verde. Atunci ai dat peste norocul noroacelor. Înseamnă că ai să afli nestemate şi mărgăritare, smaragde şi alte odoare împărăteşti...

Baba Maranda scarmănă pene, repede-repede, cu unghii ascuţite şi aduse la vîrf cumu-s cängile de ciocănitoare.

La claca de la notăreasă, se află cîteva femei, cîteva fete şi nişte băieţandri hai-hui, care nu fac nici o ispravă şi numai hîrjonesc cele copile şi nu le lasă să-şi vadă de treabă.

Unul se dă cu părerea, piţigăindu-se:

— Apoi atunci e lucru uşor, mătuşă Marandă!... Ieşi colo, în noaptea de Bobotează pe deal, te uiţi de jur împrejur să vezi unde pîlpîie para; pe urmă, n-ai decît să porneşti cu hîrleţul şi cu coşarca după galbeni...

— Că uşor ţi-i a zice, măi băiete!... Dacă soooţi tu că mergi la comoară ca la plăcinte, apoi amar te înşeli, ghin- docul babei!... Mai aşteaptă să-ţi crească oleacă de puf sub nas, şi-ai să înţelegi tu că toate lucrurile pe lume se petrec ceva mai anevoie. întreabă-l pe tătîne-tu şi ţi-o spune, dacă a văzut el cărîndu-se galbenii cu coşarca, aşa cum vă cară el ciocălăii cu schinarea, de la unu şi de la altul, să vă facă foc în bordeiul vostru...

Băiatul s-a ruşinat amarnic, fiindcă mai este timp pînă ce i-o răsări urmă de puf sub nas şi, mai ales, fiindcă baba Maranda i-a adus aminte de nevoile şi de sărăcia de-acasă. E abia un plod de vreo zece-unsprezece ani. Gheorghieş al lui Costache Tălpăligă; iar Costache Tălpăligă e unul din gospodarii cei mai săraci lipiţi pămîntului din sat.

I-a tăcut glasul şi priveşte pe sub gene la tovarăşa lui de joacă şi la vecina de gard, Sanda lui Alecu Toader Precup a Dăscăliţei, care, cu tot numele lung cît o zi de post, e fetişoară abia de-o şchioapă, cu nasul cît un bumb. Dar ochioasă, nevoie mare. Sanda n-a rîs laolaltă cu cei-lalţi de spusele babei Maranda. Nici nu le-a auzit. Foarte gravă, scarmănă cu mînuţele mici, mîndră că a fost şi ea primită la asemenea ispravă importantă, alături cu fetele mai mari ca dînsa; unele chiar ieşite la horă.

Lumina s-a micşorat de tot în gămălia galbenă, de alamă, a lămpii. E un miros greu

de gaz, de pene şi de poiată, de încălţări şi de sudoare.

În ceaunul de pe vatră pocnesc grăunţele puse cu sare să facă cocoşei.

— Ia mai măreşte fitilul, tu cu coşarca de galbeni, că ne-o chiorît de tot gazorniţa asta!... dă cuvînt baba Maranda. Şi pe urmă, după ce mi-ţi face încoace pacul cela de tutun să răsucesc o ţigară, am să vă spun eu şi cumu-i treaba cu aflatul comorilor!...

Baba Maranda Cuţuianca a aprins o ţigară groasă cît degetul, a pufăit şi a istorisit şi cum stă chestia cu dezgropatul comorilor.

Greşeala cea mai mare e, cînd ai văzut flacără, să te răpezi ca un zălud la ea. Atunci nu s-alege nimica. Pînă ajungi, para se şterge fără urmă şi-ai pierdut-o pentru vecii vecilor. Legea comorilor — că au şi ele o lege! — legea comorilor spune să înfigi un cuţit în locul unde te afli, cînd ai zărit para. Aşa, cum a intrat vîrful cuţitului în pămînt, ţii şi tu flacăra, să nu fugă. Pe urmă, mergi pînă acolo şi pui semn. Dacă para a fost înaltă de-o palmă, a doua zi ai să afli comoara, adîncă de-o palmă. Dacă-i de-un stat de om, înseamnă că locu-i afund de-un stat de om. A doua zi, apoi, cînd porneşti la săpat groapa, nu-i destul să pleci cu mîna goală, cu hîrleţul şi cu tîrnăcop. Trebuie să-ţi mai iei şi o lumînare de Paşti, smirnă din cădelniţa popii şi-o căpăţînă de usturoi. Aprinzi luminarea, te ungi cruciş, pe faţă, cu usturoi şi prinzi a săpa. Dar cu socoteală!... Ferească Dumnezeu, bunăoară, să laşi să cadă ţărîna înapoi în groapă, că atuncea orbeşti şi pentru orbeală din săpatul comorilor nu s-a găsit leac pe lume! Tot aşa, ştiut este că dacă ai astupat la loc groapa de unde-ai scos comoara, n-ai parte de dînsa. Mori în drum, pîn-acasă.

Acestea le spune legea comorilor, cînd ele sînt curate şi bune.

Cît despre comorile legate cu jurămînt şi păzite de-o vîlvă vicleană şi îndrăcită, apoi cu acelea isprava e mult mai grea şi mai plină de primejdii. Poate să fie înlăuntru aur cu nemiluita, stamboale şi poloboace de galbeni; poţi să cunoşti locul şi să-l descînţi fel şi chip, dar de dînsele tot nu te poţi apropia pînă ce n-ai sfărîmat blestemul. Vîlva te şoimăreşte, sau te ucide, sau face să-ţi moară cineva scump de aproape. Te-ntorti cu mîinile arse pînă la cot, ori îţi sai din minţi. Iară comoara, de ce te apropii cu sapa de dimsa, de ce se dă mai afund. De asemenea noroc, poţi să te lepezi, precum şi alţii mai cuminţi s-au lepădat cit mai era vreme să nu-i ajungă păcatul...

La domnul Leiba Ţudic, între bărbaţi, la un pahar de vin sau un cinzec de rachiu, patima comorilor lua altă înfăţişare.

Aici era vorba de faptă, nu de vorbă.

Se făceau legăminte pentru la primăvară. Ştiut era acuma că se află o comoară mare pe aproape, despre care avea cunoştinţă din cele scrise în cărţi şi urice feciorul lui Antohie. Numai că el nu luase calea cea bună. Cu un becisnic la minte ca Oarţă, n-avea să mai găsească el comoara nici pînă la a doua înviere, oricît o fi fiind Zaharia Duhu de învăţat şi de om al lui Dumnezeu. La aşa ceva trebuie tovarăş vrednic, să aibă şi el ochi de văzut şi minte de iscodit. Unde n-a izbutit Zaharia, de ce n-ar fi mai norocoşi alţii? Vorba e ca tovărăşia să fie cinstită şi fără gînd ascuns, pe parte dreaptă.

S-au făcut deci tovărăşii cinstite, fără gînd ascuns şi pe parte dreaptă.

S-au făcut şi pregătiri; s-au ochit şi locurile, la care Zaharia încă nu se gîndise. S-a băut şi adălmaşul împărţelilor viitoare.

Domnul Leiba Ţudic asculta cu ochii întredesehişi, de la tejghea, între şiragurile de covrigi şi şipurile de rachiu, străin de aceste frămîntări şi cu gîndurile la cei şapte copii şi al optulea pe drum, pentru care nu i-ar ajunge să-i crească şi să-i vadă pe la casele lor nici o adevărată comoară cum se pregăteau s-o afle gospodarii din Piscul Voievodesei.

Afară, viscolul zidise troiene pînă la streaşină şi împresurase satul cu întărituri de albă cetate.

Pîrtiile abia despicau calea îngustă de la o poartă la alta. Sub tălpile opincilor şi călcîiele cizmelor, omătul scrîşnea de ger, iar cîinii amuţiseră, ascunşi în cotloanele lor, de unde nu-i mai scotea decît foamea. Fumurile se înălţau albastre şi potolite, într-o mare linişte vătuită.

Cînd iarăşi începea să fulguie, sub cuşmele albe, tot satul avea o înfăţişare bătrînă, tihnită şi adormită, scufundată în amorţire, ca o aşezare de sălaşuri polare.

Arareori o sanie cu tălpi de lemn luneca oblu, fără zgomot, trasă de bouleni domoli; scîrţîia o poartă, suna limpede un glas.

Şi iarăşi punea stăpînire tăcerea, albă şi încremenită.

Iar sub această amăgitoare neclintire de făpturi care hibernează cu nasul înfundat în bîrlog, fierbea neastîmpărul hotărîrilor mari pentru primăvară.

O dată cu cel dintîi dezgheţ, căutătorii de comori au purces la treabă.

Cu mare uimire, Zaharia Duhu a văzut la dreapta şi la stînga lui, ba chiar pe pămîntul lui, oameni răscolind ţărîna fără nici o socoteală, adîncind gropi, înălţînd mo-vili, lăsînd una neisprăvită să înceapă alta; lucrînd cu lumînările de ceară pe buza săpăturii,

stropind locul ales cu agheasmă de la Bobotează, întrecîndu-se într-o îndîrji-re, cum a citit el că s-a mai fost văzut aşa ceva, în Alasca şi în California, cînd s-au năpăstuit toţi deznădăjduiţii lumii să descopere aur.

Ogoarele au rămas pe mîna femeilor. Istoria s-a împrăştiat şi în alte sate.

Veneau gospodari din vecini să se crucească şi să-şi ofere tovărăşia, la muncă şi la parte.

— Ai înnebunit lumea!... se căina mătuşa Ruxanda. Ai scos din minţi oameni buni-teferi, ca să-i faci de rîs şi de ocară... Nu m-aş mira să-i văd venind să-ţi ceară soco-teală, cînd şi-or da seamă de zărgheala lor, cum de altfel meriţi şi mă aştept!...

Zaharia Duhu nu găsea răspuns.

Deocamdată înţelese că e cuminte să lase vîntul a trece şi să-şi caute de alte treburi. Porunci lui Oarţă să închidă uneltele; plecă cu el la cîmp; în primăvara aceea îşi văzu de plugărie cu temei, pe locurile puţine cîte nu le schimbase pe viroage şi rătăcănii. Aştepta să afle ce se aude şi se întîmplă.

Într-o săptămînă, căutătorii tăbărîseră lîngă Fîntîna Ţapului. Descoperise cineva că apa din fîntînă e grea, semn că se află undeva, pe aproape, zăcămînt de metal scump. A fost şi oarecare încăierare pe alocuri, între tovarăşii care nu mai încăpeau.

Pe urmă, după ce-au sluţit pămîntul, brăzdîndu-l cu şanţuri şi movili, s-au strămutat în deal, unde-a fost cîndva urma lăcaşului de schimnicie al voievodesei fără nume.

Aici, Zaharia Duhu n-a mai putut răbda. Era locul lui, plătit cu banii lui, iar în a lor nepricepere, oamenii tăbărîţi cu cazmale şi lopeţi ameninţau să sfarme şi să răstoarne tot ce-a cruţat el, după toate bunele orînduieli, din rămăşiţele aşezărilor vechi.

A plecat cu Oarţă împreună la faţa locului, ca mult să se minuneze de ce i s-a arătat ochilor. Încă nu-i văzuse de-aproape la treabă. Era o privelişte nouă.

Cinci tabere. Unii dezbrăcaţi la cămaşă şi cu mînecile sumese. Alţii cu legături de mîncare alături, cu luminările aprinse, cu icoane făcătoare de minuni şi cu găini negre, legate de picior, gata să le reteze gîtul dacă poate comoara era dintr-acelea care nu se lasă deschisă decît cu vărsare de sînge şi stingere de suflet.

În cea mai apropiată tabără, Zaharia recunoscu pe Ni- chifor Răţoi, vizitiul de la curtea Iloveanului.

— Ce-i cu tine, Nichifore? Ţi-ai lăsat slujba?... se prefăcu a întreba cu nepăsare.

Nichifor Răţoi ridică obrazul ciupit de vărsat şi rînji, rezemîndu-şi coada cazmalei în burta de argat boieresc bine hrănit şi suflecîndu-şi mînecile căzute.

— Încă n-am lăsat slujba, dar nu-i mult pînă s-o las, jupîne Zaharia!... Numai să punem noi mîna pe plăcinta pe care-o căutăm... Adică ce? Numai dumneata să te înfrupţi şi să te umfli?

Zaharia începu să rîdă.

— Mă mir că mă vezi umflat de plăcinte!... Uită-te la mine şi uită-te la dumneata... Care din doi ţi se pare, cum zici, mai umflat?... Eu cred că-ţi stătea bine acolo unde te aflai, pe capra boierului Iloveanu...

— Ba or mai sta şi alţii pe capră şi oi mai sta şi eu în fundul trăsurii, ca un boier, tolănit pe perne moi!... Numai să dăm noi peste ce căutăm...

— Şi ce căutaţi, rogu-vă?... se interesă Zaharia Duhu, cu aceeaşi nevinovată mirare.

Nichifor Răţoi rînji şi răspunse scurt:

— Ce-ai căutat şi dumneata şi ce n-ai găsit!... Adică de găsit îi fi găsit, dară numai fărîmăturile comorii. Plăcinta cea mare a rămas pentru noi!

Spuse, şi începu să lovească nătîng, cu colţul cazmalei, în masa de pietre, unde se vor fi închinat vreodată oa- meni din alte acum douăzeci ori treizeci de veacuri, şi unde cîndva, într-o urgie cerească, Oarţă s-a rugat în genunchi, în limba lui, puterilor nevăzute să-l apere de tunet şi de trăsnet.

Oarţă privea cu ochii lui bulbucaţi şi galbeni, pe rînd, cînd la stăpîn, cînd la omul cu cazmaua. Pricepea şi el că se întîmplă lucru nelegiuit. Părea că-l întreabă, ca un cîine credincios, care vrea să ghicească din privirea stăpînului: „Ce zici? Ce-ai hotărît? Să-l încolţesc şi să-l pun la pămînt?”

Zaharia Duhu atinse încet, cu mina, umărul vizitiului Nichifor Răţoi:

— De ce strici cazmaua degeaba, bre Nichifore? Păcat de lucru bun şi scump! Ori e cumva cazma boierească?... Ceea ce cauţi dumneata, chiar de-ar fi să găseşti, nu se află în piatră seacă. N-a deschis nimeni piatra ca o tabachere să pună ceva în ea... Iar dedesubt, îţi spun eu că nu sc află nimica. Lespedea am ridicat-o eu şi cu Oarţă, şi noi am pus-o la loc, cum a fost şi stă de o mie şi o mie de ani. N-ai să găseşti nimic acolo, cum nu vezi nimic, colea în palmă la mine.

Pe urmă se hotărî:

— De altfel, cheamă şi pe ceilalţi. (Se întoarse spre toţi.) Ascultaţi, măi oameni, ia faceţi-vă oleacă încoace!

Toţi se adunară, unii lepădînd tîrnăcoapele şi lopeţile, alţii înaintînd cu ele în mînă. Zaharia Duhu văzu gospo-dari fruntaşi şi moşnegi fără putere. Văzu şi oameni cu casă grea şi cu cămeşoiul zdrenţuit, ca acel

Costache Tăl- păligă, care are nouă copii şi nici o prăjină de pămînt. Cu unii crescuse. Pe alţii îi apucase în puterea vîrstei. Alţii se ridicau acuma. Le cunoştea nevoile şi păsurile. Înţelegea că i-a adus pe toţi o nădejde de înavuţire, de ceva mai bun şi mai blînd în viaţă, de-o alinare a traiului lor aspru şi fără de zarişte. Căuta şi el o anume comoară, printre altele o sută şi o mie. N-o căuta pentru avuţia din ea, fiindcă nici acuma nu era lămurit ce-ar face cu dînsa, dacă minunea s-ar întîmpla. Oricum, nu-l mîna gîndul îmbogăţirii, fiindcă nevoile lui erau puţine şi mulţumirile lui nu erau din cele care se plătesc cu bani. Oamenii aceştia o voiau pentru ceva mai apropiat şi mai deznădăjduit.

Iar pofta le aprinsese în ochi o lumină neagră, cruntă, îndărătnică şi rea.

În loc să-l îndîrjească această privire vrăjmaşă, simţi o înţelegere blîndă pentru nebunia lor, atît de apropiată totuşi de ceea ce ştia că nu e o nebunie a lui.

Era un sat de oameni părăsiţi de stăpînire şi uitaţi de Dumnezeu. Cei de demult fuseseră oameni tari şi dîrji. Au lăsat bunăstare agonisită cu trudă şi au lăsat nume pomenite în urice domneşti. Pe urmă, bunăstarea s-a risipit şi numele din uricele domneşti s-au ticăloşit. Le-a răşluit din avut unul. I-a înşelat altul. I-a strîns de gît celălalt... Lor nu le-a mai rămas decît să se încaiere între ei şi să se poarte în judecăţi, cum a dat pildă Antohie Duhu... Iar în acest amar al deznădejdilor, istoria comorii a luminat deodată un cer unde lumina era de mult stinsă.

Zaharia Duhu îi înţelegea mai bine ca oricare alt. Într-un ascunziş de gînd miji hotărîrea că dacă vreodată lui îi va fi dat să afle comoara regelui Dromichet, să folosească partea cea mai însemnată pentru potolirea

acestor stări încruntate, în mijlocul cărora a crescut şi trăieşte. Mai ales de jalea şi de dragul plodurilor lor flămînde, desculţe şi goale.

Înfăţişarea de acum a gospodarilor cu nume în uricele lui Petru Şhiopul, ale lui Ştefan Tomşa şi altor voievozi ai Moldovei l-ar fi înveselit în alte împrejurări.

Alcătuiau, Într-adevăr, o jalnică adunătură, la care nu ştiai dacă ai a rîde ori a plînge, sau amîndouă deodată. Se aflau şi cei unşi cu usturoi pe faţă, în chip de cruce, după cum spunea sfatul babei Maranda. Erau şi acei cu sînul plin de busuioc de la icoană.

Zaharia Duhu îl văzu cu uimire şi pe Costache Tălpăligă, legat la frunte cu o cruciuliţă de os, desigur sfinţită la Sfîntul Munte ori la Sfîntul Mormînt.

Toţi erau cu chipurile înăsprite de munci grele şi istovite de-o iarnă lungă şi împovărată de lipsuri.

Şi nici unul nu-l privea cu prietenie!

Zaharia Duhu scoase din buzunar un act pe care îl avea pregătit, să facă o dovadă cu el, ca un adevărat fecior al răzeşului Antohie, cel cu taşca de urice şi zapise purtate pe la toate judecătoriile şi tribunalele ţării.

Le vorbi cu glas împăciuitor, cum ştia că are asupra lor putere. Actul arăta că pămîntul pe care tăbărîseră era în dreapta şi veşnica lui săpînire, cumpărat cu bani în mînă, de la boierul Boldur Iloveanu. Încît, dacă e vorba de ce spune legea, n-aveau drept să încalce pămînt străin fără învoire.

Aceasta era una.

Pe urmă, zădarnic căutau ei comoara aici, fiindcă pămîntul a fost trecut prin lopată şi prin ciur, de el, Zaharia Duhu, împreună cu Oarţă şi cu profesorul din Bucureşti. Aşadar, o trudă de pomană.

Aceasta era a doua.

În sfîrşit, locul de faţă e de preţ şi de însemnătate pentru ruinele de aşezări vechi, aşa cum au nevoie cărţile să dovedească oricînd, că prin partea aceasta a ţării s-au aflat neam din neamul lor, numai oameni de un acelaşi sînge. Pentru acest lucru a fost, de către el şi de către profesorul din Bucureşti, cercetat şi căutat. Orice piatră clintită din loc e o pagubă şi strică orînduiala veche.

Aceasta e a treia.

Iar dacă oamenii nu se mulţumesc cu vorbă de blîndeţe şi de înţelegere, el, Zaharia Duhu le-o spune să-şi aducă aminte că e feciorul lui Antohie şi că feciorul lui Antohie va şti el, la nevoie, cum să cheme legea întru apărare.

Cîţiva, de la spate, începură să mormăie, împingîndu-se şi dînd glas.

— Zaharia, bagă de seamă, Zaharia! Te lăcomeşti nu-mai pentru tine şi crezi că om mai crede, cum am crezut, basmele tale cu ulcioare şi profesări... Ţi-i c-om da noi peste buţile cu bănărit şi că-i rămîne păgubaş... Asta-i! Şi de asta te temi şi ne ameninţi...

— Oameni ai lui Dumnezeu!... grăi Zaharia Duhu. Văd că aveţi aici cruci şi icoane... Eu sînt gata, cu mîna pe cruce şi în faţa icoanelor, să vă jur că dacă vreodată, nu azi, nu mîine, dară peste zece ori douăzeci de ani, dacă îmi va fi mie dat să găsesc măcar un pumn de bănuţi, atunci cu voi, cu tot satul am să-l împart...

— Uşor a zice!... Uşoară vorbă!... O spui şi se duce... se amestecară glasuri.

— Vreţi să vă dau înscris? începu să rîdă Zaharia. Voi ştiţi că a mai fost şi altădată prilej să vă arăt că nu-s numai cu vorba în vînt şi că la nevoie am fost de sfat bun şi de apărare...

— Ai făcut-o odată şi acum tot ne scoţi ochii cu istoria ceea din nouă sute şapte! vorbi Alecu Toader Precup a Dăscăliţei, om înalt şi ciolănos, părintele fetişoarei de-o şchioapă şi cu nasul cît un bumb... Tot cu asta ne scoţi tu ochii...

Zaharia Duhu nu putu răbda asemenea sfruntat neadevăr.

Dădu cu mîna oamenii din rîndul întîi mai la o parte şi deschise loc lui Alecu Toader Precup a Dăscăliţei.

— Dă-te mai încoace, cumătre Alecule, şi vino să mă priveşti în ochi! După ce mi-i privi bine, mai spune o dată în auzul tuturor cîţi sîntem adunaţi aici şi ştiu... Spune dacă pînă acuma o singură dată v-am pomenit eu ceva despre îndîrjirea cu care m-am zbătut pentru voi în nouă sute şapte şi despre cum m-am pus eu atunci luntre şi punte să scap satul de cei care cereau vinovaţi să-i răpună!... Am făcut-o fiindcă aşa m-a îndemnat inima, şi fapta am încuiat-o aici, în inimă. Cui am scos eu ochii?... Uită-te la mine, în ochii mei, şi spune!...

Alecu Toader Precup a Dăscăliţei plecă privirea în pămînt şi rosti fără să ridice ochii:

— Chiar dacă n-ai spus-o, ai gîndit-o...

Oamenii pentru o clipă împăcaţi, începură să rîdă.

Dar Zaharia Duhu înţelese că rîsul acesta e trecător şi că între el şi satul lui s-a deschis adîncă prapastie.

C a p i t o l u l III

Mai sînt şi întîmplări cu morţi.

În acea vară s-a sfîrlogit iarba dogorită de-o arşiţă uscată, cum nu-şi aduceau aminte moşnegii să fi apucat din tinereţele lor.

La Sfîntul Gheorghe a ţîrîit o ploaie subţire şi clocită, parcă se deşertase rămăşiţele dintr-un fund ruginit de stropitoare.

Pe urmă fîntînile cerului s-au închis şi fîntînile pămîntului s-au sleit.

Trei luni, pe-a patra, n-a căzut strop şi nu s-a văzut nor. Grîul s-a ars, chircit, cu un singur nod în pai, rar şi cu pecingini goale în lan, ca ţepii pricăjiţi dintr-o barbă de spîn. Popuşoaiele s-au îngălbenit, cu frunza răsucită şi ofticoasă, de la întîia praşilă. La a doua, frunza era ruginită ca înaintea culesului.

Pe imaşurile roşcate mugeau vitele de sete, lungind gîturi cît cumpenele de fîntîni. în pădure trosneau fagii şi brazii, uscaţi ca toaca şi cerşind văzduhului arzător udeală.

Pirîul Voievodesei a mai prelins, un timp, o aţă încropită şi împuţinată de ape pe prunduri; pe urmă au rămas numai ochiuri stătute şi putrede sub răchitele cu izvoare, iar pe la începutul lui cuptor s-au zvîntat şi acelea. În nisipul covăţit al albiilor se scăldau stolurile de grauri. Broaştele piereau printre pietrele încinse şi se scoceau moarte ca pastrama neagră la soare.

Într-o dimineaţă, nevestele s-au întors cu cofele goale şi de la cinci budăie din deal, unde mai rămăseseră cele din urmă izvoare vii. Apa s-a tras în fundul pămîntului şi acolo.

Mugeau turmele de sete; acum zbierau şi plodurile lîngă doniţele dogite din cercuri.

Pe unde-a curs pîrîul în albie străveche de sute de ani, scoarţa crăpase să încapă mîna pînă la cot. Colbul pe drum se aşternea moale

şi gros, de două palme. Frunzele sălciilor spînzurau subţiate; ninsă de cridă albă era şi cătina gardurilor; spinii se desfăceau singuri din rădăcină şi-i găseai în mijlocul drumurilor, zbîrliţi ca aricii.

La suflarea cea mai nesimţită de vînt, spinii aceştia începeau să fugă, rostogolindu-se pe cîmpurile arse. Valu-rile de colb înecăcios se înălţau frigînd ochii, urzicînd obrazul şi astupînd satul cu o perdea cenuşie, ca o oază blestemată şi osîndită din nisipurile Africii, unde apa a pierit pe-un fund sărat şi nimeni nu mai aşteaptă decît pustiirea şi moartea.

Iar toate semnele erau încă şi de-o mai cumplită sărăcie.

Găinile se ouau părăsituri cît nuca şi aluna. Degeaba le aruncau gospodinele peste casă, menind şi rostind un anume descîntec, învăţat de la baba Maranda.

Nori nu s-au ivit în geana cerului.

Ba într-o zi, vîrcolacii au mîncat şi o jumătate din soare. Luna se plimba pe cerul pustiu, cercănată şi albă, ca un ochi de mort.

Apoi, într-o vineri, începu să se zghihuie un vînt uscat şi fierbinte, semn că undeva s-a fost spînzurat un om şi că sufletul lui nu-şi găseşte iertare şi odihnă.

Vîntul dogori cele din urmă pete de verdeaţă ruginie. Satul a adus sfînta cea fermecătoare de minuni de la mănăstirea Neamţului, creştinii au deznodat gologanul de nafură din colţul basmalei, au îngenuncheat pocăiţi, cerînd iertarea păcatelor şi îndurarea cerului; dar cerul tot nu şi-a dezlegat fîntînile.

Mai mult s-au îndîrjit atunci în căutarea comorii, care însemna singura izbăvire din sărăcie şi foamete.

Nevestele, cu ajutorul babei Maranda Cuţuianca, au căutat să afle pricinile acestei

urgii şi să caute vinovaţii, dar n-au aflat nici una, nici alta. Nu fusese trecut nici un mort peste apă; ceea ce ştiut este că-i mare primejdie de secetă. Nici o gospodină nu lucrase în toate joile, de la Joia Mare pînă la Ispas; ceea ce iarăşi ştiut este că ar fi legat ploile pe întreg anul! Cineva le legase cu voinţă; dar era greu de aflat cine şi cu ce gînd.

Au încercat fără folos şi poveţele babei Maranda. S-au ales trei neveste şi împreună cu Catinca lui Costache Tălpăligă, îngreunată de al zecelea prunc, au mers peste dealuri şi sate, pînă la apa curgătoare a Moldovei, să o scalde acolo şi să toarne apă din ciur pe dînsa. La întoarcere, au adus veste cum că pe aiurea a plouat la timp potrivit, oamenii sînt voioşi; cîmpu-i mîndru şi pe alocuri a început secera.

Au aşteptat.

Dar norii au rămas ascunşi după marginea cerului. În schimb, Catinca lui Costache Tălpăligă a dat naştere şi ea la un fel de părăsitură, înainte de vreme. Un fapt: o urîţenie fără unghii, cu ochii astupaţi şi cu două guri, una deasupra alteia, ceea ce nu s-a mai văzut pînă atunci şi nu poate să fie decît semn de mai cumplită foamete şi de mînie a lui Dumnezeu.

Baba Maranda a mai încercat alte ştiinţi ale ei.

A trimis doi flăcăi pînă la cărămidăria din Bolinţi, să fure tiparele de cărămidă ţiganilor şi, după ce le-a menit a ploaie, le-a semănat unul cîte unul, în fiecare fîntînă din sat. Alt flăcău, fecior şi curat la trup, a fost pus să fure toaca bisericii şi s-o sloboadă în fîntina Ţapului; dar cerul a rămas mai departe

neîndurat şi fierbinte ca sticla topită, iar pe fundul fîntînilor n-a răsărit picul de apă.

Femeile se căinau, vitele mugeau, plodurile scoteau scheunături subţiri şi vlăguite de foame şi sete, cîmpul era pîrjolit şi deşert; gospodarii din Pisc, cu atît mai vîrtoasă înverşunare, căutau comoara, sfărîmîndu-şi cazmalele şi lopeţile în pămîntul tare cum e cremenea.

Se strămutaseră din loc în loc, pînă în poienile afunde ale pădurilor.

Însă tot ce s-au învrednicit a găsi a fost o hîrcă de om într-o zi, şi, în altă zi, într-un copac scorburos şi rămas în picioare, o arătare mai înfricoşată decît toate. Alt semn, cu cine ştie ce tîlc al urgiilor care îi mai păştea.

Din treacăt, Alecu Toader Precup a Dăscăliţei, rămas în urmă de soţii lui, izbise cu toporul în trunchiul fagului uscat. Lemnul sunase a gol. S-a mai întors să mai lovească o dată, şi, la a doua pălitură, căzu o bucată din trunchi ca o uşă sărită din ţîţînă, lăsînd ochilor nemaipomenita privelişte de spaimă.

Lipit de peretele scorburii, rezemat ca într-un sicriu în picioare, se afla un schelet omenesc, cu zdrenţe putrede pe el şi eu văgăunile orbitelor negre holbîndu-se la Alecu Toader Precup a Dăscăliţei.

Omul, cît era el de voinic şi de spătos, a simţit că-i lunecă toporul din mînă şi abia a mai avut glas să răcnească.

Toţi s-au repezit cu sape şi tîrnăcoape, crezind că-i vorba de-o fiară a codrului, şi toţi au rămas încremeniţi, la plina de groază arătare.

Căpăţîna mortului rînjea la dînşii cum rînjise şi la Alecu Toader Precup. Prin haina putredă şi spînzurînd în bucăţi, ieşeau la iveală gratiile coastelor. Gîngănii ne-gre

fugeau pe osul alb. Dar nu mai erau gîngănii care se hrănesc din hoit, fiindcă putreziciunea cărnii de mult se sfîrşise. Era un mort neîngropat, acolo, poate de treizeci, poate de patruzeci de ani, poate mai demult.

Poate se ascunsese din viaţă, gonit şi rănit, şi poate că aşa l-a găsit moartea în scorbură. Ori poate l-au as- cuns alţii, după ce i-au luat zilele şi l-au prădat, să-i piardă şi urma.

Unul atinse straiul muced, să vadă de nu se află cumva armă sau chimir hoţesc, cu plăsele de cuţite. Scheletul se clătină, porni către dînşii şi se nărui peste picioarele lor, atît de repede şi de neaşteptat, încît abia au avut vreme să sară în lături, făcîndu-şi cruce şi chemînd în gînd apărarea Maicii Precista.

Acum se văzu că mortul nu se ţinuse drept decît prin minune şi prin sprijineala neatinsă de ani şi de ani a sicriului lui strîmt. Oasele s-au risipit ca o jucărie sfărîmată. Tivda, desprinsă din verigele gîtului, se rostogolise pînă departe şi se oprise, aşezată pe ceafă, să le rînjească în faţă cu toţi dinţii ştirbiţi şi cu văgăunile ei de întuneric.

Asemenea descoperire, care a cutremurat oamenii de spaimă, aduse în sat procurorul şi doctorul din tîrg, pen- tru cercetări şi prepusuri.

Părerea şi-au făcut-o îndată, şi se potrivise cu a tuturor.

Era într-adevăr un mort vechi de-un sfert de veac, poate de treizeci ori de patruzeci de ani. Un mort străin de aceste locuri, după rămăşiţele portului putred; poate vreun hoţ de codru ucis de tovarăşi, dacă nu cumva lovit de vreo poteră şi adăpostit prin a lui voinţă în scorbura unde l-a ajuns ceasul din urmă.

Pentru asemenea întîmplări neştiute de nimeni, sau acuma uitate de cei ce le-au ştiut,

nu mai există judecată omenească, chiar de vor fi fiind pe undeva vinovaţi. Oamenii stăpînirii dădură slobozenie de înmormîntare.

Pe urmă, porniră la datoriile lor, ducînd la oraş veste plină de minunare, despre ce-au văzut dînşii mai arar de văzut chair decît un mort într-o scorbură putredă: un sat prăpădit de secetă şi flămînd, pornit cu alai zi şi noapte, să caute comori pe coclauri.

— E un caz frecvent de contagiune colectivă! pusese medicul diagnoza.

Şi cum era proaspăt venit din şcolile lui înalte şi dobă de carte, găsi prilejul să istorisească o mie şi unul de exemple despre asemenea nebunii colective.

Gospodarii din Piscul Voievodesei au rămas acasă, cu mortul şi comorile lor.

Au adunat osemintele şi rămăşiţele putrede de îmbrăcăminte; le-au pus grămăjuie în cutia de brad prea largă pentru ce rămîne dintr-un om (fie el sfînt ori păcătos) după o moarte atît de veche; şi apoi au pregătit înmormîntare creştinească.

Atunci, de departe, din munte, unde se afla cu turma dusă la iarbă cu colţ verde şi la izvoare nesecate, a coborît şi baciul Timofti Gîţulea, adus peste pripoare şi văgăuni de zvon.

S-a uitat lung la oasele albe, a pipăit cu degetele lui de moşneag criţos peticile mucede, a mers la locul scorburii şi s-a întors ca să plătească din a lui pungă pomenile şi sărindarele pe un an înainte.

După care fapte, toată noaptea s-a înfundat de unul singur, la crîşma lui domnul Leiba Ţudic, şi a cinstit cu două pahare şi cu un tovarăş nevăzut.

— Domnu Ţudic, acuma am înţeles eu ceea ce nu-i putusem afla înţelegerea!...

Domnul Leiba Ţudic ridică bărbuţa rară şi ochii stinşi de după tejghea, ca să întrebe cu oarecare nelinişte:

— Ce-ai înţeles dumneata, bade Timofti?... Şi de ce bei singur şi nu mă laşi să trimit un copil de-al meu, să cheme nişte oameni de omenie şi să-ţi ţină de urît şi tovărăşie, la un păhărel de bună băutură?... Iaca, poate să-l cheme pe Tălpăligă... Ia vină tu, Moişilică! strigă spre odăiţa din fund.

Baciul făcu semn de împotrivire cu mîna:

— Lasă-l pe Moişilică să se culce, jupîn Leiba, că-i tîr-ziu şi n-am nevoie de tovarăşi... În noaptea asta, vreau să ciocnesc cu paharul aista plin, pe care nu-i nimeni ca să-l deşarte, aşa cum am deşertat eu cu un oarecare frate de cruce multe pahare de palincă şi de trăscău!...

Timofti Gîţulea ciocnea paharul lui plin cu celălalt pa-har plin, al nimănui, şi golea pe gît cu o aprigă vrăjmăşie băutura arzătoare ca flacăra.

Lumina lămpii sfîrîia împuţinată şi fumegoasă. Sub şiragurile de covrigi tari ca piatra, domnul Leiba Ţudic moţăia deasupra catastifelor lui de datorii şi tresărea speriat cînd baciul bătea cu pumnul în masă, cerînd altă jumătate de trăscău moldovenesc, în amintirea celui adevărat, din ţara ungurească.

— Te uiţi la mine şi te miri, domnu Ţudic?... întrebă într-o vreme Timofti Gîţulea.

— Eu nu mă mir de nimica... se apără domnul Ţudic. De ce să mă mir? Odată omului îi place să rîdă şi să povestească cu tovarăşi! Altă dată îi place să-l lase lumea în pace şi să nu-l întrebe, ce n-are el de povestit la ni-meni. Eu am crezut că vrei un prieten... Dumneata mi-ai răspuns că nu vrei un prieten. Am înţeles şi nici nu vreau să mă gîndesc de ce nu vrei dumneata un prieten.

Baciul atinse uşor paharul tovarăşului nevăzut.

Apoi, scuturîndu-şi pletele albe şi unse cu unt de oaie, grăi privind locul gol, parcă l-ar fi chemat pe cel lipsă de acolo să vină şi să-l asculte, martor la cele ce are a spune:

— Eşti mare şi ascuns înţelept, domnu Ţudic!... Aceasta ai învăţat-o din cărţile dumitale cu buchiile ca paianjenii, pe care văd că le-ai citit bine şi ţi-au dat bună învăţătură... Ce prieteni să chemi? Adevărat!... eu beau aici cu un prieten pe care nu-l vede lumea, nici dumneata. Dar prietenul acela a fost mai bun decît toţi cîţi sînt şi-au să fie vreodată. Şi pe prietenul acela l-am crezut pierdut şi l-am găsit! Nu-i cum îl ştiam, înalt cît bradul şi rău la mînie şi pe urmă blînd la frăţie... L-am găsit aşa, cum am să fiu eu şi ai să fii şi dumneata... Nişte ciolane şi-un strai putred! Eu nu beau cu acesta de-acum... Cinstesc să-mi amintesc cu acela de atunci, şi aceluia îi cer eu iertare. Acela se cheamă că a fost prieten, care a pătimit alături cu tine... Pe urmă, poate a fost odată la strîmtoare şi a vrut să vină la tine, fratele lui, să-ţi ceară adăpost şi uşurare în primejdie. Poate că n-a venit singur şi poate că a avut alt tovarăş şi tovarăşul acela s-a lăcomit de la cine ştie ce împărţeală!... Şi poate tu l-ai aşteptat după cum ţi-a fost trimis el răspuns, şi dacă n-a venit, ai crezut că-i prieten pierdut şi fără credinţă. Şi după ce l-ai şters din inima ta, cînd l-ai uitat şi n-ai mai vrut nici să-i pomeneşti numele, el vine cu oasele lui putrede să-ţi spună că n-ai avut drept să arunci asupra lui năpastă... Acestea nu se află scrise în cărţile dumitale, domnu Ţudic, dar văd că prea bine le înţelegi!...

— Eu nu înţeleg nimica... vorbi cu glas moale domnul Ţudic, de după tejghea. Nici nu

înţeleg nimica şi nici nu vreau să înţeleg nimica!... Eu am destule necazuri ale mele, bade Timofti, ca să-mi mai sfarm eu capul şi să mă amestec unde n-am cădere...

— Şi aici ai dreptate, domnu Ţudic! Nu vrei să ştii şi nu vrei să te-amesteci... Nici nu ai la ce să te amesteci... Dacă n-aş fi un moşneag aproape de mormînt cum sînt, ai avea atunci ce să povesteşti şi la alţii, cînd ai spune, de o pildă mîine, că Timofti Gîţulea s-a lepădat de cio- bănia şi de turma lui şi a plecat el undeva să caute un anumit om... Atunci ai avea ce înţelege, chiar dacă nu vrei să te amesteci!... Ai înţelege că Timofti Gîţulea a mers să plătească unui frate rău şi fără credinţă, cum scrie în legea codrului, despre care ţi-am spus eu odată... A mers, l-a căutat, l-a găsit şi i-a plătit... Dar acuma, îţi vorbeşte un moşneag cu puterile împuţinate, care a prins rădăcină şi muşchi... Şi poate şi pe vinovatul acela nu mai are de ce să-l caute... Se va fi găsit altul să-i plătească, ori e acuma un moşneag, păcătos ca şi mine... În cărţile dumitale scrie că din acei doi fraţi, care s-au chemat Cain şi Abel, pentru ucidere de frate Cain a pri- mit o pedeapsă mai grea decît îi putea veni lui de la oameni. Pedeapsa aceea nădăjduiesc că şi-a luat-o singur şi acel Cain pe care îl cunosc eu... Domnule Ţudic, ai să-mi mai umpli dumneata şi jumătatea asta de şîp, şi după ce am s-o golesc am să plec la oile mele şi am să te las să te culci, fiindcă tot o văd pe madam Sara că se uită prin perdeluţa cea roşie şi-mi pare mie că nu poate să-şi găsească somn!...

Baciul Timofti a deşertat şi jumătatea aceea de şip şi a plecat apoi, pe lună, prin codru, la oile lui din munte.

Dar o întîmplare aduce pe alta, măcar că nu e nici o legătură între ele.

La cîrciuma lui domnu Leiba Ţudic, peste vreo două zile s-au înfăţişat doi oameni necunoscuţi.

Erau străini; după port şi după vorbă, din ţinuturile mai din jos. Au cerut vin şi, cum era zi de duminică, s-au dat în vorbă cu gospodarii veniţi la domnul Ţudic, aşa numai să vorbească şi să privească, fiindcă în vara aceea de secetă şi de calicie nimeni nu mai avea un gologan de-un pahar de rachiu, iar domnul Ţudic trecuse peste puterile condicii lui de veresie.

Străinii au făcut cinste cu vin şi au întrebat despre lucruri neînsemnate, pînă cînd au ajuns la ceea ce se vede că îi adusese pînă aici.

— Am auzit că este o comoară prin partea locului... vorbi unul. Şi-am auzit că tot satul o caută şi n-o găseşte.

— Este! mărturisi Costache Tălpăligă, cu ochii aţîţaţi de băutura de care nu se mai atinsese din primăvară. Este! Am căutat-o, o căutăm şi n-o găsim. S-o tras în inima pămîntului.

— Şi cum aţi căutat-o, dumneavoastră? Unde? Şi ce-aţi făcut anume, vă rog, ca s-o găsiţi?... întrebară amîndoi, cu mare curiozitate.

Oamenii istorisiră.

Străinii ascultau, uitindu-se unul la altul în semn de înţelegere, şi din cînd în cînd, rîzînd pe sub mustăţile stufoase peste măsură şi lungite pînă la urechi.

Rîdeau cu milă şi clătinau din cap.

Mai plătiră alt vin. Pe urmă, mărturisiră că şi ei sînt căutători de comori, dar cu altă chibzuială şi cu altă pregătire.

Erau doi oameni scurţi în picioare, cu trupurile grozav de mari şi de late, mustăcioşi foarte şi semănînd ca doi fraţi. Purtau pantaloni largi şi creţi, băgaţi în cizmele colbăite de drum lung. Purtau strai de şiac negru, călugăresc. Pe cît erau de dăruiţi din belşug de Dumnezeu în caierele mustăţilor, pe atît de goală le era tidva, tunsă pînă la piele, cu maşina, ca recruţii la oaste.

Erau doi oameni negri şi cum nu se vedeau în fie- care zi.

Păreau a şti toate locurile cu comori din ţara romî-nească şi păreau a avea leac pentru toate răutăţile pe care le scornesc vîlvile comorilor, să-şi apere tainiţele date în pază. Spuneau că vin din jos. De unde anume, n-au găsit cu cale să lămurească. Nici n-au spus cum îi cheamă. Au lăsat casă, nevastă, gospodărie şi vite, şi au ajuns aci.

— Am venit cale de trei zile şi trei nopţi — grăi unul din cei doi — fiindcă a ajuns vorba şi pînă la noi despre această comoară din acest sat!... Şi am venit să vă spunem să ne primiţi şi pe noi, s-o căutăm după ştiinţele noastre. Am înţeles de la început că aţi apucat drum greşit. Noi avem să cercetăm locurile... Tovarăşul meu are o vărguţă care îşi îndreaptă botişorul singură încotro simte că este dedesubt aur sau argint. Ia arată, te rog, vărguţa!...

Celălalt, scoase o vargă scurtă şi lustruită, din tureatca cizmei şi o întinse tuturor spre cercetare.

Toţi o pipăiră şi o răsuciră.

Era o vargă, ca toate vergile... Străinul o şterse, tre- cînd-o prin palma strînsă şi o înfipse la loc, în cizmă.

— Mai întîi — vorbi acelaşi străin — ţin să vă spun de la început că noi înţelegem să facem parte dreaptă şi satului... Aceasta

pentru noi e lucru sfînt. Şi pe urmă avem a vă ruga să ne lăsaţi în pace, la meşteşugurile noastre... Căci meşteşuguri avem multe. El ţine în tureatcă varga, care are să ne ducă de-a dreptul la locul cel bun. Şi după ce aflăm locul, eu am aici ceva ce nu au mulţi în ţara romînească şi poate chiar în toată lumea, cîtu-i de largă!

Spunînd întinse palma şi toţi priviră în palma străinului.

Nu se vedea nimic.

Străinul rîse tresăltat:

— Nu este nimic, poate vreţi să ziceţi?

— De!... spuseră oamenii într-o doară. O fi fiind şi nu-i a vedere ochilor noştri.

— Vedeţi crestătura asta, de colea?

Toţi mai priviră o dată.

Chiar şi domnul Ţudic ieşi din nepăsare şi se mişcă de după tejghea să vadă crestătura din palma străinului. Era o crestătură mică, un semn alb, cu o urmă neagră-albăstrie sub pielea tămăduită şi întinsă luciu, la loc.

După ce-i lăsă să privească bine, străinul închise pumnul, cum strîngi un ban de aur să nu-l pierzi.

Lăsă o îndelungată aşteptare şi rosti rar:

— Aici, am eu iarba-fiarelor!... Aşa e că la aceasta nu v-aţi gîndit?

Toţi rînjiră un rîs nevolnic, cu mîinile la gură, cuprinşi de mare mirare.

Într-adevăr, nu se gîndiseră! Şi chiar de s-ar fi gîndit, ştiau ei că numai o dată la o sută de ani se găseşte un om norocos, să afle iarba-fiarelor.

Străinul păru foarte mulţumit de această mirare a tuturora.

Grăi cu siguranţă de sine:

— Cu aceasta deschid eu orice comoară din lume! Dacă vreau, deschid şi visteria ţării!

— Şi cum ai făcut dumneata de-ai aflat-o? întrebă Costache Tălpăligă, muncit de neastîmpăr.

— Aceasta e o poveste puţin cam lungă, dar avem să mai cinstim un kilogram de vin şi am să v-o istorisesc.

Străinul turnă tuturor pe rînd şi povesti:

— Trebuie să ştiţi că eu am umblat cincisprezece ani după această iarbă-a-fiarelor!... Am umblat, m-am lovit de una şi de alta, dar nu m-am lăsat... Şi am făcut bine că nu m-am lăsat, fiindcă după cum vedeţi am izbutit. Poate ştiţi şi dumneavoastră că această buruiană creşte numai unde a fost trăsnit un drac. Dar aveţi să mă întrebaţi, de unde puteam eu să ştiu în ce loc a fost trăsnit un drac? Şi atunci am să vă răspund, că într-adevăr, n-am avut de unde să ştiu... încît, am lăsat dracii trăsniţi şi am căutat în altă cale. Aţi mai auzit, poate, că acolo unde cad potcoavele cailor şi piedicile lor la păşune e semn că fierul potcoavelor şi lanţul piedicilor s-a lovit de iarba- fiarelor. Adevărat e şi aceasta. Am căutat. Am aşteptat. Am cercetat locurile unde-şi pierd caii potcoavele şi lanţurile, dar tot n-am găsit. Poate iarba era, dar n-o vedeau ochii mei... Am tăiat şi brazdă dintr-acel loc şi am arun-cat-o pe apă curgătoare, fiindcă, după cum poate aţi cu-noscut şi dumneavoastră, iarba de rînd curge la vale şi ianba-fierului se duce în susul apei... Am aruncat brazde şi toată iarba s-a dus pe gîrlă, la vale... Atunci, în această primăvară, am încercat eu şi cealaltă învăţătură şi în-cercarea mi-a fost plătită cu izbîndă. Am prins a căuta un cuib de aricioaică, cu puii ei iară norocul a făcut să le aflu toate, aşa cum le căutam. Am adus aricioaica acasă, i-am închis puii cu lacăt, şi am aşteptat. Iar ari-cioaica s-a dus şi două zile n-am mai văzut-o.

Şi după două zile s-a întors... S-a întors cum ştiam eu că are să vină. S-a întors cu iarba aceasta a fiarelor în gură şi a atins lacătul cu firul de iarbă să-şi sloboadă puii, şi lacătul a căzut cum au căzut zidurile Ierihonului. Acuma, cred că aţi înţeles? Iarba am scos-o din gura aricioaicei şi-am răsădit-o aici în palmă. Iar pe aricioaică am lăsat-o să se ducă sănătoasă şi nesupărată, cu puii, în lumea ei... Palma s-a tămăduit, precum vedeţi! Cît despre iarba aceasta, n-am teamă că are s-o mai afle şi alţii. Poate să prindă de-acum o sută de aricioaice, cu o sută de pui... Au să moară puii de foame şi aricioaica n-are să se mai în- toarcă. Fiindcă trebuie să ştiţi dumneavoastră, că această minune se întîmplă o dată la o sută de ani, iar minunea o am aici, în palmă, la mine. După cum puteţi s-o mai vedeţi încă o dată, cu ochii dumneavoastră!...

Străinul deschise din nou palma şi toţi se plecară să vadă şi să pipăiască.

Domnul Leiba Ţudic încă o dată se mişcă din dosul tejghelei şi se minună.

— Şi poţi să deschizi orice zăvor, orice lacăt?... întrebă el cu îngrijorare. De exemplu, poţi să deschizi lacata aiasta cu sistem de la tejgheaua mea?

— Aceasta se înţelege, domnule negustor! întări străi-nul. Numai că nu pot să-mi ostenesc iarba pentru aseme-nea încercări, fiindcă puterile ei trebuiesc cruţate... Unii au folosit-o în alte vremuri la hoţii şi la alte răutăţi... Eu o folosesc la ceea ce-i drept şi cinstit. O comoară e a cui o găseşte. Dau parte şi oamenilor din sat. Dau parte şi statului. Ne rămîne şi nouă să facem parte dreaptă, mie şi tovarăşului acestuia al meu. Sîntem legaţi, fără putere de despărţire. Unul fără altul nu facem două parale... El are varga

care-l duce de-a dreptul la comoară. Eu am cheia care o deschide dacă-i încuiată, fie ea şi cu zece chei; iar dacă nu-i încuiată, o scoate la faţa pămîntului, prin piatră, prin apă şi prin tot ce-i stă în cale. Aceasta aveţi s-o vedeţi şi să vă minunaţi, cînd avem să scoatem comoa-ra dumneavoastră la iveală şi avem să facem aci o petreca-nie să se ducă vestea pînă în ţara lui Ţan.

Nimeni nu ştia unde e ţara lui Ţan, nici cine este acel Ţan; dar toţi căpătară îndată credinţa nestrămutată că străinii aceştia au să găsească într-adevăr comoara şi că, după împărţeală, vor face cu toţii un chef şi o benchetuia-lă, să se ducă vestea în ţara lui Ţan.

Două zile străinii cei negri, scurţi la stat şi spătoşi, măsurară cu cizmele lor cu călcîi înalt, toate ponoarele dintr-un capăt în altul.

Oamenii se ţinură de cuvînt.

Nu se amestecară să le tulbure treaba lor. Priveau de departe. Cel cu nuiaua se pleca, apuca la stînga, apuca la dreapta, se oprea, iarăşi se întorcea înapoi cu vîrful nu- ieluşii, frînt de mijloc, parcă mirosind pămîntul şi pi-păind să simtă bătăile unei inimi ascunse.

Ziua ospătau la domnul Leiba Ţudic; dar noaptea n-au vrut să primească aşternut în nici un adăpost omenesc.

Şi-au făcut o colibă de frunzar în marginea pădurii şi privegheau pînă tîrziu, în jurul unui foc cu flacăra înaltă.

De departe, gospodarii din Piscul Voievodesei, ieşiţi să-i pîndească ce fac, vedeau umbra unuia, lată şi neagră în faţa focului, mişcîndu-se într-o parte şi alta. Se aşeza o umbră jos, se ridica după un timp cealaltă. Umbrele erau scurte şi spătoase. Mai scurte şi parcă mai late decît ziua, acolo, în coasta satului, strecurau în cugetul

tuturora un fior de nelinişte, care le grăbea zvîcneliie inimii, le tăia răsuflarea şi nu lăsa somnul să se prindă de om.

Tîrziu numai, după miezul nopţii, cînd focul se stingea şi nu se mai zărea într-acolo nimic alt decît întunericul nepătruns, abia atunci oamenii locului se îndurau să plece şi dînşii la culcare, aşteptînd cu somn tulbure şi întrerupt de vise urîte minunea de a doua zi.

După a treia noapte, minunea a fost cum n-o prevăzuse nici unul.

Pe albia uscată a pîrîului, Gheorghieş Tălpăligă a văzut dimineaţa un om lungit cu faţa în jos. Era îmbrăcat în haină neagră, de a străinilor. Îi cunoşteau acum toţi: babe şi copii. A strigat, şi omul lungit nu s-a mişcat. S-a apropiat şi a înţeles că omul era mort.

A dat fuga gîfîind să ducă veste, şi cînd s-a adunat tot satul, cu jandarmi şi cu primar, toţi n-au putut să vadă altceva decît ce văzuse Gheorghieş.

Străinul era mort, înjunghiat în spate cu un cuţit rămas în rană. În buzunarul hainei nu s-a aflat nici o hîrtie cu vreo îndreptare.

Cînd l-au întors cu faţa în sus, s-au întins şi mîinile răstignite. În palma stîngă, unde fusese închis în crestătură firul de iarba-fiarelor, bucata de piele era tăiată şi scoasă.

Toţi şi-au amintit ceea ce spusese necunoscutul: „Unul fără altul nu făceau două parale... Eu fără vărguţă; tovarăşul meu, fără firul de aci, din palmă!...” Era limpede, chiar pentru mintea cea mai slabă. Celălalt plecase. Avea acum şi vărguţa, avea şi firul de iarbă care deschide comorile şi zăvoarele.

Doctorul şi procurorul din oraş au făcut deci din nou drum pînă la Piscul Voievodesei. De astă dată pentru o cercetare mai lungă şi mai încurcată.

Numele străinilor nu s-a aflat. Fireşte, nici locul de unde i-a adus pînă aci ştirea despre comoară.

Dar satul a avut de pătimit.

Cercetările s-au întors şi spre alte bănuieli. Se putea prea bine ca şi celălalt străin să se găsească pe undeva ucis şi ascuns, de a treia mînă.

— Într-un sat înnebunit de asemenea contagiune colec-tivă — opină medicul cel tînăr şi savant — nu este exclus ca vrun disperat să fi ajuns pînă la crimă!... Poate să fie un singur făptaş; poate mai mulţi complici. Pentru dînşii, străinii aceştia apăreau nişte uzurpatori şi concurenţi... În superstiţiile lor, mai puteau crede totodată că victima şi cu tovarăşul lui deţineau acel ***„Sésame, ouvre-toi!”*** al comorilor. Vărguţa fermecată! Iarba-fiarelor! Sîntem în plin ev mediu... Nu m-ar surprinde, vinovatul să nu fie acel individ care a dispărut şi care poate zace pe undeva, în vreo rîpă... Vinovatul se află poate aici, printre aceşti privitori... Poate ***vinovaţii***, căci vor fi fiind mai mulţi...

Procurorul a dat ascultare acestor prepusuri, îndreptînd cercetările şi în această direcţie.

Jandarmii au strîns chingile. Au fost descinderi şi declaraţii. Au existat bănuiţi şi au fost puşi sub supraveghere. Satul a intrat în năpastă şi, pînă în toamnă, cînd unul, cînd altul, s-au pomenit purtaţi pe drumuri pînă la reşedinţa judeţului, să facă dovezi şi să se spele de ceea ce nu-şi ştiau vină.

— Te gîndeşti — se căina o femeie — că toate aceste le pătimesc oamenii noştri, numai şi numai din pricina smintitului celuia de Zaharia Duhu! Fără istoriile lui cu comoara, nu intrau nişte oameni buni-teferi la căutat potcoave de cai morţi; şi nu erau acum

de rîsul şi de ocara lumii, purtaţi cu jăndări, ca hoţii de drumul mare, după ce şi-au prăpădit vremea şi rostul lor, rîmînd pămîntul dealurilor.

Cuvîntul a mers în aceeaşi zi, să aprindă satul ca o scînteie într-o arie cu paie uscate, ca după asemenea secetă.

Pînă în seară, tot Piscul Voievodesei se află deplin lămurit.

Vina cea mare era numai şi numai a lui Zaharia Duhu.

Cum spusese cumătra, el smintise lumea. Şi acuma, stă-tea încuiat în casa lui, sătul şi nesupărat, să se bucure de necazul celor care-au cutezat şi dînşii, sărmanii, să se înfrupte de unde el s-a hrănit. N-ar fi de altfel de mirare ca tot acest Zaharia Duhu să aibă o vină mai mare, la care a minunare este că încă nu s-au gîndit. Cine poate spune la o adică, dacă nu cumva n-a aflat el în cărţile lui felul şi chipul cum să lege ploile, ca să calicească satul şi să-l înveţe minte a nu mai rîvni să umble după comori?

Asemenea răutăţi şi fapte s-au mai văzut. Fiecare sat îşi are un cuib de vipere, la sînul lui, aciuat şi încălzit ca să verse venin prin toţi colţii; ai viperei şi ai puilor de viperă. Dacă stai şi te gîndeşti, neamul acesta al lui Antohie Duhu nici n-a făcut altceva de cînd este amintire de om. Antohie s-a judecat şi s-a pus de pricină cu un sfert de sat. De uscata aceea de Ruxanda nu s-a putut apropia nimeni, cît e de hapsînă şi ascuţită de gheară. Zaharia a băgat nebunia în capul gospodarilor sănătoşi- teferi, şi pe urmă s-a tras să se bucure de pătimirile lor. A alungat ploile şi a chemat blestem asupra satului. Iar acu-ma stă în cerdac şi se face n-aude-n-avede, cu fudulul cela de Petruţă a lui Tudose, de nu-i mai ajunge nimeni cu pră-jina la nas, de cînd l-o

lovit boieria să înveţe la şcolile de la Bucureşti. Alt pui de năpîrcă, şi acela! Cînd vine, numai ce strîmbă din nas, parcă tot satu-i pute şi parcă n-a fost crescut aicea, sub ochii tuturor, de l-au văzut desculţ şi dezmăţat ca un pui de bogdaproste.

Şi încă ar mai fi de spus ceva...

De ce-l ţine, mă rog, pe Oarţă, de nu-i mai dă drumul pe poartă afară, de cînd cu întîmplarea cu străinul cela ucis, pentru care oamenii îndură ce nu li-i dat să îndure nici ocnaşilor de la săpat sare? Nevolnicul e slab de minte, dar are mînă tare şi, tocmai de aceea, nebună. Cine a început cu comoara şi cine a fost mai lovit, cînd a văzut că mai sînt şi alţii care caută comoară şi poate aveau s-o găsească? Zaharia Duhu, altcineva cine? Şi cine i-a fost toată vremea ajutorul lui cel mai de credinţă? Oarţă al dumisale! Aşadar, Zaharia Duhu e cu mintea şi Oarţă, nevolnicul, cu puterea braţului. Şi dacă pui un cuţit în mîna unui slab de minte, dar pietros de braţ, şi dacă-i spui: „Mergi, şi ştii tu ce ai de făcut! Sînt aicea nişte străini, nişte venetici, care au ei ştiinţe şi arme pentru aflatul comorii, cum nu le avem noi... Eu cred că ar sta mai bine la noi, decît la dînşii...”

Dacă le-ai spus acestea unui becisnic la minte ca Oarţă, becisnicul ce poate să facă altceva decît să meargă şi să treacă în fapt ceea ce tu ai făptuit numai cu gîndul şi cu sfatul?

E limpede, cum nu se mai poate!

Jandarmii au căutat vărguţa şi bucata de piele din palma mortului cu iarba-fiarelor, la unul şi la altul. Numai într-un singur loc, nu le-au căutat. Acolo poate unde chiar se află şi-s ascunse la adăpost tainic, aşteptînd să se potolească zarva şi să fie puse la încercare.

Aceasta e iarăşi limpede, pentru cine are ochi de văzut, urechi de auzit şi minte de chibzuit.

Într-o săptămînă, satul le ştia aceste toate şi le vorbea cu mare aţîţare.

A mers şi o hîrtie neiscălită la procuror. Zaharia a fost chemat să dea lămuririle lui şi s-a întors nesupărat. Iar din această pricină, vorbele s-ar mai fi înăsprit încă şi n-ar fi rămas numai vorbe dacă în acea vreme n-ar fi pornit la răsărit şi la apus războiul noroadelor.

Gospodarii cei mai în putere şi mai îndîrjiţi au primit ordine de concentrare.

A primit unul la fel şi Zaharia Duhu. Şi toţi au purces cu puşca la umăr şi cu raniţă în spate, la capete deosebite de ţară, să-şi facă sălaşuri subpămîntene şi să sape şanţuri, unde n-aveau să afle nici un fel de comoară şi nici oseminte, ci aveau să-şi lase sărmanele lor oase zdrobite să îngraşe ţărîna olaturilor de departe.

C a p i t o l u l I V

„Eu nu pot să cred în strigoi...”

Priveau jăraticul cu albăstruie văpaie, sprijinindu-şi obrajii în pumni. Jocul flăcării avea ceva ireal şi hipnotic.

Nu-şi puteau desprinde ochii, iar gîndul aţipea toropit de dogoare, într-o desăvîrşită mulţumire animală, pe care de mult o uitaseră şi acum o sorbeau cu nesaţ.

Întîmplarea îi adunase din nou împreună, la o răscruce de timp şi drumuri.

În casa mătuşii Ruxanda au venit aduşi de o chemare purtată prin fine antene în nevăzut; o chemare de nimeni rostită şi de toţi auzită.

Tustrei sosiseră în aceeaşi zi, din trei părţi, pe trei drumuri deosebite.

Locotenentul Alexandru Opriş, întors de la Iaşi, după o permisiune de boală şi mergînd spre frontul Caşinului, la regiment. Locotenentul de geniu şi artilerie Dinu Grinţescu, părăsind acum frontul, strămutat şi trimis la alte servicii tehnice din interior. Sergentul Zaharia Duhu, slobozit acasă pentru o lună, după o rană grea şi rău vindecată, pe urmă vărsat în miliţie.

Ţara era ruptă în două. Armatele năruite. Frontul apă- rat mai mult de viscol şi de urgiile iernii, decît de o armată răpusă, cu muniţii sleite.

Două luni, trecuseră sfărmături de oaste, cu steaguri plecate şi cu scîrţîit de chesoane, tîrîndu-se înainte prin viscol şi troiene, mînate de o ultimă încordare deznădăjduită a puterilor şi părînd că vor merge aşa, fără să se oprească, zile şi nopţi, luni şi ani, pînă la capătul pămîntului, dacă se mai află, într-adevăr, acolo, undeva, un loc adăpostit, de uitare şi pace.

Acum erau tustrei, lîngă un foc blînd, sub un acoperiş primitor, cunoscut şi tihnit — îşi dezmorţeau picioarele de atîtea nopţi îngheţate, încît ştiau că nu le-ar ajunge o viaţă întreagă de om şi tot jarul din lume să le scoată frigul cuibărit în măduva oaselor şi să le înmoaie îngheţul din inimă.

Stăteau. Tăceau. Îşi ocoliseră ochii după cele dintîi exclamaţii de uimire şi de bucurie, cînd s-au găsit. Uimirea şi bucuria căzuseră repede. Priveau în foc şi tăceau.

Cel mai abătut era acel care se întorcea dinlăuntrul ţării: locotenentul Alexandru Opriş.

Văzuse ceea ce n-au cunoscuţ ceilalţi.

Poate mai ştia, din ascunsul unde se presimt toate, că aceasta e şi cea din urmă a lui noapte, într-o astfel de lume de care se despărţea şi la care n-avea să se mai întoarcă.

Obrazul încă lungit de boală, cu ochii scufundaţi şi ceţoşi, părea acum un obraz palid şi rece de mort.

Mătuşa Ruxanda, îmbunată pentru un scurt armistiţiu, cînd şi-a văzut feciorul întors de la pierzanie şi a auzit că-i bat în uşă prieteni, l-a tras pe Zaharia la o parte şi, cu broboada coborîtă pe ochi, cu mîna la gură, a rostit clătinînd din cap:

— Maică, să ştii de la mine că profesorul nu se mai întoarce... I-a ieşit pămîntul în faţă! Mai mare jalea de copiliţa ceea de Madala, că rămîne fără nimeni pe lume!...

Mătuşa Ruxanda o vedea pe Madala tot copilită, aşa cum o ştiuse acum şapte ani. Pe urmă, s-a dus să pregătească ospăţ, cu păsări puse la ţiglă şi plăcinte la cuptor, cum îi apucă pe zgîrciţi cîteodată risipa şi prăznuirea.

Tustrei purtau pe pieptul tunicilor insigne multe de decoraţii şi la mînecă semnele mici, de răniţi.

Jarul se învălui în spuză. Lumina deodată s-a umbrit. Noaptea înaintă din unghere.

Vraja pîlpîirii de foc, care-i ţinea ţintuiţi în tăcere şi nemişcare, fu ruptă.

Locotenentul Dinu Grinţescu se ridică în picioare, merse cîţiva paşi să se dezmorţească, pe urimă se rezemă cu spatele de soba fierbinte.

Zaharia frecă un chibrit să aprindă lampa.

Singur Alexandru Opriş privi mai departe, în focul stins, cu ochii morţi.

— Veselă întîlnire! Veseli tovarăşi!... rîse zgomotos şi silit inginerul.

Şi iar se mişcă.

Nu-i răspunse nimeni. Se întrebă şi răspunse singur:

— Priveghem un mort? Ce este scandalul acesta, prieteni?... Alex, mă aşteptam să te văd altfel!... Ce naiba, tu ştiai mai bine decît noi toţi cum se face istoria!... Pînă acum ne-o povesteai. Acum o trăim!... E drept că nu e tocmai ca în cărţile tale; dar mîine, peste zece ani, ori o sută de ani, în povestea altora ca tine, are să fie ca în cărţile tale... şi noi o să fim atuncea eroi... Atuncea!... Acum, să ne bucurăm că sîntem aci şi aproximativ întregi. Nu te mulţumeşte atît, Alex?

De pe scaunul lui scund, la gura sobei cu jarul învăluit în cenuşă, Alexandru Opriş făcu un gest ostenit cu mîna. Un gest ostenit de bătrîn.

Zaharia Duhu aprinse lampa, potrivi lumina şi se aşeză pe marginea patului, mai depărtat.

Era încovoiat de spinare, în tunica prea largă la guler, pentru făptura lui deşirată şi uscată, de spîn. Rotunjise palmele pe genunchi şi purta ochii cînd la foştii lui camarazi, cînd la scoarţele de pe pereţi, la icoanele cu candela aprinsă, la poliţele cu oalele şi ruginăturile lui — între ferestre, la portretul Madalei în ramă lată, aşa cum îl trimisese Alexandru Opriş de la Bucureşti, într-o altfel de viaţă, parcă în alt veac; într-o primăvară cu lumină lină şi caişi înfloriţi, cu stoluri de păsări venind de departe din zări şi din timp, să-şi găsească o ţară a lor, blîndă şi veche.

Acum, ţara e cum n-au s-o mai recunoască, peste puţin, cînd vor începe dezgheţurile şi cînd se va mai auzi, sus, scîncetul de copil al cocorilor.

Dinu Grinţescu părăsi soba şi veni în faţa lui, să-l dojenească.

— Şi tu, Zaharia? Şi tu priveghezi un mort?... În cazul acesta, nu ne mai rămîne decît să ne culcăm, iar mîine dimineaţă să plecăm toţi pe drumurile noastre... Eu îţi făgăduiesc însă, Zaharia, că am să mă mai întorc! Atunci cînd se vor termina toate; am să mă întorc aci şi mă tem că am să rămîn...

— Ce vrei să spui cu asta? ridică ochii Alexandru Opriş. Ce poţi tu să cauţi aci?

Inginerul hohoti, trosnindu-şi degetele, readus la viaţa cea adevărată, care îl interesa şi faţă de care războiul era un simplu accident trecător, o sincopă, cum i-a spus.

— Ce să caut?... Dar nu mai am nimic de căutat, dragii mei!... Am găsit de mult ceea ce căutam. Şi prevăd că am făcut bine aşteptînd... Timpul mi-a fost aliat fidel şi a făcut înzecit mai de preţ ceea ce eu căutasem şi am găsit. Timpul cu care lucrezi tu, Alex, şi care te-a trădat de data aceasta, trecînd de partea mea, la inamic!...

— Nu te înţeleg! declară cu indiferenţă Alexandru Opriş.

Şi continuă să privească în focul stins, cu bărbia în pumn.

Dinu Grinţescu însă pusese din nou la gură paharul băuturii care-i dădea viaţă. Pe dată uitase torpoarea de adineauri, golul tăcerii, ceea ce-l scufundase într-o satis-facţie animală, dezmorţindu-şi mădularele îngheţate. Fu alt om! Cel din totdeauna. Cel care se întorcea din mizeria, şi riscul inutil al frontului, pus la adăpost, la viaţa lui cu altfel de luptă, cu altfel de bravuri şi altfel de biruinţe.

Vorbi cu un fel de înfrigurare, eliberîndu-se de-o tăcere care îl înăbuşea de mult:

— Dragii mei, acum pot să vă spun!... Nu mai există nici o primejdie... Nici tu, Alex, nu mai ai gîndul la hîr- burile şi la fierăriile tale ruginite. Nici tu, Zaharia, la faimoasa ta comoară! Cu toate acestea, comoara era aci, dragii mei! Este aci!... Şi se află pusă în pămînt, ceva mai de demult decît aţi crezut-o voi. Înainte de geţi, de daci şi alţi barbari de-ai voştri şi înainte de voievozii şi voievodesele din răbojul vostru!... Înainte de a fi în-văţat oamenii meşteşugul să se răpună unul pe altul. Chiar înainte de a se fi ridicat în două labe, cel dintîi pitecantrop!... Comoara mea, nu a voastră, mă aşteaptă de pe vremea cînd pe aci se aflau numai smîrcuri şi funduri de mlaştină; iar cînd am să sfredelesc pămîntul cu cea dintîi sondă, are să curgă aur mai mult decît din orice comoară ascunsă vreodată. Cred că aţi înţeles?...

— Bănuiam! rosti Zaharia, scurt şi fără prietenie.

Inginerul se întoarse la dînsul:

— Ghicesc că nu-mi poţi purta gînd bun, Zaharia! Şi o regret... Îmi pare rău că n-ai înţeles-o, tu cu deosebire, şi că n-ai înţeles-o aceasta la timp. În loc să vinzi, să cumperi, să schimbi şi să înstrăinezi pămînturile fără nici o socoteală, m-aş fi bucurat să te văd alergînd după aceleaşi criterii, de care m-am condus eu şi tovarăşii mei, Iordan Hagi-Iordan şi Emil Sava. Eu nu puteam să ţi-o spun, căci nu puteam să-mi primejduiesc operaţiile mele, dînd zvon!... Eu ţi-am spus-o, iar tu singur n-ai înţe- les-o... Acum n-ai mai fi sergentul miliţian Zaharia Duhu, cum nu sînt eu numai locotenentul rezervist Constantin Grinţescu. Ai fi fost, dragă Zaharia, un viitor milionar! Fără să fi găsit nici o comoară. Nu milionar, arhimilionar. Arhi-mi-li-o-nar!

Zaharia Duhu simţi din nou, pentru fostul lui camarad de şcoală, respingerea şi duşmănia care îl încercau de cîte ori dăduse ochii cu el în ultimii ani şi care acum se dovedeau deplin întemeiate. Pentru un timp, cît s-au vă- zut aici, în uniforme, şi sîngeraţi de fronturi, pornirea aceasta dispăruse. Acum iarăşi punea stăpînire pe el.

Vorbi cu îndîrjire:

— Mă judeci după chipul şi asemănarea dumitale, prietene! Dar te înşeli!... Nici n-am rîvnit să fiu milionar! Nici nu rîvnesc. Pentru viaţa mea, îmi ajung mulţumiri mai puţine şi mai ieftine.

— Nu se ştie! replică laconic inginerul.

— Pentru mine se ştie... Fratele Alexandru mă înţelege mai bine... Nu este aşa, Alexandre?

Alexandru Opriş făcu acelaşi gest ostenit şi mort, res- pingînd o lume de care era desprins.

— Vezi!... triumfă Dinu Grinţescu. Nici el acum nu mai poate susţine că drumul lui a fost cel drept şi bun. Astăzi se îndoieşte. Mîine va căpăta siguranţă!

— Ce are a face aceasta şi cu „operaţiile" tale, cum le-ai numit singur?... ridică în sfîrşit ochii Alexandru Opriş, dezmorţit şi el, fiindcă prietenul lovea în această discuţie o coardă cu sunet vechi, dar nu stins şi uitat. Ce are a face?...

— Are de-a face, Alex! răspunse inginerul cu aţîţare. Pentru a înlătura orice confuzie, te rog mai întîi să nu arunci atîta dispreţ asupra celor ce-am numit eu „operaţiile" mele. Văd că mă socoţi ahtiat după averi şi milioa-ne, cum mi-a trecut-o aceasta pe sub nas şi prietenul Zaha-ria... Dragii mei, milioanele sînt un mijloc, nu un scop, sau în orice caz sînt un rezultat accesoriu! Am găsit aici o

avuţie încă imposibil de evaluat, probabil de sute şi de sute de milioane. O avuţie moartă!... Vreau s-o scot la lumină şi să o pun în folosinţa oamenilor şi a civilizaţiei. Milioanele nu mă interesează. Că-mi va aduce aceasta şi milioane, zeci sau sute, e cu atît mai bine. Pentru moment mă interesează succesul investigaţiilor mele şi atît... Aceasta va fi o victorie a ştiinţei mele; iar acel de dincolo, de pe frontul de unde vin eu şi te duci tu, e rezul-tatul nefast al religiei tale... Dacă te incintă, eu, în orice caz, nu te pot felicita!...

— Aceasta e ceva nou pentru mine! declară Alexandru Opriş. Iată-mă deci şi factor răspunzător, în cauzele care- au provocat războiul!... Poate sînt complice şi la atentatul de la Seraievo?

— Eşti! Fireşte că eşti! Sînteţi toţi!... Războiul acesta e de fapt între două lumi... A mea şi a ta! Voi, cu prejudecata trecutului, cu morţii şi cimitirile voastre, l-aţi pregătit. În fiecare ţară, aţi fost nu unul — o sută, o mie, care l-aţi pregătit în numele unui trecut şi unor drepturi de care civilizaţia se putea dispensa. Ca să te văd pe urmă, cum eşti acum, un pai tîrît de un torent. L-aţi vrut; îl aveţi!

Alexandru Opriş surîse amar şi, sub mustaţa scurtă cu firele moi, dinţii avură o sclipire rece, ca dinţii unui cadavru.

— L-am vrut?... spuse. L-am pregătit?... Chiar dacă este ceva adevărat în aceasta — adevărul fraţilor noştri subjugaţi în Ardeal — e cert că războiul nu l-am voit aşa. Nu l-am făcut noi aşa! L-aţi făcut voi, cu progresul şi tehnica voastră. Prin aceasta a devenit odios şi laş. Gaze... Tancuri... Mine... Mai ştiu eu ce? Moartea fără bravură. Moartea distribuită metodic, de cel mai criminal înarmat, cu cele

mai criminale mijloace de exterminare şi pentru scopuri mai puţin nobile şi eroice...

Inginerul începu să rîdă cu poftă.

— Eşti nostim, dragă Alex! Nostim şi banal. Po- vestea aceasta am auzit-o de-o sută de ori. De la ofi- ţeri, pînă la soldaţi. Veţi fi voit poate un război cu paloşe şi cu suliţi? Cu scuturi şi cu arcuri? Nu? Cu Buzescu Preda, ieşind la cîmp, la trîntă dreaptă? Dragul meu, ai rostit adineauri un adevăr care-mi convine. Războiul l-aţi vrut voi, dar avem să-l terminăm ***noi***!...

— Atunci sîntem înţeleşi! consimţi profesorul. Daţi-ne arme, cu tehnica voastră, şi avem să-l terminăm îm-preună.

Inginerul începu să rîdă, scuturînd capul cu trăsăturile tăioase:

— Nu ne-am înţeles de loc, Alex! Nu ne-am înţeles asupra acestui „noi”... Obiectivitatea îmi permite să uit uniforma pe care o port şi să judec cu sînge rece, cum privesc şi rezolv o ecuaţie. Cînd am spus „noi”, n-am spus eu, tu, Zaharia, aceştia cu uniformă romînească. Am spus „noi”, progresul, tehnica, ştiinţa, organizaţia — realităţi care n-au patrie. Realităţi care deocamdată sînt de cealaltă parte a frontului, la ceea ce voi numiţi inamic. Victoria are să fie a tehnicii şi a organizaţiei, iar faţă de acestea, tu mergi acum, ca o victimă condamnată şi dezarmată, ca un cobai trimis la o experienţă de laborator. E admirabil poate, dar e monstruos!... Eu am găsit mai cuminte să fac aşa, ca să fiu strămutat mai la distanţă şi la siguranţă de asemenea experienţe. Nu pot să lupt cu mîna goală, ca un barbar, împotriva propriilor mele mijloace, pe care le cunosc şi le ştiu teribile. E simplu şi logic!

Alexandru Opriş se ridică de pe scaunul scund şi îşi privi prietenul, de sus pînă jos.

Surîse cu tristeţe:

— Cinismul tău, Dinule, e o formă paradoxală de pudoare! Nu eşti nici atît de sigur de victoria lor. Şi nu o doreşti nici atît de mult, în „numele progresului şi al tehnicii voastre”, cum spui.

— Ba de fel! se apără inginerul, ca de-o învinuire ofensatoare. Nu e nici un fel de pudoare. Eu lucrez cu materia, nu cu sentimente. Progresul are o lege de fier; te adaptezi, sau mori! Voi, cu morţii şi cu prejudecăţile voastre, aţi stat aci de-a curmezişul progresului şi civilizaţiei; aţi vrut să opriţi timpul. Nu faceţi acum decît să suportaţi consecinţele şi să vă măsuraţi răspunderile. Aha! Aţi visat un război romantic, unde o mînă de oameni distruge o oaste organizată ca o uzină? Aţi crezut că se mai pot reedita basmele din cronici?... Războiul e acesta, dragii mei, şi e aşa de crunt, fiindcă are să fie, sper, şi cel din urmă! Cu cît e mai feroce, cu atît mîine nimeni n-are să mai dea ascultare basmelor şi prejudecăţilor voastre. Sfîrşitul îmi e indiferent. Au să învingă unii sau alţii. Este aproape acelaşi lucru!... Fiindcă nu pe frontul nostru, dar pe celălalt front, al Apusului, războiul se dă cu arme tehnice aproape egale. Victoria are să fie aşadar a tehnicii. Iar după această lecţie, după ce vor fi vreo zece-cinspre- zece milioane de morţi şi tot atîţia ciungi şi şchiopi, atunci omenirea are să înveţe că nu mai e timpul să asculte de morţi şi gropari, ci să se întoarcă la viaţă... La ceea ce-i poate oferi viaţa bun, la ceea ce-i dăm noi, ceştialalţi, bun... Confort, ordine, organizaţie, prosperitate!... Pace şi progres! Solidaritate constructivă şi creatoare. Energiile inutilizate, scoase la suprafaţă şi puse în serviciul nostru. Civilizaţia, în sfîrşit!

Civilizaţia care a triumfat împotriva barbariei pe care o reprezintă uniformele de oriunde şi ale oricui.

— Şi porţi totuşi insignele a patru decoraţii şi un semn de rănit, Dinule! aminti Alexandru Opriş. Biete decoraţii, biete răni!

— Nu le-am căutat, nici nu m-am gîndit la ele. Mi-au venit!... Am distrus o baterie nemţească, din încăpăţî- nare, ea să zic aşa, de tehnician. Mi-am verificat un calcul. Exact cum nu mă puteam culca, altădată, pînă ce nu rezolvam o anumită problemă dificilă. N-ai să-mi faci ofensa să crezi că m-a lovit din senin eroismul!... Ţin prea mult la viaţă, ca să plec cum scrie în cronicile lui Zaharia şi cum sună în poeziile pentru imbecili, „să-mi apăr ţara strămoşească, steagul, sîngele, limba...". Acestea sînt pentru voi, ale voastre; e un domeniu în care nu mă amestec. Voi sînteţi cu patria, cu strămoşii, cu trecutul, cu steagul şi alte baliverne...

— Şi toate acestea le spui în numele civilizaţiei tale? clătină din capul slăbit şi palid profesorul. Admirabilă civilizaţie!...

— Da! Toate acestea le spun în numele civilizaţiei mele. Adică a civilizaţiei celei adevărate. Fiindcă m-am scutu- rat de morţi. M-am lepădat de morţi. Strigoii n-au ce căuta aci!... Nu pot privi îndărăt la dînşii, să-mi paralizeze fiecare act, cu o poruncă din lumea lor moartă. E simplu şi e o boală de care omenirea se purifică acum. Cine priveşte îndărăt nici nu poate să nu fie tras îndărăt, afund. Ar fi imoral să se întîmple altfel...

— După cele ce ne spui de o jumătate de ceas, e într-adevăr de mirare că tot dumneata mai cutezi a pomeni despre ceea ce e moral şi imoral!... grăi Zaharia Duhu, cu palmele încleştate pe genunchi.

Inginerul se întoarse spre el şi îl privi cu o binevoitoare compătimire:

— Prietene Zaharia, acestea toate nu erau pentru tine!... Le-am spus pentru Alex, cu trecutul şi cultul lui, al trecutului... Tu nu eşti în cauză. Tu eşti victimă, pe cînd el e complice! Tu nu eşti decît un copil bătrîn şi simpatic.

— Mulţumesc dumitale!...

Dinu Grinţescu începu să rîdă voios:

— Îmi spui: dumneata... dumitale... Văd că ai pus distanţă între noi. Dacă aş fi altfel de om, ar trebui să-mi iau bagajele şi să renunţ la o ospitalitate care se anunţă atît de puţin prietenoasă... Ce-ţi pare imoral? Că rostesc răspicat ceea ce alţii şuşotesc în colţuri? O spun, fiindcă e o concluzie la care am ajuns prin raţiune, nu e un spasm de frică, un argument laş, care încearcă să-şi justifice un instinct animal. N-am avut frică! N-am!... Am ajuns la concluzia să-mi apăr pielea fiindcă socot pe de o parte că e bună la altceva, şi fiindcă pe de alta, nu înţeleg să lupt împotriva unei forţe pe care o cunosc, o admir şi, cum ţi-am spus, ştiu că trebuie să biruie ea. Crezi tu, altfel?

— Cred altfel, cu tărie! mărturisi Zaharia Duhu. Nu pot să-ţi ţin piept la vorbă cu armele tale, fiindcă ştiinţa mea de carte e slabă şi căpătată după al meu cap, într-o singurătate ca aceasta, de aici. Poţi să mă zdrobeşti uşor, cu un cuvînt ca acel de adineauri: sînt un copil bătrîn! Ce să mai răspund la asta?

— Văd că te-ai supărat! încercă să îmbuneze lucrurile Dinu Grinţescu. Nu mi-a fost în gînd. Dar sînt curios să aflu pe ce-ţi mai poţi tu întemeia credinţa că războiul are să sfirşească neapărat cu o victorie a noastră? Totul dovedeşte contrariul. Ce-ai văzut şi ştii,

şi tu!... Ce-a văzut şi ştie, şi Alex!... Ce-am văzut şi ştiu, şi eu!... Priveşte împrejur... Ţara ocupată mai mult de jumătate. Armatele sfărmate. Foame şi molime... Doar o minune, şi ştii prea bine că acolo de unde te-ai întors tu nu e loc pentru minuni...

— Eu cred, dimpotrivă, că este loc pentru minuni! vorbi Zaharia Duhu. Şi, de altfel, nici nu trebuie să aşteptăm minuni. Nu mă îndoiesc că duşmanul are să plece cum a venit, fiindcă aceasta s-a întîmplat întotdeauna pe locurile acestea, fără abatere, de mai bine de două mii de ani. Toţi au trecut!... Prietenul Alexandru cunoaşte cuvîntul pe care l-a rostit regele geţilor, Dromichet, lui Lisimah, regele macedonenilor, carele şi acela venise să ne cotropească. L-a întrebat, înainte de a-l slobozi: „Ce-ai căutat la noi? Ce puteai să ne iei nouă? Sărăcia şi neştiinţa noastră?... Aici s-au sfărîmat toţi cîţi au venit şi au rîvnit la astă sărăcie!" Iar cuvîntarea de la ospăţul acelui rege s-ar fi simţit în drept s-o rostească orice băştinaş al locurilor aistora, de două mii de ani încoace, tuturor oaspeţilor nepoftiţi. Eu nu am învăţătura lui Alexandru, decît din apucate, ca un ţăran oleacă mai răsărit ce sînt. Dar să spună el, dacă toată istoria locurilor acestora şi a oamenilor acestora de aici, fie că s-au numit ei geţi, daci, moldoveni, munteni, romîni, să spună el dacă a fost altceva decît ce-a preştiut acel rege Dromichet şi a spus în cîteva vorbe... Te întreb, Alexandre?

— E drept!... răspunse profesorul. Pasajul lui Diodor ar putea sluji prefaţă la orice istorie a ţărilor romîneşti.

— Romantism! exclamă inginerul. Din nou priviţi îndărăt şi căutaţi consolarea îndărăt... Viaţa merge înainte, cu cel care scrutează

viitorul, nu cu acei care se socot avocaţii morţilor...

— Se înţelege! întrerupse Zaharia Duhu. Nu cu avocaţii morţilor, ci cu avocaţii viilor, de-alde domnul Emil Sava, tovarăşul dumitale, şi, după cît ştiu, şi el, pătimaş îndră- git al viitorului şi al progresului...

Inginerul se opri o clipă din mersul său de la sobă pînă la uşă şi privi cu mai multă luare-aminte la sergentul Zaharia Duhu, adus de spate, pe marginea patului.

— Acum înţeleg! se lumină. Înţeleg de ce nu-mi dai voie să pomenesc despre moralitate şi imoralitate. Nu-mi este permis să rostesc cuvîntul, fiindcă, în taină, am cumpărat de aci şi de colo pămînturile unde ştiam că dedesubt se află o comoară mai de preţ decît a ta? Fiindcă n-am anunţat celor care vindeau, de ce vreau eu să le cumpăr? Aceasta ţi se pare imoral?... Scumpe Zaharia, n-am făcut decît ceea ce ai făcut tu, cu mai puţină iscusinţă şi cu cît mai puţin folos cînd cumpărai locuri să prospectezi pentru comoara ta... Iloveanu are destulă avere ca să se dispense-ze de păminturi care pentru el nu înfăţişau nici o valoare.

— Mă tem că Boldur Iloveanu are să rămînă pe dru-muri cu oamenii care îi apără lui averea! spuse Zaharia Duhu. Ca acel Ilie Sacară şi Nicachi Sacară, care-l administrează aci, şi ca acel domn Emil Sava, oare s-a întovărăşit cu dumneata...

— Şi te doare aceasta? se miră Dinu Grinţescu.

— Nu mă doare, dar nici nu mă lasă nepăsător. Boldur Iloveanu e un om care n-a făcut nimănui nici un rău.

— Dar nici un bine! completă inginerul.

— Şi dumneata cui ai să faci oare un bine, cînd ai să-ţi ridici sondele, pe un pămînt pe

care l-ai cumpărat în tovărăşia domnului Emil Sava, prin surprinderea bunei- credinţe?...

— Mai întîi, nu e nici un fel de surprindere a vreunei bune-credinţe! Am oferit un preţ. S-a părut avantajos. A fost primit. Am plătit. Adio, şi n-am cuvinte!... Mă priveşte de ce l-am cumpărat şi ce reprezintă el pentru mine. Fără mine, pămîntul acesta rămînea lipsit de valoare poate pentru vecie. Aceasta, întrucît priveşte buna sau reaua mea credinţă!... Cît despre binele pe care am să-l fac, am să te rog să aştepţi doi-trei ani, după sfîrşitul războiului. Şi vei vedea ce prosperitate am să aduc aci, cînd vor începe sondele să lucreze. N-ai să-ţi mai recunoşti satul şi n-ai să-ţi mai recunoşti oamenii. Te rog să aştepţi... Mureau aci de foame, pe o comoară, oamenii dumitale şi n-aveau habar ce bogăţie le stă sub tălpi... Peste trei ani sau patru ani, au să se îndestuleze cu toţii, mai mult decît ar fi meritat, fiindcă de fapt n-au făcut nimic pentru aceasta... Au să se îndestuleze, găsind de lucru, căpătînd preţ bun pe locuri şi pe produse; în fine, toate avantajele unei regiuni petrolifere, proaspăt pusă în exploatare...

— Adică fărămiturile de la masa leului! constată duşmănos Zaharia Duhu.

— Probabil!... mărturisi cu nepăsare inginerul. Exact încă n-aş putea să spun dacă numai fărămiturile. Apara-tele şi calculele mele nu şi-au spus cuvîntul definitiv... Ştiu cu aproximaţie care e direcţia anteclinalului... Nu ştiu, însă, în ce măsură prevederile mele sînt exacte. Rămîne de văzut!... E foarte posibil ca să existe ceva şi pe terenul cîtorva nenorociţi care se vor mira ce noroc i-a lovit. Dar am cuvinte a crede că partea cea mai importantă e în mîinile noastre... De altfel, am avut grijă, pe un nume ori pe altul, prin

amicul Emil Sava, să cumpăr tot ce s-a putut cumpăra...

— Şi spui că nu te-ai gîndit la partea bănească! rosti cu îndîrjire Zaharia Duhu. Cumperi pe nume ascunse. Eşti tovarăş cu acel domn Sava.

— Dar e simplu, prietene Zaharia, să fac aşa! Era ne-voie să am mîna liberă şi să am de-a face cu oameni de înţelegere. Pe mine nu mă interesează ce fel de om e amicul Emil Sava şi dacă el urmăreşte numai să se îmbogăţească. Îl priveşte!... Îi cer atît, să fie discret, să aibă răbdare şi să mă asculte. Pentru mine Emil Sava e o unealtă. E un mijloc... M-am lovit de cîţiva încăpăţînaţi. Vor ceda, căci atunci cînd lucrul va fi cunoscut, eu mă voi putea dispensa de dînşii, dar ei nu vor putea nimic fără mine. De altfel, mi-a venit o idee. Uite, de-o pildă, tu ai avea prilej acum să recapeţi ce-ai pierdut, căci trebuie să ştii că unele din pămînturile tale au ajuns, pe drum ocolit, în mîna mea. Ai putea să le pui la loc. Dacă tu, Zaharia Duhu, gospodar de aci din sat, cumperi un loc de aci, unul de dincolo, nimeni nu se miră. Găseşte firesc! Te ştiu toţi că umbli după comoara ta. Ai achiziţiona după indicaţiile mele. Şi ai merge la aceste terenuri, parte dreaptă cu societatea noastră. Ne facem un serviciu reciproc? Ce răspunzi la aceasta?

— Răspund că nu pot să-mi prăd şi să-mi înşel satul meu!... declară cu aspră hotărîre Zaharia Duhu. Vie alţii s-o facă, oameni de bine, ca domnul avocat Sava şi tovarăşii dumitale. De altfel, şi fără aceasta, mă aflu în duşmănie cu tot satul!... Fratele Alexandru o ştie. A aflat din cele ce i-am scris, ce eram eu să pătimesc dacă nu ne împrăştia pe toţi, întîi concentrarea, pe urmă mobilizarea şi apoi războiul... În vara lui nouă sute

paisprezece, tot satul se ridicase împotrivă-mi, fiindcă le-aş fi legat ploile şi alte năzdrăvănii... Am avut şi un necaz cu procurorul... Poate ajungeau lucrurile şi mai rău.

— Aceasta e ceva foarte nostim! se minună Dinu Grinţescu.

— Nostim ţi se pare dumitale!

— Prietene Zaharia, să schimbăm vorba. Altfel ne despărţim în duşmănie, după cum prevăd... Şi n-am nici o plăcere să se întîmple aşa ceva, nici interes. Vezi, sînt sincer. Spun: „nici interes”. Aceasta înseamnă că tot ce-am vorbit între noi, despre locurile şi zăcămintele mele, rămîne aci, îngropat între aceşti patru pereţi. Poţi să foloseşti informaţia mea! Adică să cumperi, dacă îţi vine oca-zia, terenuri cam pe unde îţi pot indica eu. Fără nici o obli-gaţie faţă de mine, bineînţeles. Vezi că nu sînt atît de lacom. Dar aceasta s-o faci fără să ştie nimeni de ce anume cumperi. Altfel, merge sfoară în ţară şi mă trezesc cu o concurenţă care-mi strică şi-mi paralizează tot ce-am organizat eu cu răbdare în cîţiva ani... Va fi o lovitură!

— Şi eu, aşadar, să fiu complice la această lovitură! se ridică Zaharia Duhu, mergînd să arunce alte lemne, în sobă.

— De ce complice?

— Dacă mă sileşti să tac! Nu zic complice! Tăinuitor, poftim!... Să văd cum un om din satul meu îşi dă pe nimic pămîntul care pentru tovarăşii dumitale înseamnă avere, şi eu să nu pot spune nimic? Să-l privesc cu braţele încrucişate pe piept, cum se pradă singur? Asta numeşti dumneata bine, morală, progres şi civilizaţie? Nu ştiu ce-o fi scriind despre ele în cărţile dumitale, dară pînă una-alta, văd că progresul şi civilizaţia le-ai pus în slujba celor pe care-i cîrmuieşte în viaţă

numai lihneala de bani şi putere. Ia te gîndeşte la dînşii! Au stors fără pic de omenie munca sărmanilor trudnici, i-au jăcuit şi i-au vămuit în vreme de pace. Au strigat: „Ura! bravo! înainte! luptaţi pentru patrie!” cînd au plecat ostaşii în război să piară răpuşi de iscusitele arme ale tehnicii dumitale, pe care-o înalţi în slavă! Poate, ca după asta, cei care-or mai scăpa cu zile să intre din nou în caznele sărăciei lor şi să-i jăcuiască din nou tot alde Emil Sava, în altă tovărăşie nouă, cu tovarăşii dumitale! Să-i înşele, să-i tîlhărească şi să-i bage în alte robii, să-i strîngă în alt cleşte! Iară eu să tac şi să păstrez taină asupra celor cîte le puneţi la cale? Asta-mi ceri? Halal civilizaţie şi progres! Halal de binele pe care zici că vrei să-l aduci oamenilor, înhăitat cu Emil Sava şi acel Hagi-Iordan, cine ştie ce alt vameş şi fariseu al progresului şi civilizaţiei dumitale! Iară eu să tac? Asta-mi ceri?... Halal prieten, bine mă cunoşti!...

— Frate Zaharia, vrei nu vrei, n-ai încotro! Ar fi ne- onest din parte-ţi, dacă ai folosi împotriva intereselor mele, cele ce ţi-am încredinţat ca o dovadă de prietenie.

— Cum văd, uşor îmi este mie să devin neonest şi uşor ţi-este dumitale să rămîi cinstit, oricum ai întoarce-o.

— Chestie de interpretare, Zaharia rîse inginerul. Aşa e viaţa!

Mătuşa Ruxanda îi pofti la masă.

După-masă, Alexandru Opriş s-a închis în altă odaie, să pregătească o scrisoare pentru Madala, refugiată la Iaşi. Scrisoarea avea să plece a doua zi, cu Dinu Grinţescu.

Pe urmă, iarăşi tustrei, au fost împreună în faţa sobei cu jarul care din nou îşi saltă văpaia albăstrie, în jocul ei ireal şi hipnotic.

Dar n-au mai avut ce-şi spune.

Viscolul zgîlţîna ferestrele cu unghii de gheaţă. Se zbă-tea în streaşină, se năpustea chiuind peste case şi livezi, afară în cîmpuri, cutreierind o ţară zdrobită şi plină de vaier.

— Te gîndeşti că e abia cea dintîi iarnă de război şi mizerie!... Şi că poate ne mai aşteaptă încă două, şi trei, şi patru... spuse locotenentul Dinu Grinţescu.

— Aceasta n-are nici o însemnătate! îşi rosti părerea Zaharia Duhu, scormonind jarul cu un capăt de lemn şi aruncîndu-l deasupra. Au mai trecut asemenea urgii... Şi pe urmă a fost din nou primăvară, şi tihnă, şi pace. Iernile trec prin locurile acestea, ca şi musafirii nepoftiţi. De două mii de ani tot trec, şi ţara rămîne locului cu oamenii care-s de aici!...

Locotenentul de artilerie strînse din umeri. Avea de-a face cu un maniac al geţilor, şi al miilor de ani, şi al oaspeţilor nepoftiţi, care trec.

S-au împărţit la culcare.

Alexandru Oprîş a rămas singur, pe scaunul scund, cu bărbia în pumni, privind jocul vesel şi hipnotic al văpăii din jar.

Ochii erau scufundaţi şi ceţoşi; obrazul palid şi rece de mort.

A doua zi, cei doi prieteni au plecat, pe drumurile lor.

După o lună, a venit veste că locotenentul Alexandru Opriş a căzut la Caşin.

În toamnă, veni ştire despre logodna inginerului căpitan de rezervă Constantin Grinţescu cu Madala Opriş.

Ştirea o aduse elevul cu termen redus Petru V. Tudose, voluntar al şcolii de ofiţeri.

C a p i t o l u l V

„— Asta nu-i drept...

— În lumea noastră, puţine răs-

plătiri sînt juste.”

Iernile grele au trecut. Au trecut şi oaspeţii nepoftiţi.

Pe urmă, din nou, într-o noapte de primăvară, s-a auzit în înălţimile albastre tînguirea ostenită a cocorilor.

Soseau din depărtările cu lumina prea albă şi fierbinte, în această adevărată a lor ţară, veche şi neuitată, să-şi clocească ouăle şi să-şi crească puii.

Cuiburile nu le-au regăsit, dar au durat altele.

Poate nici locurile nu le-au mai cunoscut atît de uşor.

Unde au lăsat sate tihnite, în livezi cu nuci rotaţi, erau acum sălaşuri omeneşti căzute în ruină şi sfărmate de tun. Erau cîmpuri brăzdate de stranii săpături geometrice, cu garduri de sîrmă ghimpată şi spărturi de obuz. Oamenii erau mai puţini şi unii se tîrau în cîrji. Erau şi proaspete cimitire cu oştile crucilor de lemn, înşirate pe dese batalioane, ca o cuminte şi mută miliţie a morţilor, aşteptînd altă chemare de goarnă, încă ascunsă, undeva, departe, în timpurile ce-au să mai fie.

Dar iarba a prins colţ fraged şi nou.

Livezile cu pomi aşchiaţi s-au pavoazat cu flori albe, ca pentru o albă sărbătoare de pace şi de înviere. Copiii tot mai ştiau să rîdă şi mieluţele cu canaf în ureche să zburde.

Stolul cocorilor s-a rotit, vîslind cu aripile lor mari şi obosite.

Mai văzuseră asemenea schimbări ale acestor locuri şi altă dată.

Nimic nu era nou. Totul a mai fost.

„Nu e nimic!... a grăit în limba lor, a cocorilor, căpi-tanul cel mai bătrîn, către cei mai tineri drumeţi şi fără ştiinţele lui înţelepte. Nu e nimic. Pe oamenii aceştia îi cunosc... Au viaţa tare!... I-am mai găsit noi tot aşa, după ciume şi holere, şi cotropiri şi prăpăduri. Mîine au să scoa-tă plugurile cu boii lor jigăriţi; au să împingă cu singura lor mînă de ciungi în coarne; pe urmă au să arunce sămînţa în brazdă şi iarăşi au să fie holde de grîu, şi iar au să duduie morile! Să ne alegem un loc aici, fiindcă aşezările noastre vechi văd că au fost încă o dată sfărîmate de străinii care încă o dată au trecut prin aceste părţi şi, ca întotdeauna, s-au dus...”

Stolul de cocori s-a rotit tot mai aproape de pămînt şi s-a lăsat, strîngîndu-şi aripile cu foşnet de mătase veche.

Viaţa a curs în matca adîncită de veac şi de veac.

În Piscul Voievodesei erau acum mai multe văduve şi mai mulţi orfani.

Este şi-un şchiop, care se leagănă în cele două cîrji ca o limbă de clopot. Se află şi un orb care pipăie marginea şanţului cu un băţ, aşa cum pe vremuri un căutător de comori venit din părţi străine părea că citeşte cu o văr- guţă cum bate inima pămîntului.

Catinca lui Costache Tălpăligă a primit ştire de la alţi prizonieri întorşi, că omul ei a fost îngropat pe undeva, departe, în Asia Mică, unde s-a aflat dus în robie de nemţi şi de turci...

Ea nu ştia unde poate fi această Asie Mică, îndestul de mare, totuşi, ca să încapă loc şi pentru mormîntul unui clăcaş cu nouă ploduri din Piscul Voievodesei. Un biet gospodar necăjit, care n-a rîvnit nimic de la nimeni şi o

singură dată în viaţă nădăjduise o minune uşurătoare, cînd a purces cu alţi oameni din satul lui, într-o vară cumplită de secetă, să caute o comoară.

Gheorghieş Tălpăligă a adus acasă o carte de la dom- nul învăţător, cu hărţi spoite galben şi albastru, şi i-a arătat Catincăi cu degetul, pustiurile de nisip, peste munţi şi mări, unde a fost pus Costache să sape la altfel de comori şi unde tovarăşii de robie i-au săpat şi lui, într-o dimineaţă, o groapă, poate fără cruce creştinească la că- pătîi. Catinca s-a uitat cu mîna la gură peste toate semnele încîlcite din hartă, de unde nu putea pricepe prea mult.

Ea nu vedea locul, anume, unde se află mormîntul lui Costache al ei.

— De ce nu-i pus? Asta nu-i drept...

Pentru dînsa, mai însemnat decît tot ce se află pus într-o hartă a Asiei Mici şi a Arabiei — decît Sfîntul Mor- mînt şi rîul Iordanului, ruinele Babilonului şi Bagdadul celor ***O mie şi una de nopţi*** — mai însemnat decît tot ce se scrie în cărţi şi tot ce durează în amintirea noroadelor, era mormîntul acela al omului ei; iar mormîntul lipsea şi nici n-avea să-l scrie cineva vreodată.

— Asta nu-i drept... De ce nu-i pus?

Un drum cu puncte mărunte, ca poteca presărată cu cenuşă de copiii din poveste cînd au plecat în pădure să nu-şi piardă cărarea întoarcerii, trăgea pe harta aceea calea lui Darius Hidapse, pînă aici, spre ţările sciţilor. De asemenea erau puse şi drumurile lui Alexandru, şi ale lui Xerse, şi ale lui Lisimah şi ale altora, cu nume păgîne şi nemaiauzite.

Dar mormîntul lui Costache Tălpăligă nu se bucura acolo de nici cel mai mic semn.

— Asta nu-i drept! De ce nu-i pus?...

Poate Catinca lui Costache Tălpăligă, femeia slabă de judecată, cu nouă ploduri care cer de mîncare şi nu mai au tată, nu întreba un lucru atît de prostesc, cum pare la prima vedere. Pentru multe femei şi pentru mulţi copii se aflau acum destule asemenea locuri necunoscute, risipite în toate ungherele lumii, unde-au putrezit tot ce le era lor mai de preţ în viaţă; iar despre acest fapt, hărţile şi ştiin-ţele oamenilor n-au să facă nicicînd, nici o pomenire.

— Asta nu-i drept!...

Catinca lui Costache Tălpăligă a mai vîndut nişte ţoale. S-a mai tocmit să muncească ici-colo cu braţele. A adunat destule hîrtii vinete şi peticite de ale Băncii Naţionale, să plătească ea un parastas şi să facă ea o pomenire pentru răposatul uitat de pomenirea cărţilor şi a atlasurilor. Pe urmă şi-a pus gîtul la jug, la robia cea grea de aici, să hrănească atîtea guri, care, ca să moară de foame şi de sete, n-au nevoie numaidecît să fie mînate tocmai în nisipurile şi arşiţa Asiei Mici.

Gheorghieş a intrat ajutor, cu simbrie, tain şi opinci, la Ruxanda Duhu.

Iar roata anilor a măcinat zilele mai departe

Porunca legiuirilor mai mult măsluite şi făţarnice, decît pornite dintr-o cinstită judecată, a fost să se împartă mă-car o parte din pămînturile boiereşti la cei care le muncesc şi le-au apărat, fără să fie încă ale lor. Porunca s-a îndeplinit şi la Piscul Voievodesei, ca oriunde. Adică tot aşa de măsluit şi făţarnic.

Au fost liste cu mulţi şterşi şi cu mulţi adăugaţi; au fost măsurători şi comisii.

A sosit domnul prefect Emil Sava, într-un automobil albastru şi mare, închis cu geamuri ca vitrina spiţeriei din tîrg, şi s-a întins mare sărbătoare. Domnul prefect a împărţit

locurile, citind de pe-o listă făcută cu alţi sfetnici după îndreptările lor; pe urmă a pus singur mîna pe coarnele plugului, a tras cea dintîi brazdă de hotar şi a rostit o cuvîntare atît de simţită despre patrie, guvern, morţi şi eroi, dreptate şi jertfirea de sine, încît toate vădanele s-au înduioşat lăcrimînd; iar cele mai slabe de fire au început să bocească de-a binelea, strigîndu-şi bărbaţii, care nu mai puteau veni, fiindcă îi apăsa greu pe piept pămîntul Asiei Mici, sau al lagărelor din Bulgaria şi Germania, sau pămîntul de la Siret, Caşin, Oituz şi cîmpiile Tisei.

Domnul prefect Emil Sava, cu mustaţa stufoasă acum retezată pe buze, în pardesiul său cafeniu cu gulerul lat şi cu multe buzunare, cum se cuvine să arate prosperitate o înfăţişare şi o haină de croială americană a progresului, a părut foarte mişcat de vaietele femeilor şi ale copiilor.

A rotit ochii şi a dus o batistă atunci despăturită la gene, ştergîndu-şi un şiroi de lacrimi nevăzute; pe urmă, întinzînd mîna cu batista albă, ca un steag de pace, a strigat văduvelor:

— Orice durere, la mine şi la guvern are să-şi afle alinare! Acestor copii ai eroilor căzuţi pentru patrie, eu am să le fiu părinte şi eu am să le port de grijă!... V-o jur, în faţa voastră şi în numele partidului nostru!...

Apoi, după încheierea sărbătorii, a purces în deal la curtea Iloveanului, să pună orînduială în alte stări mai încurcate.

S-a închis cu domnul Iliuţă Sacară şi cu Nicachi Sacară, în ***Canţelaria administraţiunei***, şi au pornit împreună a cerceta condici care nu arătau nimic bun.

Boier Boldur Iloveanu îngrămădise greşeală după greşeală, iar acum venise scadenţa greşelilor. Toată cumintea lui chibzuială după

care o viaţă întreagă se mulţumise să-şi cheltuiască la zi venitul, fără să depăşească un ban peste socotelile trimise de domnul avocat Emil Sava şi de domnul Ilie Sacară, a fost zdruncinată de tulburarea noroadelor băgate de stăpînitorii lor în război. De şase ani, pe al şaptelea, din august 1914, păşise pe calea datoriilor. În nouă sute şaisprezece, mai dăduse şi ordin domnului Ilie Sacară să predea toate grînele din magazii armatei, pe bonuri galbene şi verzi cît o ţine războiul. Tot aşa: cai, vite, trăsuri, cară şi turme de oi; în loc să le vîndă pe preţ bun, la negustori şi la manutanţele ruseşti, cum au făcut alţii şi au ajuns la socoteală frumoasă. Trei ani moşia n-a adus nici atîta venit cît s-a ridicat plata slugilor şi a domnului Iliuţă.

Dar banii ceruţi de boier Boldur Iloveanu, cu scrisori şi telegrame, au mers cu aceeaşi regularitate în 87 Avenue Kléber, înjghebaţi prin grija şi priceperea domnului avocat Emil Sava, pe ipoteci şi vînzări de pădure.

Pămîntul fusese împărţit de domnul prefect Emil Sava, ca din bunul altuia, cu o mărinimie menită să asigure pe veşnicie recunoştinţa norodului, pentru un partid atît de darnic şi un prefect cu urechea atît de plecată la suferin-ţele celor mici şi necăjiţi.

Cifrele din actele aduse în geantă de domnul avocat Emil Sava, puse alături cu cifrele din condicile domnului administrator Ilie Sacară, abia se ajungeau unele cu altele.

Cei trei s-au privit cu mirare şi cu oarecare spaimă, cînd au tras linia după adunări şi au făcut scăderea.

— Nu credeam că stă atît de rău! declară domnul avocat.

— Eu am spus-o mai dinainte! se scutură de orice răspundere domnul administrator.

— De altfel, nici nu se putea să scape! Cînd stai la Paris şi mănînci paralele cu linguroiul, cînd tot ceri şi tot ceri, fără să întrebi cum se zbat şi se trudesc alţii pentru tine, sfîrşitul acesta era scris!... N-are decît ceea ce era de aşteptat şi merita! rosti Nicachi Sacară, cu braţele încrucişate pe piept, în picioare, rezemat de uşa închisă, în poziţia favorită din portretele lui Napoleon pe cîmpu- rile de victorie.

— Cu ceea ce văd eu că-i rămîne — constată mai departe domnul avocat Emil Sava — dacă îi va rămîne şi aceasta, abia are să-i ajungă să poată trăi aci. Bineînţeles, dacă s-o resemna la o viaţă modestă, fără douăzeci de slugi, grădinari şi alte mofturi...

— La nevoie, curtea cu toate acareturile le putem cumpăra noi. Ce zici, tată? întrebă Nicachi Sacară. Curtea nu intră în expropriere...

— Şi el ce isă facă? Unde să meargă? se îngrijoră domnul Ilie Sacară.

— Îl priveşte!... Să cumpere o căsuţă în oraş. Sau să închirieze. A fost destul boier mare la Paris! Mai trăiască şi în ţara romînească, mai ales că acuma e lată şi lungă, să încapă toată lumea în ea... La Paris, cu valuta de azi, nu-i ajunge decît de-o cafea eu lapte şi o masă-n zi... Şi asta, dacă îi dă mîna să stea cu cameră la pod, cum scrie în ***Viaţa de artist!***... rînji Nicachi Sacară, care citise pe vremuri în „Biblioteca pentru toţi" cartea lui Murger şi voia să arate domnului avocat Emil Sava că are şi distinse lecturi literare.

— În orice caz, nu ne rămîne decît să-l chemăm telegrafic în ţară.

— Şi să-i trimitem bani de drum! aminti Nicachi Sa-cară. Acum are să vie cu vagon de dormit... Pe urmă, cînd s-o întoarce, dacă i-o

fi să se mai întoarcă, are să se înveţe şi cu democraţia, că destul ne-am spetit, eu şi tata, să-i ţinem boieria!

Domnul avocat şi prefect Emil Sava a zvîrlit ştire pe sîrmă pînă in 87, Avenue Kléber; în aceeaşi vreme a dat telegramă şi undeva mai aproape, la Bucureşti, la priete-nul şi tovarăşul său Iordan Hagi-Iordan, chemîndu-l cu mare grabă.

După două zile, Iordan Hagi-Iordan a sosit în capitala judeţului cu expresul şi a fost primit la gară de domnul prefect Emil Sava, cu automobilul său de casă, albastru şi cu geamuri mari ca de spiţerie.

— Bravo! Ai straşnică maşină!... constată Iordan Hagi- Iordan, ca un cunoscător ce era, îndată ce-şi dăduse drumul pe pernele cu resorturi.

— Ei, facem şi noi ce putem! rosti domnul avocat şi prefect Emil Sava, surîzînd cu o măgulită modestie. Eu nu sînt ca alţi prefecţi, să uzez de automobilele oficiale, pentru chestiile mele personale. Ba chiar şi în chestiuni de serviciu cîteodată tot pe acesta îl hîrbuiesc, purtîndu-l prin rîpi şi ponoare... Ca să nu mai aibă ce spune canaliile din opoziţie!

Iordan Hagi-Iordan strînse nepăsător din umeri şi se miră cu dispreţ:

— Ce-ţi pasă dumitale de ce spun canaliile din opozi-ţie? De aceasta nu poţi dormi? Sau de canaliile de la guvern?... Toţi sîntem, mai mult sau mai puţin, canalii!...

Domnul avocat şi prefect Emil Sava nu ştiu cum să ia aceste declaraţii neaşteptate şi privi meditativ pe gea- muri, ca un om care n-a auzit, răspunzînd distrat la saluturile respectuoase şi precipitate ale concetăţenilor.

Intrară pe uşa unde îi întîmpină de sus, de pe frontispiciu, cei doi îngeri dolofani de stuc, revărsînd din plin cornul abundenţei.

În sufragerie sunau tacîmuri şi era mare agitare.

Doamna prefect scosese feţele de masă şi şerveţelele cele mai albe, de olandă ca zăpada, serviciul de argint şi farfuriile de porţelan, pentru un asemenea oaspe, socotit unul din cei mai bogaţi şi temuţi oameni de finanţe ai ţării. Guvernanta dresă încă o dată copiii cum să se ţină la masă şi să nu se amestece în vorbă neîntrebaţi.

Pînă la acest examen, musafirul şi gazda s-au închis în biroul cu preafrumoasa bibliotecă juridică a domnului avocat Emil Sava, celebră în tot oraşul: un dulap cu uşile de cristal, lung şi înalt cît un perete şi ticsit cu tratate groase cît latul palmei, legate toate în piele elastică şi roşie ca sîngele închegat.

Iordan Hagi-Iordan era zidit din acelaşi material ca domnul avocat Emil Sava, doar cu mandibulele mult mai puternice, cu dinţii mai laţi şi mult mai tari, cu rîsul mult mai crud şi cu ideile incomparabil mai cutezătoare.

Unde domnul avocat Emil Sava lucra în mic, cu re-zerve, cu răbdare şi cu planuri meşteşugit ascunse, celălalt, venit dintr-un cîmp mai vast de operaţii, înţelegea să nu piardă mult timp şi să nu se împiedice în mărunte prejudecăţi şi în aţe de păianjen. Lupta cu leii, nu cu muştele.

Desfăcu şi el o geantă cu acte şi alte hîrtii.

— Toate creanţele sînt în mîna mea! Pot spune că nu m-au costat prea mult... Tovarăşul nostru, inginerul Grinţescu, a revăzut încă o dată planul şi mi-a fixat aci terenurile care ne interesează... Părerea mea e să le achiziţionăm toate, cu hurta, indiferent dacă pentru ceea ce ne trebuie nouă vor

corespunde ori nu. În orice caz, vom avea nevoie de teren pentru construcţii, birouri, magazii, cisterne! Pe urmă, cumpărînd tot ce-a mai rămas, fără ales, nu vom da loc la nici o bănuială. Cînd vom avea actele în mînă, constituim societatea în mod oficial şi ne putem demasca jocul. Pentru moment, important e să nu ne scape nimic din mînă şi, înainte de a se şti ceva, să putem ob-ţine, prin schimb, terenurile la care am întîmpinat rezistenţă... Îmi pare bine că ai găsit un om de înţelegere în comisie şi că aţi ales să daţi ţăranilor numai pămînturile fără nici un interes pentru noi.

— A fost uşor! îşi scăzu din merit, domnul prefect Emil Sava. Comisia a fost încîntată că am dat numai terenuri de categoria întîia. Şi ţăranii la fel. Fruntea moşiei... Îţi mărturisesc, domnule Iordan Hagi-Iordan, că simt oarecare jenă să dau ochii cu Boldur Iloveanu. A fost o operaţie... o operaţie!...

Iordan Hagi-Iordan rîse cu toţi dinţii puternici, scoţînd ţigara groasă de foi.

— A fost o operaţie perfect reuşită! Şi bolnavul a sucombat după toate regulile artei, cum se întîmplă în cele mai savante operaţii şi în mîna celor mai buni chirurgi!... Ce e aia jenă? În afaceri nu se lucrează cu jenă, amice! Se lucrează cu inteligenţă şi mare curaj. Numi plac pişicherii, borfaşii, mărunţii, şmecherii de mîna a treia: am optat pentru faima de mare brigand! Te asigur că şi aceasta reprezintă un capital tot aşa de valoros ca lingourile de aur depuse la bancă. Oriunde, ai credit în alb, nelimitat. Marele brigand!... Ehei, cîte bătălii nu-s cîştigate dinainte, numai pe această bază!... Om de ispravă? Cea mai păguboasă reputaţie în ţara noastră... De ispravă, adică prostănac! Hai să-l pîrlim, fraţilor! Cu mine nu merge. Eu

am principiile şi morala mea. Ce e aia jenă? Dumneata n-ai nici o răspundere. Ţi s-a cerut să cauţi bani. Ai împrumutat de unde ai găsit — şi nimeni nu poate spune că n-ai găsit condiţii avantajoase! A ajuns termenul. Execut!... Eu nu urmăresc individul, urmăresc creanţele.

— Poate ar fi putut să rămînă şi Boldur Iloveanu interesat cu ceva?

— Aceasta nu! Am pus de la început condiţia. Nu lucrez întîia oară în materie de petrol. Sînt sătul de opţiuni şi puncte de redevenţă!... Întîia oară am ocazia să fim noi suverani; să nu ne încurce nimeni... Încep cînd vreau, sfîrşesc cînd vreau, întrerup cînd vreau!... Nu am ciocan la cap, neînţelegeri şi o sută de indivizi cu o sută de idei. Aci sînt de perfect acord cu amicul nostru, inginerul... Cînd vine Iloveanu?

— Cred, în maximum zece-douăsprezece zile.

— În orice caz, mergem astăzi după-amîază la faţa locului, să mai vedem terenul şi să însemnăm pe planul lui Grinţescu obstacolele, care rămîn ca dumneata să le înlături neapărat! Trebuie să găsim un om, doi, de încredere, să trateze cu răzeşii cei mai încăpăţînaţi un schimb. Există mi se pare un administrator al lui Iloveanu. Nu l-am putea folosi?

— În orice caz nu! Are să fie exact ceea ce vrei să eviţi dumneata: cuiul lui Pepelea!... A cumpărat şi el în două rînduri, împreună cu fecioru-său, cam şaptezeci sau optzeci de hectare, corpuri răzleţe din moşie. L-am lăsat. Pot spune că l-am încurajat!... Era ceea ce nu ne interesează, şi pentru planurile noastre am socotit că e bine să-l ştim mulţumit. Acum vrea să mai cumpere ceva la lichidare, să-şi facă o sută sau o sută douăzeci

de hectare. Sînt iarăşi de părere să-l lăsăm să-şi împlinească pofta, dacă pretinde un teren în afară de raza noastră de acţiune. Dar atît! Pentru agricultura lui, îi ajunge.

Astfel, domnul avocat şi prefect Emil Sava stabilea o ierarhie în drepturile celor care au pus umăr la umăr să-l scoată pe Boldur Iloveanu din moşia Ilovenilor, moştenită din tată în fiu, de cînd se află numele lor în urice şi zapise, mai răşluind pe ici-colo şi pămînturile altora cu urice şi zapise. Pentru un simplu administrator, ceea ce apuca din pradă era însă destul, şi încă prea mult.

După-amiază, au mers la Piscul Voievodesei, să confrunte ultima oară planul inginerului cu locurile care au fost salvate cu bună şi vicleană chibzuială de expropriere, ca să acopere creanţele din geanta domnului Iordan Hagi- Iordan.

Nicachi Sacară, călare, se opri de cîteva ori din drum şi se întoarse în şa, să privească îndelung la cei doi oaspeţi nepoftiţi, care cutreierau pe cîmp şi prin pădure, cu planul lor pe hîrtie albastră.

Domnul Emil Sava şi străinul măsurau cu pasul, se ridicau pe înălţimi şi măsurau cu ochii. Nicachi Sacară mai avea şi alte pricini să fie în ziua aceea bănuitor şi duşmănos cu toată lumea. Întîlnise în drum pe Sanda lui Alecu Toader Precup a Dăscăliţei, codană cu genele lungi şi ochi negri catifelaţi ca păcura. Încercase şi de astă dată să-i arate sentimentele sale nobile şi aprinse, de care orice altă fată de ţăran calic ar fi trebuit să se simtă bucuroasă şi înălţată în rang.

Sanda îi pufnise de rîs în nas şi-i întorsese spatele. Iar aceasta, numai din pricina unui mocofan ca Gheorghieş Tălpăligă, argat cu cămaşa cîrpită în spate şi cu opincile flendurite!

Nicachi Sacară îşi ciupea bubuliţele roşii din obraz, semn de adîncă îngîndurare şi nemulţumire. Scuipă printre dinţi şi dădu pinteni calului.

Acasă, îl trase pe domnul Iliuţă în ***Canţelaria adminis- traţiunei*** şi îi împărtăşi o teamă:

— Tată, domnul acesta Emil Sava mi se pare că ne pregăteşte ceva neplăcut! Nu pricep ce, dar pun capul că e vreo tragere pe sfoară. Nici n-a dat pe la noi!... A pornit de-a dreptul pe cîmp. Umblă şi cercetează cu un plan albastru. Înseamnă într-un carnet. Clocește, şi nu se ştie ce poate să iasă cînd clocește unul ca el.

— Lasă-mă, Nicachi, cu planurile tale de Napalion! răspunse domnul Iliuţă, la asemenea bănuieli. N-avem a ne plînge. Slavă Domnului, nici el nu ne-a stat în cale... nici noi nu i-am stat în cale...

— Numai să nu i se fi urît cu binele! amenință Nicachi Sacară. Atunci, să ştie dumnealui că pot să-i stau în cale, şi încă aşa fel ca să-l răstorn cu gaibele în sus!

C a p i t o l u l VI

Iar mormintele vechi, necunos- cîndu-l, nu l-au primit.

Boldur Iloveanu sosi într-o dimineaţă cu ploaie şi vînt, tulbure ca un sfîrşit de toamnă. Coborî în gara pustie şi rămase neplăcut surprins, fiindcă de astă dată nu-l aştepta micul alai din totdeauna.

Joseph, ajutat de hamali, coborî geamantanele. Pe urmă, se priviră

dezorientaţi, ca într-o ţară străină unde se aflau.

Un sergent de stradă apăru de după o uşă, bocănind sonor pe peronul deşert cu cizmele dintr-o vacă; făcu smirna şi prezentă un bilet de la domnul prefect. Aştep-tase mai întîi să-i identifice, după semnele particulare, schiţate sumar de mai-marele ţinutului.

Boldur Iloveanu rupse plicul şi citi. Domnul avocat şi prefect Sava se scuza că nu poate veni la gară şi se anunţa pe după-amiază la Piscul Voievodesei, dacă scapă la timp de vizita unui ministru în turneu să afle stările ţării, faţă de marile reforme în curs.

— Este răspuns? întrebă sergentul.

— Nimic, ***mon ami!*** răspunse Boldur Iloveanu şi făcu semn lui Joseph să dea curierului o plată pentru osteneală.

Joseph se execută.

— Să trăiţi! lipi gardistul călcîiele, ducînd mîna la chi-piu şi făcînd stînga-mprejur, direct la bufetul de clasa a III-a, unde bancnota de la Joseph trecu pe dată în altă mînă, după implacabila lege a circulaţiei monetare.

În dosul gării, Boldur Iloveanu respiră uşurat. I se luă o piatră de pe inimă. Se temuse, prin cine ştie ce inexplicabilă întîmplare, nu cumva să lipsească şi trăsura de la ţară. Aceasta ar fi însemnat o complicaţie plină de neprevăzute dificultăţi. Să angajeze un landou? Unde să-l găsească? Şi cu ce preţ? Aci Joseph n-ar mai fi fost nici de-un folos; iar singur Boldur Iloveanu se simţea cu mult mai dezarmat ca un copil pierdut într-un port de la celă- lalt capăt al lumii.

Trăsura era. Într-adevăr de nerecunoscut cu aşa mîr- ţoage, dar era!

Nichifor Răţoi scoase pălăria în ploaie şi ură stăpînului bun venit.

— Domn Iliuţă v-o rugat să-l iertaţi!... Zace de două zile în pat. I-o pus baba Maranda Cuţuianca pahare şi n-are voie să iasă din casă... Iară conaşu Nicachi o trimis răspuns că nu poate să vină, fiindcă are de încheiat socoteli în condici.

— Cine e acest conaşu Nicachi?... voi să afle mirat Boldur Iloveanu, care de altfel nu ştia nici cine poate să fie acea babă Maranda Cuţuianca.

— Feciorul lui domnu Iliuţă, cine altul, cucoane? El duce — acuma să tot fie cinci ani — el duce trebile moşi-ei, de cînd pe domnul Iliuţă l-o cam ajuns bătrîneţele şi vătămătura, iertaţi dumneavoastră...

— ***A! bon!*** păru lămurit boierul, deşi nici despre aceasta nu ştiuse încă nimic şi deşi cu aceasta nimic nou nu aflase.

Nichifor Răţoi, cu Joseph şi cu hamalii îngrămădiră valizele pe capră şi sub picioarele lui Boldur Iloveanu, la adăpost, sub burduful de piele.

Vizitiul, urcîndu-se pe capră, mai dădu o informaţie, care era şi o scuză:

— Am rămas, cucoane, numai cu hamurile aiestea, după cum le vedeţi! Ce-o fost fruntea, mîndreţea noastră de cai, s-o dus pe gîrlă, la răchiziţie şi la armată, s-o betejit şi-or pierit...

Caii erau mici şi păroşi. Păreau atunci ieşiţi din sălbăticie şi foarte la locul lor în această asprime a timpului, cu ploaie, noroi şi vînt. Cînd Nichifor Răţoi pocni din bici, porniră însă voinicește, icnind în ştreang şi ţăcănind din copite, atît cît îi ţinea trupul lor mărunt. Vizitiul avea o glugă soldăţească de postav verde peste pălărie şi un ţol în spinare.

Alături, în şuroiala repede a ploii, sub umbrela smulsă de vînt, Joseph, în

pardesiaşul lui negru şi pirpiriu, era apărat numai de-o iluzie.

Boldur Iloveanu apăsă semn de oprire cu mînerul bastonului în spatele lui Nichifor Răţoi:

— Opreşte!... Joseph, treci, aici, lîngă mine...

Valetul se împotrivi, se codi, dar sfîrşi urcîndu-se lîngă stăpîn. Nichifor Răţoi slobozi iarăşi telegarii şi trăsura se înfundă în ploaia zbătută de vînt, legănîndu-se în arcuri, pe şoseaua desfundată de gropi şi bălţoace.

În coşul de piele, cu miros de iuft, picăturile bombăneau: bătea darabana un şiroi mai grăbit, părea că se potoleşte şi din nou potopea. Răbufneli de vînt şi de stropi pătrundeau cîteodată pînă sub adăpost, scăldînd cele două chipuri bătrîne, nedeprinse cu asemenea vrăjmăşii ale firii. Joseph păstra distanţa cît era cu putinţă, ghemuit într-un ungher şi îngrijind să nu alunece pledurile de pe genunchii stăpînului.

Boldur Iloveanu, cu ochii întredeschişi, privea în pînza sură a ploii depărtările ostile şi lăcustele de noroi, azvîr- lite de roţi şi copite.

Nu gîndea nimic lămurit. Nu ştia încă nimic precis. Îl pătrundea numai o umezeală gheţoasă şi îl toropea o dureroasă sfîrşeală, după osteneala drumului pînă aci.

Lăsase la Paris castanii şi platanii proaspăt înverziţi, de cîteva zile, pe bulevarde. Un soare blînd şi tînăr îi încălzea de-o săptămînă, în fiecare dimineaţă, plimbarea tacticoasă, de bătrîn rentier cu tabieturi.

Iar de la graniţa ţării, îl întîmpinase o vreme barbară, ca o altă întoarcere a toamnei.

Lipsa aceasta a oamenilor de încredere, după textul alarmant al telegramei, făcea gol neliniştitor în juru-i. Şi încă el nici pe departe

nu putea să-şi închipuie de ce, în ceasul întîlnirii şi al socotelilor, domnul avocat Emil Sava şi domnul Iliuţă Sacară, cu feciorul lui iscusit în măreţe planuri napoleoniene, pierduseră aşa de repede ceva din curajul atît de zgomotos de acum două săptămîni. Amînau confruntarea şi lăsau unul altuia sarcina să dea întîile ştiri neplăcute.

Cîmpul era verde-lucios, acolo unde ploaia spăla grîul învălurat de toamnă; era negru şi gras, acolo unde spăla arăturile adînci. Zarea era închisă. Norii se tîrau aproape de pămînt, vineţi şi destrămaţi de vînturi.

Nichifor Răţoi, urît şi fioros sub gluga din cap şi ţolul din spate, îndemna caii cu aprigi sudălmi, înfruntînd ploaia cu duşmănie, ca unul care a rîvnit şi el odată, cînd era căutător de comori, să se răsfeţe tolănit pe perne, în fundul trăsurii, ca un boier.

Pe drumul de la curte, sub plopi şi sub tei, au intrat într-o boltă întunecată de peşteră.

Cîinii iarăşi au lătrat bucuroşi în jurul trăsurii, primind un stăpîn pe care nu l-au cunoscut.

Dar de data aceasta, nimeni nu dăduse poruncă să fie deschise ferestrele, iar uşile nu se aflau date în lături. În casă era umed, muced, negru şi frig. Pe podelele goale, paşii sunară pustiu. Nu se găseau chei. Ruginiseră zăvoare.

O slugă tînără şi de curînd tocmită nu ştia care e boierul şi care valetul.

Întrebă pe Joseph:

— Conaşule, să facem focul?... Să deschidem ferestrele?...

Joseph răspunse la ce-a putut el să înţeleagă din limba indigenilor, grăindu-i în limba lui neînţeleasă de pe malul Senei.

îl ajută stăpînul, poruncind cu vagi reminiscenţe autohtone:

— Aprinde focul! Deschide ferestrele! Repede, ***ma petite!...***

Fata aduse jăratic şi braţul de lemne. Dar soba începu să scoată fum.

— E o viaţă imposibilă aici! se adresă Boldur Iloveanu lui Joseph. Trebuie să sfîrşim cît mai în scurt şi să plecăm cît mai repede!

Joseph a fost de aceeaşi părere. Nu ştiau că dorinţa le va fi atît de curînd împlinită.

Cu mîinile uscate la spate, stăpînindu-şi un tremur de frig, Boldur Iloveanu privi la fereastră satul din vale, îm- pînzit în neguri şi ploaie. Se vedea tot aşa, ireal şi departe, micşorat ca printr-un binoclu întors.

Printr-un binoclu cu sticla tot mai aburită de-un fum; privelişte scufundîndu-se înecată.

— Eu nu pricep de ce nu vine nimeni? Să vie aici domnul Sacară sau acel domn Nicachi! porunci Boldur Iloveanu slugii desculţe.

Sluga dădu fuga. Se întoarse după un timp:

— Îndată! Zice că au să poftească îndată!

Dar n-a poftit nimeni, pînă după-masă, cînd a apărut domnul avocat Emil Sava, în automobilul lui albastru, cu geamuri late, ca vitrina spiţeriei din tîrg.

A coborît încărcat de o geantă doldora şi, ca din pă-mînt, şi-au făcut apariţia şi domnul Iliuţă Sacară ca şi domnul Nicachi, tot aşa de încărcaţi cu braţe de condici.

Cei trei s-au măsurat pe furiş. Fuseseră într-un gînd.

Îmbrăcasară straie severe şi negre, ca pentru o solemnitate gravă, care n-ar fi îngăduit un port fantezist. Nu- mai Nicachi pusese o tunică de sport, croită în catifea neagră, cu mulţi nasturi, multe buzunări şi cingători; pantaloni de călărie şi jambiere — cum se cuvine unui tînăr administrator de moşie activ.

Boldur Iloveanu îl urmărea fără să vrea, cum se mişcă şi păşeşte cu picioarele arcuite de la genunchi. Nu-şi putea alunga amintirea frivolă a soldaţilor de plumb din copilărie, jucăriile de acum şaizeci şi mai bine de ani, cînd îi descăleca din şea şi nu izbutea să-i ţină în echilibru, diformi şi ridicoli, spre a lui bucurie; chiar în camera aceasta, pe covorul întins jos. Amintirea era absurdă. Venea în timpul cel mai nepotrivit. Dar el avea atît de puţine amintiri dintr-o copilărie ştearsă şi atît de puţin bănuia cît de greu e ceasul acela!

Domnul avocat Emil Sava, stînjenit, juca între degete un lanţ cu chei prinse în verigi: cheia de la birou, cheia de la casa de fier, cheia de la bibliotecă, cheia de la bi- roul prefecturii, cheia de la caseta de la bancă; atîtea chei, atîtea treburi, atîtea documente de preţ, atîtea răspunderi!

— Eu zic să începem!... îşi privi tovarăşii.

Tovarăşii consimţiră, cu un semn din pleoape. Boldur Iloveanu se aşază în jilţ, surizînd cu o obosită nevinovăţie:

— Ce este, vă rog, atît de grav, de aveţi figuri atît de funebre?

Domnul avocat Emil Sava nu găsi potrivit să răspundă. Lăsă să vorbească pentru el actele. Desfăcu geanta şi întinse documentele sale. Ceilalţi doi deschiseră condicile şi citiră cifrele lor.

Textul era în cea mai desăvîrşită regulă; iar socotelile de cea mai plină de spaimă precizie.

Boldur Iloveanu încercă de cîteva ori să înşire numerele în coloană, pe o foaie albă, să adune şi să scadă. Lăsă repede stiloul culcat pe hîrtie, ca o armă inutilă.

Oamenii lui de încredere aveau dreptate. Pe cît înaintau în expunerea lor, pe atît dreptatea aceasta apărea mai evidentă.

Soluţia era una singură.

Vînzarea, pentru achitarea creanţelor şi a dobînzilor adăugate la capete. Lichidarea grabnică, de bună-voie, pentru a evita lidtaţia, urmăriri şi procese, care vor ştirbi şi restul ce mai poate încă să fie salvat.

Boldur Iloveanu privea la unul şi la celălalt cu ochii lui uzaţi. Şi, pentru moment, era stăpînit numai de grija să nu i se observe cum tremură mîinile lui uscate, cum îi şovăie glasul lui ostenit.

— Adică?... întrebă. Este vreo ofertă?...

— Nu este! minţi senin domnul avocat Emil Sava. Am căutat să fiu discret, pentru a putea obţine preţul cel mai bun, înainte de a se şti că ne aflăm la strîmtoare. Atît e cert!... Creditorii vor porni urmărirea... I-am calmat pînă acum. Unii şi-au cesionat creanţele. Mă tem că se află într-o singură mînă. Ceea ce poate fi un bine şi în acelaşi timp un dezavantaj!... Un bine, fiindcă avem de-a face cu un singur individ. Un dezavantaj, fiindcă sîntem în mîna unui singur om... Dacă acel om intenţionează să cumpere el ce-a rămas neexpropiat din moşie şi neexpro-piat din pădure — cum sper — atunci lucrul iarăşi poate să fie în avantajul nostru. Poate să fie un om de înţelegere, să ofere un preţ rezonabil şi, mai ales, disponibilul rămas după achitarea creanţelor să-l plătească imediat, bani gheaţă. Aceasta interesează în primul rînd!... Se poate găsi apoi uşor un plasament sigur, ceea ce cred că interesează numai în al doilea rînd...

— Poate mai sînt şi alţii care vor să dea preţuri? Rosti cu un anumit înţeles Nicachi Sacară, care ascultase cu braţele încrucişate pe piept.

— Să vedem! Eu am datoria să fac toate sforţările pentru a apăra interesele domnului

Boldur Iloveanu, cum le-am mai apărat... Dintr-o concurenţă de preţuri, n-avem decît de cîştigat. În afară dacă nu cumva ofertanţii nu cad între dînşii la înţelegere, unii mulţumindu-se cu o parte din moşie, alţii cu alta. Ceea ce iarăşi este posibil...

Nicachi Sacară, mai mult din privirea apăsată a domnului avocat Emil Sava, decît din cuvintele rostite, înţelese că nu va avea a se teme pentru cele treizeci sau patru- zeci de hectare pe care le urmărea el şi părintele său.

Din momentul acela discuţia nu mai purta pentru dînsul nici un interes, încît fu întru toate de-o părere cu soluţiile atît de bine chibzuite ale domnului avocat Emil Sava.

— În orice caz, am nevoie să mă gîndesc!... E pentru mine o chestiune la care nu m-am gîndit niciodată... O surpriză de care mă socoteam scutit, pînă la sfîrşitul vie-ţii... păru că imploră îndurare Boldur Iloveanu.

— Eu v-am scris la Paris. De şase ani, am scris în fiecare toamnă şi primăvară! vorbi domnul Iliuţă Sacară, care nu rostise nici un cuvînt, în afară de concisele explicaţii ale conturilor din condici.

— Ştiu! Ştiu... se scuză Iloveanu. Vina e a mea. M-aţi avertizat şi n-am luat măsuri din timp. Nu pot să mă plîng de nimeni... Sînt în situaţia aceasta şi totuşi mă aflu îndatorat şi faţă de dumneata, şi de dumnetata, şi de dumneata...

Toţi trei plecară capetele cu modestie la această numărătoare.

Domnul avocat Emil Sava, răsucind cheile nichelate în veriga cu lanţ. Nicachi Sacară în echilibru pe picioarele lui arcuite de călăreţ, ciugulindu-şi bubuliţele roşii. Domnul Ilie Sacară, pipăindu-şi melancolic nasul, pe care îl avea prelung şi trist.

— Peste o zi sau două, am să vă rog să veniţi din nou şi să ajungem la o soluţie definitivă! Acum sînt obosit de drum... Prea obosit...

— O zi, două, n-are nici o importanţă! declară generos domnul avocat Emil Sava, ridicîndu-se. Între timp voi pipăi terenul să aflu toate preţurile din judeţ şi să văd dacă nu putem provoca o concurenţă. Iertaţi-mă că datoriile slujbei mă zoresc să plec pe nerăsuflate. La revedere şi cu bine! Poate descoperiţi o soluţie mai fericită...

Boldur Iloveanu rămase singur în casa deşartă şi vastă, cu scoarţele strînse sul şi cu tablouri pe pereţi, înfăţişînd oameni pe care nu i-a cunoscut niciodată ori i-a uitat de mult.

Îl găsi amurgirea la fereastră, privind satul ireal şi depărtările fumegoase.

Ploaia contenise. Prin sfîşieri vinete de nori apărea cerul rănit, cu lumini galbene şi sinistre, cu pete late de sînge.

Apoi noaptea surpă zid de întuneric şi peste aceste lumini livide: totul fu negru, nepătruns şi ameninţător.

Bătrînul clănţăni din dinţi, de frigul încăperilor şi de fiorul lăuntric, acum cînd nu-l mai putea vedea nimeni.

A doua zi, pereţii îl înăbuşeau. Ieşi singur în curte şi în parc, cum nu făcuse din cea mai depărtată a lui tinereţe.

În bazinul pătrat, cu marginile de piatră căzute şi măcinate, apa de ploaie, neagră şi putredă, răsfrîngea ochiuri tremurate de cer. Leii de bronz, din cele patru unghiuri, căseau gurile lor coclite.

Erau acuim loviţi, năruiţi într-o rîlă, şi păreau atît de vechi, încît Boldur Iloveanu i-ar fi crezut dezgropaţi din-tr-o săpătură a

cetăţilor astupate cîndva de lavă şi de cutremure, dacă nu şi-ar aminti, cu o dureroasă limpeziciune, ziua fără de grijă şi cu multă lumină, cînd a mers el singur să-i comande la o turnătorie din marginea Parisului, după desenele părintelui său. O broască îl privi cu ochii inelaţi de aur, pe urmă înotă zvîcnind cu picioarele lungi şi se ascunse sub nămolul gras. Erau şi mormoloci, pui numai cu două picioare, alţii cu patru şi încă purtînd coadă; toate fazele din metamorfoza neamului batracian, ca nişte monstruoase rămăşiţe supravieţuind din fantastica faună a smîrcurilor primordiale.

Plecat deasupra, îşi văzu chipul slab în apa mucedă, ca un cap înecat de mult şi de mult putrezit.

Înconjură casa, în parcul sălbatic.

Nu simţea picioarele în ghetele ude, în iarba sătulă de apă şi în pămîntul lipit cleios de tălpi, trăgîndu-l cu toată povara, să-l oprească pe loc.

Parcul geometric, şi civilizat al lui Enache Iloveanu îşi sfărmase toate alinierile într-o nesăbuită victorie a elementului vegetal, ca un miracol strămutat din pădurile ecuatorului. Copaci străini, care crescuseră strîmb şi chirciţi sub foarfeca grădinarului neamţ, lăsaţi numai la puterile lor, prinseseră acum rădăcini adînci, se înmulţiseră prin puieţi şi seminţe; amestecaţi şi împletiţi cu semincerii localnici, făceau un zid nepătruns şi întunecos de arbori şi de arbuşti, baricadînd potecile vechi, împodobindu-se cu flori necunoscute şi bizare, schimbînd aspectul locului ca o dezordonată grădină de experienţă botanică, de unde ochii aşteptau fără mirare să vadă apărînd şi făpturi potrivite priveliştii: şerpi groşi cît braţul,

pasărea-muscă, o maimuţă balansîndu-se în leagănul de liane.

Invazia aceasta şi triumful vieţii vegetale făceau, prin contrast, încă mai dezolantă paragina aşezărilor părăsite de mîna omenească.

Erau bănci de piatră, căzute şi intrate în stăpînirea ierburilor. Socluri astupate de zmeuriş şi de cîrceii plantelor agăţătoare. Prin acoperişul chioşcului cu viţă, străbătuse un mesteacăn subţire şi zvelt, ca un gît pătrat alb şi negru, de girafă.

Iar în fund de tot, mica bisericuţă de piatră a vechilor Iloveni, cu morminte şi cruci de jur împrejur, părea re-trasă lîngă împrejmuirea înaltă, ca o ultimă cetate de apărare a morţilor.

Aici, scaieţii, spinii, măcieşii, sălciile plîngătoare şi vrejurile acoperiseră pietrele şi răsturnaseră crucile; rădăci-nile au prăvălit lespezi, ridicîndu-le în piept şi culcîndu-le pe-o coastă; printre gropi scufundate, cîrtiţele harnice înălţaseră movili negre de ţărînă proaspătă, ca după ploi atît de îmbelşugate şi lungi.

Era şi aceasta o părăsită cetate a morţilor.

Bisericuţa nu se mai afla în folosinţă de peste o sută de ani. Boierul Enache Iloveanu, cu idei înaintate şi vol- tairiene, avusese alte griji şi înţelesese să înceapă alte prefaceri, decît restaurarea unui altar de închinare care nu-l interesa, zidit de cine ştie ce strămoş, în cine ştie ce timp.

Părăsirea dura de atunci. Se desăvîrşise în vremea lui Boldur, care acum o simţea întîia oară.

Zidul fără acoperiş, cu uşa surpată şi cu ferestrele căs- cînd orbite negre, constituiau, încă din vremea acelor occidentale transformări o ruină pitorească şi romantică.

De aceea, boier Enache o cruţase, să-şi păzească morţii adunaţi împrejur, cum îşi împlinise ea datoria din veac.

Pe aceşti morţi, în aceste morminte, îi căuta acum Boldur Iloveanu, cu mersul lui gîrbovit şi împovărat de noroiul tălpilor.

Erau numeroşi, dar erau prea desăvîrşit încorporaţi pămîntului. Pe cîteva cruci se mai citeau nume cu litere latine. Pe cele mai multe şi mai vechi, literele slavone nu mai spuneau nimic înţeles unui om care nu învăţase niciodată să le citească. Îi căuta şi nu-i recunoştea. Nici nu-i cunoscuse vreodată. Buni sau răi, omenoşi sau barbari din fire, oricum, ei erau ai acestui pămînt. El era numai un pelerin străin. Crezuse că va afla de la dînşii un sfat şi o îmbărbătare.

Mormintele rămaseră mute în surparea lor.

Boldur Iloveanu se aşează ostenit pe-un bolovan de pietre, în faţa unei asemene lespezi de mormînt.

Sub muşchiul fin, ruginiu, şi ud încă de pulberea diamantină a ploii, se citeau lămurit slovele chirilice.

Dar el nu le putea descifra.

Se afla o înşirare lungă. Poate fapte. Poate dorinţi. Poate o durere sau o urare, trimisă de dincolo de moarte, celor care aveau să mai vină. Boldur Iloveanu nu cunoştea acest scris al morţilor lui. Înţelegea o singură însoţire de semne. Un an: 1720. Un an bătrîn de două veacuri.

Un melc îşi tîra casa rotundă în spinare, însemnînd drumul cu o dîră argîntie.

Boldur Iloveanu rămase în faţa lespedei, cu fruntea în palme. Nu simţi cînd iarăşi începu să curgă o ploaie măruntă.

Ştiu aceasta numai cînd Joseph îl ajunse, căutîndu-l şi aici, după ce străbătuse,

chemînd, toată grădina şi curtea. Se ridică, supus. îl urmă, supus.

Seara era în pat, sub trei aşternuturi, clănţănind de frig şi zvîrlindu-le pe toate, cînd începea să se sfîrlogească de arşiţă.

Două săptămîni a zăcut, între viaţă şi moarte.

Niciodată domnul avocat Emil Sava nu a purtat, cu mai multă durere, atîta grijă pentru însănătoşirea unui prieten şi client. Şi niciodată, un bolnav n-a părut mai împăcat cu un sfîrşit care dezlega toate, atît de uşor şi la timp.

Automobilul albastru al domnului avocat şi prefect Emil Sava îşi primejdui arcurile, aducînd şi ducînd în goană medici şi ajutoare, cărînd doctorii şi baloane de oxigen.

Tot oraşul şi judeţul ştiu că la Piscul Voievodesei se află în gheară de moarte un om care nu făcuse nimănui nici un rău şi nici un bine; tot oraşul şi judeţul au ad- mirat atîta dovadă de simţire prietenească şi de omenie, pe care o arăta domnul Emil Sava, faţă de un bolnav ce nu-i este nici frate, nici rudă, nici binefăcător. Nimeni, deocamdată, nu putea înţelege taina acestei generoase în- grijorări.

Domnul avocat Emil Sava ştia ceea ce nu interesa încă pe alţii, în afară de cîţiva tovarăşi ai domniei-sale. Moar-tea lui Boldur Iloveanu, înainte de a semna un act de vindere-cumpărare, putea să aducă neprevăzute încurcă-turi şi un inamic încă necunoscut, dacă nu o coaliţie de inamici. Undeva se mai aflau desigur rude de a treia şi a patra spiţă; acei veri şi nepoţi, care răsar din pămînt la înmormîntări şi deschideri de succesiune. Unul ori altul s-ar găsi îndată printre aceştia, gata să primească moşteni-

rea, achitînd creditorii şi despăgubind ceilalţi pretendenţi, ca să rămînă el stăpîn pe conacul Ilovenilor şi pe moşia încă neexpropriată. Un asemenea musafir nepoftit însemna un duşman, şi poate mai mult decît un duşman. Trebuia înlăturat cu orice preţ. Iar preţul acesta era viaţa bolnavului din pat, înfăşurat în cearşafuri ude şi pus cu sila să-şi sugă drojdia de putere din biberonul baloanelor de oxigen.

În ceasurile de armistiţiu ale torturii, Boldur Iloveanu arăta între pernele albe o faţă osoasă şi palidă, de-o stra-nie seninătate.

Surîdea cu ochii arşi întunericului deschis dincolo. Cu o mare şi bucuroasă lumină, aştepta scufundarea în veşnica pacificare.

Pentru alţii, asemenea clipă e spaimă şi zvîrcolite. Pentru el, era o trecere pe punte uşoară, acolo, sus, pe deal, printre mormintele de lîngă bisericuţa dărîmată, care nu-l cunoşteau şi care nu-l chemaseră, dar aveau să-l primească, de vreme ce a sosit şi fără nici o chemare a lor. Gîndul acesta punea o calmă renunţare pe obrazul scobit, în ochii mistuiţi de febră. Pe urmă, toate se tulburau din nou şi din lumea vedeniilor se desfăceau arătări chinuitoare.

De pe covorul întins jos, se alegea dintre toţi soldaţii de plumb descălecaţi de Coca Boldur, unul cu picioarele arcuite de jocheu. Se înălţa crescînd, începea să păşească grotesc şi se apropia de pat, cu braţele încrucişate pe piept sau ciugulindu-şi bubuliţele roşii. Avea chipul lui Nicachi Sacară şi rînjea, aplecîndu-se deasupra pernelor, strigînd cu un glas care detuna în timpan:

„Poate mai sînt şi alţii care vor să dea preţuri! Nu eşti de părere, coane Boldur?

Poate mai sînt şi alţii care vor să dea preţuri?...”

Călăreţul uriaş de plumb îl priveghea un timp, la căpătîi, repetîndu-i de o sută de ori aceleaşi cuvinte.

Apoi se depărta pe picioarele arcuite, se micşora pînă ce devenea mic ca o gînganie şi se amesteca cu ceilalţi soldaţi de plumb ai lui Coca Boldur, răsturnaţi pe covorul cu flori albastre şi roşii.

Altă dată, în locul feciorului de vechil, apărea domnul Emil Sava, răsueindu-şi cheile pe veriga de nichel prinsă în lanţ. Se aşeza pe jilţul de la căpătîi şi repeta monoton, cu acelaşi glas care-i zdruncina dureros timpanul:

„Am aranjat şi am găsit un plasament foarte bun! Am aranjat şi am găsit un plasament foarte bun. Am aran- jat şi...”

Bolnavul se ridica în perne să alunge vedenia:

— Bine! Ajunge! Am înţeles! Numai lăsaţi-mă în pace şi nu mă chinuiţi...

Se ridica, îndreptînd mîna cu degetele slabe spre jilţul unde domnul avocat Emil Sava răsucea pe verigă cheile nichelate. Jilţul era gol. Arătarea dispăruse.

În locul ei se afla Joseph, întinzînd cu mîna tremurătoare lingura de poţiune.

Două săptămîni a durat lupta între moarte şi domnul avocat Emil Sava. Pînă la sfîrşit a biruit domnul avocat.

Într-o dimineaţă, bolnavul se află ridicat între perne, cu ochii spre fereastra deschisă din faţă, unde hohotea luminos un soare călduţ de mai, cu săgetări de rîndunele pe cerul albastru şi cu năvala dureroasă a parfumului de iarbă, de primăvară, de flori.

Mirosul proaspăt al vieţii a sfîşiat plămînii cu o suferinţă mai ascuţită ca prezenţa arătărilor urîte din delir. Din ochi a dispărut lumina şi din obraz blîndă pacificare.

Boldur Iloveanu a înclinat bărbia în piept, vorbind încet:

— Joseph, n-a fost ce aşteptam eu! Dumnezeu m-a părăsit.

Joseph nu înţelese, ridică mîinile spre cer şi aduse slavă providenţei care i-a scăpat stăpînul:

— Dumnezeu a fost mare şi bun cu noi! Medicii spun că în trei săptămîni putem pleca... Aţi avut dreptate! Ae-rul acesta e prea tare pentru noi...

— Şi morţii de aici mă resping! adăugă convalescentul.

— ***Grâce à Dieu!*** pricepu în felul lui Joseph.

Cu un bătrîn vlăguit de boală şi desprins de cele pămîn- teşti, domnul avocat Emil Sava a încheiat repede actele sale, fără să mai întîmpine nici o rezistenţă.

După două săptămîni, Boldur Iloveanu, înfăşurat în blănuri şi în pleduri, a fost purtat în automobilul cu arcuri moi, pînă la tribunal, unde a semnat, în numeroase exemplare, numeroase acte de vînzare, care împărţeau moşia Piscul Voievodesei între mai mulţi cumpărători, întovărăşiţi să dea un preţ, recunoscut de toată lumea, mai mult decît generos. Cumpăra inginerul Constantin Grinţescu; cumpăra Iordan Hagi-Iordan; cumpăra un necunoscut cu figura verzuie şi cu o şuviţă de păr pe frunte, adus de Iordan Hagi-Iordan să figureze pe acte în locul domnului avocat Emil Sava; cumpărau în tovărăşie, o parcelă indiviză, domnii Iliuţă şi Nicachi Sacară.

O singură primejdie se ivise şi a fost de îndată înlăturată.

Cît timp Boldur Iloveanu se afla în convalescenţă, înălţat între perne, de trei ori se înfăţişase Zaharia Duhu, cerînd îngăduirea să spună cîteva vorbe. Voia să ceară stă-pînului din Piscul Voievodesei să nu înstrăineze moşia cu nici un preţ şi în atîta grabă, cum se împrăştiase zvon. Din ce pricină se încumeta să dea asemenea sfat, n-ar fi putut spune. Era legat, de cuvîntul dat. Dar se simţea îndestul de tare pe cele ştiute de el ca să descopere argumentele fierbinţi de care ar fi fost nevoie pentru a strămuta o hotărîre pusă la cale de alţii. Măcar, dacă nu se poate altfel, părţile din moşie să le cumpere ţăranii. Se simţea el în putere să înjghebe o tovărăşie şi să găsească bani cu împrumut la nevoie.

Drumul cel dintîi a fost nenorocos.

S-a întîmplat să se potrivească exact cu momentul cînd domnul avocat Emil Sava cobora scările. Domnul avocat a bănuit ceva şi s-a întors din cale.

A tras pe Joseph la o parte şi i-a arătat că bolnavul nu trebuie să fie tulburat de nici un fel de vizite şi mai ales de un maniac căutător de comori, ca individul care aştepta în capul scărilor.

Joseph a privit din uşă la individ şi l-a recunoscut îndată:

— Îmi amintesc, domnule avocat! ***C'est un drôle de type!...*** Vă garantez că nu va trece pragul.

— Tocmai. ***C'est un drôle de type***, Joseph!... Un nebun, bun de balamuc!

Domnul avocat Emil Sava şi-a continuat drumul cu inima uşoară.

Din treacăt, l-a întrebat pe individul de jos, cu un surîs de îngăduitoare compătimire:

— Ce mai e, domnule Zaharia Duhu, cu comoara dumitale?... Încă nu s-a lăsat adusă cu zăhărelul?

Răzeşul a răspuns, apăsat şi tăios:

— De, domnule prefect! Unii umblă după o comoară, alţii după alta. Unii n-o găsesc, fiindcă n-au noroc. Alţii îşi fac ei norocul şi-atuncea sînt voioşi, cum te văd pe dumneata!

Domnul avocat şi prefect Emil Sava a înlăturat orice altă vorbă, cu un gest vag din mîna înmănuşată.

S-a închis în automobilul cu geamuri mari ca vitrina spiţeriei din tîrg şi a spus şoferului să pornească, bombănind singur şi amenințător, împotriva unui oarecare răzeş colţos, care începe să devină primejdios şi trebuieşte pus la rezon.

Al doilea şi al treilea drum al lui Zaharia Duhu au fost tot atît de zădarnice, măcar că de această dată domnul Emil Sava lipsea. Intrarea era păzită de neclintita fidelitate a lui Joseph. Pe urmă, Zaharia Duhu ştiu că soseşte prea tîrziu.

Într-o dimineaţă, la sfîrşitul lui mai, Nichifor Răţoi a tras pentru ultima oară, la scară, trăsura cu mirtoagele păroase şi jupuite de ham.

Boldur Iloveanu a coborit, sprijinit de valetul tot atît de slab şi spectral ca dînsul. Slugile priveau de după perdele. De după perdele priveau şi domnul Ilie Sacară şi fiul său, Nicachi.

Numai cîinii dădeau bucuroşi din coadă, sărind în jurul unui fost stăpîn, pe care nu l-au cunoscut şi n-avea să se mai întoarcă.

Pledurile au fost înfăşurate în jurul picioarelor cu oasele descărnate... Boldur Iloveanu, cu gîtul prea slab şi lung, în guler

rămas încă mai larg, întoarse capul să-şi ia rămas bun, ca orice drumeţ în clipa plecării.

Dar nu avu cui să rostească urare.

Nichifor Răţoi dădu bici. Gloabele icniră în ştreanguri; roţile scrîşniră în prund.

Departe, în vale, prin tunelul aleii de tei şi de plopi, satul se mai văzu ca printr-un binoclu întors; plugarii ca albe pete mişcătoare în verdele cîmpului, o ceată de copii, turmele oilor, mărunte ca furnicile. Toate micşorate, ireale, inaccesibile, ca o lume în miniatură, care la cotitura drumului se scufundă înecată.

Boldur Iloveanu tuşi în batista albă. Vizitiul îndemnă caii cu hîde încruntări şi vrăjmaşe sudălmi, alături de valetul în haina neagră, ţeapăn şi grav, ca un cioclu pe capra dricului.

Stăpînul se gîndi că la Paris va trebui să se despartă de acest singur tovarăş credincios al vieţii sale şi nu ştia unde va găsi atîta curaj să i-o spună.

Pe urmă privi încă o dată, de jur împrejur, o lume care acum îl alunga fiindcă de mult se lepădase de dînsa. Cerul era înalt, soarele blînd, orizontul ameţitor de vast, sfîrşitul primăverii de o frumuseţe dureros de limpede.

— Aţi spus ceva?... întrebă Joseph, întorcîndu-se.

— Nu! făcu semn din cap Boldur Iloveanu.

Şi continuă să şoptească singur în batistă, cum fac unii bătrîni cu mintea slăbită, cînd se cred neobservaţi.

C A R T E A A T R E I A

C a p i t o l u l I

Vîntul smulse lumina plăpîndă, gîtuindo în pumn ca o pasăre mică.

Viaţa lui Zaharia Duhu s-a scufundat în beznă, din ceasul cînd a aflat că locotenentul

Alexandru Opriş fusese îngropat undeva, pe frontul de la Caşin.

Ştirea a sosit într-o noapte vîntoasă, purtată de un sol-dat în trecere spre ţara de sus. Zaharia a desfăcut plicul, gîrbovindu-se deasupra slovelor tulburi. Abia se desluşeau ultimele dorinţe ale mortului, scrijilate cu un vîrf ciunt de creion, pe hîrtia mototolită, pătată de sudoare şi roasă pe muchii, de frecătura buzunarului aspru unde a călătorit. Opaiţul fumega un sîmbure sleit de lumină. Pe măsură ce înaintau în lectură, ochii lui Zaharia Duhu se plecau tot mai păienjeniţi pe hîrtia tremurînd între degete, să descifreze mesajul de dincolo de viaţă.

Deodată uşa se izbi de perete.

Poate a fost vîntul. Poate o mînă nevăzută din noapte. Poate în acelaşi timp, amîndouă.

Uşa s-a izbit de perete. Vîntul s-a năpustit chiuind bezmetic, să-i smulgă foaia dintre degete. O mînă neagră a desprins pîlpîirea plăpîndă a flăcării, gîtuind-o în pumn. Bezna s-a lăţit brusc în odaie. S-a auzit numai foşnetul hîrtiei fugind pe podele ca o agilă făptură, cuprinsă de panică.

Pe urmă a fost o tăcere pustie.

Şi vîntul de-afară a stătut, aşteptînd, ca un răufăcător, după ce a omorît.

Zaharia Duhu a rămas încovoiat pe banca de lemn, cău- tînd cu degetele oarbe răvaşul smuls de duhul întunericului.

Iar noaptea aceea nu s-a mai luminat niciodată.

Au trecut patru ani.

Războiul noroadelor s-a încheiat cu lungi precupeţiri, congrese şi tratate. Ţara s-a lărgit. Lumea se primeneşte văzînd cu ochii. Morţii au început să fie uitaţi. Mamele au lepădat straiul cernit, văduvele au schimbat portretul din peretele patului cu un locţiitor

în carne şi oase, cu braţe voinice; orfanii spun altora tată — căci toată viaţa fuge de amintirea mormintelor şi durează numai cu preţul unor asemenea uitări şi trădări.

În piscul Voievodesei au decurs aceleaşi mari şi grăbite prefaceri, ca oriunde.

Domnul prefect Emil Sava împărţise, precum se ştie, ogoare dintr-ale altuia, cu mult simţite şi pline de lacrimi cuvîntări. Pe urmă veni alt prefect, să strămute loturile între ele, aşa cum porunceau alte grave interese patriotice — şi iarăşi, după un scurt timp, domnul Emil Sava avu din nou puterea să dreagă ce-a stricat celălalt.

Era o mare întrecere şi o grijulie milostivire de norod; curgeau legiuiri aşa-zis democratice şi fierbinţi manifeste.

Piscul Voievodesei, ca orice alt sat de aiurea, se împărţise şi el în tabere crunt vrăjmăşindu-se, fiindcă unii cre-deau că izbînda nu poate să vină decît de la Stea, alţii de la Snop, Cruce sau Cerc, şi încă de la multe alte semne de mîntuire tipărite pe buletinele de vot. Gospodarii învăţau un meşteşug nou. Se frămîntau cuprinşi de frigurile aces-tor prefaceri şi de făgăduielile domnilor sosiţi în automo-bile de la oraş, să-i cheme la lumină şi să le strige cu glas răguşit, neţărmurita lor dragoste pentru cei obidiţi şi nerăbdarea lor mare pentru cît mai grăbite îndreptări.

Iar cum, în acest neastîmpăr, se amesteca şi drojdia sălbăticirii războinice de pe front, oamenii se încăierau pînă la sînge, spărgîndu-şi capetele pentru Stea, scoţîndu-şi măselele pentru Cerc, trimiţîndu-şi vecinul pe targă la spital, în numele Crucii. Aceasta era — după cum spuneau orato-rii veniţi să împrăştie sămînţa primenirilor — „ultima bă-tălie pe frontul intern”.

Numai Zaharia Duhu cel adevărat rămăsese pe banca de sub opaiţul stins, gîrbovit şi cu inima îngheţată, într-o hrubă de întuneric.

Şi alt Zaharia Duhu, acum, trăieşte, umblă, vorbeşte şi înfruntă cu nepăsare urgia mătuşii Ruxanda, cînd se iveşte în prag şi cu mîna în şold, îl priveşte scîrbită cu ochii ei de mazăre crudă.

Toată fiinţa lui s-a concentrat în mai îndărătnica scormonire a scoarţei după himerica-i comoară, tot aşa cum plantele fără lumină îşi adună toate puterile în rădăcinile scurmînd profund, să caute acolo, în beznă, sarea pămîntului care prelungeşte o viaţă lipsită de soare şi de căldură.

Prietenul cărturar îi aflase cîndva, alt rost şi altă căldură acestei vieţi.

Cercetările lor împreună însemnaseră o faptă rară şi o izbîndă fără tăgadă. Ce-a fost de cercetat, cercetaseră. Ce-a fost de găsit, găsiseră. Ce-a fost de dovedit, în mare parte, dovediseră.

La muzeul din Bucureşti, se înşira în rafturi şi în vitrine recolta lor de relicve mai de preţ ca aurul. În cele două cărţi ale profesorului de arheologie, se înşirau documente şi stăteau rotunjite concluzii, acceptate acum de toate forurile savante. Zaharia Duhu, răzeş cu oarecare stare, cu tragere de inimă şi cu ştiinţă de carte, fusese de la început părtaş la faptă şi la izbîndă. Era şi aceasta o întîmplare rară, minunată şi plină de tîlc. Încît căutarea comorii putea să rămînă o slăbiciune lăturalnică şi nevinovată, pe lîngă isprava cea chibzuită şi cu folos. Profesorul Alexandru Opriş se împăcase şi el pînă la urmă, cu acest gînd.

— Bine, frate Zaharia! consimţise el odată. Să-ţi dea domnul acest noroc, împotriva evidenţii. Găseşte tu comoara! A lui

Dromichet nu poate să fie în orice caz; n-are ce căuta în aceste părţi, cum de altfel am convingerea că nici n-a existat vreodată. Dar cred că şi tu, dacă va fi să dai peste un tezaur, nu ţii numaidecît să-l afli cu cartea de vizită a regelui Dromichet?

Zaharia clătinase din cap o împotrivire.

El comoara regelui Dromichet o căuta, iară nu alta.

Prietenul cedase şi aici!

— Fie şi a regelui Dromichet, Zaharia frate, ca să nu ne certăm pe comoara din pădure! Nu aceasta interesează deocamdată... Însă un tezaur cu brăţări şi fibule, cu nasturi şi aplice de aur, cu discuri specific carpatice şi diademe, cu cheotori şi pandantive, e tocmai ce aştept şi eu. Îi re-zerv, de pe acum, o vitrină în locul cel mai de cinste al muzeului de la Bucureşti, ca pentru tezaurul celor nouă
coroane de la muzeul Cluny, dezgropate la Guarazar, lîngă Toledo... Ştii tu, coroana regelui got, Recessvintus, despre care ţi-am vorbit; cu smaragdele şi rubinele cît oul de porumbel... Am dovedi atunci ceea ce eu susţin cu tărie. Că a existat la aceşti geţi ai noştri o mare activitate crea-toare; că erau meşteri vestiţi în arta aurului, după cum au fost în a bronzului; şi că ei au făurit acele minuni de orna-mente în spirală, care îşi aveau căutare şi preţ pînă în Sue-dia şi Danemarca, de unde şi astăzi mai sînt scoase la iveală... Găseşte tu comoara.

— Am s-o găsesc! rostise Zaharia, cu neclintita lui credinţă.

— Bine, bine! Găseşte-o!... continuase, zîmbind îngăduitor, profesorul. Găseşte-o, şi cu ea o să răsturnăm astfel prepusul că geţii au fost numai nişte barbari şi nişte simpli imitatori, şi că au luat totul de-a gata, de la

greci şi de la sciţi, de la etrusci şi de la celţi. A treia a mea carte, daca va fi să apară vreodată, cată să dovedească prezenţa unei sinteze de artă carpato-alpină şi s-ar întemeia numai pe o asemenea descoperire...

— Vezi, aşadar, Alexandre, că nu e vorba numai de o nălucire? se bucurase însufleţit Zaharia Duhu. Aşteaptă, fiindcă tot eu am s-o aflu şi pe aceasta...

Prietenul cărturar se oprise din cele ce voia să mai spună, muşcîndu-şi buzele cu o remuşcare. Îşi dădea seama că, furat de preocuparea şi de cercetările sale, în loc să descurajeze cu toată energia patima lui Zaharia Duhu, încă o dată o înteţea cu o vinovată pornire să folosească risipa de timp, de cheltuială şi de muncă, a unui om sim-plu şi lesne crezător.

— La urmă... Cine ştie? exclamase pe gînduri, uitîn- du-se la chipul spîn al lui Zaharia, întotdeauna transfigurat cînd vorbea despre acea fabuloasă comoară.

Răzeşul părea că uitase prezenţa prietenului.

Cu privirea lui trecînd peste oameni şi lucruri, urmărea arătarea părelnică şi arzătoare, de dincolo de zare şi de timp.

Iară toată seara, mai apoi, Zaharia Duhu i-a cerut să-i traducă din tomurile nemţeşti din raft, capitolele unde se pomenea despre inelele şi securile de aur de la Brăduţ, depozitele de bronz de la Fişeul Gherlii şi de la Spălanca, cingătorile de la Guşteriţa, brăţările de la Tirighiaz, Sa- rasău, Pecica, Pipeia şi Bija, Cipău şi Suzeni.

Pretutindeni, săpăturile altora au scos la lumină tezaure despre care nu existase nici un semn — şi în vreo cronică veche nici o ştiinţă.

Iar el, Zaharia Duhu, spre deosebire de aceşti căutători, ajutaţi numai de noroc şi de întîmplare, ştia lămurit ce va să afle, şi mai ştia că, pînă la sfîrşit, trebuie să afle.

— De ce aceştia şi nu eu?... ridicase ochii răzeşul, de pe gravurile tomurilor, cu brăţări şi fibule, aplice şi cercei. De ce ăştia, Alexandre, au fost cuminţi căutînd şi găsind; iar eu de ce-ţi par, atunci, a umbla după deşarte nălu-ciri?... Mi-ai spus de cîteva ori că înverşunarea mea nu e străină de zădărnicia alhimiştilor din veacul de mijloc, care se căzneau să prefacă plumbul în aur. M-ai asemuit şi cu acei aventurieri, pe jumătate nebuni şi pe jumătate înşelători, care purcedeau în pustii locuri, călcate numai de fiarele cele adevărate şi cele urzite de închipuire, să caute fîntîna cu izvorul de tinereţe veşnică. Mai deunăzi ai amintit în treacăt şi despre smintiţii care se mai trudesc şi astăzi să născocească maşini purtate de perpetuum- mobile... Le ascult toate acestea, Alexandre, şi nu-mi slăbesc credinţa!... Mi se pare că sînt mai puţin nebun...

— Nici m-am spus-o aceasta, frate Zaharia! se apă- rase cu hotărîre profesorul.

— Nu mi-ai spus-o neted, dar înţeleg că adesea o gîn- deşti. E nevoie s-o spui, cînd se citeşte în ochi? Şi cu toate acestea, tu singur recunoşti că o asemenea comoară are să însemne cu totul altceva, mai de preţ decît tezau- rul de la Pietroasa, faimoasa voastră cloşcă cu pui de aur semănată în drumul lor de nişte trecători fără nici o legătură cu pămînturile acestea şi cu neamurile ţinuturilor aceste... Eu nu mă lăcomese la aur şi la pietre scumpe, fiindcă nu pentru mine le caut! Nevoile mele le cunoşti, ca şi mulţumirile mele. Sînt tot atît de puţine, ca ale oricărui schivnic. O caut, comoara asta,

pentru cutia de sti- clă pe care zici singur că ai să i-o pregăteşti în locul cel mai de cinste. Şi am s-o găsesc pentru dovezile tale, de care ai nevoie, ca să arăţi ce neam de oameni au fost părinţii părinţilor noştri... De ce adică, un franţuz, ori un englez sapă morminte în Egipt, pe Valea Regilor, sau în ruinele Asiriei, sau în Peru şi în Mexic — şi atunci săvîrşesc faptă slăvită, de zbîrnîie telegraful la cel mai mic oscior dezgropat din cenuşă? Iar îndîrjirea mea, de ce rămîne nebunească şi proastă?... Eu cred că am mai mult drept s-o fac, fiindcă nu umblu după oase străine şi după amintiri de măreţii străine... Caut urmele bătrînilor noştri!... Acei care au ştiut să fie mari şi care au închis ochii, ca să nu ne vadă cum ne-am împuţinat, şi ne-am mic-şorat, şi ne-am ticăloşit. Tu mi-ai dat dovadă cartea istoricului franţuz, unde se spune că, într-o vreme, toată Europa de mijloc şi cea răsăriteană a fost stăpînită de Buerebista, rege de-al nostru, get, reformator oleacă mai cu mult suflet decît oamenii din partidul domnului prefect Emil Sava, gospodar mai chibzuit şi domn mai însemnat şi mai puternic decît toate corciturile Fanarului trimise în timpurile mai dincoace, din Stambul, ca să ne aducă ei, învăţătura lor, şi năravurile lor, şi sîngele lor... Putem dovedi că am fost ceva mai mult şi că sîntem ceva mai vechi! Te văd cu durere că zîmbeşti a rîde, Alexandre...

— Nu zîmbesc de loc! se apărase încă o dată profesorul de arheologie.

— Ştiu îţi spui că mi-au stricat mintea toate cărţile acestea şi, ca un nepregătit ce sînt, le iau toate prea literă cu literă şi cuvînt cu cuvînt. Prietenul nostru, inginerul — ca să-i zicem aşa prieten! — a mai aflat altceva. Mi-a rostit-o cel puţin în faţă. Umblu după

potcoave de cai morţi, ca flămînzii satului care se făcuseră peste noapte căutători de comori, cu învăţăminte de la baba Maranda Cuţuianca. Apoi, chiar aşa de-ar fi, nu mă simt atîta de ruşinat să mă ştiu trecut în asemenea tovărăşie, în mila şi în scîrba inginerului nostru. Mai bună şi mai puţin ruşinoasă îmi pare aşa tovărăşie, decît cu domnul prefect Emil Sava, de o pildă! Cel puţin nebunia noastră nu în- şală pe nimeni şi nu păgubeşte pe nimeni!...

— Are să te sărăcească pe tine, Zaharia! rostise Alexandru Opriş.

— Şi ce mare durere? Am mîinile amîndouă. Au să-mi ajungă să hrănească o singură gură, dacă a fi să mă sărăcească pînă într-atîta nebunia asta, cum o numiţi voi... Pe urmă, tot îmi mai rămîne o nădejde. Ai să mă primeşti paznic la muzău la tine, să-mi păzesc comoara, şi tot am să fiu mulţumit! încheiase Zaharia Duhu, cu un surîs depărtat.

Dar prietenul cărturar îl privise grav, mult timp, cu bărbia în pumn, urmărindu-i fiecare mişcare.

Ca întotdeauna, cînd vorbea despre comoara lui, ră-zeşul îi părea însufleţit de o putere misterioasă, cum vor fi fost inspiraţi proorocii deşerturilor din Iudeia.

Faţa slăbănoagă şi spînă, ochii spălăciţi, aprinzîndu-se cu lumina lor părelnică, firea lui moale şi blîndă, încor-dată într-o aspră îndîrjire; toate acestea făceau din omul simplu, în haina lui de şiac, o făptură enigmatică şi mai presus de înţelegerea obişnuită. Amestecul de naivitate şi de învăţătură întocmită numai după priceperea lui îl împingeau poate să rostească erezii absurde, la care ar fi zîmbit, fără îndoială, cel mai modest elev al profesorului de arheologie Alexandru Opriş.

În asemenea clipe, însă, profesorul nu afla nimic vrednic de rîs şi de dispreţuit.

Omul acela îşi cheltuia mult-puţinul lui avut, nu cunoştea nici o plăcere pămîntească; nu bea, nu fuma, nu urmărea nici o îndestulare; desprins de la toate cele lumeşti, trăia numai pentru nălucirea lui generoasă, în care lumina se amesteca cu întunericul, naivitatea cu adevărul, realitatea cu himericul. Din asemenea stofă, cu altă pregătire mai norocoasă, se aflase croit desigur un Maspero, un Mariette, un Champolion — toţi înaintaşii care, la litera uscată a cărţilor, au adaos pasiune şi un sîmbure divin de fanatism, împins pînă la absurd. N-au trecut oare şi dînşii printre ceilalţi oameni ca nişte maniaci pentru care nimic nu s-a mai petrecut însemnat pe lume şi vrednic de luare-aminte, de la Sesostris şi de la Ramses încoace?

Profesorul deci n-avea de ce surîde cu milă şi cu dis-preţ.

— De ce mă priveşti aşa? întrebase Zaharia Duhu. Mă crezi şi tu bun de balamuc, ca prietenul nostru, inginerul?...

Alexandru Opriş făcuse un gest neisprăvit cu mîna.

Era greu să lămurească în vorbe uzate de toată ziua ce gîndeşte, ce crede şi ce regretă el.

Nici n-ar fi sunat bine.

Prietenul le-ar socoti o făţarnică şi umilitoare măgulire, poate mai greu de suportat ca batjocoritorul rîs al inginerului Dinu Grinţescu.

Au tăcut amîndoi.

Zaharia Duhu a rămas la comoara lui. Şi au pomenit despre ea, în toate prilejurile, cît a fost cu putinţă mai puţin.

Acestea toate şi le amintise, înaintea ceasului de moarte, Alexandru Opriş, şi ţinuse

să plece cu sufletul dezlegat. Două scrisori lipise în plicuri. Una pentru Madala. Alta pentru prietenul inginer. Iar cea de a treia mergea la tovarăşul său de cercetări şi de izbîndă, să-i împrăştie o amăgire zădarnică şi păgubitoare.

Îl sfătuia să contenească o căutare, de-acum fără folos, fiindcă va fi fără conducere. Îl ruga să se întoarcă la plu-gul şi la cîmpul lui. Îi cerea iertare că atiţia ani l-a abă- tut de la viaţa-i firească şi îi mulţumea pentru tot ce-a făcut pentru el, trecătorul, şi pentru fapta cărturărească — care aceea rămîne. Mai adăugă cîteva cuvinte despre nepotul lui Zaharia, crescut şi îndrumat de el în şcoala din Bucureşti. Îl ştia isteţ, muncitor, chibzuit, pregătit pentru carte.

Petru V. Tudose arătase dragoste pentru ştiinţa isto- riei şi a arheologiei. În hotărîrile sale, plănuise să-l facă tovarăş la viitoarele cercetări şi urmaş la catedră. Îl îndemna pe Zaharia Duhu să ducă el pînă la capăt acest gînd, ajutîndu-şi nepotul să-şi capete licenţa şi doctoratul, ca unul care mai bine ca oricine altul înţelege ce-ar însemna o viaţă răpusă de la adevărata ei chemare. Pe urmă, scrisoarea dădea tuturor întîlnire într-o lume mai blîndă.

Acel petic de hîirtie fusese smuls de vînt, dintre degetele lui Zaharia Duhu, lăsîndu-l gîrbovit pe banca de lemn.

O mînă neagră desprinsese flacăra gălbuie a opaiţului, gîtuind-o în pumn. Bezna s-a lăţit brusc. Iar Zaharia Duhu n-a mai ieşit din hruba de întuneric.

Alt Zaharia Duhu vorbeşte, întreabă şi răspunde, trăieşte, umblă şi înfruntă cu nepăsare urgia mătuşii Ruxanda. Altul porneşte cu Oarţă, nevolnicul, după el, cu săpi şi cazmale, să scurme pămîntul fără nici o orînduială; astăzi într-o parte, mîine aiurea,

aproape tot atît de nesocotit ca şi gospodarii fără pricepere şi ştiinţă de carte din Piscul Voievodesei, cînd îi lovise şi pe dînşii, în preziua războiului celui mare, patima căutatului de comori, după ştiinţele şi învăţămintele unei babe solomonărese ca Maranda Cuţuianca.

Oalele de lut şi hîrburile de hidrii, dacă se ivesc cîteodată sub cazma, sînt aruncate în ţărînă cu nepăsare. Cui ar mai folosi? Cine le-ar mai cerceta, să le potrivească după epoci şi influenţe, să le înşire cu etichete, în vitrina unui muzeu? Zaharia Duhu e acum un om care caută o comoară şi nimic altceva. Cărţile zac neatinse pe poliţi. Ce pot să-i mai spună cărţile? Mătuşa Ruxanda a scos într-o zi toate hîrburile care i-au înveninat viaţa şi le-a zvîrlit din cămară şi din rafturi, la movila de gunoaie. Zaharia n-a dat semn de mîhnire şi de mînie. Poate nici n-a luat seamă la aceasta.

Poate îi era totuna.

Mătuşa Ruxanda şuşoteşte prin unghere cu baba Maranda Cuţuianca, pe care a chemat-o să-i desfacă feciorul de sminteală. Descîntecele şi făcăturile babei s-au dove- dit cu folos într-o jumătate de privinţă. Zaharia s-a vindecat de cules hîrburi şi ruginături. Rămîne să-i afle leac şi pentru aiureala cea mare, a comorii.

În mîncarea şi în băutura lui se amestecă gusturi ciu-date de buruieni şi de fierturi; găseşte în buzunările straiului de şiac capete de zdrenţe roşii şi negre înodate într-un anumit chip; sub pernă, dacă ar căuta, ar desco- peri legături de cărbune stins şi rădăcini bărboase, aşchii sfinte din crucea Mîntuitorului, aduse de la Sfîntul Mormînt, şi diavoleşti doctorii, cu grăsime de broască, os de liliac şi sînge de găină neagră. Poate le-a

aflat şi le ştie şi pe acestea, dar nu arată nici o mirare.

El pleacă împreună cu Oarţă, de-i ploaie ori arşiţă, vînt sau urgie de sus — pleacă după comoara lui.

O caută şi n-ar mai şti să spună de ce.

Dacă mîine ar găsi-o, n-ar şti să răspundă pentru ce bucurie şi ce folosinţă.

El caută o comoară şi nimic altceva.

Din ochi s-a împîclit lumina arzătoare care urmărea dincolo de oameni şi de timp o plăsmuire părelnică.

Are o privire sură şi goală de sclipire. O privire ca a lui Oarţă. Caută cu ea numai în pămînt. A uitat să mai ridice ochii la cer. N-ar mai cunoaşte nici o stea conducătoare pe atlasul înalt. Lumina s-a stins afară şi a murit înlăuntru.

E un om după care hîrîie cîinii, cu alai, cînd trece pe uliţă.

O singură dată şi-a ieşit din acest drum care merge alături de viaţă. Atunci cînd a aflat că sus, la conac, zăcea Boldur Iloveanu în ghearele morţii, privegheat la căpătîi, cu neadormită îngrijorare, de oamenii domnului prefect Emil Sava.

Cunoaşte ce vor şi ce urmăresc oamenii aceia. Por- nise de cîteva ori cu gîndul să le stea în cale şi să oprea-scă stăpînul Piscului de la o pripită hotărîre, care avea să-l ducă la sapă de lemn; iar pe domnul Emil Sava şi soţii săi avea să-i îmbogăţească prin nevrednice vicleşuguri şi silnicii.

Stîrcise în capul scărilor şi n-a fost primit. S-a lovit întotdeauna de împotrivirea slugii străine, care credea că-şi apără aşa stăpînul bolnav, de-un musafir zănatic şi inoportun!

— Mai tîrziu, ***monsieur Diuhiu!*** Săptămîna viitoare, ***monsieur Diuhiu!***... îi repeta

Joseph, împingîndu-l cu binişorul de spate, spre ultima treaptă.

Şi valetul rămînea privindu-l din urmă cu o mirare de unde nu lipsea şi oarecare vanitoasă mulţumire de sine.

Timpul îi dovedea cît de puţin se înşelase el acum cîţiva ani, cînd a priceput că acest moldav, spîn şi ciudat, călca de-a dreptul spre balamuc: ***„C'est un drôle de type!"***

Într-adevăr, Zaharia Duhu era acum o stranie şi decăzută făptură.

Cu ţepii rari din barbă şi din mustăţi crescuţi ca firele decolorate din spicul de secară, cu ochii vineţi şi cu straiele de şiac şiclite de sudoare, pătate şi îmbîcsite de colb, semăna din ce în ce mai dureros cu Oarţă cel cu mintea puţină şi întunecată. Cu deosebirea că Oarţă rîdea tîmp, dezvelindu-şi gingiile lăptoase şi buzele cu clăbuci la colţuri, într-o hidă înveselire, de cîte ori îl oprea cineva să-l întrebe în batjocură dacă n-a început să care acasă galbenii din comoară cu dimirlia. Zaharia Duhu n-avea de ce se înveseli şi uitase să rîdă. El privea mocnit în pămînt. Toată veselia şi lumina, şi viaţa lui erau îngropate acolo, sub ţărînă, în cazanul unde se afla ferecată comoara în care nu mai credea decît Oarţă şi dînsul.

Boldur Iloveanu se ridicase din pat. Fusese purtat la tribunal, în automibilul cu ferestre largi cît vitrina spiţe-riei din tîrg. Semnase actele întocmite de domnul Emil Sava. Vînduse rămăşiţele moşiei, plecase cu puţinul său avut în patria lui străină, să-şi schimbe apartamentul din 87, Avenue Kléber, pe două cămăruţe de la o mansardă cu o sută cincizeci de trepte. Prefacerile din Piscul Voie- vodesei, din acel ceas înainte, fură încă mai repezi şi mult mai minunate.

Se auzi că acum conacul ar fi intrat in stîpinirea unui oarecare domn Iordan Hagi-Iordan, bancher şi om de afaceri, putred de bogat. Se mai ştia că domnul Iliuţă Sacară şi feciorul său Nicachi au cumpărat încă vreo patruzeci de fălci — lanul de frunte al moşiei, pămînt negru şi untos, din şesul Voievodesei.

Astfel se împlinea încă o dată vechea orinduială a ţării, după care încă din celălalt veac se prăsea seminţia lui Dinu Păturică şi a celorlalţi Păturici mai mari şi mai mărunţei, dar de aceeaşi teapă.

Pe urmă, într-o dimineaţă, au sosit ingineri cu lanţuri şi panglici de fier, cu jaloane tărcate alb şi roşu, cu instrumente de măsurat şi aparate de iscodit tainele ascunse ale subpămîntului; au puhoit oameni străini şi s-a lăţit mare zvon, şi mare frămîntare, şi mare uimire.

Zaharia Duhu a lăsat să treacă toate aceste pe lîngă el, cu nepăsare, fără să le vadă şi fără să le audă.

Pornea în fiecare zori de zi cu ajutorul lui becisnic la minte, să răscolească lutul rîpilor cu cazmaua şi să sape gropi unde nu se afla niciodată inimic. Nimic decît cio-buri netrebnice, pe care le sfărma acum înciudat sub căl- cîi, cînd Oarţă scăpa din vedere să le turtească într-o sută de ţăndări cu latul lopeţii, rînjind de această plăcută şi nouă desfătare.

Zece ani, Oarţă nătîngul ascultase porunca să umble binişor cu asemenea oale, păzindu-le ca oul cel scump de pasăre măiastră. Şi deodată, stăpînul îl slobozise de acest legămînt. Nu înţelegea de unde a purces schimbarea, după cum nici mai înainte nu pricepuse de ce nişte strămchini bune de gunoaie meritau atîta sfinţenie. Dar se

supunea la porunca cea nouă, după cum ascultase şi de cealaltă, veche.

S-ar fi spus că amîndoi nu mai căutau hidrile şi am-forele rare, talerele şi opaiţele de lut învîrstat, decît ca să le şteargă mai îndîrjit orice urmă, pisîndu-le să le întoarcă în ţarina de unde au luat fiinţă. Era şi aceasta însă o măsurătoare, arătînd cît de întunecat şi aproape de judecata lui Oarţă, gîngavul, s-a coborît şi cugetul lui Zaharia Duhu, om rămas fără rost şi fără îndreptar al vieţii.

Ei căutau comoara, nu oale de lut.

De două ori, mătuşa Ruxanda bătuse calea mănăsti- rilor, la o maică din rude, de la Agapia. Cu preacuvioasa împreună, au mers la mănăstirea Neamţului, unde un vestit ieromonah, cu sfînt şi ascultat cuvint la Atotputernicul, a citit şi a slujit pentru luminarea unei minţi tulburate de pierzaniile diavolului. Mătuşa Ruxanda a îngenuncheat înaintea icoanelor, a aprins lumînări de ceară, a împărţit pomeni şi a plătit cu mîna-i slăbănoagă de zgîrcită bani legaţi cu zece noduri în colţul batistei. S-a întors acasă nădăjduind şi aşteptînd minune.

Dar rugăciunile s-au dovedit fără putere, ca şi desfă- căturile babei Maranda Cuţuianca.

Atunci a luat singură frînele gospodăriei, tocmind ea muncitori la treburile timpului în locul cuscrilor şi cimotiilor cu parte dreaptă supraveghind plugurile şi semănătorii, stînd strajă nedezlipită la seceră şi la treier, rupînd preţurile cu negustorii de grîne, împărţindu-se cu aprigă îndîrjire între casă şi ogoarele puţine cîte au mai rămas, pînă cînd cădea istovită noaptea, fără să se dezbrace, cu ciolanele ei bătrîne pe-o laviţă tare, cu pumnii căpătîi. Se văieta c-au slăbit-o vederile şi puterile; a doua zi pornea cu mai încordată

încăpăţînare să scape din ruină ce mai poate fi apărat.

Îşi găsise un ajutor vrednic în argatul cel nou, Gheorghieş Tălpăligă, feciorul lui Costache, mort în nisipurile Asiei Mici.

Băietanul era în picioare cu noaptea în cap, se arăta isteţ şi de credinţă, ca orice feoior de oameni necăjiţi, cu opt fraţi mai mărunţei decît el acasă. Mătuşa Ruxanda îi scotea sufletul, nu-i dădea răgaz o clipită de cum deschidea ochii. Flăcăul, abia scăpa pe furiş să arunce o privire şi o vorbă în treacăt, fostei lui vecine şi tovarăşe de joacă, Sanda lui Alecu Precup a Dăscăliţei, acum codană cu ochii negri-albăstrui ca pruna şi cu mijlocul mlădiu ca puiul subţire de mesteacăn.

— Iar îţi joacă ochii după catrinţă, prăpăditule!... ţipo- tea ascuţit mătuşa Ruxanda, cînd îl prindea rămas pe gînduri, cu privirea lungită spre drum. N-ai mai înţeles că nu-i de nasul tău? Lasă grija asta pe sama lui Nica- chi, feciorul vechilului, şi tu vezi-ţi de calicie, că n-o fi ea nebună să se uite, o fată de om gospodar, la un man- gosit cu cămeşoiul rupt în spate şi cu obielele spînzurînd din opinci...

— Chiar de cămeşă şi de opinci mă gîndeam să aduc eu aminte, stăpînă!... vorbea sfios Gheorghieş Tălpăligă. Am fost tocmit cu două perechi de opinci şi cu două rînduri de schimburi pe an... S-o împlinit anul la Sîntă Măria Mică şi n-am căpătat nimica!

— Ce zici? ridică ochii ca bobul de mazăre crudă, mătu-şa Ruxanda, de sub broboada neagră. Mai spune o dată, că n-am înţeles bine!

— S-o împlinit anul la Sîntă Măria şi n-am dreptul meu...

— Ahaa! N-ai căpătat dreptul tău?... se oţărî stăpîna, strigînd ca înţepată de viespe. Ţi-oi

arăta un drept, să nu-l poţi duce în spate! Întreabă pe maică-ta, cît a luat ea pentru tine înainte, ca să-şi ţină plodurile. Socoteala asta nu ţi-o făcut-o, se vede? Să vă dau, hai? Tot să vă dau!... Că mie mi-a dat Cel-de-sus, cu amîndouă mîinile, de m-o umplut de nenorocire...

— Mărnuca a luat simbria, asta o ştiu! încercă o apă-rare argăţelul. Darămă opincile şi schimburile nu le-o luat. Şi eu aşa rufos ca un mişel, nici n-am ochi să ies în lume, stăpînă!...

Mătuşa Ruxanda păşea să-l împietrească de aproape, cu privirea ei coclită:

— Se vede că ţi s-o urît cu binele, ori ţi s-o urcat fumurile în cap, Gheorghieş, băiete! Ce-ţi trebuie cămeşoi? Ce-ţi trebuie opinci? Hai?... Te-ai duce dumneata la horă, să te zbînţui, şi să chiui, şi să te cucoşeşti în pene noi, asta înţeleg că te mănîncă... De asta te-am tocmit eu, sarace Gheorghieş, sarace? Om mai vorbi noi altă dată şi-ai să vezi cum stă răfuiala, dacă vorba mea n-ajunge!... Pînă atunci, ia coasa la spinare şi pleacă la luţărnă, că te-ajung şi eu din urmă, să te prind dormind ori stînd la taifas, cu alţi hojmalăi ca tine. Haide, mişcă-te, ce-mi stai parc-ai prins rădăcină locului?

Gheorghieş Tălpăligă era departe cu coasa la spinare, şi mătuşa Ruxanda încă nu isprăvea de ocărît şi de răbufnit. Trîntea uşile mînioasă, se vîntura în ogradă de la zămnic la poieţi, şi de la ocoale la cămară, împiedicîn-du-se în praguri şi în scări, fiindcă vederea îi slăbea de la o zi la alta.

După dînsa alergau curcanii leorbăind din guşa cu mărgele roşii, gînsacii trăgînd-o de poale cu ciocul lor de lemn, pichirile glăsuind subţire şi toate orătăniile acla- mîndu-şi tiranul.

Zaharia Duhu şi Oarţă nu se arătau pînă la asfinţitul soarelui.

Se întorceau plini de praf şi de sudoare. Între stăpîn şi slugă, deosebirea era mică, iar mătuşa Ruxanda îi îngloba într-o egală scîrbire, trîntindu-le talerele înainte şi privind cu braţele subpuse, cum hrăneşte nişte trîntori şi nişte be- cisnici la minte.

Mai strigătoare nedreptate i se părea bătrînei că legea dăduse acestui fecior cuprins de sminteală putere să vîndă, şi să cumpere, şi să schimbe numai el pămînturile, risi-pind agoniseala răposatului, cum îl taie capul şi îl îndeamnă zărghenia. El era moştenitor şi stăpîn cu drepturi depline. Ea n-avea alt drept, decît să privească şi să se căineze.

De aceea se căina, s-o audă tot satul.

Unii o plîngeau; alţii se bucurau, fiindcă fusese toată viaţa zgîrcită şi amarnică; cei mai mulţi îşi făceau cruce, să-i apere Domnul de asemenea blestem.

În ochii tuturor, Zaharia Duhu scăzuse treptat din rîn-dul lui de gospodar fruntaş cu bună ştiinţă de carte şi cu sfat chibzuit şi ascultat la ceas de cumpănă. În tinereţe, l-au cinstit şi l-au preţuit. Pe urmă, l-au bănuit că, în ştiinţele lui ascunse şi cu tovarăşii lui de la Bucureşti, adună, pe hîrburi şi oale, bani albi cîţi n-a izbutit să pună la o parte Antohie Duhu, într-o viaţă de om, cu toate judecăţile şi uricele din vechi. Era şi acesta un altfel de merit şi o altă dovadă de minte ascuţită şi de pricepere. Mai apoi, în vremea cînd a suflat vîntul cel rău şi cînd pornitu-s-au toţi să caute comori pe coclauri, l-au duşmănit şi l-au urît de moarte, fiindcă de la comoara lui s-a tras şi nebunia lor şi tot de la ea au pătimit grele necazuri.

Acuma, aceste întîmplări erau uitate.

Satul cel de azi, primenit cu alte rînduri de oameni, nu mai pomenea despre Antohie, pe care mulţi nu-l cunoşteau decît cu numele. N-aveau cum să facă deosebirea, între răposatul cel hîrşit, pus de pricină cu toată lumea, de la stăpînul moşiei pînă la vecinii cei mai sărmani, şi între feciorul venit cu bună înţelegere să facă pace şi să închidă judecăţile. Era ştearsă din amintire şi fapta din nouă sute şapte, cînd Zaharia Duhu îi apărase de urgie. Rîzînd, cu iertare, abia dacă mai aduceau vorba despre anul acela de secetă cumplită, cînd gospodarii îşi lăsaseră ogoarele să se sfîrlogească în buruiană, ca să caute cazanul cu galbeni, pînă ce-a căzut asupra lor năpasta cu veneticul ucis în prundurile de pe apa Voievodesei. Pe acest Za-haria Duhu, înălţat şi scufundat în preţuirea lor, după vremuri şi împrejurări, îl uitaseră şi nu-l mai cunoşteau.

Ştiau numai unul singur. Zaharia Duhu, cel de acum. Tovarăşul lui Oarţă, căzut la scrînteală şi părăsindu-şi avutul, în osul şi ocara lumii.

Cînd îl întîlneau, întrebau în derîdere, pe faţă, fără să-l mai cruţe:

— Ei, cumetre Zaharia, ce se mai aude cu comoara ’mneatale? Cînd ne împărtăşim cu toţii din haznaua cu galbeni a lui Dromichilă?

Zaharia Duhu clătina din cap şi răsucea aţele bumbilor spînzurînd la haina de şiac.

Simţea nevoie să se apere, el care nu dădea altădată nici o lămurire despre ce vrea şi ce căuta.

— Rîdeţi voi, dară eu ştiu ce ştiu!

— Vezi să-i pui sare pe coadă să nu fugă!... se amesteca altul, privind la ceilalţi cu semne din ochi.

— Am s-o găsesc! moşmolea Zaharia Duhu, în buzele spîne.

— Şi ai să-i cumperi giuben lui Oarţă, să-l faci dipo- tat? Noi aşa am auzit vorbindu-se, de către unul şi de altul!...

Toţi începeau să rîdă. Rînjea şi Oarţă, cu gura pînă la urechi. Zaharia pornea mai departe, cu Oarţă după el.

Gospodarii mai în vîrstă, de-o samă cu el, rămîneau locului să se crucească, fiindcă văzuseră cu ochii lor cum nişte cărţi nebune au scos un om bun-teafăr, din minţi.

Zaharia Duhu avea acum şi o poreclă: Zaharia Dro- michilă. Copiii îl strigau: moş Dromichilă!

Îşi auzea numele în urma lui, zvîrlit ca o piatră de după garduri şi de după porţi. În această împroşcare, păşea senin, cu un surîs bun şi îndobitocit, cu nepăsarea lui Oarţă, care, acela cel puţin, fusese crescut de copil în rîsul şi batjocura trecătorilor.

O singură mijeală de lumină putea veni dintr-o singură parte. O presimţea şi Zaharia Duhu. De acolo o aştepta şi el.

Era nepotul trimis la învăţătură înaltă, după dorinţa şi sfatul profesorului Alexandru Opriş.

De doi ani, Petru Tudose îşi luase diploma de licenţă în istorie şi acum pregătea un doctorat în arheologie, la şcoli depărtate şi străine. Pe lîngă ajutorul zgîrcit al statului, Zaharia Duhu îi trimitea, pe ascuns de ochii mă- tuşii Ruxanda, un ajutor mai rotund şi mai statornic, la fiecare zi întîi. Petruţă cel cu picioarele desculţe nu amăgise nici o aşteptare. Împlinea el în învăţătură ceea ce rîvnise Zaharia cu un pătrar de veac în urmă şi avea să ducă el la capăt ceea ce glonţul războiului curmase în viaţa şi în cercetările profesorului Alexandru Opriş.

De acolo numai putea să se deschidă încă o dată o zarişte luminoasă şi caldă. Pe lîngă

nepotul cărturar, Zaharia Duhu ar fi intrat din nou, la ispravă chibzuită şi cu folos, cum se dovedise vrednic de faptă alături de priete-nul care-i luase lumina cu dînsul. Şi tot Petruţă cel desculţ, întors de la învăţătura lui desăvîrşită, era să însemne şi singurul om pe lume pregătit să înţeleagă, după cărţile şi ştiinţele sale, că a căuta o comoară — comoara unui rege străvechi şi slăvit al acestor locuri — nu este numaidecît o nălucire de nebun.

I-ar da un sfat, o îndrumare, un ajutor. Ar sta amîndoi să citească semnele cărţilor. Şi atunci Zaharia Duhu, cel rămas în întunericul de hrubă, s-ar mişca dezlegat de duhurile beznei şi ar păşi din nou spre căldură, şi lumină şi viaţă.

Goarna de alamă anunţa de patru ori pe săptămînă trecerea factorului rural Pintilie. Era o chemare muzicală, răsfirată peste cîmpuri de pe alt tărîm.

Zaharia Duhu aştepta ştiri nerăbdătoare de la nepot: cînd va termina, cînd se întoarce... Scrisoarea însă sosea rar. Şi era întotdeauna scurtă. Cîteva rînduri pe dosul unei cărţi poştale cu privelişti de poduri arcuite, de palate şi pieţe colcăind de lume, de bulevarde şi gări.

În drumurile lui de odinioară, profesorul Alexandru Opriş îi trimitea altfel de privelişti: săli de muzeu, vitrine de colecţii preistorice, ştiri dintr-o lume care era numai a lor. Petru V. Tudose arăta deosebită predilecţie pentru turnul Eiffel. Iar scrisoarea lui se repeta aproape neschimbat: ***„Am primit banii. Mulţumesc foarte mult. Sînt în ajunul examenelor, ostenit şi cu timpul măsurat. Dar sper că rezultatul va arăta binefăcătorilor mei că nu s-au înşelat ajutîndu-mă să fiu de folos ştiinţei şi***

ţării. Ca întotdeauna recunoscător: Petruţă."

Nu lipsea nimic şi întotdeauna Zaharia Duhu simţea că lipseşte totuşi ceva.

Asemenea răvaşe uscate nu-l mulţumeau. Nu aşa le-ar fi scris el, celor rămaşi într-un sat neştiut de nimeni şi nepomenit în nici o hartă a lumii, dacă dorinţa însetată a tinereţii lui i-ar fi împlinit-o, acum vreo treizeci de ani, Antohie Duhu, omul judecăţilor şi al uricelor din taşca de tinichea.

Cu dreptunghiul de carton pe genunchii plini de noroi scorţos, Zaharia privea depărtările deşarte, unde se stinsese pentru totdeauna părelnica plăsmuire.

Goarna de alamă vestea cu glas subţire, peste întinde-rile melancolice, că domnul factor rural Pintilie a trecut dintr-un sat spre alt sat.

Zaharia Duhu rămînea în neclintire de stană, pe banca din cerdac, pînă cînd îl împresura întunericul nopţii.

Se aprindeau cu sclipiri diamantine stelele inalte.

Nu erau pentru el.

Ochii lui nu ştiau să le mai vadă, de mult, de cînd toate luminile au fost scufundate.

C a p i t o l u l I I

Însă peştele cel mare îl înghite

pe cel mic.

Întîi, au sosit doi ingineri şi patru ajutoare. Au coborît din automobile, sus la curtea Iloveanului, unde i-a primit în capul scărilor stăpînul cel nou, domnul Iordan Hagi- Iordan,

şi domnul avocat Emil Sava, din întîmplare, pen-tru un scurt timp, vădan de scaunul său de prefect.

Luminile s-au zărit aprinse în ferestre pînă tîrziu.

A fost o masă lungă şi însufleţită.

Casa, pustie de atîta amar de ani, s-a deşteptat din somn în glasuri străine şi în veselie de ospăţ.

Slugi proaspăt tocmite, cu îndemînarea învăţată la banchetele de la oraş, cărau farfurii şi sticle, schimbau felurile de mîncare şi se încrucişau printre uşi cu tăvile, într-o fră- mîntare grăbită cum nu mai cunoscuseră de mult aceste ziduri. Au pocnit şi dopurile sticlelor de şampanie.

Deşi ospăţul era intim, numai între oameni iniţiaţi şi veniţi să muncească, nu să benchetuiască, inginerul Dinu Grinţescu nu şi-a putut stăpîni o închinare care-i mînca limba. A vorbit despre progres, despre prosperitatea pe care veneau s-o aducă în mai puţin de doi ani, în aceste pustietăţi rupte din calea civilizaţiei, despre misiunea lor de pionieri. A închinat pentru domnul Iordan Hagi-Iordan, reprezentantul capitalului inteligent şi curajos, oferindu-se să slujească, poate cu riscuri şi cu sacrificii, această primă operă de defrişare a bogăţiilor de atîta vreme ignorate şi nefolosite.

Iordan Hagi-Iordan asculta distrat în capul mesei, cu scobitoarea între dinţi, privind cadrele de pe pereţi, de un-de surîdeau străini şi visători strămoşii lui Boldur Ilovea-nu, în caftane şi giubele din alte veacuri, cu bărbi rotunde şi albe.

Din nou se priveau două lumi. Alte două lumii. Inginerul şi-a adus aminte şi despre aceşti oameni ai trecu-tului, sclavi ai rutinei şi ai unei indolenţe care i-a pierdut.

Ridicînd cupa de şampanie spumoasă, i-a mustrat şăgalnic pe rînd, cadră cu cadcă, pentru tot ce-au lăsat să treacă, pentru tot ce-au făcut şi mai ales ceea ce n-au făcut.

Strămoşii lui Boldur Iloveanu nu puteau răspunde. Au continuat să surîdă în împietrita lor nemişcare în care-i înţepenise zugravii vechi şi stîngaci.

Aşezindu-se jos, inginerul Dinu Grinţescu a aşteptat o strîngere de mînă şi o mulţumire din partea bancherului.

Iordan Hagi-Iordan şi-a aplecat mandibulele puternice spre urechea lui, mustrîndu-l într-un rîs de bas:

— Mă surprinde, ingineraşule! Pentru un om de cifre şi de calcule, mă surprinde acest lirism!... Credeam că am venit să isprăvim aci o afacere şi văd că am dat peste poezie... Să ştii că am să fiu cu ochii pe dumneata. Cu ochii în patru!

Inginerul a rîs şi el, stînjenit.

Pe urmă au vorbit cifre şi calcule.

Tîrziu, cînd glasurile au amuţit şi lămpile s-au stins pe rînd după perdele, în balconul de sus un singur om se plimba cu paşi apăsaţi. Se oprea şi pornea iar. Ţigara groasă de foi îşi aprindea şi îşi stingea vîrful roşu în noapte, ca un semnal de cale ferată.

Iordan Hagi-Iordan, directorul societăţii ***„Voevoda, Roumanian Company for the Development of the Mi-ning Industry, Limited”***, îşi trosnea degetele scurte şi groase, cu o mulţumire a biruinţei totale, pe oare nu avea cui o împărtăşi. Totul se îndeplinise literă cu literă, cum au prevăzut planurile încă tuturor tăinuite. Nu-şi dezvăluise jocul decît în parte, atît cît fusese nevoie. Societatea, pregătită în cea mai desăvîrşită discreţie, avea să fie dată vileagului, abia după primele lucrări.

Iar vestea o vedea irupînd la bursă, să îngroape toate celelalte acţiuni petrolifere, ca un cataclism cosmic.

Din cînd în cînd, după cum se afla la un capăt de balcon sau la celălalt, privea spre cele două ferestre, unde orînduise camere de culcare celor doi mai însemnaţi tovarăşi.

La inginer, lumina stăruia încă. Nu-l prindea somnul. Cu neastîmpăr, îşi revizuia planurile şi calculele, pe care îşi jucase întreaga viaţă. Umbra se zugrăvea pe perdea, ridicîndu-se şi aşezîndu-se la masă. Mîna cuprindea fruntea; pe urmă capul se pleca pe planurile desfăşurate şi iarăşi inginerul nu-şi găsea loc pe scaun, apropiindu-se şi depărtîndu-se de perdea, ca să apară cînd gigant acoperind-o ca o arătare fantastică, cînd micşorat şi topit, ca o umbră nelămurită din care acuşi nu va mai rămîne nimic.

Umflîndu-şi pieptul atletic, Iordan Hagi-Iordan surîdea singur în întuneric, muşcînd între dinţii puternici capătul ţigării de foi.

De acela mai avea deocamdată nevoie. Avea să-l cruţe pentru un timp. La urmă, nici nu era primejdios. El căuta izbînda pentru rezultatul în sine, nu pentru cifra milioanelor, care îi apăreau mijloc şi nicidecum scop. O repe-tase cu naivă avîntare, de nenumărate ori.

„Şi dacă ridică glasul?”

Un gest retezat cu mîna indică soarta inginerului decapitat Dinu Grinţescu, în ceasul cînd ar cuteza vreo împotrivire la planurile unde era despre altceva vorba decît despre progres şi pionierii civilizaţiei.

La cealaltă fereastră, a domnului Emil Sava, lumina se afla stinsă.

Avocatul dormea senin, somnul drepţilor. Visa gîlgîind o dată cu păcura celei dintîi sonde, milioanele care aveau să-l ducă

oriunde şi, înainte de toate, avea să-i pună subsuoară un portofoliu ministerial.

— Dobitocul! rînji Iordan Hagi-Iordan.

Spunînd, lepădase capătul stins de havană peste balcon, cu două degete, aşa cum leapădă el din totdeauna în viaţă, tot ce nu-i mai este de trebuinţă şi de folos.

A doua zi, un camion a deşertat jaloanele tărcate, lanţu-rile de fier şi panglicile de măsurat, precum şi numeroase lădiţe cu scule, păzite ca ochii din cap. Inginerii cu ajutoarele s-au risipit pe cîmpuri.

Satul a aşteptat privind de departe, tot aşa cum se minu-nase odinioară, cînd cei doi străini căutători de comoară păreau că adulmecă plecaţi mirosul pămîntului şi că ascul-tă cu vărguţa vrăjită bătaia unei inimi de aur îngropată adînc, dar vie.

Vestea s-a lăţit ca fulgerul:

— Caută păcură! Au găsit păcură!...

Şi toţi au înţeles că adevărata comoară a lui Zaharia Duhu aici se afla şi n-au cunoscut-o.

Nicachi Sacară dădu pinteni calului, tăind drumul cel mai scurt pînă acasă.

Ajunseră leoarcă de apă: cal şi călăreţ. Zvîrli frîul, fără să mai cheme sluga, şi se repezi pe scări, trîntind uşa de la ***Canţelaria administraţiunei***.

Domnul Iliuţă Sacară ridică speriat ochii de pe con-dicile unde înşira acum socotelile propriei sale gospodării.

— Ce-i, Nicachi, tată? Ce s-a întîmplat?...

Nicachi se uită la părintele său, cu braţele încrucişate.

Rîse demonic, cum nu s-a văzut rîs pe nici un tablou al lui Napoleon.

— Ne-a lucrat, banditul! Ne-a mîncat fripţi, tătuţă!... Ne-a smuls pîinea de la gură, vedea-l-aş întins pe năsălie să-l scuip în obraz!

Domnul Iliuţă se înălţă cutremurat de pe scaun:

— Ce e, Nicachi, lămureşte-mă şi nu mă ţine aşa! E foc la arie! Au ars girezile?... Au scăpat boii în luţernă şi-au crăpat, Doamne fereşte-ne! A încercat vrun ticălos să ne calicească?...

Nicachi păşi cu picioarele lui arcuite de călăreţ pe jos, rîzînd surd, scîrbit de atîta simplitate.

Răspunse, după ce măsură de două ori cu paşi răşchiraţi distanţa de la sobă la uşă şi îndărăt:

— Nu, tătuţă! Nu s-au aprins nici girezile, n-au scăpat nici boii în luţernă să crape, n-a luat foc nici batoza de la arie... Totul e cum nu se poate mai bine!

— Atunci, ce mă bagi în boale, cu istoriile acestea ca la teatru, dragă Nicachi? îşi dădu drumul la loc pe scaun domnul Iliuţă, răsufiînd uşurat. Ce s-a întîmplat? Cine-a putut să ne lucreze şi să ne smulgă pîinea de la gură?... Nu cumva (şi din nou îl cuprinse îngrijorarea)... nu cumva, actele făcute de domnul avocat Sava au vrun clenci şi ne mai scoate datori să plătim încă un rînd de parale Ilovea- nului? Mă tem că asta-i şi nu m-aş mira...

— N-avea nici o teamă in această privinţă! îl îmbărbătă perfid Nicachi. Domnul Emil Sava, ca un om drept şi avocat cinstit ce este, a făcut actele aşa ca să nu le mai desfacă nici dracul şi nici Antohie Duhu, dacă s-ar scula din pămînt! Putem să-i mulţumim şi să-i rămînă recunoscător neam de neamul nostru, cum i-o doresc şi nădăjduiesc să-i pot plăti odată şi odată.

— E tocmai ceea ce spuneam şi eu! întări domnul Iliuţă Sacară, care nu era omul nuanţelor, să priceapă amarul din glasul feciorului. Aceasta o spuneam şi eu, Nicachi!

Qrice-ar scorni unii şi alţii pe socoteala lui, s-a purtat cum nu ne aşteptam şi ne-a îndatorat pe veci. Fruntea moşiei!... Uşor îi era s-o oprească pentru el sau pentru domnul aceste, Iordan Hagi-Iordan... Nu! Om cinstit şi drept, fiindcă a apucat a spune că putem alege noi după pofta noastră, şi-a ţinut cuvîntul, chiar dacă a văzut că a dat greş. Nici n-a clipit, cînd i-am arătat pe plan lotul nostru! L-am simţit că oftează în sinea lui, dar nu s-a dat pe faţă... Adu-ţi aminte! Atîta numai a spus: „Pentru mine, cu- vîntul dat face mai mult decît un act întărit cu zece peceţi!" Am mers şi am făcut actul. Ţi-o pot spune acuma! Tot drumul m-am temut să nu-şi ia seamă şi să nu-şi întoarcă vorba... Pe urmă, am înţeles şi eu că aşa om nu întîlneşti de două ori în viaţă.

Nicachi Sacară îşi ascultase părintele, clocotind de atîta orbire. Îl lăsă dinadins să isprăvească, ascultîndu-l cu un amar surîs şi storcîndu-şi între degete bubuliţele roşii din obraz.

Cînd domnul Ilie termină elogiile avocatului Emil Sava, Nicachi îl întrebă cu sarcasm:

— Cu alte cuvinte, acest domn Emil Sava este binefăcătorul nostru? Cel mai mare binefăcător!

— Într-un fel da! Pentru ce-a făcut la vînzarea moşiei şi pentru ce-a făcut el şi în alte prilejuri! răspunse domnul Iliuţă cu nevinovăţie.

— Mă strînge de gît atîta orbire! izbucni Nicachi, re- luîndu-şi poziţia de Napoleon şi lovind cu mînie şi cu călcîiul cîinele de vînătoare care dormea la picioarele lui Iliuţă.

Cîinele îl privi cu o blîndă mustrare şi se refugie sub pat, la adăpost.

— Ce orbire, Nicachi? Ce orbire?... începu să-şi piardă răbdarea domnul Iliuţă Sacară.

Nu mă tot fierbe atîta, că nu merge teatru cu mine! Spune ce ai de spus şi isprăveşte! Mie marafeturi de aceste îmi plac pe pînză la cinematograf, unde plătesc parale să văd comedianţi că-şi fac bine meseria lor. Acolo, da!... Aicea acasă, nu-mi fă mie pe comediantul, că nu plătesc, Nicachi, tată!

— Ai plătit mai mult decît îţi închipui! rosti cu milă Nicachi, crăcănîndu-se cu picioarele arcuite de călăreţ şi privindu-şi părintele, în creştet. Ai plătit, tătuţă, atîtea parale cîte n-au să aibă neam de neamul nostru, ca să-ţi joace comedia comediilor unul ca domnul Sava, al dumitale!... Văd cu durere că încă n-ai priceput. Atuncea să ţi-o spun eu, dacă n-ai avut ochi de văzut. Ştii dumneata de ce-a fost darnic şi mărinimos domnul Sava cu noi?... Fiindcă pămîintul acela nu-i trebuia lui şi tovarăşilor săi. Pentru dînşii nu făcea două parale! Ni l-o dat să ne astupe gura şi să nu rîvnim la alt pămînt. La acel pe care şi l-au oprit lor. Şi ştii pentru ce şi l-au oprit?... Spune, te rog, tătuţă, pentru ce-ţi închipui că şi-au oprit ei pămînturile cele mai seci şi fără de preţ?

Nicachi Sacară aştepta un răspuns.

Domnul Iliuţă Sacară se scărpină cu degetul mic după ureche, ca şi cum de acolo putea să-şi gîdile o idee. Ideea nu veni.

— De!... Asta numai baba Maranda Cuţuianca poate s-o ghicească!

— Să ţi-o spun eu, fiindcă acuma nu mai avem nevoie de baba Maranda!... Le-au trebuit pămînturile acelea, fiindcă acolo se află păcură, tătuţă!... Păcură, gaz, ben-zină, adică milioane, sute de milioane, aur să-l cari cu furgonul. Asta se află acolo!... De la asta ne-au înlăturat dumnealor, cu mierea pe buze şi cu dărnicia în inimă. Acum ai înţeles, tătuţă? Să mergi şi să-i vezi, că face!... Să-i

vezi cum măsoară şi cum pun semne... Au venit şi ingineri. Mîine au s-aducă maşini de sfredelit pămîntul. Poimîine are să curgă aurul!... Şi noi, ca nişte blegi ce sîntem, avem să stăm la o parte şi să-i privim cum se umflă la pungă din neghiobia noastră. Iată pentru ce trebu-ie să-i păstrăm recunoştinţă domnului avocat Sava, bine- făcătorul nostru şi al neamului nostru!... Mai spune! Poate mai ai ceva de spus?...

Încremenit pe scaun, domnul Iliuţă Sacară asculta cu gura căscată, încă nepricepînd deplin, cît de măiastră a fost tactica răbdurie a complicelui şi binefăcătorului său Emil Sava.

Mintea-i era deprinsă să lucreze încet, ca plugul cu boi, cind desţeleneşte brazdă nelucrată.

Tîrziu abia se dumiri, iar acesta într-un chip cu totul ciudat şi cu o dezinteresată admiraţie:

— Halal de aşa cap, Nicachi! Aista ajunge ministru, cum mă vezi şi cum te văd!...

— Aceasta găseşti dumneata de spus, tătuţă? se căină deznădăjduit, Nicachi.

— Mai am şi eu altele de spus, copile! Dar ce mi-ar folosi să le spun?... Putea să ne lucreze şi mai rău. Bine că ne-a lăsat fruntea pămîntului... Eu tot numai în plugărie am încredere! Cu ea am crescut, ea m-a hrănit şi, slavă Domnului, n-avem de ce ne plînge. Cind mi-a dat tata drumul în lume, mi-a pus o legăturică în mînă, cu trei rînduri de schimburi. Şi acuma, vă văd pe toţi la rosturile voastre şi muncim pe moşia noastră. O sută douăzeci de fălci, mi se pare mie, Nicachi, că tot nu-s ceva de lepădat...

Nicachi ridică ochii desperaţi în tavanul care ţinea loc de cer. N-avea cu cine vorbi.

— Dar dumneata nu te gîndeşti că o singură sondă face cît o moşie de cinci mii de fălci?...

— O fi, copile, nu zic ba! Eu tot în plugărie am mai multă încredere.

— Uff! Cine să mă înţeleagă şi cine să mă ajute?... se smulse de păr Nicachi Sacară, uitîndu-şi demnitatea napoleoniană. Eu aceasta nu pot s-o înghit! Nu merge! Mi s-a oprit aci...

— Bine, nu înghiţi, Nicachi! spuse domnul Iliuţă cu nepăsare, plecîndu-se din nou pe coloanele cifrelor din condică. Dacă nu poţi înghiţi, nu te sileşte nimeni să înghiţi! Mie mi se pare însă că tu ai fost cel care cereai mai amarnic lotul nostru de moşie. Spuneai că în ruptul capului nu înţelegi să te prostească domnul Emil Sava, cu altul. Te-a ascultat şi nu te-a prostit! Nu înţeleg de ce te plîngi şi-l învinuieşti.

Copilul se uită la părinte cu ură.

Amintirea aceasta nu-i era plăcută, mai ales în aseme-nea ceas.

Ieşi trîntind uşa, încălecă şi porni să urmărească mai departe ce fac inginerii şi prin ce locuri măsoară.

Un plan se lămurea, pe măsură ce-şi strivea bubuliţele roşii între degete. Unde văzuse el înfipte jaloanele tărcate, erau vecinătăţi de pămînturi vechi, răzăşeşti. Domnul avocat Emil Sava iscodise anul trecut prin unul şi prin altul, să încerce schimburi, pe alte ogoare, de la alt hotar al moşiei. Spunea să aceasta e dorinţa proprietarului celui nou, să-şi rotunjească un singur trup, lepădînd colţurile forfecate de expropriere. Gospodarii se lăsaseră greu. Parcă presimţiseră ceva, măcar că pămînturile oferite în schimb erau nemăsurat mai de preţ. Acum, cît mai e vreme, Nicachi Sacară se hotărî să adune toţi stăpînii de ogoare vecine, într-un singur

mănunchi, să ţină piept îm-preună la toate ispitele domnului Emil Sava.

Inginerii tîrau lanţuri şi băteau ţăruşi provizorii de hotar, lîngă viroagele sterpe şi sparte de săpături, movili şi lută-rii, ale lui Zaharia Duhu.

,,Cu nebunul nu-i de înţeles! îşi muşcă mustăcioara în sfîrc Nicachi. Dacă a fost să izbîndească cineva, acela era inginerul, fostul lui prieten şi camarad de şcoală. După cum se arată lucrurile, n-au ajuns la o înţelegere. Inginerii se opresc la hotarul lui. Şi Grinţescu, de doi ani de cînd tot vine şi se duce, de nu pricepeam ce l-a apucat pe-un străin dragostea de aceste locuri, nici nu se opreşte acasă la Duhu, unde era primit şi ospătat. În sminteala lui, de bună seamă că nu vrea să ştie deocamdată de altceva decît de comoara pe care o caută... Rămîne să încercăm cu bătrîna. Zgripţoroaica e hapsînă la bani, cum i-a fost tot neamul! Şi pînă atunci, să încercăm undeva mai aproape şi poate mai uşor...”

Nicachi Sacară se trezi surîzînd, cu un început de nădej-de.

Lăsă calul la pas şi scoase din buzunar o oglinjoară mică de tablă, unde îşi cercetă chipul şi frizura. Scuipă în palmă şi îşi netezi cărarea. Pe urmă, întoarse oglinda, care avea pe dos un harap rînjit cu dinţii alcătuiţi din mărgele albe potrivite în gingiile lor numai cu mare greutate şi meşte-şug. „Dacă din trei ori, îi aşez toţi dinţii, pot merge fără grijă”, îşi puse la încercare norocul. O dată a dat greş. Dar n-a fost nevoie de a treia încercare. La a doua, harapul îi rîse cu dantura de mărgele întreagă.

Feciorul domnului Iliuţă Sacară dădu pinteni calului şi porni la trap, de-a curmezişul imaşului, spire casa lui Ale-cu

Toader precup a Dăscăliţei, care nu avea numai o coda-nă, cu ochi genaţi şi negri-albăstrui ca pana. Mai avea şi opt hectare de pămînt ticălos şi stricat de ape, dar exact pe hotarul înfipt cu beţele învristate roşu şi alb.

— Ce vînt, domnu Nicachi?... îl întîmpină gospodarul, spătos şi cu fruntea pleaşă, deschizîndu-i poarta şi dînd gură la cîini.

— Moş Alecu, un vînt bun şi o veste norocoasă! rosti Nicachi, sărind din scări ca un brav călăraş cu schimbul.

În uşă se ivi, o clipă, o catrinţă neagră cu dungi roşii.

Pc urmă uşa se trînti şi în casă se auzi un chicot de rîs.

C a p i t o l u l I I I

Ajunge un singur demon, ca să tulbure toate somnurile.

— Ei, jupîn Leiba, de data asta ţi-a pus patriarhul Abraham mîna-n cap!... rosti din prag baciul Timofti Gîţulea, săltindu-şi tohoarca miţoasă pe umeri.

— Şi de ce, mă rog? De ce mi-o pus mîna în cap, bade Timofti?... se apără Leiba Ţudic, de după tejghea. Asemenea vorbă o aud eu a treia oară într-o săptămînă şi nu pricep de ce mă fericiţi toţi, parcă v-aţi sfătuit...

— Ha? Că nu-nţeleg ce boscorodeşti acolo?... întrebă baciul, apropiindu-se şi făcînd pîlnie din pumn la ureche, fiindcă surzise de-a binelea, în ultimul timp.

— Zic: de ce mă fericeşti? răcni Leiba Ţudic, lungind gîtul subţire, sub cununa de covrigi calcificaţi.

Timofte Gîţulea căută un loc pentru pălăria unsuroasă şi lată ca o roată de car.

După ce-i găsi cuier, rîse gros, scuturîndu-şi pletele albe pe ceafă:

— Văd că neamul dumitale, jupîn Leiba, e făcut numai să se tînguie şi să se căineze, ca la apa Vavilonului! Fierbe tot satu de ce noroc a dat peste el, iară dumneata stai şi te vaieţi, sub nişte covrigi uscaţi. Cum adică?... Vine lume nouă, au tăbărît meşteri să facă fabrică de gază şi de alte drăcovenii; are să curgă păcura şi paralele ca apa pe gîrla Voievodesei, şi dumneata nu găseşti altceva de răspuns la toate acestea, decît să ridici mîinile la cer şi să oftezi?... Sparge păreţii, jupîn-e Leiba, lărgeşte prăvălia, adă marfă proaspătă!... Aici are să fie un alişveriş, de n-ai să dovedeşti cu jupîneasa Sara şi cu toţi pruncii împreună, cîntărind şi adunînd sutarele la tejghea! Din partea mea, eu ţi-am dat un sfat de pe acuma, să-ţi aduci de la tîrg musai o ladă de fier... Una groasă şi grea, să n-o poată sparge lotrii şi nici să n-o poată căra cu dînşii... Pînă acum, te-am cruţat că n-aveam ce-ţi lua alt decît nişte perne roşii de puf şi covrigii aceştia în care să-mi rup dinţii mei de moşneag. Dară de acuma, mă tem că am să vin într-o noapte uns cu funingine ca în cele tinereţi nebune ale mele şi-am să mă dau de-a dreptul la saltar, fiindcă ştiu că n-are să-mi fie osteneala degeaba...

Baciul avea gust de vorbă şi de glumă, ca orice om al singurătăţilor, coborît să-şi uite de pustietăţile lui.

Dar Leiba Ţudic asculta gînditor şi tăcut. Pritoci o litră de rachiu fără să mai aştepte glas de la muşteriu, puse sticla verzuie pe masă, clăti păhărelul în muchii şi oftă, trăgîndu-şi unghiile prin barba rară.

Timofte Giţulea avea dreptate. Tot satul fierbea.

Pe el, însă, asemenea prefaceri repezi îl nelinişteau.

— Noroc, domnu Ţudic!... închină baciul. Şi la anul, să văd aici o prăvălie cu două rînduri şi cu lumină pe sîrmă. Aşa cum am văzut eu la tîrg şi mult m-am minunat. Învîrţi de-un bumb alb şi s-aprinde beşica de sticlă, fără chibrit şi fără scăpărătoare...

Domnul Leiba Ţudic clătină din cap pesimist, vorbind încet, mai mult pentru sine:

— Prăvălia aceea, cum o vezi dumneata, bade Timofti, are să vină altul ş-i altul are s-o facă!... Eu n-am cap şi parale pentru aşa ceva. Şi oamenii au să-l părăsească pe Leiba Ţudic, cu dugheana lui ticăloasă, ca să se ducă la prăvălia de peste drum, care are să aibă lumină pe sîrmă cum zici dumneata şi poate chiar gramafon care cîntă cu cui... Ce-au să mai caute ei la mine? Nişte bulgări de sare şi zece metră de fitil pentru lampă. Nişte sticle goale şi două chile de orez, două de stafide, nişte roşcove pentru copii şi oleacă de sopon... Cu asta nu se-mbogăţeşte Leiba Ţudic, cum nu s-o-mbogăţit nici pînă acum...

Vorbind, Leiba Ţudic privi cu amar, de jur împrejur, pereţii cu rafturi goale, toată dugheana lui strîmtă, calică şi întunecoasă.

Baciul, care nu auzise bine, înţelese în felul său:

— Asta-i, jupîn Leiba! Bine-ai vorbit! Dai pereţii jos şi înalţi dugheana arătoasă. Aduci marfă care are căutare. Rachiul dumitale-i fain, vinul aşijderea. Oamenii te-au iubit, fiindcă nu i-ai înşelat la cîntar şi la măsură, i-ai păsu-it şi i-ai scris la condică. Aceasta e un lucru drept şi dînşii o ştiu şi-o vorbesc... Nu-ţi rămîne decît să cîştigi şi muşteriii cei noi, care vin cu alte gusturi, subţiri.

— Nu mă mai amărî şi dumneata, bade Timofti!... gemu Leiba Ţudic. Muşteriul cel

vechi uită că l-ai păsuit şi i-ai scris la condică, atunci cînd se află la nevoie şi la necaz. Dacă vine altul să-i ia ochii, se duce acolo şi te lasă să mori de foame, cu nevastă şi copii, pînă ce vine percep-torul să-ţi vîndă la darabană şi pernele de sub cap. Eu gîn-deam să mor aicea, în liniştea şi în calicia noastră. Şi iacă vin nişte oameni din toată lumea, să aducă tulburare, şi lăcomie, şi concurenţă, parcă nu le ajunge ţara cît e de mare...

Timofte Gîţulea turnă alt pahar şi închină, după cum vedea el lucrurile:

— Hai noroc, jupîn Leiba!

— Norocul meu, l-a mîncat domnul acela Hagi-Iordan, care-o mîncat poate şi norocul altora!... suspină Leiba Ţudic, retrăgîndu-se la condicile lui de după tejghea.

Baciul rămase de unul singur, turnînd şi cinstind la masa din fund.

Domnul Leiba păru că a aţipit cu fruntea în palmă, în ungherul întunecos, printre cutii goale de tablă şi clondire cu băuturi vărsite. Din cînd în cind gemea ca prin somn, deschidea ochii speriat şi îşi freca repede barba rară.

Pe urmă, iarăşi ochii i se micşorau şi chipul lua o înfăţi-
şare de adîncă suferinţă.

Durerea lui era mai mare decît o spunea şi decît bănuiau alţii. Din toată puzderia de odrasle mărunte, doi se ridica-seră mai răsăriţi, şi amîndoi, în loc să-i stea într-ajutor, îi aduceau alte griji şi necazuri. Unul isprăvise şcoala de co-merţ şi nu se gîndea să se întoarcă acasă, aşa cum îl pregă-tise să ajute şi să lărgească negoţul părintesc. Vorbea nu-mai despre bancă, despre slujbe de la oraş, purta bastonaş cu mînerul de os, învăţase să danseze toate jocurile la mo-dă, se ducea la baluri şi avea planuri americane.

Deocam-dată îşi cîştiga viaţa singur, ajutor de ajutor de contabil, ceea ce tot însemna ceva pentru un început, cînd Rocke-ffeler a purces numai cu meseria de văcsuitor de ghete. Dar domnul Leiba Ţudic nu visa pentru feciorul lui aseme-nea măreţii ameţitoare; el l-ar fi vrut alăturea de dînsul, la tejghea, ajutîndu-l cu mintea şi cu învăţătura, cum să lăr-gească prăvălia şi de unde să scoată capital, pentru a ţine piept concurenţii de mîine. Îi scrisese. Îl chemase. Moişi-lică a răspuns că el nu poate să se mai întoarcă într-un sat ticălos şi sălbatic, unde sar cîinii pe neaşteptate de după gard să-ţi rupă pantalonii şi unde nişte oameni primitivi trăiesc ca în triburile Africii, după cum a învăţat la şcoală şi se poate vedea la cinematograf !

Celălalt fecior, de-al doilea, Abeles, se arăta încă mai duşman nădejdilor părinteşti.

Mai avea un an pînă să sfîrşească liceul, purta ochelari, citea cărţi cu scoarţele roşii, şi în loc să se îngrijoreze de viitorul lui şi de ziua de mîine, nu-şi găsea astîmpăr şi somn de grijă pentru viitorul omenirii. Umbla cu o bluză de satin negru, cu o claie de păr zbîrlit şi roşcat, îşi dispreţuia fratele mai mare cu pantalonii lui pe dungă şi cu dansurile lui la modă.

— Copilul acesta are să ne bage în pămînt! lăcrima madaim Sara, ştergîndu-şi cu dosul palmei grăsulii şu- roaiele de pe faţa rotundă şi albă, cînd Abeles, în vacanţă, pomenise despre revoluţia mondială. Ne-am rupt pîinea de la gură, să iasă un bolşevic şi un om primejdios!...

Tînguirea se adresa către domnul Leiba Ţudic, care asculta tăcut, îşi privea feciorul şi ofta.

Dar răspunsul venea de la Abeles, tăios şi ameninţător:

— Staţi, nu vă speriaţi, că acestea sînt deocamdată numai vorbe!... Toată lumea mă socoate un copil şi nu mă ia încă în serios. Mîine aveţi să vedeţi. Mîine cînd o să putem trece la fapte...

Madam Sara izbucnea mai amarnic în plîns şi mai cumplit se văita printre sughiţuri:

— Mîine au să vină jandarmii şi au să te aresteze; au să ne ducă pe toţi la gros şi au să ne închidă dugheana... Abeles, tu n-ai inimă! Tu ai să fii nenorocirea noastră... N-ai milă de fraţii tăi mai mici, pe care are să-i arate lumea cu degetul şi au să-i bată cu pietre? Abeles, pe cine-am hrănit eu oare cu lapte de la pieptul meu?...

Abeles surîdea cu milă, clipind miop sub ochelarii bombaţi. Atîta ignoranţă şi laşitate îl dezgusta.

— Sînteţi născuţi să rămîneţi slugi toată viaţa! rostise strîngînd din umeri.

— Ce-ai zis? Mai spune o dată! ridicase mîna domnul Leiba Ţudic, înălţîndu-se în picioare.

— Să nu-d baţi, că aista e în stare să facă la moment o mare nenorocire! intervenise madama Sara, punîndu-se între tată şi fiu.

Domnul Leiba Ţudic lăsase mîna să cadă, fără să lovească.

Abeles continuase să surîdă misterios şi dispreţuitor, bîgîndu-şi nasul subţire în cărţile sale.

Aceste întîmplări şi le amintea domnul Leiba Ţudic, de-a fir-a-păr, cu ochii întredeschişi, sub cununa lui de martir, împletită din covrigi uscaţi. Şi înţelegea că are acum de luptat cu două rînduri de duşmani: cei din casa lui şi cei de-afară.

Bătrîneţea i se anunţa înveninată şi Iehova îl părăsise.

— Asta n-am meritat-o! vorbi singur, tresărind şi scăr- mănîindu-şi repede barba rară.

Baciul rîdea şi el singur, scurgînd fundul sticlei în paharul cu muchii.

— Rîd, jupîn Leiba!... Poate vrei să ştii numaidecît de ce rîd eu acuma?

Domnul Leiba Ţudic lărgi ochii obosiţi, fără gene, şi rosti cu amar:

— Dumneata rîzi, fiindcă nu te atinge viaţa! Ce-ţi pasă dumitale?... Ai optzeci de ani şi arăţi mai voinic ca mine. Dumneata n-ai concurenţă, fiindcă nu vine nimeni să deschidă stînă în faţa stînii dumitale... N-ai copii să te otrăvească şi să-ţi scoată sufletul. Poţi rîde şi ai de ce mulţumi vieţii, care te-a iertat chiar şi pentru cele ce-ai păcătuit, după cum au uitat şi te-au iertat şi legile omeneşti. Dumneata eşti un om fericit, bade!... De aceea, poţi să rîzi de unul care se căinează ca mine.

Timofte Gîţulea nu auzise nimic din cele grăite de domnul Leiba Ţudic, dar ştia, şi fără să audă, că negustorul tot n-a înţeles de ce rîde.

Înălţă sprîncenele spre el şi îl lămuri:

— Rîd, jupîne Leiba, fiindcă văd că aicea este ascuns un drac în pămînt!... Odată dracul acela se chema comoară! Acuma se cheamă păcură!... Dar nici dracul nu dă pace oamenilor, nici oamenii nu-l lasă pe el în pace. Numai că trebuie să se răpună unul pe altul... Spuneam noi că Zaharia Duhu a căzut la sminteală, căutînd comoară unde nu-i... Acuma se vede că avea el oleacă de dreptate. Era comoară, dar nu ştia nimeni ce fel de comoară anume...

— Comorile se plătesc cu viaţă de om! rosti, înfiorîn- du-se, domnul Leiba Ţudic. Acum zece ani o venit şi-a pierit aicea un venetic din

toată lumea. Poate a fost un semn, pe care e bine să-l ştie şi domnul acela, Iordan Hagi-Iordan!

— Eu nu aud ce tot descînţi acolo, jupîne Leiba!... rîse gros baciul, bătînd cu fundul sticlei în masă. Vorbim fieca-re pentru sine... Pînă una-alta, schimbă altă litră şi um- ple-mi clondiraşul acesta, fiindcă am să-l duc în deal la nişte băieţandri de-ai mei, de lapte, pe care musai trebuie să-i înţărc!...

Domnul Leiba Ţudic schimbă sticla deşartă cu o măsură plină, pregăti şi clondiraşul pentru ajutoarele baciului din deal, care trebuiau neapărat înţărcate. Pe urmă, rezemat de uşor, privi în drum frămîntarea de camioane şi de automo-bile trecînd parte spre curtea Iloveanului, parte spre pripoarele însemnate de ingineri.

Sus, la conac, Dinu Grinţescu, printre grijile lui mai aprinse, găsise totuşi vreme să schimbe şi oarecare orînduiri în aşezările de o jumătate de veac părăsite.

Iordan Hagi-Iordan n-avea nevoie de-o casă de ţară, pentru el. Îl aştepta o vilă la Sinaia, alta la Constanţa, un
conac boieresc pe valea Oltului, cu faţa spre apă.

Casa de aici o pregătea deocamdată pentru ingineri şi pentru birouri, pînă cînd se vor înălţa alte clădiri din temelie, mai largi şi la loc potrivit, după planurile societăţii. Treabă de un an, poate de doi.

Pînă atunci, toate braţele localnice tocmite şi cele străine, aduse de pe valea Prahovei şi a Dîmboviţei, pregă- teau bazine de beton, cazane, şi depozite, unde urma să se adune revărsarea celei dintîi sonde, de încercare. Meşterii săpau cu grabă temelia uzinei electrice. Camioanele cărau material, şine de

fier, plăci de schijă, pereţii cisternelor şi tuburile sondei, cu toate maşinile de sfredelit piatră, dinţii de oţel şi motoarele, puse la adăpost, să aştepte sub hangare de scînduri şi prelate de muşama.

Trei meşteri fuseseră despărţiţi de ceilalţi, cu misiunea să dea o înfăţişare mai confortabilă conacului din deal.

Şi spre a sa mare uimire, inginerul Dinu Grinţescu descoperi aici urmele boierului Enache Iloveanu, cu toate încercările lui de prefaceri occidentale, căzute în paragină şi în uitare. Apa captată, ţevi în pereţi, canaluri şi fîntîni de ciment. A fost o joacă să le aducă din nou la folosinţă.

Enache Iloveanu crescu în stima inginerului.

— Acesta a fost un om! declarase cu admiraţie, avocatu-lui Emil Sava. Un adevărat erou şi pionier... Dacă îi călca şi Boldur Iloveanu pe urme, nu mai aveam noi ce căuta aci... Ar fi fost imposibil să nu descopere ce-am descoperit noi. Ce fel de individ era, în definitiv, acest boier Enache?...

Domnul avocat Emil Sava strîngea din umeri.

Nu-şi amintea, decît foarte vag, despre un bătrîn devorat de mania europenizării, aşa cum îl cunoscuse în cei dintîi ani ai carierei sale de avocat. Oricum, era un noroc că murise înainte de a afla cele ce aflase inginerul Dinu Grin-ţescu şi a fost alt noroc că Boldur nu-i călcase pe urme.

Cei patru lei de bronz începură din nou să împroaşte apa vie din gurile deschise şi spălate pe dinţi cu o perie aspră de parchet.

Într-o seară, luminile aduse pe sîrmă de la un mic şi provizoriu motor cu benzină, se aprinseră festiv în băşicile cu sticlă, aşa cum

văzuse baciul Timofte Gîţulea numai la tîrg. Era cel dintîi modest aperitiv al civilizaţiei.

În planurile inginerului, satul avea să se bucure de lumina electrică, gratuită, trasă de la uzina societăţii.

— Gratuită, trei ani!... rectifică domnul Iordan Hagi- Iordan. Pînă cînd au să-i prindă gustul şi au să-i simtă nevoia. Pe urmă, îi trecem la tarif şi la contoar... N-am venit aci să facem filantropie! O spun din principiu, nu pentru sumele care n-au nici o importanţă. Oamenii nu trebuiesc nărăviţi cu pomenile!

Inginerul înclină capul şi înlătură o discuţie zădarnică, din care ştia că va ieşi biruit. Iordan Hagi-Iordan se ţinuse de vorbă. Avea asupra lui ochii în patru, să-l aducă la realitate, cînd se depărta de la cifrele sale la lirism şi la poezie. Se ciocniseră de cîteva ori şi, întotdeauna, lui Hagi-Iordan îi rămăsese cuvîntul din urmă.

Dinu Grinţescu recunoscu, mai degrabă decît se aşteptase, că i-ar fi plăcut poate să pornească cu altfel de tovarăş la drum. În schimb, domnul avocat Emil Sava plutea în al nouălea cer. Partidul său chemat la guvern îi înscăunase iarăşi în jilţul prefecturii. Aceasta, fără s-o bănuiască, era şi pricina pentru care Iordan Hagi-Iordan îi acorda un termen de graţie, în loc să-l lepede ca un capăt de havană stins.

Domnul Emil Sava mai putea fi folositor. Un proiect vechi, de douăzeci de ani, prevedea construcţia unei linii de cale ferată trecînd prin Piscul Voievodesei, spre valea Siretului, pînă în artera principală; se aflau calculate preţurile exproprierii şi, după valuta de atunci, costul întregii lucrări. Dar planurile zăceau în arhivele ministerului.

Acum chestiunea se cuvenea dezgropată, fiindcă o staţie de drum de fier în Piscul

Voievodesei însemna, pe socoteala statului şi spre binele obştesc, o economie nemăsurată în punga societăţii.

Prin grija lui Iordan Hagi-Iordan, aşadar, ziarele din Bucureşti fură cuprinse subit de o mare durere pentru mizeria în care se pierdea una din cele mai bogate regiuni ale ţării, izolată de arterele principale de comunicaţie. O interpelare energică şi aplaudată în Cameră aminti proiectul părăsit şi somă guvernul să ia aminte la doleanţele populaţiei. Pe de altă parte, sub îndemnul domnului prefect Emil Sava şi datorită spiritului său neîntrecut de organizaţie, o serie de întruniri publice în capitala ţinutului arătase ţării şi amintise încă o dată guvernului că trei judeţe vor deveni pieritoare de foame, dacă bugetul de anul nou nu le face cadou un tren şi o gară.

Cu prilejul remanierii, a fost pomenit şi numele domnului Emil Sava, ca un foarte serios şi pregătit candidat la subsecretariatul Comunicaţiilor.

Portofoliul îl luase altul.

Dar domnul Emil Sava avea acum un drept cîştigat, la o remaniere viitoare. Şi Iordan Hagi-Iordan căpătase făgădiuiala candidatului mai norocos, că proiectul mucezit de douăzeci de ani în arhive va trece pe masa Consiliului de Miniştri.

Grija binelui obştesc se afla astfel pe mîini bune.

O mică sămînţă de nelinişte, ca un grăunte de neghină, juca uneori neplăcut în cugetul domnului avocat şi prefect Emil Sava.

La toate actele pentru cumpărarea moşiei de la Boldur Iloveanu, pentru partea sa semnase un locţiitor adus de Iordan Hagi-Iordan. Un om care nu i-a inspirat de la început nici o încredere, după chipul prelungit şi scofîlcit, cu pieliţa verzuie, după

ochii scufundaţi în orbitele cer- cănate şi după şuviţa de păr căzută pe ochi.

Cînd a dat mîna, i-a rămas o senzaţie rece şi umedă neplăcută, ca o atingere de broască. Numele îi suna cunoscut, din afaceri mari, dar tulburi. Iordan Hagi-Iordan îi ghicise şovăiala.

Îi luă orice preîntîmpinare de pe buze.

— E omul meu şi poţi să ai încredere, mai multă decît în fratele dumitale! De altfel, o simplă formalitate, fiindcă nu ştiu ce prejudecată te opreşte să iscăleşti singur şi să apari cumpărător, pe faţă. Aceasta, ţi-am spus-o de la început, îmi pare o politică naivă de provincie... O judecată de struţ.

A semnat omul adus de Iordan Hagi-Iordan, cu numele lui grecesc. Şi atunci i s-a părut că a făcut bine.

Pentru reputaţia lui politică în judeţ şi pentru intere- sele lui de avocat nu era nici prudent, nici elegant, să apară cumpărător făţiş al unei părţi de moşie pe care el o administrase în tovărăşie cu domnul Iliuţă Sacară; moşie care se vindea ca teren agricol pe un preţ ca atare şi care, peste noapte, avea să devină teren petrolifer, cu valoarea înmiită. Contrascrisoare are la mînă. Dar folo- sirea unui asemenea document ar scoate la lumină tocmai ceea ce a voit el să apere de ochii şi de judecata lumii. S-au împlinit doi ani. Peste puţin va erupe cea dintîi sondă. Iordan Hagi-Iordan nu mai pomeneşte nimic.

E singurul grăunte negru de nelinişte, care tulbură uneori somnul domnului avocat şi prefect Emil Sava.

O dată a simţit nevoia să afle părerea şi sfatul tovarăşului inginer...

Dinu Grinţescu a scos ţigara din gură, ridicînd ochii de pe hîrtia ceruită a planurilor şi privindu-l cu mare uimire:

— Aud, ceva nostim, prietene Sava... Cum? Dumneata, avocat, vii să mă consulţi pe mine asupra actelor încheiate de dumneata ca avocat? Dar bine, monşer, eu sînt inginer şi în materia mea pot da consultaţii oricui, dumitale şi altora. Dar în materia despre care mă întrebi sînt mai chinez decît orice răzeş de aici, din Voievodeasa, cîţi s-au judecat din tată-n fiu. De altfel, întrebarea dumitale ar trebui să-mi dea de gîndit. Ar fi ceva nostim...

— Ce-ar fi nostim?... întrebase, neliniştit, domnul avocat Emil Sava.

Inginerul urmărise fumul ţigării cu ochii îngînduraţi, pe urmă risipise aţele albastre cu mîna, ca o viziune neplăcută.

— Ar fi nostim!... Eu m-am dat pe mîna dumitale, bazat pe competenţa şi experienţa dumitale de avocat. M-ai pus să semnez, am semnat! În asociaţia noastră, trebuie însă să recunoşti, că eu am adus ceea ce nu era în puterea nimănui să aducă. Secretul de aci, din pămînt. Nu l-am descoperit datorită hazardului, cum se întîmplă. Am venit de-a dreptul, ca la o cunoştinţă veche. Altfel, ar mai fi putut să zacă încă o sută şi o mie de ani... Îţi aminteşti cît a trebuit să lupt cu dumneata ca să te conving că veneam cu o siguranţă, nu cu o presupunere?

— Cine ar fi putut să-şi închipuiască atunci? se scuză Emil Sava, răsucind şi sunînd cheile în buzunar. A fost un plocon căzut din cer!...

— Crezi? zîmbi inginerul. N-a fost nimic căzut din cer. Pentru dumneata poate! Pentru mine a fost însă ploconul îngropat aici, în pămînt, de unde aveam să-l scot numai cu multă cazană. Dar nu despre aceasta e vorba... Ştiu atît, că la început nu puteam să te conving. Pe urmă, nu te-am putut domoli, să ai răbdare şi să aştepţi, ca să lucrăm cu prudenţă şi tact.

— N-ai avut de ce te plînge! protestă Emil Sava. Cînd am înţeles cum stau lucrurile şi că e vorba de treabă serioasă, ţi-am dovedit ce poate şi capul meu, mi se pare...

— Aşa am crezut!... încuviinţă inginerul. Ceaţi făcut mai apoi, ca să ajungă aproape tot terenul în stăpînirea noastră şi cu ce preţ, vă priveşte. Eu sînt pentru diviziu-nea muncii şi a rolurilor... Te-am ascultat şi mă simţeam fără grijă. Acum văd că eşti neliniştit de soarta dumitale! Ce să mai cred despre chipul cum vei fi ştiut să-mi asiguri drepturile mele? Ar fi nostim... Prietene Sava, hai să consultăm un avocat!

Inginerul încheiase rîzînd, fiindcă, pentru moment, mai mult decît venituri şi contracte, el căutase şi găsise în Piscul Voievodesei o mare izbîndă a ştiinţei şi a meşteşugului său.

Domnul Emil Sava însă, pe hîrtia închisă în sertarul biroului, păstra dimpotrivă o socoteală amănunţită, cît venit pe lună, pe zi, pe ceas şi pe minută, poate reprezenta o sondă, zece şi o sută de sonde.

Nu se putea împăca deci atît de uşor cu ideea unei biruinţe platonice.

La neliniştea de adineauri, propunerea ironică a asociatului, să consulte un avocat, pusese sare pe rană.

Cuvîntul era aruncat în glumă. Dar cuvintul rămăsese şi îl rodea...

Despre Iordan Hagi-Iordan ştia multe. În lumea băncilor, a petrolului şi a bursei, avea un nume: Rechinul. Şi, într-adevăr, înfăţişarea i se potrivea poreclei. Cu dinţii lui feroci, cu ochii mici, cu rînjetul şi cu neîndurarea faţă de tot ce întîlnea înainte-i, apărea ca o grandioasă fiară de pradă, creată pentru apele adînci şi vaste, pentru furtunile cu prăbuşiri şi naufragii, prin care domnul Emil Sava, cu micile sale viclenii de avocat şi

de politicastru provincial, cerca şi el să se strecoare ca un biet peştişor inofensiv, cu gingii de cartilagiu şi cu înotătoarele de gumă.

„Hai să consultăm un avocat!”

Inginerul rostise propunerea în derîdere, întorcîndu-se la planurile şi la lucrătorii lui.

Cuvîntul însă rodea, cum roade acum sfredelul de oţel al sondei, străbătînd straturile scoarţei zi şi noapte, să dea peste aurul negru şi gras. Schelele de bîrne încrucişate s-au ridicat albe, încă nepătate, pînă cînd cea dintîi împroşcare de păcură le va da altă înfăţişare decît a unor jucării intacte şi străine decorului străvechi, de munţi, brazi şi pîraie.

În jurul lor, au răsărit gigante rezervoare cilindrice, încheiate din plăci de oţel, văpsite cu miniu.

Pe lîngă aceşti monştri, oamenii apar mici şi fragili ca furnicile.

Sub hangare aşteaptă saci de ciment. Vagonete gonesc duruind pe linii înguste. Există şi o cantină, cu firma albastră şi cu băuturi necunoscute. Există şi un fel de cazărmi cu paturi, de unde un rînd de lucrători pleacă atunci cînd alt rînd se întoarce la odihnă.

Aparatele de foraj lucrează necurmat, scrîşnesc, gem şi împroaşcă nisip amestecat cu apă, pompele gîgîie; echipele se înlocuiesc la fiecare opt ore, telefoanele zbîrnîie între biroul improvizat de scîndură şi între biroul central de la curtea Iloveanului; noaptea se aprind colierele becurilor electrice, o sirenă mugeşte de trei ori în douăzeci şi patru de ceasuri la fiecare schimb; iar sfredelul de oţel ronţăie tenace în stîncile subpămîntene, apropiindu-se cu fiecare clipă de comoara cea

îngropată înainte de toţi regii şi toate comorile de pe lume.

Plăci cu inscripţii înfipte în stîlpi opresc trecătorul din douăzeci de părţi: ***Intrarea oprită. Trecerea oprită. Fumatul oprit!***

Niciodată în Piscul Voievodesei n-au existat atîtea oprelişti.

Plugarii şi-au lăsat încă o dată ogoarele pe seama nevestelor şi a copiilor. S-au tocmit salahori, cărăuşi, ajutoare, cărămidari, zidari şi argaţi, pe lîngă meşterii stră- ini, aduşi de aiurea, care, unii, nu înţeleg nici o vorbă a indigenilor. Cîţiva au încercat la domnul Emil Sava, să afle dacă nu cumva şi pămîntul lor are căutare şi preţ. Cum s-a întîmplat, nici unul n-ar putea să o spună bine: dar toate pămînturile cu căutare şi preţ au fost mai de- mult vîndute, schimbate şi prefăcute, iar lor nu le-au rămas decît ogoarele cu pămînt numai de plugărie.

Au blestemat atunci pămîntul care-i hrănise din tată în fiu cu pită şi mălai; fiindcă prin a lor neştiinţă ajun- sese acum în stăpînirea domnului Iordan Hagi-Iordan, să-l îmbuibe cu o hrană mai grasă. Puţini, doar, au căpătat o nădejde. Acei cu ogoarele sterpe din prunduri, de pe zăvoaiele Voievodesei.

Dar pe aceştia i-a adunat Nicachi Sacară; au făcut legămînt să ţină cu toţii la tocmeală şi pînă acum n-au ieşit din vorba jurată.

Domnul prefect Emil Sava, cînd i-a primit şi i-a ascultat, a strîns din umeri şi a început să joace în buzunar lanţul cu cheile înşirate pe verigă.

Asculta şi tot suna cîte o cheie.

Pe urmă le scoase pe toate şi începu să vînture lanţul morişcă pe degetul arătător.

— Văd că v-a scos din minţi, oameni buni!... rostise cu blîndeţe în glas, aşa s-ar fi spus, cu un fel de milă. Eu vă doresc binele şi vă

sfătuiesc după cum vă dictează interesele voastre. Cu boierul Boldur Iloveanu am fost prieten, cu domnul Hagi-Iordan iarăşi sînt prieten. Dar eu, înainte de prietenie, am pus sfînta dreptate. Aţi văzut?... Cînd a fost vorba la împărţit pămîntul, nu m-am uitat că-s prieten cu Boldur Iloveanu. Am ales fruntea şi v-am dat fruntea. Este?

— Asta-i adevărat!... întăriră cîteva glasuri.

— Îmi pare bine că o recunoaşteţi! Alţii sînt mai in- graţi şi n-o recunosc... Este, aici, o stîrpitură de om, pe care-l cunosc şi căruia îi port eu de grijă. El vă scoate din minţi şi el are să vă ducă la pagubă. Eu ce să vă spun? După cîte am aflat, societatea n-are nici o grabă să cumpere pămînturi. Pentru cît pămînt stăpîneşte ea deocamdată, abia de-are să pridideascâ în zece, dacă nu în cinci-sprezece ani. Vă dă mîna să aşteptaţi pînă atunci?...

Oamenii clătinară din cap:

— Cincisprezece ani n-o durat nici măgarul ţiganului din poveste, cînd l-a fost pus să-l înveţe a răbda de foame şi să beie eu ţîrîita.

— Aceasta v-o spun şi eu!... fu de aceeaşi părere domnul prefect. Peste cincisprezece ani, atunci da, puteţi pune condiţiile voastre şi societatea n-are să aibă încotro. Acuma, se cheamă că voi veniţi s-o rugaţi, nu vă caută ea. Vă convine preţul?... Pun şi eu cuvînt, să mai rupeţi ceva. Nu?... Aşteptaţi!...

Domnul prefect Emil Sava făcu o pauză şi se uită la chei, pe urmă păru că le numără să vadă dacă nu e nici una lipsă la număr.

Le vîrî în buzunar şi îşi aduse aminte ceva ce se vede că uitase:

— N-ar trebui să v-o spun, oameni buni, dar trec şi de data aceasta peste prietenii mei! Numai, vă rog, vorba să nu iasă dintre pereţii aceştia... Uite ce e! Societatea mai are ea o

socoteală, după cîte îmi pare. E la înţelegerea omului că, o dată sondele puse în lucru, au să tragă păcura şi de sub hotarul vostru, fiindcă sub pămînt nu este hotar. Legea n-are nici o putere. Aşa că, după zece ori cincisprezece ani, pămînturile aceste pentru care vă tocmiţi acuma n-au să facă mai multe parale decît o ploscă goală... Eu vă sfătuiesc să vindeţi cît n-are să fie prea tîrziu. Ce-i în mînă nu-i minciună! O ştiţi şi voi. Am auzit — dacă-i adevărat? — am auzit că pe tot locul, în devălmăşie, vă dă mai mult de două milioane. Două milioane în palmă n-a luat nici boierul Boldur pe toată moşia lui, cu tot cu curte şi acareturi. V-o spun şi aceasta, ca să-imi uşurez sufletul, fiindcă vă văd duşi de nas de-o stîrpitură la trup şi la minte ca feciorul lui Iliuţă Sacară.

Oamenii plecară să împărtăşească aceste vorbe şi sfaturi, direct celui zugrăvit cu asemenea cuvinte de ocară.

— Va să zică, mi-a spus stîrpitură?... se frămîntă de mînie Nicachi, bătîndu-şi jambierele cu cravaşa şi simţind că-l înăbuşă pereţii prea strîmţi ai cancelariei. Acuma sînt stîrpitură? Dar acum doi ani eram dragă Nicachi, încoace şi, dragă Nicachi, încolo! Am să-i arăt eu lui, dacă-i vorba pe aşa!... Vrea război pe faţă? Bine, cucoane Emi- lache, ai să ai război pe faţă!

Crăcănat, în faţa ferestrei, cu braţele încrucişate pe piept, îşi fulgeră cu privirea napoleoniană vrăjmaşul nevăzut, pe care numaidecît trebuia să-l răpună.

— Şi ce ne facem acuma? întrebă un gospodar. Aştep-tăm cincisprezece ani?...

Nicachi Sacară rîse superior, ciugulindu-şi bubuliţele
roşii din obraz:

— Cine spune aceasta? N-aţi priceput că n-are să-i rabde inima să aştepte nici cincisprezece luni! Dînşii, grangurii, nu pot s-aştepte, nu voi. Acum se prefac că nu le pasă. Au aruncat o sămînţă de vorbă şi o să lase să rodească. La anul au să vină ei şi au să vă tragă de mînecă!

— Numai să se întîmple şi o minune ca asta! grăi cu neîncredere acelaşi gospodar.

— Vreţi să vă dau înscris la mînă? se supără Nicachi Sacară.

— Păi cu înscrisul dumitale la mînă, ce mare ispravă am făcut? Ce să-ţi luăm? Jamberele?... Nu-i vorba de asta şi de înscris la mînă, coane Nicachi!... Facem şi noi toate prepusurile, ascultăm un cuvînt de ici, furăm cu urechea de colo, să nu ne căim mine că am rămas de căruţă din lăcomia noastră... Deocamdată ascultăm povaţa dumitale şi aşteptăm să vedem dincotro mai bate vîntul...

Nicachi Sacară privea şi el pe fereastră afară, muşcîn- du-şi sfîrcul mustăcioarei, dar nu privea să vadă dincotro bate vîntul.

În vale se deschidea toată furnicarea şantierelor, durui- tul vagonetelor pe linii strîmte, uriaşele cazane roşii, magaziile de scînduri, scripetele şi furgoanele, camioanele cărînd şi descărcînd: o înfrigurare şi o zarvă care pregătea, fără istov, albia pe unde aveau să se scurgă milioanele şi milioanele de mîine — căci Nicachi Sacară, ca şi domnul Emil Sava, ca şi Iordan Hagi-Iordan, nu întrevedea acest spectacol, decît într-un ameţitor joc de cifre cu şapte, opt şi nouă nule, alergînd, înşirîndu-se, aşezîndu-se în coloane, împreunîndu-se şi risipindu-se. Iar de la asemenea orgie aritmetică, Nicachi Sacară fusese înlăturat, să rămînă simplu şi neputincios privitor.

Se întoarse spre oamenii care aşteptau în picioare:

— Care va să zică, fiindcă vă povăţuiesc şi vă doresc binele, domnului prefect a început să nu-i mai placă mutra mea? Mi-a zis stîirpitură?

— Cam aşa, să nu vă fie cu bănat, pufni a rîde un gospodar, cu mîna găvan la gură.

Nicachi Sacară îl fulgeră cu privirea.

— Dumitale, bade Toadere, îţi vine a rîde, în loc să vedeţi cîte trebuie să pătimesc eu din senin!... Mă aş- teptam la mai multă recunoştinţă. Fiindcă trebuie să înţelegeţi o dată pentru totdeauna: tot ce fac eu este numai şi numai ca să nu cădeţi în ghearele acestui Iordan Hagi- Iordan şi ale domnului prefect Sava... Încolo, ce interes am? Pămîntul nostru e în celălalt capăt al moşiei. Eu cu societatea asta de tîlhari, care a venit să vă prade, n-am nici un amestec. Nu pierd şi nu cîştig nimic. Mă doare la inimă, însă, să vă văd legaţi de mîini şi de picioare, în puterea lor. Cît despre domnul prefect, am să-i arăt ce fel de stîrpitură e Nicachi Sacară!

Gospodarii plecară înşirîndu-se pe uşă şi culegîndu-şi beţele rezemate de perete, în sală. Mergeau să se sfătuiască şi aveau o mare problemă de dezlegat cu mintea lor nepricepută. Căci era greu de înţeles, la urma-urmei, de ce i-a pălit pe toţi dragostea de dînşii, şi de ce se întrec toţi să le vrea binele; domnul Emil Sava, pe de o parte, domnul Nicachi Sacară, pe de alta.

Amîndoi vorbeau de recunoştinţă şi amîndoi erau foarte supăraţi pe binele pe care voia să li-l facă celălalt.

— Cum văd eu, măi creştini, pînă la sfîrşit tot noi o să rămînem datori la toată lumea!

oftă cel care rîsese cu palma la gură în ***Canţelaria administraţiunei***.

Ceilalţi tăcură, cu capetele în pămîntul comorilor.

C a p i t o l u l IV

cincilea au sunat au văzut o stea cer pe pămînt. cheia fîntînii Adîn- deschis fîntîna Adîncu- au ridicat un fum, cuptor mare. Şi soa- s-au întunecat de din fum au ieşit care s-au năpustit pre

,, Îngerul al din trîmbiţă. Şi care căzuse din Şi s-au dat la cului şi au lui. Din fîntănă s- ca fumul unui rele şi văzduhul fumul acela. Iar nişte lăcuste, pămînt.”

(Apocalipsa, 9,1-3)

— Ei, Zaharia, tot nu te-ai hotărît să facem pace?... întrebă Dinu Grinţescu, întinzînd mîna.

Zaharia Duhu rămase cu braţele spînzurate de-a lungul trupului.

Atunci inginerul îşi isprăvi mişcarea, ridicînd palma pînă la umărul fostului camarad şi scuturîndu-l cu o prietenie voioasă.

— Ce neam de răzeş încăpăţînat! Mă duşmăneşti şi de mult am renunţat să mai pricep de ce. Îţi întind mîna şi te prefaci a

nu vedea... Zaharia, eu tot cred că e momentul să facem pace!... Haide, uită-te în ochii mei şi spune-mi că acum nu mă mai poţi duşmăni!... Astăzi, mai ales, am nevoie să văd numai chipuri fericite şi vesele! Chiar soarele mi-a pregătit o dimineaţă triumfală... Nu-l vezi? Nu te bucură şi pe tine? Nu simţi că se pregăteşte o zi mare?...

Inginerul Dinu Grinţescu îl scutură cu amîndouă mîi-nile de umeri. Zaharia Duhu se lăsă scuturat, moale ca o păpuşă de cîrpă.

Tîrziu ridică ochii în ochii celuilalt şi omul cel voios îşi pierdu deodată toată voioşia, la această privire goală şi moartă.

— Lasă-mă!... se rugă Zaharia cu un glas abia auzit. Ce ai cu mine?...

Dinu Grinţescu îşi scoase ochelarii albăstrii, de soare, să-l vadă mai bine.

Se încrucişaseră în drum. Zaharia Duhu trecea cu Oarţă spre gropile lui; inginerul Dinu Grinţescu spre sondele, şi oamenii, şi universul, şi bucuriile lui.

— Nu am nimic cu tine!... vorbi inginerul. Te-am observat întorcînd capul, poate a suta oară de cînd sînt aici. Altădată, îmi era totuna! Astăzi, însă, îmi este mai greu să te ştiu depărtat şi ostil... Fiindcă astăzi, Zaharia, pînă în seară, am semne că sonda mea are să dovedească tuturor cît de puţin m-am înşelat!... Se întîmplă cum ţi-am spus, Zaharia, încă de acum zece ani. Comoara era aci! Am fost mai norocos decît tine. Pentru aceasta, nu înţeleg de ce să-mi porţi duşmănie? Dă-mi mîna... Şi dacă te-am necăjit vreodată, iartă-mă!...

Zaharia Duhu nu clinti mîinile, atîrnate fără viaţă, din umeri. Oarţă îi privea cu mare uimire şi cu gura rînjită pînă la urechi.

O clipă inginerul tăcu, ştergîndu-şi ochelarii cu batista.

Era îmbrăcat în haine albe de vară, largi şi sprintene. Era încă tînăr, zvelt şi încordat de voinţă nervoasă.

Aceasta într-adevăr avea să fie ziua lui, pe care o aşteptase o viaţă. În faţă, Zaharia Duhu, murdar, prăfuit, cu ţepi decoloraţi şi cu pălăria pleoştită, lăsînd să străbată sudoarea prin panglică, părea un biet salahor de două ori mai în vîrstă: un salahor fără lucru şi fără noroc.

Dinu Grinţescu împături batista de olandă şi o puse în buzunar. Nu se dădu biruit. Simţea o adevărată şi nedreaptă mîhnire să ştie că există un singur om pe lume care nu se împărtăşeşte din bucuria lui.

Se uită la ceas.

— Un sfert de oră încă putem vorbi, Zaharia! Deşi mă aşteaptă toţi, acolo...

Zaharia Duhu ridică privirea coagulată.

— De ce să pierzi un sfert de ceas cu un om ca mine? Drumul tău e încolo, al meu încolo...

Arătă cu mîna cele două drumuri care îi despărţeau, spre cele două lumi.

— Nu aşa, Zaharia, nu aşa! Nu te-am oprit să-mi arăţi drumurile pe care le cunosc... Este între noi o neînţelegere şi vreau ca acuma să se stingă. Că atîta timp n-ai crezut în cele ce ştiam eu, era poate într-o privinţă explicabil şi a început de la o vreme să-mi fie indiferent. Astăzi, te rog să priveşti! roti gestul spre sat şi spre schelele ridicate, cu tot furnicarul de oameni. Nu se poate să nu recunoşti că miracolul acesta s-a săvîrşit prin credinţa mea, nu a ta!... Şi s-a săvîrşit cu o precizie de ceasornic. Era aci o pustietate uitată de Dumnezeu şi de stăpînire. Trăiau larvele acestea omeneşti ca pe vremea lui Dromichet

al tău! Acum nu-ţi mai recunoşti satul. Ia aminte! E numai un început...

Zaharia Duhu vorbi ceva nelămurit, rîzînd straniu în ţepii rari.

— Nu-nţeleg! se opri inginerul cu nedumerire.

— Spun că, într-adevăr, nu-mi mai recunosc satul!... repetă Zaharia Duhu, mai rar.

Dinu Grinţescu zîmbi cu vechea lui compătimire pentru oamenii care trăiesc în afară de veac.

— Cunosc cîntecul tău, Zaharia, şi tocmai de aceasta vreau să te ştiu lămurit, mai ales astăzi! Mai ales astăzi!...

Oarţă aşezase cazmalele de-a curmezişul şanţului, încă- lecase pe ele şi scormonea cu un băţ într-un muşuroi de cîrtiţă, scoţînd din gîtlej hîdele lui gîlgîiri de rîs.

O clipă, inginerul făcu fără voie comparaţie între sluga cretină şi fostul său camarad de şcoală. Nu era mare deosebirea. Atunci, de ce şi cui mai simţea el nevoie să dea o explicaţie? Iordan Hagi-Iordan avea dreptate. Cum scăpa din universul cifrelor, devenea un romantic şi cădea în lirism. El, tocmai el, care nu putea suferi romantismul şi lirismul altora!

Îşi şterse din nou ochelarii cu batista, nemulţumit de această constatare. Se gîndi la toate ajutoarele şi toţi lucrătorii, şi la Iordan Hagi-Iordan, chemat telefonic, şi toţi cîţi îl aşteptau în jurul sfredelului de oţel ajuns la ultimul strat de nisip cu infiltraţie de păcură. În loc să se afle acolo, el îşi pierdea vremea aci, cu un individ şters de mult din rîndul oamenilor.

Vorbi, cu un început de agresivitate, cum se întîmplă de cîte ori vrei să explici un simţămînt complex şi incomprehensibil, altui seamăn, închis pasiunilor tale:

— Zaharia, bănuiesc vina pe care nu mi-o ierţi tu! Că am devenit tovarăş cu Iordan Hagi-Iordan? Că am lucrat de la început în ascuns cu Emil Sava? Că am înlăturat din calea noastră pe Boldur Iloveanu şi pe alţii mai mărunţi? Zaharia Duhu, viaţa cere victime!... Medicii experimentează pe animalul viu. Seruri şi vaccinuri n-ar exista fără sacrificaţi. Meşterul Manole şi-a zidit nevasta în piatră, ca să ducă la capăt ceea ce începuse el. Boldur Iloveanu nu-mi era nici soţie, nici frate, nici tată! Era ca şi alţii, un obstacol... Şi era un parazit absolut inutil oamenilor de aici şi societăţii întregi. O nulitate umană. Un zero imens, dar un zero incomod, care încurca de la început calculele noastre. Aici, am vrut să fim stăpîni cît mai puţini!... Că tovarăşii mei vor cîştiga bani în paguba altora, am ştiut-o şi o ştiu. Mulţi bani!... Pentru mine însă, dragă Zaharia, banul e un mijloc, nu un scop. Ţi-am mai spus-o. O repet! Dacă nu m-aş gîndi la Madala, m-aş mulţumi toată viaţa cu leafa ajutoarelor mele. Deocamdată, poate e bine să ştii că eu sînt cel dator lui Iordan Hagi-Iordan, nu că el îmi datoreşte ceva mie. Cel puţin aşa spun actele!... E o curiozitate de care însă nu m-am ocupat deaproape. Eu am căutat, în felul meu, o comoară aproape tot atît de dezinteresat ca tine. Că eu am gă- sit-o, mă bucură, fiindcă am eliberat-o lumii. E un dar pe care-l fac acestui ţinut... Uitasem să-ţi spun! Îmi scrie mereu Madala. Îmi cere şi ea să facem pace. Abia aştept s-o pot aduce pentru cîteva zile... Ca să vadă ce-am înfăptuit eu aci. Haide, dă-mi mîna, pentru Dumnezeu! Toată bucuria mea de astăzi n-are să-mi fie întreagă dacă ştiu că există un singur om care nu mă iartă, pentru un rău pe care nu i l-am făcut!...

Inginerul Dinu Grinţescu vorbise repede, ca un om muncit de nevoia unei eliberări zăvorită de prea multă vreme pe buze.

Privise tot timpul, de aproape, în chipul lui Zaharia Duhu, să descopere o tresărire. Întinse mina…

Pe faţa lui Zaharia nu se alinţi nici un trăs. Braţele rămaseră mai departe atîrnînd de-a lungul trupului.

Numai obloanele pleoapelor se ridicară încet, să dezvăluie o privire goală şi moartă, ca ochii albi ai statuilor.

Privirea aceasta înecă toată avîntarea nervoasă a lui Dinu Grinţescu.

Totul îi apăru deodată pustiu, absurd şi zădarnic.

Atunci inginerul se apropie exasperat; plecîndu-se spre obrazul lui Zaharia Duhu, îi şuieră printre dinţi:

— Bine spun toţi că te-ai imbecilizat cu desăvîrşire, Zaharia! Zaharia Dromichilă, batjocura copiilor!

Apoi se răsuci pe călcîie şi porni spre furnicarul de oameni. Acolo unde sfredelul de oţel străpungea necurmat şi tenace cel din urmă capac al comorii lui.

Dar pasul avîntat şi sprinten de adineauri se împleticea într-o imperceptibilă şovăială.

Zaharia Duhu îl privea neclintit din mijlocul drumului, cu mîinile spînzurate. Oarţă rîse nătîng, cu gura pînă la urechi, fără să înţeleagă ce s-a petrecut.

— Haidem la treburile noastre, Oarţă!… porunci Zaharia smucindu-se din loc.

Idiotul deveni grav, ca un om care ştie că nu e timp de zăbovit şi de rîs, cînd pe dînşii îi aşteaptă o atît de serioasă ispravă. Culese cazmalele şi lopeţile. Porniră spre celălalt drum, al lor.

În urmă, movila de cîrtiţă lîngă care au stat începu să-şi mişte zvîcnit căciula de ţărînă neagră şi proaspătă. S-ar fi spus că nu-şi găseşte astîmpăr, înlăuntru, un demon neogoit al pămîntului.

De două săptămîni, Zaharia Duhu avea şi el cuvînt să creadă că a dat în sfîrşit peste o urmă.

După ce scormonise în neorînduială, într-o parte şi-n alta, se întorsese la temeliile vechi şi surpate, de la turnul Voievodesei. Oarţă izbise într-un perete de piatră care a sunat găunos.

— Îhî!... ridicase degetul şi începuse să-şi strîmbe gura în rîsul lui fioros.

Pe urmă, a apucat unealta cu amîndouă mîinile, să lovească din toată puterea.

Zaharia i-a oprit braţul. A ciocănit şi el uşor în perete, a ascultat, şi abia îşi putu astîmpăra, apăsînd cu palmele, zvîcnirile inimii din piept. S-au aşternut la muncă, dar de astă dată cu răbdare şi chibzuială. Au desprins cu luare- aminte bolovanii, i-au clădit la o parte în bună rînduială, aşa cum făceau altă dată, după cerinţa şi sfatul profesorului Opriş.

Au deschis uşă, spre un fund de hrubă, umed şi negru.

Din întuneric i-au speriat un soi de ciuperci nemaivăzute, uriaşe şi apoase, cu pălăriile pe-o ureche, care îndată, la suflarea văzduhului primenit, au căzut şi s-au risipit ca fantomele unor plante din altă lume.

Aceasta a fost tot.

Pereţii sfîrşită îndată, în lut mut, fără răsunet de zid la bătaie. Dar putea fi altceva, poate mai departe, în adinc.

De multă vreme se dezvăţase să găsească în săpăturile lor măcar atît: o nădejde, o

făgăduială, un semn. S-au înverşunat deci cu totul în această peşteră.

Întunericul îi chema tot mai afund.

Oarţă intră plecat; îşi zvînli sumanul şi începu să izbească icnit, cu dintele cazmalei în lut.

Zaharia Duhu rămase un timp afară, pe lespedea lată, care va fi fost cîndva un altar păgînesc.

Îşi astupase obrajii scofîlciţi în palme, cu coatele rezemate de genunchi. Îşi astupă ochii.

Lumina atît de sclipitoare şi caldă, cu vîltori de ape pe întinderi scăldate în soare, îl orbea dureros.

Stolurile albe de hulubi se adunau în salbe, se risipeau în joacă şăgalnică, se alungau gîngurind, cădeau departe pe lanuri şi se întorceau într-o fîlfîire de aripi rotate. Aceştia erau porumbeii lui Enache Iloveanu, care se trăgeau din cele două perechi aduse într-o cuşcă de sîrmă, din cine ştie ce ţară. Scoseseră pui, se înmulţiseră, vieţuiau acum în sălbăticie şi în libertate; fuseseră adoptaţi de cer şi pămînt. Vestea lor mersese pînă la al nouălea sat: hulubii de la Piscul Voievodesei!... Şi salbele lor împodobeau frumuseţea cerului şi a pămîntului cu o frumuseţe mai mult.

Priveliştea aceasta, din totdeauna dragă, Zaharia Duhu o scufundă acum în găvanul mîinilor negre.

În locul înalt, cu pădurea la spate şi cu şesul desfăşurat înainte pînă în negura zărilor, venea nu o dată, în cealaltă viaţă a lui, să-şi trăiască plăsmuirea părelnică, atunci cînd ochii săi fără culoare ştiau să vadă ceva arzător şi nespus, dincolo de timp şi de oameni. Aici, depărtările în veac şi în zare se întregeau, se împleteau, se topeau.

Erau înainte, în zare: cîmpurile cu fîneţe şi lanuri, cu turme şi pluguri, cu un cot rotund de rîu şi cu scîrţîit domol de cară...

Pe urmă, toate îşi pierdeau fiinţa de-aievea, în zare. Şi aievea erau alte timpuri, de departe, în timp; cîmpu- rile începuturilor, cu oameni în sarici miţoase, cu oşti care-au fost şi s-au dus, cu ospăţul lui Lisimah şi cu zimbrul din stema ţării năruindu-se ca o catapultă, să sfarme ţărîna în copite...

I se părea că aude glasul castorilor, clădindu-şi zăgazurile lor tainice, în locuri care demult s-au uscat. Trecea o sclipire de coif, o fulgerare de sîneaţă. Buciuma o chemare din veac.

Aici se afla locul unde de atîtea ori a venit el să privească o ţară şi o lume, despre care cărţile spuneau că sînt moarte, dar el le ştia că sînt vii şi le vedea mai vii decît vie e lumea de-aievea.

Acum, între el şi priveliştea văii punea palma neagră să despartă priveliştea luminoasă cu o neagră perdea.

Crescuse acolo o lume străină de tot ce-a mai fost. Cu schele şi cu pompe, cu vagonete şi hangare, cu răcnet de sirene şi praf de ciment, cu larmă de glasuri înverşunate şi cu scrîşnetul acela necurmat, ronţăind scoarţa pămîntului noapte şi zi.

Ceilalţi trecători, din mai depărtate veacuri, se petrecuseră cum au venit. Din drumul lor n-au supravieţuit decît amintiri nesigure: umbre şi pulberi care s-au şters.

Străinii aceştia veniseră altfel. Fără arme şi oaste. Fără călăreţi şi arcaşi. Trimiseseră o iscoadă, a doua. Pe urmă, îşi adunaseră maşinile lor, hangarele lor, căpitanii lor şi vracii lor. Se aşezau să rămînă. Rădăcinile erau pretutindeni înfipte acum: fier şi maşini, sîrme şi sfredele, ţevi şi temelii de ciment.

Schimbară faţa locului — şi cît aveau încă s-o mai schimbe!

— Bagă de seamă, e numai un început!

Înlăuntrul pămîntului, din hrubă, străbăteau surd loviturile lui Oarţă. Zaharia Duhu se ridică. Lepădă straiul, apucă lopata şi intră şi el în întuneric, să ţină tovărăşie nevolnicului.

Soarele rămase afară. Înalt, sclipitor şi fierbinte, scălda întinderile în viltori jucăuşe de ape. Şi stolurile veneau şi plecau: zburdau porumbeii ameţiţi de atîta lumină, de-un cer atît de senin şi de vara fîneţelor coapte. Salbele se rupeau risipite aci. Fluturările albe se adunau mai departe; era o cunună, zece, o sută.. N-a fost niciodată, pe mă- tasea albastră, un joc mai nebun.

Sub pămînt, bătăile sunau ritmic, fără început, fără sfîrşit. Se îngînau monoton, să-şi ţină de urît, într-o pustietate care nu ducea la nici o lumină, ci în bezna tot mai afundă.

La amiază, loviturile au stat. Cei doi săpători au păşit afară, să întindă masa lor nevoiaşă.

Oarţă s-a dus să care apă de la şipot. Zaharia a desfăcut pita şi brînza şi ceapa din ştergar.

Au început să mestece încet şi pe gînduri, fără să schimbe o vorbă, cum rumegă îndelung vitele de trudă.

Omul cu mintea slabă îşi făcu apoi datoria de slugă. Zvîrli fărîmituri pentru păsările cerului. Culese blidele în legătură. Se pregătea să se întoarcă la întunericul lui din hrubă, cînd un vuiet necunoscut îl opri înfipt în picioare.

Era ca un vuiet de uragan, venind de departe, aşa cum vin toate urgiile furtunilor, de nu se mai ştie de unde. Apoi, vuietul s-a subţiat într-un chiot.

A înălţat ochii şi Zaharia Duhu. S-a ridicat în picioare şi el.

Nevolnicul întinse degetul spre vale:

— Îhî!... L-au scăpat pe Scaraoţchi, stăpîne! răcni cu bucurie şi teamă, legănîndu-se ca un urs.

Zaharia Duhu se minună că, de această dată, gîngavul n-a gîngăvit. Era ziua minunilor! Privi apoi, după gestul lui Oarţă, într-acolo. Furnicile negre se zvîrcoleau într-un muşuroi răscolit. Într-adevăr, de acolo, din vale, venea mugetul de uragan sfîrşit în chiot subţire. O aţă de fum, de aburi, de praf, se înălţa drept spre cer, în irizaţii străvezii de mătase.

Pe urmă, curcubeul se sfărîmă în ţăndări şi deodată izbucni din adîncuri, cu un urlet de-o sută de cataracte, un stîlp negru şi gros. Coloana împunse lumina curată a cerului şi se plecă într-o parte, în ploaie de păcură, împroşcată spre sat.

Oarţă stătu cu degetul încremenit.

Din nou pierduse glasul. Şi nu putea pricepe ceea ce era peste priceperea lui.

Zaharia Duhu nu-şi desprindea ochii. Era poate şi peste a lui pricepere această privelişte de apocalips.

Coloana zvîcnea mai înaltă şi încă mai groasă. În vîrf, din trunchiul de palmier, negru, se desfăceau jerbe fantastice, ca să cadă cu un ropot de grindină, îndărăt pe pămînt. Vuia toată valea; şi toată albeaţa şi verdele sa- tului pieriră, încleiate în catran. Se vedeau acum pîraie negre, şuvoind năvalnic spre şosea; se vedeau furnicile negre alergînd agitate — numai soarele era palid şi mort în vîrtej de funingine, ca în ceasul cînd îl dumică vîrcolacii, muşcîndu-i din inimă.

Oarţă putu scoate glas în sfîrşit. Un zbierăt de spaimă. Căscă ochii holbaţi la cer, la

soarele stins, la ploaia cea neagră, la satul muiat în păcură; apoi, mînat de o afundă chemare, se nărui cu fruntea pe lespedea lată, începînd să se vaite şi să ceară îndurare puterilor ştiute numai de el, ca să-l apere de stihiile urgiei.

Zaharia Duhu se ridică în picioare, pe piatră. Vedea şi nu-i ajungea ce vede.

De departe, sub împroşcarea vîscoasă, in şuieratul necurmat, toate păreau că se petrec în neorînduială. Mîini ridicate, umbre fugind, umbre căzînd în genunchi. Acolo, jos, însă, zvîrcolirea furnicilor avea un rost şi-un sfîrşit, ca într-o asemenea întîmplare de mult aşteptată. Gîrla de pă-cură fu îndreptată pe şanţuri, spre rezervoare şi gropi. Fo-tografii chemaţi din ajun cu telegrame alergau să prindă, din toate ungherele, priveliştea rezervată prospectelor de emisiunea, cu care mîine domnul Iordan Hagi-Iordan va slobozi la bursă acţiunile societăţii ***„Voevoda Roumanian Company for the Development of the Mining Industry. Limited”***. Maiştrii, cu vechea lor experienţă, pregăteau capuşoanele de beton să reteze coloana din rădăcină. Inginerii împărţeau ordine; iar departe, o gardă de paznici împingea mulţimea satului adunată să vadă ceea ce ochii lor n-au mai văzut şi nu se aşteptaseră să vadă vreodată.

Printre aceştia toţi, Dinu Grinţescu, în hainele lui albe scăldate acum în unsoare lucioasă, arăta o faţă veselă, mînjită de păcură şi fericită ca un obraz de copil de hornar. Fără să-şi dea seama, muiase mîna în măduva neagră şi grasă. Şi acum îşi freca degetele, vorbind cu Iordan Hagi-Iardan cu voluptatea unui avar dezmierindu-şi aurul pentru care a răbdat, a suferit, a ucis.

În spasmul de bucurie, apucase pe Iordan Hagi-Iordan cu amîndouă mîinile de haină, apropiindu-i maxilarele pătrate să-l îmbrăţişeze.

— Mai încet, mînzule! Nu ne dăm în spectacol!... zîmbise Iordan Hagi-Iordan, cu stăpînitul calm al omului care văzuse multe şi el nu se mira de nimic.

Domnul Emil Sava, scuturînd cheile, calcula cu jale cîte sute de vagoane se prăpădesc.

— Imbecilul ăsta, tot cioonindu-şi cheile lui, are să facă scînteie şi are să ne dea foc! rosti cu dispreţ Rechinul,

Aceasta fusese grija cea mare. Nici o ţigară, nici un chibrit, nici o scăpărătoare.

De astăzi dimineaţă, inscripţii pînă la un kilometru vesteau poprelişte a şi, prin trei pîlnii, trei supraveghetori aduseseră tuturor aminte, strigînd la fiecare sfert de oră, că o singură scînteie va face satul pîrjol.

Cupola de beton era gata.

Dinu Grinţescu răsuci un mîner. Cu un sughiţ înecat în gîtlej, coloana căzu sugrumată şi tot vuietul deodată muţi.

Soarele fu din nou strălucitor şi intact.

Dar cerul era fără salbele de hulubi. Văzduhul rămase înveninat de duhoarea gazelor. Şi satul, şi copacii şi livezile, păşunea şi cîmpul păreau acum scrumite şi hîde, ca după un foc stins.

— O să le oferim o sumă globală, ca să evităm o sută de procese, rosti generos inginerul.

— Te rog!... Să-şi formuleze pretenţiile în scris fiecare şi să-i reducem la sfert!... hotărî Iordan Hagi-Iordan. Credeam că ne-am înţeles o dată pentru totdeauna. N-am venit să facem aci filantropie! Şi nici n-am de gînd să-i învăţ cu năravi...

Apa Voievodesei curgea neagră, cu reflexe metalice.

În iarba vîscoasă, pe prunduri şi în ţărînă, gîzele cîmpului, libelule şi fluturi, cosaşi şi lăcuste, greieri şi mă- riuţe se zbăteau cu aripi lipite; mureau încleiate ca pe-o gigantă hîrtie de muşte. Se aflau şi porumbei surprinşi în zbor, care-au căzut şi acum se tîrau. Penele albe, picioarele de mărgean, creasta rotată şi guşa de catifea: toate erau prefăcute într-tun desgustător mototol, ca puii de cioară căzuţi din cuibarele lor urîte de vreascuri.

Acuma se tîrau.

Vitele fugiseră cuprinse de spaimă, mugind, poticnin- du-se, lunecînd şi căzînd. Se întorceau precaut, cu ocoluri, cu urechea ciulită şi nu-şi mai recunoşteau porţile vechi. Unele se umflaseră şi plesneau.

O singură parte din sat fusese cruţată. Partea cea mai înaltă, ferită din calea vîntului care-a împins ploaia de păcură pieziş. Albă a rămas şi casa lui Zaharia Duhu. Neatinsă livada. Aici mai erau albine şi flori.

Mătuşa Ruxanda, cu văzul slăbit, ieşise în cerdac la cel dintîi chiot, pipăind pereţii şi înălţînd ochii ei de mazăre crudă. Nu înţelegea de unde poate veni vîjîitul furtunii şi ropotul acesta de grindină, cînd arşiţa nu se sim-

ţea străbătută de nici o adiere răcoroasă şi ploaia nu o vestea mirosul pămîntului ud. Năvălea numai o duhoare înecăcioasă şi grea.

Dar nu zări într-acolo nimic.

O perdea de catran îi împăienjenise soarele ei, mai înainte încă de erupţia sondei nr. 1.

Gheorghieş Tălpăligă, căţărat de stîlpul scărilor, cu mîna streaşină, vedea, pentru dînsa, povestind ce-i desluşesc ochii lui tineri.

— Asta-i, va să zică, lîngă hotarul nostru? mai întrebă încă o dată stăpîna.

— Să tot fie la cinci sute de paşi.

Argatul era să mai adauge ceva, dar se opri, sărind la pămînt şi depărtîndu-se.

— Unde te duci? Mai spune! poruncise mătuşa Ruxanda.

— Ce să mai spun? S-o isprăvit... Mă strigă haramu- rile, să le dau apă!...

Nu aceasta îl alungase pe Gheorghieş, ca să nu mai vadă vînzoleala şi chiotele, bucuria şi minunăţia din vale. De acolo, de unde împroşcase ploaia cea neagră, tot cinci sute de paşi se aflau şi pînă la hotarul lui Alecu Toader Precup a Dăscăliţei. Şi, din această pricină, îi era şi soarele lui înecat în catran.

Pentru asemenea prunduri, Nicachi Sacară arătase mare patimă, chiar decît pentru ochii genaţi ai Sandei. Pînă atunci îi aţinuse calea, pe ascuns, ruşinat să nu cunoască lumea că i s-au aprins călcîiele după o fată de mîrlan. Gheorghieş n-avea nici o grijă. Fata mîrlanului ştia să-i reteze din clonţ.

Acuma, însă Nicachi Sacară îşi schimbase tactica de cîteva luni. Mersese de-a dreptul la Alecu Toader Precup, să-i ceară copila înaintea altarului şi a legii. Iar Alecu Toader Precup se învoise.

Un ginere cu docar boieresc, cu moşie şi stare, nici nu visase el pentru Sanda lui, crescută cu picioarele desculţe. Nebun ar fi fost să nu bată palma! Mai greu era să-i scoată sticleţii din capul fetei. Încît de cîteva luni Sanda nu mai cunoaşte zi bună acasă. Taică-su îi face muştru ca la miliţie, mugind şi lovind-o. Maică-sa îi ţine isonul. Sanda îndură şi tace. Dar ochii genaţi s-au împîclit

de plîns. Tînjeşte cu faţa prelungă şi cu buzele subţiri. Toate descîntecele babei Maranda Cuţuianca au rămas fără putere.

Cînd se întîlneşte pe furiş cu Gheorghieş, îşi culcă fruntea pe pieptul lui lat şi izbucneşte în lacrimi:

— Hai să fugim în lume, Gheorghieş!... Altfel, am să-mi fac o samă şi aşa are să se isprăvească toată istoria cu blestematul cela de pămînt, care-o stîrnit numai lăcomie şi poftă. Tătuca iar m-o pălit şi suduit. Mămuca numa nu mi-o scos ochii cu unghiile. Iară crăcănatul nu se mai clinteşte de la poarta noastră, parcă l-a pus primăria de strajă... Hai să fugim în lume, Gheorghieş!... Ne-om tocmi slugi undeva, că lumea nu s-a sfîrşit în satu ista înrăit şi lăcomit...

Gheorghieş tace şi nu poate răspunde. El ştie că nu are dreptul să fugă în lume, fiindcă-i dator simbria pe un an înainte şi fiindcă are acasă opt fraţi mai mărunţi, la o singură văduvă numai cu două mîini pentru atîtea guri.

Acestea le-ar avea el de spus cuiva, Gheorghieş Tălpă- ligă; dar acuma cine, în tot satul, mai are urechi şi ochi pentru asemenea aleanuri de inimă albastră, deşarte sminteli ale tinereţii?

Moşnegi şi copii, bărbaţi şi neveste s-au adunat gloată în vale, unde au puhoit izvoarele grase.

Chiar Nicachi Sacară e de bună seamă cocoţat undeva, cu picioarele crăcănate şi cu braţele subpuse, să privească de la loc înalt, cu fierea răscolită în el şi cu mintea căz- nită să mai născocească altceva nou. L-a zărit trecînd călare. Pe urmă, l-a văzut mergînd alături cu Alecu Toader Precup, cu calul de dîrlogi.

La gîndul acesta, argatul izbeşte ponciş cu furca peste fruntea viţelului, cu ochi umezi şi blînzi. Viţelul dă glas de durere.

Atunci abia Gheorghieş îşi dă socoteala ce-a făcut şi începe să-i scarpene părul creţ de pe frunte, între bumbii corniţelor moi.

— Ce-i, măi sireacule? Cine-o mîncat bătaie şi nu-i vinovat?... Măi Joian, măi, tare mai sîntem noi necăjiţi, şi proşti, şi fără putere!...

Viţelul îl împinge cu botul. Dă să înţeleagă că dezmierdarea nu-i ţine de foame. Gheorghieş trage cu privirea spre cerdac.

Mătuşa Ruxanda se uită neclintită în gol, cu ochii ei de oarbă.

Atunci argatul împinge încet încuietoarea să nu se-audă şi dă drumul viţelului în grajdul plăvanei, care-l primeşte c-un muget uşor.

Umbrele s-au lungit. Soarele scapătă după munte. S-au aprins luminile albe pe sîrmă, în vale, unde nimeni însă nu-şi mai găseşte astîmpăr şi ogoire.

Zaharia Duhu şi Oarţă se întorc cu cazmalele în spate, după o zi pentru dînşii sfîrşită; tot cum a fost cea de ieri şi tot cum are să fie cea de mîine.

Trec şi nu se opresc în faţa porţii.

Zaharia a luat-o înainte. Oarţă a ridicat ochi alburii să întrebe. N-a priceput. Pe urmă, ca o slugă supusă, a mers după stăpîn, fără să ştie unde-au să ajungă. Nu vorbesc. Zaharia Duhu a grăbit paşii, ca un om plecat la o întîlnire unde se teme să nu fie lipsă ori să întîrzie cumva.

În uliţa mare, păşesc peste bălţi de păcură. Sînt schele de case noi. Binale. Cîinii mai urlă încă înfricoşaţi, lîngă porţi, a pustiu, ca după cutremur.

Trec automobile în goană, zvîrlind peste case şi cîini o lumină spectrală de calcar.

Cînd au intrat amîndoi, domnul Leiba Ţudic n-a ştiut ce să creadă, frecîndu-şi ochii sub şiragul lui de covrigi seculari. Asemenea muşterii nu-i mai călcaseră încă pragul.

Se ridică de pe scaun, le ieşi în cale de după tejghea şi încerca să se-arate cît mai voios:

— Ce plăcere, bade Zaharia!... Astăzi e zi.ua minunilor. Una rea şi una bună. Mă rog, cu ce pot să te servesc? La mine, dumneata ştii că se găseşte marfă puţină, da bună...

Zaharia Duhu îl privi cu ochii lui morţi. Apoi îşi tîrî privirea pe pereţii afumaţi, la gazorniţa calică, la raftu- rile goale, la bîzîiala de muşte. Domnul Leiba Ţudic îşi spuse cu amar că şi muşteriul acesta a vrut să ceară o marfă care lipseşte.

De aceea suspină şi ceru iertare, părăsind glasul voios de adineauri:

— Înţeleg, bade Zaharia! Îţi pare rău că ai mai bătut drumul pînă la mine!... Eu pot să spun că pînă ieri eram un om care trăgea să moară... Au venit nişte tîlhari să mă scoată din sat. Întîi au făcut cantină, acuma ridică prăvălie cu două rînduri şi cu hotel. Pot să spun, aşa- dară, că pînă ieri trăgeam să mor şi că azi sînt deja un om mort!... Gata!...

Zaharia nu dădu nici un semn că înţelege sau că simte vreo părere de rău.

Privirea lui era mai moartă decît a unui om mort.

— Ai văzut dumneata ticăloşia care a fost azi?... să căină mai departe Leiba Ţudic. Cum îi permis? Nu mai este ţară? Nu mai este lege?... Pînă acuma am mai avut o speranţă. Poate s-au înşelat în socotelile lor. Poate au greşit. Sparg ei pămîntul şi din pămînt nu iese nimica în afară de apă chioară şi lut. Atuncea îşi iau boccelele şi pleacă în lume de unde au venit, să ne lase în calicia noastră. Aşa am crezut şi am făcut

rugăciuni... Şi azi am murit! Gata... De-acum nu se mai duc! Au să vie alţii şi alţii, ca să nu mai încapă nimeni de aşa un bine pe care nu l-au cerut... Bade Zaharia, eu vorbesc şi mă bocesc ca o muiere proastă, iară dumneata încă nu mi-ai spus ce-ai crezut că se mai poate găsi la un falit şi la un mort ca Leiba Ţudic.

— Rachiu cred că tot mai ai?...

— Rachiu să n-am? răsuflă înviat Leiba Ţudic. Am toate felurile de rachiu. Am şi rachiu făcut de mine şi de Sara, după o reţetă a noastră pe care o ţinem secret. Pot spune că aşa un rachiu cum am eu n-au să capete tîlharii aceia, cu toate cantinele şi bodegile lor, chiar dacă au să comande din ţara englezească şi de la Olanda! Numai să-mi spui ce fel de rachiu vrei şi eu am să servesc îndată rachiul pe care-l vrei dumneata...

— Un rachiu tare!... lămuri Zaharia Duhu. Cel mai tare!...

Domnul Leiba Ţudic se repezi să aducă rachiul cel mai tare.

Pregăti sticlă, fiindcă îşi închipuia că Zaharia Duhu, care n-a pus niciodată spirt în gură, îl duce acasă, pentru oaspeţi, pentru vreun leac ori pentru vreo pomenire.

— Nu ! Pune-l aici, la masă. Şi dă-mi şi două pahare!... spuse Zaharia Duhu, aşezîndu-se. De ce te uiţi aşa? Oarţă, paharul acesta e pentru tine!...

Oarţă rînji şi bău.

După tejghea, Leiba Ţudic privi pînă tîrziu, după mie-zul nopţii, aceşti muşterii cum n-a mai văzut, golind paharele fără să spună o vorbă, stăpînul şi sluga laolaltă, cu mintea la fel de întunecată.

Zaharia Duhu intră acasă la al treilea cîntat al coco- şilor, cîntînd şi el răguşit.

Pe scări şi în cerdac, tălpile încleiate puneau peceţi negre, de catran.

C a p i t o l u l V

„Copilul acela nu purta cravată.”

(Arbib-Hamsen)

Petru V. Tudose, docent universitar şi autorul cunoscutelor comunicări de arheologie publicate în ***Analele Academiei Romîne***, a arătat mare mirare şi un legitim orgoliu la schimbările din satul copilăriei. Aflase ceva din ziare. Bănuia ceva din scrisori.

Dar realitatea era mult mai presus de tot ce citise şi tot ce aflase.

Mai întîi, l-a surprins plăcut biletul de tren, direct pînă la gara Voievodeasa. Pe urmă, l-au surprins aseară constelaţiile becurilor electrice licărind festiv de la cinci kilometri. Acuma numără de la fereastră sondele în peisajul nins. Una, două, trei... unsprezece sonde! Pentru început e un miracol, acolo unde acum doi ani era pămîntul gol şi sălbatic, un sat primitiv şi o viaţă elementară de superstiţii şi de instincte, ca o rămăşiţă a faunei preistorice. Peste doi ani vor fi cincizeci de sonde. Peste patru, o sută.

Negre, înalte şi drepte, se profilează vertical şi sever, ca o stranie înşiruire a chiparoşilor din cimitirele italiene, strămutată într-un decor scandinav.

Adevărat este că zăpada, acolo, nu mai are nimic din puritatea atlazului alb.

E murdară şi brăzdată de roţile camioanelor muiate în catran. Dîrele se împletesc, se întretaie, se prelungesc pînă dincolo de sat; îl anunţă cale de-o poştă.

Fulgii parcă şovăie să coboare din această pricină, parcă dinadins întîrzie şi plutesc în jocul feeric, ca să mai amîne cu încă o clipă moartea netrebnică, hîdă, în cleiul vîscos şi lăţit pretutindeni. Pîrîul Voievodesei a pierdut gheţuşul luciu de sticlă, unde se dădea „cărniţa" şi „puica", Petruţă cel de altădată, cu botforii pînă la genunchi şi cu potcoavele de alamă. Acuma se întinde ca o pecingine neagră, şerpuind toată valea, căci apa uleioasă tîrîie pînă în Siret rămăşiţele zvîrlite pe guri de canal de rafinăriile roşii.

Dar acesta e preţul schimbărilor. Un preţ foarte ieftin şi neînsemnat.

Petru V. Tudose regretă că n-a adus-o aci pe Cecil.

S-a temut de-un sat ticălos şi calic, cum îl lăsase şi cum l-ar fi umilit. De unde putea el să-şi închipuie că în locul acelor jalnice sălbăticii, Cecil ar fi găsit o privelişte de-un pitoresc atît de modern şi prosper, aşa cum îi place ei tot ce dovedeşte o victorie a omului asupra naturii, aproape cu aceleaşi cuvinte şi argumente ca inginerul Dinu Grinţescu?

Acesta e de altfel şi singurul sîmbure de discordie în căsnicia lor tînără.

Pentru nepotul mătuşii Ruxanda, cariera universitară fusese un ideal suprem şi realizat. Un decret de numire, leafă, consideraţia colegiilor, salutul respectuos al elevilor, perspectiva certă a înaintării la o catedră definitivă şi plină, o viaţă lină şi fără zguduiri; poate mai tîrziu, ca o meritată încununare, titlul de decan şi poate de rector. Ce mai putea spera? Ce-şi mai putea dori?

Cînd privea îndărăt, distanţa şi înălţimea erau ameţitoare.

Pentru Cecil însă, cu două duzini de unchi, fraţi, mă- tuşi şi veri, cumnaţi şi nepoţi, toţi presăraţi în cele mai diverse slujbe şi în toate

treptele ierarhiilor bugetare, de la preşedinte de curte de apel pînă la copist-diurnist şi de la director de minister pînă la amploaiat de C.F.R. cl. a III-a, cariera ei de profesoară i se părea un mizer stig-mat ereditar. Dacă şi-ar fi ascultat înclinarea, ar fi urmat o şcoală politehnică sau de chimie industrială şi n-ar mucezi la o catedră de limba franceză, fiindcă s-a supus prejude-cărţilor şi socotelilor strîmte, clocite şi răsclocite într-o familie cu destin mediocru, unde toţi s-au născut să trăiască funcţionari şi să moară pensionari.

— Să îndrăzneşti, să rişti, să lupţi, nu să vegetezi cu nasul la biberonul bugetului, aceasta aş fi dorit-o eu, care sînt femeie şi cu posibilităţile reduse!... spunea întotdeauna Cecil, cu un ton agresiv. Nu pricep cum nu te-au atras pe tine, care, bărbat, aveai toată libertatea să alegi?... Ce sîntem în definitiv, dacă te gîndeşti bine? Nişte larve didactice... Eu îmi scot sufletul şi m-am abrutizat conju-gînd verbul ***„obéir”***, la pluscvamperfectul subjonctivului. Tu trebuie să accepţi şi să măguleşti toate maniile unor belferi ramoliţi, de care depinde ridicarea ta la catedră. Încolo, economisim de la coşniţă şi circulăm cu tramvaiul!... Nici măcar n-avem speranţa unei moşteniri providenţiale. Trăim în funcţie de curba salariilor şi vom muri în funcţie de curba pensiilor... Poate şi eu şi tu am fi fost capabili de altceva şi am fi meritat altceva!... Docentul universitar Petru V. Tudose îşi apăra cariera cu o energie ştirbită.

Germina şi în el sîmburele aruncat al îndoielii. Cecil avea întrucîtva dreptate. Dar el îşi cunoştea o scuză. N-a fost liber să aleagă. Zaharia Duhu şi profesorul Alexandru Opriş l-au ajutat şi l-au pregătit pentru această

breaslă şi nu pentru alta. A fost aproape o condiţie.

Ar avea astfel drept să se socoată o victimă.

El e arheologul fără voie şi de altfel fără pasiune. Mai mult decît la specialitatea sa, ţine la catedră. Lucrările, memoriile şi comunicările au avut acest scop, să asigure această catedră. Pentru existenţa de luptă, de risc şi de îndrăzneală, aşa cum o înţelege Cecil, a găsit un teren pregătit şi propice. S-a înscris la centru, în partidul politic în care domnul Emil Sava e un atît de valoros combatant de periferie. Partidul îşi regenerează cadrele cu ele- mente tinere şi de viitor. Un scaun de deputat în legisla-tura viitoare, un secretariat general după anii de stagiu, pe urmă un subsecretariat de stat, dacă nu un portofoliu ministerial; iată ce poate încununa strălucit o carieră uni- versitară şi poate satisface cu prisosinţă mereu şfichiuita poftă de risc şi de luptă, a unui tinăr care într-adevăr n-a pornit din Piscul Voievodesei ca să vegheze cu nasul în biberonul bugetului.

Petru V. Tudose n-a împlinit doi ani de căsnicie şi e un altfel de om.

Acum, cînd se cercetează mai lucid pre sine, descoperă că discordia din căsnicie e numai aparentă. De fapt, a consimţit la toate proiectele Ceciliei, le urmează întocmai, a aflat adevărata-i vocaţie şi n-are de ce regreta că s-a însurat timpuriu cu o fată săracă, dar vibrînd de iniţia- tivă şi de energie.

De la fereastră, priveşte vălmăşagul fantast al ninsorii, cu jocul aerian şi molatic.

Aici, copacii au luat o înfăţişare ireală. Florile sclipitoare şi albe amintesc, fără nici o schimbare, iernile fragede din copilărie.

Negrul de păcură şi noroaiele slute sînt numai în vale şi numai pe drum.

— Şi zici că o cheamă Cecil?... întrebă mătuşa Ruxanda din fundul patului, căutînd să-l ghicească unde se află, cu ochii ei orbi. Ce fel de nume e acesta, Cecil?

— Un nume ca oricare altul! lămureşte Petru V. Tudose, întorcîndu-se de la fereastră. Un nume cum se obişnuieşte la oraş. Cecilia... Ca Madala şi ca o sută de alte nume.

Mătuşa Ruxanda priveşte în golul negru, răsucind firul de lînă între degetele uscate. Fiindcă nu mai poate cîrmui singură treburile gospodăriei şi fiindcă nu mai are somn şi astîmpăr, îşi înşală captivitatea de oarbă, cu furca la brîu şi cu fusul în mînă.

Trecerea de la noapte la zi pentru ea nu există. Cu-treieră la miezul nopţii încăperile, pipăind pereţii şi cău- tînd mînerele uşilor. Trage zăvoarele şi numără într-ascuns agoniseala de vară, pusă la locuri numai de dînsa ştiute.

E strigoaioa neaţipită a casei.

Şi este ciudat cum, din întunericul şi temniţa ei, cunoaşte amănunţit tot ce s-a petrecut şi se pregăteşte în sat.

— Petruţă, şi cîtă zestre ai luat tu, copile? Dacă e fată de profesor, trebuie să aibe parale bune...

— N-am luat nimic, mătuşico! Cecil e profesoară şi dînsa... Are leafă şi ne-ajunge deocamdată la amîndoi.

— Atunci, tot e bun!... încuviinţă mătuşa Ruxanda. Dar e bine să puneţi la o parte gologan cu gologan, ca să vă faceţi o casă... Omul n-are rost pe lume dacă nu-i stăpîn de veci pe vizuina lui. Pentru asta m-am zbătut toată viaţa şi n-am avut parte. Casa şi toate pămînturile sînt ale lui Zaharia; iar mîine se poate să vină un străin şi mă alungă de-aci.

— Cum s-ar putea aceasta, mătuşico? Nu pricep!... Unchiul Zaharia, după cele ce mi-ai spus aseară, e un om de şapte-opt milioane. Poate de zece, de douăzeci şi mai mult. Tot pământul din vale şi de pe şuşeniţa de la Turnul Voievodesei, e vîna cea mai bogată în petrol. Am înţeles că stă în calea societăţii şi că el poate dicta preţul. Ce i se oferă e nimic pe lîngă ce poate căpăta, tocmai fiindcă a fost destul de cuminte să reziste!...

Mătuşa Ruxanda rîde sinistru în lumea ei oarbă, cu dinţii neaşteptat de albi şi intacţi.

— Zaharia caută comoară, copile! Bl a rămais la comoara lui. Şi fiindcă acuma nu mă mai ajută ochii şi puterile să pun orînduială în gospodărie, Zaharia face dato-rii, nu le plăteşte şi le lasă să se adune. Poate sînt alţii, care îl împing înadins...

— Dar e adevărată nebunie, mătuşico! se răsuci Petru V. Tudose pe scaun.

— Fapte de nebun face el, nu de ieri-de alaltăieri!... Se împlinesc cincisprezece ani de cînd le tot face. La început, cînd au venit la mine, ba domnul prefect Sava, ba Nicachi Sacară, să mă iscodească în lipsa lui Zaharia, cam ce preţ am cere pe loc, m-am bucurat şi am crezut că sminteala i-a fost un bun trimis de la Dumnezeu. Tot căutînd comoara şi tot prefăcînd locurile, a nimerit pe cele mai bune. Parcă le-ar fii ştiut!... Îmi spuneam, deci, că de-acum înainte are să vadă şi dînsul unde se află comoara cea adevărată. Dar m-am grăbit bucurîndu-mă!...

— Şi nu s-a găsit nimeni să-i vorbească hotărît? întrebă nepotul.

Mătuşa Ruxanda îşi arătă mai departe dinţii albi, în rîsul sinistru şi fără hohotire:

— Cine să-i vorbească? Pe cine mai ascultă el? Nu se înţelege decît cu Oarţă. Acum sînt într-o minte, otova amîndoi. Şi am să-ţi adaug,

Petruţă, un lucru pe care ţi l-am ascuns. Te-ai mirat aseară că nu l-ai găsit acasă şi eu nu ţi-am răspuns. Te-ai mirat azi dimineaţă, că a ple- cat cu noaptea în cap şi eu nu ţi-am spus unde era aşa de grăbit ca nu cumva să lipsească...

Oarba a tăcut. Fusul sfîrîia aspru între degetele osoase.

Ochii fără lumină căutau spre ochii nepotului, ca şi cum ar mai putea să citească mirarea, nerăbdarea şi curiozitatea din privirea aceea.

— Nu înţeleg, mătuşică! Unde se duce?...

— Dacă vrei să-l vezi, Petruţă copile, mergi şi-l caută la crîşma lui Leiba Ţudic! Acolo îşi face viaţa, cînd nu umblă după comoară. În celălalt timp al anului, primă-vara, vara, toamna, scormoneşte şi caută în nebunia lui... Dă pe la Ţudic mai rar. Dar cînd încep ploile şi nin- soarea, se înfundă şi-şi bea ce brumă de minte i-a mai rămas. Pe urmă, hoinăreşte prin sat cu Oarţă după el şi împarte în dreapta şi în stînga comoara, pentru vremea cînd are s-o găsească. Trebuie să ştii că are planuri mari şi milostive. Are să facă o şcoală de piatră. Are să tri- mită la şcoală fete sărace. Şi are să le înzestreze pe urmă... Iar cînd sfîrşeşte de împărţit ceea ce n-a găsit, se co- coaţă pe deal, la Turnul Voievodesei, unde am auzit din oameni că se află o piatră cu semne de pe vremea păgînilor. Se suie acolo cu Oarţă după el şi face mînios cu pumnul spre fabrică şi spre fîntînile de păcură... Copiii se ţin cîrd pe drum. Înainte îl băteau cu pietre. Acum s-a făcut prietenul lor. Le zvîrle mărunţişul din pungă şi le spune istorii. Iară plodurile îi cunosc slăbiciunea. Îl aşteap-tă pe după garduri, ca să-l petreacă cu alai... Pot spune că Domnul mi-a luat lumina ochilor să mă cruţe, ca să nu mai văd

asemenea ticăloşie şi ocară! Nu înţeleg de ce mi-a lăsat urechile, ca tot să le aud şi să le aflu?...

Degetele răsuceau lîna din caier. Ochii oarbei aşteaptă într-o neclintire împietrită.

— Aceasta n-ai ştiut-o, Petruţă, copile?

— De unde s-o ştiu? E ultimul lucru la care mă aşteptam! Unchiul Zaharia a fost toată viaţa un fel de schimnic...

— Ai să cunoşti ce fel de schimnic e acuma moşu-tău Zaharia! rosti bătrîna ca o ameninţare.

Pe urmă tăcu şi în odaie nu se mai auzi decît fusul. Petru V. Tudose rămase pe scaun să cîntărească în minte aceste ştiri cu totul de necrezut...

— Dă-te mai încoace, Petruţă!... îl chemă într-un tîr- ziu mătuşa Ruxanda, lăsînd furca şi fusul la o parte.

Nepotul se mută cu scaunul. Degetele oarbei îi pipăie obrazul, părul, umerii.

— Te-ai făcut mare şi voinic, Petruţă! Mă gîndesc că numai tu ai mai rămas din neamul nostru. Poate era mai bine să fi lăsat învăţătura şi să stai pe lîngă casă. Aveam un ajutor, să apăr bunul pe care-l prăpădeşte Zaharia... După lege, tot ale tale au să fie doar toate...

Petru V. Tudose văzu într-o clipă pe Cecil, făcîndu-şi cu oţăreală socotelile de tramvai şi de coşniţă. Regretă încă mai mult că n-a venit cu dînsa împreună.

O minte ascuţită şi o iniţiativă promptă ca a ei ar fi fost poate hotărîtoare într-un asemenea ceas. S-ar fi aflat trei, făcînd faţă unui singur om cu mintea slăbită şi cu voinţa şubredă, ca a tuturor nărăviţilor de alcool.

— Poate că nu-i prea tîrziu, mătuşică! vorbi încet, sub degetele uscate şi reci, care-i alintau trăsăturile.

— Îl aud venind! rosti oarba.

Auzul ei subţiat de infirmă desluşise într-adevăr paşii, înainte de a ajunge la urechea nepotului.

Se trînti poarta. Sunară încălţări scuturate de zăpadă pe scări.

— Cine spui c-a venit?... Cine mă caută?... întrebă afară glasul lui Zaharia.

Răspunse de undeva, Gheorghieş:

— Nepotu... Conaşu Petruţă!

— Care nepot? Ce nepot? N-am nici un nepot!... se răsti Zaharia la argat. De unde-mi scoţi tu nepot?...

Argatul mai rosti ceva nelămurit pentru cei din casă.

Zaharia Duhu, cu strepezită înveselire:

— Aha! Care va să zică profesorul? A venit boierul de la capitală? Să stai pe aproape, Gheorghieş, fiindcă îmi pare că ai să duci la gară un geamantan de profsor!...

Petru V. Tudose îşi tamponă cu batista un rînd de nă- duşeală de pe frunte.

Oarba rîse fără hohot, în ungherul ei de umbră. „În casa aceasta au înnebunit toţi! gîndi cu nelinişte docentul universitar. Mai bine nu veneam. Sau veneam în orice caz numai cu Cecil, să-i ţinem piept doi.”

Se ridică în picioare, ca să fie, oricum, gata pregătit la atacul care se anunţase de-afară.

Cînd uşa se trînti de perete, înaintă cu o bucurie zgomotoasă:

— Bine te-am găsit, unchiule Zaharia!

Se opri cu vorbele stinse pe buze.

Zaharia Duhu era într-adevăr de nerecunoscut. Ochii scufundaţi în găvane, privirea tulbure, părul sur căzut pe frunte. Hainele de şiac pătate de păcură, ude de ninsoare şi cu nasturii atîrnînd în aţe, îmbrăcau un gîrbov schelet.

— Bine te-am găsit, unchiule Zaharia!... repetă Petru V. Tudose, cu o sforţare care sună prea voios şi făţarnic.

— Cam tîrziu m-ai găsit. Prea tîrziu, domnule docent!

O dată cu vorbele, nepotul primi în obraz o duhoare dospită de drojdie.

— De ce prea tîrziu, unchiule? se dezvinovăţi volubil Petru V. Tudose. Am avut cu neîntrerupere examene, concurs, lucrări, pe urmă cursurile. Cum mi-am făcut cî- teva zile libere, am alergat. Ştiu că aveai motive să mă învinuieşti şi tocmai de aceea sînt aci, să mă apăr. Vreau să risipesc o neînţelegere. Am stat de vorbă cu mătuşa Ruxanda. Şi am căzut la împăcare să mă primească în vacanţa de Paşte, pentru mai mult timp. Poate să-ţi fiu de vreun folos, unchiule!...

Zaharia Duhu ridică privirea păienjenită, în care ful- geră scurt un licăr de lumină.

— Atunci e altceva... Aşază-te lîngă mine, Petruţă, şi spune-mi cum înţelegi să-mi fii de un folos?

Petru V. Tudose prinse curaj. I se păru că toate se vor lămuri poate mai simplu decît se temuse.

Răsuci scaunul spre fereastră şi se uită zîmbitor şi satisfăcut la obrazul spîn şi brăzdat de creţuri mărunte.

— Aşadar te-ai hotărît în sfîrşit să vii de Paşti?... rosti Zaharia Duhu. De ce nu mi-ai scris?

— Nu ştiam că am să fiu primit şi cum am să fiu primit... inventă o explicaţie Petru V. Tudose. Iar după cele ce-am auzit adineaori afară, văd că presimţirile nu m-au înşelat. Nu mă aştepta ospăţ, cu înjunghierea viţelului gras...

Zaharia Duhu începu să rîdă cu o înviorare de viaţă, care-i limpezi ochii şi glasul, ca în vremea cînd îşi mus-tra, şăgalnic, nepotul cel fără de astîmpăr şi cu picioarele goale.

— Va să zică m-ai auzit? Acestea nu erau pentru tine, Petruţă! Le spuneam pentru un oarecare profesor din Bucureşti, pe care îl tot chemam de doi ani şi nu se dă venit... Acuma văd că l-am judecat greşit şi că pe ne- drept l-am crezut fără recunoştinţă. Să le uităm toate, Petruţă! Pînă la Paşti, fac pregătiri, să începem cu temei lucrările noastre...

Docentul universitar rosti, în clipa aceea, singura întrebare pe care nu trebuia s-o rostească:

— Care lucrări?

— Cum care lucrări, Petruţă? Săpăturile noastre...

Licărirea din ochii lui Zaharia Duhu se clătină suflată de un vînt care revenea tiptil, s-o sugrume din nou.

Dar lumina încă dură.

— A, săpăturile!... îşi aminti cu indiferenţă docentul.

— Se înţelege că săpăturile, Petruţă! Tot ce-a rămas întrerupt de la moartea lui Alexandru luăm acuma de la început. Pentru ce altceva te-am aşteptat? Pentru ce altceva ai venit?

Petru V. Tudose întoarse ochii spre colţul întunecos, unde priveghea mătuşa Ruxanda, dreaptă şi nemişcată, ca un huhurez.

Aştepta de la ea o îmbărbătare.

Oarba asculta cu gîtul lungit şi cu trăsăturile ţepene. .,Cecil mi-ar spune să fiu energic. Unui om fără voinţă trebuie să-i impui voinţa ta prin surpriză!" gîndi Petru V Tudose. Şi se hotărî să fie energic.

— Unchiule Zaharia — glăsui rar — săpăturile acestea nu mai au nici un rost!

În ochii lui Zaharia Duhu licărul tresăltat de lumină se slei într-o pîclă.

Îl privi iarăşi cu împăienjenirea tulbure de beţiv.

— Haha!... începu să rîdă. Ce noutate mi-a fost dat să aflu astăzi? Te-ai făcut şugubăţ, profesoraşule!

— Eu nu găsesc nimic vesel!... declară cu gravitate Petru V. Tudose. Săpăturile acestea nu mai au nici un rost. Alexandru Opriş a cercetat tot ce era de cercetat. Pot spune că a exagerat în cele ce-a scris şi că aproape toate concluziile lui sînt de revizuit. Aceasta a fost prima lui eroare! A pus pasiune şi imaginaţie unde trebuia să lu-creze cu răceală şi cu prudenţă. A doua lui eroare a fost că te-a încurajat într-o nălucire absurdă. Ce este această comoară, pentru care ţi-ai pierdut o viaţă?... Comoara se vede de aici, pe fereastră. E în vale, unde-au venit alţii, să săvîrşească miracole, nu să aştepte miracole!

— Aceasta ai venit tu să mi-o spui?... întrebă Zaharia Duhu cu un calm stăpînit, după ce se oprise din rîs.

— Aceasta am venit eu s-o spun, unchiule, fiindcă aşa înţeleg să mă plătesc de o sacră datorie! M-ai trimis să învăţ şi m-ai ajutat. Îţi sînt recunoscător! Iar în loc să mă mulţumesc cu o recunoştinţă de vorbe goale, în nu-mele acestei învăţături la care m-ai trimis şi m-ai ajutat, viu să te opresc de la o nălucire care durează prea de multă vreme. Alexandru Opriş te-a încurajat. În orice caz nu te-a oprit. Şi rău a făcut!... Ştiinţa noastră nu admite basme şi exagerări. N-are nevoie de comori. N-avem nevoie de comori.

— Pentru atîta ai bătut tu calea de la Bucureşti, pînă aici? repetă Zaharia Duhu, cu dunga brăzdată între sprîn- cene.

— Pentru atîta, fiindcă aşa mi-a dictat conştiinţa! rosti sigur de sine Petru V. Tudose, convins că a zdruncinat ceva din ideea fixă a maniacului.

Zaharia Duhu se rezemă cu ceafa de spătarul scaunului şi începu să rîdă cu rîsul lui Oarţă.

Cînd sfîrşi, se îndreptă brusc, îl privi lung, ou ochii împăienjeniţi, parcă descoperea întîia oară un amănunt ca- re-i scăpase din vedere.

Întinse mîna spre gîtul docentului universitar, atît de neaşteptat şi de zvîcnit, încît Petru V. Tudose se retrase cu o înfiorare de spaimă.

— De ce porţi la gît juvăţul acesta?...

Tînărul îşi apăra cravata, nedumerit de asemenea întrebare bizară.

— Petruţă pe care l-am crescut eu nu purta gîtlegău! urmă Zaharia Duhu. Era un copil desculţ şi cu gîtul gol. Acela a murit... Tu cine eşti? Ce cauţi aici? De ce l-ai omorît, să-i uzurpi locul?

Oarba privea spre dînşii, cu ochii ei goi, din noaptea ei neagră. Luci fără sens rîsui dinţilor albi. Poate şi min-tea aceea de mult era tulbure.

Petru V. Tudose îşi şterse cu batista alt rînd de sudoare.

— De ce porţi juvăţul acesta la gît?... Stărui Zaharia Duhu, trăgînd de capătul cravatei. Văd că e un juvăţ de mătase, l-ai plătit scump şi nu ştii de ce-l porţi... Nu te-a învăţat de ce-l porţi nici toată ştiinţa ta?... Ce proastă ştiinţă! Eu am aflat-o, cu toate acestea, tot dintr-o carte! E semnul vostru. Al tău, şi al lui Emil Sava, şi al lui Iordan Hagi-Iordan, şi al lui Dinu Grinţescu, şi al tutu- rora care vin să ne aducă binele nostru, după socotelile voastre! Aţi pus juvăţ ca să arătaţi că v-aţi despărţit inima de cap. Petruţă pe care l-am trimis eu

în lume nu purta cravată. De ce l-ai gîtuit să-i iei locul şi cine eşti tu?...

Zaharia Duhu trăgea de cravată şi rîdea nătîng, cu rîsul lui Oarţă.

C a p i t o l u l VI

S-a ivit o femeie cu nas şi cu glas ascuţit.

Un vînt sunător şi cald a topit nămeţii, desfunînd puhoaiele munţilor. O săptămînă încheiată n-au mai conte- nit streşinile.

Pe urmă un ropot de ploaie spălă cele din urmă ochiuri zgurite de omăt în adîncile văgăuni. S-a înălţat într-o dimineaţă alt soare, cu faţa primenită şi rumenă, împungînd răsăritul cu suliţi înroşite la jar.

Şi iarăşi a fost o primăvară lină, cum au mai trecut pe-aicea mii.

Din depărtări cu lumina toridă şi albă, soseau osteniţi cocorii în stoluri, să-şi caute cuiburile lor vechi.

Uneori litera neagră scrisă pe cer se rupea deasupra Voievodesei. Stolul începea să plutească rotit, căutînd să priceapă aceste schimbări. Schelele negre, cazanele roşii, bălţile de catran şi fumul vîrtos erau arătări străine şi nepotrivite locului.

Căpitanul cel mai bătrîn, care cîrmuieşte vîslirea peste pustiuri şi mări, spunea celorlalţi tineri, în limba lor de cocori:

„Se întîmplă lucruri ciudate!... Pe oamenii aceştia i-am găsit noi întotdeauna, urîndu-ne bucuroşi bun venit, lîngă munţii lor şi apele lor, în sălaşurile lor de verdeaţă. Acum li s-a întîmplat poate ceva rău şi poate ceva fără de vindecare. Nici n-au ridicat ochii spre cer!

Nici n-au făcut semn cu mîna, că ne-aşteptau, că ne-au văzut şi că ne ştiu!... Merg toţi cu ochii în pămînt, grăbiţi şi în straie urîte. Văd altfel de feţe şi altfel de port. Sălaşurile sînt scrumite şi negre. Copacii sînt de cărbune. Fumul acesta ne îneacă; şi auziţi cum buhăieşte de crunt o fiară cu pliscul de fier! Pe-aicea, cînd eram eu tînăr, chema un bucium de stînă... Să plecăm mai departe! Nu-mi pare cuminte să-nnoptăm în asemenea locuri vrăjmaşe...”

Cercul rotit se desfăcea înşirîndu-se în litera scrisă pe cer.

Iar stolul cocorilor pleca mai departe, spre locuri unde mai sînt cîmpuri fără catran şi pajişti cu albe mioare.

Noaptea, alt stol trecea peste sat, cu scîncetul slab de copil, în afundul albastru.

Zaharia Duhu se deştepta în această chemare. Se răsucea, ascultînd suspinul văzduhurilor, amestecat cu foşnetul mătăsos de frunze.

Din nou, dintr-o pîclă adîncă şi grea, mijea o geană mîntuitoare.

Primăvara, din cioatele putrede, vlăstarul dă colţ fra- ged şi viu. Primăvara, din coaja urîtă a crisalidei lipită de scorburi, se desfac fluturi şi gîze cu aripi uşoare, străvezii, aeriene, gata de zbor.

Zaharia Duhu era un asemenea ciot putred, din care încolţeşte un asemenea vlăstar şi din care se desprinde un asemenea zbor eliberat de coaja urîtă a crisalidei, unde aripile creşteau într-ascuns.

Din nou credea cu toată tăria.

„Am s-o găsesc anul acesta! vorbea singur. Nici nu se poate să n-o găsesc!”

Acum vorbea singur, fiindcă nu-l mai asculta nimeni şi nu-l mai înţelegea nimeni.

Dar ce însemnătate mai poate să aibă aceasta?

De îndată ce se zvîntase zăpada, comoara lui din adîncuri îl atrăgea iarăşi pe cîmpuri, cu o putere magnetică şi mai aspră.

O simţea pe aici, pe aproape. Mai mult decît întotdeauna, o ştia pe undeva, aşteptîndu-l.

N-o mai căuta pentru el. Nici pentru cărţi şi muzee. O căuta împotriva tuturor. O căuta duşmănos şi avea nevoie s-o afle, pentru toţi cei care nu cred şi nu văd şi-acuma îl socot un lunatic. O căuta ca s-o dăruiască acelora. Sau mai ştia el cui? În orice caz, pentru altceva, pentru alţii, nu pentru sine.

Se răsucea în patul tare. Asculta chemările nopţii. Asculta mişcările casei.

În încăperi, oarba bîjbîia asprimea pereţilor cu unghii uscate. Se deschideau şi se închideau uşi. În straiul de lînă neagră, fantoma se desprindea din întuneric să se topească în întuneric. Scociora în sertarele tăinuite, în oala cu cenuşă şi în perne cu pene. Acolo îşi avea dînsa ascunsă comoara ei de avară cu bani de argint şi de aur; care de mult nu mai umblă prin mîinile oamenilor, de cînd au ieşit numai bani de hîrtie şi bani de tablă coclită.

Oarba îi numără, îi desparte, îi schimbă dintr-o ascunzătoare în alta; se prelinge printre uşi cu tuşea ei seacă. Pe urmă, cu furca la brîu şi cu fusul în mînă, aşteaptă să se trezească viaţa casei, într-o singurătate fără somn, de strigoaică.

O dată cu soarele, Zaharia Duhu e în picioare. Strigă din cerdac, cu glasul înviorat de răcoarea acidulată a dimineţii:

— Gata eşti, Oarţă?

Nevolnicul apare de după şură, cu fire de paie mucede-n păr, cu sumanul tărcat de peteci şi cu rîsul lui din totdeauna, nătîng:

— Îhî!...

Cu ochii bulbucaţi, aşteaptă să-nţeleagă unde vor mer-ge în această dimineaţă. Sus, la comoară, ori devale, la Leiba Ţudic?

— Ia cazmalele! Ce-aştepţi?...

Aşadar, merg la comoară! Oarţă se întoarce strîmbîn- du-şi gura pocită, cu rîsul pierit de pe buze. Adună unelte-le şi mormăie mînios. Acum şi el, cît e de becisnic la min-te, a început şi el să priceapă că stăpînul caută ceea ce nu se poate afla.

Pe la spate, face semn oamenilor cînd trece, arătînd că n-are încotro: e slugă şi trebuie să se supună la ne- bunia stăpînului. La Ţudic ar avea dînşii ceva mai bun de făcut.

Dar de-o săptămînă s-a isprăvit cu Ţudic. Zaharia Duhu a jurat să nu mai calce pragul. A mai jurat şi altă dată — iar atunci a uitat jurămîntul.

Aceasta o mai nădăjduieşte Oarţă încă o dată.

Şi o nădăjduieşte în drum. Căci, în fiecare dimineaţă, Zaharia Duhu o ia la drum cu pas sprinten, îndreptat de spinarea uscată, cu ochii senini şi cu faţa voioasă, sus la deal, spre săpăturile lui. Nu mai are nevoie de băutura mincinoasă, care aprinde sîngele şi aţîţă mintea ca să mai deştepte din beznă o părelnică plăsmuire. Otrava aceea e bună ca să alunge o îndoială. Să-ţi înşele cugetul cînd te temi să priveşti în el. E bună să-ţi dea o încredere clătinată, ca totul să mai apară din nou, uşor de împlinit, firesc şi aievea. De toate acestea simţea trebuinţă, pînă mai ieri. Din ziua cînd a împroşcat cea dintîi fîntînă de păcură, a simţit mereu trebuinţă.

Acum, o dată cu soarele primăverii, s-a aprins însă din nou şi vechea arşiţă lăuntrică în coşul pieptului. E poate suflul comorii, care se află pe undeva aproape şi începe să se

mişte, părăsindu-şi ascunzătotile umede şi sorbindu-l spre dînsa.

În drum l-a întîlnit pe Gheorghieş Tălpăligă. Argatul a plecat într-o slujbă mai bine plătită, la sonde.

A lăsat în loc un frate mai mic, bolnăvicios şi molîu.

Pentru gospodăria împuţinată a Ruxandei Duhu e destul şi atît.

Gheorghieş a dat bună dimineaţa şi dă să treacă înainte. E îmbrăcat cu straie nemţeşti, cu gulerul verzui de celuloid fără buton, cu pălăriuţă mică de vînător. Straiele îi stau prea strîmte şi prea scurte pe trup. Pumnii puternici îi spînzură afară din mîneci, cu un lat de palmă.

S-a travestit şi el acum, ca domnul Nicachi Sacară; dar pare foarte stîngaci şi nu ştie ce să facă cu mîinile roşii.

— Ce se mai aude, Gherghieş, cu povestea ta?... îl întrebă Zaharia Duhu, oprindu-l din mers, după ce i-a măsurat îmbrăcămintea pocită. Ce se mai aude, bre Gheorghieş, amărîtule de tine?

„Povestea lui" e povestea Sandei.

E întîmplarea despre care vorbeşte şi se minunează tot satul, măcar că se îmbulzesc de-un timp, atîtea alte întîmplări vrednice de minunări şi de povestit.

— Ce să se audă?... se înroşeşte Gheorghieş, privind în pămînt. Din rău în mai rău ! Sanda a fugit a doua oară la Văratec, să se călugărească, după cum a jurat. Dară nu i-o ţinut mult liniştea şi tihna! A picat acolo într-o noapte badea Alecu Toader Precup şi-o umflat-o pe sus. După ce a fărmat-o în bătaie, acuma zace la pat. Pe urmă, iară are să se ridice pe picioare, şi iară a să fugă la mănăstire, şi iară are s-o aducă badea Precup în

pumni. Pînă cînd avem să ne facem amîndoi o samă, că altfel văd că nu-i chip!...

Zaharia Duhu, sub soarele cald de primăvară, simte în el atîta încredere şi atîta bunătate şi milă, să îndestu- leze tot universul.

Spune, foarte firesc:

— Mai aşteaptă, Gheorghieş! N-ai să aştepţi mult... Şi tot ce ţi-am făgăduit eu are să se împlinească.

Gheorghieş Tălpăligă face un semn de neîncredere sub pălăriuţa mică şi verde, cocoţată pe vîrful capului.

Pentru amarul lui, slabă nădejde de alinare înseamnă făgăduielile într-aiurea ale unui lunatic ca Zaharia Duhu.

Fostul stăpîn i-a hotărît odată, cînd venea de la Leiba Ţudic, o parte din comoară, să-şi dureze gospodărie şi să-l şteargă din cale pe Nicachi Sacară, cu toată moşia, docarul, cravaşa şi jambierele lui. Aceasta şi cu nimic totuna face! Sanda s-a deşirat, cu faţa prelungă; a pier- dut toată tinereţea nebunatică şi e fata cea mai veche din sat. Celelalte, ieşite o dată cu dînsa la joc, s-au măritat de doi ani şi de trei ani. S-au ridicat altele, care joacă acuma după gramofon, poartă păr tuns, au ibovnici la fabrică şi se îmbracă în fuste cu flori ca la tîrg. Sanda are să împletească printre acestea cosiţă albă, dacă nu cumva Alecu Toader Precup, cuprins de lehamite, nu va lăsa-o într-o bună zi, bună plecată la mănăstire.

Acestea le gîndeşte Gheorghieş Tălpăligă, privind în pămînt şi bălăbănindu-şi mîinile tari, pe care nu ştie unde să le pună.

Dar Zaharia Duhu i-a ghicit gîndul:

— Nu crezi, Gheorghieş? N-ai văzut că aici e locul comorilor?

— De... Omul e dator să creadă şi ce nu-i de crezut! rosteşte fostul argat.

Pe urmă, scoate un ceas de nichel, mare cît o ceapă şi priponit în lanţ. Se ghiceşte că e foarte mîndru de dînsul şi că prin acest semn al civilizării se simte acum mai aproape de nivelul lui Nicachi Sacară.

Citeşte cifrele încordat, îl pune în buzunar cu luare- aminte şi îşi cere iertare:

— Apoi vă las cu sănătate! O sunat a doua oară bu- haiul fabricii şi nu capăt belet la control dacă-ntîrzii!...

Gheorghieş salută exemplar cu pălăriuţa verde. Acum satul cunoştea alt ceasornic, în locul celui purtat de soare şi stele, pe cer. Sună sirena de culcare şi de deşteptare, de prînz şi de cină.

Este o viaţă după program. Unii flăcăi au progresat, de la ceas, la bicicletă. În zestrea fetelor, în loc de vacă cu lapte, e moda gramafonului cu plăci havaiene. S-a deschis şi o farmacie, cu doctorii pentru boli cu nume urît.

Zaharia Duhu dă bunădimineaţa părintelui Toma.

Nu întoarce capul. Ştie că din urmă, părintele Toma Avramescu s-a oprit şi-l priveşte cu milă.

Părintele e foarte bătrîn. Pe vremuri s-a aflat în mare duşmănie cu Antohie Duhu de la un pămînt. Din vrajba aceea, acum stinsă, nu s-a putut apropia nici de feciorul lui Antohie. Îi poartă însă grijă şi durere de departe, căci e un slujitor a lui Dumnezeu, drept şi blînd, cum puţini se află în tagma sa, nu un vămuitor al botezurilor, cununiilor, morţilor şi praznicilor.

Iar Zaharia Duhu îi pregăteşte o bucurie la care nu se aşteaptă. Biserica satului, cu hramul la Sfîntul Ilie, e mică, strîmtă şi

săracă. O biată bisericuţă de lemn, cu acoperişul de şindrilă neagră şi putredă, cu icoanele afumate şi cu sfeşnicele de paltin. Înainte de război, părintele Toma a adunat gologan cu gologan, douăzeci de ani, să înalţe biserică de piatră şi zid, cum se văd ruinele mai vechi din bătrîni, unde a fost altă dată un asemenea lăcaş de închinare, poate dărîmat de turci, poate mistuit de vreun foc, poate şters de pe faţa pămîntului prin cine ştie ce altă întîmplare cumplită şi astăzi uitată. Truda părintelui Toma n-a fost deşartă. În preziua războiului a sfinţit piatra de temelie. Dar temeliile stau şi acum, ridicate de două palme.

După ce-a trecut vrajba războaielor, banul a căzut, şi tot obolul de douăzeci de ani s-a fost socotit că nu mai ajunge nici pentru acoperişul de tablă. Oamenii au alte griji şi alte trebuinţi mai apropiate, ca să se mai gîndească la o biserică nouă, cînd nu prea calcă ei nici pragul bisericii vechi.

Pungile s-au strîns. Închisă a rămas şi casa de fier a societăţii.

— Aici vă trebuie şcoală deocamdată, părinte!... A trecut vremea cînd într-un ţinut aflai o sută de biserici şi nu se găsea o singură baie... Şcoală, dispensar, casă de economie, o cooperativă de desfacere şi consum!... a început să numere pe degete inginerul Dinu Girinţescu. Întîi să le vedem pe acestea şi numai pe urmă avem să ne întoarcem şi la biserica dumitale... Fără supărare!...

A subscris cîteva mii de lei, iar temeliile se scufundă în părăsire.

Zaharia Duhu le ştie prea bine toate acestea. Pentru o singură dată e de aceeaşi părere cu inginerul Dinu Grinţescu. Simte şi el aceeaşi evlavie pentru şcolile de-a căror

învăţătură deplină fusese lipsit la vreme; chiar dacă a altora învăţătură la şcolile înalte n-a însemnat pentru dînsul întotdeauna mare prilej de bucurie, cum se întîmplă de pildă cu diplomele şi titlurile nepotului său Petru V. Tudose, de înveninată amintire. Dar această credinţă în întîietatea şcolilor nu-l împiedică să pregătească o tîrzie alinare şi pentru bătrîneţele părintelui Toma, cu care nu s-a aflat niciodată prieten. Comoara lui va fi de-acuma pentru asemenea ctitorii şi binefaceri obşteşti. Va fi luată pămîntului, ca să fie dată oamenilor, obidiţilor, copiilor. Mai ales copiilor, vitregiţi de soartă şi lipsiţi de înlesnirile învăţăturii.

Poate de aceasta chiar, puterile adinci i-au ascuns comoara pînă acum cu atîta îndărătnicie... O căuta numai pentru mulţumirea lui strîmtă şi neomenoasă. Pentru rafturi de muzeu, pentru o anume ştiinţă îngheţată şi măsluită de-un Petru V. Tudose, pentru lucruri uscate şi moarte. Acum înţelegea s-o dea vieţii şi faptelor. Unei altfel de vieţi şi unor altfel de fapte, decît acele care-l scîrbesc în vale, fiindcă sînt după chipul şi asemănarea domnului Emil Sava, a lui Iordan Hagi-Iordan şi a inginerului Dinu Grinţescu, cu toate lăcomiile lor, şi duşmăniile lor, şi deşertăciunile lor. S-au făli t c-au adus belşug şi luminare de minte. Pe urmă-le, nu se văd decît vrăjmăşii, şi cazne, şi ruinări, şi numai o altfel de robie, de cum a fost cea de pînă mai ieri, a plugarilor. Comoara lor s-a dovedit cum o ştia şi-o temea; din cele blestemate, cu legămînt de moarte şi de suferinţă.

Comoara lui va să fie curată şi se va da lumii lipsită de ajutor şi de apărare, fără să ceară zălog de vieţi.

Zaharia Duhu călca în lumina primăverii, cu pasul uşor şi cu fruntea înaltă. Trecuse de noroaiele negre, de copacii de cărbune, de cleiul care opreşte tălpile lipite. În susul apei nu mai erau pecinginile de ulei. Pîrîul curgea străveziu, de cleştar, printre pietrele netede, printre sălcii pletoase, printre pajişti cu bănuţi galbeni de păpădie. Aici totul mai rămase pur şi intact. Pînă cînd, ca o boală slută a pămîntului, ulcerele din vale vor prinde să se întindă, din an în an şi spre locurile înalte.

Oarţă mergea mînios şi smucit. El îndrăgise cîrciuma lui Ţudic şi nu înţelegea de ce stăpînul n-are atîta cuminţenie să se bucure de bunătăţile lumii, în loc să horhăiască pe coclauri şi să-l osîndească la muncă fără folos.

La cotul lui Bălan, zvîrli jos uneltele, lepădă sumanul şi sumese mînecile. Pîndi cînd Zaharia Duhu privea îndărăt, peste cîmpuri, scoase un şip şi gîlgîi cîteva înghiţituri pe ascuns. Căpătase patima spirtului, şi el n-avea de ce face jurămînt să se oprească.

Iară măsurile le scria domnul Leiba Ţudic în condică, la socoteala stăpînului.

După ce-şi şterse gura clăbucită şi nasul, cu podul palmei, apucă unealta şi începu să izbească în lut. Zaharia purcese la fel. Era un loc unde n-au mai săpat niciodată. Un mal înalt şi rîpos, unde apa coteşte şi mănîncă din ţărm, într-o bulboană cu volburi. De ce a ajuns şi aci? nici Zaharia n-ar putea spune. S-a îndreptat în cea dintîi dimineaţă, ca la un semn cunoscut.

Urme nu sînt. Cu atîta mai bine!

Pretutindeni unde-au fost urme, l-au înşelat. Lipsa lor nu poate decît să-i dea mai multă nădejde.

Se aude un cuc chemînd în pădure. Un viers gureş de pasăre răsună şi-n plopii de aproape.

Pe cerul înalt se scutură iarăşi salbele albe de porumbei. Nu mai sînt toţi albi: zăriţi de aproape, arată pete de păcură în catifeaua moale a penelor şi în mărgeanul şlefuit al picioarelor mici.

Dar sus, în bătaia luminii, străluceşte numai albul sclipitor de sidef.

Salbele cad, se înalţă, se rup din firul nevăzut, risipin- du-se, din nou se înşiră să cadă departe pe cîmpuri. E-un joc necurmat şi zglobiu. Aproape e zbor mărunt de gîze. Zumzet de albine. S-au eliberat toate comorile primăverii. Viaţa mai poate fi luminoasă şi bună, cu toate arătările duşmane şi hîde, din vale.

Cazmalele izbesc cadenţat.

În vremea aceasta, în cerdacul mătuşii Ruxanda, au năvălit oaspeţi gălăgioşi şi neaşteptaţi.

A sunat o goarnă de automobil la poartă. Fratele lui Gheorghieş Tălpăligă, somnoros şi molîu, abia se mişca trăgînd zăvoarele şi drugii.

— De unde te-au cules, aşa adormit, mă urîtule?... strigă Petru V. Tudose, sărind în pardesiu de voiaj, cu caschetă, şi grăbind să-i dea ajutor. Unchiul Zaharia e acasă?...

— Apoi, el îi pe dealurile lui, că nu mai stă acasă de cînd s-o tochit omătul!... făcu băiatul, arătînd undeva, spre dealurile lui Zaharia. Da pot să mă duc şi să-l chem!...

— Ba să nu faci una ca asta! porunci enigmatic Petru V. Tudose şi anunţă bucuros persoanelor din automobil: Auziţi? Am nimerit bine! Onorabilul nu este acasă. O să putem întruni mai întîi un mic consiliu între noi...

În capul scărilor, mătuşa Ruxanda apăruse în straiul negru de lînă, pipăind stîlpii şi căutînd spre zvonurile de jos, cu ochii ei orbi.

— Tu eşti, Petruţă, maică?

— Eu, mătuşico!... Eu... şi am venit cu lume nouă. Poate îţi era dor de Madala?... Mi-ai spus că vrei s-o cunoşti pe Cecil...

Petru V. Tudose întinse mina, ajutînd femeile să coboa-re dintre pleduri şi pardesie.

Pe urmă, urcă scările şi le înfăţişă oarbei, ca pe nişte manechine împinse de spate, fiindcă nici una nu ştia cum e mai potrivit să stea înaintea unei bătrîne fără vedere.

— Madala, mătuşico! Madala, favorita matale...

— Madala?... repetă mătuşa Ruxanda, cu o mulţumire bucuroasă care-i dezveli dinţii neaşteptat de albi şi intacţi. Madala, tu eşti, copilo?

Madalei i se păru absurd că o oarbă mai poate să se bucure de ceva şi să surîdă.

Degetele uscate căutară în gol, pînă ce-au atins haina, s-au urcat spre umeri, pe gît, spre obraz, pipăind trăsurile şi ochii.

— Eşti mai naltă decît mine, Madala! Şi degetele mele îmi spun că te-ai făcut mai frumoasă... Dar de ce eşti aşa de slabă?... Aceasta nu-mi place, Madala!...

Madala surîdea şi ea, dar ostenit şi trist, oferindu-şi obrazul falangelor osoase, care căutau pe trăsăturile de-acum chipul celeilalte Madale.

Avea ceva dureros şi crispat în această frumuseţe prea timpuriu atinsă de ofilire. Chiar degetele unei oarbe ghiceau dedesubt o frăgezime care-a murit.

— Şi Cecil, mătuşico, şi Cecil!... stărui Petru V. Tudose, nerăbdător să-şi prezinte tovarăşa lui de viaţă, despre care povestise atîtea

amănunte de mirare şi de laudă. Şi Cecil, mătuşico!...

Degetele mătuşii Ruxanda simţiră îndată altfel de făptură, virilă, încordată şi cu ţesăturile dense la pipăit.

— Tu eşti mititică şi trebuie să fii o iuşcă de femeie!... Aşa-mi place şi mie să fie o nevastă la casa omului...

Cecil rîdea alintat la gîdilarea degetelor.

Oarba îi pipăi nasul cam prea lung, buzele cu o umbră negricioasă de mustăţi, tot capul mic şi ascuţit de rozătoare.

Era într-adevăr altfel de femeie, măruntă, dar vibrînd ca un arc încordat. Se înţelegea că nu-i o fiinţă din cele care se lasă strivite de viaţă, cu resignare pasivă.

— Să-ţi trăiască, Petruţă! Şi să vă dea Domnul fericire!

— Fericirea e mai bine să şi-o facă omul, decît s-o aştepte de la Domnul! rosti Cecil, izbucnind într-un rîs plin de totală încredere în sine şi aforismele sale.

— Dacă e vrednic şi dacă poate!... consimţi bătrîna, clătinînd din cap şi oftînd.

Pe urmă, adăugă:

— Să intrăm în casă. Dar înainte de toate vă rog să iertaţi cele ce-aveţi să vedeţi aici şi să cunoaşteţi... Ca într-o casă de oarbă, cu feciorul zălud...

— Stăm aci! se împotrivi Petru V. Tudose. Mă duc eu să aduc scaune... Ne mai bate soarele şi Madala poate să vadă de la înălţime tot ce-a săvîrşit, în doi ani, mintea şi energia lui Dinu.

Petru V. Tudose intră în sală să cărăbănească scaunele.

Apăru îndată, fără pardesiu, împărţind locurile, cu siguranţa unui om oare e hotărît să se simtă la el acasă.

— Şi inginerul n-a venit? De ce nu mai vine pe la noi?... întrebă mătuşa Ruxanda, îndreptînd ochii fără vedete spre locul Madalei.

— A venit cu noi!... Dar l-am lăsat la birou... vorbi Madala şi nu mai avu nimic de spus.

Ea nu se uitase în vale, spre priveliştea arătată de Pe- tru V. Tudose. Părea străină de tovarăşii cu care sosise. Era absentă de la vorbele lor. Sunetele o ajungeau de departe.

Răspunsul îl continuă Cecil, răsucindu-se cu neastîmpăr pe scaun, după ce-şi schimbase de două ori locul, pînă ce se socoti satisfăcută de poziţia strategică în mijlocul tuturor.

— Soţul Madalei n-a venit pînă aci, mătuşico, fiindcă îmi pare că i-a declarat un război de moarte unchiului Zaharia! A crezut mai bine să înlăture o întîlnire neplăcută. În definitiv, după cîte am auzit, unchiul Zaharia e în război cu tot universul.

— Aceasta o ştiu, copilo!... oftă mătuşa Ruxanda, dreaptă şi nemişcată pe scaun, cu mîinile pe genunchi. O ştiu şi o plîng...

— Şi tocmai de aia am venit noi! continuă Cecil, îndreptîndu-şi nasul ascuţit în direcţia oarbei. Am venit să încercăm o înţelegere şi o pace. În definitiv, e ultimul prilej care i se mai oferă. Madala poate să lămurească aceasta!

Madala privi vîrful pantofilor, chimuind un nasture de mănuşă, ca o vinovată chemată să dea socoteală de faptele ei.

Dar nu lămuri nimic.

— Văd că pentru dînsa e greu să explice asemenea lucruri!... surise cu oarecare compătimire Cecil. O să mă fac eu avocatul Madalei. Îmi dai voie, prietenă?

O privire rănită fu tot răspunsul. Oarba nu o văzu.

Dar printr-o comunicare misterioasă o simţi. Întinse mî-na de pe genunchiul ei pe

genunchiul Madalei şi o dez- mierdă ca pe-un animal bolnav.

— Biata Madala!... Ce este cu tine, copila mea?

Cecil ridică nasul ascuţit.

Nu era timp pentru asemenea întrebări. De aceea se uită sever la mîna mătuşii Ruxanda.

Şi prin altă misterioasă comunicare, oarba simţi apă- sînd-o privirea aceasta şi îşi retrase mîna intimidată.

Petru V. Tudose admiră, în extaz, chipul cum Cecil ştia să-şi impună cu energie autoritatea. Nu mai avu nici o grijă şi se rezemă cu beatitudine de spătarul scaunului, surîzînd cerului şi viitorului.

— Uite, pentru ce am venit, în definitiv, mătuşico!... începu Cecil, care părea întru toate stăpînă pe sine, în afară de acel „în definitiv", revenind ca un tic în toată vorbirea. Întreprinderea de aci, cu societatea, sondele, rafinăria şi tot ce se vede, toate se datoresc, în definitiv, inginerului Dinu Grinţescu... Dar sînt în mîna unui om foarte puternic şi foarte primejdios. Un om care nu cunoaşte milă de cei slabi şl care se leapădă foarte uşor de prieteni şi de tova-răşi. Acest om este Iordan Hagi-Iordan! E cunoscut şi temut de tot Bucureştiul... Pînă acum nu i-a stat nimeni în cale. Şi, în definitiv, au încercat destui, cu deosebite puteri şi cu însemnate arme. A trecut peste toţi! Poate ai aflat ce s-a întîmplat cu prefectul dumneavoastră? Cu domnul Emil Sava...

— Cunosc faptele... mărturisi mătuşa Ruxanda, care, din chilia ei de oarbă, afla şi ştia ceea ce nu ştiu şi nu află adesea nici cei cu ochi teferi şi buni.

— Cu atît mai bine! N-am nevoie în acest caz să mă întind cu prea multe explicaţii. Iordan Hagi-Iordan l-a folosit. Şi cînd nu i-a

mai făcut trebuinţă, l-a lepădat... În definitiv, aceasta e legea vieţii! Iordan Hagi-Iordan i-a pus o condiţie. Să se mulţumească cu a douăzecea parte din dreptul lui. Şi prefectul dumneavoastră n-a avut încotro! A trebuit să primească... Acum a trecut altul la rînd. Şi acest altul e soţul Madalei...

— Aceasta nu mi-am închipuit-o! se minună oarba, încreţindu-şi cutele frunţii, să vadă limpede în întunericul priceperii sale bătrîne şi slabe.

— Nu şi-a imaginat-o nimeni şi cu toate acestea aşa este! urmă cu înfocare Cecil. În definitiv, cel care şi-a închipuit-o mai puţin a fost Dinu Grinţescu. El nu şi-a luat nici o măsură de prevedere... Nu s-a gîndit la foloase. S-a gîndit numai la cele ce a putut săvîrşi acilea. Pentru aceas-ta n-a cunoscut plăcere. Pentru aceasta şi-a lăsat nevasta singură şi departe... Madala, în definitiv, poate spune ce înseamnă depărtarea şi singurătatea pentru o femeie tînără, care are dreptul la viaţă!... sublime cu rece cruzime Cecil, îndreptîndu-şi nasul ascuţit spre prietenă.

Madala îşi astupă ochii, strîngîndu-şi între degete tîmplele, ca şi cum ar fi vrut să descleşteze cercul dureros al unei migrene.

De fapt, îşi ascundea într-adevăr ochii, să nu primească asupră-i privirea prietenei cu nasul ascuţit.

Totul fusese pus la cale de dînsa. Şi totul se desfăşura cu o diabolică precizie, aşa cum o voise această prietenă.

În viaţa ei depărtată şi singură, despărţită luni şi luni întregi de-un bărbat mai în vîrstă şi stăpînit numai de sondele şi de planurile lui, se petrecuse ceva trist, înfricoşător şi irevocabil. Era o greşală, pe care ştiuse că

avea s-o plătească poate cîndva. Nu-şi imaginase însă termenul atît
de apropiat şi de neîndurat.

Cecil intrase în casa ei. Devenise prietena nedespărţită. Adulmecase cu nasul subţire. Adunase ştiri, adunase fapte. Şi pe urmă pusese un preţ tăcerii.

Nu-l rostise direct. Nu era atît de naivă şi lipsită de tact.

Aşteptase un ceas ca acesta, cînd inginerul Dinu Grinţescu se afla la strîmtoare şi la deznădejde. Îl lăsase mai întîi să-şi frîngă mîinile şi să epuizeze toate mijloacele lui.

Pe urmă, găsise ea soluţia şi a propus-o cu nevinovăţia cea mai desăvîrşită: „Aceasta numai Madala poate s-o facă! Pe sora lui Alexandru Opriş nu poate s-o refuze Zaharia Duhu... O iubeşte şi bătrîna. Amîndoi vorbesc cu mare drag de dînsa, după cît mi s-a spus. Are să ceară şi are să fie ascultată.” Iar Madalei îi amintise: „În definitiv, eşti datoare să faci măcar atît pentru Dinu. Şi nu e pentru el numai! E pentru liniştea voastră şi pentru deplina ta libertate.”

Inginerul Dinu Grinţescu consimţise, fiindcă înainte de toate el voia să-şi salveze opera lui. Iar Madala fusese tîrîtă în acest cleşte aici.

Cecil aşteptă cu neîndurare pînă ce prietena ei îşi dezveli ochii.

O împunse o singură dată cu privirea, pe urmă continuă senin:

— Madala, aşadar, după cum spuneam, în definitiv, cunoaşte mai bine decît noi cu ce preţ soţul ei a săvîrşit miracolul care se vede în vale!... Pe Hagi-Iordan, aceasta îl interesează foarte puţin. Acum tot el pune condiţii, fiindcă tot numai el e apărat de acte şi de contracte. Iar condiţiile acestea sînt doar ceva-ceva mai bune decît cele acceptate la strîmtoare de prefectul dumneavoastră şi

asociatul său, Emil Sava, cînd i-a pus sula în coastă. În definitiv, marele brigand se simte tare şi se ştie sigur!... I-a dat şi un termen de gîndire. Trei luni... În trei luni însă multe se pot întîmpla. Aceasta tot, în definitiv, a uitat-o Iordan Hagi-Iordan, marele brigand.

Cecil rîse ascuţit, cu ochii micşoraţi, bucurîndu-se de ceea ce-a scăpat din vedere Iordan Hagi-Iordan, marele brigand.

Oarba aştepta cu mîinile pe genunchi, în straiul negru, încruntîndu-şi sprîncenele şi fruntea, să citească prin nevă-zut unde vrea să ajungă această femeiuşcă ascuţită la glas, la nas şi la minte.

Vorbitoarea privi rotund la ascultători, mişcă scaunul şi se plecă spre mătuşa Ruxanda, să dea o mai tăinuită însemnătate celor ce-avea să urmeze.

Continuă cu glas scăzut, ca şi cum s-ar fi temut să nu tragă cu urechea vreun spion al marelui brigand:

— În definitiv, Hagi-Iordan a uitat că multe se pot întîmpla în trei luni şi ne-am gîndit să i-o amintim noi... Totul depinde de unchiul Zaharia! Că a păstrat pămîntu- rile, atîta vreme, a fost, după părerea tuturor, un rău... Dar se dovedeşte acum că a fost un mare bine!... Soţul Madalei a cercetat din nou cu aparatele sale. Şi acum ştie ceea ce încă nu ştie Iordan Hagi-Iordan. Anume că zăcămîntul principal se află sub pămîntul unchiului Zaharia. Pricepi, mătuşico?...

— Urmează! rosti laconic avara.

— Urmez! surîse Cecil, aruncînd o privire triumfătoare spre Petru V. Tudose, care se lăsa legănat de dulci proiecte, ca orice nepot unic al unui unchi cu perspective de arhimilionar. Urmez, şi iată ce am descoperit noi! Dacă mîine, bunăoară, se prezintă inginerul Dinu Grinţescu la Hagi-Iordan, cu o

împuternicire de la unchiul Zaharia, toate lucrurile se schimbă. Pun dînşii, pune unchiul Zaharia şi pune Dinu Grinţescu, condiţii: „Ori ne primeşti în tovărăşie, cu drepturile noastre, ori tratăm cu alte societăţi şi îţi aducem aci mosafir străin!” Dinu Grinţescu poate aduce în trei zile contract cu o societate concurentă şi, în trei luni, poate da drumul la o sondă, la două, la zece, care să lase în urmă tot ce s-a făcut acilea pînă acum. E, în definitiv, o ocazie unică pentru unchiul Zaharia... Singura ocazie să pună în valoare pămîntul, cum n-are să-i mai ofere nimeni preţ şi parte. Şi face în acelaşi timp serviciu unui prieten care nu i-a voit decît binele. Unui prieten şi Madalei. Mai ales Madalei!... Nu, Madala?...

Sora lui Alexandru Opriş tresări, întoarsă dintr-o altă lume unde era călătoriţă.

Răspunse repede, dezvinovăţindu-se parcă:

— Da, da! Desigur...

Poate nici nu auzise şi nici nu ştia la ce întrebare a răspuns.

— Pentru aceasta am venit, mătuşico! Ne-am sfătuit toţi şi am găsit cu cale să nu mai lăsăm să treacă asemenea prilej. Altfel, pămîntul unchiului Zaharia e destinat să ajungă tot în mîna lui Iordan Hagi-Iordan. Cînd o vrea el şi cum o vrea el!... Unchiul Zaharia, singur şi cu grija numai la pustia aia de comoară, nu e de talie să lupte cu un asemenea mare şi neruşinat brigand... În definitiv, putem spune că am venit să-l apărăm!

Mătuşa Ruxanda ridică ochii spre soare, în a cărui lumină ea singură putea să privească fără clipire. Îşi stăpîni tremurul glasului. Întrebă:

— Şi cam cît să facă pămîntul acesta?

— Cincisprezece, douăzeci, poate treizeci de milioane. Poate mai mult. Sub nici un cuvînt, bărbatul Madalei n-are să-l lase pe unchiul Zaharia să vîndă. Are să intre la parte şi o să curgă sondele... Rămîne acum, în definitiv, să-ţi dai şi dumneata o părere, mătuşico! La dumneata ne-am gîndit întîi.

Oarba vorbi:

— Vă mulţumesc.

Cecil nu-şi putut stăpîni zîmbetul de satisfacţie. Privi cu triumf la cei doi tovarăşi de drum ca la doi complici.

Dar bătrîna continuă:

— Vă mulţumesc. Însă mă tem că aţi făcut un drum de pomană. Eu îl cunosc pe Zaharia, cum nu-l cunoaşteţi. Nu este cineva pe lume, de care să asculte el. Nimeni nu poate să-l scoată din rătăcirea lui.

— Avem cu noi pe Madala!

Madala imploră cu privirea un ajutor de undeva.

Dar Cecil continua cu răceală, depărtîndu-şi scaunul şi bătînd cu degetele în grinda cerdacului, ca pe clapele unui clavir.

— Dacă nu pentru ochii Madalei, are s-o facă aceasta, în definitiv, pentru sora celui mai bun prieten al său, care a fost Alexandru Opriş.

În ochii Madalei luciră lacrimi.

De unde şi cum le ghici oare oarba?

Căci mătuşa Ruxanda i-a pus din nou mîna pe genunchi, cum se dezmiardă animalele bolnave, care nu pot spune ce au şi în ce parte le doare:

— Biata Madala!... Eu nu te-am ştiut aşa de tăcută, copila mea...

Pentru o clipă, şi numai pentru această fiinţă, mătuşa Ruxanda uitase că tustrei aceşti călători au venit să-i dea mînă de ajutor

neaşteptat, într-o luptă a ei veche, în care pusese toată înverşunarea de oarbă.

Cecil fixă mîna înduioşată, cu dezaprobare. Mîna oarbei se retrase.

A fost ca un contact rupt.

Bătrîna se întoarse la îndîrjirea din totdeauna.

— Şi dacă el nu vrea să ştie nici acuma, de toate aceste?

— Pentru oamenii care nu ştiu să-şi apere singuri interesele lor, legea dă putere să i le apere alţii cu sila! glăsui ascuţit Cecil. Îi ia dreptul şi îl trece altora mai capabili. Legea, în definitiv, te apără de răufăcători. Te apără cu atît mai mult şi mai uşor, cînd răufăcătorul ăla eşti tu!... Pentru aia, în definitiv, sînt epitropi, consilii, puneri sub interdicţie... Şi pentru asemenea oameni s-au făcut ospicii...

Cuvintele au trecut şuierat, ca o ameninţare de viperă cînd se ridică în vîrful cozii; pe urmă, vipera a căzut între toţi şi s-a strîns încolăcită la picioarele lor.

Nimeni nu mai privi la nimeni.

— Astfel de vorbe mi le-au mai spus şi alţii! mărturisi într-un tîrziu mătuşa Ruxanda, frămîntîndu-şi degetele uscate. Mi le-a spus şi feciorul vechilului, Nicachi Sacară. Le-am ascultat şi le-am muncit multe nopţi nedormite în mintea mea bătrînă şi slabă. După care, am înţeles că eu nu pot să-l cer dus la casa nebunilor. Îl plîng şi mă plîng... Dară ce poate să facă o mamă fără vedere împotriva unui copil fără minte?... Mă simt la sfîrşitul vieţii şi nu-mi este uşor să-mi încarc sufletul cu un păcat...

— S-ar spune că vorbeşti acum pentru Iordan Hagi- Iordan! o împunse indignată Cecil.

Oarba întoarse faţa, căutîndu-i privirea:

— Ştiu, copila mea! Dar aceasta nu le poate înţelege decît o mamă.

Cecil îşi dădu seama că a pornit pe o cale spinoasă şi greşită.

Trase scaunul aproape şi spuse cu insinuantă blîndeţe:

— Mătuşico, nu este vorba de aşa ceva! Să sperăm că vom putea să ajungem la o înţelegere cu unchiul Zaharia, fără să-i amintim ce spune legea... Aceasta, însă, să ne rămînă ca o ultimă armă.

— Vină alţii s-o facă! rosti bătrîna. Eu tăria aceasta n-o am. Mi se pare că-i aud paşii...

Toţi, în afară de Madala, priviră spre poartă.

Zaharia Duhu venea cu un braţ de lăcrămioare şi cu faţa copilăros luminată. Încheiase ziua fără nici o izbîndă, dar neizbînda nu-i ştirbise nimic din noua încredere, nou înviată. Întîlnise în drum o ceată de băieţi şi de fete, întor- cîndu-se din luncă, cu mănunchiuri de lăcrămioare. Le împărţise tot mărunţişul din pungă şi aducea florile pentru casa pustie şi mucedă, de unde-au fost de mult izgonite.

Cînd dădu cu ochii de automobil, se încruntă. Cînd văzu oaspeţii în cerdac, lepădă florile jos, pe potecă.

Oarţă, din urmă, călcă peste ele, cu opincile late şi sparte.

— Bine te-am găsit, unchiule! strigă Petru V. Tudose din cerdac, scoborînd scările. A venit să te vadă Madala. Şi a venit să te cunoască nevastă-mea, Cecil.

Zaharia Duhu privi lung la cravata nepotului. Petru V. Tudose făcu un gest involuntar cu mîna, să şi-o apere.

Zaharia înţelese şi surise, iertîndu-l. întrebă cu o presimţire:

— Mă rog, ce s-a întîmplat nou, de v-a pălit iarăşi dragostea de-un nebun ca mine?

— Dar nu s-a întîmplat nimic, unchiule! protestă Petru V. Tudose. A fost o dorinţă a Madalei. I-am ţinut tovărăşie pînă aci. Cecil a venit...

Cecil îi reteză vorba din gură ieşindu-le înainte, pe trepte:

— Cecil a venit să-ţi ceară găzduire, pentru mai multă vreme, unchiule!... Ce zici de nepoată? După cum mă priveşti, înţeleg că n-am să mă bucur de prea multă simpatie. Aceasta, în definitiv, nu împiedică să-ţi săruţi nepoata pe frunte, căci eu nu mă pot împăca cu ideea că am un unchi urîcios şi ursuz...

Femeiuşca vorbea repede, dînd din mîini, răsucind ochii şi nasul ascuţit, înălţîndu-şi fruntea sub buzele lui Zaharia Duhu. Intra în planul ei această primă întîlnire, zgomo-toasă şi expansivă. „Trebuieşte să-i iau glasul! explicase soţului său Petru V. Tudose. Primul schimb de cuvinte e, în definitiv, hotărîtor. Dacă-mi asigur ascendentul în cel dintîi sfert de oră, raportul acesta de forţe nu-l mai poate răsturna nimic şi nimeni, pe toată viaţa.”

Socotelile preascuţitei strategе Cecil erau bune şi conforme manualelor de psihologie, cît şi celor de tactică şi strategie.

Realitatea se arăta deocamdată însă mai puţin simplă.

Zaharia Duhu o măsură din creştet pînă în tocuri, lăsă fruntea să-i treacă sub buzele lui fără să o atingă şi începu să urce scările, ignorîndu-i prezenţa. Cecil rămase în urmă, gesticulînd.

Madala se ridică de pe scaun şi întinse amîndouă mîinile cu o bucurie venită de departe-departe, dintr-o copilărie abolită.

Dar în aceeaşi clipă, îşi aminti pentru ce se afla aci şi în ce tovărăşie. Mîinile căzură şi

ochii nu cutezară să înfrunte ochii lui Zaharia Duhu.

S-au aşezat toţi pe scaune şi toţi au tăcut, stînjeniţi. Prietenul lui Alexandru Opriş nu-şi putea desprinde privirea de la sora lui Alexandru Opriş.

Părul văpsit şi roşcat, fardul obrazului, cutele fine din jurul pleoapelor, crispaţia dureroasă a trăsăturilor, osteneala prea timpurie şi desprinderea resignată de viaţă — în ce oare din toate acestea mai supravieţuia ceva din Madala cu guler alb spumos, sosită aici într-o primăvară cu mult soare, să se bucure copilăros de flori şi lumină, de cîmpuri şi mieluţele albe cu canaf în ureche, de-o brăţară ve- neţiană de pe vremea lui Lorenzo Celso?

Cecil îşi recăpătă glasul. Clătinînd cu enervare piciorul pus peste picior, ridicînd nasul ascuţit:

— Unchiule Zaharia, tocmai stăteam aci şi admiram pe vale opera prietenului dumitale, inginerul Dinu Grinţescu! Madala are de ce să fie mîndră de un asemenea soţ! E o operă grandioasă... Acum îl înţeleg mai bine de ce ne spunea el că-i pare o crimă monstruoasă şi o trădare de umanitate cînd vede pe cineva lăsînd să se piardă nefolosită o forţă a naturei.

Zaharia Duhu privi stăruitor la piciorul clătinat ritmic.

— Poate că are dreptate! încuviinţă. Dar nu înţeleg de ce mi-o spui mie? Mă uit la piciorul dumitale. Şi mă miră că nu te-ai gîndit să te duci şi să-l rogi să întrebuinţeze într-un fel risipa asta de energie. Un om ca el, care nu vrea să se piardă nimic, pentru binele ţării şi al omenirii, ar putea să prefacă la clipeală nerăbdarea dumitale în electricitate, bunăoară!...

Nevasta lui Petru V. Tudose îşi întrerupse ticul piciorului, înfingîndu-şi unghiile în grinda de lemn.

îşi ascunse înciudarea şi ura, sub un surîs nevinovat, ca o mînă care se apropie furiş de-o armă ascunsă.

— Aceasta e o glumă foarte nostimă! recunoscu, răsucind nasul către toată asistenţa. Am să i-o spun numai- decît şi ideea o să-l înveselească.

— Dacă atîta aşteaptă el de la mine, sînt bucuros că în sfîrşit am să-i fiu şi eu în viaţă, o dată, pe plac.

— Nu, unchiule!... Nu aşteaptă numai atît! îşi apropie Cecil scaunul şi nasul. În definitiv, Madala se află aci pentru altceva. Şi fiindcă ea e timidă şi puţin pricepută, m-a rugat pe mine să-i servesc de avocat. Nu? Madala?...

— Da, da! Fireşte!... aprobă Madala, tresărind şi miş-cîndu-se de pe scaun, cu gîndul absurd că uneori ajunge să schimbi poziţia prin somn, ca să înceteze un coşmar atroce.

Dar visul rău nu se risipi.

Cecil era în mijlocul tuturor şi glăsuia, punctînd fiecare argumentare cu gesturi mărunte şi repezi. După primele cuvinte, Zaharia pricepu de ce-au venit, şi, în loc să ascul-te, rămase privind cu dureroasă mustrare la Madala.

— Asculţi, unchiule? înaintă Cecil cu scaunul.

— Da, da!

Şi Zaharia Duhu nu-şi desprindea ochii de la ochii Madalei. Numai el de aci îşi amintea tot ceea ce alţii au uitat sau nici n-au ştiut. Copilul acela de atunci, Petruţă, cu pălăriuţa lui rotundă şi cu straiele albe, putea fi oare acelaşi cu străinul acesta cu faţa pătrată, pîndindu-i cu lăcomie un semn de aprobare?

Ce căuta femeia aceasta cu nasul ascuţit şi cu glasul scrîşnind ca sticla pisată? Madala aceasta, cu faţa văpsită, cu păr roşcat şi cu mărun- tele-i cute din jurul pleoapelor, cum mai putea oare dori ceva, în numele celeilalte Madale? Nu-şi mai aminteşte nimeni de Alexandru Opriş? Tot ce-a adus odinioară cu el, bun, luminos, generos, a luat îndărăt cu dînsul, să rămînă pierdut?

— Asculţi, unchiule?... Madala îţi cere un răspuns, de care în parte depinde şi soarta ei. Căci, în definitiv, soarta ei e legată de a lui Dinu. Nu-ţi cere răspunsul neapărat, astăzi. Peste o săptămînă, două... Ea pleacă. Eu însă m-am înţeles cu mătuşica să rămîn cîteva zile, pînă după Paşti. Şi cînd vei lua o hotărîre, îi expediez o telegramă. Nu. Madala? Nu, unchiule?

— Da!... da!... au răspuns în acelaşi timp, tot atît de îndepărtat şi absent, şi Madala, şi Zaharia Duhu.

— Atunci pot pleca? Mă aşteaptă Dinu! respiră uşu- rată Madala.

Începu să caute oglinda în poşetă, ca să-şi împrospăteze roşul de buze şi pudra obrazului. Oglinda lipsea. Geanta prietenei rămăsese în automobil.

Petru V. Tudose porni grăbit pe scări s-o aducă.

— Nu-i nevoie. Am eu o oglindă anume pentru Madala!... vorbi fără sens Zaharia Duhu.

Şi intră în casă, întorcîndu-se cu un portret, sub geam de sticlă, cu rama lată. Portretul Madalei, care a luat fiinţă printr-o magie, diafan şi mai viu decît viaţa, din boielile grosolane ale lui Petruţă, într-o primăvară lină cu flori albe de cais.

Madala aruncă o privire distrată. Împinse portretul pe marginea mescioarei, surîzînd

silit, de politeţe, ca de o altă glumă a maniacului Zaharia Duhu.

Îşi găsise în sfîrşit oglinda, o rezemase de poşeta culcată pe masă şi îşi renovă roşul buzelor, albul obrazului, trandafiriul pometţilor. Nici Petru V. Tudose nu fu curios să se uite la tabloul cel de odinioară. Pentru toţi nici nu exista. Nu mai aveau ochii să-l mai recunoască. Erau stăpîniţi numai de gîndul, de grija, de fapta pentru care-au venit.

Aceasta îi păru lui Zaharia Duhu clipa cea mai cutremurată dintr-acea zi de primăvară cu atîta lumină, care se scufunda iarăşi în neguri.

Tot ce-a rămas din Madala era mort, şters, dispărut, în femeia aceasta cu părul stacojiu, mişcîndu-se hipnotic sub ochii prietenei cu nas ascuţit. Madala cea adevărată se află sub geamul de sticlă, cu sînii nubili, cu gîtul zvelt, cu ochii scăldaţi în lumina primăverii de-atunci, cu toată copilăroasa bucurie a brăţării veneţiene. Madala cea adevărată, sustrasă ceasului fugace, descompunerii triste, ispăşirilor hide.

Nimeni din cei care-au trăit ziua de-atunci, nimeni nu mai există. Sînt morţi. Mort Alexandru Opriş! Moartă Madala! Mort Petruţă cu pălăriuţa rotundă şi cămaşa albă de in! Mort Zaharia Duhu! Şi oarba cu ochii ei morţi.

Numai Madala cea adevărată surîde luminos într-o lumină cristalină.

Nimeni n-a înţeles-o aceasta. Nici n-a văzut-o aceasta. Nici nu s-a înfricoşat de aceasta.

Portretul stătea culcat pe masă, sub ochi tot atît de orbi ca ai oarbei.

Madala a respins cu indiferenţă chipul ei adevărat şi etern, singurul pentru care trecuse prin viaţă; ca să-şi caute într-o

oglinjoară lată de-o palmă chipul ei muritor şi mort înainte de-a fi murit.

Zaharia Duhu simţi deodată o nemărginită milă pentru toţi oamenii aceştia, care pe el îl socoteau nebun.

Ce căuta printre ei?

Rosti:

— Să mă iertaţi... Am de mers într-un loc, unde sînt aşteptat!

Făcu semn din cerdac lui Oarţă.

Plecară pe drum scurt, prin livadă, de-a dreptul, unde era acum potecă bătută. Nevolnicul se bucură, gîlgîind în gîtlej un mormăit de mulţumire. Ştiuse el bine cît ţin jurămintele stăpînului!

— S-au dus la Ţudic, la crîşmă! oftă oarba. De-acum nu mai vine acasă pînă după miezul nopţii.

— Trebuie să punem niţică ordine şi în chestia aceasta! hotărî Cecil.

Pe urmă, porni pe jos s-o însoţească pe Madala pînă la şoseaua principală şi să-i repete ultimele sfaturi. Îşi lepă- dase pălăria. Dădu o poruncă ascuţită argatului molîu şi somnoros.

Nu trecuseră trei ore de cînd a sosit, şi ea se simţea aici cu puteri de stăpînă.

Automobilul venea încet, din urmă.

La răscrucea şoselei, Cecil se opri. Arătă cu însufleţire miracolul săvîrşit de inginerul Dinu Grinţescu. Miracol care trebuie numaidecît salvat din ghearele odioase ale lui Iordan Hagi-Iordan, marele brigand.

— Înţelegi, Madala? Dacă o să stai tot timpul ca un manechin, n-am făcut nimic! E neapărat nevoie să mai rămîi. O zi, două, zece... Sfătuieşte-te cu Dinu. Şi întoar- ce-te în fiecare zi la noi. Pentru tine, pentru Dinu, pentru noi toţi, pentru aceasta...

Mîna cuprinse circular priveliştea.

Madala asculta, privind în pământ resignată. Atunci descinse la picioarele ei, în pulbere, un porumbel alb. Căzu aproape atingîndu-i obrazul cu mătasea aripelor. Căzu şi se zvîrcoli o singură dată.

Apoi rămase neclintit în ţărînă, cu pliscul rostogolit moale într-o parte, cu picioarele de mărgean zgîrcite, cu pîntecul sidefiu unde se vedeau pete negre de catran.

Pasărea moartă părea aruncată de o mînă nevăzută; un semn fatidic şi ameninţător.

Madala se scutură străbătută de-o înfiorare.

— Sîrma electrică: înaltă tensiune! explică prozaic Cecil.

Şi atinse porumbelul cu vîrful pantofului, să se convingă că într-adevăr era mort.

C a p i t o l u l VII

Primăvară dulce, fiul meu prea dulce,
frumuseţea ta în Pămînt ţi-au pus...

Zaharia Duhu avea acum un stăpîn nou şi aprig. Mai ascuţit în glas şi mai iscoditor la ochi, decît fusese pe vremuri mătuşa Ruxanda, cînd satul, în floarea ei de putere şi de străşnicie, o poreclise, „calul dracului”.

Cecil se instalase cum a anunţat şi dovedi, în cîteva zile, că n-a venit să doarmă. Puse orînduială în uşile vraişte, înfipse la brîu veriga cheilor, încinse şorţ şi îşi înfăşură părul într-o basma albă cu tiv de dantelă; stîrni fiecare lucruşor din locul lui vechi să-i găsească altul nou şi mai potrivit.

Înţepă cu stropşeli repezi argatul somnoros şi molîu — cel de al doilea frate al lui Gheorghieş Tălpăligă. Iuţi şi fata din casă,

care începu să se căineze, amenințînd că nu peste mult are să-şi ia lumea-n cap.

Iar Oarţă îi căpătase frica de-a binelea. Cînd o vedea dimineaţa în cerdac, plimbîndu-şi nasul ascuţit să miroasă cam pe unde ar mai găsi ceva neplăcut, nevolnicul se strecura după şuri, călcînd uşor cu opincile late, ca pe jăratic, şi numai cînd se simţea la adăpost sigur, arăta unor privitori nevăzuţi, cum ar răsuci el gîtul unei astfel de dihănii, cu amîndouă mîinile, să nu mai aibă cînd zice nici pis.

Oarba asculta şi simţea aceste prefaceri, cu o mare mirare şi încă o mai mare nelinişte.

— Ai să stai aci, mătuşico, şi te rog să nu te mişti! o fixa pe scaun, în cerdac, Cecil. Pe urmă, cînd termin, bem o cafea împreună şi mai punem la cale ce este de făcut...

Mătuşa Ruxanda aştepta în straiul negru, cu palmele pe genunchi şi cu obrazul slab în bătaia caldă a soarelui.

O auzea în ogradă, în cămară, în şură, în odăi, pe scări, în grădină, trîntind uşi, deschizînd porţi, scuturîndu-şi mîinile şi împărţind porunci.

Nu-şi închipuia că o femeie de la oraş, deprinsă cu altfel de viaţă şi cu mai uşoară gospodărie, poate fi în stare să înnoade şi să deznoade atît de îndemînatic firul lucrurilor de aici. Se temea, în această bucurie, ca nu cumva nevasta lui Petruţă, în neastîmpărul ei, să nu-şi vîre nasul ascuţit şi pe unde nu trebuie.

Dar Cecil descoperise din cele dintîi zile ascunzătorile oarbei, cu bani de argint şi de aur, cu hîrtii noi şi foşnitoare, îngropate în cenuşă şi înnodate în batiste, cusute în perne şi în saltele. Simţi milă pentru asemenea biete agoniseli de avară, cu minte puţină şi slabă. Ce însemnau toate acestea, faţă de ce se afla

îngropat jos în vale, într-o ascunzătoare pentru care toţi îşi ascuţeau armele ca în pregătirile unui adevărat război?

Se prefăcu deci a nu cunoaşte nimic.

Oarba se ridica noaptea din pat şi mergea bîjbîind să-şi verifice cotloanele. Le găsi neatinse. I se uşură o piatră de pe inimă.

Cînd treburile de dimineaţă se lămureau pe calea cea bună, Cecil aducea maşina de spirt şi punea să fiarbă cafeaua, în faţa mătuşii Ruxanda.

— Ai să mă înveţi un năravnou, copilo! o mustra bătrîna cu o moliciune de mîţă abia scăpată din iarnă cu pielea întinsă pe oase şi acum răsfăţîndu-se la soare. Iară năravurile cu cheltuială se ţin...

— Mătuşico, ai drept la ceva mai mult decît atît! de-clară Cecil, ridicînd nasul şi culegînd cu linguriţa caimacul cafelei. Ai drept la linişte, la altfel de slugi, la o altfel de îngrijire... Sînt doctori mari în străinătăţi şi poate au dînşii în clinicile lor un leac şi pentru ochii dumitale!... Toate astea se află îngropate acolo, în vale, şi nu-mi pot stăpîni o adevărată revoltă, cînd mă gîndesc că unchiul Zaharia nu vrea să le înţeleagă!

Bătrîna ofta şi tăcea nemişcată.

Cecil turna cafeaua. Punea ceaşca între degetele oarbei. Aprindea o ţigară subţire şi risipea fumul de dinaintea ochilor cu mîna, privind chipul zbîrcit al mătuşii Ruxanda, cu un surîs satisfăcut pe care nu i-l putea zări nimeni.

Planurile ei se împlineau întocmai.

Cîştigase încrederea şi inima oarbei.

Mai rămînea să-i devină şi de trebuinţă în fiecare clipă.

Ceruse deocamdată concediu şi pentru după vacanţă, deşi se aflau abia în săptămîna patimilor. Îşi expediase bărbatul, să nu-i

încurce socotelile cu neîndemînarea şi cu gafele lui, pe de o parte; pe de alta, ca să-l apere de anume priviri mocnite ale lui Zaharia Duhu. O ţinea prizonieră pe Madala într-o cameră de la curtea Iloveanului, unde tînjea după Bucureşti, citind romane vechi, pe jumătate netăiate, rămase într-o etajeră din voiajurile boierului Boldur de pe vremuri.

Faţă de Zaharia, arăta o discreţie indiferentă, ca faţă de ipohondrii care se simt fericiţi numai cînd toată lumea le respectă boala închipuită. Nu-l întreba unde pleacă, de unde vine; părea că se dezinteresează desăvîrşit de aceste amănunte. Pricepuse după primele ciocniri că orice încer-care de discuţie şi de convingere era osîndită să dea greş. Nu-i mai rămînea acum altă cale, decît aceea cu care ar fi trebuit poate să înceapă. Ceea ce dînsa numise: „mişcarea de învăluire".

Scutură scrumul ţigării pe marginea farfurioarei şi, spri- jinindu-şi bărbia ascuţită în podul palmei, îndreptă nasul prelung spre oarbă:

— Mătuşico, mi-a venit o idee!... Nu eşti de părere că înainte de toate trebuie să-l despărţim de Oarţă? Această bestie cu chip de om e de cinsprezece ani tovarăş la săpă-turi; a devenit acum tovarăş la circiumă. Nu e greu să ne descotorosim într-un fel de dînsul! Pe urmă, să aşteptăm...

— Şi eu m-am gîndit de mult la aşa ceva, şi am încercat, copila mea!... suspină bătrîna. Nu acuma, ci cînd mă aflam în puterile mele. Dar nevolnicul e tocmit de Zaharia, Zaharia-i stăpîn; de drept el îşi alege şi îşi alungă slugile... Noi sîntem aicea în casa lui, copilă; să nu uiţi aceasta! Să ne mulţumim că nu-l cheamă pe Oarţă la masa noastră şi că nu ne trimite pe noi la paiele lui. Cu ce drept îl

putem alunga? Pentru ce ne-ar cunoaşte de frică?

Cecil surîse cu milă de atîta simplitate:

— Dar nu-l alungăm de fel, mătuşico!... Nu-l facem să plece de frică. Aci e tot şicul! Vreau să spun: aci e toată iscusinţa. Să plece bruta singură! Să-şi lase stăpînul, din propria lui voie. Să rămînă unchiul Zaharia singur şi să-şi dea seama că l-a părăsit pînă şi Oarţă. E o lovitură cu dublu efect ***Primo:*** unchiul Zaharia nu mai are tovarăş la gropile sale şi tovarăşul obişnuit la cîrciuma acestui Leiba Ţudic. Singur e greu să se deprindă şi să continue, acolo unde au fost doi!... ***Secundo:*** să contăm pe demoralizarea care va urma imediat. Aceasta va fi poate surpriza cea mai dezastruoasă pentru un om asaltat din toate părţile...

Oarba nu înţelegea toate cuvintele străine şi nemaiauzite, pe care le folosea Cecil; dar pricepea foarte bine că armele acestei femeiuşti cu nasul ascuţit sînt de multe feluri şi cu multe feluri de ace înveninate în vîrf.

— Fie cum crezi tu, copilă! consimţi privind în lumina soarelui.

— Să mă laşi, mătuşico, şi ai să vezi dacă n-are să-ţi placă!

Zaharia Duhu, în timpul acesta, pornea dimineaţa şi rămînea toată ziua la rîpa de la cotul lui Bălan, răscolind şi sfărîmînd lutul sub cazma împreună cu Oarţă.

Seara se înfăţişa la Leiba Ţudic, unde erau acum aproa-pe singurii muşterii, în dugheana părăsită de ceilalţi gos-podari. De peste drum, de la bodega cu vitrină, grătar, ră- citor special şi lumină electrică, se auzea cîntecul gramofonului bîzîind în găoace pînă după miezul nopţii.

Domnul Leiba Ţudic ofta de după tejghea şi cu fiecare cîntec nou ridica braţele deznădăjduite spre cununa lui de martir împletită din covrigi uscaţi.

— Spune şi dumneata, bade Zaharia, dacă aşa un scandal mai este permis? Poate oamenii vor să doarmă. Poate este într-o casă un om bolnav!... Pentru ce provoacă ei lumea, cîntînd cu ferestrele deschise, de urlă tot satu?

Zaharia Duhu şi Oarţă deşertau paharele în singurătatea lor mută, fără să ia aminte la ce întreabă domnul Leiba Ţudic şi fără să-i poată răspunde.

Într-o seară, Abeles Ţudic, venit în vacanţă, încercase să se apropie de acest muşteriu, despre care ştia de copil că e un ţăran ciudat, cu deosebită ştiinţă de carte, prieten cu profesori din Bucureşti, descoperitor al unor preţioase relicve arheologice, şi, în felul său, un mistic căutător de comori istorice.

Îşi ceruse voie, aşezîndu-se la masă, în bluza lui neagră de satin, cu părul vîlvorat ca o flacără roşie.

— Tata se vaicără, domnule Duhu!... începuse vorba. Dar n-are dreptate! El e un om simplu şi nu vede dincolo de tejgheaua lui. Zice că satul s-a stricat de cînd s-a descoperit aicea petrol. Şi deplînge oamenii, fiindcă au trecut de la o sclavie a pămîntului, la sclavia maşinilor. Eu cred, dimpotrivă, că e un motiv să ne bucurăm. Ce zici, domnule Duhu?...

În loc de răspuns, Zaharia Duhu turnă un pahar lui Oarţă, unul pentru sine; bău şi trase cu degetul nişte semne ude pe masă, din dîra paharelor.

— Poate dumitale îţi pare ciudată această afirmaţie?.. se îngrijoră Abeles Ţudic. Am să-ţi explic îndată şi ai să-mi dai dreptate! Sînt sigur că tata ţi s-a plîns că eu sînt nenorocirea

şi ruşinea familiei. Aceasta fiindcă eu citesc cărţi şi lupt pentru ideile din ele, în loc să iau un bastonaş de coadă şi să devin ajutor de contabil şi dansator ca fratele meu. Iar tocmai fiindcă văd faptele prin ideile din cărţi şi înţeleg să lupt pentru ele, tocmai din aceste motive, mă bucur de cele ce se întîmplă aici... Inginerul Grinţescu şi Hagi-Iordan şi asociaţii săi — sînt de fapt aliaţii noştri. Fără să-şi dea seama, nu-s decît avangarda noastră! Ei au sosit aci, să pregătească revoluţia şi vic-toria proletariatului. Netezesc drumul, pregătesc terenul!... Noi avem să venim numai să încheiem un capitol şi să începem o pagină nouă... Aceasta, tata nu poate s-o înţeleagă, dar dumneata, persoană inteligentă şi cultă, desigur că o pricepi şi, chiar dacă nu o admiţi, o recunoşti.

Abeles Ţudic aştepta o părere, trecîndu-şi degetele fine şi albe prin părul roşcat şi pregătindu-se să combată argumentele unui răzăş cu fanatică pasiune pentru hrisoavele şi vestigiile trecutului.

Dar Zaharia Duhu îl privi cu ochi deşerţi de orice gînd şi de orice pricepere, ca şi cum feciorul domnului Leiba Ţudic i-ar fi grăit în limba sanscrită. Oarţă întinse mîna spre vorbitor şi îl sperie cu un fel de pocnet din cerul gurii — ceea ce însemna pentru el o glumă rară, de zile mari.

Apoi turnă în pahare, se rezemă cu căpăţîna buhoasă în perete şi cîntă gros, un anumit cîntec născocit de el, care dovedea că se află în culmea celei mai desăvîrşite fericiri. Zaharia Duhu continuă să scrie semnele lui pe masă cu degetul, tot atît de nepăsător la manifestările sociabile ale lui Oarţă, ca şi la teoriile sociale ale lui Abeles Ţudic.

Tînărul se simţi ofensat şi înţelese că n-are cu cine vorbi.

Îşi ceru iertare, cu un zîmbet ironic:

— Constat că vă deranjez! Te rog să mă scuzi, domnule Duhu, că mi-am permis să vă...

Oarţă îl gîdilă cu degetul în pîntec şi îi tăie efectul.

Iar Abeles, trecînd în fundul prăvăliei, împărtăşi domnu-lui Leiba Ţudic impresia că din aceşti doi ultimi muşterii fideli, cel mai mărginit la minte nu-i pare sluga, cretin patologic, ci stăpînul, despre care auzise atît de exagerate laude în copilărie, mai văzîndu-i şi numele lui scris în cărţi, cum şi fotografia într-un oarecare ziar vechi.

Domnul Leiba Ţudic îşi trecu unghiile prin bărbiţa rară ca şi marfa presărată acum pe ici-colo, în rafturi. Apoi rosti filozofic, o constatare milenară:

— Dumnezeu ia mintea la unii oameni înadins ca să poată spune prin gura lor adevărul întreg!

Abeles strînse din umeri. Scotoci nişte broşuri şi manifeste, îşi trase şapca pe ochi şi porni la o tainică întîlnire unde se punea la cale cea dintîi grevă din regiunea petroliferă Piscul Voievodesei.

Cei doi muşterii, în lumina fumegoasă a opaiţului, deşertau clondirele fără să schimbe un singur cuvînt.

Zaharia trăgea cu degetul ud pe masă, semne misterioase, cifre, linii şi figuri, pe care le ştergea, la amesteca, le dubla, ca şi cum pentru această singură ispravă se aflau aici. Glas căpăta numai cînd ieşea rezemat umăr în umăr cu Oarţă, pe uliţa pustie.

Iar lumină, avea iarăşi în ochi, numai a doua zi, cînd se întîlnea cu cîrdurile de copii, risipiţi în luncă după flori, refugiaţi în locurile înalte unde încă nu se urcase pecinginea catranului. Erau mulţi, şi unii se aflau acum întorşi în vacanţă, de la şcolile oraşelor

fiindcă în Piscul Voievodesei se iscase o adevărată întrecere între părinţi, să-şi depărteze copiii de la muncile cîmpului spre îndeletniciri cu mai puţină trudă şi bănos cîştig. Unii, după puteri, erau împărţiţi la învăţătură de carte cu mari cazne şi în mari lipsuri, să ajungă profesori şi doctori, avocaţi şi ofiţeri; alţii, mai nevoiaşi la minte ori cu totul lipsiţi de mijloace, făceau ucenicie la rafinării şi la ateliere, urmau şcoala de maiştri sondori sau de mecanici. Se întorseseră însă acasă, se amestecaseră cu fraţii mai mărunţi şi cu alţii care încă nu puteau rîvni la asemenea cariere pline de viitor. Redeveniseră, cu toţii, plodurile gălăgioase şi fără astîmpăr din totdeauna, de cînd e Piscul Voievodesei pe lume.

Dar straiele lor erau tărcate. Feţele lor palide. Jocurile lor stîngace, fără nestrunita libertate a cîmpului şi a codrului, unde-au zburdat în anii fericirii depline părinţii părinţilor lor.

Petele de păcură pe haine şi pe încălţări sau pe picioarele goale apăreau ca o pecete a locului; ca un semn de stăpînire, cum sînt marcaţi cu litere sfîrîiate în carne viţeii turmelor, să nu se mai poată sustrage de la destinul lor.

Totuşi, un vechi instinct îi mîna o dată cu primăvara spre luncile şi poienile din susul apei, unde îi chemau încă izvoarele şi cuiburile de păsări, saltul aerian al veveriţelor şi glasul cucului care nu cînta cu mecanism.

Îl aşteptau pe Zaharia Duhu. Îi ieşeau în cale. Cei mai săltaţi în vîrstă, cu o clasă ori două de învăţătură la oraş (căci exodul abia începuse), se mirau de ce omul acesta, despre care tot satul spune că-i nebun, îi dezmierda pe creştet cu un fel de milă, ca pe nişte orfani ai nimănui, pregătiţi să fie trimişi

în surghiun. Ceilalţi, mai mărunţi, îi aduceau flori, fiindcă ştiau că Zaharia le împarte bani pe ele, numai ca să nu le vîndă inginerilor şi slujbaşilor de la fabrică — „duşmanii florilor”, cum spunea el, arătînd pumnul spre sondele negre şi zidurile roşii.

Zaharia Duhu nu voia să ducă aceste flori nici la el acasă, unde ştia că ar bucura o femeie mică şi aprigă, cu ochi pătrunzători şi cu nas ascuţit, şi mai ales cu gînduri pe care dînsa le crede bine ascunse, dar pe care el le citeşte ca într-o carte deschisă.

Pleca cu braţul plin pe malul înalt şi de acolo presăra florile albe în apa străvezie a Voievodesei, ca pe un mormînt unde a fost îngropată o iubire a tinereţii lui. Uita. însă, că apa cea străvezie le tîrîia la vale, unde le aştepta o moarte urîtă, în glodul cleios şi în scursorile de catran.

— Ne spui o istorie, moş Zaharia? întrebau cei mici.

— Păi ce istorie să vă mai spun, că vi le-am povestit pe toate şi pe toate le cunoaşteţi?!...

Copiii se adunau roată şi se consultau. Nu făcea nimic dacă toate istoriile au mai fost povestite. Un basm nu se învecheşte niciodată.

Iar Zaharia Duhu era singurul om din Piscul Voievodesei care mai avea vreme şi minte să mai poată istorisi copiilor un basm.

— Ai căzut în mintea copiilor, Zaharia! i-o spuneau unii şi alţii, fără înconjur, fiindcă pentru un om cu sminteala lui Zaharia nu mai era nevoie de nici un înconjur. Se ţin lipcă de tine...

— E tot ce se poate!... încuviinţă Zaharia Duhu. Dar în loc să mă plîngeţi pe mine, v-aş sfătui să vă plîngeţi copiii voştri, pentru că nu mai au mult pînă ce şi-or pierde mintea lor

de copii, şi amar au să vă blesteme că le-aţi jefuit-o!...

Aceasta era pentru toţi o nouă dovadă de nebunie. Zaharia Duhu oprea gospodarii în drum. Le arăta cu degetul petele de păcură de pe haine; pe urmă se întorcea în jurul lor să-i privească din toate părţile, în straiele lor pestriţe de lucrători în fabrică, la sonde, salahori şi hamali.

Cu degetul apăsat pe petele de catran, rostea cuvinte fără înţelegere:

— Acesta e semnul fiarei care s-a suit din pământ! Ia sa-ma, pentru semnul acesta nu mai sînt mari şi mici, bogaţi şi săraci, slobozi şi robi: toţi au primit semnul fiarei şi toţi au să moară în robia fiarei.

Oprea copiii şi arăta părinţilor peceţile de păcură:

— I-aţi vîndut şi pe dînşii fiarei, care s-a suit din pământ. Iată, poartă semnul!

— Care semn, Zaharia? întreba în batjocură un lucrător cu bluza albastră şi cu şapcă vărgată, dar amîndouă pline de unsoare.

— Semnul păcurii, semnul pierzaniei şi al zvîrcolirilor cu care au să-i fiarbă în cazanul cu smoală clocotită tar-torii păcurii! Satana cea mare, Hagi-Iordan şi ajutoa- rele sale...

Zaharia era departe, ştergîndu-şi cu mîneca petele de păcură pe straiul de şiac, căci nici el nu scăpase de semnul fiarei care s-a suit din pământ.

Era un sigil, prezent aici pe orice casă, pe orice haină şi orice suflet. Freca, dar petele nu se lăsau şterse.

Iar oamenii rămîneau pe loc, să-l jelească, dînd din cap:

— Sărmanul Zaharia, acum e nebun de-al binelea!... Vorbeşte ca în ***Apocalipsa*** lui Ion şi foarte s-o mai mîniat el pe comoara găsită

de alţii! Ce-i mai rămăsese neatins la minte a isprăvit săcărica şi drojdia lui Leiba Ţudic.

— Îmi pare că nepotu-său de la Bucureşti pregăteşte îndreptările să-l bage la casa de nebuni!... dădea ştire cel cu bluza albastră şi cu şapca vărgată, muiată în unsoare. Şi nu văd cine nu i-ar da dreptate!

Într-adevăr, faptele şi vorbele lui Zaharia Duhu se dovedeau de fiecare zi mai pidosnice. El mergea întotdeauna împotriva cumintei judecăţi.

Toată lumea aflase aci vîna cea grasă a comorii. El căuta una închipuită. Pe pămîntul lui, după cît se spune, e zăcămîntul cel mai de preţ. El rîde şi se mînie pe cei care-au venit să-i dea atîta bănet cît i-ar fi ajuns altădată să cumpere toate moşiile dimprejur, cît cuprind ochii. Şi acuma, el care a fost singurul cărturar din părţile locului într-o vreme şi el care şi-a ridicat cel dintîi băiat din sat să ajungă la Bucureşti profesor la şcoala cea mai naltă, în loc să se bucure, de fapt, umblă cu vorbe nebune şi cu parabole numai de mintea lui pricepute. Este şi aceasta de bună searnă o pedeapsă, pentru cine ştie ce păcat să- vîrşit în tinereţe poate de baba Ruxanda cea oarbă, poate de Antohie cel hapsîn.

— Antohie, sireacul, el să fi trăit şi el să fi prins prefacerile şi preţurile de-acuma! Văleu, mamă, mămulică, ce s-ar mai judeca el şi i-ar mai purta el pe toţi de la societate, pe la tribunale şi pe la avocaţi! Ce i-ar mai avea el pe toţi în taşca lui de tablă şi ce i-ar mai juca el ţonţoroiul, să curgă năduşeala pe dînşii, cum curge păcura pe ţăvi!...

Feciorul lui Antohie, însă, n-avea asemenea griji şi răutăcioase plăceri.

Trecea, ştergîndu-şi de pe straiul de şiac semnele fiarei care s-a suit din pămînt; iar sub praf semnele apăreau încă mai negre.

Trecea singur.

De două zile Oarţă fugise. Lăsase cazmalele în groapa de lut şi plecase fără urmă. Zaharia în zadar îl aşteptase. În zadar îl căutase la Ţudic. În zadar mînase argatul molîu şi somnoros să-l afle la cantină, la bodegă şi la alte cîr- ciumi deschise de curind. Oarţă era peste şapte văi şi şapte dealuri, cu bani la chimir pentru băutură pe-un an, aşa cum îi pusese în palmă hîrtioarele noi, stăpîna cea cu nas ascuţit.

Şi Zaharia înţelese că nu mai are de ce-l aştepta.

Trecea fără rost şi fără ţintă. A fost la săpăturile pă-răsite din lutărie. A fost la Leiba Ţudic. De pretutin- deni l-a alungat lipsa tovarăşului întunecat la minte, dar credincios ca un cîine, care acum se lepădase de el, şi acesta.

De la o fereastră de sus, de la curtea Iloveanului, de- acolo, Madala îl vede gesticulînd în aprinsă discuţie cu propria lui umbră.

Dacă şi-ar asculta îndemnul liber al inimii, ar cobori să-i rostească tot ce ştie prea bine că pentru Zaharia Duhu ar fi o nespusă alinare.

Ar merge să-i ceară iertare. Pentru ea şi pentru amintirea lui Alex.

Cît a stat în captivitatea aceasta înaltă, ca şi odinioară Boldur Iloveanu pe care nu l-a cunoscut, mereu a revenit la fereastră atrasă de priveliştea văzută ca printr-un alt binoclu întors.

Altă privelişte, cum n-ar fi plăsmuit-o, nici în vis, închipuirea lui Boldur Iloveanu pe-atunci.

Hangarele, cazanele roşii, schelele negre, coşurile fume- goase de fabrică, elevatoare şi pompe, sîrme şi cabluri — departe, gara cu şinele lucii în pămîntul zgurit, sutele de vagoane-cisterne cu enorme inscripţii: o mişuneală de oameni negri, în praf negru, în fum negru, în noroi negru, între ziduri negre; o lume ireală şi aceasta, dar urîtă, posacă, şi neagră, şi neagră, şi neagră.

Aci, într-o altă primăvară, a sosit o copilă de la oraş, să bată copilăreşte din palme, la bucurii care-au murit. Fiecare mieluţă albă avea un nume. Fiecare turmă un clopot, sunînd lin în tăcerea ireală ca o chemare de pe alt tărîm. Fiecare mieluţă avea un nume; fiecare turmă un clopot. Erau curate, lustruite, intacte ca jucăriile scoase dintr-o cutie pentru copila străină de la oraş. Se aflau presărate pe-o pajişte verde, desrăsucită parcă şi aceea dintr-o cutie; atît era de proaspătă, şi de tunsă, şi de învîrstată simetric cu flori. Plutea şi mirosul umed şi aspru de brad, ca să desăvîrşească iluzia.

Şi acum copila străină de la oraş era moartă, aşa cum în priveliştea din vale, de fum, de catran şi de zgură, nu mai supravieţuia nimic din pajiştea verde cu minuscule jucării de Nürenberg.

Toate s-au amestecat scufundate, s-au înecat în împî- clirea şi duhoarea de fum.

În cerdacul de la casa lui Zaharia Duhu, în ziua cînd a sosit cu tovarăşii ei, Madala n-o văzuse şi n-o simţise încă aceasta, copleşită numai de umilirea faptului pentru care se afla tîrîtă aici. În singurătatea pustie de la fereas- tră, după zile şi zile de confruntare cu pustiitul ei cuget, abia acum se cutremurase.

Era în sfîrşit pregătită să înţeleagă deplin de ce face atîtea semne de mînie şi ură omul cu straie de şiac de pe drum.

Madala ar fi coborît să ceară iertare pentru copila moartă de la oraş.

Dar tălpile rămîneau lipite de-o vrajă, ca în visurile absurde de spaimă. Şi de departe, vorba-i şi fapta-i se supuneau numai poruncii rostite de prietena cea cu nas şi glas ascuţit.

Zaharia Duhu trecu. Se opri mai întîi să jelească un plop cu scoarţa leproasă şi vîrful carbonizat.

Bietul plop murise şi el, în văzduhul acesta îmbîcsit de otrăvuri. Frunzele argintii tremurau sonor în vînt de- aproape un veac, să amintesacă răcoros şi metalic susurul apei. Acum două primăveri, frunzele se desfăcură din mugur, galbene, de sulf; primăvara trecută, roşii ca sîn- gele; în primăvara aceasta moartea era deplină.

Purta şi el, in păcura scursă pe trunchi şi pe crăci, semnul fiarei care s-a suit din pămînt. Zalele frunzelor de argint nu l-au putut apăra.

Omul cu strai de şiac a vorbit şi-a trecut.

Departe, sub poala pădurii, se văd adunaţi copiii în cîrduri pestriţe. Îi ies ca întotdeauna înainte. Îi ştie pe toţi cum îi cheamă. Le cunoaşte ale lor bucurii, şi dorinţi, şi plăceri, după mintea lor crudă şi atît de aproape cu mintea lui populată de vedenii. Cred în poveştile lui; cred şi-n comoara în care nu mai crede nimeni. N-a împărţit-o oare dinainte cu toţii? Şi fiindcă pe dînşii nu i-a atins încă nici una din pustiirile vieţii, ei ştiu să se bucure încă şi de asemenea daruri închipuite.

— M-am lăsgîndit, moş Zahalia!... spune unul căpos, cu părul decolorat cînepiu şi cu ochii apoşi de miel. Nu mai vleau cal cu flîu de algint!...

— Şi de ce te-ai răzgîndit, Niculăieş? întreabă serios Zaharia.

— Din plicina lui Ghiţă!... răspunde tot atît de serios copilul cu picioarele goale şi cu nişte pantaloni urîţi şi largi, de stofă dungată, cu mult bumbac. Ghiţă spune că el ale dlept să aleagă întîi!...

— Atunci cum facem?... e foarte îngrijorat Zaharia, pu- nînd tot atîta convingere ca pruncul bălai în această importantă chestiune.

— Mie să-mi dai o moală! O moală sus, pe pălău, să macin şi să mă fac molal.

— Bine, Niculăieş! Moară are să fie...

Este cîte ceva pentru toată lumea.

Iar Zaharia poate chiar crede că din comoara aceea va urzi pentru toţi copiii din sat ceva încă nelămurit şi încă nemaivăzut.

O mică ţară a lor de basm, unde totul să fie cu putinţă şi închipuirea să devină aievea. Dacă există parcuri împrejmuite pe un domeniu întreg, unde sînt puse la adăpost sălbăticiunile ameninţate de strîngerea seminţiilor — cer- bării şi parcuri pentru fazani, păduri pentru bizoni şi capre negre — de ce-ar fi nebun gîndul să întemeieze o o grădină vrăjită copiilor? Ar fi ca o ultimă a lor ţară apărată, unde să se refugieze libertatea şi fărădegrija.

Pe urmă, asprimea vieţii are să prefacă puii aceştia încă zburdînd de-acum, în oameni posaci şi munciţi de lip- suri, răstiţi şi robiţi istovitoarelor osînde, aşa cum pre- vede o lege fără abatere a alcătuirilor strîmbe din această lume fără dreptate. Pe toţi îi aştepta într-un fel ori altul soarta celor de devale. Rîsul lor are să fie arţăgos şi rău. Duşmăniile lor, sau viclene, sau crunte. Pentru unii se află gata pregătite uzinele cu şuier de curele şi roţi de transmisiune; îi aşteaptă cazanele de păcură din iadul marelui tartor, Iordan Hagi-Iordan şi al soţilor săi. Alţii au să se

întoarcă din străine locuri, înstrăinaţi şi purtînd la gît juvăţul de mătase, care desparte inima simţirii de capul cugetului, cum s-a întors înfumuratul şi scîrbavnicul său nepot, Petru V. Tudose, ce-a fost totuşi şi el cîndva un băieţaş al plaiurilor de-aici. Poate mulţi dintre aceştia nici n-au să mai revină vreodată în Piscul Voievodesei.

Mai bine, decît să-şi dea mîna cu făţarnicii vameşi şi farisei ai progresului şi civilizaţiei din vale!

Dar pentru toţi, amintirea grădinii cu mere de aur şi cu lac de argint, aşa cum va dura-o Zaharia Duhu din comoara lui, va rămîne o oază de lumină. O amintire de blîndeţe şi de soare, într-un destin de ocnaşi. N-a mai gîndit-o nimeni aceasta şi pare o închipuire nebună.

Totuşi oamenii găsesc înţelept, şi firesc, şi de laudă domeniile ocrotite pentru cerbi şi fazani.

Zaharia Duhu în mijlocul cetei de copii, cu picioarele încrucişate sub el, povesteşte ceea ce numai dînşii mai ascultă şi cred.

Apoi iarăşi porneşte fără ţintă, fiindcă în această vinere a Paştilor, capiii veniţi de la şcoli pregătesc părintelui Toma bucuria unui cor de glasuri subţiri, la slujba de seară. Zaharia îi lasă singuri. Din urmă, se înalţă spre cerul senin şi înalt cîntarea lor subţire, pentru corul de diseară: „Primăvară dulce, fiul meu cel dulce, frumuseţea ta în mormînt ţi-au pus...”

E zbor de albine, de gîze şi fluturi. În cupele florilor se clatină bondarii catifelaţi, prea grei pentru potirul fra-gil. Se răsfiră în soare salbele de porumbei albi. Cîntarea şovăie, se opreşte, începe din nou: „Primăvară dulce, fiul meu cel dulce”... Pare o cîntare străină şi absurdă din atîtea piepturi fragede de copii,

într-o atît de hohotitoare lumină de primăvară, cu atîta viaţă proaspătă în muguri şi flori.

La gropile de lut, Zaharia Duhu găsi cazmalele şi hîrle- ţele aruncate, aşa cum au rămas după plecarea lui Oarţă şi cum au început să prindă rugină. Îşi spune că îndată după Paşti, trebuie să caute alt tovarăş mai de credinţă şi să purceadă mai îndîrjit la săpături.

Comoara o simte aici, o ştie, după cum prinde să-i zvîcnească inima în coşul uscat al pieptului, de cîte ori se apropie de malul înalt. Şi are nevoie de ea, pentru toate glasurile subţiri şi crude, care ajung tremurînd în văzduhul cristalin pînă la dînsul: „Primăvară dulce, fiul meu cel dulce, frumuseţea ta în mormînt ţi-au pus...”

În acea după-amiază, Zaharia Duhu a umblat fără as- tîmpăr, numai ca să nu se întoarcă acasă şi să nu simtă sfrodelindu-l privirea femeii cu nasul ascuţit.

Pe drum, din începutul albastru de noapte, l-a oprit un soldat necunoscut, întrebîndu-l încotro e biserica satului.

— Încolo!... arătă Zaharia spre livezile cu cioate de cireşi înfloriţi. Nu se vede de-aici, fiindcă e o bisericuţă mică şi săracă, dar auzi? clopotul te duce pînă acolo. Apucă pe drumul de la dreapta...

— Mulţumesc dumitale! salută reglementar soldatul, ducînd mîna la capelă. Am scăpat boala cea de trin şi zic atuncea să nu scap măcar sfînta slujbă de Vinerea Mare.

— Eşti de departe? întrebă Zaharia, ca să spună ceva, căci glasul soldatului îi sunase plăcut şi prietenos în umbră.

— Cam!... făcu străinul, arătînd cu mîna spre afundul ţării. Cale de-o zi şi-o noapte. Taman bine am s-ajung la sfînta Înviere, să ciocnesc pe urmă cu moşnegii mei un ou roşu şi să îmbuc un dărăb de pască, la care bunătate mămuca e mare meşteră şi n-are pereche în sat... (Pe urmă soldatul rîse în întuneric, cerindu-şi într-un fel iertare de asemenea gînduri, după chipul şi asemănarea lui Flămînzi-lă din poveste.) Se cunoaşte că vin de la post negru, de-mi pofteşte inima numai pască şi cozonac... Cu bine şi cu sănătate!

Ostaşul străin apucă pe uliţa bisericii. Zaharia Duhu stătu la cumpănă.

Dar înţelese că n-are tărie în seara aceasta să rabde toate privirile cîte au să se întoarcă spre el, ca la urs, de îndată ce va călca pragul sfîntului lăcaş. Porni deci în întuneric, sub cerul înstelat, spre singurărăţile lui. Se opri deasupra satului, pe-un trunchi scorburos şi culcat, acope- rindu-şi faţa în palme. În asemenea zile, cînd toţi se adună la închinare şi se pregătesc pentru petreceri de sărbătoare, singurătatea lui îi apărea încă mai aspră şi mai nedreaptă.

Stătu mult aşa.

Cînd ridică palmele de pe ochi, zări o vîlvătaie mare în vale. „Arde undeva!” vorbi singur, cum era acuma deprins. Pe urmă, se ridică în picioare.

Ardea înspre biserică. Parcă ardea biserica. Da, ardea biserica...

Umbre negre se vedeau zvîrcolindu-se în pară; flacăra zvîcnea, cădea, împroşca scîntei, iar din depărtare, focul avea ceva nevinovat şi festiv.

Nu ajungeau glasuri pînă la el. Dar străbătea numai un huruit prelung,

neîntrerupt, crescînd şi micşorîndu-se şi înălţîndu-se iarăşi în vaier.

Zaharia Duhu cunoştea vaierul acesta omenesc, din război, cînd un cîmp de răniţi se zvîrcolea pisat sub rafalele artileriei.

Cu un răcnet, la care răspunseră îndată alte răcnete din case şi din livezi, se prăvăli în goană spre sat.

C a p i t o l u l V I I I

Comorile sînt ale pămîntului.

Rugul copiilor din Piscul Voievodesei mai cutremură şi acum, după trei ani, amintirile de obicei atît de repede uzate şi prinzînd a se răci.

În gazetele vremii, pe pagini întregi, se regăseşte zugrăvit episodul lugubru cu toate amănuntele înfricoşate. A fost o întîmplare injustă şi atroce, care îneacă şi astăzi privirea într-o împclire a durerii.

Atunci însă, lectorii din cel mai depărtat ţinut smulgeau foile din mîinile vînzătorilor, se plecau pe titlurile de catastrofă şi gravurile pline de oroare, nu-şi puteau stăpîni plînsul spasmodic şi nu mai simţeau nevoia să-l ascundă, cum se întîmplă prea adesea într-un fel de pudoare... Mulţi, nu ştiau în ce loc anume, pe hartă, se află Piscul Voievodesei. Nu aveau nimic, nici bun nici rău, cu oamenii aceia necunoscuţi şi loviţi de la celălalt capăt al ţării. Dar sfîşierea era pentru toţi şi toţi au recunoscut un semn de nedreaptă pedeapsă a cerului.

— Ajunge! împingeau foaia cu negre chenare, hotărîţi să nu mai citească un singur rînd.

Şi după cîteva clipe, ochii se întorceau irezistibil mag- netizaţi de chinuitoarele ştiri şi nemilostivele amănunte.

O biserică de lemn şi şindrilă, mistuită fulgerător într-un sfert de ceas. O sută cincizeci de morţi, aproape toţi copii, carbonizaţi în clipa cînd înălţau spre slavă glasurile lor firave cîntecul mohorît: „Primăvară dulce, fiul meu cel dulce, frumuseţea ta în mormînt ţi-au pus...”

O sută cincizeci de sicrie. Un sat fără copii. Mamele rupîndu-şi sînii storşi cu unghiile în deznădejde, îngenunchind pe cadavrele arse să-şi identifice în oase fărîmiţate şi-n cărbune, carnea arsă din carnea lor şi sînge ars din sîngele lor. Părinţii fugind de groază în codri, de unde-au fost culeşi după două-trei zile, cu păr învîlvoiat şi ochii năuci. Cetele de cîini din patru sate, adulmecînd mirosul de carne sfîrîită cale de-o poştă, urlînd pe dealuri şi în- cercînd să tăibărască asupra cimitirului. Femeile desprinse cu sila din îmbrăţişarea scheletelor zgurite. Altele, lăsîn- du-se să se sfîrşească de foame pe movila mormintelor.

Peripeţii de apocalips, legende întunecate şi drojdia superstiţiilor presărate cu felurite reproşuri în căutarea unui vinovat: aceasta a fost hrana gazetelor vreme de-o săp- tămînă.

Şi ca nici într-un an, săptămîna aceea luminată, cum o numeau credincioşii din veacuri bătrîne, era cu mai mult soare ca întotdeauna, cu mai multe flori albe ale primăverii, cu mai multă însetare de îmblînzire a sufletelor, în sărbătorile de înviere şi pace... Ţara satelor o aşteptase în post aspru şi lung, după o iarnă cumplită. Gospodinele pregătiseră ouă încondeiate pentru daruri de prietenie şi iertare; cozonaci cu miezul pufos ca puful molatic şi auriu al bobocilor de răţuşcă. Copiii încercaseră cu

nerăbdare hăinuţele încă neagăţate în genunchi şi în coate.

Iar bucuria acelor zile de Paşti s-a stins deodată pentru toţi, într-o amurgire lividă.

Totul a fost cenuşiu, mort şi fără speranţă; cu o sur- pată îndoială în blîndeţea şi dreptatea divină. Rîsul pierea brusc, ucis pe buze. Hăinuţele copiilor păreau o provocare. Mîna întinsă să ciocnească oul roşu şovăia înainte ca omul să rostească: „Hristos a înviat!" sau să răspundă: „Adevărat a înviat!"

Îndată îşi aminteau şi unul şi altul, că pentru copiii dintr-un anume sat al ţării, Hristos nu mai poate învia pînă în vecii vecilor. În toate privirile se căsca aceeaşi privelişte neagră: mormanul carbonizat în care mamele îşi căutau oasele pruncilor. Şi nimeni, nimeni nu mai rostea cuvintele voioase, de bucurie, de lumină, de pace.

Mîinile strîngeau încleştat copiii să-i apere la piept în- tr-un gest sperios de ocrotire. Au fost fireşte serbări, s-au jucat fireşte comedii la teatru şi filme în opt acte la cinematograf, au fost plimbări şi excursii, au fost hore şi scrîncioabe cu chiot de lăutari; ca după datinele din totdeauna peste toate însă se căsca deodată priveliştea neagră: mormanul carbonizat în care mamele îşi căutau oasele pruncilor, aşa cum cîinii hulpavi scurmă movilele de gunoaie.

Rîsul nu mai fu rîs. Ochii n-au mai privit la cerul înalt.

Sărbătorile Învierii s-au scurs mai posomorîte ca în anii cei mai fără nădejde. Căci toţi învăţau în această săptămînă luminată, că deasupra bucuriilor şi primăverii şi tinereţii, o mînă haină din nevăzut pîndeşte veşnic prezentă, să sugrume uneori crunt şi fără pricină, tot ceea ce este tinereţe, şi primăvară, şi năvalnică însetare de bu-curie,

ca în războiul care trecuse şi în cel ce-i mai pîndea departe, în timp, fără s-o bănuiască.

Iar ziarele aduceau mereu alte ştiri. Mereu alte liste de nume. Mereu alte fotografii de mame prăbuşite cu păr despletit peste morminte.

Antenele posturilor de telegrafie fără fir au trimis de îndată vestea acestui crematoriu al copiilor, diferitelor gazete depărtate şi străine avide de asemenea senzaţionale ştiri.

Pe terasa unei cafenele sărace de cartier, la Paris, Boldur Iloveanu, în straiele lui negre şi lustruite la cusături, a scăpat jurnalul dintre degetele scuturate de tremur, zguduindu-l aşa măcar o singură dată din apatica şi egoista lui fereală de orice emoţie.

În holul hotelului „Ruhl" la Nisa, Iordan Hagi-Iordan a strivit havana în scrumieră, răvăşind vraful hîrtiilor tipărite şi chemînd răstit băiatul cu uniforma de postav şi nasturi poleiţi, să predea telegrama cu precădere prin care cerea ştire urgentă şi amănunţită din ţară, dacă focul n-a vătămat cumva sondele şi depozitele societăţii: ***„Voevoda Roumanian Company for the Development of the Mining Industry, Limited"***.

Au sosit şi fotografi cu aparate perfecţionate, pentru a imortaliza spectacolul rezervat rubricilor unde se înregistrează, în diferite almanahuri şi publicaţii ilustrate, cele mai senzaţionale catastrofe ale anului. S-au înfăţişat la înmormîntare reprezentanţii oficialităţilor în haine de jale solemnă. S-au deschis liste de subscripţii şi s-au împărţit ajutoare.

Acestea toate au fost consemnate în gazetele timpului de trimişi speciali şi se mai pot reciti printr-o împîclire de emoţie şi astăzi, după trei ani.

Ceea ce n-a fost spus a rămas însă îngropat acolo, în amintirea supravieţuitorilor din Piscul Voievodesei, fiindcă ochii străinilor nu puteau să le vadă toate şi inima lor să le simtă toate.

Erau numai nişte trecători.

Au venit, s-au îndurerat, au jeluit; au colecţionat ştiri, amănunte şi scene fotografiate; s-au întors la drumurile şi la datoriile lor triste, să aştepte alte întîmplări de înfio-rare, după care lumea e lacomă, chiar cînd satisfăcîndu-i curiozitatea, mai face să tremure litera tiparului şi într-o păinjenire de lacrimă.

Viaţa s-a ghemuit însă aici, în cotloanele vechi, ca o sălbăticiune sfîşiată, încolăcită în vizuine, aşteptînd vindecarea, tîrîndu-şi zilele deşarte, zvîrcolindu-se prin somn în aceleaşi şi aceleaşi visuri de spaimă.

Fiindcă noaptea, printr-o altă osîndă, mamele, şi fraţii şi surorile morţilor mai trăiau încă o dată ceasurile de groază, ca şi cum o singură moarte n-a fost destul şi mai era nevoie de o sută de agonii, perpetuate în chinu- rile din vis. Buimacă, mîna căuta prin întuneric locul copilului. Îşi făcea zare o nădejde absurdă. Nu-l mai cre-dea mort. A fost doar numai o arătare urîtă prin somn, din care s-a deşteptat! Mîna căuta, căuta... Locul se căsca gol. Mintea se dezmeticea din nădejdea buimacă. Şi adevărul nu mai îngăduia nici o amăgire. Copilul e un pumn de oase şi de tăciune, într-o cutie închisă sub pămînt, deasupra cu toată movila neagră şi grea de ţărînă, care apăsa pe vecie gratiile bietelor coaste descărnate. Iar moartea se întorcea iarăşi şi iarăşi prin somn, ca să nu lase nici nepoţii alinarea uitării.

Nimeni n-a ştiut niciodată cum s-a dezlănţuit într-adevăr întîmplarea dinlăuntrul bisericii arse.

E o taină a morţilor. Au luat-o cu dînşii.

Tot ce s-a scris în ziare au fost simple presupusuri. Aproape de adevăr. Poate chiar adevărul. Dar adevărul închipuit, nu văzut, nu ştiut.

Cei doi sau trei martori din pridvor atîta ţin minte... Copiii cîntau „Primăvară dulce, fiul meu cel dulce, frumuseţea ta în pămînt ţi-au pus...” Sfînta masă, aştepta la mijloc, cu chipul lui Isus străpuns de cuiele răstignirii. Cineva a glăsuit: „Foc!...” Vîlvătăile s-au înălţat în aceeaşi clipă din patru unghiuri. Uşa s-a închis împinsă pe dinlăuntru de îmbulzeala celor orbiţi de spaimă, de flăcări, de fum. Martorii despărţiţi afară au pornit cu răcnete să vestească satul şi să cheme ajutoare. Şi în urmă n-a mai fost decit un vaier înăbuşit de capacul acelei uşi de stejar, ghintuită cu scoabe de fier. Acoperişul slobozi spre înaltul cerului sinistrele flăcări să lingă stelele reci. Bîrnele de jăratic s-au năruit împreună cu turnul clopotniţei. Tăcerea s-a lăţit brusc, totală şi ireală, sub pîlpîitul scînteilor galbene.

Totul s-a petrecut atît de neaşteptat, atît de fulgerător şi absurd, încît cei dintîi sosiţi nu-şi puteau crede văzului.

Cînd inginerul Dinu Grinţescu şi toate ajutoarele sale au pus sub grăbită comandă în lucru pompele uzinei, împroşcarea de apă a stins doar surpături fumegoase şi tru-puri de mult sfîrlogite. Un singur glas nu mai scîncea. O singură inimă nu mai bătea. O singură mînă carbonizată nu se mai crispa de durere.

Iar imobilitatea aceasta mută era încă mai intolerabil de suportat, chiar decît vaierul

celor o sută cincizeci de agonii, care se dezlănţuise înăuntru şi s-a curmat brusc.

Inginerul Dinu Grinţescu a săvîrşit minune de iniţiativă, de calm şi de organizare.

A oprit părinţii, fraţii şi surorile, să se năpustească asupra rugului stins cu bocetele lor deznădăjduite care nu mai puteau învia morţii. A privegheat scoaterea şi rîndu- iala cadavrelor în micul cimitir, unde deasupra morţilor vechi au fost întinşi feciorii, nepoţii şi strănepoţii lor, cu haine de scrum şi trup de cărbune. A orînduit ageră pază împotriva haitelor de cîini, atraşi de miros şi lihniţi de foamea postului mare. A poruncit atelierului să suspende orice lucrare şi să încheie grabnic în ţinte numai sicrie, multe sicrie, tot alte şi alte sicrie, care de care mai mici şi înguste, ca pentru asemenea trupuri mici de copii.

La lumina faclelor, luptînd cu sfîşierea femeilor şi cu îndîrjirea oarbă a bărbaţilor, a pregătit o oaste aliniată de morţi, aşteptînd în neclintirea lor neagră binecuvîn- tarea de a doua zi a domnului prefect Emil Sava.

Unele cadavre ale celor trecuţi de vîrsta copilăriei n-au mai putut fi despărţite, atît de încleştat au primit moartea.

S-a aflat lipit de pieptul lat al lui Gheorghieş Tălpăligă şi trupul firav şi schingiuit al Sandei lui Alecu Toader Precup.

Acum nu-i mai putea îndepărta nici o voinţă din lume. Focul purificase straiele urîte şi strîmte ale flăcăului cu pumnii mari şi stîngaci, în uniforma civilizării. Era acum o statuie despoiată şi neagră, de care s-a strîns alipit im- plorind ocrotire, în moarte ca şi în viaţă, o biată făptură de cărbune.

Braţul lui Gheorghieş, de dincolo de moarte, o apăra acum arcuit ca un scut împotriva tuturor vrăjmăşiilor rămase de ceastălaltă

parte a vieţii şi fără nici o putere; măcar cu acest preţ, acum fără nici o putere.

— Să-l culce şi pe Gheorghieş, aici! Să-i culce şi pe dînşii, aici!... striga Catinca, văduva lui Costache Tăl- păligă.

Şi tîrîndu-se pe pămînt, întindea braţele să-i cuprindă pe toţi nouă cîţi au fost: pe Gheorghieş şi pe fratele lui cel molîu şi bolnăvicios, şi ceilalţi mai mărunţi, feciorii şi copilele lui Costache Tălpăligă, prizonierul îngropat undeva, în nisipurile Asiei Mici.

Mîinile ei nu mai conteneau dezmierdînd trupurile urîte şi împuţinate, cu miros de carne arsă şi cu oasele în care a fiert măduva tînără. Nu mai conteneau mîinile ei şi nu-i mai ajungeau braţele, să-i cuprindă pe toţi, şi încă mai departe, îmbrăţişînd planeta, să încleşte îndelaolaltă poate şi un mormînt de la capătul lumii, din deserturile cu nisipuri fierbinţi.

Toate florile cîmpului şi toate cununile livezilor n-au fost destul să astupe atîtea sicrie şi să alunge suflarea fadă a vîntului răscolind carnea carbonizată.

Erau şi copii pe care nu i-au mai recunoscut mamele în pumnul de oase şi de cenuşă. Se afla şi un soldat, fără nume şi fără matricolă în straiele scrumite; un soldat venit de departe şi ducîndu-se departe, poposind între două trenuri să-şi găsească moartea aici. Se afla şi trupul părintelui Toma, înfăşurat în odăjdii, cu ***Evanghelia*** cruţată de flăcări pe piept, şi ridicată de domnul prefect Emil Sava, să o păstreze la loc de cinste în biblioteca sa vastă cu geamuri de sticlă.

Pe toţi, din viaţă, îi însemnase păcura cu o pecete nea-gră de stăpînire; aşa cum le arătase Zaharia Duhu semnul de pe straie şi de pe mîini, aşa cum le grăise el vestire de apocaliptică urgie în cuvintele lui fără sens.

Acum negre le erau oasele, negre chipurile, neagră carnea: stanele negre şi încremenite în zvîrcolire şi chin nu-şi căpătaseră nici după moarte împăcarea cea mare, care dă îndeobşte atîta senin şi odihnită linişte celor culcaţi în sicrie.

Pe faţa tuturor morţilor e îndeobşte o nepăsare măreaţă. Înţelege oricine că au trecut într-o lume pacificată şi că s-au depărtat într-o taină.

Moartea acestora însă a fost de cărbune şi foc. Moarte nedreaptă, ca în schingiuirile zugrăvelilor de biserici, pre-gătită numai pentru netrebnicii încărcaţi de păcate şi trimişi în funduri de iad.

Moartea acestor osîndiţi la pieire fără vină, le-a fost de cărbune şi foc.

— S-ar spune că sînt victimele unei boli necunoscute... Un flagel misterios. O ciumă ori o lepră! grăi un reporter de ziar, potrivind aparatul fotografic cu ochiul asupra cadavrelor negre, lucioase în soare ca antracitul şi încleştate în contorsiuni de durere.

Cuvintele se adresau unui camarad, care însemna liste de nume şi de vîrste, într-un carnet.

Răspunse un om spîn, cu strai de şiac, cu spinarea încovoiată şi cu urme de arsură pe mîini:

— Toţi poartă semnul fiarei care s-a suit din pămînt!... Uitaţi-vă, acolo e fiara, unde se văd schelele. Puterea fiarei e roşie: flacăra! Semnul ei e negru: catranul! Toţi au murit de flacără şi s-au prefăcut în catran, ca biruinţa fiarei care s-a suit din pămînt să fie deplină şi să nu-i scape nici unul!...

Cei doi se uitară unul la altul. Li s-a părut un nebun vrednic de luare-aminte. Desigur încă o victimă, un părinte, un frate, cu morţii lui culcaţi în sicrie.

Dar cînd au pregătit carnetul şi ochiul aparatului fotografic, omul cu straie de şiac era departe, presărînd flori de cîmp peste morţii de tăciune.

Slujba înmormîntării a adunat norod din zece sate şi multe chipuri străine de domni, din cei cu slujbe înalte care voiesc numai binele obştesc şi se arată mai cu seamă s-o spună în preziua alegerilor şi în zilele de durere, o dată cu cioclii.

Domnul prefect Emil Sava, părăsindu-şi nedespărţitele-i chei prinse-n veriga cu lanţ, a rostit o cuvîntare cutremurată, cu amîndouă mîinile înălţate la cerul nedrept; pe urmă, întorcîndu-se jos, pe pămînt, a amintit mamelor şi fraţilor, părinţilor şi bunicilor, aceeaşi purtare de grijă şi alinare, cum a mai arătat dînsul şi altă dată, cu atîta mărinimie văduvelor, ciungilor şi orfanilor de război.

Apoi, morţii de cărbune au fost redaţi pămîntului în albele lor cutii de brad.

Piscul Voievodesei a rămas fără copii. Toată gălăgia uliţelor a amuţit, astîmpărată în cimitirul cu crucile proaspete, ca o tînără şcoală cuminte în straie curate de Paşti.

În lunci, cuiburile de păsări s-au proslăvit ca nici într-o primăvară, nesupărate. Veveriţele cu coada pufoasă nu mai aveau pentru cine juca iţindu-se printre crengi.

Pe apa Voievodesei, n-au plutit, scurmate din ştergar, cojile de ouă roşii, ca nişte corăbioare plecate spre ţara blajinilor. N-au mai fost ouă roşii. Nu mai aveau pentru cine fi.

Se întîmplau şi lucruri în afară de orice judecată.

Mamele se întorceau de la morminte cu ţărîna bătăto-rită de genunchii lor, unde-şi jeliseră încă o dată morţii. Pe urmă. acasă,

întindeau blidele pe masă şi pentru aceşti morţi. Aşteptau, cu mîinile încrucişate în poale. „Da Ne- culăieş de ce nu mai vine? Strigă pe Măriuţa de afară, îmi pare c-o aud la poartă!...”

„Pe cine să strig, femeie?... gemea bărbatul cu fălcile încleştate. De unde să vină? Pe cine-auzi?”

Şi deodată femeia îşi amintea ceea ce toată ziua ştiuse şi jelise, iar casa se umplea iarăşi de bocet, pînă cînd, noaptea, morţii lor mai mureau încă o dată, înfricoşat, în vis.

Sirenele fabricii şi rafinăriilor chcmau însă, cu aceeaşi regularitate mecanică, oamenii muncii la datoria, care n-a- vea de ce să fie suspendată pentru atît. Prin gară, expresurile luminate treceau noaptea dintr-un capăt de ţară spre alt capăt de ţară, fără oprire — viaţa nu se opreşte pentru atît.

Conducătorul vagonului de dormit bătea la uşa unei cabine:

— Mi-aţi spus să vă anunţ!... Trecem pe lîngă Piscul Voivodesei, ştiţi, satul unde-au ars copiii în biserică!...

La fereastră se arăta, ridicînd perdeaua, o faţă veştedă de fum şi nesomn. Călătorul îşi freca ochii. Nu se vedea nimic. Un sat acesta? În orice caz un sat luminat electric, ca într-o seară de sărbătoare.

— Acolo sînt sondele! lămurea conductorul. Sondele şi rafinăriile. Satul e ceva mai sus şi e mai prost luminat.

— A! Sondele lui Iordan Hagi-Iordan?... Va să zică aici sînt sondele lui Hagi-Iordan!...

Storul cădea la loc. Călătorul era purtat de vagonul cu arcuri elastice spre celălalt capăt al ţării, cu insomnia lui şi cu a lui curiozitate numai pe jumătate satisfăcută. Vă- zuse sondele lui Iordan Hagi-Iordan luminate

electric. Nu văzuse cimitirul îngropat în întunericul nopţii.

Zaharia Duhu privea şi el la aceste expresuri, de pe malul lutos şi înalt, cum apăreau şi dispăreau în noapte cu şiragul ferestrelor ca o ghirlandă de becuri festive.

Viaţa de unde veneau şi la care se întorceau îl durea ca o rană. Ca rana mîinilor arse, de cînd a scormonit în jăratic să afle copiii scrumiţi ai tuturor — şi ai lui.

Aşa îl cuprindea noaptea, nemişcat, pe malul înalt şi rîpos. Aşa îl prindeau zorile, nemişcat, pe malul rîpos şi înalt.

De acasă fugea, să nu mai întîmpine ochii iscoditori şi nasul ascuţit al femeii străine.

În cîmpuri nu-l mai aştepta nici un băieţaş cu nasul cît un bumb şi cu ochii apoşi de miel, să-i ceară un basm şi căluţul pintenog cu frîu de argint, cînd va afla el o dată şi o dată comoara.

Cazmalele şi hîrleţele rugineau neclintite, aşa cum au fost lepădate într-o seară de Oarţă.

Întîlnea acum iarăşi priviri duşmănoase. Îl ocoleau acum părinţii şi fraţii morţilor, ca o piază rea care-a atras ur- gia asupra satului. E destul oricărei minţi sănătoase să cumpănească şi să judece! De tot ce s-a apropiat vreo- dată Zaharia Duhu cu gîndul sau cu fapta, s-a apropiat şi împlinirea unui blestem. A îndrăgit copiii, ca să cheme moartea în chinuri asupra lor. I-a îndrăgit pe Gheorghieş Tălpăligă şi pe Sanda lui Precup, ca să-i vadă uniţi în logodna care i-a prefăcut în cărbune. L-a prins grija bisericii vechi, cum au apucat-o ei din părinţii părinţilor; destul a fost atîta, ca mai apoi să-i scormonească el în scrum cu degetele, descîntînd cine ştie ce vrajă suflată de stăpînul împărăţiei de dedesubt. Îşi mai amintesc alţii şi despre alte

întîmplări mai vechi, cînd după pilda lui satul a căzut în doaga căutătorilor de comori şi cînd oamenii de atunci au avut de îndurat numai ocară şi năpastă din pricina unui nebun. Un nebun va fi fiind el vrednic de înduioşare şi milă. Cine n-o pricepe şi n-o simte asta? Dar nu un nebun în care cuvîntă şi făptuieşte puterea diavolească, să samene drumul numai cu pacoste, jale şi moarte.

— Unchiule Zaharia! îi ieşi într-o dimineaţă în cale Cecil, ridicînd nasul ascuţit să-i taie retragerea. N-am dreptul să mă amestec... Dar te rog să mă ierţi că îndrăznesc să-ţi dau un sfat. În definitiv, eu am datoria să te previn. Vin pe aici unii şi alţii, vorbesc şi pleacă... Sa-tul s-a ridicat împotriva dumitale! Socoate că dumneata le-ai adus toată nenorocirea... Prostii de oameni simpli şi disperaţi!... Dar chiar aşa dacă e, sînt de părere să stai mai pe aproape de casă, fiindcă, în definitiv, în mintea lor, sînt capabili de orice. Nu ştiu dacă mă înţelegi bine, unchiule?

— Înţeleg mai bine decît crezi! răspunse Zaharia Duhu, păşind atît de drept şi de hotărît spre uşă, încît nasul cel ascuţit se retrase repede şi prudent din cale.

Nepoata rămase privindu-l din urmă, în capul scărilor.

Clătină din cap şi îşi sumeţi nasul tăios.

— Înţelegi? glăsui ameninţător. Încă nu înţelegi nimic! Numai aşteaptă puţin, ca să ai ce înţelege...

Pe urmă, trimise răspuns la cîţiva gospodari vecini, ca să le împărtăşească o anume părere şi un anumit sfat. O plîngere cu multe semnături, cerînd îndepărtarea lui Zaharia Duhu într-o casă de sănătate avea mai mult ca ori- cînd drept să fie astăzi ascultată. Şi mai avea meritul să pornească de la alţii, întru

liniştirea unui sat încercat de nenorocire, nu întru cine ştie ce interese suspecte ale unor rubedenii oarecare. E simplu şi în afară de orice bănu- ială. Chiar în afară şi de bănuiala oarbei; o încăpăţînată zurlie şi asta, lăsată să zacă cu leacuri şi oblojeli în chilioara ei din fundul casei.

Zaharia Duhu ajunse la malul lui înalt, lîngă cazma- lele ruginite, unde-l mîna o putere mai mare ca el. N-avea ce căuta aici. Nu aştepta nimic. Chiar gîndul comorii, care-l stăpînise o viaţă de om, era acum foarte îndepăr- tat şi părăsit.

Pentru cine ar mai căuta el o comoară? Pentru ce bucurie ar mai găsi-o? Şi pentru ce folos?

Totuşi aici i se îndreptau paşii fără voie, cum acul busolei, după ce se clatină şi îşi caută locul, rămîne cu vîr- ful săgeţii spre o singură direcţie cardinală, întotdeauna aceeaşi.

Se vedea din locul acela un cîmp gol, cu pajişti şi ară-turi într-o parte, dincolo de sat, pînă spre văile de de- parte. De cealaltă parte, unde nu întorcea ochii, se desfăşura priveliştea cu schele şi hornuri, cu cazane şi cabluri, cu linii de fier şi ţevi de schijă; valea urîtă şi tristă, unde se cuibărise pecinginea neagră să se întindă prelins, spre înălţimi şi spre codri, şi poieni cu şuier de mierle.

Aici îl găseau — nici n-au trecut de atunci douăspre-zece zile! — aici îl găseau copiii, apropiindu-se tiptil şi speriindu-l în joacă.

— Moş Zaharia, ţi-am adus flori!

— Bădie Zaharia, spune-ne povestea cu vrăjitoarea cea rea şi cu oglinda...

Tresărea la glasurile neaşteptate.

— Bată-vă norocul, mînjilor!... De ce te-ai îmbrăcat cu straiul acesta urît, Neculăieş?...

Acum, în nerilintire, i se părea că aude iarăşi paşi apropiindu-se tiptil. Aştepta o mînă uşoară şi mică, să-i atingă umărul, cum se afla întotdeauna cinchit, gata să-i aşeze pe toţi roată în jurul lui.

Aştepta.

Ascuţea auzul.

Nici un pas nu mai putea fi. Nici un glas. Nici un rîs voios, cu viclenie nevinovată. Nici o mînă uşoară şi mică — acum cărbune şi scrum.

Era numai vîntul fişîind în ierburi.

Numai o pasăre amăgită de neclintire, zburînd pînă aproape, poate gata să i se aşeze pe umăr, fiindcă îl socotea încorporat pămîntului şi copacilor.

„Moş Zaharia, ţi-am adus flori...”

„Bădie Zaharia, cînd îmi cumpeli calul cu fliu de al- gint? Că nu mai vleau să aştept...”

Cîmpul era gol. Depărtările pustii. Nici un glas.

Numai salbele porumbeilor albi, înălţîndu-se şi căzînd, răsfirîndu-se şi înaintînd, pe un cer nepăsător de deşert.

Zaharia Duhu privea neclintit, în apele tulburi.

De două zile, rîul Voievodesei clocotea umflat de puhoaiele ploilor din munte. Norii se arătaseră deasupra culmilor, pe marginea zării, vineţi şi grei, brăzdaţi de scăpărările albe. Dar căzuseră îndărăt. Potopul rămăsese în văgăunile înălţimilor. Aici soseau numai vîrtejurile învolburate, izbind cu tărie în maluri, tîrînd năhlapii, rostogolind cioatele cu rădăcini negre, zbătîndu-se între ţăr-muri prea strîmte, să scape în vale, la larg.

Şi de două zile, poate fără să-şi dea seama deplin, Zaharia Duhu urmărea o luptă îndîrjită a apelor.

Cotul acela rîpos, de lut şi de stîncă, ţinea zid despăr-ţitor la o albie veche. La spate, sub ierburi şi prunduri, se cunoştea adîncit şi fără ocol, cursul din cine ştie ce timp, părăsit şi uitat. S-ar fi spus că apele o ştiau aceasta, şi-au amintit-o, şi acum caută drumul bătrîn.

De aceea izbeau cu tărie şi clocot de două zile, să spintece un singur jgheab îngust. O singură aţă prelinsă, din care, într-o năvală de-o noapte, vor sparge cale deschisă şi potolită, pe albia din alte veacuri uitate de oameni.

Lupta avea ceva dureros. Aproape omenesc. Se simţea o judecată a elementelor. O voinţă. Un scrîşnet încordat să sfarme o cătuşă.

Peretele, o dată prăvălit, n-avea să scurteze calea decît cu cinci sute de paşi, poate cu şase sute. S-ar fi împreunat îndată, drumul de acum, cu drumul din totdeauna. Dar ocolul după parapetul de lut şi de stîncă, zăgazul acela împingînd oblu apele pe-un vad nefiresc şi întortocheat, cotul acela al lui Bălan, cu nume rămas din nimeni nu ştie ce amintire, părea şi rîului un obstacol absurd şi o provocare.

Tot aşa noroadele primesc o stare de lucruri un veac şi mai multe, ca deodată să se ridice cu răzmeriţă şi cu mî- nie, năpustindu-se şi zdrobind.

Zaharia Duhu nu mai recunoştea apa cuminte şi străvezie a Voievodesei, în tălăzuirea aceasta tulbure, cu nisipuri şi volburi, cu rădăcini şi năhlapi, înverşunîndu-se să izbească în acelaşi loc, ca berbecii servilor răsculaţi în- tr-un zid de cetate.

Apa venea de departe, răsfirată şi hlisoasă, se pregă- tea în strîmtoare, îşi aduna toate puterile, năvălea spumegînd şi îşi sleia îndată

indîrjirea, lovită din coastă şi îndreptată viclean spre drumul cotit.

Drumul cel vechi, drept, adinc şi lin, se afla dincoace, la cîţiva paşi.

Apa îl ştia. Îl căuta, şi, cînd se simţea mai aproape, era viclean abătută să-şi risipească încordarea într-un braţ trîndav şi molîu, unde rădăcinile începeau să se învîrte pe loc şi spuma chiftea murdară şi groasă.

Lupta avea ceva dureros. Da, aproape ceva omenesc. O înfrîngere nedreaptă şi umilitoare.

,,Am să-i dau eu ajutor!" hotărî Zaharia Duhu, cum făgăduieşti ajutor unui prieten care-l aşteaptă, însă nu-l cere...

Lepădă straiul şi apucă o cazma ruginită, căutînd cu răbdurie chibzuială locul cel mai şubred întărit.

Cercetă într-o parte şi alta.

Albia veche — acum îşi dădea socoteală — era mult mai adîncă şi se mira că nu i-a atras mai demult luare— aminte. S-ar crede că a fost săpată înadins de-o mină de om, să ţină apele cu voinţă, pe-un drum dinadins adîncit. Pe urmă, numai întîmplarea, numai o schimbare în afară de prevedere, poate altă mînă de om, a abătut cursul întru cine ştie ce altă folosinţă. Iar apele amăgite ori duse cu silnicie au părăsit calea veche, au uitat-o. Ca s-o regăsească, e muncă de-o zi.

Zaharia Duhu purcese de jos în sus, de la albia bătrînă. Un şanţ îngust se arăta deocamdată de ajuns. Puhoiul avea să desăvîrşească într-o singură opintire ceea ce îl uşura începînd.

Se aşternu deci la lucru metodic, cum învăţase în săpăturile lui.

De cealaltă parte a apei, în peretele de lut şi de stîncă, scobea ca un sfredelitor de tunel îmbărbătat de loviturile tovarăşului din faţă,

apropiindu-se unul de altul, cu fie-care pas şi, fireşte, dizlocare de cazma.

Lutul era moale, stînca sfărîmicioasă.

Soarele se înclină după munţii negri şi Zaharia Duhu nici n-a prins de veste cînd.

Din toate nebuniile lui, fapta aceasta nu era poate cea mai nebună. Nu mai avea nici un prieten, nici o bucurie, nici un suflet de om aproape; nu mai era nimănui de nici un folois. Fiindcă-l părăsiseră toţi şi îi pierduse pe toţi, ajuta acum o apă.

În zbaterea ei a simţit ca o durere. Poate în eliberarea ei va simţi ca o bucurie.

Ea nu-l poate înşela, nici părăsi.

O dată cu asfinţitul, Zaharia Duhu poposi să se odihnească. Lăsă cazmaua să cadă şi privi îndărăt.

Măsură cu paşii distanţa şi socoti munca pe a doua zi. Partea cea mai anevoioasă era împlinită. Apa bătea în peretele subţiat. Părea că a înţeles. Părea că ştie. Că aşteaptă cu nerăbdare.

„Bine!... vorbi Zaharia Duhu, ca unui prieten care se îndoieşte de ajutorul de mîine. Nu plec! Sfîrşim în acea- stă noapte... Ai dreptate! Acel mîine, veşnic mîine al nostru, al oamenilor, poate să fie cîteodată prea tîrziu...”

Într-adevăr, a doua zi era destul ca apele să se afle în scădere şi toată cazna rămînea zadarnică pînă la altă puhoire din munţi.

Zaharia Duhu schimbă cazmaua cu vîrful tocit, alegînd, alta din gropile lui părăsite. Nu simţi vîntul rece al nopţii. Nu auzi dntecul privighetorii din ram.

Izbea cu cazmaua ritmic în lut, reteza rădăcini, răsturna bolovani şi cu mîneca sumeasă a cămăşii îşi ştergea şu- roaiele sudorii fără să se oprească. O viaţă veche se deştepta în el. Poate viaţa din vremea cînd

săpăturile lui erau de un folos pentru cărţile profesorului Alexandru Opriş. Poate o viaţă mai veche încă, din timpuri mai adînci, cînd neam din neamul lui a răscolit pămîntul întotdeauna pentru o folosire cuminte, nu pentru vane comori.

A doua oară s-a oprit tîrziu, într-un cîntec depărtat de cocoş cu zbatere de aripi, care s-a auzit pînă aici în tăce-rea imobilă a nopţii. Peretele se îngustase de trei paşi. Aproape sfirşitul.

Apele se zbăteau cu nerăbdare, lovind în uşa închisă.

Zaharia Duhu se plecă şi privi. Îşi văzu umbra scufundată nemăsurat în apă.

Atunci abia prinse de veste că de patru ceasuri săpa în lumina lunii.

înălţă ochii.

Era o lumină alb-verzuie. Metalică şi îngheţată.

— E o lună pentru căutătorii de comori!... vorbi Za-haria singur şi rîse.

Rîdea poate de nebunii care mai caută comori.

Poate rîdea de credinţa naivă a celor ce socot că la aflarea unei comori, chiar luna devine complice cu lumina ei de stafii şi fantome.

Şi totuşi era o lună pentru căutătorii de comori.

Un scut foarte vechi pe cer. Un scut cu inscripţiile argintului şters. Iar scutul acela tocit şi subţire vărsa o lumină străină, furată de aiurea, trimisă dintr-o altă lume: o lumină verzuie şi neliniştitoare, care face cîinii să urle cu gîtul lungit şi tălăzuieşte apa oceanelor.

Se desluşea fiecare fir de iarbă. Se vedeau depărtările într-un praf fosforic. Umbrele se deşirau spectrale.

O bufniţă zbură cu aripi moi, drept în lumină, poate pornind să se agaţe acolo cu ghearele, pe marginea scutului vechi şi tocit.

,,E o lună pentru căutătorii de comori!” rîse încă o dată Zaharia Duhu de el şi de alţii, strîngînd din umeri şi întorcîndu-se la isprava lui mai cuminte.

Coborî în albia veche, să cerceteze drumul pe unde vor puhoi acuş apele în clocot. Izbea cu vîrful cazmalei în pietre şi cioate.

De ce s-a oprit aici şi nu aiurea?

Bătăile inimii au stat deodată; pe urmă au început să zvîcnească năprasnic, gata să-i sfarme coşul pieptului. A dus palma la fruntea căruntă şi udă. A şters năduşeala şi a vrut să şteargă şi o părere a ochilor, o nălucire. Era o groapă scufundată, cu nisipuri şi scai. Cum de n-o văzuse? A trecut doar de-o sută de ori pe lîngă dînsa. Acum tălpile s-au încleştat de stană; ca în povestea feciorului împietrit la întîia privire a vrăjitoarei pînă la genunchi; la a doua pînă la brîu la a treia pînă la umeri.

A azvîrlit cazmaua şi dintele cazmalei a sunat.

„E o lună pentru căutătorii de comori! rîse cu scîrbă şi milă de el Zaharia Duhu, fiindcă inima lui uscată şi veche mai tresărise nebună la asemenea năluciri, care-l înşelaseră în atîtea dăţi. Haha! Luna nebunilor căutători de comori!...”

Păşi. Pasul se lăsă descleştat.

Păşi şi se plecă să-şi ridice cazmaua din nisipuri, din pietre şi scaieţi.

Mai lovi fără nici un gînd, dar aşa, dintr-un vechi obi-cei. O dată. De două ori. Numai ca să-şi rîdă mai amar şi cu scîrbă de-o nălucire de care se credea vindecat.

Lovitura răspunse.

Atunci Zaharia Duhu se năpusti deodată cu unealta, cu mîinile, cu unghiile; zvîrlind nisipul, răscolind prun-dul, smulgînd rădăcinile scaieţilor; zgîriind capacul de bronz codit, cerînd minunii o sută de braţe cu cinci sute de unghii să poată săpa mai adînc şi mai repede.

Avea lopata sus, şi-i părea drumul lung pînă acolo.

Numai cu unghiile. Săvîrşesc cîteodată minuni şi zece unghii, chiar dacă au fost arse scurmînd în cenuşă fierbinte să caute oase de copii morţi.

Zaharia Duhu mătură rămăşiţele de ţărînă cu palmele. Acum lespedea era liberă. Groapa se adîncise; haznaua de bronz se arăta mai grea şi mai mare decît ar clinti-o zece voinici, nu un singur om gîrbovit şi împuţinat ca dîn-sul. Capacul purta semne şi flori turnate, sub rugină şi sub cocleală.

Le ştie aceste semne şi le recunoaşte aceste flori.

Cine spunea că nu există comoara regelui Dromichet? Aşa a văzut-o şi aşa îl aştepta, cum o ştiuse.

Cu dintele cazmalei zvîrli zăvoreala; apăsînd în pîr- ghie cu tot pieptul prăvălea capacul în lături.

„Alexandre, de ce spui tu că nu există comoara regelui Dromichet?”

Zaharia Duhu căzu deasupra comorii, încredinţată pămîntului şi veacurilor, de regele lui, Dromichet.

Îşi vîrî pînă la cot mîinile rănite şi arse, răscolind coroanele şi brăţările, cheotorile şi nestematele, bumbii de piatră scumpă şi cingătorile bătute în mărgăritare. În lumina metalică a lunii, pietrele vînturate scînteiau în cascadă culorile lumii.

Iaspire şi safire, halchedoane şi smaragde, berile şi topaze, sardonix şi sardimiu, iacinte şi ametiste, mărgări- tare şi hrisolite, crisopraze şi diamante, pietre fără nume, pietre depăşind orice preţuire a închipuirii omeneşti: o movilă, zece movili, un tezaur întocmai cum îl rîdeau toţi, de la Petruţă cel desculţ pînă la profesorul Alexandru Opriş; o comoară s-o încarci cu dimirlia şi s-o răstorni în car cu şase boi. Rîdeau toţi, da, toţi rîdeau... Dar şi-a închipuit vreodată Zaharia Duhu altfel? Se poate sătura un om care-a căutat-o şi a crezut în ea o viaţă — se poate sătura vînturînd-o între degete dureroase, rostogolind-o să-i asculte sunetul şi să-i vadă scînteierile nestematelor?

Zaharia Duhu si-a potolit întîi acest nesaţ sălbatic.

În singurătatea scăldată ireal de lumina lunară, s-a scufundat în comoara lui, ca avarii care în ceasul morţii se rostogolesc pe movila de galbeni şi îngheaţă cu mîinile încleştate pe aur, să-l ducă dincolo de viaţă cu dînşii, încă, şi încă, şi încă...

Pe urmă, Zaharia şi-a şters obrajii spîni şi uzi, cu mî- neca sfîşiată a cămăşii; s-a aşezat pe marginea lăzii de bronz, să-şi contemple astfel, cuminte şi cu rînduială, comoara lui, viaţa lui.

Era într-adevăr o lună pentru căutători norocoşi de comori.

Fiecare piatră scînteia cu toate luminile. Fiecare cu- nună îşi arăta săpăturile înflorite de aur. Fiecare pafta, fiecare brăţară, fiecare fibulă, fiecare cupă în mărgăritare, fiecare plăsea, fiecare cheotoare cu vîrf răsucit în spirală.

Erau lucrăturile Asiei, şi ale Egiptului, şi ale Libiei, şi ale Feniciei, şi ale sciţilor, şi ale geţilor, şi ale elinilor, şi ale etruscilor: erau

bani de aur ai neamurilor care s-au stins şi efigiile împăraţilor despre care nu mai există pomenire; erau, aici, podoabele despre care a dus veste, pînă în ţara perşilor şi a macedonenilor, Agatocle, feciorul lui Lisimah, ostaticul regelui Dromichet.

Pietrele scînteiau fierbinte în recea lumină a lunii. Unele înviau, căci şi ele au o viaţă şi-un suflet, o boală şi-o moarte.

„Aceasta e pentru Alexandru!...” ridică Zaharia co-roana cu lucrătură getică, aşa cum o voise prietenul lui. Mîna căzu, amintindu-şi.

Coroana se rostogoli cu sunet mort.

„Acestea sînt pentru grădina copiilor!” prefiră printre degetele arse, pietrele scumpe care ar fi îndestulat preţul să răscumpere un codru cu lacuri, şi rîuri, şi punţi, şi păsări de basm.

Mîna căzu amintindu-şi.

Pietrele s-au cuibărit grăbite ca nişte păianjeni colo- raţi de la tropice, în ungherele lor, unde au aşteptat neclintite de ani număraţi cu miile.

Zaharia Duhu îşi privi comoara şi o văzu scufundîn- du-se într-un afund negru de apă.

Pentru cine o găsise, cînd n-o mai căuta? Pentru ce bucurie, cînd nu mai era nimeni să se bucure? Cine se mai afla vrednic de dînsa? Mîine toate privirile au s-o spurce şi toate lăcomiile au s-o sfîşie.

Degetele arse prefirau pietrele ca o dezmierdare. Alin-tau florile fine ale fibulelor, ca o părere de rău în ceasul despărţirii. A crezut cineva în comoara regelui Dromichet? N-a fost nimeni să creadă. Rîdeau, da rîdeau toţi, unii în batjocură, alţii cu milă.

„Mîine toţi au să creadă şi toţi, îmbulzindu-se, n-au să găsească îndestule cuvinte de laudă şi de mărire. Aceasta e pentru Alexandru!... Acestea sînt pentru bucuria

copiilor!... A mai rămas cineva care s-o merite?”

Comoara aştepta cu toate sclipirile galbene, şi albe, şi verzi, şi albastre, şi roşii, şi violete — irizînd în lumina lunară: o lună stranie şi metalică, pentru căutătorii norocoşi de comori.

Zaharia Duhu se sprijini în genunchi pe marginea haznalei de bronz şi începu să orînduiască fiecare piatră, şi fiecare ban, şi fibulă, şi brăţară, şi cunună, la locul lor, cuminte, cum îl aşteptaseră şi cum le-a găsit.

Le orîndui cu încetineala pioasă şi tristă a unei ultime pregătiri mortuare. Le mai privi încă. Le mai dezmierdă cu degetele lui arse.

Trase capacul încet, deasupra. Trase pămîntul şi pie-trele şi nisipul deasupra.

Se ridică; iar la picioarele lui era încă un mormînt ca oricare altul şi nimic mai mult.

Îl privi, cum priveşti lung, îndelung, înainte de despărţire, mormintele.

Pe urmă, se îndreptă spre malul înalt. De acolo se ve-dea bine. Acum se înţelegea bine de ce-a fost o albie veche, săpată de mînă omenească să ţină apele cu voinţă pe un drum bătătorit. Sub albia aceea a fost dintotdeauna ascunzătoarea comorii. Altă mînă de om sau întîmplarea abătuse apa Voievodesei din calea ei dreaptă. Şi de aceea apele se cereau înapoi, să-şi păzească mai departe comoara încredinţată din veac şi din veac.

Mîine apa Voievodesei va trece deasupra.

Şi totul va fi cum a mai fost.

Zaharia Duhu prinse cazmaua şi începu să sape mai îndîrjit.

Apele băteau în perete. Chemau şi nu mai puteau aştepta. Venise ceasul să li se împlinească voia. Chemau şi nu mai puteau aştepta.

A doua zi dimineaţă, în cerdac, în straie curate şi largi, Zaharia Duhu stătea cu mîinile pe genunchi, în bătaia blîndă a soarelui, ca un convalescent ascultător şi supus.

În faţă, mătuşa Ruxanda, pe alt scaun, tot cu mîinile pe genunchi, privea spre dînsul cu ochii ei orbi.

— Nu înţeleg. Ce vrei să spui, Zaharia?... mai întrebă încă o dată.

— Mamă, comoara aceea... M-am judecat bine. Nu este nici o comoară! N-a fost niciodată, nici o comoară!...

Oarba oftă. Tot nu înţelegea.

Pe al treilea scaun, abia stăpînindu-şi neastîmpărul, se răsuci nepoata cu ochii ca gămăliile negre de bolduri şi cu nas ascuţit:

— Adevărat, unchiule Zaharia?

— Comoara regelui Dromichet nu există!... repetă rar Zaharia Duhu. A fost o nebunie a mea... O nebunie prea lungă.

— Atunci, unchiule?...

Zaharia n-o lăsă să sfirşească.

— Atunci, însemnează că sfaturile voastre au fost înţelepte şi bune, iar mintea mea întunecată abia acum le-a priceput şi le-ascultă.

— Unchiule, dă-mi voie să te sărut! Mătuşico, dă-mi voie să te sărut!

Cecil îşi înfipse nasul ascuţit în obrazul omului spîn şi în obrazul bătrînei oarbe.

— Ce bucuroasă are să fie Madala! bătu din palme. Să trimitem să o cheme. Să-i cheme pe toţi, pe Dinu, pe...

— Da, să-i cheme pe toţi!... încuviinţă Zaharia, privind, cu ochii lui uzaţi ceva îndepărtat şi mort.

Două telegrame porniră în aceeaşi zi la Bucureşti.

Una, pe adresa docentului universitar Petru V. Tudose: ***„Vino cu primul tren,*** semnată: ***Cecil.”***

Alta, pe o adresă tăinuită: ***„Sosesc cu primul tren,*** semnată: ***Madala.”***

Inginerul Dinu Grinţescu rămase pînă tîrziu, cu vraful de planuri şi acte pe masă.

— Ştiam, frate Zaharia!... îşi frecă mîinile. Tot răul a fost spre bine. Trebuie să dărîmăm tot aici... Să facem o vilă! Să chemăm un arhitect şi să ridice un plan, ca pentru un om de treizeci-patruzeci de milioane cum ai să fii, începînd din ziua cînd semnăm contractul... Apropo! îmi spun oamenii că în susul apei, pîrîul Voievodesei şi-a schimbat albia pe-o jumătate de kilometru. E un feno- men curios... Cam prin locurile pe unde căutai tu comoara regelui Dromichet.

— Comoara regelui Dromichet nu există! rosti somnambulic Zaharia Duhu.

— Ştiu, frate Zaharia! Eram convins ceva mai demult decît tine!... rîse inginerul, bătîndu-l prieteneşte pe umăr. Acum mă duc să pregătesc surpriza cea mare amicului nostru Hagi-Iordan.

Inginerul Dinu Grinţescu îşi strînse actele şi planurile în servietă. Plecă avîntat, cu voioşie de adolescent.

Zaharia Duhu rămase în cerdac, faţă în faţă cu oarba.

— Ce spuneai, Zaharia?

— Nimic, mamă!... Vorbeam singur... Spuneam că nu există comoara regelui Dromichet!...

Oarba întinse mîna, căutîndu-l pipăit. Poate ştia ceva în lumea ei neagră. Poate citea din nevăzut, ceea ce nu- mai o mamă presimte.

Desmierdă stîngaci şiacul aspru de pe genunchiul feciorului:

— Zahario, tu îmi pari astăzi bolnav. Mai bolnav decît ai fost ieri şi întotdeauna.

Mai vru să adauge ceva. Mina despărţi întunericul ei veşnic, între o noapte şi altă noapte.

Dar n-avu răgaz să-şi mai termine gîndul.

Apăru Cecil, răvăşind un vraf de cataloage pe masă. Nasul ascuţit se înălţă victorios spre toate ambiţiile şi îndestulările, demult şi ascuns dospite în aşteptare.

— Unchiule, în definitiv, acum e cazul să alegem un automobil! Să-i aruncăm şi noi, de la egal la egal, praf în rîtul animalului ăluia de Iordan Hagi-Iordan, marele brigand! Să-l ardă la ficaţi...

PARTEA A DOUA

AURUL NEGRU

S.O.S.

Viscolul a început pe nesimţite, muzical şi domol, ca o joacă nevinovată.

De două săptămîni dura gerul uscat. Cerul era în fie- care seară mai sticlos; nopţile mai nefiresc de lumi- noase.

Iar în fiecare dimineaţă soarele înălţa la marginea orizontului un ochi mai istovit, pentru a regăsi aceleaşi fire de telegraf încărcate de promoroacă; aceleaşi şine de cale ferată, paralele şi lucii, tăind Bărăganul diago- nal; aceiaşi salcîmi singuratici, cu braţe de madrepor şi aceleaşi vagoane trase pe-o linie moartă.

Toate dădeau albei nemărginiri o înfăţişare dezolată şi neliniştitoare de capăt de lume şi de sfîrşit de lume, unde viaţa a încetat brusc suspendată de-un cataclism. S-ar fi spus o întoarcere pe nevestite a epocii glaciale. Vîrsta renului şi a mamutului, care a surprins civilizaţia nesăţioasă ca o pedeapsă

binemeritată, ca s-o îngroape sub cleştarul gheţarilor şi s-o păstreze peste veacuri, intactă dar moartă, aşa cum se mai găsesc gîzele cu aripi străvezii capturate în bobul de chilimbar.

Termometrul cobora cu încă un grad în fiecare noapte.

Pe albastrul înalt, stelele luceau din ce în ce mai mari şi mai apropiate. Trosneau şinele. Corbii goliseră zarea. Dacă la ore fixe se mai tîra un tren extenuat dintr-un capăt al liniilor la celălalt, apariţia era numai pentru a mări încă senzaţia de pustietate şi de sfîrşit. Treceau parcă ultimii supravieţuitori. Se refugiau cu pu-teri sleite, mînaţi de panică, dincolo de orizontul deşert, în necunoscut, unde se mai afla poate limanul oraşelor calde, vii şi frenetice, cruţate de gheţoasa înmărmurire.

Toate staţiunile meteorologice începuseră să-şi zvîrle întrebări şi răspunsuri îngrijorate prin posturile de radio: „La voi cîte grade?... Aici 34 sub zero. Ieri au fost 32. Mîine vor fi 36. A îngheţat marea... Pe jumătate de continent s-a întrerupt circulaţia... Populaţia se retrage spre sud. Gulfstreamul şi-a schimbat cursul... Postul Stock- holm nu răspunde... Nici Oslo...”

Astfel, începutul viscolului a fost ca o joacă uşură- toare şi nevinovată.

Însemna cel puţin altceva. Era ca o vrajă rea, care s-a rupt.

Mai întîi s-a iscat un vînt subţire, cu şuier înfiorat de piculină. Pe urmă crivăţul şi-a îngroşat glasul, a prins să geamă pe strune de violoncel şi să mugească în alămurile unei fanfare nevăzute.

Pulberea fină de zăpadă, răscolită din nemişcarea de două săptămîni, s-a învălurat în dune ciudate. Şi în aceeaşi noapte cerul s-

a căptuşit cu nori vineţi; ninsoa- rea de sus a început a se contopi cu tălăzuirile de jos, clădind troiene peste calea ferată, înlănţuind fabuloase diguri între ghergane, îngropînd halta singuratică într-un alt mormînt răzleţit la marginea lumii.

Ultimul tren a trecut gîfîind din toate supapele locomotivei, cu o întîrziere de cinci ceasuri. Atîrnau stalactitele sloiurilor sub pîntecul negru de fier. N-a coborît nimeni. N-a urcat nimeni.

Apoi n-a mai fost nimic.

Numai chiotul vîntului dezlănţuit bezmetic. Numai catapulta viscolului izbind în ferestrele oarbe şi mate.

Prin irealele ferigi de gheaţă crescute în geam, lumina se prelingea în încăperea scundă, apăsătoare şi sepulcrală.

În plină amiază nu se mai desluşea de la birou harta C.F.R., bătută în perete; nu se mai putea citi de- cît titlul tarifelor de persoane şi de mesagerii de pe tabloul galben; în fotografia decolorată nu se mai lămurea inaugurarea podului de peste Dunăre şi chipul inginerului Anghel Saligny in medalion.

Soba de fier fumega.

Vartolomeu Diaconu a cerut lampa, a meşteruit-o sin-gur şi apoi, cu urechea atentă la aparatul telegrafic, a început să aştepte, citind a treia oară o gazetă veche de trei zile.

Era un om încă tînăr, cu mustaţa ţepoasă, nebărbierit şi cu nodul cravatei strîmb. O figură fără expresie, oarecare, cu zbîrcituri pretimpurii în colţul gurii şi cu părul rărit deasupra frunţii, dar cu toată înfăţişarea mediocră şi anonimă luminată de doi ochi în care

se deş- tepta cîteodată din torpoare o inteligenţă înfrîntă şi resignată.

Întreaga fiinţă era concentrată în ochii aceştia.

În ei învia spectacolul lumii de departe, pe măsură ce omul întorcea foaia să citească telegramele, ultimele evenimente senzaţionale ale planetei, dezbaterile din Camera franceză şi conferinţa petrolului din New York.

La lectura unui simplu nume, după un scurt declic, se anima decorul fantastic: Londra cu străzile scufun- date în ceaţă; capitala şi Calea Victoriei; uşa turnantă a unei cafenele de pe Ring, unde o actriţă celebră a scos revolverul din poşetă să-şi împuşte amantul; erupţia sondei nr. 16 din schela Piscul Voievodesei; un avion decolînd la aerodromul din Rio de Janeiro şi expoziţia canină de la Paris, sala Wagram.

Toate căpătau contur, relief, viaţă de-aievea.

Pe urmă ochii lui Vartolomeu Diaconu îşi stîngeau lumina în torpoare. Privirea se plimba ostenită şi fără nădejde pe pereţii vineţi, la harta C.F.R., la tabloul tarifelor de persoane şi mesagerii, la inaugurarea podului de peste Dunăre, cu medalionul inginerului Anghel Sa- ligny.

În bucătărie se auzea o piuliţă. Glasul copiilor în camera de alături. Şi afară, mugetul viscolului năpustit în pereţi.

Aparatul telegrafic cădea în sincope lungi. Vartolomeu Diaconu se temea să nu-i moară sub ochi. Halta, izolată din două părţi, păstra singura legătură cu restul lumii prin firele telegrafice care de ieri răspundeau laconic, cerîndu-i răbdare pînă ce vor afla dispoziţiunile direcţiei generale.

Vartolomeu Diaconu aştepta.

Aştepta sus şi nevastă-sa, coana Tina, care trimisese unicul om de serviciu la oraş cu lista de cumpărături pentru sărbători, aşteptau şi copiii — Duţu şi Nevăstuica — fiindcă ştiau prea bine că printre cumpărăturile de la tîrg se află înscrise în fruntea listei şi anumite minunăţii care-i priveau personal: darurile lor de Anul nou.

În aşteptare îşi amăgeau timpul jucînd loton.

Era un loton vechi, cu table murdare şi sleite, cu bilele desperecheate şi în mare parte fabricate de mîna lui Hariton, omul plecat la oraş după cumpărături. Bile tăiate şi rotunjite din coada unei biciuşti, uitată de-un căruţaş astă-vară pe banca unică de lîngă felinarul unic.

Vartolomeu Diaconu nu-i auzea. Dar şi-i închipuia în odaia de sus (dormitor şi sufragerie), la masa învelită cu muşama, aşa cum nu mai conteneau de astăzi dimineaţă.

— 64...

— N-am!

— 17...

— Terţă!

— 42...

— N-am!

— 33, cocoşaţii...

— N-am!

— 25, ca la poliţie...

— Cvartă!

— 44, scaunele întoarse.

— N-am!

— 9...

— Loto. Bravo lui 9! A treia oară cîştig pe tabla lui 9! Loto, îţi spun, ce mai cauţi acum la numere?

Duţu nu poate pronunţa încă „terţă, cvartă, patruzeci şi patru, control. Spune: „Telţă,

cualtă patluzeci şi patlu, contlol...” Nevăstuica nu poate pronunţa ţeurile măcar că e cu un an mai mare. Spune: „tersă, cocosasii, două- seci şi cinci ca la polisie”.

Nu-i aude Vartolomeu Diaconu, dar le reconstituie glasurile şi joaca acolo sus, în camera cu sîmburele de lumină împuţinat şi agonic în capsula de alamă, tot aşa cum reconstituise el, cu o vertiginoasă perindare de ima-gini, spectacolul Londrei învăluite în ceaţă, erupţia son- dei nr. 16 din Piscul Voievodesei şi cafeneaua de pe Ring, unde o actriţă celebră a scos revolverul din po- şetă să-şi împuşte amantul.

E poate o boală incurabilă. O infirmitate.

Dincolo de viaţa cea reală, pe care o trăieşte de la ceas la ceas, mai plăsmuieşte una consolatoare şi nostalgică, pe marginea lecturilor, din cuvintele scurte ale telegramelor, din corespondenţele trimişilor speciali, plecaţi să urmărească la faţa locului dezbaterile conferinţei pentru raţionalizarea producţiei de petrol, războiul chino- japonez, ravagiile ciclonului din Jamaica şi procesul crimei din strada Minotaurului.

A citit în ziar: „La conferinţa petrolului, lupta se dă între «Royal Dutch» şi «Standard Oil»“. Îndată, închipuirea a prelungit războirea dintre cele două trusturi, pînă la cotloanele cele mai îndepărtate ale continentelor, unde o sondă sfredeleşte coaja pămîntului să pompeze un nou zăcămînt; pînă în camera unde un avar numără şi ascunde acţiunile unei societăţi dintr-un trust ori celălalt, socotind cu înfrigurare cît a pierdut ori a cîştigat în 24 ore.

Fiindcă s-a născut şi a copilărit pe valea Prahovei, printre sonde, cu deosebire telegramele şi articolele de ziar în legătură cu petrolul îl pasionează. Pe urmă, cînd toate

acestea se epuizează, Vartolomeu Diaconu retrăieşte în imaginaţie, auditiv şi vizual, chiar scenele care se petrec în cealaltă încăpere de sus, unde copiii joacă lo- ton; îşi vede nevasta pisînd zahăr în bucătărie şi ştergîndu-şi broboanele de sudoare cu poalele şorţului.

De trei ani, de cînd a fost mutat în halta aceasta pustie de pe Bărăgan, infirmitatea parcă a crescut în mijlocul singurătăţii.

Uneori îşi trece mîna peste frunte, peste ochi, ca să alunge închipuirile stăruitoare. Alteori le cheamă, le aşteaptă, fiindcă sînt singura evadare dintr-un surghiun fără vină şi fără speranţă.

Acum, ţăcănitul aparatului telegrafic a recomandat încă o dată răbdare. Regionala a dat ordin să purceadă un plug de desfundat liniile. Poate să sosească peste un ceas, poate peste o zi.

Impiegatul e în concediu de 64 ore. Concediul a expirat.

Dar Vartolomeu Diaconu şi-l imaginează îndată într-o gară unde s-a oprit trenul, aşteptînd deschiderea liniei şi citind o gazetă în faţa paharului cu ceai fierbinte.

E o gară mare, de încrucişare, cu forfota mulţimii înzecită ca de obicei, după atîtea trenuri cîte s-au oprit din drum. Mulţimea aceasta a dat năvală la bufet, tropăie şi discută cu aprindere; o parte nu-şi află astîmpăr, ieşind mereu pe peron să afle ştire dacă au pornit sau nu plugurile de ajutor, alţii citesc tablourile cu întîrzierea trenurilor unde un impiegat vine să adauge altă cifră cu cretă, la fiecare jumătate de oră. Unii supraveghează bagajele; alţii scriu telegrame pe colţul meselor din sala de aşteptare clasa I, cu canapele şi jilţuri învelite cu pluş roşu, mîncat de lepră şi de molii.

Toate acestea le trăieşte Vartolomeu Diaconu cu o extraordinară participare la gesturile cele mai mărunte, la jalea femeii în rochie de doliu somnolînd pe-un paner de pai, la neastîmpărul copilului care cu gura plină, mestecînd dintr-un colţ de corn, se înghesuie printre bă- trîni şi aduce mereu ştiri răstălmăcite ca după mintea sa. Îi ştie că şi aceştia nu pot lipsi. Fac parte din tu- multul oricărei gări de încrucişare, mai ales cînd trenurile sosesc gîfîind cu întîrziere şi nu pot pleca mai departe.

Ca să-şi amăgească şi el aşteptarea, Vartolomeu Diaconu a ieşit să înfrunte urgia de-afară.

A pus paltonul pe umeri. Viscolul s-a năpustit să i-l smulgă. L-a tras pe mîneci; şi-a înfundat căciula; face înconjurul haltei cu picioarele îngropate în troian pînă la genunchi.

De dimineaţă a certat-o pe Tina fiindcă a trimis, pe ascuns, omul de serviciu să facă tîrguieli în oraş. A rămas acolo. Macagiul nu iese din vizuina lui. Acum nu este cine să curăţe nămeţii cu lopata. Troianul a astupat intrarea. Locomotiva cu plug, cînd va sosi — dacă va sosi? — are să aducă şi vreun inspector general, cum se întîmplă întotdeauna. Din nou vreo ţîfnoasă observaţie şi poate pe deasupra vreo amendă, reţinută din salar pentru halul în care va găsi halta, cu troianul clădit pînă-n ferestre.

Din obicei, Vartolomeu Diaconu a deschis uşa sălii de aşteptare. Noroc că se deschide înlăuntru: altfel cum ar mai fi putut lupta cu troianul fără lopeţi? O dată cu el a intrat şi viscolul. E întuneric şi frig — mirosul rece, lugubru, al sălilor de aşteptare.

Vartolomeu Diaconu se pregătea să închidă uşa la loc, opintindu-se să biruiască viscolul,

cînd i s-a părut că mişcă o umbră în întuneric.

Desigur încă o nălucire a închipuirii. Umbra însă a tuşit, s-a mişcat, dă semne de viaţă.

— Care e acolo, mă? a întrebat Vartolomeu, cu o foarte legitimă mirare.

— Om bun!... răspunse glasul umbrei.

Şi din mlădierea glasului, Vartolomeu Diaconu a ghicit îndată că prin întuneric umbra a surîs cu intenţii pacifice.

— Aceasta e încă o istorie! exclamă el perplex.

— Dar ce? A mai fost alta? interogă umbra, ridi- cîndu-se din ungherul întunecos şi aprinzînd un chibrit.

Vartolomeu Diaconu n-a ştiut ce să răspundă. Nu e deprins în pustietatea aceasta, cu asemenea dialoguri.

După ton, după o imperceptibilă nuanţare a vocii, înţelege că nu are de-a face cu unul dintre pasagerii obişnuiţi care se urcă şi se coboară în halta lui de pe Bărăgan: vechili, ciobani, soldaţi în concediu, reprezentanţi ai autorităţilor comunale rurale şi ţărani în- cărcaţi cu desagi ca asinii.

Flacăra chibritului luminează o porţiune de blană scumpă. Înainte de a se stinge, aruncată jos, a luminat la picioarele necunoscutului şi două valize de piele, cu etichete de hoteluri străine, agenţii de voiaj şi companii de navigaţie. Le cunoştea prea bine acestea Vartolomeu Diaconu. Întrevăzute pe bagajele călătorilor din rapide şi exprese, i-au îngăduit nu o dată să voiajeze cu închipuirea lui fantastă în toate oraşele lumii, capitale şi por-turi, localităţi climaterice şi plaje celebre.

— Aşteptaţi un tren?

Şeful staţiei rostise întrebarea maşinal, şi imediat şi-a dat socoteală de absurditatea întrebării.

Străinul răspunse din întuneric:

— Probabil!... Nu-i fi voind să aştept aici cometa lui Haley! Probabil că aştept un tren.

Străbătea ironie în glasul necunoscutului.

Ca să-i plătească pe dată, cu aceeaşi măsură, Varto- lomeu Diaconu rosti cu oarecare satisfacţie:

— În acest caz o să aşteptaţi cam mult! Nu s-a anunţat nici unul... Cometa lui Haley soseşte şi pleacă după un orar precis, cunoscut şi afişat de astronomi pe cîteva mii de ani înainte. Cu trenurile noastre e ceva mai greu... Pînă ce s-o dezmetici direcţia generală.

— Pînă s-o dezmetici direcţia generală — întrerupse străinul — cred că n-ar strica să aprindem aici o lampă şi să faceţi focul! E o sală de aşteptare, nu? Călătorii au drept măcar la atît...

Figura străinului nu se vedea. Necunoscutul n-a mai aprins şi al doilea chibrit.

Însă Vartolomeu Diaconu a şi reconstituit fizionomia care putea corespunde unei asemenea intonaţii agresive şi autoritare. Individul din întuneric e hărţăgos şi cu ţîfnă. Fiindcă a colindat lumea în rapide internaţionale, a dormit în cabine de lux şi s-a lăfăit în vagoane Pullmann; fiindcă poartă blană scumpă şi valize costînd cît leafa unui şef de haltă pe cinci luni, onorabilul se socoteşte în drept să ia la zor un biet funcţionar C.F.R.

Vartolomeu Diaconu replică prompt, cu amorul propriu profund ulcerat:

— Domnule, ca să facem foc şi să aprindem lampa, e nevoie înainte de toate să avem lemn şi petrol! Adică, direcţia generală să ne dea

fondul înscris în buget, la capitolul pentru lemne şi petrol... Aceasta o aşteptăm de cîteva luni. De astă-vară... Poate aprobarea va sosi o dată cu trenul dumitale, sau poate o dată cu cometa Haley...

Prin întuneric, necunoscutul rîse încet, surd, fără poftă de harţă. Agresivitatea de adineauri se risipise.

Consimţi cu blîndeţe ostenită:

— Atunci să aşteptăm! Dumneata aprobarea, eu tre- nul; amîndoi cometa lui Haley...

Se auzi scîrţîitul băncii de lemn. Străinul se instalase la locul său, hotărît, precum spunea, să aştepte. Varto- lomeu Diaconu se înduioşă de această prea repede capitulare.

Cu generozitatea victorioşilor, rosti:

— Aceasta nu înseamnă, domnule, că trebuie să degeri în gheţăria de aici!... Pofteşte, te rog, în birou, să facem pace...

— Să facem!

— Şi să ne vedem la ochi.

— ...Şi să ne vedem la ochi!

Ironia din glasul străinului mai dura încă în această totală supunere. Dar inofensivă şi lăuntrică. Nu se adresa lui Vartolomeu Diaconu. Era mai mult o ironie melancolică faţă de propria sa situaţie, aici, în sala gheţoasă şi întunecată a unei halte din pustietatea Bărăganului, cu dialogul ciudat între doi oameni care nu-şi vedeau faţa.

Vartolomeu Diaconu înţelese şi luă necunoscutul în simpatie, absolvindu-l cu desăvîrşire de harţagul atît de repede domolit.

— Cu bagajele are să fie mai greu! spuse călătorul. Sînt cam grele... Se află vreun om să le care?

— O să facem noi pe hamalii în lipsa omului de serviciu... propuse Vartolomeu, bîjbîind în beznă şi apucînd un geamantan de toartă.

Străinul urmă exemplul.

Amîndoi au luptat afară cu viscolul, au păşit peste troian şi au intrat în birou, tăbîrcind valizele. Le-au aşe- zat lîngă uşă. Pe urmă s-au privit în lumina fumegoasă a lămpii.

— Îmi daţi voie să mă prezint?... Vartolomeu Dia- conu, şeful haltei şi, pentru moment, telefonist, telegra-fist, magazioner, hamal şi om de serviciu!...

Vartolomeu Diaconu întinse mîna prietenos.

Necunoscutul o scutură tot atît de amical, evitînd însă să-şi spună numele şi înlocuind formalitatea cu amabilităţi de circumstanţă.

— Îmi pare foarte bine, domnule şef, telegrafist, magazioner, hamal şi om de serviciu... Aşadar am făcut pace? Aceasta mă incintă. N-ar avea nici un haz să ne devorăm ca şerpii din Marsilia. Cunoşti anectoda?... I-au uitat pe amîdoi într-o noapte în cutia lor cu capacul de sticlă. A doua zi, paznicul n-a mai găsit nimic. Se înghiţiseră unul pe altul. Tot aşa ar fi riscat să nu se mai găsească, trenul meu sau cometa lui Haley, dacă urmam a ne război... Te rog, vezi-ţi de treburile dumi- tale! Eu mă mulţumesc cu un scaun aici, lîngă sobă...

Îşi dezbrăcă blana şi o atîrnă modest lîngă soba de fier. Îşi scoase mănuşile şi îşi apropie palmele să le dezmorţească.

Un timp se auzi numai ţăcănitul aparatului telegrafic. Vartolomeu Diaconu cerea informaţii. Iar informaţiile au fost aceleaşi: staţia cea mai apropiată aştepta din moment în moment sosirea plugului de desfundat liniile şi echipele de lucrători.

În orice caz, plugul era pe drum. Plecase din Bucureşti. Dă luptă vitejească, pe undeva, cu viscolul şi troienele.

— Treburile mele deocamdată s-au isprăvit! declară Vartolomeu Diaconu, frecîndu-şi mîinile şi ridicîndu-se de la masa cu discurile de alamă. Aşteptăm! Poate un ceas. Poate toată noaptea... Sîntem în mîna lui Dumnezeu...

— ...şi a direcţiei generale! sublinie străinul surîzînd.

Şeful haltei făcu un semn din cap şi din umeri, care arăta destul de lămurit cît de puţine şi slabe iluzii merita această direcţie generală.

— Răbdare şi tutun! Aceasta e deviza direcţiei gene-rale, pentru funcţionari, pentru pasageri, pentru toată lumea...

— Apropo de tutun!... îşi aminti necunoscutul. Permite să-ţi ofer o ţigară... Am o provizie destul de respectabilă. Încît, din partea tutunului, putem aştepta toată noaptea, şi mîine, şi poimîine...

Întinse portţigaretul de aur, lung şi plat, ticsit cu ţigări egiptene.

Vartolomeu Diaconu descifră cu admiraţie inscripţia aurită. Ţigări de Cairo! într-o clipă întrevăzu oraşul cu palmieri, clădirile albe şi cubice, minaretele, moscheile, deşertul, soarele arzător, Sfinxul şi Piramidele. Veşnica lui manie de a se transporta cu închipuirea în celălalt capăt al lumii, prin magia unui simplu nume de oraş, de ţară, de fluviu...

Tutunul era aromat, fin, molatic. În încăperea strîmtă, cu lampa chioară şi îmbîcsită de mirosul podelelor spălate cu leşie, fumul albastru răspîndi un parfum nou, delicat şi nostalgic; un parfum pe care imaginaţia lui Vartolomeu Diaconu îl identifică imediat cu atmosfera vagoanelor

Pullmann, a saloanelor de transatlantic, a holurilor de palace-hoteluri.

Prin spiralele fumului se mai cercetau încă, încercînd fiecare să descifreze, în trăsăturile celuilalt, fiinţa lor ascunsă şi necunoscută. Erau doi oameni faţă în faţă, din două lumi cu totul străine.

Dar rămăseseră numai doi oameni — şi atît.

Necunoscutul reprezintă exact tipul călătorului blazat de spectacolele veacului, aşa cum îl plăsmuise întotdeauna închipuirea şefului de haltă.

Înalt, spătos, cu tîmplele cărunte şi cu fruntea boltită, cu faţa osoasă şi prelungă, cu buzele rase şi cu gura amară, cu nasul subţire şi cu ochii albaştri, în costumul moale de stofă englezească, semăna aidoma cu personajele gravurilor din prospectele companiilor de voiaj şi de turism. Nu-i stătea bine aici. Nu se afla la locul său.

Vartolomeu Diaconu îl transportă îndată pe-o punte de vapor, pe un dig de port, într-o gară-terminus, unde sosesc şi de unde pleacă o sută de trenuri pe zi.

Curiozitatea birui sfiala, dîndu-i glas să întrebe:

— Mă ierţi, te rog, dar tot nu pricep de unde şi cum ai ajuns dumneata aici?... N-am auzit clopoţei de sanie. Zgomot... Nimic! M-am trezit cu dumneata în sala de aşteptare, parcă ai căzut din cer... Chiar adus parcă de cometa lui Haley. Numai că nu-i orariul cometei; nu i-au dat încă macagiii cerului drum pe linia noastră.

Străinul surîse, scuturînd cu degetul inelat scrumul ţigării:

— Foarte simplu, domnule şef, telegrafist, magazioner, eţetera. Foarte simplu! Nu m-a adus cometa lui Haley. M-a adus viscolul, dacă se poate spune. Am sosit cu sania de la

un oarecare conac, de aproape... Nădăjduiam că direcţia dumitale generală...

— A mea? se apără Vartolomeu Diaconu. A dum-nealor!

— Bine, a dumnealor!... rectifică necunoscutul cu acee-aşi blîndă ironie. Nădăjduiam că direcţia generală a purtat grijă şi a luat măsuri din vreme pentru a nu se întrerupe circulaţia trenurilor. Veneam, aşadar, la tren! La trei sute de metri de halta dumitale sania n-a mai putut răzbi prin troian. Mi-a cărat vizitiul bagajele... Am intrat în sala de aşteptare şi am aşteptat...

— Sînteţi străin de partea locului? întrebă Vartolomeu Diaconu.

— Relativ! răspunse enigmatic necunoscutul. Dar de ce mă întrebi?

— Fiindcă nu v-am văzut niciodată. Mi se pare că vă cunosc de undeva figura, dar sînt sigur că nu v-am văzut niciodată... Şi mai întrebam, fiindcă proprietarii şi arendaşii de prin împrejurimi, în sfîrşit persoanele mai cu vază de pe aici, cînd aşteaptă trenul pe asemenea vreme, intră direct la mine, în birou...

— Am vrut să fiu singur.

Vartolomeu Diaconu crezu că în ochii albaştri ai străinului a citit, aşa, ca o umbră de tristeţe.

Poate a fost însă numai o simplă părere.

— Am vrut să fiu singur — urmă necunoscutul — să nu văd oameni! Nu-mi închipuiam însă că prin graţia direc-ţiei generale C.F.R., sălile de aşteptare sînt transformate în adevărate gheţării. Dumneata ai sosit la timp. Exact în momentul cînd mă hotărîsem să renunţ la singurătate, să vin la dumneata şi să-ţi cer ospitalitate, ori măcar o lampă şi un braţ de lemne...

— Frumoasă ospitalitate!... recunoscu Vartolomeu Diaconu, cu părere de rău. Frumos te-am primit!... Ce vei fi spus oare dumneata despre mine? Te rog să mă ierţi... în pustietatea de aici, omul se sălbătăceşte... Pe urmă, gîn- deşte-te şi dumneata!... Singur, cu toată răspunderea pe cap, cu impiegatul în concediu, cu personalul descomplec- tat... Te ia gura pe dinainte. Te porţi cum nu ţi-e firea.

— Să lăsăm acestea... propuse necunoscutul. Am făcut pace, nu este aşa?

— Orişicît...

— Nici un orişicît, te rog! Mai aprinde o ţigară... Aşa cum fumează şefii de trib indian pipele păcii, împreună, în faţa focului...

Imaginaţia lui Vartolomeu Diaconu, jucăuşă ca întotdeauna, îi transportă pe amîndoi pentru o clipă în sava-nele Americii, într-un cort de piele, fumînd pipele păcii printre indieni cu faţa spoită şi cu o cunună de pene oblice în jurul capului.

Scutură fruntea să alunge închipuirea şi rosti cu o îndoială in glas:

— La ţigările acestea s-ar cuveni o cafea.

— N-ar strica! încuviinţă străinul.

— Numai să văd mai întăi ce spune nevastă-mea. Mă tem că în cămara noastră a suflat vîntul. Ca înainte de sărbători... Am tot lăsat să se sfîrşească toate, ca să tri- mit pentru o singură cumpărătură... Omul a plecat la oraş. L-a prins viscolul acolo, aşa că am rămas fără provizii.

— Atunci nu te deranja.

— Ba, pardon! Mă duc să întreb... Scuză-mă un moment. Pofteşte ziarul pînă ce mă întorc. Şi dacă aparatul începe a ţăcăni, te rog, strigă-mă...

Vartolomeu Diaconu ieşi în săliţă, după ce-a meşterit în prealabil flacăra puţină a lămpii: se auziră paşii urcînd treptele pe scări.

Necunoscutul nu-şi aruncă ochii pe ziar, cum îl invitase gazda. A uitat să tragă şi din fumul ţigării. Cu mîna spînzurată pe genunchi, privea, fără să vadă pereţii afumaţi, tabloul spălăcit reprezentînd inaugurarea podului de peste Dunăre şi medalionul inginerului Saligny. În ochii albaştri tristeţea crescuse — o sfîrşeală, o osteneală de viaţă, un dezgust; privirea animalelor bolnave care se desprind de turmă şi se ascund în singurătate, aşteptînd să moară.

Cu o încordare a voinţei, a dispărut istoveala aceasta din ochi numai cînd s-au auzit paşii lui Vartolomeu Diaconu coborînd treptat, dincolo de uşă.

— Avem noroc! anunţă fericit şeful haltei. Am mai descoperit ceva pe fundul cutiei. N-are să fie o cafea ca la Capşa! Dar mai bine atît, decît nimic.

Necunoscutul se sili şi dînsul să pară bucuros de asemenea „noroc”. Însă Vartolomeu Diaconu înţelese, din surîsul trist şi absent că omul din faţa lui este, din cine ştie ce tăinuite pricini, un nefericit.

Această constatare mări simpatia pentru seamănul sosit din toată lumea.

— Aţi fost pe-aici la vreun prieten? La cunoscuţi, la rude?

— Relativ! fu răspunsul tot atît de enigmatic ca adineauri.

— Ştiu că sînt indiscret... stărui Vartolomeu Diaconu. Dar de trei ani cunosc aproape toţi vecinii. Vrînd-nevrînd, ştiu cînd pleacă fiecare şi unde pleacă, ştiu cînd vin şi de unde vin. Pe la mine e trecătoarea... Şi nu mă pot dumiri, cam de pe unde te-a putut aduce pe dumneata sania care n-a mai răzbit într-acoace...

— De la Cămărăşeşti! îi satisfăcu în silă curiozitatea necunoscutul cu părul cărunt la tîmple.

Vartolomeu Diaconu îşi rectifică poziţia respectuos.

— Atunci sînteţi poate rudă cu domnul ministru? Rudă sau prieten?

— Relativ! fu răspunsul străinului. Om de afaceri. Omul lui de încredere. Avocat...

— Să mă iertaţi că nu v-am recunoscut. Să mă iertaţi de primire...

Glasul lui Vartolomeu Diaconu devenise servil, stîn- jenit, fricos. Îşi pipăi cravata strîmbă. Îşi încheie nasturii hainei. Şterse cu podul palmei scrumul ţigării de pe masă. Revizui toaleta lămpii, cum o revizuise şi pe a sa.

— De ce nu luaţi loc aici, la birou? îl invită potrivind scaunul. E mai comod...

Necunoscutul îi urmărea toate mişcările cu vădit şi parcă melancolic interes, deodată atent, uitînd propria-i mîhnire ascunsă.

Începu să surîdă cu bunăvoinţă. Scoase din nou port- ţigaretul de aur lung şi plat — şi se ridică el de pe scaun să-i ofere ţigară.

— Dragă domnule... domnule...

— Vartolomeu Diaconu... îi ajută memoria şeful haltei.

— Dragă domnule Diaconu, te rog să aprinzi şi ţigara aceasta, şi să rămînem tot aşa de buni amici cum eram adineaori... Faptul că vin de la moşia ministrului dumitale şi că sînt omul lui de încredere nu schimbă nimic. Dar absolut nimic... Altfel, să ştii că-mi iau geamantanele şi mă mut în gheţăria sălii de aşteptare...

— Oricum, domnule avocat...

— Lasă, te rog, avocatul!... Nu sînt nioi avocat, nici nimic, aici. Sînt invitatul, musafirul dumitale. Erai pînă acum un om de

ispravă. Natural, aşa cum îţi este firea şi portul. Ai devenit subalternul ministrului, o persoană foar-te sus-pusă, dar care ţi-o spun eu că nu merită să faci atîta caz de dînsul... Îl cunosc de-a fir-a-păr! Să-l lăsăm în plata Domnului şi să aşteptăm cafeaua, amici, cum mi se părea că eram pînă mai adineaori...

Cafeaua tocmai sosea.

O aducea Nevăstuica, în două ceşti desperecheate, pe-o tavă acoperită cu şerveţel alb.

Fetiţa lui Vartolomeu Diaconu păşea cu ochii încruntaţi la clătinările ceştilor, cu limba scoasă printre dinţi de încordare.

Îşi schimbase şorţ curat, se pieptănase cu părul strîns în pieptene de celuloid roz, îşi lustruise ghetuţele şi îşi scosese negrul de sub unghiii. Nu mai putea de nerăbdare să privească la domnul străin de lîngă sobă; dar deocamdată se cuvenea să ducă la capăt, cu demnitate şi cu toată răspunderea, misiunea ei de gospodină în miniatură.

Cînd aşează tablaua pe birou, răsuflă uşurată şi se uită triumfal.

— Poftim cafeaua! Mămica a spus că nu-i faimoasă, s-o scusasi... Dar o ştiu eu pe dumneaei... Aşa spune întotdeauna...

Abia pe urmă îşi aduse aminte de toată dăscălirea de sus, aşa cum o pusese mămica să facă repetiţie: ,,Dai domnului străin bună seara! Întinzi mîna. Îţi spui nu- mele".

Înaintă, şi cu o reverenţă stîngace se execută:

— Bună seara!... Pe mine mă cheamă Nevăstuica!... Nevăstuica V. Diaconu, elevă în clasa a doua primară.

Domnul străin se plecă s-o sărute pe frunte. O ridică pe genunchi şi îi întoarse bărbia între degete, să-i privească în ochii negri, lucioşi şi vii.

— Adevărat nevăstuică! spuse cu admiraţie. Pui mic şi viu, de sălbăticiune liberă...

— Că nu-s aşa de sălbatică... protestă Nevăstuica.

— Nici n-am vrut să spun aceasta, domnişoară Nevăstuică!... A fost un compliment pe care ai să-l înţelegi mai tîrziu...

Nevăstuica păru mulţumită şi cu acest compliment valabil pe termen lung.

Anunţă:

— Mai am un frate! Pe el îl cheamă Dusu...

— Şi nu putem să-l vedem şi pe domnul Dusu? întrebă necunoscutul.

— Nu ştiu... Nu se poate! N-avem voie să intrăm în biroul tăticului. Eu am venit cu cafelusa. E altăseva. El ar fi vărsat-o şi făsea o ticăloşie cum fase el întotdeauna...

— După cît înţeleg eu, domnişoară Nevăstuică, duci casă rea cu domnul Dusu?... trase concluzia străinul cu tîmplele cărunte.

— Ba de fel! Mă împac foarte bine cu Dusu... Ne mai batem noi eîteodată, nu-i vorbă! Dar numai aşa, în zoacă!... El e mai mic ca mine, de-abia e în clasa întîia. E mai mic şi mai zăpăsit. Cum vrei s-aducă el cafeaua fără s-o verse?

— Într-adevăr! încuviinţă domnul străin, alintîndu-i părul şi pieptenele de celuloid. Aşa se explică totul! Într- adevăr, cum avea să aducă domnul Dusu cafeaua fără s-o verse? Nu toată lumea e în clasa a doua primară şi nu toată lumea e gospodină ca domnişoara Nevăstuică...

— Asta s-o ştii de la mine!...

— Am s-o ştiu de-acum înainte.

Nevăstuică se desprinse de pe genunchi.

— De-acum mă duc. Mămica mi-a spus să nu mă întind la vorbă cum mi-e obiseiul... Pe urmă, am şi o grămadă de treabă. Nici nu posi

să ştii dumneata cîte treburi sînt în- tr-o casă înainte de sărbători!...

— Aceasta n-o ştiu! Ai dreptate, domnişoară Nevăstuică...

— Se vede că tu n-ai casă!

În ochii străinului trecu iarăşi o umbră.

— Ba am... Am prea multe. Poate de aceasta n-o ştiu.

— Dacă ai atîtea case, de se umbli pe drumuri? Acum e vreme de umblat pe drumuri?

— Mă întreb şi eu, domnişoară Nevăstuică!

— Te întrebi ca un prost! Parcă eşti Dusu...

Vartolomeu Diaconu încerca să-şi aducă fata la realitate de la distanţă, cu tot soiul de schime elocvente, încruntîn- du-se şi făcîndu-i semn să înceteze. Tutuia străinul, îl găsea un prost, îl comparase cu Dusu.

În cîteva minute, o avalanşă de catastrofe.

Dar Nevăstuica nu mai avea ochi pentru semnele lui Vartolomeu Diaconu. Îi plăcea domnul acesta străin, care umbla pe drumuri fiindcă avea prea multe case şi care, cu tot părul lui cărunt la tîmple, era în mintea lui Duţu.

— De-acum m-am dus! anunţă cu regret. Altfel mănînc papară de la mămica... N-ai mîncat din papara asta s-o cunoşti!...

— Nu, domnişoară Nevăstuică.

Din uşă, Nevăstuica îi mai făcu o reverenţă stîngace. Apoi s-au auzit paşii tropăind mărunt pe scară, pe urmă o altă uşă, răbufnind sus.

— Copil! Minte de copil prost crescut! încercă s-o scuze Vartolomeu Diaconu. Se poate face însă educaţia unui copil în pustietatea de aici?

Aştepta un răspuns, o aprobare de la străin. Dar necunoscutul părea că n-a auzit.

Gînditor, urmărea fumul ţigării, cu acelaşi surîs trist şi absent, uitat pe buzele cu dungi amare la colţul gurii.

— Se răceşte cafeaua! vesti Vartolomeu Diaconu. După ce că e proastă, are să mai fie şi rece...

— A, da! Cafeaua...

Călătorul tresări, deşteptat din gîndurile lui depărtate.

Se ridică de pe scaun, scuturîndu-se poate de un fior al frigului înmagazinat în gheţăria sălii de aşteptare, poate scuturat de amintiri.

Începu să păşească în încăperea scundă, oprindu-se să soarbă o înghiţitură de cafea şi continuîndu-şi apoi plimbarea. O clipă rămase cu spatele întors, descifrînd tablourile cu tariful C.F.R., din perete, figurile spălăcite în costume demodate din fotografia reprezentînd inaugurarea faimosului pod şi chipul inginerului Anghel Saligny, în medalion.

Afară, viscolul izbea în pereţi, în uşi, în ferestre, cu asalturi năprasnice.

Vartolomeu Diaconu urmărea plimbarea străinului cu o adevărată şi mută evlavie. Şi-l închipui discutînd cu ministrul, încheindu-i şi reziliindu-i contracte, dîndu-i sfaturi, ca un om de încredere şi ca un avocat împuternicit cu toate afacerile, aşa cum se prezentase.

Vorbise despre ministru cu oarecare dispreţ, cu un fel de compătimire, ca despre „omul care nu merită să faci atîta caz de dînsul, ţi-o spun eu...” Îi cunoştea poate slăbiciuni tăinuite, îi era poate nu numai consilier, ci şi confesor.

Ministrul venise în capul departamentului printr-un capriciu al politicii. Era străin de toate chestiunile. „Îl duceau alţii de nas.” Nici nu se prea interesa de treburile ministerului. Se spunea că va trece la Industrie şi Comerţ,

sau la Domenii; alţii vorbeau că face politică numai din slăbiciune, fiindcă îl tîrîie cîţiva prieteni şi ambiţiile nevestei. Om bogat, privilegiat de soartă, cu starea şi cu numele moştenite de la părinţi care au însemnat şi dînşii pe vremuri ceva printre mărimile ţării, nu se interesa de moşia aceasta de pe Bărăgan, cum nu se interesa probabil nici de minister. De cîte ori nu auzise, vara, că a trecut cu automobilul spre seară, ca să plece a doua zi? Nevasta se plimbă prin străinătăţi. N-au copii. N-au griji. Nu cunosc sfîrşitul de lună cu aşteptarea statelor de salarii. Toamna, administratorul soseşte cu ordin să i se pună la dispoziţie vagoanele pentru cereale. Toate sfîrşesc în cîteva zile. Curg ordinele telegrafice de la direcţia generală şi de la regională; sosesc din pămînt vagoanele goale.

Alţii aşteaptă.

Ministrul e atotputernic chiar cînd nu e ministru: cînd se află în opoziţie. Are prieteni şi legături; e cruţat de adversari. Lupii se cruţă unii pe alţii.

Vartolomeu Diaconu îşi imaginează biroul de acasă al ministrului, tapetat, cu uşile capitonate, cu tablouri rare în rame aurite, cu o placă de cristal peste postavul mesei. Vede o mînă ridicînd lenevos receptorul telefonului de pe suportul nichelat...

— De cîţi ani zici că te afli dumneata aici? întrebă străinul, neaşteptat, năruindu-i plăsmuirea plăcută.

— Trei ani...

— Şi copiii cum învaţă la şcoală? Există vreo şcoală prin apropiere?...

— Cel mai apropiat sat cu şcoala cea mai apropiată e la patru kilometri jumătate... Aşa că ne-am dat după împrejurări. Copiii învaţă acasă, dau examene vara. Cît pot, îi ajut eu;

cît poate, nevastă-mea!... Facem cu rîndul. Ne-am repartizat rolurile: eu cu băiatul, nevasta cu fetiţa. Dar ea cu grija gospodăriei, eu cu a serviciului; pot spune că-i lăsăm de capul lor! Nu ne dă mîna să ţinem servi-toare. Nici să aducem în luna dinaintea examenului pe cineva, vreun normalist ori vreun student să-i prepare. Alţii am auzit că aşa fac. Noi nu ne-nvrednicim; şi mă apucă aşa, cîteodată, ca un fel de răspundere vinovată şi apăsătoare faţă de nişte copii nevinovaţi... Viaţa e foarte grea, domnule, pe aceste vremuri: grea şi nedreaptă...

— Adevărat! Sînt fel de fel de mizerii... vorbi ca pentru el necunoscutul. Fel de fel de griji, de necazuri, pe lîngă care treci fără să le vezi, fără măcar să le presimţi. Deodată ţi se deschid ochii! Tot ceea ce era abstract şi îndepărtat se concretizează şi se umanizează... Numai că toate vin prea tîrziu, întotdeauna prea tîrziu...

Vartolomeu Diaconu aprobă din simplă bună-cuviinţă.

Nu pricepea ce vrea să spună străinul — omul de încredere, avocatul şi consilierul ministrului.

Imaginaţia şi inteligenţa lui se mărgineau la aspectul vizual al universului. El putea să vadă fără să fi văzut vreodată într-aievea, oraşe şi ţări, fluvii şi munţi, oameni de altă rasă şi animale de sub alt meridian, oceane, por- turi şi gări. Nu putea intra însă în interiorul unui labirint de cugetare.

Se oprea la intrare, ca să privească îndărăt, afară.

— Dumneata, domnule Vartolomeu Diaconu, eşti un om fericit! declară tot atît de neaşteptat necunoscutul, cum neaşteptată îi fusese mai înainte întrebarea.

Se oprise din mers, cu mîinile înfundate în buzunarele pantalonilor, zuruind în adîncul lor ceva metalic, poate un pumn de monede.

Şeful haltei din Bărăgan încercă să surîdă cu o umilă mustrare.

— Crezi dumneata?... întrebă.

Înlocui restul întrebării cu o mişcare rotunzită a mîinii spre încăperea scundă cu pereţii afumaţi, spre soba de fier şi lampa chioară, spre ferestrele unde izbea viscolul amarnic de-afară, şi spre tavanul unde se auzeau, deasupra, paşii copiilor fără şcoală şi zgomotele bucătăriei unde robotea Tina, fără ajutoare.

Erau tot atîtea mărturii că acestea nu se pot numi o fericire. Îl scuteau de orice alte explicaţii.

— Şi totuşi eşti un om fericit! stărui necunoscutul. Nici nu-ţi poţi închipui cît de fericit! Fiindcă tot ce doreşti dumneata se poate realiza mîine, poimîine, într-un viitor mai mult sau mai puţin îndepărtat. Ai o scăpare. Există o uşă deschisă spre un mîine... Fericirea e aceasta! Să do-reşti ceva realizabil. Să te zbaţi, pentru a cuceri ceva realizabil... Nu să se realizeze, nu să-ţi realizeze viaţa, de la sine, ceea ce n-ai dorit...

Privirea lui Vartolomeu Diaconu pluti vagă pe pereţi, se opri asupra lămpii fumegînde.

Străinul vorbea o limbă cu totul neînţeleasă pentru el.

Ca să-şi afle de lucru ţăcăni în aparatul telegrafic. Răspunsul fu acelaşi: răbdare! Plugul desfunda linia dincolo de a treia staţie.

Se apropia. Au fost trimise echipe de ajutor. Vartolo-meu Diaconu ridică ochii spre străin, cuprins de o amintire veselă.

— Dacă ar fi aici nebunul de Ionescu, ne-ar distra cu trăsnăile lui! Anul trecut, cînd s-au înzăpezit tot aşa li-niile, a fost o istorie

întreagă. A ajuns de pomină, pe toată linia, de la Bucureşti pînă la Constanţa... La fiecare ceas mă chema la telegraf să dea semnalul de alarmă: S.O.S., nene Mitică! S.O.S.

— Cine e Ionescu? întrebă necunoscutul. Şi cine e nenea Mitică?...

— Impiegatul care e în concediu acum. Pe el îl cheamă Ionescu. Mache Ionescu!... Băiat de ispravă, dar cam şui... Cam într-o ureche. Iar nenea Mitică e domnul ministru al nostru!... D. Demetru Demetrian... Aşa îl botezase Iones-cu: nenea Mitică! Făcea cu alte cuvinte apel la domnul ministru să ne salveze domnia-sa, dacă direcţiunea generală şi regionala ne uitase: S.O.S., nene Mitică! Vino şi ne salvează, nene Mitică!...

Străinul rîse de-a binelea.

— Şi nenea Mitică? întrebă el. Cum s-a comportat?...

— Parcă domnul ministru avea să ne desfunde dumnealui linia! îi luă apărarea din oficiu Vartolomeu Diaconu. Are alte griji, alte treburi; înţelegem noi conducerea serviciului şi ierarhia răspunderilor.

— Spune mai simplu şi mai direct, domnule Diaconu!... îl îndemnă omul de încredere şi consilierul ministrului. Lasă diplomaţia, că doar am devenit prieteni. Poate n-avea nici o grijă domnul ministru, nici o treabă alta! Nenea Mitică se plimba poate prin străinătate... Prin ce vreme s-a întîmplat înzăpezirea de anul trecut?

— Tot pe la sfîrşitul lui decembrie.

— Exact!... Nenea Mitică se afla la Nisa. În concediu de sănătate, zice-se. De fapt, plecase să-şi aducă nevasta... S-o convingă să se întoarcă acasă... Poate de acolo dădea şi nenea Mitică, alias domnul Demetru Demetrian, semnalul de alarmă: ***Save our souls!*** Salvează sufletele noas-tre... S.O.S....

— O fi! aprobă Vartolomeu Diaconu cu neîncredere.

Pe urmă, străinul s-a strîns lîngă sobă şi a rămas timp îndelungat pe scaun, cu obrajii în palme, cu coatele pe genunchi, cu ochii în duşumelele duhnind a leşie.

Un ceas a trecut. De două ori, Vartolomeu Diaconu a urcat scările în vîrful degetelor, pledînd să-şi convingă nevasta pentru a invita necunoscutul de jos la masă. A epuizat toate argumentele. Legăturile călătorului cu ministrul, creştineasca ospitalitate cuvenită unui drumeţ la vreme de noapte şi de iarnă; tot şi toate. La rîndul ei, Tina a in- vocat tot atîtea argumente, dovedindu-i punct cu punct, că nu pot invita un om la o masă calică şi goală, tocmai fiindcă e în legături atît de strînse cu ministrul şi tocmai fiindcă arăta ca o persoană sosită din altă lume.

La sfîrşit a biruit însă tot Vartolomeu. A asudat şi a biruit.

— Dar pe răspunderea ta, Vartolomeu?...

— Îmi asum toată răspunderea!... a declarat soţul, pro- fitînd de ocazie şi periindu-şi părul rărit pe frunte, în faţa oglinzii. Pe răspunderea mea, Tino! E un om de ispravă şi nu-mi pare un tip mofturos... Trebuie să aibă un necaz, ceva, care-l roade pe dinlăuntru... Taaace-tace, şi cînd vorbeşte nu-l prea înţeleg întotdeauna.

Vartolomeu Diaconu a coborît şi i-a venit lui rîndul acum să pledeze în faţa străinului cu aceeaşi energie. Necunoscutul se codea.

— N-aş vrea să deranjez... Singur ai spus, domnule Diaconu...

— Mă rog, ce-am spus e una, şi ce spun acum e alta. Mă ofensaţi! Dacă nu primiţi, înseamnă că nu merită casa mea asemenea onoare...

Argumentul a fost decisiv.

Necunoscutul a urcat scările. A intrat în încăperea săracă, dar curată, proaspăt spoită cu var. A sărutat mîna doamnei Tina Diaconu, care mînă mirosea a săpun de Marsilia şi a nuci. A făcut cunoştinţă cu domnul Duţu Diaconu, elev în clasa I primară şi pasionat jucător de loton.

Faţa de masă era albă, de pînză ţărănească; farfuriile şi tacîmurile desperecheate, paharele de diferite forme şi mărimi.

Pe celelalte le-a spart Dusu!... a. explicat Nevăstuica. Dumnealui, care e tata tuturor isprăvilor...

— Şi tu n-ai spalt falfulia? Falfulia aia cu floli de la Moşi? Dumneata nu eşti mama lăutăţilor?... protestă domnul Duţu, destăinuind o mică dramă familiară, probabil de o dată mai veche, dar care mai aduse şi acum un val de roşeaţă în obrazul fetiţei.

Gospodina a curmat controversa cu o uşoară încruntare a sprîncenelor.

Era o femeie mică, oacheşă, poate cam prea slăbită şi prea palidă, dar care arăta plină de energie şi părea că exercită îndestulă autoritate asupra soţului.

— Poftiţi, vă rog! îi invită, împărţindu-şi ochii între masă şi uşa bucătăriei, deschisă.

Copiii s-au aşezat cuminţi la locurile lor. Necunoscutul în capul mesei, sub lampa de tablă atîrnată în tavan.

— O să ne ierţi... îşi ceru scuze Tina Diaconu. Ne-a prins viscolul fără provizii. N-avem nici pîine proaspătă... Aşa că o să vă mulţumiţi cu o masă cam sărăcuţă: ouă, mămăliguţă, brînză... N-avem nici vin!

Necunoscutul o aşteptă să sfîrşească, surîzînd:

— Doamnă, dacă aceasta era toată problema, îmi pare rău că domnul Diaconu mi-a ascuns complotul cu invitaţia la masă.

Mă miram eu de ce tot urcă scările şi le tot coboară, agitat, de parcă se anunţase cometa lui Haley. Ar fi fost mai bine să-mi spună din timp! Vă cruţam de toată povestea... Mi se pare că am eu într-un geamantan provizii să îndestuleze o casă întreagă. E obiceiul Marandei! Baba Maranda, cămărăşiţa, are obicei să mă încarce cu tot soiul de bunătăţi cînd plec de la ţară. Să încercăm şi să vedem.

Împotrivirile soţilor Vartolomeu Diaconu n-au avut nici o putere.

Necunoscutul a coborît în birou. S-a întors cu unul din geamantane, l-a deschis şi a scos la iveală, într-adevăr, atîtea bunătăţi cîte n-au văzut niciodată pereţii spoiţi cu var; şi fără îndoială nici ochii domnişoarei Nevăstuica din clasa a II-a primară şi cu atît mai puţin ai domnului Duţu Diaconu din clasa I.

Şuncă fiartă şi curcan, brînză în coajă de brad, tort, plăcintă cu mere şi cu nuci, borcane de compot şi sticle de vin, ţuică străveche şi pateu de iepure. Tot ce baba Maranda, cămărăşiţa, încărca în geamantanul necunoscutului de cîte ori pleca de la conacul din Cămărăşeşti fără ca străinul să le desfacă vreodată.

Le purta pînă la oraş. Lăsa geamantanele în grija servitorilor. Ei le desfăceau. Prin grija lor apăreau la masă; dar străinul nu întreba de unde sînt şi cum au sosit.

Nici nu prea se atingea de ele.

Acum îşi dădea întîia oară seama de ce înaintea ple- cării era atît de agitată baba Maranda, care îl crescuse şi îl dădăcise pe vremuri, înainte de a căpăta rangul de cămărăşiţă.

Masa a fost lungă. Copiii, intimidaţi, se supravegheau să nu înfulice hartane prea mari, trăgînd cu coada ochiu- lui la chipul cum taie şi cum duce furculiţa la gură străi-

nul cu părul cărunt la tîmple. Dacă i s-ar fi potrivit însă lui, ar fi rămas flămînzi.

Necunoscutul părea sătul de aceste bunătăţi, ca de oricare din bunătăţile lumii.

Tina Diaconu a adus elogiile de gospodină versată ba-bei Maranda. Vartolomeu Diaconu s-a îndeletnicit cu desfundarea sticlelor.

Lăsase uşile întredeschise, ca să audă ţăcănitul aparatului telegrafic chemînd. Dar telegraful nu mai dădea nici o veste despre plugul care pornise şi se înfundase pe drum, înainte de penultima staţie.

Ţuica a fost bătrînă, vinul de soi, se mai afla şi o sticlă de vişinată.

Vartolomeu Diaconu a prins glas şi veselie; pe urmă s-a înduioşat de propria sa soartă şi de soarta copiilor care cresc ca nişte sălbatici. Cu toate semnele deznădăjduite ale Tinei, repetînd aceeaşi pantomimă adresată de el, jos, în birou, Nevăstuicii, cînd se întrecuse măsura, Vartolomeu Diaconu nu s-a putut opri să nu-şi ia o piatră de pe inimă. L-a rugat pe avocatul, pe consilierul şi prietenul ministrului, să pună un cuvînt bun şi să obţină o mutare într-o staţie mai omenoasă, aproape de binefacerile civilizaţiei. Nu într-un oraş. N-are încă dreptul şi gradul. Dar măcar într-o localitate răsărită ca Piscul Voievodesei.

Acolo, are Tina un frate care lucrează la o societate petroliferă. Din cînd în cînd le scrie lucruri minunate. Sat cu electrică, două şcoli, cinematograf; altfel de lume, tot soiul de ingineri străini... El ştie ce înseamnă o regiune petroliferă, fiindcă a crescut pe valea Prahovei, cînd la Buştenari curgea păcură şi aur... A aflat că la Piscul Voievodesei e ceva încă mai cumplit. Chiar în ziarul de pe masă, din biroul haltei, a citit el despre erupţia son-dei nr. 16.

Necunoscutul asculta, privea, tăcea; părea că ascultă fără să audă, că priveşte fără să vadă. Cutele amare din jurul gurii se adînciseră; veselia şi însufleţirea au fost pentru gazde, pentru copii, pentru Vartolomeu Diaconu cu deosebire.

El, străinul care umbla pe drumuri fiindcă avea case prea multe, în prea multe locuri risipite, se gîndea în vremea aceasta că la Bucureşti îl aşteaptă un singur tacîm în capul unei mese prea lungi, într-o sală de mîncare prea vastă, dintr-o casă prea mare şi goală.

Se gîndea că într-un alt capăt de lume, într-un hotel de pe ţărmul Mediteranei, tovarăşa lui de viaţă se afla într-o altă tovărăşie.

Se gîndea că mîine va suna iarăşi telefonul de 24 ori în 12 ore.

Că poate adevărata fericire, pe care n-a cunoscut-o oiriodată şi niciodată nu o va cunoaşte, e un bun numai al acestor oameni simpli, baricadaţi de viscol în mijlocul Bărăganului.

Din cînd în cînd, Vartolomeu Diaconu se ridica de la masă să ceară ştiri proaspete telegrafului.

Se cam clătina. Avea obrajii imbujoraţi, ochii sclipi- tori, mustaţa mică şi moale, acum zburlită caraghios, ca mustaţa unui pisoi. Din nou i se strîmbase nodul cra- vatei.

Spunea din prag, ridicînd sprînceana dreaptă:

— Mă duc să-i trag un S.O.S. lui nenea Mitică!...

La întoarcere, anunţa:

— Nenea Mitică a făcut-o dă oaie!

Şi o făcuse într-adevăr de oaie nenea Mitică! Plugul se înfundase definitiv. Acum staţia cea mai apropiată ceruse al doilea plug de ajutor ca să-l scoată pe celălalt, înzăpezit.

Într-o vreme, Duţu se urcă pe genunchii necunoscutu-lui, fără prea multe formalităţi şi îl puse la un aspru interogator:

— Da tu! N-ai nume, ulîtule?

— Am! Spune-mi Mitică. Să fiu şi eu în astăseară Mitică... Nenea Mitică!

— Atunci ai făcut-o şi tu dă oaie, ulîtule, ca nenea Mitică ălălalt, al tăticului...

— E tot ce se poate, domnule Duţule!

— Şi tu n-ai casă? N-ai nevastă? N-ai copii?...

— De unele am. De altele n-am. De unele am prea multe. De altele prea puţine. De altele de loc...

— Mi se pare că te-ai cam îmbătat, nene Mitică!... descoperi Duţu. Volbeşti halandala... Cum de unele ai plea multe, de unele plea puţine şi de altele de loc?... Ce fel de volbă e asta? Ai, oli n-ai?

— Dusule, astîmpără-te! încercă să-l pună la rezon Nevăstuica, lăsată să supravegheze masa în lipsa Tinei Diaconu, care pregătea patul străinului.

— Lasă-l, domnişoară Nevăstuică! protestă necunoscutul, devenit nenea Mitică. Poate întrebările lui sînt mai cuminţi decît le credem noi şi de cum par.

— Văd că vă înselegesi bine! strînse din umeri Nevăstuica. Am spus eu zos că eşti cam în minta lui Dusu...

— E tot ce se poate, domnişoară Nevăstuică.

Vartolomeu Diaconul, cu bărbia în pumni, priveşte duios masa, străinul din capul mesei, băiatul pe genun- chii lui.

Toate îi joacă pe dinaintea ochilor într-o ameţeală plăcută.

Nu e învăţat cu vinul. Şi a băut înainte ţuică, acum vişinată. Mereu spune că a ajuns la ultimul pahar. Îl deşartă şi îl împinge la o

parte. Pe urmă, trage cu ochiul cînd nu-l observă străinul, şi mai toarnă din sticla cu vişinată... Totul a devenit ireal, ca în plăsmuirile sale.

Încearcă uneori să se ridice. Vrea să meargă la aparatul telegrafic.

Vorbeşte cleios:

— Mă'uc să dau un S.O.S., n'ne Mitică!

Dar între intenţie şi realizare se cască un abis.

Rămîne lipit pe scaun. Ascultă dialogul dintre străin şi Duţu, cu bărbia în palmă, zîmbind cu beatitudinea cea mai desăvîrşită.

S-a desprins de pe scaun să coboare şi să facă de veghe, numai tîrziu, cînd Tina l-a poftit pe străin la culcare.

Atunci a ieşit afară, în viscol, şi-a frecat fruntea cu zăpadă, s-a dezmeticit, şi, muncit de remuşcare, în faţa aparatului mut, a început să-şi facă un crunt rechizitoriu.

Aşadar, înaintea unui străin care e prieten, om de încredere şi consilierul ministrului, s-a ameţit, a dat reprezentaţie, a neglijat serviciul, şi-a permis glume pe socoteala lui nenea Mitică?! „S.O.S., nene Mitică! S.O.S." Ce idioţie! Vinovat e numai zevzecul de Ionescu Ma- tache, cu trăsnăile lui.

Mîine sau poimîine, străinul care doarme sus are să dea ochii cu domnul Demetru Demetrian...

Are să-i spună, aşa, într-o doară, fie chiar şi fără in-tenţie răutăcioasă:

„Este aproape de Cămărăşeşti o haltă... N-o cunoşti? Păcat! Şi un şef de haltă... Nu-l cunoşti? Păcat! Un tip foarte nostim... Dacă tot personalul cefereului e de aceeaşi teapă, nu e de mirare că deraiază trenurile şi că se în- fundă liniile... Bea zdravăn! Pentru el şi pentru copiii lui ai devenit «nenea Mitică!» N-o ştiai? Ha-ha! Eşti nenea Mitică... N-ai

primit nici o telegramă: «S.O.S., nene Mitică»? Nu? Mă mir... E o poveste foarte nostimă cu telegrama aceasta. Şi trebuie s-o ştii că ai mai făcut-o şi dă oaie! Nu mă întreba cum. Întreabă-ţi şeful de haltă, de lîngă moşie... Îl cheamă... Stai să-mi aduc aminte... Da-da! îl cheamă Vartolomeu Diaconu!...”

Vartolomeu Diaconu îşi şterge broboanele de sudoare de pe frunte. L-au trecut năduşelile.

El vede necunoscutul de sus, scufundat între braţele unui fotoliu imens şi elastic, în biroul ministrului, povestind şi făcînd haz.

Îl vede pe ministru ridicînd mîna la telefon şi chemînd:

„Direcţia generală! Aveţi un imbecil, la halta de lîngă moşia mea, un oarecare Vartolomeu Diaconu... Imbecil şi beţiv!... Pînă mîine să mi-l trimiteţi la plimbare... Nu-nu! Nu amendă... Ce amendă?... La plimbare!... În doi timpi şi trei mişcări...”

Afară mugeşte viscolul, se opinteşte în ferestre, în uşă, chiuie dezlănţuit de-a curmezişul Bărăganului.

Sus toţi dorm.

Vartolomeu Diaconu simte broboanele de sudoare în- gheţîndu-i pe şira spinării. Mîine are să-l roage pe străin să uite tot, să ierte tot...

Dimineaţa albastră l-a găsit cu obrajii traşi, cu ochii în fundul capului, zgribulit înaintea mesei învelite cu muşama.

Telegraful anunţa în sfîrşit plecarea plugului din ultima staţie şi sosirea unui tren imediat după desfundarea liniei.

Viscolul se potolise.

Mai dura un vînt molcom, sub cerul dezvelit de nori. Soarele sclipeşte proaspăt lustruit la

marginea orizontului, În razele poncişe scapără cristalii trandafirii ai nămeţilor imobili, zidiţi după atîtea zile de urgie.

Sus se aud paşii străinului. Glasurile copiilor. Sunet de vase ciocnite în bucătărie.

Toţi s-au deşteptat.

Nenea Mitică îşi bea ceaiul, cu Duţu pe genunchi.

— Mă ulîtule? îl întreabă Duţu. Spune dlept! Te cheamă Mitică, oli nu? Eşti tu nenea Mitică, oli nu?...

— Poate că sînt...

— Nu spune poate. Lăspunde: da sau ba?

— Da...

— Şi ce-ai să-mi tlimiţi tu din Buculeşti?

— Să văd... Cam ce ţi-ar dori ţie inima, domnule Du- ţule?

— Un cal de lemn... Da nu o stîlpitulă!... Un cal, colo, să mă ţie cînd mă sui călale!

Duţu însă s-a răzgîndit. S-a uitat la încăpere. E prea mică pentru un cal de lemn. A privit la ferastră, la năme- ţii sclipitori în lumina soarelui. Nu prea e sezonul unui cal de călărie.

— Nu, nu! îşi ia seama. Nu-mi tlebuie cal. Mai bine o sanie...

— Poate vrei un cal de lemn şi o sanie?... Ce-ai zice de aşa ceva?...

— Două nu se poate! Tlebuie să aleg...

— Şi dacă se poate?

— Costă bani. Costă bani mulţi...

— Bine-bine!... Eu te-ntreb: şi dacă se pot amîndouă? Răspunde-mi şi tu, cum ţi-am răspuns eu adineaori: da, sau ba! Vrei, sau nu, şi cal, şi sanie?

— He-he! Vleau, se-nţelege că vleau! Dacă se poate, de ce să nu vleau? Că doal nu-s plost, să lefuz!

Apoi s-a simţit cuprins de un subit altruism:

— Dală Nevăstuicii ce-ai să-i tlimeţi?

— O s-o întreb şi o să vedem.
— Şi mămicăi?
— Ne vom gîndi la Bucureşti şi vom descoperi noi ceva...
— Şi lui tăticu?
— Aceasta mă priveşte personal! Aici e mai simplu... Văd eu că are pasiune de petrolist... Tare mă tem că ai să-nveţi clasa a doua primară la şcoala din Piscul Voievodesei... Ce zici? Nu ţi-ar plăcea ţie, domnule Duţule, să te trezeşti într-un loc cu cinematograf şi cu automobile, nu într-o pustietate ca aceasta?
— He-he! Pe mine mă-ntlebi?...
— Atunci e ca şi făcut! Să-ţi pregăteşti bagajele, domnule Duţule...
Duţu se miră de simplitatea şi siguranţa cu care străinul le rezolvă pe toate.
Se răsuceşte pe genunchii lui, îi cuprinde obrazul în palme şi îl priveşte în ochi.
— Mă, nene Mitică, mă! Mi se pale mie că elşi un male mincinos! Plea le spui tu dă oaie.
— O să trăim şi o să vedem! încearcă să-l asigure nenea Mitică.
— Bagă de seamă! îl ameninţă Duţu cu degetul ridicat. Bagă de seamă! Ai să mai dai tu ochii cu mine.
— Poate că da, poate că nu.
— Ial începi cu poate?

Trenul sosi gîfîind, cu locomotiva înfăşurată în sloiuri. în aerul sonor şi imobil, glasurile au un ecou ciudat.
Vartolomeu Diaconu, cu şapca roşie peste părul zbîrlit, cu ochii nedormiţi, face drepţi în faţa inspectorilor care-au coborît să primească raportul.
Îi tremură glasul; îi tremură mîinile.
La spatele său, înfăşurat în blană vastă şi scumpă, oaspetele de astă-noapte, nenea

Mitică, îşi cărase singur valizele cu etichetele multicolore de palace-uri şi de companii internaţionale de voiaj.

Vartolomeu Diaconu a uitat de el.

Are în faţă persoane de-o incomparabil mai mare şi mai directă importanţă. Inspectori de linie, subdirectorul general... N-a avut cînd să găsească răgaz şi să-şi ceară iertare, aşa cum proiectase toată noaptea şi pregătise cuvintele. Acesta e norocul lui!... Poate oaspetele se va gîndi să le treacă pe toate cu vederea şi fără să i-o mai ceară, măcar de hatîrul copiilor. Căci pe lîngă străin, îl înlocuise acum Duţu şi Nevăstuică. S-au îmbrăcat în haine groase să-l petreacă pînă la tren.

L-au petrecut şi acum strigă în urma lui. Adică îi strigă numai Duţu:

— Nu ne uita, nene Mitică!... Vezi să n-o faci dă oaie şi să nu lămîi de minciună!...

Nenea Mitică s-a apropiat de vagon. Acolo unde fac cerc inspectorii şi conductorii în jurul subdirectorului ge-neral şi unde Vartolomeu Diaconu prezintă raportul.

Înaintează şi coboară gulerul blănii.

În aceeaşi clipă, cercul s-a desfăcut. Subinspectorul salută; salută inspectorii; salută personalul cu şăpci roşii:

— Să trăiţi, domnule ministru!... Ce surpriză!... Dumneavoastră aici? Şi să nu ştim nimic? Bine, domnule şef, cum, domnule şef, dumneata să nu spui nimic? De zece minute ne pisezi aici şi să nu spui că...

Domnul ministru a retezat admonestarea cu un gest scurt al degetelor înmănuşate.

— A fost dorinţa mea, domnilor! Lăsaţi aceasta...

S-a întors către şeful haltei şi i-a strîns mîna. („Atuncea colonelul dă mîna cu sergentul!” s-a gîndit imediat Vartolomeu

Diaconu şi a reconstituit scena din poezia învăţată în şcoala primară). I-a strîns mîna, rostind:

— Domnule Vartolomeu Diaconu, ţin să-ţi mulţumesc pentru ospitalitate! A fost pentru mine o seară minunată! Să fii sigur că nenea Mitică n-are să te uite! Aceasta rămîne între noi. Şi de cîte ori vei avea ceva de spus, cunoşti formula: S.O.S., nene Mitică!... Acum daţi-i drumul, domnilor!...

Domnul ministru s-a urcat în vagon. A coborît fereastra compartimentului. Face semn copiilor, care-au rămas în urmă şi încă nu ştiu cine le-a fost prietenul de-o noapte şi de-o dimineaţă.

Duţu mai fuge cîţiva paşi după tren, poticnindu-se în zăpadă şi strigînd:

— Vezi să n-o faci dă oaie, mă nene Mitică! La leve- dele, nene Mitică!...

La o săptămînă după această de-a minunii întîmplare, Vartolomeu Diaconu a fost mutat şi înaintat la gradul de şef al staţiei Piscul Voievodesei.

După o lună, printr-o largă remaniere care a consolidat situaţia guvernului, domnul Demetru Demetrian a trecut de la Departamentul Comunicaţiilor, la Departamentul Industriei şi Comerţului.

C A R T E A Î N T Î I

C a p i t o l u l I

Şi iarăşi s-au întors cocorii, fîlfîind peste negre şi urîte aşe- zări omeneşti.

Vartolomeu Diaconu era încîntat că-i vorbeşte atît de prietenos un om putred de bogat ca domnul Zaharia Duhu; deşi petrolistul milionar îi contrariase de la început toate ideile sale despre chipul şi înfăţişarea trufaşilor privilegiaţi ai destinului.

Şi în trei luni pe a patra — slavă Domnului! — văzuse el destui asemeni privilegiaţi, perindîndu-se pe peronul gării din Piscul Voievodesei! Domnul Iordan Hagi-Iordan; domnul prefect Emil Sava; domnul inginer-şef Dinu Grinţescu şi cîţi alţii încă?... Toţi plecînd şi întorcîndu-se; toţi tîrînd după dînşii ajutoare şi secretari cu genţile doldora; toţi trîntind uşile şi pretinzînd orice serviciu cu o autori-tate răstită, ca nişte drepturi cuvenite şi indiscutabile, de esenţă divină.

Acest Zaharia Duhu, cu toate ale sale treizeci sau pa- truzeci de milioane, arăta cu totul altfel.

Era un om spînatic, cu ochii foarte blînzi şi cu un surîs sfios pe buze, vorbind cu glasul scăzut şi cu o mare grijă să nu ofenseze pe nimeni. Îmbrăcat în straie simple, de culoare închisă, părea mai, degrabă un modest

arhivar fără speranţe de înaintare, într-o zi de duminică, păzindu-şi hainele noi de praf şi neştiind cam ce-ar putea face cu timpul.

Cuvînta moale; iar din cînd în cînd, în ochi îi lucea o lumină ciudată, ca şi cum ar întrevede dincolo de oame- nii şi de viaţa de-aievea, o altă lume părelnică, numai de dînsul ştiută.

Aici se potrivea întrucîtva cu Vartolomeu Diaconu.

Cu deosebire că şeful staţiei Piscul Voievodesei călătorea îndată cu închipuirea, nestatornic, spre cele mai diverse tărîmuri situate în spaţiu şi în timp, fără o anumită alegere. Pe cînd Zaharia Duhu se oprea la una singură.

Localnicii spuneau că într-o vreme, în tinereţe, ar fi căutat el o comoară îngropată pe aproape de un oarecare Dromichet, rege al geţilor. Fără îndoială că aceasta i-a clătinat într-o bună parte limpedea judecată a minţii. Dar norocul i-a purtat de grijă să afle mai tîrziu, în pămîntu- rile sale răzleţe şi pînă atunci fără preţ, o comoară mai bogată decît a tuturor regilor Dromicheţi de pe lume. Aur curgînd din izvor nesăcătuit: aur negru şi viu, păcura pe care o cară vagoanele cisterne cu inscripţia: ***„Voevoda, Roumanian Company for the Development of the Mining Industry. Limited”***.

Zaharia Duhu îşi însemnă într-un carnet jerpelit, cu scoarţa de muşama elastică, ora şi minutele cînd soseşte şi pleacă trenul de seară cu legătura spre Paris.

„Carnet de zgîrcit”, gîndi îndată Vartolomeu Diaconu, privind cu o dispreţuitoare compătimire la caietul şcolăresc, la foile vinete şi liniate cu pătrăţele violete.

Era acelaşi carnet în care Zaharia Duhu, căutătorul de comori şi tovarăşul de săpături al profesorului de arheologie Alexandru Opriş,

îşi nota odinioară descoperirile şi observaţiile. Singura amintire nedespărţită a vieţii de-atunci.

Aceasta însă n-avea de unde s-o ştie proaspătul şef de staţie, care nu admitea în buzunarul unui milionar decît o agendă cu foile aurite, cu tartaşul de marochin vişiniu şi creionaş automat de aur, cum purtau domnul Iordan Hagi- Iordan şi domnul prefect Emil Sava.

— Va să zică să n-am nici o grijă? întrebă Zaharia Duhu, închizînd carnetul şi mistuindu-l în buzunar. Dumneata ai dat telegrama, iar compartimentul e reţinut?

— Am răspunsul aici!... bătu cu palma Vartolomeu Diaconu, hîrtia despăturită pe birou. Paturile unsprezece şi douăsprezece. Două cabine alături, cu uşă de comunica-ţie... Acum la clasa I, după dispoziţia Companiei interna-ţionale a vagoanelor de dormit, aveţi o cabină întreagă pentru fiecare bilet. E mai comod şi diferenţa de preţ neînsemnată faţă de avantajele confortului.

Vartolomeu Diaconu vorbea ca din prospect, de altfel cu ochii la ultimul text circular al Companiei de vagoane cu paturi.

Zaharia Duhu simţi datoria să adauge o lămurire, care în aceeaşi vreme suna ca o scuză:

— Din partea mea, aceasta ar avea cea mai mică însemnătate. Nu m-am născut în confort. Am fost deprins să călătoresc în car şi în căruţă fără arcuri, pe paie. Dar e vorba de o persoană bătrînă şi bolnavă...

— Înţeleg, înţeleg perfect, domnule Duhu!... Plecaţi cu doamna Ruxanda Duhu?

— Da! Plec cu mama şi fac călătoria aceasta pentru mama. Vreau să încercăm o operaţie...

— Are să reuşească operaţia, sigur! La Paris sînt specialişti foarte mari, celebri, de reputaţie mondială... Mi-ar părea bine...

Vartolomeu Diaconu, după vechea sa patimă, în aceeaşi clipă văzuse clinica de la Paris. Medicii în şorţuri albe, cu mănuşi de cauciuc şi cu măştile pe obraz; infirmierele alergînd pe culoarele ripolinate; Zaharia Duhu, conducînd la braţ bătrîna oarbă în costumul ei negru de şiac mănăstiresc, atît de deplasat într-o capitală a Occidentului.

Întrebă:

— Nu vă însoţeşte şi nepotul sau nepoata dumneavoastră, domnul profesor Petru Tudose?

Zaharia Duhu se scutură ca de-un păianjen fugindu-i pe mînă.

Răspunse cu o ironie amară, pe care noul şef al staţiei Piscul Voievodesei n-avea cum s-o înţeleagă:

— Nu, domnule Diaconu! Nu ne însoţeşte nici nepotul, nici nepoata... domnul profesor Petru Tudose e foarte ocupat cu lecţiile şi conferinţele sale. Iar doamna Cecil Tudose ia lecţii pentru a obţine carnetul de automobilistă brevetată. E o chestiune foarte urgentă, pe care n-o poate amîna!... Are de lichidat anume rivalităţi, în anume curse de viteză şi ascensiune...

Vartolomeu Diaconu primi ştirea înregistrînd-o imediat pe ecranul său vizual.

O văzu pe doamna Cecil Tudose, mărunţică, nervoasă şi cu nasul ascuţit, răsucind volanul la viraje şi schimbînd vitezele pe şoselele munţilor în serpentină, ca să-şi lase concurenţii în urmă. Îl văzu pe domnul profesor Petru Tudose, în aula Fundaţiei Carol I, încheind o conferinţă în ropotul de aplauze al auditoriului şi înclinîndu-se cu mîna la piept să mulţumească aclamaţiilor.

Cel puţin aceştia ştiau să folosească venitul de la milioanele unchiului; îl vor folosi încă mai bine cînd vor rămîne singurii moştenitori pe întreaga avere.

— Şi aveţi de gînd să rămîneţi mult în străinătate?... întrebă Vartolomeu Diaconu, ca să întrerupă tăcerea.

Zaharia Duhu făcu un gest nehotărît cu mîna, care mai purta încă urmele de bătături ale săpătorului de pămînt şi comori.

— Ştiu eu?... După cum va voi soarta operaţiei. Aş dori să mai rămîn la Paris şi să vizitez amănunţit oarecare muzee istorice şi arheologice. M-au pasionat într-o vreme cercetările arheologice... Poate de cînd ai sosit aici, vei fi avut dumneata prilejul să afli că am fost căutător de comori?

— A, nu! Adică da... rosti cu prudenţă Vartolomeu Diaconu. Mi-au trecut aşa, pe la ureche, exagerări de oameni simpli care n-au înţeles ce căutaţi... Domnul inginer Grinţescu a dovedit însă că nu cercetaţi în deşert... Se afla o comoară aici pe care n-a bănuit-o nimeni!

Zaharia Duhu înlătură presupunerile şefului de staţie, tot aşa cum se scuturase adineauri, grăbit, ca de un paing, de numele nepotului său, profesorul Petru V. Tudose, de la Facultatea de litere din Bucureşti.

Ridicînd ochii decoloraţi, spuse, cu un zîmbet şters pe buzele şterse:

— Prietenul meu, inginerul Grinţescu, a descoperit în-tr-adevăr o comoară aici, pe care n-o bănuise nimeni şi la care a venit direct, ca un prepelicar, la culcuşul prepeliţei... Dar nu pe aceasta o căutam eu... Eu umblam după alta! Comoara regelui Dromichet... Pe urmă, m-am convins că nu există şi că nici n-ar avea pentru ce să existe într-o lume ca a noastră! Am înţeles aceasta,

e drept, cam tîrzior... Însă tot am înţeles-o odată şi atunci am lăsat mînă liberă prietenului Dinu Grinţescu să pună stăpînire pe comoara lui, care întrucîtva e un drept al său... E un drept al său şi al timpului său. E o comoară ca pentru aceste vremuri şi aceşti oameni.

— Adevărat! Priviţi ce-a făcut din aceste locuri!... Vartolomeu Diaconu se apropiase de fereastră şi privea, adăugînd: Adică nu eu am căderea să vi le spun!... Le ştiţi toate mai bine decît mine, căci s-au petrecut sub ochii dumneavoastră.

— Aceasta aşa este... încuviinţă cu melancolie Zaharia Duhu.

Şeful staţiei se lăsă înşelat de auz şi crezu că e bine să preamărească opera inginerului Dinu Grinţescu, prietenul căutătorului de comori şi primul prospector al petrolului din Piscul Voievodesei.

Urmă:

— Am auzit că nu mai departe de acum patru ani, se aflau pe aici nişte adevărate sălbăticii. Un sat mizerabil, drumuri desfundate, oameni trăind ca pe vremea tracilor. Gara la douăzeci de kilometri. Toate s-au schimbat prin- tr-o baghetă magică.

Şeful staţiei contemplă cele douăsprezece perechi de şine cu vagoane-cisterne garate în aşteptarea plecării, cele-lalte cisterne gigante, văpsite cu roşu de miniu, pădurea de sonde coborînd clinul de la fosta curte a boierului Boldur Iloveanu, pînă în inima satului.

— Toate s-au schimbat ca printr-o baghetă magică!... repetă Vartolomeu Diaconu, cu o sinceră admiraţie pentru puterea de vrăjitor a inginerului.

Zaharia Duhu nu întoarse ochii spre priveliştea neagră. Pregătindu-se de plecare, rosti:

— Numai de un singur lucru mă tem pentru prietenul Dinu Grinţescu! A dat drumul elementelor din pămînt cu vărguţa lui magică. Nu ştiu însă dacă le va stăpîni tot aşa de uşor, cum le-a slobozit! E de văzut dacă n-a uitat cumva formula de descîntec cu care să le poată întoarce la matcă, atunci cînd vor începe să nu-i mai dea ascultare...

Vartolomeu Diaconu zîmbi de politeţă, clătină din cap într-un chip care putea fi interpretat tot aşa de bine ca o aprobare a cuvintelor, ca şi un semn de evidentă neîncredere.

Cu asemenea oameni de-aici se învăţase să fie circumspect pînă la şiretenie. Iar priceperea sa nici nu-i îngăduia să pătrundă tainicul înţeles, plin de ameninţare, din vorbirea lui Zaharia Duhu. Cuvintele ciudatului bogătaş pe-trolist nu erau dintre acelea ce se pot transpune în fulgurante imagini.

— Vă însoţesc cîţiva paşi, domnule Duhu!... se grăbi să-i deschidă uşa.

— Mă rog...

— După dumneata...

De fapt, amîndoi erau deopotrivă de timizi şi încă nu pe deplin convertiţi la rolul sortit de viaţă şi de hazard să-l joace în acest colţ de lume, înviat cu bagheta magică a inginerului Dinu Grinţescu. Păşeau agale pe peron, în soarele dulce de primăvară. Zaharia Duhu era deşirat şi uscat; Vartolomeu Diaconu scund şi predispus la forme rotunde. „Ai început să prinzi carne, de cînd ne-am mutat acilea!” descoperise mai deunăzi doamna Tina Vartolomeu. Carne, prestigiu şi o ascunsă voluptate a puterii.

Avea sub mînă o armie de inferiori.

Pe peron se dădeau în lături salutînd, impiegaţi, magazioneri şi hamali. Răspundea la saluturi cu un deget dus din treacăt la şapca roşie de lac.

— Observi, dumneata, ceva?... întrebă Zaharia Duhu.

Şeful staţiei se opri privind îngrijorat împrejur. Se te-mea să nu fie vorba cumva despre vreo neorînduială în buna gospodărire a domeniului său.

Dar surîse îndată liniştit. Era o gară model. O gară nouă şi scoasă din cutie, cum o visase el.

— Anume ce, domnule Duhu!... voi să afle, deci, fără nici o urmă de îngrijorare.

Zaharia Duhu arătă cu bastonul noduros, spre ghivecele cu flori suspendate pe suporturi de lemn văpsit verde, între stîlpii peronului:

— Observi, dumneata, că toată primăvara a mai rămas numai în cutiile dumitale de aici? Încolo, au alungat-o de pretutindeni!...

Şi sfîrşi, rotind bastonul spre terasamentele cu prundi- şul înnegrit de păcură, spre traversele înnegrite de păcură, spre vagoanele şi cisternele negre de păcură.

— Aici se afla un cîmp unde m-am jucat eu cînd eram copil şi culegeam ciuboţica-cucului!... S-a zbînţuit mai tîrziu şi domnul profesor universitar Petre V. Tudose, cînd umbla desculţ, cu o pălăriuţă cît un ceaunaş pe creştetul capului... Pe atunci nu purta cravată, juvăţul acesta care desparte capul de inimă...

Maşinal, Vartolomeu Diaconu îşi pipăi nodul cravatei.

Surîse îndoielnic.

Nu înţelegea ce voia să spună milionarul acesta cu obraz de scapet şi obişnuit să se

exprime în parabole obscure. De altfel, purta şi el o cravată, ca oricare om civilizat.

Îl conduse pînă la uşa din spatele gării.

— N-aveţi maşină? întrebă.

Pe urmă, regretă întrebarea. Era de prisos. Ştia că domnul Zaharia Duhu are un automobil cumpărat după alegerea şi gustul doamnei Cecil Tudose, dar că nu-l foloseşte niciodată.

— Merg pe jos!... Altfel mă tem să nu mă prindă boala boierească: podagră, gută şi altele din acelaşi neam... explică Zaharia Duhu. Cînd o viaţă întreagă ţi-ai folosit picioarele la mers, şi cînd ai fost deprins să munceşti cu mîna pe coada lopeţii, e primejdios să te-apuce boieria din senin! La unii se lasă la încheieturi, la alţii se urcă la cap.

Zaharia Duhu se opri deodată... Ascultă atent. Părelnica lumină din ochi se aprinse cu o văpaie albastră şi el ridică privirea la cer.

— Ai auzit, domnule Diaconu? întrebă. Îi vezi?

Vartolomeu Diaconu coborî cele două trepte de piatră şi privi cerul.

Nu vedea nimic.

Se risipeau numai nişte nori grei şi negri: fumul de păcură arsă, plutind peste case, peste copacii înnegriţi, peste vîrfuri de plopi morţi.

— Mai sus, dincolo! arătă Zaharia Duhu cu bastonul noduros. Sus de tot: cocorii!...

— Adevărat, cocorii!... îi recunoscu şi Vartolomeu Diaconu.

Treceau în unghi ascuţit dintr-un capăt al zării spre celălalt, aşa cum de atîtea ori urmărise el stolurile traversînd cerul Bărăganului, trei primăveri şi trei toamne la şir.

— Îi vezi că nu se opresc?,.. vorbi Zaharia Duhu, lă- sînd bastonul în pămîntul îmbîcsit de păcură, parcă i-ar fi
retezat braţul un paloş nevăzut. Nu se opresc nici cocorii, nici cocostîrcii... Anul acesta ne-au ocolit şi rîndunelele... Altădată era plină valea de cocostîrci şi de cocori... Iar sub fiecare streaşină se aflau două-trei cuiburi de rîndu- nici. Ne ocolesc păsările cerului...

— În schimb, în curînd vom fabrica aici benzină pentru avioane! aminti cu o vădită satisfacţie Vartolomeu Diaconu.

Zaharia Duhu vorbi încet, ferindu-se de un camion care pleca într-un zbîrnîit asurzitor de arcuri şi explozii.

Vorbi încet, după ce camionul s-a depărtat:

— Eu întotdeauna mi-am închipuit stolurile acestea de cocori conduse de căpitani bătrîni, foarte bătrîni. Mi-i închipuiesc trecîndu-şi din tată în fiu comanda şi anumite învăţăminte... Şi mă gîndesc că aşa au trecut şi pe vre- mea cînd pe aici îşi făceau culcuş bourii din stema ţării şi cînd castorii îşi făureau zăgazuri în apa Voievodesei. Pe urmă, mi i-am închipuit minunindu-se cînd au văzut cele dintîi schimbări. Un schit, cîteva lăcaşuri omeneşti pitulate lîngă acel schit... Şi apoi alte schimbări, drumuri şi tîrgul de la poalele Călimanului, dincolo peste dealuri... Cu toate s-au deprins cu încetul şi s-au împăcat. Dar cu minunea aceasta ieşită din vărguţa magică a prietenului meu, inginerul Grinţescu, nu se pot împăca. Ne ocolesc!.... Îi vezi ce repede au vîslit dincolo de linia zării?...

Într-adevăr, unghiul mişcător al cocorilor se ştersese de pe cer.

Dar aici, vorbirea lui Zaharia Duhu fusese pe înţelesul şefului de staţie.

Îndată, văzuse el cel dintîi stol al cocorilor, răsărind de departe, din veac, să scrie cea

dintîi literă neagră pe cer. Se rotea peste păduri nepătrunse, cu o poiană la mijloc, unde bourul cu fruntea creaţă scurma pajiştea cu aprigi copite. Pe urmă i-a văzut mult mai tîrziu, rotindu-se lîngă schitul umil de sub paltini, poposind să înnopteze acolo unde nu se auzea în ţipenia amurgului decît un sunet melancolic de toacă. Şi-apoi, lîngă curtea Ilovenilor şi lîngă satul răzeşesc al Voievodesei. Auzise şi glasul căpitanului

bătrîn care cîrmuieşte acum vîslirea dinspre pustiuri şi mări, spunînd celorlalţi tineri, în limba lor de cocori:

„Se întîmplă lucruri ciudate!... Pe oamenii aceştia i-am găsit noi întotdeauna urîndu-ne bucuroşi bun venit, lîngă munţii şi apele lor, în sălaşurile lor de verdeaţă. Acum li se întîmplă poate ceva rău, ceva fără vindecare. Nici n-au ridicat ochii spre cer. Nici n-au făcut semn cu mîna... Este un singur slăbănog care a înălţat braţul spre noi; poate ne-a ameninţat cu toiagul lui urît. Ceilalţi n-au făcut semn că ne aşteptau, că ne-au văzut, nici că ne ştiu... Merg toţi cu ochii în pămînt, foarte grăbiţi, în straie pe care nu le-am cunoscut în asemenea locuri. Văd alte feţe şi altfel de port. Sălaşurile sînt scrumite şi negre. Copacii sînt de cărbune. Fumul acesta ne îneacă şi auziţi cum buhăieşte de crunt o fiară cu pliscul de fier? Pe aicea, cînd eram eu tînăr, chema un bucium de stînă... Se vedeau copii hîrjonindu-se şi culegînd flori de ciuboţica-cucului... Acum, copiii aş-teaptă să vină duminica şi să se ducă la cinematograf... Să plecăm mai departe! Nu-mi pare cuminte să înnoptăm în asemenea locuri vrăjmaşe...”

Acest glas l-a auzit şi închipuirea lui Vartolomeu Diaconu, fostul şef al haltei de pe

Bărăgan; căci atunci, în pustietatea de-acolo, de multe ori urmărise stolurile călătoare cu ochii şi se întrebase ce vor fi vorbind ei, în fiecare toamnă şi primăvară, în limba lor, a cocorilor.

Dar nălucirea s-a dus repede, fiindcă părelnicile arătări şi auzuri durau puţin pentru Vartolomeu Diaconu şi fiind-că el se simţea acum întru totul al acestor locuri şi al aces-tor oameni, din Piscul Voievodesei de acum.

— Ar fi ceva foarte interesant dacă ar vorbi ei aşa... încuviinţă cu jumătate de glas. Însă n-ar avea dreptate! Lumea e încăpătoare pentru tot neamul cocorilor... Chiar dacă nu-şi mai găsesc locul aici, sînt pentru dînşii o mie de mii de locuri aiurea!

Zaharia Duhu, petrolistul milionar şi maniac, fostul căutător de comori, îl privi cu un fel de înstrăinare.

Îi dădu mîna şi plecă repede, în sus, printre gardurile negre, ciocănind cu bastonul lui urîcios în praful şoselei îmbîcsit şi solidificat de păcură.

C a p i t o l u l I I

În locul chivotului de ctitoră, voievodeasa ţinea în palmă fla-coanele produselor „Elida”.

Calul de lemn era măreţ şi depăşise toate visurile lui Duţu cînd a apărut în prima zi, dezvelit din ambalajul de hîrtie, de geluitură şi scîndurele.

Pătimea însă de o iremediabilă meteahnă.

Se mişca pe loc; legănîndu-se locului pe tălpi curbe. Toate chiotele şi strigătele, pocniturile de cravaşă şi pintenii, nu-l puteau clinti nici cu un singur pas înainte. Ast- fel, şi în această amiază de duminică, Duţu Diaconu, după multe încercări infructoase să-l smulgă din galopul fără spor, a descălecat şi l-a izbit cu biciuşca peste bot, cu piciorul în pîntec.

— Eşti un plost şi-un nemelnic, Maul! O gloabă pu- tuloasă!

Maur clătină din cap pe tălpile curbe: recunoştea şi el că e un prost şi-un nemernic, o gloabă puturoasă.

— Nu eşti bun de nimic!... Dacă ştiam aşa, celeam lui nenea Mitică, ministlul, un automobil! Să-ţi fi alătat eu atuncea ce e aia fugă!...

Spunea şi lovea.

Maur, calul de lemn, se balansa la fiecare lovitură, revenind la loc cu imperturbabila resemnare a făpturilor neînsufleţite. Nu zvîrlea. Nu necheza. N-o împungea să fugă, să trîntească şi să răstoarne. Nu mişca.

Aceasta îl scotea din fire pe Duţu.

Îi mai trase un picior şi îl îmbrînci cu amîndouă mîi-nile. Calul se înălţă pe o singură talpă, stătu o clipă în echilibru, pe urmă căzu cu botul sprijinit în perete.

Duţu îi întoarse spatele cu lipsa de milă a unui pui de om care n-a luat cunoştinţă încă de blîndele poveţe ale Societăţii pentru protecţia animalelor.

Povestea se repeta măcar a zecea oară.

După entuziasmul din primele săptămîni, cînd nenea Mitică se ţinuse de cuvint spre a tuturor emoţionantă mirare, Duţu se blazase şi se văzuse atins de boala cea fără de leac a nesaţiului. Îi părea rău că s-a mulţumit cu un cal, ca un copil prost şi sălbatic crescut pe Bărăgan.

Rivnea la un vehicul cu tracţiune mecanică, cel puţin cu pedale, aşa cum avea Turel, feciorul inginerului Grosu, şi Liliom Grünwald, băiatul maestrului sondeur. Căci, acum, în Piscul Voievodesei, de la copil pînă la bătrîn, toţi trăiau în cultul maşinăriilor, al vitezei, al pompelor, al aparatelor de cîntat, de vorbit, de scris, de calculat.

Pe drum, camioanele se încrucişau cu automobilele, automobilele cu vagonetele, vagonetele cu motocicletele, motocicletele cu bicicletele, bicicletele cu trotinetele plodurilor de patru-cinci ani. Pe-o fereastră străbătea o hava-ianã hîrşcîită pe-o placă uzată de patefon; peste drum exploda un glas de ventrilog trecut şi înhumanizat prin- tr-un amplificator de radio; peste tot mugea o sirenă, pe urmă a doua, apoi a treia — iar camioanele opinteau la deal cu răpăituri de petarde sub coadă.

Duţu nu era deci un precursor.

Urma docil semnele timpului şi ale locului.

Amărît foarte, cu pumnii încleştaţi în buzunarele pantalonilor, intră în camera dealături, împingînd uşa cu piciorul.

Acolo, Tina Diaconu şi Nevăstuica se pregăteau pentru plimbarea rituală din fiecare duminică după-amiază.

Toată lumea parcurgea distanţa pînă la fosta curte a lui Boldur Iloveanu, devenită după mai multe metamorfoze locuinţă şi pensiune pentru personalul superior şi burlac al societăţii, cu o rezervă de camere pentru oaspeţii de la Bucureşti pe scurtă durată. De acolo, îl luau pe Izu Pro- topopescu, fratele doamnei Tina Diaconu, tînăr şi nepre-ţuit funcţionar la contabilitate; se întorceau pînă la cinematograful „Edison”, calculînd să nu piardă începutul matineului; după două ore de desfătare, făceau un popas în grup la

cofetăria „Select”, pe urmă, grosul familiei pornea spre domiciliu. Iar Vartolomeu Diaconu şi Izu Proto- popescu rămîneau la American-Bar să ia contact cu diferi-te persoane civilizate pentru a consuma bere, vin şi alte băuturi mai tari, discutînd problemele arzătoare la ordinea zilei.

Tina Diaconu îşi potrivea pălăria în faţa oglinzii.

Constată că ar avea nevoie de-un taior şi de-o vulpe argintie în jurul gîtului, măcar ca soţiile altor slujbaşi mărunţi de la ***„Voevoda Roumanian Company for the Development of the Mining Industry. Limited”***. Nevăstuica arăta cu un gest de mută elocvenţă că rochiţa i-a rămas prea scurtă şi că numai ea mai poartă, în tot Piscul Voievodesei, botine în loc de pantofi. Ea şi slugile.

— Ştiu-ştiu-ştiu! îşi pierdu răbdarea Tina Diaconu. Am să vorbesc cu tăticu!...

Erau multe de vorbit cu tăticu.

Discuţia începea în fiecare seară şi în fiecare seară se termina tot aşa de acru.

Locuinţa şefului de staţie, încăpătoare şi cu numeroase camere, cerea mobilă, cerea scorţuri pe jos, cerea un salonaş prezentabil pentru mosafiri. De îmbrăcăminte prezentabilă aveau toţi nevoie. Nu mai puteau trăi ca în pustietăţile Bărăganului. Iar leafa, cu toată înaintarea în grad şi adaosul de scumpete, nu întrecea cu o mie cinci sute de lei salariul de astă-iarnă. Se iviseră cheltuieli mărunte şi, pînă atunci, deocamdată, fără capitolul respectiv în buget: cinematograf, aperitive, cofetăria „Select” pentru copii.

Staţia nu avea un loc împrejmuit, unde Tina să-şi mai poată creşte păsările. Nici un grajd de scînduri pentru o bivoliţă cu lapte, ca în halta pustie de pe Bărăgan.

Toate aici se plăteau cu bani, şi anume cu bani scumpi, fiindcă alţii îi cîştigau uşor, repede, lăsîndu-i să lunece printre degete.

Aiurea, şefii de staţie se mai bucură de oarecare veni-turi nemărturisite, chiar fără să-şi calce datoria cinstită a serviciului. Grăbesc sosirea ori întîrzie plecarea unor vagoane. Aici nu poate fi vorba de aşa ceva. Vagoanele sosesc şi pleacă, garniturile se formează după ordine urgente de sus, căci domnul Hagi-Iordan e atotputernic acolo de unde pornesc poruncile în ţară.

Nu este oare într-adevăr o cruntă nedreptate a sorţii ca oameni care n-au făcut nimic în viaţă să se pomenească îmbogăţiţi din senin, peste noapte, cum s-a întîmplat cu acel spîn maniac Zaharia Duhu? O bătrînă oarbă, un soi de ţăran abia înţolit şi deprins să mănînce cu lingură de lemn — fără copii, fără trebuinţi — amîndoi aşteaptă să le curgă veniturile, nu ştiu să le folosească şi se ruşinează cînd se urcă într-un automobil. Măcar de-ar fi singurii! Pe lîngă dînşii, Tina Diaconu mai cunoaşte şi alţii, cu mai puţină stare, fără îndoială, dar tot din nimic cîştigată, numai fiindcă s-a întîmplat pe ogoarele lor de ţărani să străpungă o sondă în pătura de păcură groasă.

Astfel, în familia Diaconu, începînd cu Tina şi sfîrşind cu Duţu, în toţi au prins să roadă viermii nesaţiului şi ai pizmuirii, de care fuseseră cruţaţi în halta de pe Bărăgan.

Tina se depărta şi se apropie de oglindă, îşi mai trecu uşor puful de pudră pe obrazul oacheş, examină cei doi copii, potrivindu-le cîrlionţii părului sub bască.

— Vedeţi cum mergeţi pe drum! Dumneata în special, Duţule!...

Duţu îşi luă angajamentul solemn, să nu zburde ca pe Bărăgan.

Tustrei au descins ocolind pe peron, la biroul unde îi aştepta Vartolomeu Diaconu.

Tocmai sosise personalul de două şi patruzeci şi trei.

Nici Tina, nici copiii n-au dat vreo atenţie puţinilor şi neînsemnaţilor călători.

Cunoşteau acum ce făină se macină la fiecare tren. De sus, de la postul de observaţie al ferestrei, Tina Diaconu a urmărit din primele săptămîni mişcările, ştie cum arată la chipul fălcos domnul Hagi-Iordan, inginerul Dinu Grinţescu, alţii mai tineri, nevestele unora şi surorile altora; ce paltoane, ce pardesie şi ce rochii poartă sau au schim-bat o dată cu topirea zăpezii. La personalul 32 şi la mixtul 57 dau năvală numai băştinaşii cei fără noroc din Piscul Voievodesei, cei cu pămînturile sterpe; lucrătorii concediaţi sau proaspăt angajaţi, unsuroşi şi calic îmbrăcaţi.

Vartolomeu Diaconu inspectă peronul cu mîinile la spate, îşi inspectă familia din cap pînă în picioare, recunoscu în tainiţa conştiinţei sale că au nevoie de o urgentă renovare vestimentară; apoi au pornit cu toţii la plimba- rea de duminică; în soarele firav de april.

O şuviţă subţire de vînt aducea slabe adieri de iarbă jilavă şi de cîmpuri. Îndată însă adierea era copleşită de mirosul gros al gazului, de duhori uleioase şi de funinginea distileriei.

Copiii mergeau înainte; soţii Diaconu în urmă. Tina ocolea în vîrful picioarelor băltoacele de apă murdară cu plutiri de păcură, dădea glas înainte la copii să facă la fel.

Vartolomeu Diaconu se întrebă, cam ce ochi ar holba oare regele Dromichet al petrolistului maniac şi căutător de comoni,

dacă ar învia din morţi şi s-ar pomeni printre matahalele rezervoarelor. O clipă se substitui regelui get — şi îndată a izbutit să le vadă toate cu ochii lui, uluit de uluirile lui. Cuvintele ciudatului arhimilionar Zaharia Duhu, petrolistul maniac şi fostul căutător de comori, nu-i mai părură atît de absurde cum i-au sunat dintru-ntîi în urechi. Nici omul aşa de zănatic, cum îl credea lumea. Ceva parcă îl apropia de el.

Dar se abţinu să le mai împărtăşească toate acestea şi Tinei.

Căci simţea, dimpotrivă, parcă ceva începînd să-l îndepărteze de dînsa. Viclean, blestemul păcurii negre îşi întindea şi asupra lor ghearele pe încetul.

Pe urmă, au ajuns în inima tîrguşorului, unde există un şirag de prăvălii şi două benzi rudimentare de trotuar, vitrine cu bumbăcării şi stambă ieftină pentru lucrători, magazinul cu accesoriii pentru automobile şi biciclete, cinematograful „Edison”, cofetăria „Select” şi numeroase localuri cu băuturi spirtoase.

Ca în orice după-amiază de duminică, strada era împîn- zită de lucrători horhăind fără ţintă, împestriţaţi cu ţărani şi ţărance din satele vecine.

Toţi încă nu ştiau ce să facă, nici cu timpul, nici cu libertatea. Pentru lucrătorii străini, deprinşi cu marile oraşe, Piscul Voievodesei nu era încă un oraş.

Pentru ţărani nu mai era un sat.

Cu această stare de tranziţie, se simţeau împăcaţi numai cei care luaseră de cu vreme colinda cîrciumilor şi acum schimbau un local după altul, rîzînd gros, scuipînd împroşcat printre dinţi, ştergîndu-şi mustăţile cu dosul palmei, înjurînd în diferite idiome ale Occidentului, împleticindu- se şi ciocnindu-se cu trecătorii.

— Nevăstuică! Duţule! Daţi mîna încoace!... vorbi oţărît Tina, cînd o namilă, în salopetă albstră, îi duhni în nas, o dată cu fumul pipei, o adiere dospită de alcool.

Părinţii şi-au încadrat copiii la mijloc. Duţu se lăsa greu, lungind ochii după o motocicletă proptită la margi- nea trotuarului. Era pentru el o marcă nouă şi necunoscută.

O pişcătură de unghii îl readuse la frontul familiei. O a doua pişcătură — în inimă, aceasta — simţi cînd au fost nevoiţi cu toţii să ocolească automobilul de tablă roşie al lui Turel, băiatul inginerului Grosu.

Turel avea tot echipamentul unui încercat automobilist: ochelari afumaţi cu mască de pînză, o goarnă gălăgioasă şi o pereche de mănuşi cafenii.

Duţu se prefăcu foarte puţin impresionat de toate aceste mofturi. Întoarse capul în altă parte.

Pe celălalt trotuar, urca panta vehiculul verde al lui Liliom Grünwald.

Era prea din cale-afară pentru o virtute de copil! Duţu se socoti mişelnic tras pe sfoară de nenea Mitică, ministrul, care, dacă a fost vorba să se ţină de cuvînt şi să-i facă o bucurie, ar fi putut dumnealui s-o facă mai cu schepsis. Nevăstuica silabisea în gînd firmele: ***„La Paradisul Voievodesei”***. (Asta ştiu.). ***„La Consumul Voievodesei”***. (Asta ştiu.). ***„La şicul Voievodesei”***. (Ştiu şi asta.).

— S-a deschis o prăvălie nouă, mămico!... anunţă. „La Parfumul Voievodesei”!... Drogherie şi articole de toaletă.

Drogheria „La parfumul voievodesei” găsise prielnic loc la colţ de piaţă: firma atrăgătoare se zărea din trei părţi.

Şi era întra-devăr o firmă măreaţă.

O domniţă în vestminte bizantine, după modelul ctito- reselor zugrăvite în pridvor de mănăstire, ţinea în palma subţire şi trandafirie o cutie cu produsele „Elida”, în locul tradiţionalului chivot.

— Tăticule, sine a fost această voievodeasă, de-i plină toată lumea de dînsa? întrebă Nevăstuica, Piscul Voievodesei!... Rîul Voievodesei!... Gura Voievodesei!... La Parfumul Voievodesei!...”

Vartolomeu Diaconu răspunse cu aproximaţie:

— Ceva cam a la regele Dromichet... Vreo doamnă sau domniţă mai dincoace! Se spune că există şi o ruină dintr-un turn al voievodesei. Se pare că a fost şi o mănăstire pe-aproape şi că acolo ar fi trăit cîndva vreo dom- niţă călugăriţă, cum era obiceiul pe vremuri... Acestea
toate numai domnul Zaharia Duhu ar putea să ţi le spună.

— Mai bine domnul Zaharia Duhu al tău ne-ar oferi într-o duminică automobilul să vizităm împrejurimile!... rosti Tina. Tot rugineşte de pomană în garaj!...

— Asta să ştii că n-ar fi lea idee! se dădu îndată cu părerea şi Duţu.

— De-acum la vară... Nu cred că se întoarce pînă la vară de la Paris domnul Zaharia Duhu.

Tina pufni, strîngînd din umeri în pardesiul sărăcuţ şi demodat.

— Aş vrea şi eu să-i văd la Paris! Chiar că au mutră de Paris! Ne fac ţara de rîs...

— De ce vorbeşti aşa, Tina?... se simţi dator să-i ia apărarea Vartolomeu Diaconu. E poate un om simplu, dar e un om deosebit de ceilalţi.. A fost prieten cu un profe- sor universitar, Alexandru Opriş, care a murit în război. E prieten cu domnul inginer-şef

Grinţescu. E unchiul profesorului universitar, domnul Petru Tudose...

— Dar bătăturile din palmă?... întrebă Tina. Dacă nu se întîmpla minunea să se afle păcură pe pămîntul ăsta, stătea el cu pălăria în mînă înaintea ta, nu tu înain- tea lui...

Vartolomeu Diaconu înţelese că discuţia se înveninează.

De aceea socoti de prisos să-i amintească, mai întîi, că el nu stă cu pălăria în mînă în faţa domnului Zaharia Duhu, care nici n-ar tolera aşa ceva; mai apoi, că şi dînşii se află aici tot printr-un miracol al providenţei.

Tot mai deplin se vădea că nu mai sînt aceiaşi; că au fost mult mai strînşi unul lîngă altul în pustietatea lor din Bărăgan. De cînd s-au mutat în acest preaslăvit Pisc al Voievodesei se iscă tot mai dese prilejuri de neînţelegere şi descoperă o Tină necunoscută, răutăcioasă, pizmăreaţă, mereu învrăjmăşită cu soarta ei şi rîvnind la a altora.

Astăzi dimineaţă, în birou, la cafea, a citit în foiletonul gazetei o teorie năzdrăvană a unui doctor. Cică în fiecare om zac mai mulţi oameni. Apar pe rînd, luînd locul celuilalt, după cum hotărăsc legile eredităţii şi împrejurările. Aşa, un criminal ar fi rămas toată viaţa numai un crimi- nal ascuns, neştiut nici de el însuşi, dacă nu s-ar fi ivit într-o fulgerare de-o clipă ocazia să săvîrşească uciderea. Tot astfel un ambiţios, un tiran, un erou, un martir... El îi şi văzuse sosind pe undeva, dintr-o ceaţă, punînd mîna pe umărul gemenilor respectivi: „Haideţi! Sculaţi, voi! Vă ajunge. A venit rîndul nostru...” Iar tiranul de adineauri se prefăcea în martir; omul de ispravă, într-o canalie; eroul, în laş... Poate în acelaşi timp, într-o noapte, pe cînd dormea, a sosit o Tină necunoscută să-i ia locul celei adevărate.

O privi bănuitor, cu coada ochiului.

Tina mergea cu buzele strînse. Înainte vreme, niciodată nu strîngea ea aşa buzele, ca o pungă de cămătar zgîrcit, gîtuită în baiere.

Porţiunea de uliţă principală se sfîrşise.

Drumul se lăţea iarăşi, de ţară, cu zaplazuri de scînduri.

Dar casele nu mai erau nici de ţară, nici de oraş. Lipsea vegetaţia vînjoasă, verdele crud al copacilor şi gras al ierbii, care dă o înfăţişare pitorească pînă şi celor mai nevoiaşe cocioabe de sat, cu flori de nalbă în faţă şi ră-chite pletoase la poartă.

Frunza abia deschisă din muguri se sfîrlogise sub stra-tul vîscos şi negru, iarba era mîncată de pecingini şi arsă; pretutindeni catranul se aşternuse să înăbuşe izbucnirea primăverii.

Printre bolovanii drumului răsăriseră totuşi gîzele mărunte de primăvară. Vacile-Domnului, roşii cu puncte negre, ca zugrăveala veche din interiorul sarcofagiilor egiptene.

Erau gîze vechi aici, mai străvechi decît oştenii regelui get Dromichet, mai străvechi decît bourii din stema ţării şi decît voievodeasa care a dat numele turnului, pîrîului, piscului şi locului. Că mai supravieţuiseră potopului de catran, rămînea o minune vrednică de mirare. Se tîrau cu picioare aglutinate în uleiuri, iar la ornamentele negre de pe aripile de smalţ roşu, simetrice şi desenate cu o pensulă fină de miniaturist, se adăugau acum pete murdare şi fără nici o orînduială. Întocmai ca oameniii, ca vitele, ca locaşurile şi pomii, purtau pecetea locului, adică a păcurii.

Spre fosta curte a Ilovenilor, urcuşul era pieptiş.

Pe aici, se pare că pînă acum patru ani se afla o alee de plopi bătrîni cu frunza sunătoare. Au pierit toţi. Ici-colo se mai cunosc trunchiurile rotunde, cum au fost retezate din pămint. În schimb, se desfăşoară o privelişte fără de seamă spre vale.

În poartă s-au oprit s-o admire. A crescut altă vegetaţie fantastă, de sonde. Şi e încă numai un început! Peisajul arată ca un prospect american. Gara cu numeroasele reţele de şine; rezervoarele albe şi roşii, vagoanele-cisterne, dis- tilăria şi hangarele unde au garat alte vagoane încărcate cu traverse de fier, cu ţevi, ciment şi piese pentru rafinăria cea mare, în construcţie, care abia peste un an sau doi va da măsura întreagă a bogăţiilor exploatate de ***„Voevoda, Roumanian Company for the Development of the Mining Industry. Limited”***. Lui Vartolomeu Diaconu îi păru iarăşi caraghioasă şi absurdă ideea căutătorului de comori că au putut fi vreodată pe aici poieni cu iarbă scurmată de copitele zimbrilor.

— Aşteptaţi acilea!... spuse. Mă duc eu singur să-l chem pe Izu!...

La intrare îl salută un portar cu şapcă galonată.

Tina Diaconu şi copiii s-au aşezat pe banca de lemn, Nevăstuica şi Duţu bălăngănindu-şi picioarele. Tina revi- zuindu-şi în oglinda din poşetă pudra deteriorată de năduful urcuşului.

— Numai de n-am întilzia la cinematoglaf! se îngrijoră Duţu. Să nu păţim ca săptămîna tlecută...

— Ei, că nisi n-am pierdut mare lucru săptămîna trecută!... strîmbă din botişor Nevăstuică. Astăzi, da, înseleg şi eu... E un film cu Clara Bow!...

Se născu o aprigă controversă între fraţi. Duţu îşi apără filmele, eroii şi artiştii săi preferaţi: filme detective, cu peripeţii cumplite şi curse fantastice în tren, în automobil, în avion, în submarin. Nevăstuică îşi apără filmele sentimentale, cu orfeline care zgribulesc în viscol şi cu idile în lumină de lună. Tina Diaconu se amestecă să-şi dea o părere. Se dovedi îndată atît de incompetentă, amestecînd numele actriţelor şi confundînd titlurile, încît amîndoi copiii au renunţat la divergenţele de opinii şi au făcut front unic, pentru a stigmatiza cu precocea lor autoritate o jalnică şi neiertătoare ignoranţă.

— Se stii tu, mămisico!...

— Ce te plicepi tu? Eşti de pe vlemea Flanciscăi Bel- tini şi de pe cînd filmul mut... Asta-i ca pe vlemea lui Dlomichet ceal cu comoala!...

— Ia vezi! Nu-ţi lungi nasul, să nu-ţi dau eu o Fran-cisca Bertini şi un Dromichet, de n-ai să-l poţi duce!

Copiii au tăcut, schimbînd priviri complice. Aşa era uşor de încheiat o discuţie.

Dar dreptatea şi competenţa rămîneau de partea lor.

C a p i t o l u l I I I

Faptele oamenilor sînt neîn-ţelese şi prea adeseori nebune.

În holul modest al hotelului „Molière” din Rue Mo- lière 21, Abeles împături cele două gazete care se sfîşiau între ele şi-i produceau în fieştece zi adevărate dureri de cap, fiindcă dimineaţa opta pentru una şi pînă-n seară i se părea că toată dreptatea o are cealaltă.

Portarul nu-i mai aşteptă întrebarea.

Îl salută cordial şi îi trecu telefonul. De două săptă- mîni îl cunoştea acum şi-i înţelesese rostul. Era ghidul şi întrucîtva interpretul romînului tăcut, spîn şi politicos de la camera 53. Zaharia Duhu anunţă că va coborî peste zece minute, cerîndu-şi iertare pentru întîrziere.

Feciorul lui Leiba Ţudic din Piscul Voievodesei depuse receptorul pe suport, mulţumi portarului, căută cu ochii un fotoliu mai lăturalnic. Din nou despături gazetele şi îşi ascunse fruntea după paravanul de foi.

Parcurse cîteva rînduri, dar nu putu citi mai departe. Lăsă ziarele pe genunchi.

Visător, contemplă un punct gol în spaţiu.

Compatriotul acesta de sus, de la camera 53 a hotelului „Molière", îl nedumerea cu totul. Din ce în ce îi părea mai greu de înţeles.

În copilărie, în satul de răzeşi scăpătaţi unde Leiba Ţudic şi-a crescut cu amar şi necazuri plodurile, înainte de a le scăpa să zburătăcească în lume, Zaharia Duhu a trecut o bucată de vreme drept un căutător de comori, atins de sminteală. Despre aceasta, Abeles îşi aminteşte foarte vag. Umbla cu un guşat, un oarecare Oarţă, cretin şi gîn- gav, săpînd gropi, sfredelind maluri de lut, cheltuindu-şi agoniseala lăsată de un părinte aprig, avar şi iscusit în judecăţi. Pe atunci era prea crud la minte ca să priceapă; a ştiut însă mai tîrziu că săpăturile n-au rămas chiar fără folos. Au scos la iveală un bogat material arheologic, preţuit de un profesor universitar din Bucureşti, fost coleg de şcoală şi prieten cu răzeşul din Piscul Voievodesei. Pe urmă, tulbure, îşi mai amintea Abeles că într-o vreme căutătorul de comori căzuse în darul beţiei, după ce inginerul Grinţescu a

descoperit adevărata comoară din acele părţi: ţiţeiul.

A încercat chiar să-i vorbească odată.

Se întorcea într-o vacanţă de la şcoală; se apropiase de acest ţăran ciudat cu deosebită ştiinţă de carte, prieten cu profesorul din capitală, descoperitorul unor preţioase relicve şi mistic cercetător de tezaure arheologice. A cerut voie să se aşeze la masă şi a vrut să-i demonstreze de ce părintele său, Leiba Ţudic, om înapoiat şi incult, n-are dreptate cînd se plînge de schimbările săvîrşite atît de grăbit în Piscul Voievodesei. Bătrînul Ţudic susţinea că oamenii n-au de cîştigat nimic. Au schimbat un stăpîn pe alţii. El dovedea că inginerul Grinţescu şi capitalistul întreprinderii, Iordan Hagi-Iordan, fără să vrea şi fără să ştie, grăbesc osînda unei lumi aşa cum stă scrisă şi în cărţi. Acestea le-a dovedit el atunci, cu toată înfocarea de neofit şi poate cu o schismatică şi pripită confuzie a textelor, aşteptînd o împotrivire şi sperînd să cîştige o victorie.

Se pregătea cu naivitate juvenilă să-i combată argumentele.

Dar Zaharia Duhu de atunci l-a privit cu ochii deşerţi de orice înţelegere, parcă ar fi ascultat o oraţiune în limba sanscrită. Şi-a cerut scuze şi s-a depărtat. Iar din ziua aceea nu i s-a mai părut interesant, nici măcar ca mistic căutător de potcoave de cai morţi.

Pe urmă, Abeles a plecat în vasta lume. A ajuns aici la Paris, să-şi sfîrşească învăţătura. În doi ani, treptat, amintirile din satul de naştere şi de copilărie s-au împîclit. Îi părea satul acela pierdut undeva, la periferia civilizaţiei, deşi îl lăsase tocmai în clipa cînd începea şi acolo războiul între două lumi.

Şi deodată, s-a pomenit cu un răvaş de la bătrînul Leiba, vestindu-i că răzeşul Zaharia

Duhu, căutătorul de comori, devenit acum petrolist şi milionar, soseşte la Paris şi are nevoie de o călăuză.

S-a prezentat a doua zi la hotel.

Îşi închipuia că va da peste un Bai-Ganciu, ridicol şi năucit de tumultul unui mare oraş. L-a întîmpinat un om cuviincios şi modest, poate timid într-adevăr, dar neasemuit mai puţin grotesc decît atîţia americani şi alte tipuri exotice de pe bulevardele Parisului. Omul a cerut un ră-gaz de două zile, să-şi interneze mama într-o clinică ocu- listică în aşteptarea unei operaţii. Pe urmă l-a rugat să-l însoţească pînă la cîteva muzee şi să-i dea cîteva învăţăminte de orientare.

Muzeele le-a vizitat Zaharia Duhu singur. Abeles a mers cu dinsul o singură dată, la Cluny, unde a rămas uimit de pasiunea şi priceperea cu care răzeşul din Piscul Voievodesei, absolvent de trei clase şi jumătate gimnaziale, examina fibulele, agrafele, nasturii, mînerele de săbii şi bră- ţările din vitrine, găsea caracterizarea cea mai potrivită şi înrudiri cu piese din muzee pe care nu le mai văzuse niciodată.

În sala a douăzeci şi şasea, a Coroanelor, s-a oprit îndelung la vitrina cubică de cristal, din mijloc, unde se află tezaurele regilor goţi. Cu un zîmbet ciudat şi trist, după ce-a cercetat celebra coroană a regelui Reccesvinthus, descoperită la Fuente de Guarrazar, lîngă Toledo, a clătinat din cap şi l-a asigurat că ar cunoaşte el o anumită coroană de o sută de ori mai preţioasă, atît prin mărimea şi rari-tatea nestematelor, cît şi prin însemnătatea ei istorică. O ştie el unde se află, dar stă bine acolo unde se află.

Din acea clipă a prins să-l vadă în altă lumină.

Aşadar, mania căutătorului de comori nu se stinsese? Mai credea încă acest Zaharia Duhu în povestea acelei comori a regelui Dromichet şi deci încă nu se tămăduise de sminteala tinereţii. Păcat! Asta îl scădea în ochii lui.

Apoi au venit alte simptome mai bizare. I-a cerut cîteva servicii de-a dreptul absurde.

Aşa, l-a rugat să-i afle adresa lui Boldur Iloveanu, fos-tul proprietar scăpătat al Voievodesei. A fost greu, însă tot au izbutit să-i dea de urmă, din locuinţă în locuinţă, după cum a schimbat de domiciliu pe măsura scăpătării. Un sfert de veac trăise în apartamentul din 87, Avenue Kléber; acum agoniza într-o mansardă din Cartierul La-tin; un impas cu ziduri leproase şi cu scări unde nu străbate lumina soarelui, ca faimoasa Rue de la Vieille-Lan- terne, unde s-a spînzurat Gérard de Nérval. A crezut că Zaharia Duhu va urca să-l viziteze, ceea ce poate ar fi însemnat o dorinţă explicabilă şi de-o delicată omenie.

N-a fost însă aşa! A spus că atît îi ajunge.

Şi a doua zi l-a rugat să-l ajute la o faptă încă mai în afară de orice înţelegere. S-au prezentat la un mare biju-tier din Place Vendome; acolo Zaharia Duhu a ales cîteva briliante preţuind o avere, a plătit un aconto şi a cerut ca pînă la sosirea banilor din ţară, pietrele să fie montate în două inele şi o brăţară după moda din 1840-1850.

A cumpăra pietre preţioase, e şi acesta un plasament de capital după judecata avarilor. Un capital nerentabil, dar apărat de fluctuaţiile monedei şi de surprizele bursei.

A le monta înseamnă cu totul altceva. Înseamnă a le premedita o destinaţie precisă şi imediată.

Dacă Zaharia Duhu ar avea alt chip şi dacă Abeles nu l-ar şti atît de străin într-un oraş

ca acesta, s-ar simţi îndreptăţit să creadă că pe răzeşul devenit petrolist din Piscul Voievodesei, l-a ajuns la bătrîneţe vreo patimă pentru cine ştie ce femeie amatoare de bijuterii scumpe cu montura după moda anilor 1840-1850. Ceva poate va afla astăzi, căci în dimineaţa aceasta e termenul fixat de bijutierul din Place Vendome pentru predarea inelelor şi brăţării.

Abeles îşi împături ziarele de pe genunchi.

Zaharia Duhu se apropie împăturind şi el alte ziare, din ţară, prezentate de portar.

— Ale dumitale ce spun, domnule Abeles? întrebă în-tinzîndu-i mîna. Cînd inauguraţi lumea cea nouă?

Abeles făcu un semn de răbdare, cu mîna foarte albă şi pistruiată.

— Timpul se apropie!... Capitalismul şi burghezia de aici merg spre pieire. De altfel, pretutindeni, nu numai aici. Cîte două guverne schimbate într-un an; douăzeci de crahuri într-o săptămînă — acestea, totalizate ţară cu ţară, fac mai mult decît o revoluţie de stradă... În gaze- tele dumitale din Rominia ce se spune? O criză de guvern... Este?

Zaharia Duhu deschise o gazetă şi citi un titlu cu litere groase:

— Nu propriu-zis o criză, dar ameninţarea unei crize.

— Faptul nu importă! Starea de spirit importă. N-are să fie criză mîine, are să fie peste o lună ori un an! Instabilitatea dovedeşte că nici mulţimea nu mai are încredere în guvernele burgheze, nici guvernele burgheze nu mai pot domina evenimentele... Întoarce, te rog, la foaia economică. Uite, îţi jur, că eu n-am văzut gazetă din ţara noastră de şapte-opt zile... Se vorbeşte ori nu despre o criză a grîului?

— Adevărat!... E prea mult grîu şi cerealiştii n-au ce face cu dînsul...

— A dat vreo bancă faliment? Sau a cerut vreuna moratoriu?

— Adevărat! Două în încetare de plăţi.

— Mai departe... Întoarce din nou, la ultima oră, domnule Zaharia Duhu!... S-a mai împărţit un partid în două?

— Adevărat, se află şi aceasta!...

— Atunci, domnule Zaharia Duhu, mai ai nevoie şi de alte dovezi? Ce se petrece în Romînia se petrece aici în Franţa, în Spania, în America, în Austria, oriunde!... Statul burghez şi economia burgheză se descompun... Asistăm la cele din urmă spasme.

Abeles, feciorul lui Leiba Ţudic, vorbise repede şi focos; obrazul cu pieliţa albă şi translucidă luase o culoare viorie şi bolnavă.

Tuşi şi îşi astupă tuşea cu batista.

— Asistăm şi aşteptăm! repetă cu ameninţare profe- tică, atunci cînd şi-a putut trage din nou respiraţia. Zaharia Duhu îi puse mîna pe umăr, ripostîndu-i cu su- rîsul subţire al răzeşului din Piscul Voievodesei.

— Aş crede-o, dacă te-aş vedea că aştepţi în linişte, domnule Abeles!

Feciorul lui Leiba Ţudic recunoscu, nu fără amărăciune, că Zaharia Duhu rosteşte la rîndul său un adevăr. Asista şi aştepta, dar într-o necurmată nedumerire, fără să-şi găsească drumul cel bun şi limpede.

Răzeşul din Piscul Voievodesei îl linişti, punîndu-i prietenos mîna pe umăr şi zîmbi:

— Fiindcă deocamdată, nici eu, nici dumneata nu ne învrednicim a găsi o dezlegare celor ce te frămîntă, haide să ne împăcăm şi să lăsăm altora grijile acestea... Adevă-rul e că eu suspin după vremurile de ieri, dumneata după cele de mîine; amîndoi

avem poate dreptate, şi pînă atunci sîntem nemulţumiţi de ceasul pe care îl trăim... Poate-i o lege care durează de cînd lumea... Am început să cred că tot binele din lume, atîta puţin cît mai este, se datoreşte nemulţumirii din om... Viermele e mulţumit să trăiască în măr. Omul iese afară, oricît ar fi mărul de rumen şi îndestulător, ca să caute altceva. Şi nu o dată sfîrşeşte prin a găsi cu adevărat altceva mai bun, că doar de asta-i om, ci nu vierme... Mi se pare însă că ne-am întins la poveşti şi astăzi mi-e timpul scump... Haidem!

Au plecat. La o înţelegere tot n-ar fi ajuns. Dar nici de război n-aveau pentru ce se război.

Abeles se simţea acasă la dînsul oriunde, chiar dacă uneori îl încerca o vagă nostalgie a satului unde a hoină- rit cu picioarele goale în praf şi a fost zburătăcit cu bul-gări de odraslele ţăranilor din Piscul Voievodesei.

În doi ani se ajustase la viaţa Parisului ca o pălărie pe cap. Mai mult îl mira cumpătarea simplă a răzeşului care păşea alături de el. Nici nu-şi ascundea mirările cu o făţărnicie mirosind cale de o poştă, nici nu le striga în gura mare. Trecea, privea, înregistra, judeca... Nu arăta aci mai stînjenit decît un provincial francez dintr-o sub- prefectură din Tarn sau Cantal. Ce erau atunci toate fantasmagoriile cu acea comoară a regelui Dromichet; misterele cu briliantele montate după moda anului 1840-1850?

Pe Avenue de l’Opéra se perinda mulţimea cu mersul grăbit şi elastic, caracteristic marilor artere pariziene. Totuşi cei doi trecători din Piscul Voievodesei nu se deose-beau întru nimic de ceilalţi, căci poate o treime din aceşti trecători veneau de tot atît de departe ca dînşii.

Abeles crezu din nou, cu optimism, în tendinţa de uniformizare şi de adaptare a indivizilor.

— Mai rămîi mult? întrebă.

Zaharia Duhu zîmbi.

— Cred că eu am să mai rămîn! Dar dumneata scapi de mine, începînd cu ziua de mîine.

— De ce spui „scapi”, domnule Duhu? sublinie cu reproş Abeles.

— Fiindcă te-am smuls de la învăţătură şi de la prie-tenii vîrstei dumitale... Am întrecut măsura... Cu toate acestea, eu trebuie să mai rămîn. Medicii de la clinică cred că va mai fi nevoie de o operaţie peste o lună, o lună jumătate. Mama a început să se împace cu ideea aceasta, datorită domnişoarei studente pe care ne-ai recomandat-o dumneata.

— Relly e o fată săracă.

— Săracă şi de ispravă, de vreme ce a primit să fie gardiancă şi tălmace la o ţărancă oarbă din Piscul Voievodesei! Am înţeles că şi dînsa împărtăşeşte ideile dumitale; adică vrea numaidecît o lume nouă. Dacă în lu- mea aceasta nouă se vor afla mulţi ca dumneata şi ca dînsa, mai-mai că m-aş înscrie şi eu să mă primiţi...

— Aceasta n-o cred!... rosti Abeles, înălţînd sprîncenele şi coborînd colţul buzelor vinete, într-o schimă sceptică. Ce să caute în lumea cea nouă un proprietar de terenuri petrolifere? Deodată s-ar trezi în dumneata, cînd nici nu te aştepţi, feciorul lui moş Antohie Duhu, unchiaşul cel aprig din Piscul Voievodesei, despre care spunea tata că umbla cu taşca de tablă la şold, plină cu cărţi de jude- cată pentru pămînturi...

— Tot ce se poate, domnule Abeles! zîmbi petrolistul fără voie. Pînă atunci, te vestesc că de mîine scapi de mine. Am încercat să mă

descurc singur... Vorbesc, ce-i dreptul, cu economie: pîine, vichy, cafea, lista de bucate, adresa la şofer... Acasă, mi-ar fi oarecum s-o fac în faţa nepoatei mele, doamna Cecil Tudose, profesoară de limba franceză în concediu nelimitat... Ar rîde grozav de ascuţit de franţuzeasca fostului tovarăş al lui Oarţă şi a săpătorului de comori! Aici, văd că lumea e deprinsă cu tot soiul de năzdrăvănii şi nici nu bagă de seamă cînd şchioapăt în limbă...

— Nu-i nici o mirare, domnule Zaharia Duhu! Fostul ambasador al Statelor Unite, care a murit mai deunăzi, a stat douăzeci de ani în Franţa şi nu ştia mai mult de douăzeci de cuvinte... îl consolă Abeles.

S-au oprit în Place de l'Opéra, aşteptînd semnalul clopotului electric ca să poată traversa pe celălalt trotuar spre Rue de la Paix şi Place Vendôme; în una din cele mai faimoase porţiuni ale planetei, unde şapte torente omeneşti se încrucişează, se topesc într-un vîrtej şi se despart iarăşi spre şapte străzi şi poate mai departe, spre şaptezeci şi şapte de unghere deosebite ale lumii.

Amîndoi au întors capul.

La spate au auzit o vorbă romînească:

— Nu, Bobby!... Cu neputinţă să mai amîn! E a treia telegramă într-o săptămînă...

Vorbise o femeie subţire şi înaltă, într-o haină albă de primăvară, foarte strînsă pe trup, cu mînecile acoperite de aripile unei extravagante pelerini. Părea astfel una din acele păsări din mările Sudului, numite fregate, al căror corp îngust şi prelung slujeşte numai pentru a face legă-tura între aripile uriaşe, fîlfîite în spaţii.

Bărbatul tînăr şi cu profil tăios, încă mai înalt decît dînsa, o privi cu un fel de provocare de sub borul pălă- riei, tras pe-o sprînceană.

— Bine, Memy!... Faci cum vrei tu. Dar eu rămîn. Nu mă mişc de aci... Nu mă cheamă parfumul de mititei al Bucureştilor!...

Şi se fixase mai solid pe tălpile pantofilor acaju, cum fac copiii încăpăţînaţi, hotărîţi să nu se mişte nici chiar de pe marginea trotuarului, nu numai din Paris.

Femeia cu aripi albe de fregată mai spuse ceva.

N-au auzit ce, fiindcă semnalul electric a dat drumul altui torent de trecători şi Abeles prinsese braţul lui Zaharia Duhu, grăbind să traverseze împreună cu şuvoiul mulţimii.

Cînd au ajuns dincolo, Abeles rîse cu răutate:

— Ţi-ai auzit compatrioţii, domnule Zaharia Duhu?... Pe individ nu-l ştiu... însă pe doamna o cunosc! Doamna Demetru Demetrian, soţia ministrului de care depinde acum soarta terenurilor dumitale petrolifere; sau, mai exact — venitul terenurilor dumitale petrolifere... E o per-soană foarte cunoscută în colonia romînească. Se bucură de o anumită reputaţie, care nu cred că-l încîntă prea mult pe domnul ministru Demetru Demetrian.

— Aşadar, aceasta e soţia lui nenea Mitică?... rosti gînditor Zaharia Duhu.

— Ce nenea Mitică? A, da!... Demetru, Dumitru, Mitică... socoti că a înţeles Abeles. Eşti poate în bune raporturi cu dînsul?

— Nu, domnule Abeles!... se apără Zaharia Duhu. Eu n-am nici o legătură cu mărimele care hotărăsc soarta şi veniturile terenurilor mele petrolifere. Am rămas răzeşul pe care-l ştii... Dacă mi-am schimbat portul, am făcut-o ca să nu întoarcă lumea ochii după mine ca după Dinicu Golescu de pe vremuri şi să nu mă ia a doua oară drept un maniac, cum m-a mai socotit pe vremea cînd umblam cu Oarţă

după comorile mele nebune... Povestea cu nenea Mitică e cu totul altceva. Mi-a istorisit-o mie un copil, fiul şefului de staţie din Piscul Voievodesei. Acest nenea Mitică mi-a părut om de ispravă, din cele ce am aflat de la băiatul şefului de staţie, şi îl plîng că are parte de-o asemenea nevastă...

— Poţi să nu-l mai plîngi, domnule Zaharia Duhu. Nu merită! E un manechin jucat de femeia pe care ai vă- zut-o, tot aşa cum e un manechin jucat de mîna capitalismului, acolo unde se află... Dumneata ai a te bucura! Dacă nu-ţi aperi singur interesele, sînt alţii să ţi le apere... Pînă ce va veni rîndul nostru...

Abeles se dădu în lături.

Îi ajungea din urmă perechea lăsată în colţul pieţei. Tînărul le aruncă o privire curioasă, fiindcă îi auzise vorbind romîneşte.

Zaharia Duhu crezu că a recunoscut în obrazul femeii, în jurul ochilor şi în colţul buzelor, ceva din păienjenişul fin de pe chipul Madalei, sora fostului său camarad şi prieten Alexandru Opriş, soţia de acum a inginerului Dinu Grinţescu. Aceeaşi pulbere imperceptibilă de cenuşă apă- rînd sub fard, aceeaşi ascunsă crispaţie care devastează pretimpuriu o tinereţe fragedă şi fugace.

Perechea a intrat la un magazin de mode. Ei au intrat la bijutier.

Negustorul, cu figură şi ochelari americani, deprins să-şi trateze cei mai stranii clienţi cu o egală şi flegmatică politeţe, scoase juvaerele din culcuşul lor de pluş.

Aprinse becurile de diferite culori, ca să recompună lumina naturală a zilei, şi se retrase după vitrina de cristal, aşteptînd. Se ţinuse de cuvînt. Montura era după moda anilor 1840-1850, copiată de altfel după exemplare autentice. Aurul avea nuanţe verzui, vechi; reliefurile puţin tocite.

— Este ceea ce aţi dorit?... întrebă, deşi citise mai dinainte răspunsul din privire.

— Exact! întări Zaharia Duhu, apelînd la ajutorul interpretului său Abeles. Acum o rugăminte, te rog!... Aş vrea să ştiu ceva. Să zicem, bunăoară, că după o bucată de timp, împrejurările mă silesc să mă despart de aceste inele şi de brăţară... S-ar putea în acest caz să le revînd tot aici? Şi dacă le revînd, cam ce-aş putea căpăta pe dînsele?...

Abeles transmise întrebarea.

Bijutierul îşi făcu o socoteală cu facturile înainte.

— Ar fi posibil, admiţînd cazul!... Briliantele cu o diferenţă de 20 la sută din preţ. Pe lîngă acest preţ, aurul nu reprezintă mare valoare pentru noi. Nici aurul, nici lucrătura. Greutatea metalului la preţul zilei... Monturile după moda anilor 1840-1850, fie originale, fie copii, n-au căutare în acest moment. Chestie tot de modă.

Zaharia Duhu îşi făcu şi el o socoteală. După un timp, mai voi să afle ceva:

— Şi dacă în locul meu ar veni o persoană străină să le revîndă?

— Acelaşi lucru! Ne referim la factură...

Zaharia Duhu păru alarmat de o asemenea perspectivă.

— A, nu!... se împotrivi. Tocmai aceasta nu! Fără nici un fel de factură... O simplă presupunere. Să admi-tem că vine o persoană străină care nu ştie, şi nici n-ar fi bine să ştie că bijuteriile sînt cumpărate de curînd şi chiar de aici. Le crede datînd din 1840-1850... Casa ar putea făgădui în acest caz să păstreze discreţie absolută?

— În ce sens? întrebă bijutierul.

— În sensul cel mai onest. Casa să se rezume la oferi-rea unui preţ sau la o simplă evaluare. Persoana vinde dacă îi convine

preţul, dacă nu, se adresează în altă parte. Principalul e să-şi facă o idee exactă asupra valorii reale a bijuteriilor, conform cifrelor din factura dumneavoastră, fără să bănuiască existenţa acestei facturi! Rămînînd la convingerea că e vorba de bijuterii autentice, din epoca 1840-1850...

— Tot nu pricep: ce voiţi să spuneţi? Explicaţi mai clar, vă rog.

— Să presupunem că cineva din familie a pierdut de mult exemplarele autentice şi că moştenitori actuali vor să le restituie celor în drept, ca o reparaţie, sub forma acestor copii. Nu-i nici o înşelăciune la mijloc. Dimpotrivă... O restituire tîrzie, la care cei în drept, sau cel în drept, nici nu se mai aşteptau... Ne garantaţi discreţia?

Bijutierul stătu în cumpănă. Un moment cercetă mai stă-ruitor, prin lentilele ochelarilor americani, bizarii clienţi.

Spuse:

— Casa noastră nu se ocupă cu asemenea operaţii! Regretăm, dar nu ne putem lua nici un angajament...

Atunci Abeles părăsi rolul de simplu interpret.

Îşi schimbă glasul, limba, tonul şi mutra de pînă acum; vorbi repede în limba şi cu gesturile lui Leiba Ţudic din Piscul Voievodesei.

Iar spre desăvîrşita uimire a lui Zaharia Duhu, îndată plesni şi smalţul american de pe chipul bijutierului din Place Vendome. Răspunse în aceeaşi limbă şi cu aceleaşi gesturi. Urmă un dialog scurt, dar aprins.

Apoi negustorul îşi reluă figura flegmatică şi anunţă că acceptă şi această condiţie, înţelegînd pe jumătate cam despre ce ar putea fi vorba:

— Le evaluăm ca bijuterii într-adevăr vechi şi necunoscute de noi! Estimăm adică numai briliantele, căci numai ele ne interesează. Oricînd se pot demonta şi a doua zi reapar în vitrină. În orice caz, persoana nu va şti că au fost cumpărate de aci...

Zaharia Duhu păru satisfăcut.

— E o simplă presupunere! stărui.

Bijutierul aprobă întru totul.

— Evident! O simplă presupunere. Cînd e vorba de pietre preţioase de valoarea acestora, orice presupunere este permisă.

Zaharia Duhu desprinse o foaie de cec şi scrise o cifră, despre care Abeles gîndi îndată că reprezintă mai mulţi bani decît a trecut în treizeci de ani prin mîna părintelui său, Leiba Ţudic din Piscul Voievodesei.

— Luaţi loc un moment, pînă ce se împachetează acestea... îi invită bijutierul.

Le împachetă o domnişoară cu aceiaşi ochelari americani ca ai patronului, dar cu o încetineală exasperantă în mişcări. Potrivea inelele în culcuşul de pluş al cutioarelor, le ştergea cu pielea de căprioară, sufla asupra lor. Căuta foiţe subţiri, să separe o cutie de alta.

Negustorul intrase în încăperea din fund şi închisese uşa după el.

Abeles îşi chinui buzele vinete într-un surîs dispreţuitor şi vorbi acum către Zaharia Duhu, în limba ţăranilor din Piscul Voievodesei:

— Ştii de ce toate acestea, domnule Duhu? Fiindcă în timpul cît domnişoara împachetează ca la spiţerie, dom-nul Meyer întreabă la bancă dacă aveţi acoperirea ceculuI. I-am părut suspecţi în toată această afacere!

Zaharia Duhu strînse din urmeri.

— Îsi apără omul banul lui! Are să se convingă că nu sîntem suspecţi...

Într-adevăr, domnul Meyer apăruse în uşă cu zîmbetul afabil.

Căpătase prin telefon asigurarea băncii că totul e în bună orînduială. Repară nedreapta suspiciune, cu un exces de politeţe, renunţînd la morga americană şi invi- tînd bizarii clienţi să apeleze şi altă dată la serviciile sale.

Poate credea că îndeletnicirea principală a lui Zaharia Duhu e să cumpere briliante care se pot vinde a doua zi cu o pierdere de douăzeci la sută din preţ.

— Partea cea mai uşoară am sfîrşit-o cu bine! răsuflă uşurat Zaharia Duhu, cînd au ajuns afară.

Nu adăugă, însă, care e cealaltă parte, mai grea.

Cu pachetul în mînă, îşi luă stînjenit ziua bună de la Abeles.

— Îţi mulţumesc pentru toate... Am să-i scriu şi am să-i mulţumesc şi lui Leiba! Fără dumneata, greu mă descurcam eu aici... Acum te poftesc pe la mine oricind vrei. Sau dacă mă prinde cumva vreo strîmtoare, te ves-tesc printr-o pneumatică. Am învăţat şi meşteşugul pneumaticilor...

Abeles rămase locului, privindu-l din urmă. Oricît de absurdă a fost prima lui impresie, tot aceasta era cea adevărată.

Pe Zaharia Duhu, culacul îmbogăţit şi burlac din Piscul Voievodesei, l-a apucat la bătrîneţe o nebunie de dra-goste. Se ascunde de dînsul, ca să poată duce un cadou vreunei romînce de aici, pusă pe atîta, să-l toace. A în-văţat meşteşugul pneumaticilor? Se pare că a învăţat repede şi alte meşteşuguri, badea Zaharia Duhu din Piscul Voievodesei!

O clipă, lui Abeles îi fu milă de soarta compatriotului.

Pe urmă strînse din umeri.

Lăsă lumea aceasta sfîrşită şi condamnată, să alerge la afacerile, plăcerile şi pasiunile ei. Se întoarse la datoriile sale, care îl purtau spre diferite locuri tainice întru pregătirea timpurilor ce va să vină.

C a p i t o l u l I V

S-au întîlnit doi oameni ai unor timpuri sfîrşite.

Zaharia Duhu se opri la vitrina unui magazin de antichităţi artistice, sub arcadele din Rue de Rivoli.

Ochise de mai multe zile o cutie de argint vechi, coclit, cu filigrane negre. Se bucură. Nu-i luase nimeni înainte. Cutia se afla la locul său, între un vas asiatic şi un cuţit spaniol cu încrustări din epoca maură.

Poate nici vasul nu era într-adevăr chinezesc, nici cuţitul maur, nici cutia autentică. D. Meyer îi dovedise prea bine cît de repede şi desăvîrşit se poate fabrica o podoabă din orice epocă, în orice stil.

Dar astăzi nu-l interesa frumuseţea şi lucrătura artistică a unei cutii de care se va lepăda peste un ceas. Îi ajungea înfăţişarea veche şi mucedă. N-a ascultat explicaţiile vînzătoarei, lăundîndu-şi marfa şi cîntărind-o în balanţă ca suprem argument. Argint curat, vechi, greu, piesă autentică!

Zaharia Duhu plăti, zgîrie bine eticheta preţului; pe urmă trecu prin grădina Tuileriilor, purtînd acum două pachete în

mînă, ca un pensionar tacticos din departamentul Cantal, care a cumpărat cadouri pentru nepoţeii de-acasă.

Un timp se opri să privească joaca gălăgioasă a copiilor în jurul unui bazin circular, pe unde trimiteau corăbioare cu pînză şi bărci cu motor sacadat. Un camelot îl sili să achiziţioneze o colecţie cu reproduceri din Luvru.

Făcu un popas pe o bancă.

Respiră aerul subţire şi parcă acruţ al primăverii pariziene, în această grădină unde nu răzbătea mirosul de benzină şi de ulei ars.

Pe cer fugeau nori spumoşi şi repede risipiţi de şuvoiu- rile vînturilor înalte. Bură, cîţiva stropi numai; iar bura a fost ca o joacă luminoasă şi diamantină în raze de aur. Se desfăşurau de o parte piaţa Caruselului, de cealaltă Grădina, piaţa Concordiei cu arătătorul obeliscului ridicat spre cer şi cu priveliştea unică pe lume, de doi kilometri, pînă la Étoile.

Zaharia Duhu le-a văzut şi le-a simţit toate cu sufletul aiurea. Îşi recapitula o lecţie de mult învăţată şi muncită în camera sa 53, de la hotel „Molière". Mergea la un examen delicat al vieţii.

Acelaşi camelot de adineauri îi dădu tîrcoale oferindu-i discret altă marfă: un pachet cu cărţi de joc transpa- rente, o colecţie de „nuduri artistice". Găsi destulă energie să-l refuze şi să-l alunge. Acest antract, neprevăzut în program, îi încordă hotărîrea şovăielnică din ceasul al doisprezecelea.

Îşi culese pachetele de pe bancă, ieşi din grădină şi căută staţia de taximetre. Şoferul ezită cînd auzi numele străzii. Mai întrebă. Zaharia Duhu pronunţă încă o dată, mai răspicat.

Nu pronunţia părea un obstacol. În sfîrşit, cu ajutorul indexului alfabetic, s-a lămurit. Strada exista, dar nu era o stradă pe unde a trecut vreodată un automobil.

Şăgalnic, îl întrebă dacă e antrenat pentru exerciţii de alpinism. Zaharia Duhu se arătă gata să înfrunte toate peripeţiile unei ascensiuni.

Deocamdată, în continuarea faptelor sale ciudate de astăzi, îndată ce s-a urcat în automobil a desfăcut cele două pachete, a trecut brăţara şi inelele în cutia de argint vechi; iar cutioarele de piele, căptuşite cu pluş, ale domnului Meyer, le-a învelit în hîrtie şi le-a zvîrlit pe fereastra deschisă, în Sena. A surîs copilăreşte, ca după o şotie bine izbutită. Şi a privit mai liniştit perindarea străzilor şi a mulţimii: bulevardul Saint Michel, Soufflot, piaţa Panteonului, apoi străzi din ce în ce mai înguste şi mai întortocheate.

Şoferul opri. Îi arătă cu mîna un impas urcînd între două ziduri de firidă, cu treptele dizlocate de piatră, cu rufe de cit întinse pe frînghie de la o fereastră la alta, cu lăzi de gunoaie în faţa uşilor şi copiii lui Poulbot jucîndu-se cu tinichele albe, care-au fost odată cutii de conserve.

Era o mică deosebire între primăvara din grădina Tui- leriilor, cu patriciana desfătare a copiilor de acolo în jurul bazinului cu albe corăbioare, şi între joaca mult mai proletară a copiilor de aici. Şi se gîndi la reflecţiile lui Abeles.

— ***Alors, mon vieux, on monte au septième ciel?***[1] glă- sui vesel şoferul, băgîndu-şi jetoanele şi bacşişul regle-mentar în pungă. ***Hardi, mon vieux! Vas-y!***[2]

---

[1] **Ei, prietene, urci în al şaptelea cer? (fr.)**
[2] **Îndrăzneşte, prietene! Du-te! (fr.)**

Zaharia Duhu se aventură curajos, călcînd pe lespezile tocite şi umede, printre foi de salată, coji de portocală şi resturi de legume fierte şi decolorate.

Căută numărul ştiut din uşă în uşă.

Îi ţîşneau printre picioare pisici zburlite, cu coada bîrzoi; îi răspundeau în argou ininteligibil matroane cu sîni opulenţi şi cu bluze slinoase.

A găsit, totuşi, căci în viaţa sa aflase Zaharia Duhu şi ceea ce nimeni nu mai credea că există.

A urcat scările unui etaj, al doilea, pînă la mansardă. A bătut în uşă şi a ascultat. Se auzea numai un sfîrîit de primus. O uşă s-a trintit la un etaj de jos. A ocărît acolo un glas de femeie, a scîncit un copil, pe urmă hohoti un rîs gras şi puternic, cu totul nepotrivit în asemenea loc de înfricoşată mizerie. Primusul sfîrîia înainte; nu se mişca nimeni. Zaharia Duhu a repetat bătăile mai energic.

Uşa s-a deschis pe trei sferturi.

S-a ivit un cap scofîlcit, cu fire rare şi sure de barbă, cu o scamă albă de păr pe-un craniu aproape chel.

— Pe cine căutaţi? întrebă glasul bănuitor.

— Pe dumneata, boier Boldur Iloveanu! răspunse Zaharia Duhu în graiul de-acasă, din Piscul Voievodesei.

Bătrînul nu arătă semn nici de surpriză, nici de bucurie... („E un om mort, mai mort decît morţii!” gîndi Zaharia Duhu.) Celălalt nici n-a tresărit. A ridicat doar pleoapele creţe ca foaia boţită de gutapercă şi a întrebat:

— În ce scop?...

— Cam greu de explicat între uşi, domnule Iloveanu! Dacă îmi vei da drumul înlăuntru, ori dacă vei fi atît de bun să mergi dumneata

cu mine, jos, să vorbim la masa unei cafenele, am să pot spune şi în ce scop...

Fostul proprietar al Voievodesei îl privi cu ochii oste-niţi şi stinşi, fără să scoată capul dintre uşor şi uşă:

— N-am nimic de aflat, domnule! Nu te cunosc.

— Cu toate acestea, ne cunoaştem de mult, boier Boldur... Zaharia Duhu, răzeşul din Piscul Voievodesei.

— A, da! Curios.

Se înviorase puţin glasul. Se înviorase puţin şi privirea.

Dar uşa tot nu o deschise.

— Curios! repetă. În hainele acestea ar fi fost greu să te mai recunosc.

— Hainele s-au schimbat, boier, Boldur! Omul a rămas acelaşi... Iartă-mă că te tulbur, pe nevestite, însă nu plec de aici, pînă ce nu-mi îngăduieşti să-ţi vorbesc.

Boldur Iloveanu lărgi uşa cu nehotărîre. Se răzgîndi şi o strînse la loc.

— Vezi, e greu, e foarte greu. La mine e foarte urît. Neorînduială şi murdărie...

— Nu face nimic, boier Boldur! N-am să privesc. Eu pentru dumneata am venit. Am să privesc numai la dumneata...

Bătrînul rîse urît, dezvelind gingii ştirbe, cu dinţi răzleţi şi negri.

— Ai să priveşti numai la mine? Ha-ha! domnule Zaharia Duhu... Atunci ai să vezi şi camera. Sînt la fel cu dînsa. Semănăm ca doi fraţi.

— Aşa că eu tot am intrat! scurtă Zaharia Duhu cu hotărîre, împingînd uşa după ce-a luat încetişor mîna bătrînului. Am intrat şi m-ai iertat!...

Intrase şi îşi călcă vorba.

Dintr-o singură rotire a privirii, înţelese ce-l oprea pe Boldur Iloveanu să-l scape înăuntru.

Tavanul oblic, pe-reţii afumaţi, cu dîra şiroaielor de apă, soba de fier cu burlane negre, un pat desfundat, masa acoperită cu o foaie de ziar, colţul uscat de pîine alături de pieptenele ştirb, ligheanul de tablă ruginită şi cojiţa sfîrlogită de săpun; toate le-a văzut Zaharia într-o clipită cu ochiul instantaneu al unui aparat fotografic. Se adăugau percepţiile celorlalte simţuri: mirosul stătut şi rece de rufe nespălate şi de încălţări mucede, sfîrîitul primusului pe-un capac de lemn, gustul de tutun ieftin şi gunoios.

Boldur Iloveanu se ferise în lături. Plecase capul, ţinînd cu mîna gulerul hainei jerpelite pe gîtul gol. Purta papuci mari de pîslă, pantaloni uzaţi, în dungi, de jachetă.

— Acum înţelegi şi dumneata că nu lipsa de ospitalitate m-a oprit să te poftesc înlăuntru? Aici nu intră nimeni...

Zaharia Duhu se pomeni săvîrşind ceea ce n-a făcut el niciodată: om sfios şi cu mişcările cumpănite. Prinse familiar braţul boierului scăpătat Iloveanu şi îl trase spre mijlocul încăperii:

— Tocmai...

Bătrînul tremura abia simţit sub braţul uscat, dar vîn- jos, al răzeşului. Atingerea aceasta îi adusese o căldură necunoscută, de departe, îi trecuse viaţă în vinele sleite, îi deşteptase glasul şi îi aprinse privirea. În familiaritatea răzeşului nu găsi nimic supărător.

— Aduc veşti din ţară, boier Boldur! rosti cu o voioşie cam exagerată Zaharia Duhu.

— Veştile din ţară nu-mi mai spun nimic, domnule Duhu...

— De la Piscul Voievodesei, boier Boldur!

— Cu atîta mai puţin...

Se desprinsese din strînsoarea mesagerului de departe şi se aşează pe marginea patului, cu amîndouă palmele pe genunchi:

— Cu atîta mai puţin... repetă.

Zaharia Duhu îşi alese un scaun, din cele două cu împletitura de pai destrămată. Îl apropie de patul bătrî- nului, întorcînd spatele mansardei.

Prin fereastra ca un capac de tabachere, lumina cădea din plin pe obrazul lui Boldur Iloveanu. Firele de barbă, pe chipul pămîntiu, păreau firele unei rădăcini scoase din ţărînă; o tuberculă extrasă din pămînt, zbîrcită şi uscată, părea şi capul întreg al fostului proprietar din Piscul Voievodesei. „Rădăcină scoasă din pămîntul ei!" gîndi Zaharia Duhu. Tuşi şi îşi drese glasul; îi era greu să înceapă.

— Boier Boldur, îţi face aşa de puţină plăcere că a venit să te caute un om din locul unde se află îngropaţi părinţii şi străbunii dumitale?...

Boldur Iloveanu îşi trecu palma de pe genunchii săi pe genunchiul lui Zaharia Duhu.

Primusul sfîrîia înainte. Clocotea apa sub un capac şi scăpau spirale de aburi.

Bătrînul atunci băgă de seamă că l-a uitat aprins. Se ridică, răsuci butonul presiunii şi stinse flacăra.

Zaharia nu întoarse ochii să-i urmărească mişcările.

Îşi pipăi cutia din buzunar.

— Curios!... vorbi Boldur Iloveanu. Pe dumneata te-am văzut numai în împrejurări neobişnuite. Acum îmi amintesc bine... Ai venit odată să-mi ceri ca să-ţi vînd nişte terenuri fără valoare. Făceai săpături arheologice şi cău- tai o comoară. Aceasta a fost impresia mea şi a lui Joseph; eşti un om

curios... Căutai o comoară. E ade-vărat? Îmi amintesc bine?

— E adevărat, boier Boldur! Sînt un om curios şi căutam o comoară pe locurile dumitale. Au mai căutat-o şi alţii, tot pe locurile dumitale, şi au găsit-o... Altfel de comoară...

— Cunosc!... rîse surd bătrînul, arătînd gingiile ştirbe. Petrolul! A fost ceva foarte curios...

— Dumneata găseşti numai curios, boier Boldur? Eu cred că a fost o jefuire mai mult bine organizată, decît curioasă. Dumneata ai înstrăinat pămînt pentru plugărie; cei care le-au cumpărat, cumpărau teren petrolifer, ştiind că acolo se află păcură...

— E foarte posibil.

— E sigur, boier Boldur! Alţii s-au îmbogăţit... Dumneata găseşti totul curios şi locuieşti într-o magherniţă ca aceasta.

Boldur Iloveanu ridică palmele într-un gest de dezarmată neputinţă.

— Este adevărat, dar o merit!

— Îmi aud bine urechile?

— E adevărat, dar o merit... În această magherniţă, cum o numeşti dumneata, şi în altele prin care am trecut pînă am ajuns aici, am avut destul prilej să meditez la soarta mea. Am ajuns la concluzia că o merit...

— E rîndul meu, boier Boldur, să-mi însuşesc vorba dumitale: curios! Îmi pare curios că atît de repede te-ai împăcat...

— Nu m-am împăcat!... Aştept să mor...

Bătrînul rostise cuvîntul cu simplitate, fără emfază, fără nici o clintire în trăsăturile zbîrcite şi moarte înainte de moarte.

— Aştept să mor — reluă — cu mîhnirea că am trăit fără nici un folos. Dumneata nu poţi să înţelegi, din satul dumitale de acolo...

— Poate că voi înţelege, boier Boldur, dacă vei încerca să mă lămureşti!...

Bătrînul îşi înfăşură din nou gulerul hainei învechite pe gîtul gol.

Îl privi în faţă:

— Ce curios eşti dumneata! Din toate punctele de vedere curios... Pentru aceasta ai venit din celălalt capăt al continentului? Ca să afli cum îşi priveşte şi cum îşi judecă ruina, un om ca Boldur Iloveanu?

— Poate pentru aceasta, boier Boldur, şi poate încă pentru altceva. Cunoşti că am fost căutător de comori... Mi-a rămas patima să scormonesc locuri neştiute şi părăsite de alţii...

Boldur Iloveanu rîse sinistru în dinţii fonfi.

— Nu te-am întrebat încă... Acea comoară pe care o căutai, ai găsit-o?

— N-am găsit-o, să spunem. Dar au găsit şi pentru mine cealaltă comoară, alţii! Cumpărătorii dumitale. Inginerul Grinţescu, Emil Sava, Iordan Hagi-Iordan... Au găsit-o; se află şi pe locurile cumpărate de mine de la dumneata... De aceea mă vezi aici, aşa cum sînt, ţăranul venit la Paris, ca în comediile de teatru...

— Curios...

— Nu e atît de curios, boier Boldur! Avem să ajun- gem şi la aceasta. Deocamdată, nu înţeleg de ce găseşti că toate aceste răsturnări de oameni şi de stări ţi se par dumitale drepte? Curioase, dar drepte...

Boldur Iloveanu îşi înclină vrejul subţire al gîtului. Vorbi îndepărtat:

— Le găsesc drepte, fiindcă din parte-mi le meritam!... În această magherniţă, cum ţi-am spus, m-am judecat şi m-am condamnat... Am trăit ani de zile, treizeci şi mai bine, departe de acele locuri şi de acei oameni. De dumneata şi de alţii... Am părăsit pămîntul.

Fiindcă l-am părăsit, m-a părăsit şi el. Nimica mai drept!... Am trăit departe, egoist şi mărunt. Nici măcar n-am avut o patimă. N-am iubit, nu m-am reînsurat, n-am jucat cărţi, n-am căutat o plăcere în băutură. Nimic!... Am trăit ca un avar egoist şi am ajuns cum sînt, ca un avar egoist, fără măcar să am scuza unei patimi... Curios, nu?

— Într-adevăr!

— Viaţa a trecut pe lîngă mine... Nu i-am dat nimic. Nu i-am luat nimic. M-am mulţumit să aştept venitul din ţară. A fost un venit din ce în ce mai mic — vre- murile acestea sînt fatale pentru rentieri! — oamenii mei, pe care îi socoteam de încredere, au găsit că pămîntul acela din Piscul Voievodesei ar fi mai folositor dacă ar încăpea pe alte mîini. Poate că au avut dreptate... Ultima oară cînd am fost la ţară, socotelile lor m-au înspăimîn- tat... Erau însă juste! Pe hîrtie erau limpezi ca lumina zilei. Nu mai puteam zice nimic. Le-am acceptat şi am venit să trăiesc aci, cum mă vezi, din atîta venit pe lună, cît primea Joseph leafă de la mine... Nimic mai drept! Dumneata ai făcut ceva în viaţă. Ai căutat o comoară... Că ai găsit-o ori nu n-are nici o importanţă. Ai crezut că ai s-o găseşti... Administratorul meu Ilie Sacară, avocatul şi procuristul meu Emil Sava, inginerul Grinţescu, care a cumpărat terenuri de la mine, consătenii dumitale, toţi au făcut ceva din viaţa lor, au muncit, s-au zbătut, s-au duşmănit între dînşii, s-au înşelat şi poate că unii m-au înşelat, dar n-au aşteptat să le vină venituri... Aşa că, răsturnarea oamenilor şi a stărilor, mie mi se pare foarte normală şi dreaptă. Nu am a mă plînge. Am a mă osîndi! E într-adevăr prea tîrziu... Dar aceasta, în jude- cata cea mare a lucrurilor, nu prezintă nici o însem-nătate...

Bătrînul tăcu, răsucind între degetele osoase o aţă de nasture.

Ridică ochii tulburi la mesagerul acesta curios, din locul unde-au trăit şi-au murit atîtea generaţii din neamul Ilovenilor.

— Vezi că nici dumneata nu mai ai nimic de spus?... Am judecat bine. Adică am acceptat judecata şi condamnarea împrejurărilor dinafară de mine, tot aşa cum am acceptat socotelile fostului meu administrator Ilie Sacară şi ale avocatului Emil Sava...

Zaharia Duhu se înălţă cu neastimpăr de pe scaun. Îşi aminti însă făgăduiala că nu va privi asupra mizeriei din această încăpere.

Reveni la loc şi rosti:

— Boier Boldur, eu am venit şi pentru altceva. Pot spune că mai ales pentru altceva am venit. Mă asculţi cu răbdare?

— Să aud...

— E vorba despre acele locuri pe care le-am cumpărat eu, căutînd comoara mea şi în care inginerul Grinţescu şi alţii au descoperit comoara lor. Eu le-am plătit cu un preţ de batjocură. Atît cît făceau atunci. Prunduri şi ma-luri de lut. S-a ivit păcură. M-am pomenit înavuţit, fără voinţa mea şi peste socotelile mele... Eu cu bani atît de mulţi nu am ce face. Nevoile mele sînt puţine. Iar banii aceştia nefolositori, care îmi curg fără să mişc un deget, mă apasă pe suflet. Îmi pare că ţi i-am furat dumitale.

— Dumneata ai cumpărat locurile şi le-ai plătit!... vorbi îndreptîndu-se de umeri bătrînul Iloveanu.

— Le-am plătit, e adevărat! Dar nici a suta parte din ce preţuiau...

— Eu îmi amintesc, dimpotrivă, că am avut şi oarecare discuţie. O discuţie curioasă... Dumneata m-ai silit atunci să primesc un preţ

mai mare decît credeam eu că fac acele locuri.

— Poate presimţeam că te jefuiesc, boier Boldur! Poate îmi spunea mie ceva că locurile acelea fac mai mult decît le plăteam eu şi decît le plăteau domnii Grinţescu, Emil Sava, Iordan Hagi-Iordan... Poate a fost numai o ambiţie răzeşească, să fac un tîrg pecetluit cu şapte sigilii, dar cinstit, ca să nu rămînă urmă de bănuială... Acuma, văd că tîrgul tot n-a fost cinstit... Eu am o avere care nu-mi trebuieşte. Dumneata îţi fierbi mîncarea într-o tigaie cu benzină... E rîndul meu să spun că nu-i drept.

Boldur Iloveanu îl cercetă mai atent, cu urîtul lui rîs care-i dezvelea gingiile şi dinţii rari, de cafea prăjită.

— Şi unde vrei s-ajungi, mă rog?

— La o socoteală simplă, boier Boldur! Să îndreptăm ce a greşit întîmplarea şi a pecetluit legea... Să primeşti parte dreaptă cu mine la venitul locurilor pe care mi le-ai vîndut.

— Aceasta nu se poate! vorbi repede Boldur, cu toată trufia Ilovenilor de odinioară răscolită. Un Iloveanu poate muri de foame; nu poate primi o pomană...

— Nu e vorba de aşa ceva, boier Boldur! E un drept de care te-au jefuit cu bună-ştiinţă unii ca Emil Sava şi Hagi-Iordan; fără ştiinţă, unul ca mîine...

— Dumneata ai cumpărat. Dînşii au cumpărat... Eu am înstrăinat în deplină stăpînire a facultăţilor mele. Toate acestea s-au terminat demult... Îmi face plăcere să cred că n-ai bătut la uşa mea ca să-mi umileşti o mizerie pe care eu am acceptat-o.

Bătrînul vorbise dîrz. Cu o îndîrjire pe care nu o avu-sese niciodată în viaţa de altădată şi pe care i-o trimiteau poate Ilovenii cei vechi,

din mormintele rămase la Piscul Voievodesei, buni, răi, cum vor fi fost, dar întrepizi şi dîrji.

— Să vorbim despre altceva! propuse. Sînt curios să cunosc cam ce impresie a putut face asupra unui om ciudat ca dumneata Parisul acesta...

Zaharia Duhu nu se hotăra încă atît de uşor să-şi povestească impresiile.

Spuse:

— Bine, boier Boldur! Te rog să mă ierţi că am venit mînat de un gînd bun, care, fiindcă nu prea este în obi-ceiul oamenilor, s-a întîmplat să te supere. Eu însă n-am isprăvit. Mai aduc altceva de la Piscul Voievodesei.

Boldur Iloveanu făcu o mişcare să se ridice. Arăta aşa că nu vrea să mai audă nimic. Zaharia Duhu îl îmbie cu blîndeţe:

— Te rog să mă asculţi, boier Boldur!... Vorbim acum ca doi oameni depotrivă de îndepărtaţi de Piscul Voievodesei. Eu îţi aduc de acolo o veste care nu poate să te supere. Strămoşii dumitale, poate mama ori bunica dumitale, îţi trimit răspuns prin gura mea...

Bătrînul hohoti din nou, cu rîsul lui urît şi ştirb.

— Ei nu-mi mai pot spune nimic, în afară de vorbele grele pe care le aud eu aici, noaptea tîrziu, cînd rămîn numai eu singur şi cu judecata lor.

— Poate prin gura unui căutător de comori tot se mai întîmplă cîteodată să vorbească şi altfel, boier Boldur!... Nu uita că sînt un om curios. Valetul dumitale, Joseph, avea dreptate... Văd ce nu văd alţii. Aud ce nu aud alţii. Se întîmplă să găsesc ce nu caută alţii... eşti bun să mă asculţi numai cîteva vorbe?

— Poftim! încuviinţă cu răceală Boldur Iloveanu. Vorbeşte...

— Boier Boldur, ca proaspăt îmbogăţit din Piscul Voievodesei, mi-am ridicat o casă nouă în locul celei bătrîneşti... Aşa s-a întîmplat că am locuit o vară la conacul Ilovenilor, în două încăperi...

Zaharia Duhu făcu o mică pauză. Îi venea greu să mintă, căci minciună era totul de la început pînă la sfîrşit.

Dar socoti bine să adauge şi cîteva amănunte, tot aşa din senin născocite, ca să facă minciuna mai uşor de crezut.

— Am locuit astă-vară, două luni, în încăperile de la curte!... În salonul unde m-ai primit dumneata, dacă-ţi aduci aminte, cînd ţi-am vorbit eu despre judecăţile părintelui meu, Antohie, cu părintele dumitale, boierul Ena- che... Am locuit, fiindcă rosturile mele de mare părtaş la treburile societăţii de petrol „Voevoda" îmi dădeau acest drept. Şi aşa, bătînd eu într-o dimineaţă nişte cuiere pentru straie, mi s-a părut că sună un perete a gol într-un anumit loc. N-am dat însemnătate lucrului... Noaptea, însă, a început să mă muncească în pat nălucile mele de căutător de comori. M-am întors, m-am răsucit fără somn. Ca să-mi capăt liniştea, m-am sculat din pat, am luat ciocanul şi am început să cercetez locul... De data asta, năluca mea de săpător n-a dat greş. În perete am aflat un capac, iar sub capac această cutie...

Zaharia Duhu scoase cutia şi-o întinse bătrînului.

Boldur Iloveanu o primi cu degetele slabe şi tremurătoare.

— Curios! spuse.

Însă nu împinse curiozitatea mai departe. O aşează alături de el, pe patul cu învelitorile murdare şi răvăşite.

— Mai curios decît crezi dumneata, boier Boldur! Te rog, fii aşa de bun şi deschide...

Bătrînul se supuse.

Ridică mirat din sprîncene la văzul celor trei juvaere de pe fundul cutiei. Le răsuci între degete, le jucă în palmă.

— Curios! recunoscu. Par a fi obiecte de oarecare valoare, deşi eu nu mă pricep la bijuterii...

— De oarecare valoare? Numai de oarecare?... îl dojeni clătinînd din cap răzeşul căutător de comori. Boier Boldur, sînt de o foarte mare valoare... Înainte de a veni la dumneata, mi-a dat mie în gînd să trec pe la un giuvaergiu din piaţa Vendôme ...la un domn Meyer. Iar acest domn Meyer le-a luat, le-a cercetat, le-a cîntărit şi le-a măsurat... Aurul l-a preţuit la nimica toată, fiindcă se pare că lucrătura, după moda anilor 1840-1850, n-are căutare... Dar briliantele singure, mi-a spus domnul Meyer acesta, că fac o adevărată avere şi că oricînd ar da pe dînsele, cu ochi închişi, aşa cam...

Zaharia Duhu rosti cifra, scuturîndu-şi un grăunte de noroi de pe genunchiul pantalonilor; pe sub gene, însă, urmărind tresărirea de pe genunchiul lui Boldur Iloveanu.

Nu greşise socoteala. De data aceasta nimerise calea cea bună.

— Acestea mi le-a spus mie domnul Meyer şi chiar m-a întrebat dacă nu sînt dispus să i le vînd cumva. Ceea ce nu puteam să fac... Atîta vreme cît am fost eu căutător de comori în deşert, am ajuns să cunosc şi legea cea scrisă, şi cealaltă lege a omeniei. Mi-am spus că aceste podoabe au fost poate tăinuite de mama ori de bunica dumitale... Cine ştie ce întîmplare a făcut mai apoi să rămînă uitate şi pierdute... Mi-a fost mie dat să le găsesc. Dar sînt ale dumitale! Ţi se cuvin, şi după legea scrisă, şi după cea a omeniei... Aşa

că pentru aceasta am venit eu să te caut, boier Boldur, şi să aflu dacă şi această faptă a mea mai poate să te supere...

— Curios... îngînă bătrînul. Foarte curios! Poate să fie ale mamei. Mai degrabă cred că ale bunicăi. Dînsa, după cît am auzit, avea patima tainiţelor... Strîngea şi ascundea... Dacă ar fi fost ale mamei mi-ar părea rău...

Zaharia Duhu se bucură de această mărturisire. Înţelese acum, fără nici o îndoială, că Boldur Iloveanu va merge zilele acestea la domnul Meyer din Place Vendôme să-i propună un tîrg. De aceea se grăbi să-l împingă pe dru- mul presupusurilor sale:

— Şi eu cred, boier Boldur! Şi eu cred că au fost mai degrabă ale bunicii dumitale... Lucrătura arată cam de prin anii 1840-1850. Aceasta mi-a garantat-o domnul Meyer, care mi s-a părut o persoană foarte pricepută în asemenea preţăluiri...

Bătrînul îşi urmă gîndul său:

— Mi-ar părea rău să fi fost ale mamei. Eu nu m-am despărţit nici de această singură amintire din viaţa ei... Oglinda şi consola aceasta!...

Se întoarse şi arătă o consolă şi o oglindă, ascunse într-o firidă boltită a peretului şi deosebindu-se de tot ce se afla în această mansardă.

Oglinda era cu rame aurite şi cu apa împîclită. Con- sola cu picioarele curbe, zvelte, fragile. Făcuseră odată pereche în iatacul unei femei din alt veac, îngropată acolo, în cimitirul dintre sondele de la Piscul Voievodesei.

Poate fantomatic, boiereasa subţire mai apărea cîte- odată din ceaţa oglinzii să-şi întrebe feciorul ce-a făcut din el, din viaţă, din iatacurile lor şi din tot ce-a fost, mai ales din tot ce-ar fi trebuit să fie şi n-a fost.

Boldur Iloveanu se ridicase în straiele urîte şi vechi, cu papucii de pîslă neagră şi cu obrazul lui brăzdat de zbîr- cituri, din care ieşeau firele de barbă ca nişte rădăcini scoase din pămînt.

Merge pînă la oglinda consolei şi încercă să-i şteargă negura plumburie. Pîcla rămase aceeaşi.

În apa de acolo şi chipul lui avea înfăţişarea unei stafii, sosită de dincolo de viaţă.

— Aceasta era consola şi oglinda mamei!... rosti. Îmi amintesc cîteodată o scenă. Nu s-a întîmplat nimic... Nu ştiu de ce mi-a rămas întipărită. Şi o văd parcă trăită ieri, cu toate că mă întreb de multe ori dacă n-am visat-o... E atît de demult! Eu chipul mamei nu mi-l amintesc. De ce-mi amintesc atunci numai scena pe care nu mai ştiu dacă am trăit-o ori am visat-o? Mama îşi potrivea părul în oglinda aceasta. Purta o rochie albastră, de culoarea cerului. Eu mă jucam jos pe covor, cu soldaţi de plumb... Aveam haină de catifea cu guler de valan- sienă... De ce-mi amintesc toate aceste amănunte?... M-am oprit din joacă şi am strigat-o: „Maman! Ştii ce-am să mă fac eu cînd voi fi mare?" „Să aud, Boldy", mi-a răspuns mama zîmbind prin oglindă. „Comandant de armate, maman! General! Ceva mai mare decît ge-neral, să cîştig bătălii şi să cuceresc lumea..."

Boldur Iloveanu hohoti urît, cu gingiile lui înfricoşătoare.

Păşi pînă la fereastra în chipul capacului de tabacheră, se rezemă cu cotul, în straiele vechi şi desperecheate, cu gîtul gol, fără guler şi cu mărul lui Adam diform: gîtul altădată zvelt răsărit din corola de valansienă.

Privi peste acoperişurile de tablă, peste coşuri şi ziduri, dincolo de cupola

Panteonului, la Parisul estompat în ceaţa albăstrie.

— Ha-ha! nu conteni rîsul dogit. Sărmanul Boldy!... Aşa a comandat şi a cucerit el lumea!... O poţi înţelege aceasta dumneata, venit din Piscul Voievodesei în acest oraş unde am trăit ca un vierme? Peste treizeci şi cinci, aproape patruzeci de ani, nu m-am mişcat de aci... De ce? Ce-am făcut? În timpul acesta, a fost lîngă mine alt Paris, pe care nu l-am cunoscut. Au trăit şi au murit oameni care-au făcut ceva, orice, dar ceva. Savanţi, căr-turari, inventatori, scriitori, industriaşi, oameni politici, anarhişti şi asasini... Luptau, cădeau, se ridicau; au fost pasiuni şi scandaluri, eu n-am participat la nimic... Spectator avar, am crezut că am drept la locul meu, neprimejduit, fiindcă l-am plătit din munca altora şi din moşte- nirea altora, pînă ce nu am mai avut cu ce să-l plătesc... Ce-am căutat aici?... Tata s-a întors să încerce ceva la dînsul acasă, a făcut plugărie, a cutezat renovări, s-a judecat cu părintele dumitale. Poate aveau amîndoi o drep- tate a lor. Şi-o apărau şi luptau pentru dînsa!... Eu am dezertat de la bătălia de acolo; m-am ţinut departe de bătălia de aci... Să nu fi crezut în nimic, să nu fi făcut nimic, înţelegi dumneata aceasta, prietene al meu din Piscul Voievodesei?

Lui Zaharia Duhu i s-a părut că ultimele cuvinte s-au înecat într-un sughiţ.

Fostul stăpîn al ţinuturilor din Piscul Voievodesei privea neclintit acum de la fereastra mansardei, peste acoperi- şuri şi hogege căptuşite cu tablă, oraşul unde-a crezut că venise să trăiască şi unde-a descoperit că venise numai să moară încă de-acum trezeci-patruzeci de ani.

C a p i t o l u l V

Venezuela era o ţară ca nici una alta.

Nevăstuica a închis caietul şi cartea.

Le-a rînduit frumos, împreună cu alte caiete şi cărţi, după mărime, în învelitoarele lor de hîrtie albastră cu etichete albe. Le-a aşezat teanc pe marginea mesei, a potrivit foaia de sugativă la mijloc, călimara, tocul şi creionul ascuţit fără pereche de fin cu briceagul lui Duţu.

Acum îşi aşteaptă cu neastîmpăr preparatoarea.

Se uită la ceas din două în două minute, aleargă la fereastră să privească în susul străzii — se întoarce să deschidă sertarul şi să mai verifice încă o dată plicul pe care a scris cu o preamăiastră caligrafie: ***„Pentru domnişoara Ilenuţa Precup, din partea elevei sale respectuoase şi iubitoare”***. Căci această delicată surpriză i-a pregătit ea şi acestei prea delicate surprize e nerăbdătoare să-i vadă efectul.

Din economiile de-o lună a colecţionat douăspreze fotografii reprezentînd pe Clara Bow în diferite roluri şi costume.

Toată lumea susţine că Elena Precup de pe acum e Clara Bow în picioare. Iar mîine se întîmplă să fie onomastica sa: Sfinţii Împăraţi Constantin şi Elena. Un cadou mai potrivit nici nu se poate şi nici o surpriză mai mare!

De cealaltă parte a gării se aude o locomotivă mane- vrînd; fluierul subţire şi lovitura mată a tampoanelor de vagoane. Dincoace, la ieşire, zbîrnîie motorul unui

cami-on, glasuri de căruţaşi înjurînd răguşit şi urît.

Primăvara intră pe fereastra deschisă cu miros de gaz şi cu praf care scrîşneşte nisipos în dinţi.

Nevăstuica trage cu degetul pe muşamaua mesei. S-a şi aşternut un strat subţire de colb. Ar putea să se iscălească. Îl şterge cu poalele şorţului de satin negru.

Pe urmă, iarăşi scoate plicul din sertar. Din nou schimbă ordinea fotografiilor. A pus-o deasupra pe cea albăstrie, din profil, care seamănă mai mult cu Ilenuţa, cînd priveşte ea în jos, şi cînd pe obraz îi coboară umbra genelor lungi. Îşi iubeşte profesoara angajată de „mămisica" s-o prepare pentru examene. Nu ştie cum s-o mulţumească şi cum să-i ghicească gîndurile.

De altfel, cine n-o iubeşte pe Ileana Precup? Nu s-ar spune că e fată de ţărani din vechi, de acilea, din Piscul Voievodesei. Fata lui Alecu Toader Precup, un „hojma- lău" — cum îi spune mămisica — lat în spate şi cu labele lungi, să nu te întîlneşti noaptea cu dînsul la colţ de stradă. E mare zurbagiu şi de mult căzut la patima bău-turii. Lumea povesteşte că a avut o fată mai frumoasă încă, Sanda, care a murit arsă în focul cel mare de la biserica veche, în noaptea de Vinerea Paştilor, cînd au pierit trei sferturi din copiii ţăranilor de la Piscul Voievodesei. De atunci a început să i se strice mintea. I s-a stricat şi mai rău, după aceea, cînd s-a lăcomit să vîndă societăţii pămîntul şi s-a văzut deodată cu bani în pungă cît nu mai visase el în viaţă.

Atunci l-a apucat boala să cumpere ceasuri de buzunar. Aceasta o dorise el de cînd s-a minunat întîia oară de ceasul lui Nicachi Sacară, proprietarul unei sforicele de moşie de peste pîrîul Voievodesei. A cumpărat un

ceas mai grozav decît al lui Nicachi Sacară, l-a purtat la brîu, i-a asortat lănţug de aur; pe urmă i s-a părut că a descoperit el altul mai frumos, care semăna cu al domnului Emil Sava, prefectul. L-a luat şi pe acela, dar nu s-a despărţit de cel dintîi. Şi tot aşa, pînă la vreo cinci-şase.

Poartă acum cinci-şase ceasuri; în fiecare buzunar cîte unul. Le întoarce, le răsuceşte, le şterge şi le lustruieşte; vine mereu să le potrivească după ceasornicul gării. A ajuns de pomină! Unii îl rîd; alţii îl plîng. Îl plîng cei care găsesc că a făcut neiertată neghiobie cînd s-a grăbit să înstrăineze pămîntul cu toate drepturile, fără să mai întrebe pe nimeni. S-a lăsat prostit de domnul Emil Sava şi ispitit de teancul hîrtiilor nou-nouţe. S-a speriat de atîta bănet. Apoi n-a fost nevoie să treacă îndelungă vreme pentru a se încredinţa că nu erau chiar aşa de mulţi bani şi mai ales că se sfîrşesc repede. Societatea preţuieşte astăzi locul la cincizeci de ori, poate la o sută de ori pe atîta cît l-a plătit. Iar Alecu Toader Precup s-a ales cu o căsuţă, cu patima băuturii din necaz, cu cele cinci-şase ornice şi cu o slujbă de gardian la sonde.

Cum spune unchiul Izu, face ca jucătorii de cărţi. După ce-au pierdut averea la masă, stîrcesc în picioare toată viaţa la spatele celor care joacă şi cîştigă înainte.

Noroc că a apucat s-o dea pe Ilenuţa la şcoală. A lăsat-o să înveţe patru clase gimnaziale; anul trecut a retras-o, fiindcă nu-i mai dădea mîna să cheltuiască bani de pomană (aşa zice el, beţivul şi sălbaticul — de pomană!): dar Ilenuţa îşi prepară exemenele acasă şi mai are timp să prepare şi pe alţii.

În mintea Nevăstuicii Diaconu, deprinsă acum să audă numai întîmplări cu bani, cu

cheltuieli, cumpărături, vîn- zări şi venituri, toate acestea se amestecă tulbure, răstălmăcite şi deformate după priceperea ei. În afară de orice tălmăcire şi răstălmăcire rămîne numai dragostea idolatră pentru copila lui Alecu Toader Precup, domnişoara Ilenuţa, care seamănă cu Clara Bow şi are genele aşa de lungi, dacă nu cumva şi mai şi!

Îi imită glasul, îi imită gesturile, felul cum priveşte cu un zîmbet mustrător cînd aude spunînd o enormitate la lecţie; îi imită chiar şi scrisul pe cît se poate.

Unchiul Izu, dedat eu glumele sale cam deocheate de la „Barul American", ca toţi domnii de acolo, nepoliticoşi şi gata să toarne răutăţi peste răutăţi pe socoteala altora, vorbeşte fără nici o consideraţie despre Ilenuţa Precup. Zice că-i aşa, un fel de ***backfisch*** care promite, adică o fetişcană care trebuie să mai stea acasă şi să-şi cunoască lungul nasului. Săptămîna trecută chiar s-a luat la gîl- ceavă Nevăstuica, în timpul mesei, cu dînsul. Ea o apăra cu foc, unchiul Izu a necăjit-o, pînă ce nu s-a mai putut stăpîni; a izbucnit în plîns şi a fugit trîntind uşa.

Nevăstuica a mai prefirat încă o dată cărţile poştale ilustrate printre degete. A şters cu guma o urmă suspectă şi grasă de pe plicul de atîtea ori închis şi deschis. A zecea oară a împins sertarul la loc. S-a repezit la fereastră. În sfîrşit!...

În sfîrşit, Ilenuţa Precup venea prin mijlocul străzii, ferindu-şi pantofii de praf, călcînd din piatră în piatră ca pisicile. A trecut un camion încărcat cu ţevi de schijă şi a învăluit-o într-un vîrtej de praf cafeniu, cum e şi praful de-acilea cu amestec de catran. Cînd norul s-a risipit, a apărut în rochiţa albă ca angelicele fecioare din zugrăveala bisericii

Sfîntul Dumitru, sfinţită anul trecut, unde Nevăstuica merge cu mămisica şi cu Duţu în fie- care zi de sărbătoare: şi unde se va duce mîine dimi- neaţă să se roage pentru sănătatea şi norocul unei anumite Elene.

Ilenuţa Precup a văzut-o. Îi face semn drăgăstos de bucurie, cu un mănunchi de trandafiri.

Nevăstuica simte un ghimpe de geolozie în inimă. Cam ştie ea de la cine poate să fie mănunchiul acela de trandafiri. Una ca asta nu o poate ea pricepe şi nici aproba în ruptul capului. Ce plăcere găseşte o fată ca Ile-nuţa Precup, care seamănă de pe acum cu Clara Bow, să se plimbe cu un mocofan ca Mihai Peclu, un băiat cu şcoala neisprăvită şi făcînd pe ajutorul la birourile unde lucrează unchiul Izu? Dacă ar avea ea odată curaj, i-ar spune-o în faţă!

De la fereastă, Nevăstuica s-a năpustit la uşă, vîrtej, jos pe scară, să-i iasă înainte.

— Ce este cu tine, Nevăstuică? o întrebă cu glas uşor Ilenuţa Precup. Ai ceva schimbat în mutrişoară!...

Apoi izbucni în rîs, trecîndu-i cu petalele trandafirilor pe la nas:

— Aaaa! domnişoară, domnişoară Nevăstuică! Ţi-ai schimbat pieptănătura? Ştii că nu-mi prea plac mofturile astea!...

Nevăstuica lungi botişorul.

Ea îşi schimbase pieptănătura ca să samene cu a Ilenu- ţei Precup, iar răsplata aceasta era!

Simţi lacrimi în ochi. Poate mîhnirea i-o ghici şi prea tînăra preceptoare, căci se plecă şi îşi apropie obrazul de obrazul ei:

— Haide, nu fiii copil prostuţ!... Ai să mă asculţi şi ai să-ţi schimbi la loc pieptănătura cea veche, aşa cum îi place doamnei Diaconu!...

Mustrarea era îndulcită de alintarea genelor lungi, care înfiorau plăcut obrazul Nevăstuicii la fiecare clipire.

— Ne-am înţeles?...

— Da... răspunse Nevăstuica dînd din cap, fără să scoată glas.

— Şi lecţiile?

— Ai să vezi sus!... Am transcris tot caietul de gramatică...

Nevăstuica aştepta un binelăudat cuvînt de uimire şi laudă.

Dar Ilenuţa Precup îşi surîdea unui gînd ori unei amintiri, absentă de aci, cu privirea pierdută în vag, sub genele dese şi răsucite la vîrf.

— Şi am să te rog deocamdată ceva, Nevăstuico! Înainte de a începe lecţiile, îmi aduci, te rog, un pahar de apă pentru trandafirii mei...

Nevăstuica aruncă o privire ciudoasă mănunchiului de flori albe.

— Hm! strîmbă ea din botişor. Ce mai trandafiri? Ăştia-s trandafiri? Trei fire, cu mai mulţi ghimpi decît floare...

— Tot ce se poate, Nevăstuico! Aşa sînt, trei fire cu mai mulţi ghimpi decît floare: ce le poţi face dacă aşa îmi plac mie?...

— Ce se întîmplă? sună apropiindu-se din cealaltă cameră, glasul lui Vartolomeu Diaconu. Bonjur, domnişoară Precup... Ce se întîmplă? Te supără cu ceva Nevăstuica?

— O, nu, domnule Diaconu! S-ar putea să crezi aşa ceva despre Nevăstuica? protestă Ilenuţa dezmierdînd cu palma mică obrazul fetiţei, care se alintă gata să toarcă. O mică discuţie pe chestia gustului la flori... Nu-i plac florile mele!...

Vartolomeu Diaconu o ameninţă glumeţ, cu arătătorul.

— Ce importanţă are? Bine că-i plac cui ştiu eu...

Copila lui Alecu Toader Precup roşi, plecînd privirea: genele lungiră îndată umbră pe obraz, ca genele din fotografia Clarei Bow.

„Aşa! Bine i-a făcut că i-a spus măcar tăticu!” se bucură în sinea sa Nevăstuica.

Vartolomeu Diaconu salută şi luă calea centrului. Ca totdeauna cînd îşi părăsea domeniul răspunderilor sale, schimbase şapca roşie de uniformă cu o pălărie moale, cafenie, proaspăt spălată de Tina cu benzină şi ceai de ciuin.

Păşea repede pe lîngă zaplazurile cătrănite care despărţeau rezervoarele uriaşe şi hangarele cu ţevi. Nu-l chema nimic deosebit, sus, la cofetăria-cafenea „Select” sau la „Barul American”.

Dar acum căpătase năravul.

Simţea nevoia să se amestece printre prietenii şi cunoscuţii lui Izu Protopopescu, să asculte discuţii aprinse în legătură cu punctele pierdute sau cîştigate de fiecare acţiune petroliferă la bursă, discuţiile în legătură cu tone şi barile de petrol, cu preţurile mondiale şi lupta dintre cei doi coloşi: „Standard Oil” şi „Royal Dutch Shell Transport”.

După spusele lui Izu, făcea şi el acum ca acei chibiţi ai cluburilor care stîrcesc în picioare la spatele jucătorilor, cu diferenţă că el nu jucase niciodată şi n-avusese ce avere să piardă, după cum nu avea drept la nici o speranţă că va cîştiga vreodată.

Trecu un automobil uriaş şi albastru.

Vartolomeu Diaconu salută respectuos, ridicînd în unghi de 90 grade pălăria spălată cu benzină şi ceai de ciuin.

De după geamurile de cristal, d. Emil Sava, perfect şi important acţionar al societăţii, nici

nu duse degetul la borul fetrului gri-argintiu, care n-avusese nevoie să fie spălat cu benzină şi ceai de ciuin. Vartolomeu Diaconu îşi urmă drumul cu inima înveninată. Încă un privilegiat al destinului, căruia îi curge aurul negru şi gras pe ţevi, fără nici o bătaie de cap, numai fiindcă s-a înhăitat odată cu Iordan Hagi-Iordan şi cu Ilie Sacară, fostul administrator al moşierului Boldur Iloveanu, ca să pună mîna pe toate aceste terenuri cu preţ ceva mai puţin decît a plătit el pe limuzina de acum.

Ca un făt avortat al automobilului acestuia, îi tăie calea automobilul de tablă al lui Turel, odrasla inginerului Grosu. Cu ochelarii săi afumaţi şi cu guiţări infernale de goarnă, Turel cobora pedalînd cumplit şi împrăştiind un cîrd de boboci din mijlocul uliţii.

Vartolomeu Diaconu, altădată tot aşa de blînd şi de duios cu copiii altora ca şi cu Nevăstuica şi Duţu, se gîndi de astă dată numai la copiii săi. Judecînd bine de ce n-ar avea oare drept şi Duţu la o asemenea desfătare, rezervată unui plod pocit ca acest Turel, ba rezervată chiar şi unui băiat de simplu maistru sondor ca Liliom Grünwald?

Întrebările şi răspunsurile le tîra după el, ca tot atîtea poveri nevăzute. Ajunse în centru gîfîind. La „Select” nimeni dintre cunoscuţi. O motocicletă rezemată de marginea trotuarului, în suport. Dar la „Barul American”, Izu, cu o persoană străină.

Intră agăţîndu-şi pălăria în cuierul de la uşă.

„Barul American” nu era chiar atît de american după cum îl anunţa firma.

O încăpere lunguiaţă, cu o tejghea de zinc şi un galan-tar de sticle cuprinzînd diferite băuturi colorate, cu nu- miri franceze, englezeşti, olandeze şi italiene. Clientela

consuma însă mai mult produse naţionale: vin, bere şi ţuică. Inginerii şi personalul străin al societăţii ***„Voevoda, Roumanian Company for the Development of the Mining Industry. Limited”*** se află încă în număr destul de redus; iar veneticii adoptaseră în majoritate băuturile indigene.

Izu Protopopescu îi făcu loc la măsuţa rotundă, îşi prezintă tovarăşul: inginerul Sebastian Luduş, tînăr abia sosit din Germania şi din Anglia, angajat de societate în vederea rafinăriilor puse în construcţie.

Fratele Tinei, cumnatul Izu, arăta numai oarecare superficiale asemănări cu soaţa lui Vartolomeu Diaconu. Scund, smead, foarte sprîncenat şi ochios, cu bărbia înăl- băstrită de lama „Gillette”, nu părea de fel atins de pecetea gravă a contabilităţii şi a cifrelor. Flecar şi glu-meţ, poate cam fanfaron, jongla dezinteresat cu aceste cifre, mulţumit cu salariul său şi nerîvnind la bunul privilegiaţilor, aşa cum suspina Tina de douăsprezece ori în douăsprezece ceasuri şi cum îi trecuse şi lui Vartolomeu Diaconu patima înveninată şi ascunsă.

Tovarăşul de masă, inginerul Sebastian Luduş, coleg de şcoală pe vremuri cu Izu, impresionă plăcut şeful sta-ţiei din Piscul Voievodesei, prin figura sa distinsă, costumul de stofă cenuşie şi ţigările englezeşti. Căci acum Vartolomeu Diaconu judeca şi el oamenii, îi preţuia şi-i cîntărea îndeosebi după aceste deşarte măsurători.

— Sînt numai de alaltăieri aci — anunţă inginerul — şi am început să mă plictisesc, domnule Diaconu!

— Vă înţeleg!... se grăbi să încuviinţeze Vartolomeu Diaconu. Nu prea există distracţii la noi. Sîntem cum e mai rău! Nici în car, nici în căruţă. Nici în sat nici în oraş!...

Un fel de tren mixt: personal amestecat cu marfă...

Tînărul inginer Sebastian Luduş clătină din cap, scuturînd cenuşa ţigării englezeşti, cu miros de miere şi smochine, în scrumiera de metal alb cu reclama societăţii „Voevoda” în litere reliefe.

— Nu e ce crezi dumneata, domnule Diaconu! Nu mă plictisesc din cauză că lipsesc distracţiile. N-am venit să mă distrez aci... Tocmai aceasta o spuneam prietenului Izu! Mă plictisesc, fiindcă n-am de lucru. Îmi pare că societatea s-a cam grăbit. Angajează personal şi nu are rafinăria gata...

Vartolomeu Diaconu răsuci mîna în spirală deasupra capului, într-un gest care însemna că de aceasta nu poartă el grijă şi că nici alţii n-ar trebui s-o poarte.

— Pînă la toamnă... he-he! E destulă vreme să se termine zece rafinării, nu una!

— Pînă la toamnă... stăm! îi întrerupse cuvîntul Izu Protopopescu. Mă tem că stăm. S-a ivit un drac!...

— Ei cum?... se miră foarte sincer, Vartolomeu Diaconu.

— Trebuiesc bani şi nu sînt bani... Este, dar s-a isprăvit!

Şeful staţiei îşi privi cumnatul cu neîncredere, căutînd pe obrazul său un semn că glumeşte, şugubăţ, cum îl ştie.

— Ce fel de vorbă, adică?... întrebă. Milioanele, zecile de milioane — sutele de milioane, pot spune — băgate acilea; acestea ce sînt? Unde sînt?

Izu Protopopescu rîse de data aceasta într-adevăr înveselit.

Arătă cu ţapul de bere pe fereastră, afară, spre sonde, hangare şi cisterne.

Deşertă ţapul pe gît, îşi şterse spuma de pe buze cu batista şi scoase cuvînt:

— Sînt aci, nene Vartolomeu! în sonde şi în tot ce vezi... Petrolul cere bani cu nemiluita ca să aducă bani cu vîrf şi îndesat. Iar capitalul domnului Hagi-Iordan n-ajunge... Şi creditul cîteodată înţarcă, atunci cînd lucrează o mînă ascunsă pe dedesubt. Mă tem că este un peşte mare care vrea să-l înghită pe cel mic... De aia stăm, pînă ce s-o alege bătălia...

— Tot nu-mi vine să cred!... urmă a se minuna Vartolomeu Diaconu. Nu mi-aş fi închipuit niciodată că staţi rău...

— Dar nu stăm de fel rău, nene Vartolomeu! Stăm foarte bine, dimpotrivă! Ţiţei mai mult decît în visul domnului inginer-şef Grinţescu şi al domnului Hagi-Iordan. Unde intră sonda, ţîşneşte ca berea de la butoiul cu presiune... Numai că toate astea cer investiţii noi de capital şi capitalul deocamdată n-ajunge. Acesta e hazul petrolului. Cînd stai mai bine, stai rău! Cînd îţi merge mai bine, ai nevoie de alt rînd de bani... Petrolul, nene Vartolomeu, e o afacere pe termen lung. Chestie de rezistenţă.

— Şi de politică!... adăugă inginerul Sebastian Luduş, urmărindu-şi fumul ţigării...

— Fireşte că şi de politică! În această privinţă n-avem nici o teamă... Politica o învîrteşte domnul Iordan Hagi- Iordan, şi, învîrtind politica, o dată cu ea tot aşa îl învîrteşte şi pe domnul Demetrian, omul nostru...

— Este o politică mai mare, pe care n-o mai poate învîrti domnul Hagi-Iordan, dragă Izule! vorbi inginerul cel tînăr, despicîndu-şi fumul cu latul palmei într-o joacă distrată, ca şi cum ar fi făcut despărţirea între două feluri de politici.

— Ba bine că n-o fi! Ce naiba am discutat noi pînă acum? După cît am înţeles eu însă,

are s-o învîrtă dom- nul Hagi-Iordan şi de data aceasta. Chestia e să nu treacă legea minelor cea nouă şi să rămînem la a noastră, veche, sireaca!... Şi pînă atunci, mi se pare că o să avem o nouă emisiune. Dublarea capitalului. Atunci să te văd, nene Vartolomeu! Atunci e rost de procopseală... Te căpătuieşti cu treizeci-patruzeci de acţiuni la nominal; măcar atîta s-ar cuveni s-o facă domnul Emil Sava pentru un funcţionar public care serveşte societatea aşa de prompt. O face? A doua zi, iei pe ele dublu! Fiindcă la o sporire a capitalului, cum o văd eu, chiar dacă se feresc acum unele bănci, avem subscriitori mărunţi... Douăzeci de acţiuni, unul; treizeci, altul; o sută de acţiuni, al treilea... Sută cu sută se fac miile!... Au să dea năvală ca la pîinea caldă... Îţi aminteşti ce- a fost cu „I.R.D.P.- urile”? Pe urmă cu „Speranţa”? Cu „Viitorul Petro- lifer...”? De la o zi la alta, săreau în sus, cu douăzeci-treizeci de puncte... Pregăteşte-ţi un mic capitălaş, nene Vartolomeu!

Vartolomeu Diaconu zîmbi amar, ascunzîndu-şi sub mînecă manşeta destrămată, fiindă i se păruse că ingine-rul tînăr în impecabila lui eleganţă occidentală îşi fixase stăruitor privirea la mustăţile pînzei.

Zîmbi amar şi se văzu chibiţ la o masă unde jucătorii nu-şi treceau cărţile din mînă în mînă. Pontau pe mai multe tablouri; iar pe-o placă albă apăreau şi dispăreau numerele negre, cum sar şi se compun mecanic la aparatul de la casa „Barului American”:

„Voevoda”: 2250
„Voevoda”: 2265
„Voevoda”: 2275
„Voevoda”: 2280
„Voevoda”: 3000

Alţii ridicau teancurile de hîrtii. Cumpărau, vindeau, iarăşi cumpărau şi vindeau. Cîştigau vînzînd. Cîştigau cumpărînd.

El chibiţea!

Inginerul Sebastian Luduş aprinse ţigară de la ţigară şi, potrivindu-şi dunga pantalonului pe genunchi, continuă discuţia întreruptă la sosirea lui Vartolomeu Diaconu.

— Încît, scumpe Izule, din punctul meu de vedere aş spune că-mi este indiferent dacă societatea rămîne naţională, sau trece sub influenţa americană ori anglo-olan- deză. Principalul e să fie finanţată acum, de la început, din plin, ca să poată da maximum de randament. O zi mi-a fost destul ca să-mi dau socoteală. E o regiune cu foarte, foarte mare viitor... Dar tot ce s-a făcut pînă acum e rudimentar şi barbar. Numai o rafinerie şi o instalaţie modernă pentru prelucrarea distilatelor, aşa ca să nu se piardă o picătură, numai acestea vor pune în valoare tot ce vezi. Că va izbuti domnul Iordan Hagi-Iordan numai cu politica sa şi cu capitalul romînesc, mă cam îndoiesc... Sînt forţe prea mari şi noi sîntem prea mici... Ce reprezentăm pe scara producţiei? Locul al şaselea... În timpul acesta Venezuela, care înainte de 1917 nici nu figura pe tablou, a trecut în locul al doilea. Persia a trecut în locul al cincilea... Toate, peste capetele noastre...

Vartolomeu Diaconu vedea în felul său aceste peripeţii ale bătăliei petrolifere.

O mînă uriaşă ştergea cu buretele de pe o tablă uriaşă, numele ţărilor scrise cu cretă şi le înlocuia cu altele. Mexicul trecea de la rîndul doi la rîndul trei; îi lua locul Venezuela; îndată Persia se repezea să ocupe locul liber. Romînia rămînea neclintită, pe undeva pe la coadă, legată de Galiţia...

— Din punctul meu de vedere — urmă inginerul Sebastian Luduş — exemplul Venezuelei e de invidiat şi de imitat! Dar vezi, acolo n-a lipsit finanţarea. Pe un teren virgin, a intrat capitalul cu forţa lui, cu iniţiativele şi legăturile lui — şi nu s-a lovit de obstacole... Numai gîndeşte-te! În 1917 abia 16.400 tone de petrol; în 1922, peste cinci ani, 300.000 tone; acum doi ani 1.200.000 tone iar anul trecut mai bine de 2.500.000 ...Nu este exclus, peste cinci, peste şase ani, producţia să fie de 15, 20, 25, 30 milioane... Acestea fiindcă se lucrează în mare, nu cu ţîrîita, ca în ţara carului cu boi!

Vartolomeu Diaconu surîdea cu beatitudine priveliştii care se desfăşura înaintea ochilor, ca în tablourile sinoptice din partea enciclopedică a almanahului Hachette; în 1917 un mic cîmp de barile cu petrol; peste cinci ani de douăzeci de ori mai mare; pe urmă crescînd, însutin- du-se, un cîmp nemărginit, cît cuprind ochii pînă la linia orizontului, baril lîngă baril...

Îşi şterse năduşeala de pe frunte:

— Straşnică ţară Venezuzela! Aşa mai zic şi eu!... Că nu ne născurăm şi noi acolo!...

C a p i t o l u l VI

Luptele sînt de mai multe feluri, căci nici oamenii nu se aseamănă unul cu altul.

Înfundat în fotoliu, cu picioarele răşchirate, descheiat la vestă şi cu gulerul desfăcut, Iordan Hagi-Iordan dor-mea profund.

Braţul drept atîrna peste marginea jilţului; degetele ţineau o havană stinsă care se consumase singură şi mai păstra scrumul intact.

Iordan Hagi-Iordan răsufla greu prin somn, sforăind pe-o nară — prin gura întredeschisă aerul fugea şi intra cu un ţiuit subţire şi ritmic, mecanic, de supapă deterio-rată cînd scapă în răstimpuri egale presiunea.

Enorm şi congestionat, cu obrazul lac de sudoare grasă şi cu părul smoc umed pe frunte, marele petrolist nu prea arăta să fie la el acasă în această încăpere cu mobila preţioasă şi cu tablouri rare. Părea mai degrabă un om de serviciu, un vizitiu ori rîndaş, îmbrăcat în hainele stăpînului şi adormit în lipsa sa acolo unde l-a apucat vremea, după ce-a dat iama prin sticlele de la pivniţă şi proviziile de la cămară. Dar falca de jos, puternică şi lată, sprijinită în piept, adăuga însă înfăţişării bestiale ceva deosebit, impresionant şi satrapic, tocmai prin acest stigmat de ferocitate. N-au asemenea fălci oamenii de serviciu, vizitiii şi rîndaşii, osîndiţi să rămînă toată viaţa vizitii, rîndaşi sau valeţi.

Din cînd în cînd, sforăitul înceta şi o dată cu el ţiuitul subţire.

Omul scrîşnea din măsele prin somn.

Apoi mandibulele se relaxau; din nou începea aţa de aer scăpînd ritmic şi şuierător prin supapă.

A tresărit fără vreo pricină dinafară. A deschis ochii şi i-a îndreptat direct la ceasornicul de pe căminul de marmoră. A rînjit satisfăcut.

Se deşteptase exact cu trei minute înainte de sfertul de oră fixat.

Aceasta era tăria lui cea mare, mai mare decît puterea maxilarelor: chiar prin somn,

chiar prin vis, îşi urmărea gîndul hotărît! Nimic nu-l putea abate pînă ce nu-şi ajungea ţinta. Nici oboseala, nici obstacolele, nici patimile; căci Iordan Hagi-Iordan nu era cu nimica străin de patimile omeneşti. Mînca mult, bea bine, nu renunţase la dezmierdările femeieşti. Mai presus de toate punea însă cealaltă patimă neistovită din tinereţe: a puterii prin ban şi a banului pentru puterea închisă în ban.

Căscă, iar la clătinarea mîinii, cilindrul de scrum se sfărîmă pe covor. Zvîrli capătul havanei spre scrumiera de cristal. Ţigara căzu alături, se duse de-a dura pe masă, se rostogoli jos.

Nu se plecă s-o ridice.

Pe masă se aflau mai multe foi dactilografiate şi o broşură cu scoarţele galbene. Le băgă împreună într-o copertă de dosar. Întinse braţele în lături, icni, şi se smulse din jilţ.

Telurile răsuflată uşurate.

Încăperea era vastă şi luminoasă, ca toate camerele acestei locuinţe poate prea largi şi pustii pentru un om singur, cu fata întotdeauna absentă din ţară, cu băiatul la şcoli, trei sferturi din an.

Încăperea era vastă, luminoasă, cu mobilă veche de stil, şi cu persiene molataice sub paşi; cu vitrine de cristal sub care dormeau podoabe de muzeu.

Acestea toate îl interesau însă prea puţin pe Iordan Hagi-Iordan.

N-avea nici un gust pentru ele şi nici o pricepere. Au fost alese, cumpărate şi aduse de Viorica, din drumurile sale prin străinătăţi. Pentru dînsul banul nu este mijloc de a obţine confort, frumuseţe şi bunuri. E o patimă pentru voluptatea puterii ascunse în el. A dormit şi pe paturi de fier cu mindir de

paie. A mîncat şi un sfert de pîine neagră cu măsline putrede. Nu s-a simţit mai rău.

Mai rău se simte acum, împresurat de ameninţări oculte.

Iordan Hagi-Iordan măsură de cîteva ori distanţa dintre fereastră şi masă, cu paşi apăsaţi.

Pe fereastră se vedea grădina cu iarba tunsă, poteci de nisip galben, avuzul împroşcînd palmierul de apă, rondurile de pansele, trandafirii „Mareşal Ney" şi molifţii cu verdele cetinii oxidat.

Dincolo, peste grilaj, teii Kiselefului şi săgetarea neo- goită a automobilelor, cu zvîcul sonor al vîntului spintecat, ca pocnetul unor batiste de mătase.

Pe masă se aflau foile dactilografiate şi broşura cu scoarţele galbene sub o cămaşă banală de dosar.

Îl atrăgeau mai mult acestea.

Se opri să răsfoiască broşura şi rînji.

Sună:

— Să pregătească maşina!

Servitoarea intrase, ascultase, se înclinase şi ieşise fără să articuleze un cuvînt.

Iordan Hagi-Iordan îşi dădu din nou drumul între bra-ţele jilţului, care-l primiră cu geamăt. Începu să se des- calţe, aruncînd un pantof într-o parte, altul în alta, hainele pe spetezele scaunelor şi cămaşa ca un balon dezumflat în mijlocul camerei.

În pielea goală, burduhănos şi păros, circulă pe covorul moale, cu o vizibilă plăcere că simte aşa piciorul dezumflat în mijlocul camerei.

Privi din nou pe fereastra deschisă.

O pasăre veni din zbor să se aşeze pe pervaz, dar făcu îndărăt înfiorată de asemenea namilă.

Iordan Hagi-Iordan păşi peste haine şi pantofi, scotoci într-o şifonieră, îşi puse la îndemînă o cămaşă curată şi trecu în baie.

Toate le săvîrşea foarte natural. Uneori circula aşa dintr-o cameră în alta. Slugile se învăţaseră cu acest obicei. Nu intrau decît atuncî cînd chema soneria. E drept că nimic nu-l împiedica să sune şi cînd se afla dezbrăcat. Servii şi servele primeau ordine cu ochii în pămînt, de la un stăpîn gol ca Adam. Ca un Adam hîd, osînzos şi plin de toate păcatele lumii.

Dar astfel de judecăţi şi păreri nu-l interesau pe Iordan Hagi-Iordan. Plătea. De asta avea casă! Ca să se plimbe prin ea cum îi vine poftă. De asta plătea servitori! Ca să-l slujească şi cînd nu poartă guler la gît. Căci erau zile cînd şi pijamaua de mătase cea mai subţire i se părea un strai al civilizaţiei prea strîmt şi prea apăsător pe trup. Poate din pricină că în copilărie îşi petrecuse atîtea şi atîtea ceasuri despoiat de orice vestmînt, pe malul Du-nării, în luncile din preajma portului de obîrşie.

Acolo, în întrecerile la înot cu alţi feciori de hamali, de pescari şi căruţaşi, a fost nu o dată mai-mai să-l tîrască şi să-l înece puhoiul Dunării.

De acolo a învăţat că moartea înotătorului e în el, nu în vrăjmăşia elementelor dinafară. Cît timp lupţi cu torentul, ai sorţi să ajungi la mal, chiar dacă sorţul acesta ar fi numai unul dintr-o mie. Se duc la fund şi apar după trei zile, cu burta cobză în sus, numai acei care-au muiat braţul, strigă „ajutor!” şi aşteaptă ca minunea salvării să le vină de la alţii.

Frecîndu-şi trupul uriaş şi stacojiu cu o mănuşă aspră de păr, răsucindu-se sub duşul gheţos cu monstruoase mugete de ciclop

rănit, Iordan Hagi-Iordan simţea colcăind în el această sălbatică însetare de a trăi şi de a birui, care-i zvîcnea pînă la plesnet arterele.

Se întoarse în cameră tot în pielea goală, şuruind de apă şi tîrînd după dînsul cearşaful şi prosoapele.

În baie se afla o sofa învelită cu muşama, un scaun rotund pentru îmbrăcat, se aflau cuiere şi tot soiul de halate, papuci şi covoraşe de linoleum. Nu se folosea de nimic din toate. După cum după-amiaza prefera să doarmă în jilţ, alături de patul profund şi elastic.

Orînduielile lumii civilizate îi păreau nişte obligaţii insuportabile, al căror singur haz e că pot fi călcate în toate chipurile, cu forţa sau cu viclenia. Călcate sau exploatate, speculate.

Se îmbrăcă fluierînd.

Împături in patru dosarul cu foile dactilografiate şi cu broşura galbenă. Le băgă în buzunarul hainei şi aprinse o ţigară de foi, aruncînd chibritul pe covor. Cu pălăria pe cap mai cercetă ceasul. Era încă devreme. Cinci fără un sfert. Întîlnirea a fost fixată la cinci precis. Avea cinci minute disponibile, scăzînd parcursul pînă acasă la De- metru Demetrian.

Destul timp pentru a deschide în sfîrşit şi plicurile pe care le zvîrlise înainte de a aţipi, cu o strîngere scîrbită de buze. Rupse primul plic, brutal, cu degetul. Ştia! Scrisoare de la Emil Sava, vestindu-l alarmat că nu-i place cum stau lucrurile la Piscul Voievodesei.

— Mămăligă! rosti laconic.

Al doilea plic era de la doamna Cecil P. Tudose. Îl ruga să fie atît de binevoitor şi să-i răspundă la telefon dacă e adevărat că unchiul său, domnul Zaharia Duhu, a dispus de la Paris să i se vîndă ori să i se gajeze acţiuni pentru o sumă destul de importantă.

— Vacă! rosti Iordan Hagi-Iordan.

Îl al treilea plic, într-o scrisoare caligrafiată cu transparent dedesubt, Vartolomeu Diaconu, şeful staţiei Piscul Voievodesei, îl ruga respectuos să-l miluiască şi pe dînsul cu vreo acţiune „Voevoda”, în caz cînd într-adevăr socie- tatea îşi dublează capitalul şi lansează noi acţiuni pe piaţă, după cum a aflat zvon.

— Bou!

Mototoli tustrele răvaşele şi le zvîrli alături de coş.

Mămăligă! Vacă! Bou!... Toţi se speriau, întrebau, cereau, scînceau, se milogeau, ca şi cum în lupta lui avea răgaz pentru asemenea mărunţişuri ale unei lumi mărunte şi neputincioase.

Singurul om de înţelegere i-a rămas tot Dinu Grin- ţescu, inginerul. El nu se sperie, nu cere, nu întreabă. Din zorii zilei e la datoria sa şi crede în atotiscusinţa lui Iordan Hagi-Iordan, marele brigand, fără scrisori, întrebări, telefoane şi telegrame. S-au ciocnit o dată. Şi-au măsurat puterile. S-au privit în ochi şi şi-au strîns mîinile, ca doi campioni de box pe ring, după un meci nul, la egal. Acum sînt definitiv convinşi că au nevoie unul de altul.

E o împărţire a rolurilor, pe care n-o mai poate sfă- rîma nimic şi nimeni. Unul acolo, la faţa locului, la o datorie; dincoace altul, în bătaia vînturilor mari, la altă datorie.

Poate o singură gravă eroare era să săvîrşească Ior- dan Hagi-Iordan în viaţa lui; atunci cînd a voit să înghită partea de drepturi a acestui tovarăş, după legea celui mai tare şi mai viclean. A înţeles mai tîrziu, după ce şi-au arătat colţii, că pentru inginerul-şef de la Piscul Voievodesei isprava lui de-acolo e tot un fel de patimă. Iordan

Hagi-Iordan scoate bani; inginerul Grinţescu păcură.

Şi pentru unul, şi pentru altul, tot o înverşunare a luptei pe viaţă şi pe moarte cu puterile nevăzute care trebuie biruite.

La erupţia unei sonde, inginerul Dinu Grinţescu înscrie în carnetul său debitul zilnic în tone, confruntă aceste rezultate cu prevederile, se bucură cînd nu există mare deosebire între ceea ce a ştiut el că va fi şi ce este — atît îi ajunge! Iordan Hagi-Iordan vede în aceste tone numai echivalentul în numerar, în acţiuni, în alte credite deschise.

Pasiunea şi nesaţiul sînt deopotrivă pentru amîndoi, deşi fiecare altceva caută şi pentru alte pricini.

Iordan Hagi-Iordan pleacă, lăsînd uşile vraişte.

În urmă, servitoarea fără glas, cu paşi de pîslă, în- chidea şi mergea să culeagă hainele împrăştiate, pantalonii încălecaţi pe speteaza scaunului şi cearşafurile zvîrlite în iureş; să tamponeze cu o cîrpă uscată şiroaiele de apă de pe covorul care a costat cît leafa pe-un an a şefului de staţie din Piscul Voievodesei.

Automobilul străbătu şoseaua printre teii cu frunze de un verde puternic şi umed, încă nealterat, în acest sfîrşit de mai cu soare molatic.

Plouase dimineaţa; acum razele împungeau săgeţi oblice de aur prin ochiurile frunzarelor, ieşiseră copii cu guvernantele la plimbare, se alungau automobile şi trăsuri; sus trecea o escadrilă sonoră de avioane.

Iordan Hagi-Iordan nu lua aminte la acest spectacol fugace şi poate divin al vieţii.

Îşi mesteca gîndurile în maxilare.

A urcat scările încrucişîndu-se cu doamna Memy De- metru Demetrian.

Soţia ministrului purta o pălărioară mică, strînsă pe tîmple, de o parte şi de alta, cu două aripioare ca mitologicul coif al zeului Mercur. Flexibilă în rochia de culoarea perlelor, cobora treptele balansat, cu popasuri, încheindu-şi nasturii mănuşilor cenuşii. Iordan Hagi-Ior- dan o salută, privind-o pieziş pe sub genele stufoase. Memy Demetrian abia îi răspunse, cu o imperceptibilă înclinare din bărbia ovală.

O aştepta jos o maşină de sport, fără şofer. Foarte joasă pe roţi; prelungă şi de aceeaşi culoare a perlelor, cu o şuviţă subţire ca sîngele tras de jur împrejurul caroseriei.

În uşă, Iordan Hagi-Iordan se opri s-o mai privească o dată instalîndu-se la volan şi plecînd.

Fălcile mestecau mai puternic.

El o cunoscuse şi altfel pe doamna Demetru Deme- trian, în alte timpuri nu prea depărtate.

Valetul în livrea îi luă pălăria în primire...

Holul era auster, umbros, cu lumină cernută prin vi-tralii. Căptuşeala de lemn întunecat a zidurilor, scările de stejar, mobilele drepte şi înalte ca stranele, dădeau a atmosferă de biserică intrării; dar în locul mirosului de tămîie plutea încă parfumul doamnei Memy Demetrian.

— Vă aşteaptă sus, domnul ministru!... explică valetul, înaintînd un pas şi lipindu-se de pălimarul scărilor de stejar sculptat. Aci, în biroul de jos, vă deranjează tot timpul soneria telefonului...

Sub paşii apăsaţi şi rari ai lui Iordan Hagi-Iordan, treptele scîrţîiau, cu toată învelitoarea groasă a covorului.

Ministrul citea o carte legată în scoarţe de piele. O închise, băgîndu-i signetul între foi şi o puse alături cu o vădită părere de rău.

Se cunoştea bine că dacă ar fi fost să aleagă între compania lui Iordan Hagi-Iordan şi a cărţii, fără nici o şovă-ială ar fi rămas la carte. La aceasta sau la oricare din sutele rînduite în rafturi, după cristalul bibliotecii masive, care acoperea trei pereţi.

— Ţi-am stricat socoteli?... întrebă Iordan Hagi-Iordan. Aveai altceva mai bun de făcut?

Ministrul făcu semn cu mîna că aceasta n-are nici o însemnătate.

— Ţi-am telefonat, fiindcă trebuia să te văd neapărat! În interesul meu şi al tău...

— Al meu?... se miră Demetru Demetrian. Interesele mele sînt atît de puţine! Şi pe cît pot, mi le apăr singur....

Iordan Hagi-Iordan împinse un scaun cu piciorul, mî- nîndu-l de la spate pînă aproape de biroul ministrului. Se aşeză, răscrăcărîndu-se şi lăsîndu-şi ceafa groasă pe spătar.

Fără să-l privească în faţă, scoase cămaşa împăturită a dosarului din buzunar, o desfăcu, scutură dintre celelalte foi broşura galbenă şi o zvîrli pe masă.

Îşi scutură mîinile ca de-o atingere murdară.

Spuse, căscînd şi privind în tavan:

— Vezi ce ţi se pregăteşte, dragă Demetrian? Ce infamie s-a pus la cale? Întîmplarea a făcut s-o surprind din timp şi am crezut o datorie de prieten să te previn!...

Cu palmele împreunate pe pîntec, păru că a desco- perit un amănunt foarte atrăgător şi curios în ornamentele zugrăvelii din tavan.

Nu-şi desprinse ochii, decît cînd auzi fîşîind de mai multe ori foile întoarse.

Atunci se răsuci cu scaun cu tot, mai aproape de Demetrian şi îl încleştă în privirea de oţel cenuşiu.

Ministrul era palid. Galben, ca scoarţele broşurii. Îi fugise tot sîngele din obraz.

Cuta amară din jurul gurii se adîncise şi Iordan Hagi- Iordan văzu cum tremura mîna cu broşură cu tot.

— E o infamie... îngăimă Demetru Demetrian.

— De perfect acord! E o infamie. Dar e o infamie care în cîteva zile va fi trimisă în plic, pe cinci mii de adrese, va fi răspîndită în vitrinile librăriilor şi la chioşcuri, ca orice broşură de scandal... Mulţimea e laco-mă de asemenea infamii!...

— Cum pot oare unii oameni?...

Iordan Hagi-Iordan îi tăie vorba:

— Oamenii sînt capabili de orice, dragă Demetrian, cînd pentru o infamie primesc plata care să le asigure restul existenţei!... Tu te-ai ciocnit mai puţin cu asemenea oameni, fiindcă ţi-au venit toate de-a gata. Eu lupt din copilărie cu dînşii!...

Lungi o pauză şi adăugă după un timp:

— Iar la nevoie fac ca dînşii! Operez cu armele lor. De la egal la egal!

Demetru Demetrian îşi dezmierdă maşinal scoarţa de piele a cărţii, îşi purtă ochii la rafturile cu sute de alte cărţi de după cristalul bibliotecii.

— La ce poate servi tiparul, cînd te gîndeşti?...

Iordan Hagi-Iordan rînji:

— Precum vezi, Demetrian! La multe lucruri bune şi măcar la tot atîtea rele...

— Şi ce vrea, în definitiv? Cine e acest om care semnează cu două iniţiale? Cum poate îndrăzni să se ames-tece în viaţa intimă a cuiva? Cu ce drept?...

— Cu dreptul pe care şi l-a arogat singur, de a pro- fita de moment şi de a exercita un şantaj! E simplu cum nu se mai poate, scumpe Demetrian!... Eşti ţinta atacu-rilor, fiindcă legea voastră cea nouă strică prea

multe aranjamente. Nu ţi-au găsit altceva vulnerabil. Vor în-cerca să te demoralizeze aşa, scormonind în viaţa ta intimă... Un ziar, oricît de infam, n-ar fi coborît pînă aci. Dar o broşură anonimă poate colporta orice!... Autorul acesta care semnează cu două iniţiale ştie că nu poţi să-l chemi în justiţie. Nu-ţi dă mîna s-o faci! Ştie că guver- nul va confisca-o inutil: a doua zi tipăreşte altele şi le expediază pe adresele care se pot afla oriunde, în cartea de telefon, în registrele cluburilor, în condicile asociaţiilor profesionale... Canaliile calculează toate acestea! Ţi-o spun eu, care nu mă dau în lături să fiu şi eu canalie, ba încă o canalie ceva mai mare decît dînşii, cînd nevoia mă sileşte!...

Iordan Hagi-Iordan rostise cuvintele fără nici o stîn- jenire.

Îl privea înainte, apăsat, cu multe şi grele înţelesuri. Aceasta era tactica lui. Lovea oamenii slabi direct, în piept ori în frunte. Pentru ceilalţi mai puţin slabi păstra viclenia şi lovitura piezişă.

— Îl cunoşti?... întrebă Demetru Demetrian, punînd degetul pe cele două iniţiale de pe copertă.

— Personal, nu! Dar mi-au venit emisari. Mi-au propus un tîrg murdar, dar precis!... Au încercat şi cu mine... Probabil că vor încerca la alţii, dacă nu le merge cu mine.

— Un tîrg?... se miră încă o dată Demetru Demetrian. Înţeleg să vină aceste canalii la mine... Dar la dumneata, nu înţeleg de ce?

— Calculul lor este cum se poate mai logic. Deme- triene! Guvernul, adică tu, sau guvernul prin tine (aceasta nu mai interesează), pregătiţi o lege care ne primejduieşte existenţa. Vreţi să daţi drumul capitalului străin ca să ne înghită. Canaliile şi-

au făcut socoteala că vom încerca şi noi să reacţionăm cu toate mijloacele.

Iordan Hagi-Iordan repetă, strîngînd pumnul masiv şi uitîndu-se la el ca la un ciocan străin de dînsul:

— Cu toate mijloacele! Să strivim pe oricine ne cade sub mînă. Calculul lor n-a fost, dintr-un punct de vedere, atît de stupid. Aceasta e şi hotărîrea noastră. Au nimerit just! Englejii şi americani au mijloacele lor... Prin diplomaţie şi prin bănci vă forţează mîna! Prin presa din străinătate, vă ţine atîrnaţi de-un fir de păr! Prin o parte din presa de aci, pregăteşte opinia publică, slăvind avantajele unor noi investiţii de capital străin într-o altă ţară, unde capitalul lipseşte!... Nouă ce ne rămîne? Mijloace de rezistenţă mult mai mici şi mai puţine. O parte din ziarele care, dezinteresat şi mai ales foarte interesat, apără avuţia naţională a solului şi subsolului. Un partid care trebuie să-şi apere o lege şi oarecare interese ban-care. Mai departe? Nimic!... Deci calculul indivizilor n-a fost de imbecili. Un scandal oricît de abject, căzut exact în momentul cînd vii cu legea, te pune într-o lumină ingrată... Nu vei mai avea nici energia să-ţi aperi le- gea ta.

— A mea?... surîse trist Demetru Demetrian. Ştii bine că nu este a mea...

— A guvernului, adusă prin tine! Acelaşi lucru! Nu vei mai avea energia s-o aperi. Nu-ţi va mai veni nici să priveşti în ochii unui om, cînd vei şti că acel om a pri- mit această murdărie şi s-a delectat acasă citind-o... Pe urmă, gazetele vor da o publicitate lucrului sub o formă ipocrită, după năravul lor. Condamnînd cu vehemenţă infamia din broşura individului, ar putea s-o aducă în dis-cuţie perfid, apărîndu-te ca funia pe spînzurat. Sînt apă-rări şi indignări care

echivalează cu o trădare! Individul a comptat şi pe aceasta... Mi-a propus, deci, să-i finanţez operaţia! Să-i plătesc adică o sumă, el luîndu-şi obligaţia să răspîndească întîi cinci mii de exemplare. După o săptămînă, altă serie... Emisarii s-au arătat în măsură să-mi garanteze şi publicitatea pe calea de mai sus, a ziarelor aşa-zise indignate de abjecţia broşurii. Am înţeles că nu lucrează un individ izolat. Sînt constituiţi în bandă!...

Iordan Hagi-Iordan vorbea sacadat, cu ochii nedescleş- taţi de la figura palidă a ministrului, urmărindu-i surpa- rea trăsăturilor la fiecare lovitură izbită în faţă.

Ştia foarte bine că Demetru Demetrian i-a priceput jocul şi că nu mai poate încerca nici o tocmeală. Avea să accepte preţul său — al tăcerii.

Îl socotea un om slab, dezarmat şi încă mai jalnic decît toate acestea: un sentimental.

Sandu Demetrian sau bătrînul Mihalache Demetrian ar fi scos afară, pe scări, cu valeţii, pe individul care ar fi cutezat să propună un asemenea preţ al tăcerii. Dar Sandu Demetrian şi bătrînul Mihalache Demetrian erau oameni de luptă, pe de-oparte; pe de alta, nu şi-ar fi luat niciodată o soţie ca Memy.

— Există o cale pentru a înlătura mîrşăvia canaliilor. Lasă-mi-i pe mîna mea!... propuse deci Iordan Hagi- Iordan. În schimb, citeşte mai întîi acestea! Citeşte; sînt sigur că exprimă gîndurile tale.

Din scoarţa dosarului, scutură textul dactilografiat.

Îl trimise cu un bobîrnac, de-a lunecuşul, pe cristalul biroului pînă sub ochii omului palid. Apoi aşteptă, reze- mîndu-şi ceafa lată de spătarul fotoliului şi împreunîndu-şi mîinile pe pîntec.

Demetru Demetrian parcurse foile.

Rosti:

— E tot ce-aş fi pus eu în lege, dacă legea ar fi fost a mea! Însă ştii bine că legea nu e a mea. Nu e nici măcar a guvernului. Ştii cine ne-a impus-o. Împrumu- tul din străinătate tărăgănează numai din această pricină. Sesiunea parlamentului s-a prelungit numai din această pricină... Din partea mea, n-ar fi fost nevoie de sugestiile de aci. Sînt exact ideile mele!

Căci adevărul paradoxal era acesta.

Interesele unui om ca Iordan Hagi-Iordan coincideau, măcar o singură dată în viaţa sa, cu o mare problemă a ţării. Şi acelaşi paradox înverigase lucrurile atît de năstruşnic, încît un om ca Demetru Demetrian, care făcea politică din pasivitate, fiindcă îl obligase în tinereţe o tradiţie de nume, de familie şi de partid, mai ales manevrele unui grup de partid, care avea nevoie de-o firmă şi de girul unui nume, acum se afla în cealaltă tabără, legat de interesele măcar în parte vrăjmaşe ţării; legat de interesele acaparatorilor de petrol. Soarta guvernului se afla legată de soarta împrumutului. Iar soarta împrumutului era legată de soarta legii „sale”.

— Încît...

Iordan Hagi-Iordan nu-l lăsă să termine.

— Încît sau legea trece cu aceste modificări, sau e amînată pentru la toamnă, la iarnă, mai tîrziu. Asta e! Eu am nevoie să cîştig timp! Peste un an nu-mi mai pasă... Sînt consolidat. Puteţi face atunci orice lege. Peste un an îmi este perfect egal tot ce se întîmplă cu împrumuturile noastre. Ipotecaţi ţara, vindeţi-o! Vă pri- veşte.

— Dar înţelege că este imposibil! Legea e pregătită după textul revizuit de preşedintele

de Consiliu, de ministrul de Finanţe... Gică Elefterescu s-a întors acum trei zile de la Paris, unde consorţiul a suspendat tratativele împrumutului tocmai pentru a grăbi trecerea legii... Ce pot face?

— Feciorul lui Sandu Demetrian poate face multe, cu puţină voinţă şi energie. Are drept să pună piciorul în prag! Nu-i dă mîna unui guvern de şnapani şi de pro-copsiţi să intre în conflict cu feciorul lui Sandu Demetrian... Mîine ai avea toată ţara alături de tine, împotriva lor! Aceasta o ştiu borfaşii voştri prea bine! Au să ţină socoteală şi au să găsească altceva.

— Dar e imposibil! repetă Demetrian.

— Cuvîntul „imposibil" trebuie şters din dicţionar, Demetriene! Eu l-am şters de mult! L-au şters şi in- divizii ăştia...

Bătu cu mîna păroasă broşura cu scoarţele galbene.

C a p i t o l u l V I I

E o ţară şi un timp fără milă.

Demetru Demetrian îşi scoase pălăria de pai şi lăsă vîntul să-i răcorească fruntea.

Automobilul gonea pe caldarîmul stropit, luînd înain- tea trăsurilor care se îndreptau la trap spre Arcul de Triumf.

La „Bufet" cîntă muzica militară. În lumina văroasă a becurilor, o lume pestriţă, în haine de vară, dăduse buzna la mese, cu bunice, mame, copii, nepoţi şi căţei, ca să ronţăie alune americane şi fistici, să discute chestia împrumutului şi neînduplecarea bancherilor de la Paris, să deşarte dintr-o înghiţitură halbele gulerate de bere şi

băuturile colorate, cu bulgăraşi de gheaţă în paharele înalte.

Toţi veniseră cu iluzia că descheind nasturii vestelor şi lepădînd pălăriile pe-un scaun, alături, îndată va pur-cede să-i zvînte o adiere de peşteră după asemenea zăpuşeală pretimpurie. Răsuflarea vîntului venea însă tot aşa de arzătoare, tîrînd pînă aici miasmele gazelor de benzină.

Era o seară de sfîrşit de mai şi părea o noapte de iulie.

— Oprim la „Chateaubriand", domnule ministru? întrebă şoferul, răsucind jumătate de obraz şi ştergîndu-şi năduşeala cu batista mototolită.

Demetru Demetrian îi făcu semn să treacă mai departe.

Dorea mai întîi o plimbare pînă la vila Minovici, dincolo, spre Băneasa. Un sfert de oră în singurătate totală.

La restaurantul cu grădina de vară „Chateaubriand", îl aşteptau la masă Gică Elefterescu şi doi parlamentari majoritari: liderul guvernului şi un vicepreşedinte al Senatului.

De două zile îşi ridicase tot Consiliul de Miniştri îm- potrivă-i, cu preşedintele în frunte; toţi deputaţii gră- biţi să vadă legea trecută cu o discuţie cît mai sumară, ca să se poată întoarce la treburile lor — (pretindeau cu inocenţă); ca să-şi vadă treburilor lor încheiate — (acesta era adevărul)! Îi ştia pe toţi cam de ce interese sînt mînaţi. Ar fi putut fixa chiar o cifră de fiecare cap, după cum unul îşi rezerva de pe acum un loc într-un consiliu de administraţie al vreunei societăţi petrolifere americane, engleze ori olandeze; după cum altul a măsluit din vreme manoperele pentru

a-şi asigura pe compt propriu concesionarea unui perimetru din rezer- vele statului.

Gică Elefterescu, colegul de la Finanţe, îl asalta ca să-şi poată duce la capăt tratativele împrumutului sus- pandate. Din nou avea să se încingă o discuţie peni- bilă şi deşartă. Îl încerca din ce în ce mai hotărît gîndul să demisioneze sub un pretext inofensiv, de surmenaj sau de boală; pentru a curma astfel această poveste cu iţele încurcate peste capul său şi cu ciocniri de interese peste puterile sale de rezistenţă.

Un singur om i-ar fi stat alături: Alexandru Var- daru, ministrul de Interne.

Loial, energic şi cu aproximaţie dezinteresat, cu destulă autoritate în guvern, i-ar fi dat o mînă de ajutor. Întîm- plarea a făcut ca tocmai el să lipsească în străinătate, pe patul unui sanatoriu din Viena, după o operaţie care i-a pus acum cîteva zile viaţa în cumpănă.

Astfel se afla singur, înfricoşător de singur, împresurat de haita lupilor.

— Întoarcem? întrebă încă o dată şoferul.

— Ţi-am spus: înainte!...

Ajunseră la Arcul de Triumf.

Un şir de automobile şi de trăsuri se îndreptau spre Băneasa, altele veneau îndărăt. Maşina vîjîi pe lîngă birje cu coşul ridicat, unde se zăreau, în izbucnirea fa- rurilor, perechi îmbrăţişate, picioare împleticindu-se în încleştarea sărutărilor. Pe alei alte perechi mergeau încet, înlănţuite.

Toată şoseaua avea, în seara aceea a sfîrşitului de mai, aspectul unei imense grădini de întîlnire, unde bărbat şi femeie se căutaseră în dorinţa unui amăgitor spasm care parodia iubirea. Frunzele teilor păreau verde-al- băstrui; frunze artificiale, în bătaia artificială a lumi- nilor.

Umbrele întindeau plase mişcătoare de întuneric de unde apăreau şi unde dispăreau femei în rochii de culori aprinse, cu şolduri balansate, sprijinite în braţe vînjoase de mascul. Aceasta era tot şi aceasta căutau toţi. O femelă, un mascul; un mascul, o femelă!... Pe urmă, noaptea de acum o vor plăti toţi mai tîrziu, peste o săptămînă, o lună, un an ori zece: o vor plăti scump şi crunt, cu un regret, cu un legămînt indisolubil, o dezmeticire, o ispaşă.

Demetru Demetrian îşi trecu pe tîmple cleştele degetelor, ca şi cum ar fi vrut să-şi smulgă o perdea materială, care îi deforma perfid priveliştea lumii, o întuneca şi desfigura fiecare gest, într-o grimasă hîdă şi de-un demoralizant cinism.

— Aici poţi opri!...

Era dincolo de Băneasa, într-un spaţiu liber de şosea.

Şoferul, cunoscînd prea bine crizele acestea ale stăpînului, cu nevoia lui de tăcere şi de singurătate, întoarse automobilul cu botul spre un drum lateral.

Stopă, opri motorul, sări jos şi se depărtă să fumeze o ţigară pe marginea şanţului.

Demetru Demetrian rămase numai cu foşnetul lanului de porumb în faţă, cu cerul înstelat deasupra şi cu semnalele aerodromului la spate; cu alte constelaţii artificiale, în stînga — luminile postului de radiofonie, în vîrful arhitecturilor înalte şi verticale de fier.

Mai erau stele, mai era linişte, mai era o lume pacificată, vegetală, scufundată în întuneric, cu frunzele dezmierdate de adieri?

Părea absurd că această lume mai există totuşi şi că se află atît de aproape de cealaltă lume, unde om rînjea la alt om cu ferocitatea brutală a unui Iordan Hagi-

Iordan ori cu ipocrizia onctuoasă a unui Gică Elefte- rescu. Mîine îi vor rînji poate mai mulţi. Şi altfel! Căci povestea lui, de nimeni cunoscută şi de nimeni înţeleasă, va deveni prada unui scandal de pomină, cum e năravul timpului.

Ministrul îşi astupă ochii cu palma, îşi sprijini frun- tea fierbinte. Suprimase lumea exterioară. Gîndul dura însă, ronţăind înlăuntru.

Tot aşa, da, tot aşa, într-o noapte ca aceasta s-au petrecut toate. De atunci a început şi ispăşirea lui, pe care fără îndoială că o merită şi că o va tîrî cu dînsul pînă la sfîrşitul sfîrşiturilor.

Crescuse într-o atmosferă austeră. Totuşi devenise un om moleşit, fiindcă viaţa îl cruţase de toate asprimile, de grijă şi de lupte.

Neamul Demetrienilor era vechi. Cu un trecut brav, pe vremea revoluţiei de la 1848 şi pe vremea Unirii. Prin tradiţie şi vocaţie rămăsese predestinat politicii, pînă la bătrînul Sandu Demetrian. La moartea lui Sandu Demetrian, cu doi ani înaintea războiului, i-a venit rîn- dul să preia el firul. Vocaţia se isprăvise cu dînsul; rămăsese însă tradiţia. O obligaţie de partid, de la care toţi susţineau cu tărie că nu poate dezerta. Îl pasionau cărţile din bibliotecă, îl pasiona un tablou rar, o sculp- tură, un bibelou. Pe băncile şcolii îşi făcuse planuri măreţe. Să înveţe ingineria ori arhitectura. Să înveţe a construi ceva: poduri, clădiri, viaducte, uzine. Să se îndepărteze de viaţa şi de moravurile partidelor politice, pe care vrînd-nevrînd le întrezărise de copil, cu oroare, după tot ce vedea, auzea şi înţelegea într-o casă unde şi Sandu Demetrian se afla zilnic pe picior de război cu haita lupilor. Printre dînşii, neamul

Demetrienilor constituia o excepţie. Pînă la un punct. Numai pînă la un punct. Căci păstrînd cultul ideilor de la 1848 şi de la Unire, mai păstrase şi îndestulă iubire de ţară, de popor, de principii înaintate şi de oarecare ideal democratic. Atît cît a fost cu putinţă. Deci s-a pomenit silit să re- nunţe la planurile juvenile de odinioară: ingineria, arhitectură, construcţii de poduri, clădiri, viaducte, uzine. S-a lepădat de toate. Le-a trădat pe toate, fiindcă numele Demetrienilor însemna un steag indispensabil pentru partid, fluturat în lupte de şase decenii şi de două generaţii. Cel puţin aşa pretindeau cei care aveau nevoie de o firmă şi un nume. Bunic preşedinte de consiliu, tată preşedinte de consiliu; legi şi reforme înfăptuite prin ei, evenimente memorabile din istoria ţării petrecute sub guvernarea lor şi măcar întrucîtva şi prin mij- locirea lor. Un testament politic, de care nu avea dreptul să se lepede.

Urîţeniile şi tocmelile l-au dezgustat cu totul în doi ani. Cînd a izbucnit războiul a fost unul din puţinii parlamentari tineri care n-au plecat nici la Odesa, nici la Paris, nici la Tokio, nici măcar la Iaşi.

A îmbrăcat uniforma militară şi a rămas pe front, în prima linie de foc. Acolo a cunoscut el o viaţă, alta; şi atunci, a fost el într- adevăr altul. Acolo a legat prie- tenie cu un om simplu, nevoiaş şi obscur.

Tovarăşul de bordei şi camaradul de campanie, locotenentul rezervist Codraşcu, funcţionar mărunt de minister; om cu părul spălăcit, cu privire spălăcită, cu aspiraţiile de viaţă tot aşa de spălăcite, dar cu o inimă de aur. Acela fusese concentrat de la începutul războiului mare, din 1914; trăise epoca neutralităţii în bordeie cu regimentul strămutat de la o frontieră la alta; ar fi

acceptat porunca destinului fără nici o plîngere, aşa cum s-a supus întotdeauna la ordinul superiorilor şi cum se achitase cincisprezece ani de obligaţiile lui mediocre de funcţionar subaltern, dacă nu l-ar fi muncit veşnic grija fetiţei crescute pe mîini străine doi ani, cît a ţinut concentrarea; rămasă în teritoriul ocupat de trupele Kaize- rului, după ce a început războiul şi retragerea. La aceasta se resemna mai anevoie.

Din cînd în cînd, scotea o fotografie cu colţurile în- doite dintr-un carnet coşcovit şi uzat. Rămînea îndelung cu micul carton pe genunchi ori pe masa de scîndură, rezemat de bidonul din care beau apă amîndoi. O co- pilă în uniformă de şcoală, cu şorţ de lustrin şi cu guler de olandă scrobită, purtînd coadele pe spate, ţi- nînd mîinile pe un teanc de cărţi aşezat pe măsuţa de mesteacăn; cărţile unui premiu de fine de an.

Fotografie urîtă şi naivă de oameni săraci, executată într-un atelier pentru clienţi necăjiţi, cu pungile mai mult goale.

De cîteva ori, cu toată discreţia sa din fire, Deme- tru Demetrian a fost aproape forţat s-o vadă, fără voie. Trăiau prea strînşi unul în altul, în promiscuitatea bordeiului. Întorcea privirea în altă parte, cînd prietenul cu ochi decoloraţi o scotea din carnet şi rămînea cu obrajii sprijiniţi în palme, cu coatele pe genunchi, contemplîn- du-şi copila din fotografia pătată şi veche.

Totuşi, a întrevăzut-o şi a simţit pentru camaradul său o nemărginită milă. Copila i s-a părut dizgraţioasă; dragostea de părinte exagerată, ca şi îngrijorările. O fetiţă în vîrstă ingrată a creşterii, sluţită de-un fotograf cu aparatul primitiv şi cu toate accesoriile atelierului după moda veche;

măsuţă de mesteacăn alb, palmieri artificiali, un lac zugrăvit pe fundul pînzei.

Numai de două ori, omul modest şi tăcut a lunecat la oarecare spovedanii.

Era despărţit de mama fetei. Îl înşelase şi acum du- cea o viaţă uşoară. El n-avea rude. Era fecior de ţărani şi, ca în cele mai multe asemenea împrejurări, rupt prin această ridicare de satul obîrşiei, de rubedeniile de acolo; trăind în capitală mai singuratic decît într-un pustiu. Soarta fetiţei îl îngrijora. Soarta de atunci, aşa cum rămăsese ea dincolo de front; soarta de mai tîr- ziu, dacă el îşi va lăsa cumva oasele prin Moldova.

Oasele într-adevăr acolo şi le-a lăsat.

Cu două luni înaintea armistiţiului, a fost îngropat de o mortieră la Caşin; amestec de carne, ţărînă, intes- tine şi creieri.

I-a luat locul în bordeiul lui Demetru Demetrian alt camarad, cu altă fire şi fără de asemeni griji.

Multe nopţi el s-a răsucit în culcuşul strîmt, hotărîn- du-se să ia asupra sa, la întoarcere, creşterea acestei orfane a războiului. O vedea de treisprezece-paisprezece ani; nu-şi făcuse socoteala că timpul a trecut şi că fe- tiţa din fotografie număra acum optsprezece.

A mai trecut încă şi alt timp.

L-au furat alte preocupări.

Bătălia politică de îndată după război, o delegaţie la Conferinţa păcii, altele la Geneva. Morţii au fost re- pede uitaţi, ca şi toate jurămintele mari din toate bor- deile şi tranşeele războiului. Poveste veche, cu nenu- mărate variante, dar mai întotdeauna cam aceeaşi.

Demetru Demetrian a trecut prin criza de nesaţiu a tuturor: nesaţiu de viaţă, de desfătare, dezlănţuirea unei animalităţi

dospite doi ani în şanţuri, chiftind de noroi, tîrîtă în patru labe.

În acea vreme s-a pomenit el în tovărăşia nedespăr- ţită a cîtorva prieteni politici de proaspătă origine, cheflii şi muieratici, prelungind masa de seară pînă noaptea tîrziu, în localurile cu inevitabile cabine separate.

Tot într-o seară ca aceasta...

— Da! Tot într-o seară ca aceasta... Tot aşa se încrucişau trăsurile cu coşul ridicat şi cu perechi încleştate în îmbrăţişări. Tot aşa treceau pe sub becuri, ieşind din umbră şi întorcîndu-se în umbră; un bărbat, o femeie: un mascul, o femelă.

Erau pe atunci încă mai mulţi, şi păreau încă mai lacomi.

Nu se istovise sălbatica însetare animală de a deşerta plăcerile pînă la fund.

Răsăriseră în Bucureşti treizeci de dancinguri, treizeci de localuri de noapte, cu jazuri, cu şampanie falsificată, cu vin falsificat din alcool metilic; cu o clientelă împinsă la suprafaţă de răsturnarea categoriilor sociale, de îmbogăţiri peste noapte la jocul de bursă şi la schimbul coroanelor şi al rublelor.

A fost tot într-o seară ca aceasta.

Întîrziaseră la o grădină de vară abia deschisă. Anghe- lescu de la Severin, Trăienică, dispăruse o jumătate de ceas, făgăduindu-le o surpriză. S-a întors cu trei surprize, nu cu una! Trei fetişcane culese cu telefonul de la o casă de întîlnire, trei fetişcane încă stîngace, puţin cam spe- rioase, cu o prea recentă experienţă profesională. Trăienică, noctambulul de profesie, le-a înviorat cu încetul. Fetele s-au deschis.

Noaptea lor s-a prelungit pînă la ziuă.

S-a trezit în patul uneia, după-amiază, cu huruitul tramvaielor sub fereastră, cu gura cleioasă şi cu o teribilă durere de cap.

Femeia dormea cu părul răvăşit şi cu piepţii goi. La mişcarea lui s-a întors pe cealaltă coastă, rostind ceva prin somn. El s-a îmbrăcat, şi-a depus obolul pe marginea mesei, se pregătea de plecare. A răsturnat o ramă de pe măsuţa de toaletă, a vrut s-o pună la loc; de sub sticlă a alunecat a doua fotografie, ascunsă sub cea dintîi, şi apoi a treia.

A rămas cu ele în mînă.

A căzut cu ele pe scaun. Fotografia şcolăriţei de lîngă masa de mesteacăn. Fotografia camaradului de regiment şi de bordei.

Aceasta era Memy.

Acesta era tatăl lui Memy!

A aşteptat pînă ce s-a trezit. A cercetat-o cu întrebări ocolite, nădăjduind că s-a înşelat. Nu se înşelase însă. Toate se petrecuseră încă mai grav şi mai odios de cum îşi închipuise. Şi îşi dădu socoteală că toate s-au petrecut în ultimii doi ani; că totul ar fi putut să se petreacă alt- fel, dacă el şi-ar fi ţinut jurămîntul din bordei, către sine însuşi, atunci cînd asemenea jurăminte nu păreau numai nişte romantice năluciri.

Povestea lui Memy era odioasă, sinistră; dar în fond banală ca oricare alta. O dragoste, o abandonare, o prietenă mai în vîrstă, consolatoare şi cu „experienţă”. Al doilea bărbat, al treilea, abrutizarea...

Astfel, Demetru Demetrian, care-şi hotărîse în bordeiul frontului să-şi asume misiunea de a purta el grijă de soarta şi de viaţa orfanei rămase pe urma camaradului de arme, îşi inaugurase această misiune culcîndu-se cu dînsa şi plătind-o.

A trăit torturile lui Nekludov din ***Învierea*** lui Tolstoi şi a ajuns la concluziile lui. A plecat cu Memy în Elveţia, au rămas acolo trei luni, a crezut că o iubeşte, ea a crezut că îl iubeşte; s-au întors legaţi în faţa legii şi a altarului. Aceasta era ispăşirea sa. Şi credea că s-a încheiat cu atît! O concluzie şi un deznodămînt, de care n-avuseseră parte eroii lui Tolstoi din celebrul roman.

Fosta şcolăriţă cu şorţ de uniformă devenise o doamnă decentă şi delicată, o preafrumoasă doamnă, cu oarecare subtilităţi de simţire şi cugetare. Nu era Maslova din ***Învierea*** lui Tolstoi.

Într-o vreme chiar, ispăşirea nici nu i s-a mai părut vinovatului prea cruntă. Găsea o dulceaţă în această încercare izbutită de a se depăşi pe sine, de a depăşi o morală convenţională, ipocritele prejudecăţi ale gloatei de rînd. Ispaşa însă avea să se dovedească mai grea şi mai lungă. Ea abia începea.

Viaţa nu iartă atît de uşor.

Doamna Demetru Demetrian rămăsese tot Memy. Îndată a fost din nou Memy cea adusă de-un chefliu, de la o casă de întîlnire. Îi intrase în carne viaţa celor doi ani. I-a plăcut un alt om mai tînăr, o dată; altă dată a crezut că iubeşte pe altul. Pe urmă pe al treilea. Şi aşa mai departe... Demetru Demetrian suportă un supliciu neştiut de nimeni. Mîine ar putea să devină public; un supliciu transformat într-un scandal sub înfăţişarea cea mai odioasă şi mai trivială. Căci legămîntul lui tainic nu-l ştie nimeni, nici chiar Memy. Nici ea nu bănuieşte că soţul a fost camarad cu obscurul slujbaş de minister; că el i-a adunat rămăşiţele amestecate cu ţărînă şi le-a culcat într-un mor- mînt ca atîtea altele mii, sub munţii Caşinului.

Broşura cu scoarţele galbene a dezgropat numai ceea ce este urît şi trist în povestea lui Demetru Demetrian; originea lui Memy, casa de întîlnire unde sosea la porunca unei patroane, fotografiile de acolo. Şi la acestea, adăugate tot atîtea alte mişelnice născociri. Printre ele afirmaţia că legea cea nouă îşi poate găsi o explicaţie şi prin legătura notorie a doamnei Demetru Demetrian cu Bobby Alexia-nu, fiul cunoscutului Vladimir Alexianu.

Cititorul era invitat să-şi amintească şi amănuntul de-o semnificaţie deosebită că acest vestit Vladimir Alexianu figura drept preşedintele consiliului de administraţie, fireşte fictiv şi parazitar, al unei foarte puternice societăţi petrolifere finanţate de capital englez, cu mari interese de apărat în ţară. Născocirea se întemeia pe un singur ade-văr, de fapt. Legătura doamnei Demetru Demetrian cu numitul Bobby era într-adevăr de notorietate publică. O ştia prea bine şi Demetru Demetrian. Căzut într-o lîncedă torpoare morală, se simţise incapabil de orice act viguros de voinţă.

Aştepta minunea unei dezlegări să-i vină din afară. Venea sub forma broşurii cu scoarţele galbene!

Iar tot ce ticluise autorul anonim devenea verosimil, căoi un om ca Demetru Demetrian, care şi-a cules soţia dintr-o casă de întîlnire şi tolerează atît de senin situaţia de soţ înşelat, putea fii tot aşa de bine, mai departe, în continuare, o mizerabilă unealtă în mîna unei femei şi a amantului, uniţi pentru a apăra ticăloasele interese ale unui trust acaparator. Toate acestea stăteau scrise, demonstrate şi probate în broşura galbenă.

Ispaşa lui Demetru Demetrian, oricît de cruntă îi apăruse la început, încă nu se sfîrşea. Cei care puseseră la cale broşura

cereau un preţ al tăcerii. Ar fi fost uşor. Legea pentru care se dădea bătălia nu era a sa, nu înfă- ţişa nimic din ideile sale: era însă o lege decisivă pentru soarta împrumutului, deci a guvernului. Alţii o pregătiseră, alţii o vor vota; fără nici o şovăială el o condamnase, ar fi trecut de cealaltă parte ca s-o combată, cum o deza- vuase în Consiliul de Miniştri, ridicîndu-şi atîtea adversităţi. Îl sileau însă datoriile către partid să tacă şi să se supună. Şi, paradoxal, printr-o monstruoasă ironie, dreptatea, adevărul rămîneau astfel să le apere oameni ca Iordan Hagi-Iordan, ca autorul broşurii, ca alţii, alcătuind fără îndoială o bandă sinistru organizată, în numele celui mai dezinteresat şi lăudabil patriotism.

Demetru Demetrian îşi descleştă fruntea şi privirea din paravanul mîinii.

Răsărea luna la marginea orizontului, spectrală şi spăimoasă, peste cîmpuri negre.

Şoferul se apropiase şi aştepta lîngă automobil, de stra-jă, în haină albă de doc.

Îl judeca fără îndoială şi acesta; îşi rîdea de el ori îl compătimea fără îndoială şi acesta, ca pe orice soţ a cărui nevastă se afla acum cine ştie pe unde, în cine ştie ce tovărăşie.

Nici ispaşa lui Nekludov poate că n-ar fi fost altfel, alta, dacă s-ar fi însurat cu Maslova. Numai că s-ar fi petrecut într-o ţară unde asemenea peripeţii găseau şi altfel de răsunet. Aici, toate erau întîmpinate cu un rînjet, şi cu altul, şi cu altul...

— Ţară fără milă... rosti încet.

— Ordonaţi! Aţi spus ceva? întrebă şoferul, făcînd un pas.

— Nimic... Putem merge, Neculai.

Demetru Demetrian abia rostise cuvintele — şi îndată l-a săgetat gîndul amar că şi acele cuvinte pornite din inimă se întorceau tot

asupra lui, tot împotriva lui. Ţară fără milă? Dar ţara era fără milă? Nu cei care o stăpîneau şi o cîrmuiau; nu cei care semănau neomenie şi fără- de-milă în jurul lor? Iar el nu se prenumăra tocmai prin- tre aceşti stăpînitori şi cîrmuitori? Nu trădase tot ce-a fost bun cîndva în el şi tot ce-ar fi putut să fie bun, folositor, şi altora, şi ţării, şi omeniei din ţară, şi poporului său, şi memoriei părinţilor şi bunicilor săi de la 1848 şi de la Unire; nu trădase el oare tot şi toate, ca s-ajungă complicele acestei haite de lupi fără îndurare şi milă? Nu urla şi el cu dînşii? Nu era unul de-ai lor? Putreziciunea din sîngele lor nu-i putrezise şi lui de mult sîngele din vine?

Luna îi lumina acest sînge năvălit în obraz; un sînge într-adevăr sinistru în lumina sinistră, vînăt, învineţindu-i buzele gurii amare.

Automobilul parcurgea drumul îndărăt, spintecînd vîntul ceva mai răcorit.

Se încrucişă cu alte trăsuri şi automobile, cu alte perechi încleştate, unele desfăcîndu-se, altele acoperindu-şi faţa cînd le izbea evantaiul de lumină al farurilor. La „Chateaubriand”, Neculai opri.

— Aştepţi şi mănînci aci! porunci Demetru Demetrian, silindu-se să-şi destindă trăsăturile obrazului. Sper că nu întîrziem prea mult.

Intră îndreptîndu-şi umerii.

Îl primi respectuos un chelner:

— Poftiţi, p-aci, domnule ministru... Domnul ministru Gică Elefterescu vă aşteaptă. E şi domnul senator Rădu- canu.

Îl conducea, deschizîndu-i drum printre mese, ferind scaunele, în lături, făcînd semne altor chelneri să curăţe terenul.

Femeile de la mese priveau cu simpatie această excelenţă încă tînără; om cu reputaţie de cultură şi de gust, îmbrăcat cu distincţie, cărunt la tîmple atît cît este nevoie pentru a-i da un aer de cochetărie mai mult.

Unele îşi şopteau; poate îşi împărtăşeau ultimul cancan din viaţa doamnei Memy Demetrian, abia întoarsă din străinătate. Cu sau fără Bobby? aceasta era întrebarea.

Demetru Demetrian strînse mîinile tuturor. Gică Elefterescu îi făcu loc alături.

Deputatul Vartino, lider al majorităţii şi înveterat consumator de alcooluri de diferite grade şi sub diferite forme de fermentare, îşi întrerupse o peroraţie pentru a-i da bună seara şi cu acest prilej pentru a da şi o ţuică peste cap.

Discuţia se legă tărăgănat, fără însufleţire.

Ochii căutau pe listă feluri care tocmai lipseau; vinul nu era încă destul de rece; fiecare urmărea, dincolo de cuvintele rostite, alte preocupări. Masă pretins amicală, cu prea multe interese în joc şi la pîndă.

Ministrul Gică Elefterescu, trăind politiceşte din reputaţia de băiat bun, serviabil şi fără morgă, îşi ascundea sub această mască o fioroasă ambiţie şi o lucidă cunoaştere a slăbiciunilor omeneşti. Era omul care ştia să aştepte.

De cîteva ori îşi arătase unghiile ascuţite. Lăsase întotdeauna urme înveninate.

Acum, căuta pe figura colegului de bancă ministerială vrun semn de capitulare. Toate socotelile i le încurca numai Demetru Demetrian. Succesul sau eşecul împrumutului depindea de atitudinea lui; de această atitudine soarta guvernului; iar de soarta guvernului depindea năruirea ori încununarea ambiţiilor sale clocite în douăzeai de ani de existenţă şi sforărie politică.

Printre comenzile zvîrlite chelnerilor, deputatul Vartino aduse vorba despre incapacitatea opoziţiei de a începe lupta pe care o anunţase cu o mare risipă de muniţii, împotriva proiectului de lege. Se credea în măsură a garanta că, în ultimul moment, unul din cei mai bătăioşi adver-sari, Horia Ţincoca, se va deroba de la dezbaterile Camerei, pretextînd vreo boală ori vreun accident. Se obţinuse sau se va obţine aceasta, prin mijlocirea fratelui său, Va- sile Ţincoca, om de afaceri şi de încredere al unei socie-tăţi străine din cele mai vîrtos interesate să treacă legea fără întîrziere.

Alături de el, profesorul Răducanu, vicepreşedinte al Senatului, bătrîn cănit, de o eleganţă demodată, cu ghetre albe şi vestă de pichet punctată cu trefle minuscule, privea cu ochiul înduioşat şi umed la o femeie foarte blondă de la masa din faţă. Femeia se afla în tovărăşia unui moşne- gel chel şi eu cioc. Nu luă seamă la ocheadele senatorului cănit. Arunca la rîndul ei priviri fierbinţi noului conviv; sorbea paharul cu ochii întredeschişi, filtrînd printre ge-nele vărpsite invitări senzuale, cu capul dat pe spate ca pe-o invizibilă pernă.

Demetru Demetrian nici nu-i observă existenţa.

Răspundea deputatului Vartino, afirmînd că dacă e vorba de o lege nouă a minelor, aceasta ar fi trebuit să fie încă şi mai severă, încă şi mai egoist naţională decît aceea din 1924, a guvernului trecut. Şi adăugă:

— Faţă de intenţiile de acaparare, fie ale monopoliştilor de la „Standard Oil”, fie ale celor de la „Royal Dutch”, ar trebui o mînă de fier.

Îşi servi maioneza în farfurie şi aşează cuţitul lat, de peşte, alături, încheind:

— Iar dacă altele ar fi împrejurările, mîna aceasta aş crede că o am eu!... Sau dacă n-aş avea-o, mi-aş face-o!

Gică Elefterescu privi mîna albă, subţire şi feminină a colegului, surîzîndu-şi interior: „Mîna aceasta, am s-o răsucesc eu acuşi să simtă bine!... Mînă de mucava şi de femeie. Încă puţină răbdare şi vom vedea!”

Încuviinţă, cu o onctuoasă nevinovăţie:

— Dintr-un punct de vedere ai dreptate, Demetriene!... Din nefericire, situaţia nu admite asemenea mîini de fier. S-au dus timpurile lui Sandu Demetrian ori ale lui Mihai Demetrian, bătrînul!... Astăzi sînt alte mîini mai tari de- cît ale noastre. Legea veche a exagerat.

— Tu o spui? îl dojeni Demetru Demetrian. Dar toc- mai tu în opoziţie te-ai ridicat şi ai declarat în numele nostru, cerînd ca legea să fie încă mai strictă. Tocmai tu şi Vartino aţi învinuit guvernul de-atunci că nu apără destul de energic o avuţie naţională... Aţi avut amîndoi două mari succese parlamentare, strălucite şi binemeritate.

— Situaţia era alta!... observă Vartino.

— Oricît de alta ar fi fost, cum aţi putea oare să dezavuaţi tot ce-aţi susţinut acum doi ani? E o imposibilitate morală.

— Imposibilităţi morale sînt multe şi de multe feluri. Totuşi le acceptăm fiecare dintre noi! intră în discuţie vicepreşedintele Senatului, părăsind o clipă femeia blondă. Sînt multe, Demetriene, nu mai eşti un adolescent ca să vorbeşti despre ele.

Demetru Demetrian crezu că a desluşit o ameninţare sau o aluzie, în acest avertisment.

Plecă ochii în farfurie, curăţind oasele subţiri ale peştelui.

Gică Elefterescu interveni cu un surîs cinic, de „băiat bun” şi indulgent cu toată lumea, dar mai ales cu sine:

— De altfel, ce importanţă au cele ce-am spus noi acum doi ani? Au murit în monitorul dezbaterilor parlamentare. Lumea uită repede! Adevărul de ieri a fost valabil numai ieri... Cînd situaţiile se schimbă şi survin alte reali-tăţi, în chip fatal şi adevărul de astăzi e altul! Nici unul nu sîntem atît de integri, cum ne credem ori cum voim măcar să arătăm a fi... Integri, integri! Ce este aia integru?... Cine dintre noi se poate pretinde integru? ca să fim sinceri!

Lui Demetru Demetrian i s-a părut că şi în cuvintele lui Gică Elefterescu străbate o intenţie ascunsă. Îi căută în privire, ameninţarea corespunzătoare acestei stăruitoare repetiri a cuvîntului: integru, integru, integru...

Dar Gică Elefterescu îşi gusta cu nevinovăţia cea mai desăvîrşită vinul din paharul brumat. Pe urmă, răsucind mînerul cuţitului, păru foarte atent şi amuzat de jocul mut şi amoros al senatorului Răducanu cu doamna blondă din faţă.

Întorcîndu-se brusc, ca şi cum numai întîmplător şi-ar fi adus aminte, îi puse palma pe umăr, cu o mişcare familiară şi protectoare:

— Apropo! Doream să-ţi comunic ceva între patru ochi. Un fleac. Însă oricum, ţin să fiu cu sufletul liniştit.

— De ce între patru ochi? Sîntem între noi. N-avem nici o taină unii pentru alţii! îşi dădu curaj Demetru Demetrian.

Cu o încordare a voinţei încercă să pară nepăsător, deşi presimţea ultima lovitură piezişă.

Desfăcu oasele peştelui, turnă maioneză din sosieră, surise şi el la ocheadele lăcrimoase şi comice ale senatorului cu vesta de pichet, cu monoclu înrămat în aur şi ghetre albe. Dar înghiţitura îi merse în silă şi un val uşor de roşeaţă îi îmbujoră obrazul cu umbre verzui, bolnave, obrazul sculptat de chinurile lui lăuntrice.

Gică Elefterescu tăcu. Un timp zîmbi numai cuţitului, aşezîndu-l cu muchea în sus şi privindu-i tăişul. Cuţitul se răsturna mereu, refuzînd să-şi menţină echilibrul.

Elefterescu îl împinse la o parte, aruncă şervetul peste el şi spuse:

— De altfel, prietenii mei au şi altceva de făcut... Nu vor da atenţie la vorbele noastre, chiar aşa netainice, cum vrei tu să fie...

Vicepreşedintele Senatului îşi şterse monoclul şi se aşează cu coatele pe masă să privească la femeia blondă ca la un spectacol de teatru. Vartino ceru lista de coniacuri şi se scufundă într-un studiu amănunţit, deşi cunoştea prea bine toate băuturile din lume cu toate preţurile respective.

Astfel toţi, eu exagerată grabă, arătară că ştiu să fie discreţi şi absenţi de la o discuţie care nu-i interesa.

Gică Elefterescu scoase din nou cuţitul de sub şervet.

Din nou îl privi în muche, îi încercă ascuţişul într-o scobitoare, întrebă cu o indiferenţă prefăcută:

— Tot nu s-a consolat Ţincoca? Tot îţi mai poartă pică?

— De ce?

— Te urmăreşte cu o tenacitate de vînător... Sau aş pu-tea spune mai exact: de detectiv!

— Îndeletnicire de naufragiat politic, nu de vînător, nici de detectiv! Nu poate să mă intereseze cum mă urmăreşte şi de ce mă urmăreşte... Ştim cu toţii că e pe jumătate iresponsabil, scos din sărite de propriile sale urlete...

Pînă acum doi ani, Horia Ţincoca fusese înscris în par- tidul lor. La formarea guvernului, nemulţumit fiindcă nu obţinuse portofoliul care a revenit lui Demetru Demetrian, a făcut o ruptură, plecînd cu alţi nemulţumiţi şi formînd o sucursală de partid nou, gălăgioasă şi de acerbă opo-ziţie. Fenomen de sciziparitate foarte curent în istoria politică de după război.

Urmă o pauză.

Gică Elefterescu făcu semn chelnerului să toarne vin în pahare. Ridică paharul şi se uită în zare la culoarea de chilimbar a vinului. Gustă şi aşeză paharul la loc.

Apoi, atacă pe alt front:

— Cunoşti vreun individ care semnează cu iniţialele A. T.? Vreun şnapan al tiparului?

— Nu cunosc asemenea oameni. Ştii foarte bine că în relaţiile mele sînt foarte circumspect.

— Hm! Să zicem că aşa este... Dar se poate întîmpla să fie mai puţin circumspecţi cei din jurul tău, dragoste.

— Ce vrei să spui?... întrebă palid Demetru Demetrian, împingînd farfuria.

Gică Elefterescu îl privi în faţă cu hotărîre:

— Dragă prietene, să vorbim serios! Înţelegi că n-aş începe o discuţie cu totul, cu totul neplăcută, dacă n-aş crede-o utilă... necesară, chiar... foarte necesară...

— Poftim! rosti Demetru Demetrian cu glasul alterat.

Gică Elefterescu se prefăcu a nu observa tonul colegu-lui.

După ce mai gustă o dată din vin, îşi şterse buzele cu şervetul şi băgă mîna în buzunarul hainei. Scoase o broşură cu scoarţă verde, împăturită în două.

Vorbi, acoperind-o cu latul palmei, pe marginea mesei:

— Mi-ar pare rău, dragă prietene, dacă vreodată ai socoti convorbirea noastră din astă-seară drept altceva decît este. O solicitudine prietenească. Aceasta întîi!... Şi pe urmă, o solidaritate de partid, care rămîne în afară de orice discuţie... Cum vezi, eu am alte principii. Nu ca ale tale! Mi-a căzut această infamie în mînă. Ai s-o citeşti acasă. E o infamie de la început şi pînă la sfîrşit. Dar împotriva unor asemenea infamii, nu se poate lupta nici cu legea, nici cu vreun alt fel de constrîngere. Cînd vei citi ai să înţelegi de ce. Eu cred — simplă părere deocamdată — că individul n-a lucrat din proprie iniţiativă. E un instrument!... Broşura va fi pusă în circulaţie sau va dispare fără ca un singur exemplar să fi intrat în mîna cuiva, după cum tu te vei supune ori nu unor anumite voinţi, care ştii bine că îmi dictează şi mie. Totul se va decide într-un fel sau în celălalt, în douăzeci şi patru de ore... Solidaritatea de partid mă face să încerc prin toate mijloacele a împiedica scandalul. Sentimentul de prietenie mă sileşte să te povăţuiesc a medita serios la toate consecinţele. Şi acelaşi sentiment mă împinge să chem unul din indivizi — îmi pare că sînt mai mulţi — şi să aranjez eu lucrurile cum socot că e mai bine. Mîine îmi dai un telefon. Ai timp să citeşti, să reflectezi şi să te decizi, ca să-mi laşi mînă liberă.

Gică Elefterescu îi întinse broşura discret, cum îşi aşea-ză marfa vînzătorii de imagini obscene.

Demetru Demetrian o apucă numai cu două degete, deschise din ciudată şi stupidă curiozitate la pasajul unde era vorba despre legătura dintre Memy şi Bobby Alexianu.

Aici pasajul din broşura cu scoarţele galbene lipsea.

Era o altă versiune, pentru alte interese. Toate uşor de înţeles. Rupse broşura în două, în patru, în opt, moto-tolind foile şi lepădîndu-le sub masă. Colegul îl privi cu nedumerire.

— Cunosc, prietene! vorbi apăsat Demetru Demetrian. Cunosc o altă versiune, din altă broşură la fel, cu copertă galbenă; cunosc şi îţi mulţumesc pentru generoasa ta solicitudine. Pînă mîine voi reflecta şi voi decide...

Doamna blondă de la masă se ridicase să plece. Dom-nul cel scurt, chel şi cu cioc îi oferea vulpea, de pe spata scaunului. Ridicîndu-se, femeia stărui cu privirea asupra ministrului încă tînăr, cu fire cărunte la tîmplă, atît de deosebit de toţi tovarăşii de la masă şi atît de palid, atît de trist, atît de îndepărtat de dînşii, de tot şi de toate.

Vicepreşedintele Senatului se întoarse către Demetru Demetrian:

— M-ai făcut gelos în astă-seară. Ai o trecere la femei cum n-am văzut în viaţa mea! Şi tu stai de lemn!...

Demetru Demetrian se apără cu mîna. De gînduri, de vorbe, sau poate numai de fluturele nocturn căzut ameţit din globul hipnotic de lumină.

Aprinse ţigara şi încercă să abată discuţia spre alte chestiuni mai puţin crude.

Orchestra cînta uvertura din ***Semiramis***.

Un chefliu trecu împleticindu-se cu două femei la braţ. Din grădină se ridică rumoarea glasurilor, zăngă- nitul paharelor şi

al tacîmurilor, chemările clienţilor şi răspunsul chelnerilor.

Pe şosea sfîrîiau în sus şi în jos automobilele, spărgînd întunericul cu fîşii luminoase. Altă pereche, sosind din alt local de desfătare, luase locul la masa liberă. Îndată, femeia feri vaza zveltă cu garoafe din faţă, ca să poată privi direct spre excelenţa încă tînără şi cu părul prea devreme cărunt.

Vicepreşedintele Senatului îşi potrivi mai bine sticla înrămată cu aur în arcada orbitei, înălţă cealaltă sprîn-ceană cănită şi exclamă cu obidă:

— Dar e un scandal cu tine, Demetriene! Nu mai poate trăi nimeni de răul tău! Eşti irezistibil... Şi în acelaşi timp sloi de gheaţă, nu lemn, cum spuneam adineaori. Lemn e prea puţin zis... în locul tău...

— Te rog, pofteşte în locul meu!... îl invită Demetru Demetrian cu un zîmbet amar.

— Aceasta să i-o spui lui Ţincoca, la vreme. Pe dînsul invită-l, monşericule!...

C a p i t o l u l V I I I

A ucide mandarinii din China nu e o îndeletnicire atît de uşoară.

Pe jumătate adormit încă, Horia Ţincoca bîjbîise cu mîna soneria de la capătul patului.

Se aflau acolo patru butoane aliniate unul lîngă altul, pe o placă de aramă. Apăsase la întîmplare. A deschis ochii deplin numai cînd a deschis şi madama uşa. A cerut cafeaua turcească şi ziarele de dimineaţă, cu un mîrîit de buldog.

Ziua începea sub vitrege auspicii.

Avea o siguranţă superstiţioasă. El nu consulta augurii, nici cititorii în palmă sau zodii.

Descoperise un procedeu mult mai simplu şi fără de greş, pentru a cunoaşte ce fel de surpize îi pregăteşte viitorul apropiat, în rate de cîte 24 ore. În fiecare dimineaţă apăsa un buton al fatalităţii şi paria cu el însuşi. Soneriile, în număr de patru, puteau să cheme după culoarea becului de afară: chelnerul, madama, omul de ser- viciu sau comisionarul. Cînd nimerea butonul pe care şi-l propusese prin semiinconştienţa somnului, pipăindu-l cu degetul peste cap, toate îi mergeau bine. Acum o scrîntise rău de tot. În loc de chelner apăruse madama. Zeii se pronunţaseră defavorabil.

Cîteodată ar vrea să apese aşa pe-un buton al unei altfel de fatalităţi, cum a citit în juneţe într-un roman al lui Balzac.

Există un mandarin în China. Nu l-ai văzut niciodată, nici nu-i cunoşti numele, nici nu ştii cîţi ani are, nici dacă are familie. E pentru tine numai o unitate abstractă şi statistică. Unul din cei o jumătate de miliard de locuitori care alcătuiesc viermătul omenesc al Chinei. Ai apăsat — l-ai suprimat! În locul său, moşteneşti averea, fericirea, prestigiul social al unui mandarin din China, puterea şi tot ce decurge dintr-un asemenea rol privilegiat.

Nu-şi aminteşte dacă eroul din romanul lui Balzac a apăsat cumva ori numai ar fi intenţionat să apese pe acest fantastic aparat de execuţie de la distanţă.

El l-ar folosi însă fără nici o şovăială. Nu ca să moştenească prestigiul, averea şi puterea unui mandarin. Îi erau toate indiferente uneori. S-ar fii mulţumit numai să poată suprima aşa cîţiva adversari. Bunăoară: directorul ziarului ***Globul***. Bunăoară:

preşedintele Consiliului de Miniştri, care acum doi ani, cînd s-a format lista cabinetului, l-a lăsat să aştepte aci, în camera hotelului, cu fra- cul întins pe speteaza scaunului, cu jobenul proaspăt periat, cu butonii prinşi la cămaşă, gata să se împopoţoneze cu ele, să-şi atîrne decoraţiile şi să meargă la Palat pentru a depune jurămîntul. Îl aştepta şi automobilul lui Vasile afară.

În locul său, a mers să depună jurămîntul un manda- rin ca Demetru Demetrian, căruia i-au sosit toate de-a gata în viaţă, pe tavă: nume, prestigiu, avere şi figuraţie de manechin umplut cu tărîţe de lemn în orice cabinet, de cinci ani încoace, de cîte ori a venit partidul la putere. Acestea se iartă? Mai merită vreo şovăială, cînd ar fi vorba să apeşi butonul unui aparat fantastic de execuţie?

Horia Ţincoca, lungit în pat, cu mîinile sub ceafă şi cu ochii închişi, în adăstarea gazetelor şi turceştii duble cu dublă porţie de rom, clocea aceste gînduri asasine.

Soarele bătea de mult la fereastră. Prin draperii, lu- mina străbătea roşie-viorie; iar jos, în stradă, oraşul vuia de trei ceasuri, de cînd au început oltenii să strige trufandalele sezonului: „Hai la căpş, căpş-căpşunele!”

Deşi dormise dintr-o bucată ca întotdeauna neîntors, fără umbra nici unei amintiri din tot ce-l frămîntase ziua precedentă, Horia Ţincoca se simţea obosit. Ceva greoi îi apăsa mădularele, ceva coclit îi încleiase gura, ceva toropit îi plumbuise cugetarea.

De un an, mereu se trezea mai obosit decît se culcase. Mereu se smulgea tot mai anevoie somnului şi trîndăviei din patul moale, fiindcă dincolo jos, îl aştepta hărţuiala unei lupte fără hodină.

Om de necurmată agitaţie şi de spasmodice izbucniri, Horia Ţincoca adusese în politica

romînească, a doua zi după război, un element necunoscut, răsărit în fauna măsluitului vot universal.

El reprezenta elanul urletului, crispaţia pumnului, îndrăzneala sudălmii împroşcată spre banca ministerială cu toţi clăbucii scuipatului, spontaneitatea cuvîntului irupt înainte de a fi cugetat şi poate tocmai de aceea, adeseori, memorabil şi just. Camera Deputaţilor era terorizată de invectivele rostogolite vijelios, ca bolovanii din vîrf de munte, cînd Horia Ţincoca sărea de pe bancă roşu ca un rac fiert, cînd se repezea spre tribună, cînd răcnea spre banca ministerială, cînd se întorcea cu gesturi scurte şi vîrîte în ochii adversarului, cu manşetele scăpate afară şi cu ochii bulbucaţi, gata să-i plesnească din orbite, ge- mînd, spumegînd, ameninţînd, trîntind capacele băncilor, călcîndu-şi colegii pe bătături şi împrăştiind o adevărată panică fizică.

Atacurile sale îngrijorau în permanenţă banca ministerială. Avea pasiunea radicalelor de mahala presărate în discursuri alături cu netedele înjurături ţărăneşti; iar sub acest pitoresc conglomerat, ascundea uneori şi multă amabilitate de politician.

Horia Ţincoca îşi cunoştea oamenii — ştia că atît partizanii cît şi adversarii trebuie stăpîniţi prin violenţă, ca animalele circului sub şfichiul cravaşei şi sub dinţii furcii de fier.

Cînd ziarele anunţau vreo interpelare ori vreun discurs al lui Horia Ţincoca, tribunele Camerei se populau cu auditoriul cel mai compact şi divers, reprezentînd toate categoriile societăţii romîneşti. Ţărani dornici să vadă cum se încaieră boierii — căci pentru dînşii orice surtucar rămînea un boier; mahalagii amatori de discursuri care nu se deosebesc prea mult de controversele lor

de la circiumă; studenţi purtînd în tainiţele sufletului, alături de cel mai sincer idealism, visul unui viitor scaun de deputat; provinciali în treacăt prin capitală şi bucureşteni deprinşi să meargă la Cameră ca la Moşi, la Băneasa ori la hipodrom; public de toate vîrstele, de toate apucă- turile şi credinţele, toţi se îmbulzeau atunci buluc sus, în rafturile tribunelor, asudaţi şi nerăbdători să asiste la un nou scandal spectacular, pitoresc şi memorabil, să aibă ce povesti o lună. Horia Ţincoca îşi adula cu o mare plăcere spectatorii, le arunca de jos priviri de mulţumită fiindcă s-au prezentat în număr şi nu întîrzia să-i satisfacă întotdeauna peste aşteptările lor. Pentru dînşii se zbate, urlă, înjură, spumegă şi încleştează pumnii. Autor, regizor şi actor al unei permanente şi supersonore revolte împotriva oricui şi a neantului, el îşi răscumpăra onest fidelitatea clientelei. Nu-şi înşela publicul la cîntar. Mai zvîrlea şi un supliment gratuit pe deasupra.

Acum se simţea istovit.

De la un timp încoace, o neaşteptată încredere în el, în puterile lui, în oameni, în prieteni, în partizani, în ideile şi în propriile sale sentimente şi urlete, îl încătuşa într-o iremediabilă osteneală, ca perioada de incubaţie a unei boli ameninţătoare.

De doi ani de cînd se rupsese de partidul chemat la guvern, pentru a înfiinţa altul nou, mai radical, se împărţise între Cameră şi ţară. Luase harta de-a lungul şi de-a curmezişul, ca un adevărat voiajor comercial al sacrului idealism, sub cele mai diverse aspecte şi în cele mai contradictorii ipostaze.

Într-o zi, vorbea la Arad despre legitima aspiraţie a tuturor naţiilor de a se bucura de drepturi egale pe ace- laşi pămînt, a treia zi, în alt capăt de ţară, flutura un steag

naţionalist în faţa unei mulţimi de plugari, care, legaţi de glie, urăsc din instinct tot ce-i vremelenic: nisipurile ca şi lăcustele.

Zvîrlindu-şi violenţele cu accente profetice ca nişte grunji de pămînt, vestind o nouă orînduiire a lumii, mai bună şi mai dreaptă, într-un fel de harababură mereu schimbătoare, mereu amestecînd lirismul cu sudalma, Horia Ţincoca rămînea o veşnic nerezolvată problemă morală. Actor cu rară putere de autosugestie sau glas adevărat al poporului? Mistificator şi arivist, ori o mesianică apariţie cumulînd efluviile morale şi năzuinţele mulţimii? Înşelînd sau înşelat? Îmbătînd sau îmbătat de cuvinte? Sinteză a unei trecătoare dezorientări politice ori un semn al timpului?

Nimeni n-ar fi putut lămuri.

Nici Horia Ţincoca n-ar fi ştiut s-o spună, fiindcă nici el n-avea răgazul şi curajul să privească limpede în el.

După ce trecea în iureş printr-o mulţime năucită de atîtea strigăte, gesturi, ameninţări şi explozii, ajungea în camera de hotel cu o senzaţie de gol şi cădea într-o somnolenţă care-i aromea conştiinţa.

Pe urmă, se smulgea şi cobora la datoria sa; îl absor- bea vîltoarea altei zile. Aceeaşi spasmodică zvîrcolire, iarăşi, şi iarăşi, şi iarăşi.

De şase ani trăia într-o cameră de hotel, n-avea un ban agonisit, datorii puzderie; n-avea o carte pe masă, nu-şi hrănea ideologia haotică din nici o doctrină sistematizată de vreun cugetător politic, social ori economic; scotea totul din el cum din el îşi scoate păianjenul firul. Singura lectură de cinci ani era ziarul. Ziarele.

Cînd chelnerul aduse vraful de gazete şi cafeaua dublă cu dublă porţie de rom, Horia Ţincoca sări eroic din pat.

Făcu o serie de mişcări după prescripţiile doctorului Müller, întorcîndu-se la viaţa activă prin încordarea ritmică a gimnasticii suedeze. Îşi aprinsese pipa — năravrămas din anii studenţiei în Germania — şi începu să-şi soarbă cafeaua, aşezat pe marginea patului, parcurgînd ziar cu ziar. Începu cu ***Zorile***. Gazeta sa, unde figura ca director.

Era o lectură de întremare, tot aşa de necesară ca exerciţiile de gimnastică suedeză.

Savurînd violenţele de stil ale redactorilor, simţea o biciuială înteţindu-i curajul şi îndîrjirea. O imagine brutal colorată, un adjectiv izbind ca un bolovan sau o mitocănie cu haz îi strecurau brusc voluptatea reconfortantă a unui aperitiv puternic, cu efect fulgerător.

După ce îşi galvaniză astfel nervii, străbătu cu îngrijorare pagina politică a ***Globului***. Era ziarul cel mai răspîndit şi de doi ani ducea o campanie împotriva lui Horia Ţincoca. Nu strălucea în paginile acestea nici o imagine scăpărătoare, nici o idee viguros apărată, nu sărea în ochi nici un adjectiv surprinzător şi plastic. Cenuşiu şi monoton, înfăţişa însă o forţă rămasă de pe vremuri; acele fărîme de prestigiu ale unor legi chiar după ce au căzut în desuetudine.

Horia Ţincoca ura ***Globul***. Îl ura şi se temea de el. Ştia că hîrtia aceasta tipărită cu o cerneală ştearsă, cu o elocinţă mediocră dar cotidiană, sapă pe nesimţite convingeri tari şi le înlocuieşte treptat. Bună-credinţa mulţimilor era prada sigură a ziarului ***Globul*** — iar această bună-credinţă se afla exploatată cu un sistem şi cu o tenacitate, care depăşeau

puterea de răbdare a explozivului Horia Ţincoca.

Citi articolul cu care îl onora în acea zi. Fiecare rînd îi apărea sub ochi ca movilele de prundiş, aliniate pe marginea şoselelor. Cititorul n-avea decît să se oprească, să se aplece şi să ridice o piatră, ca s-o azvîrle în capul „agitatorului demagog". Una nu ucide. Dar o mie ucid.

În ultima vreme, simţise oarecare murmure şi semne de îndoială în mulţimile chemate la adunări, pentru a se lăsa cucerite de verbul focos şi de făgăduiala altei lumi cu adevărat mereu alta în fiecare zi, după loc şi împrejurări. Acesta era rodul campaniei de pînă acum.

Şi astăzi, ***Globul*** adăuga un fapt nou. Prin mijlocirea fratelui său, Vasile, Horia Ţincoca intrase în slujba capitalului străin.

Cu dovezi în afară de orice discuţie, se divulga participarea lui Vasile Ţincoca la întemeierea societăţii „Ţiţeiul Naţional". Iar acest „Ţiţei Naţional" nu însemna decît o înjghebare pusă la cale de unul dintre trusturile petrolifere străine, pentru a acapara terenurile ţăranilor naivi şi a le concesiona apoi exploatărilor anglo-olandeze.

Horia Ţincoca boţi gazeta ghemotoc şi o zvîrli proiectil în perete. Proiectilul printr-o minune de elasticitate îi reveni în cap.

Luptă cu el cum ar fi luptat cu o fiinţă vie, călcîndu-l în picioare şi ocărind, înjurînd, blestemînd, fulminînd. Se repezi la telefon. Ceru numărul lui Vasile. I se păru un veac pînă să primească răspunsul. Bătea cu degetele în masă şi înjura ungureşte domnişoara de la centrala telefonică a hotelului, romîneşte pe Vasile, nemţeşte pe englezii de la „Ţiţeiul Naţional", englezeşte pe nemţii de la „Steaua Romînă".

În sfîrşit, domnişoara se execută:

— Alo! Vasile?

— ....

— Da. Eu! Eu. Horia, frate-tău, mai bine nu ţi-aş mai fi fost frate! Am nevoie să te văd neapărat...

— ....

— Ce face? Nu eşti singur?

— ....

— Cum-cum? Nu poţi veni? Măgarule! Nu poţi veni cînd te chem eu? Lasă muierea şi vino imdiat! Înţelegi? Imediat!... Nu admit niti o întîrziere...

— ....

— Ce? Te reţine o femeie?... Pune-o la telefon să-i arăt eu; să-i treacă pofta de reţinut... Cum? Peste o oră? Te tocmeşti cu mine, idiotule? Imediat!... Aşa da... Bine!... Te-aştept. Nici un minut!...

Cît timp urlase la telefon, auzise prin pîlnia neagră chicotele subţiri ale femeii, în vreme ce răspunsurile lene- voase ale lui Vasile îl făceau să spumege.

Agăţă receptorul şi acum înjurăturile celelalte în feluritele sale idiome de poliglot le cunoscuseră numai pereţii, dacă într-adevăr zidurile au urechi precum se spune.

Aşteptînd, Horia Ţincoca se îmbrăcă fără să stea o clipă locului. Îşi încheia pantalonii din mers; privea pe fereastră mişuneala de dimineaţă a trecătorilor pe Calea Victoriei, se întorcea să-şi încalţe un pantof şi înnoda şireturile ridicînd piciorul pe marginea geamului. Bombănea înjurîndu-şi şireturile şi fratele, cînd într-o limbă, cînd în alta.

Invidia fericiţii muritori fără rude, fără fraţi; oamenii care răspund numai ei singuri, numai pentru faptele lor.

Acest Vasile îi părea un parazit oribil al sărmanului său idealism.

El ducea o existenţă de nomad, cu nimic deosebită de a studentului nomad prin diferite ţări şi centre universi- tare de acum douăzeci şi cinci de ani. Primejdiile îl pîndeau din toate părţile, ca tot atîtea guri negre de abis, gata să-l înghită. Îl urmăreau duşmanii; i se întindeau curse; îşi sugrumase toate voluptăţile vieţii trecute acum la jumătate; înlăturase orice ispită primejdioasă; iar prietenii îl trădaseră şi el se zbătea între creditori de o parte şi între vrăjmaşii politici de alta.

Iar alături de dînsul, ca o ciupercă trăind în umbra stejarilor bîntuiţi de furtună, acest frate gusta din plin viaţa, schimba femeile, automobilele şi locurile de petrecere, plimbările în străinătate şi plajele băilor de mare, de cîte ori îi izbutea o nouă afacere.

Singurul capital al lui Vasile Ţincoca era calitatea de frate al celui mai neînfricat şi mai popular orator din opoziţie.

Prezenţa lui în orice afacere punea întreprinderea la adăpost de campaniile prin parlament ori prin presa prietenă vehementului rebel. El reprezenta garanţia tăcerii şi ca atare ciupea cîte ceva din toate afacerile suspecte.

Bine-făcut, fără nimic deosebit în figură şi în inteligenţă, cap de viezure atent la tot ce se petrece în jurul său şi ciulindu-şi urechile la toate zvonurile, Vasile Ţincoca reprezintă cel mai izbitor contrast cu fratele de aceeaşi mamă şi sînge. Îşi apăra şiretenia privirii sub o pereche de ochelari cu rama de baga, se strecura unsuros oriunde presimţea perspectivele unui „ciubuc”, se oferea să potolească urile şi mîniile lui Horia, îi înghiţea cu seninătatea cea mai desăvîrşită izbucnirile, primea resemnat calificativele

cele mai puţin măgulitoare — pur- tîndu-i în acelaşi timp o fidelitate nezdruncinată.

Credea în steaua lui Horia.

Iar pînă la praznicul cel mare al puterii, Vasile Ţincoca se mulţumea să ciugulească astfel, pe ici-colo, fărîmiturile căzute de la masa unde norocoşii înfulecau hălci ceva mai copioase.

Cînd intră în cameră şi văzu ziarele motolite, scrumul din pipă scuturat pe marginea mescioarei de toaletă şi chipul convulsionat al lui frate-său, Vasile înţelese ce-l aşteaptă şi surîse cu bonomie, gata să-şi primească precît mai calm cu putinţă doza de învinuiri, de blesteme şi ameninţări. Acesta era tributul său cotidian.

— Bună dimineaţa, Horia!... rosti cu o blîndeţe mieroasă.

Horia veni spre dînsul, cu pipa întinsă ca o ţeavă de revolver.

Se înroşise. Vinele gîtului se umflaseră vinete şi groase ca tot atîtea frînghii care-i ţineau capul pe umeri, primejduit altfel să se desprindă şi să sară în ţăndări sub explozia violenţei.

— Ascultă, Vasile! urlă. Ajunge! Opreşte! Nu-ţi fă de cap!... Ţi-ai dat mîna cu duşmanii mei?.... Vrei să mă pierzi şi să mă compromiţi definitiv cu porcăriile tale? Frate îmi eşti tu?... Cine te-a tocmit să mă ne-noroceşti?

În dezlănţuirea mîniei, Horia slobozea întrebările una după alta, ca vagoanele deraiate care se încalecă tros- nind din încheieturi.

— Eu? se miră calm Vasile.

— Dar cine? gemu Horia. Din fericire, n-am decît un frate. Ajunge unul. Ajunge, Vasile. Unul ca tine ajunge ca să mă distrugă!

— Eu, să te distrug?

— Da! Tu! Tu!... Poţi să faci afaceri, escrocherii, crime, fă ce vrei, dacă am un frate escroc, bandit şi criminal; fă-le toate pe socoteala ta! Cîte vrei, cum vrei; te priveşte! Dar nu-mi angaja numele meu, Vasile! Nu mă da pe mîna bandiţilor!...

— Dragă Horia...

— Nici un dragă Horia! Fără dragă... Te ştiu ce speţă odioasă de şnapan eşti. Există vreun minister, există vreo autoritate, există vreo ticăloşie unde să nu-ţi bagi nasul, ca să smulgi o aprobare fiindcă numele tău e şi-al meu? Răspunde!

— Nu-i adevărat, Horia! Nu-i chiar aşa. Exagerezi...

— Nu-i chiar aşa? răcni Horia Ţincoca. Exagerez?... Nu-i adevărat că nu trece zi să nu te afli în anticamera unui imbecil cu portofoliu de ministru? Nu-i adevărat că lucrezi chiar cu adversarii mei? Nu-i adevărat că „Ţiţeiul Naţional" e cea mai vastă pungăşie a timpului şi cea mai criminală capcană pentru ţăranii? Nu?

— „Ţiţeiul Naţional" e o pungăşie? zîmbi cu milă şi cu siguranţă Vasile. E o capcană pentru ţărani? Te-ai întrecut cu gluma, dragă Horia, sau şi-a bătut cineva joc de tine...

— Mai sînt şi prost acum? Cum îndrăzneşti?...

— Te rog îngăduie-mi să-ţi explic, Horia...

— Ce să explici? Ce poate explica un tîmpit ca tine?

— Rostul societăţii, dragă Horia...

— Rostul societăţii? Ha-ha! Rostul societăţii! hohoti teatral Horia. Priviţi cine-mi explică mie rostul societăţii!... Puiule, nu m-am ramolit încă, nu-s idiot să-ţi înghit toate balivernele!...

— Horia, te rog, ascultă-mă şi pe urmă vei răcni cît te-or ţine bojocii... Aci nu eşti la Cameră! Ascultă şi ce-ţi spune altul...

— Poftim! răspunse Horia cu un calm teribil, încruci- şîndu-şi braţele ca Chateaubriand pe ţărmul oceanului zvîrcolit de uragan. Poftim! Debitează-ţi palavrele...

— Să vezi...

Şi Vasile Ţincoca începu cu sistemă, o minuţioasă expunere, potrivindu-şi ochelarii, scoţînd stiloul din buzunar şi însemnînd punctele pe dosul unui plic.

Se aşezase pe scaun.

Horia rămăsese în picioare, privindu-l cu scîrbă, în creştet.

— Să vezi, dragă Horia, şi pe urmă să zbieri... Ţăranii proprietari de terenuri petrolifere, de obicei nu cunosc valoarea lor reală. Nu-i înveţi nici tu aceasta, nici alţii ca tine... Nici nu vă interesaţi de aşa ceva. Mergeţi să le cereţi voturile. Îi scoateţi din minţi!... Pe urma voastră vin apoi samsarii buni de gură şi le smulg concesionările pe nimic. Aş putea să-ţi citez sute de cazuri şi tu le poţi verifica oricînd. Ţi-ar putea servi şi ca obiect de interpelare în Cameră. (Horia se plimba cu mîinile încrucişate pe piept, înghiţindu-şi întreruperile gata să explodeze din buzele încleştate.) Şi tocmai pentru a înlătura această stare de lucruri s-a constituit societatea „Ţiţeiul Naţional”. Ea va lua ca asociaţi pe ţăranii proprietari, considerînd aportul lor de circa 30 la sută din capitalul exploatării. Societatea riscă totul în caz de instalare a unei sonde — şi trebuie să ştii că o sondă poate să coste astăzi pînă la şase milioane de lei... Dacă dă de ţiţei, bine, au cîştigat şi ţăranii! Dacă nu, banii societăţii s-au dus pe apa sîm- betii. Ei ce-au riscat? Tot riscul e al societăţii. Ea pierde banii...

— Ce bani? De unde bani? Aci e tot banditismul!

— Banii nu importă de unde vin! Destul că există şi
că sînt în măsură să poată pune în valoare terenuri nelimitate.

— Nu importă de unde vin, mugi Horia. Nu importă dacă sînt banii lui Iuda, banii vînzării?... Te-ai făcut unealta străinilor, ticălosule, banditule, piratule, escrocule, şnapanule, mizerabile!

— Nu-i adevărat, Horia. E o societate ca oricare alta. Că sînt şi bani străini, recunosc. Dar de capital străin avem nevoie, fiindcă atunci cînd începe capitalul în mîna unui romîn, fuge repede cu el la Paris să-l cheltuiască. Am izbutit aşa să asigurăm, fără să prindă nimeni de veste, o suprafaţă respectabilă aproape de Piscul Voievodesei. În loc să-i jefuiască pe micii proprietari un Iordan Hagi- Iordan, societatea îi va face părtaşi la beneficii. Aceasta e crima în care sînt implicat... Orice-ai auzi altceva nu-i adevărat!...

— Nu-i adevărat! răcni Horia păşind prin cameră şi izbind cu talpa în uşă, în picioarele patului, în radiatorul caloriferului, care scoase un slab geamăt metalic. Nu-i adevărat, hai? Bine, mă imbecilule, îndrăzneşti să-mi spui mie că nu-i adevărat? Ce, sînt chior, tîmpit, ramolit, orb, surd, mut, surdo-mut? Cine nu ştie că sînteţi proxeneţii societăţilor străine petrolifere? Cine nu ştie că faceţi pe misiţii acestor asociaţii de bandiţi în stil mare, aşteptînd să vă dea mînă liberă legea tîmpitului de Demetrian?... Numai că vă înşelaţi, puilor! Legea lui Demetrian n-are să treacă!... Nici nu va îndrăzni s-o aducă în discuţia Camerei, fiindcă am aci ac de cojocul lui...

Vorbind, trase sertarul măsuţei de noapte şi scoase o broşură cu scoarţele galbene.

O bătu cu palma de cîteva ori:

— Cu aceasta am să-i astup gura! Am să-i pun o sondă să curgă sînge, nu ţiţei...

Vasile Ţincoca îşi potrivi ochelarii şi se sculă de pe scaun.

Merse pînă la măsuţa de noapte, privi coperta bro- şurii şi se întoarse cu un surîs mirat, reluîndu-şi locul.

— Va să zică aşa crezi tu că ai să lucrezi, Horia, frate?... Uite, am aci perechea broşurii tale!...

Din buzunar scoase o broşură identică, dar cu scoar-
ţele verzi. O bătu şi el cu palma, presîndu-i urmele îndoiturilor.

— Exact acelaşi lucru are să i se întîmple lui De- metrian şi în cazul cînd ar încerca să temporizeze adu-cerea legii în discuţia Camerii sau dacă vrea să opună rezistenţă guvernului, cum se pare că i s-a năzărit în ultimele zile... Exact, Horia!... Deşi acum n-o mai cred. L-am văzut aseară la „Chateaubriand” cu Gică Elefte-rescu, Răducanu şi cu Vartino. După mutra lui de aseară, îmi pare că s-au grăbit alţii, adică dînşii, să-i ia piuitul... Are să tacă, are să-şi însuşească legea, are s-o apere cum te văd şi cum mă vezi, Horia!...

Horia Ţincoca făcu un salt brusc de opinie, întocmai după tactica sa din Cameră.

— Ha-ha! Aşadar la aceasta au ajuns dumnealor? Nu mai există nimic sfint; familie, nevastă, pudoare, discreţie?... La această murdărie sînt în stare să recurgă?... Frumoase moravuri ne aduc o dată cu capitalul dum- nealor străin!... Nu mai sînt alte mijloace de luptă?... Recunosc că Demetrian e un fătălău, fără cele ce i-ar tre-

bui ca să-şi ţină nevasta lîngă el. Recunosc că e un fătălău şi în politică. Un motoflete dus de nas şi-un caraghios. O paiaţă în mîinile altora... Le recunosc! Dar să folosiţi această porcărie?... Uite cu cine te-ai înhăitat!...

Spunînd, Horia Ţincoca smuci broşura de sub palma lui frate-său şi i-o zvîrli scîrbit în obraz.

— Să-ţi fie ruşine! Să vă fie ruşine! Şarlatani ordi- nari!

Vasile se plecă să culeagă de pe jos broşura cu scoar-ţele galbene, o împături şi o puse tacticos în buzunar, alături de cealaltă cu scoarţele verzi.

Zîmbi fără răutate:

— Bine, Horia!... Mie să-mi fie ruşine. Dar cu cinci minute înainte nu mi-ai scos tu broşura aceasta ca să-mi arăţi cu ce fel de armă ai să-l paralizezi pe Demetrian? Exact aceeaşi broşură şi exact acelaşi conţinut, în afară de o mică variantă la o anumită pagină. Ţie nu-ţi era ruşine?... Eşti puţin-puţin cam inconsecvent, ca de altfel în tot ce faci tu, Horia, mai ales de la o vreme încoace!...

O clipă, Horia Ţincoca rămase dezorientat de propria sa piruetă.

Dar numai o clipă.

Izbucni:

— Ce fac eu mă priveşte pe mine! N-ai să-mi dai tu lecţii! Ştiu eu ce fac... Nici n-am nevoie de aşa ceva. Am vrut să-ţi arăt numai ce-ar putea să i se întîmple lui Demetrian, dacă ar da peste un altfel de om. Eu însă n-am nevoie de aşa ceva!... Îi fac ferfeniţă legea şi fără porcăriile acestea!... Legea lui, şi o dată cu legea ferfe-niţă, vă fac ferfeniţă şi pe voi, pe toţi şnapanii puşi în slujba capitalului vagabond... Crezi că mai pot îngădui? Că mai pot tăcea?... Aici te înşeli, băiete! Întîi la

capul „Ţiţeiului Naţional” am să lovesc, aşa cum ştiu eu, la mir!

— N-ai s-o faci aceasta, Horia! îl întrerupse scurt şi cu siguranţă Vasile.

— Ce-eee?

— Repet! N-ai s-o faci...

— Eu n-am s-o fac? N-am s-o fac de dragul mutrei tale? Eu, Horia Ţincoca, am să devin complice prin tăcere cu proxenenţii capitalului străin? Eu, Horia Ţincoca? Glumeşti, Vasile! Te-ai tîmpit, puiule!

— Nu glumesc de loc! Te asigur că n-ai s-o faci!

— Şi de ce, puiule? întrebă Horia, crăcănîndu-se şi privindu-l cu ochii micşoraţi. Fiindcă mă împiedici tu?

— Da!

— Tu, parazitul existenţei mele? Haha! Asta-i nostim! Tu, care foieşti ca un vierme în umbra mea? Dă-mi voie să rîd...

Horia Ţincoca hohoti într-adevăr, dîndu-şi drumul pe marginea patului şi ţinîndu-se cu mîinile de burtă.

— Uite cine o să mă oprească? Ha-ha! Viermele! Ciuperca! Ha-ha! Parazitul, otreapa, şnapanul!...

Atunci se întîmplă un fenomen neaşteptat. Avu loc o revoltă a sclavului.

Vasile Ţincoca se ridică de pe scaun şi izbucni el, cel tăcut, cel calm şi mieros; izbucni el cu vorbele lui frate- său, într-o dezlănţuire tumultuoasă de indignare:

— Eu parazitul tău, Horia... Da?... Într-adevăr! Eu sînt pirat, şnapan, otreapă. Eu n-am idealismul tău, eu nu spu-meg de iubire pentru cei umili, eu nu sînt revoltatul de-a cărui gură se ascund toţi în gaură de şarpe, eu nu-s arhanghelul unei dreptăţi viitoare... eu nu sînt dezinteresatul, apărătorul, spada, protectorul celor mulţi şi umili. Desigur! Eu

sînt numai banditul, şnapanul, piratul! Aşa este? Şi îndrăzneşti să mi-o spui tu? Fiindcă te rabd de ani de zile, crezi că ai dreptul să mi-o spui tu?... Bun, frate Horia! Să ne facem atunci puţin socotelile... Eşti cinstit? Eşti curat? Dar de ce mănînci bani murdari, tu curatule, tu feciorelnicule, tu dezinteresatule?... De ce te hrăneşti din banii pirateriilor mele? Dacă ştiai de unde scot banii, de ce mi i-ai cerut de atîtea şi de-atîtea ori? De ce nu te-a lovit scîrba mai demult? De ce nu te-ai revoltat? „Mlaştina existenţei mele?...” Dar tu, nufăr imaculat, de unde-ţi sugi hrana?... Vasile-i bandit; dar banii banditului sînt buni pentru a plăti hîrtia, cînd nu mai ai hîrtie la ***Zorile*** tale de toate culorile cameleonului, la fiecare 24 ore; banii lui sînt buni ca să achite datoriile imaculatului frate Horia... Erau buni, hai? Şi cînd străbaţi ţara ca să năuceşti oamenii cu toate lătrăturile tale, cu al cui automobil o faci? De ce nu te-ai întrebat cu ce bani plăteşte banditul cauciucurile, benzina, şoferul? Cît costă fiecare săptămînă de idealism? Nu face două parale mutra mea? Dar onestitatea ta e de aur, rogu-te? Tinichea revoluţionară!... Eu sînt pirat? Da! Eu sînt mişel? Bine! Eu jefuiesc? Perfect! Dar să ştii una şi bună... Banditul de Vasile nu mai dă bani. Să-ţi dea „revoluţia naţiona-listă”, ori naiba mai ştie care, după eticheta cameleonică de mîine!

Vasile Ţincoca tăcu.

Gîfîia. Broboanele de sudoare îi şiroiau pe obraz. Răcnise şi el bîlbîindu-se, cu gesturi precipitate, cum nu-i stătea în fire să răcnească, să se revolte şi să amenințe. Îşi răcorise o veche răfuială care-i stătea pe suflet. Acum ostenise. Se lăsă pe un scaun, ştergîndu-şi broboanele de sudoare. Mînia căzuse odată, ca un foc de paie stins.

Horia Ţincoca rămăsese pietrificat de această dezlănţuire atît de neaşteptată.

Îl ascultase cu dezarmarea impulsivilor cînd se ciocnesc cu o violenţă mai bolovănoasă decît a lor.

Nu-i venea să creadă urechilor şi totuşi Vasile nu ros-tise nici un neadevăr. Îşi aminti că nota la hotel e ne- plătită de două luni; că ieri un chelner i-a răspuns nepoliticos, cînd s-a răstit la dînsul fiindcă serveşte prea încet; îşi aminti că astăzi este ultima amînare pe care i-a mai acordat-o tipografia ***Zorilor*** şi că redactorii n-au primit leafa de o lună jumătate... Toate acestea de obicei rămîn în grija lui Vasile, cînd se aglomerează şi cînd Vasile mai răzbeşte cu una din banditeştile sale afaceri.

Într-o străfulgerare a cugetului, judecă realitatea altfel de cum o vedea în torpoarea conştiinţei de cîţiva ani încoace.

Cu o dragoste şi cu o admiraţie neclintită, acest frate bandit îi punea totul la îndemînă, îl întreţinea aproape, îi hrănea revolta sa permanentă — şi sinceră fără îndoială — dar alimentată cu banii lui Vasile. Îşi dădu seama că a fost nedrept şi aspru, nu numai acuma, ci de ani şi de ani.

Spuse cu o mai blîndă şi mîhnită imputare:

— Aşa, Vasile... Eu sînt, deci, cel mai netrebnic dintre netrebnicii de pe lume? Va să zică toată zbaterea şi mucenicia mea de fiecare zi e o comedie prost jucată, al cărei impresar eşti tu?... Dezinteresarea mea politică e o farsă? Revolta mea e numai o melodramă pentru tribunele Camerei şi publicul întrunirilor? Acestea sînt şi aşa sînt? Hai, Vasile? De ,ce taci?... Spurcă-mi şi tu ce-a mairă-mas bun în mine, cu balele calomniei. Du-te şi scrie la ***Globul!*** Du-te şi scrie la ***Patriotul***, gazeta de şantaj a ban-

ditului de Hartular Hristodorescu! Du-te, că atîta aş- teaptă, să mă aibă la mînă şi să mă strîngă de gît! Du-te şi dă-i material şi inspiraţie lui Vladim, banditul cel tînăr, care se ridică acum şi mă paşte la Cameră de cîte ori vorbesc, să-mi taie efectele şi să-mi mănînce el coliva! Du-te, că atîta aşteaptă duşmanii mei, care nu-mi iartă nici calicia, nici trecutul de luptă, nici dezinteresarea mea de dobitoc incurabil, exploatată de alţii! Hai, du-te! Dă-le lor material dacă ţi se parte că n-au destul... Pune-le piatra în mînă să mă lovească în frunte! Vorbeşte... De ce taci? Dacă tu, frate, care cunoşti adevărata mea situaţie, găseşti că merit toate calomniile, atunci de ce să mă mir şi să mă indignez de ticăloşia celor de la ***Globul*** ori de la ***Patriotul?*** Redacţia ***Zorilor*** neplătită de o lună jumătate, tipografia mi-a dat termen ultim pentru astăzi, nota de la hotel mi-o trimit mizerabilii de două ori pe săptămînă...

Horia Ţincoca îşi cuprinse capul în palme, rezemîndu-şi coatele de marginea măsuţei de marmură. Simţea într-ade- văr un mare deşert în jurul său şi o nemărginită îndoială de sine.

Vasile îl privi cu înduioşare.

Mînia îi trecuse de mult. Din nou era acelaşi cîine credincios ca întotdeauna.

— Cum, Horia? Se poate? N-ai achitat încă nota la hotel?

— Nu... Două luni întîrziere.

— Cît este?

— 16.500...

Şi Horia Ţincoca luă nota de pe masă, întinzîndu-i-o şi privind-o cu dezgust şi cu amărăciune, ca pe-o stupidă născocire a regimului capitalist ce era.

Vasile scoase portbiletul şi numără repede douăzeci de bucăţi de cîte o mie.

— Înţelegi, Horia? Hotelul nu trebuieşte lăsat niciodată în întîrziere. E o chestie de prestigiu! Doar nu mai eşti student!... Şi la tipografie, cam cît e datoria?

— Mult...

— Cît?

— Mult de tot. Ce să-ţi mai spun?...

— Ei cît? Asta e acum!... Dacă n-ai să-mi spui mie, cui ai să-i spui?

— Vreo sută cincizeci, poate mai mult... Cred două sute...

— Cam mult! mărturisi gînditor, Vasile. Mult, dar trebuieşte plătit...

— Da! Aceasta s-ar cuveni achitată numaidecît! întări Horia Ţincoca. Ce mai tura-vura? Mai mult decît oricînd avem nevoie de ***Zorile***... Ştii şi tu! Mă pot aştepta din zi în zi la altele mai grave din partea ***Globului*** ori a ***Patriotului***, sta-le-ar patriotismul în gît! Aşa îi mai ţin din scurt. Mai au o frică. Cînd mă vor vedea fără nici o gardă la spate, atunci au să se năpustească asupra mea ca fiarele... ca nişte bestii ce sînt...

Horia Ţincoca îşi privi pipa deşartă clătinînd din cap cu obidă.

Părea că şi vede, chiar din acea clipă, cum această pipă de lemn cu capătul de os îi va rămîne singura armă de apărare cînd se vor năpusti fiarele, bestiile pretins pa-triote, sta-le-ar patriotismul în gît!

Vasile tăcea şi el. În minte rostogolea cifre, combinaţii, încasări; îşi plăsmuia ipoteze optimiste asupra datornicilor vechi, pe care ar putea să-i execute. Trase un plic de pe masă şi însemnă repede cîteva cifre, le totaliză, le suprimă, mîzgîlind cu cerneală deasupra.

După un timp, hotărî:

— Vei avea pînă la prînz o sută de mii. Pînă mîine la douăsprezece, altă sută de mii. Achiţi

tipografia pînă la centimă. Voi trece eu şi la oficiul de hîrtie. Te asigur pe-o lună.

— Dar redacţia? întrebă timid, Horia Ţincoca.

— Ce redacţie?

— Băieţii! Bieţii redactori n-au primit un gologan dinainte de Paşti...

— Să aştepte. Le explici situaţia. E nevoie de sacrificii...

— Dar nu vor să mai aştepte. Adică nu pot să mai aştepte...

— Ei şi?

— Au să plece... Mă lasă tocmai în momentul cînd vom avea mai multă nevoie de condeie ascuţite, să riposteze nemernicilor de la ***Globul*** şi de la ***Patriotul*** banditului de Hartular Hristodorescu. Sînt oameni şi ei. Nu se pot hrăni cu aer...

— În fine... încuviinţă mai puţin convins Vasile Ţincoca. Îţi dau opt mii de lei ca să-i domoleşti deocamdată... Vor mînca la un birt mai prost: fac doar democraţie şi patriotism! Pe urmă, în cîteva zile, le plătim restul şi sîntem la zi.

— Eşti sigur?...

— Evident! Eu ştiu întotdeauna ce spun. Nu plutesc în nori... Cu atît mai mult, cu cît poate va fi nevoie de aceste condeie subţiri — cum le apreţuieşti tu — ca să ducă o campanie pentru „Ţiţeiul Naţional”. Atunci se schimbă chestia... Scapă gazeta de grijă pentru o bucată de timp.

Vasile Ţincoca îşi scoase din nou portbiletul. Îl scutură pînă la fund. Erau opt mii. Le trecu lui Horia.

Mai căută în buzunarul vestei. Mai descoperi cîteva hîr- tii de cinci sute: unele împăturite, altele mototolite.

Le trecu şi pe acestea neînfricatului său frate.

— Avem nevoie de băieţi!... recunoscu, ceva mai convins decît adineauri. E bun la ceva şi idealismul lor. Atunci aşa rămîne, dragă Horia! La prînz ai o sută pentru tipografie, mîine cealaltă sută de mii. Hîrtia las-o pe seama mea. Unde luăm masa? „Enescu”? „Modern”? sau undeva, la Şosea, la aer?

— Unde zici tu, dragă Vasile! îi lăsă drept de alegere Horia, cu o docilitate pe cît de neobişnuită, pe atît de jalnică. Unde zici tu, dragă Vasile...

— Atunci, „Modern”. Mi-e mai în drum...

Vasile se pregăti de plecare. Văzu încă un exemplar din broşura cu scoarţa galbenă pe măsuţa de noapte, răsărită cine ştie cum din sertare în focul discuţiei lor. Îşi aminti cu indiferenţă, ca o concluzie de neînlăturat:

— Aşadar, aveai şi tu broşura? Înţelege atunci că Demetrian nu scapă de scandal nici într-un caz, nici în celălalt... Vine cu legea? Se repede haita lui Iordan Hagi- Iordan şi ceilalţi! Nu vine? Se reped ăştilalţi... Aceasta cred eu că se numeşte în politică dilema lui Mîrzescu!... În orice caz, tu deocamdată n-ai pentru ce te amesteca unde nu-ţi fierbe oala. Nu-i aşa, dragă Horia?... La revedere!

Vasile îi întinse o mînă caldă, împăcată, devotată; ieşi gonit de acest devotament să gonească după bani.

Horia Ţincoca rămase singur, doborît, cu o mînă spîn- zurată pe marginea scaunului, atîrnînd moale, mîhnit de moarte... Politica îi păru o odioasă prostituată, pe care cînd el o întreţine, cînd ea îl întreţinea. Începu să-şi pună gulerul, maşinal, cu gîndurile aiurea. Senzaţia de gol şi de zădărnicie îi plescăia fiecare mişcare, înceată, silnică, istovită, lipsită de resort.

Era departe cu totul de amăgirile tinereşti, din camera lui de student sărac, la Berlin, la

Paris, la Londra, cînd se pregătea cu înfrigurare să plece la întrunirile unde cuvîntau marii vestitori ai timpurilor ce va să vină. Acum, tîrît de vîltoare, n-avea drept la nici un fel de popas, la nici o intransigenţă, la nici un examen de conştiinţă. Toate erau departe...

Cu un suprem dispreţ pentru ***Globul*** şi ca o răzbunare din fiecare dimineaţă, luă ghemul gazetei mototolite de jos s-o întrebuinţeze la W.C.

— Asta fac eu cu gazeta lor! Cînd ***Globul***, cînd ***Patriotul!*** spuse, trăgînd zăvorul la uşă...

Mai tîrziu, coborînd treptele de marmură ale hotelu- lui, îşi aminti că are asupra sa banii pentru achitarea notei. Fu cuprins de bucuria studenţească de odinioară la gîndul acestei eliberări, măcar pentru o bucată de vreme.

Îşi sumeţi pieptul şi trecu la birou, zvîrlind hîrtiile infamei născociri capitaliste, una cîte una, pînă cînd casierul ridică mîna:

— Ajunge, domnule deputat! Aţi dat două mai mult.

Horia Ţincoca le strînse în pumn şi le băgă în buzu-narul pantalonilor cu o totală desconsideraţie.

— V-au căutat nişte ţărani de la Piscul Voievodesei, adică de la comuna de-alături! vesti portarul, salutînd cu şapca galonată. Spuneau că pentru o chestie cu societatea „Ţiţeiul Naţional”; vor să vă ceară sfat şi ajutor...

Horia Ţincoca nu dădu vreun semn c-a auzit.

Erau, toţi ţăranii aceştia, din Piscul Voievodesei, de alături de Piscul Voievodesei, de oriunde — erau acum atît de departe de el, atît de departe!

În stradă, un vînzător de ziare răcnea cît îl ţinea gura:

— Ediţia ***spiciala! Spiciala*** cu dimisia domnului ministru Demetru Demetrian... ***Spiciala*** cu dimisia ministrului Demetrian!...

C a p i t o l u l I X

Trăim doar in locul şi în vremea schimbărilor.

După ce-au trecut graniţa, bătrîna Ruxanda Duhu, mama lui Zaharia, fostul căutător de comori, n-a mai putut răbda ochelarii fumurii.

Îi ridica mereu pe frunte şi mereu îi cobora pe nasul îngust şi osos, ca să poată privi, pe dedesubtul lor, cîm- purile de-acasă; pe deasupra lor, cerul de mătase palidă.

Cu o zi şi o noapte în urmă, simplonul străbătuse Italia.

Acolo cerul era de un albastru mai adînc şi mai pur, pămîntul din ţinuturile Milanului şi Veneţiei lucrat ca o nesfirşită grădină, cu şanţuri şi irigaţii, cu opusturi şi stropitori; cu pomi plantaţi pe muchia haturilor şi de la un pom la altul cu viţă agăţată în cîrcei, dogorindu-şi la soare ugerii strugurilor doldora. Acestea toate au minunat-o afară din cale pe Ruxanda Duhu, bătrînă cu patima chiverniselei din fire, cu lăcomia de pămînt crescută în ea din tinereţe şi temeinicită în puterea vîrstei lîngă un om ca răposatul Antohie Duhu, răzeşul cel aprig şi cîrciobar, veşnic purtînd la şold taşca de tinichea a cărţilor de judecată.

I-a plăcut şi a înţeles înverşunarea muncitorilor de pămînt din acele părţi, să nu

piardă nici o palmă de ogor, scurmîndu-l, stropindu-l, îngrăşîndu-l şi storcînd toată vlaga din el. A luat aminte la o învăţătură prea tîrzie şi a deplîns plugăria din bătrîni, a răzeşilor şi a pălmaşi- lor din Piscul Voievodesei, a fostului stăpîn ruinat Boldur Iloveanu şi a înstăriţilor mai proaspeţi şi ceva mai iscu- siţi în treburile cîmpului, ca foştii vechili Ilie Sacară şi fecioru-său Nicachi. A priceput că numai Enache Ilovea-nu, bătrînul, căruia toţi îi spuneau „nebunul", încercase să aducă din cele străine ţări, nu numai seminţuri în saci, ci şi o sămînţă de învăţătură, pe atunci nouă, întru ale pămîntului. Şi multe altele le-a priceput ea, măcar că acum nu-i mai erau pildurile de nici un folos.

Dar îndată ce a trecut hotarul, au dezmierdat-o mai cald la inimă ogoarele sălbatice şi urîte, chiar aşa cum se aflau ele, cu porumburi scăpate în buruiană şi cu pecinginea cuscutei mîncînd din trifoiuri.

Mai slabă era sîneala cerului, însă o recunoştea.

Cu neastîmpăr întreba de numele ţinuturilor şi ale satelor. Voia să afle din ce seminţie de oameni sînt secerătorii cu pălăriile mari de pai împletit, femeile cu fustele tărcate. Zaharia răspundea pe cît îi îngăduiau ştiinţele sale, pomenind despre şvabii, saşii şi ungurii cuprinşi într-o singură graniţă.

— Ne-am înmulţit, dară ne-am amestecat neamurile... vorbi bătrîna, uitîndu-se la satele cu acoperişuri de ţiglă roşie şi la bisericile cu turle subţiri.

Zaharia Duhu îşi încreţi obrazul spînatic într-un zîmbet blajin.

— Ai puţintică răbdare, mamă!... Ai să vezi că s-au amestecat seminţiile, porturile şi limbile încă mai mult, la noi acasă, în

Voievodeasa... Greu ai să-ţi cunoşti satul acuma, cînd ai să-l vezi cu ochii...

Bătrîna se ghemui în ungherul ei şi rămase pe gînduri, cu buzele strînse.

Într-adevăr, toate s-au petrecut în anii cînd Dumnezeu îi luase vederea.

Iscoditoare şi ageră la minte, chiar aşa fără ochi, nu-i scăpase nimic din schimbările grăbite ale locurilor, ale oamenilor şi năravurilor. Le prindea dintr-o vorbă de ici, dintr-un sunet nou de dincolo; un zbîrnîit de camion, un chiot de sirenă, un gîfîit de maşini.

Din toate alcătuise pe urmă o lume a ei, închipuită numai după auz, după pipăit şi miros.

Acum doctorii de la Paris i-au luat perdeaua de pe ochi. Cu nelinişte aşteaptă să-şi vadă satul aşa cum arată el îndeaievea. Se amesteca astfel o bucurie şi o teamă, în nerăbdarea zugrăvită pe chip şi străbătînd în fiecare întrebare.

Din celălalt ungher al compartimentului, Zaharia Duhu căuta să-i ghicească gîndurile, privind-o cu bărbia în pumn.

Comoara dezgropată de inginerul Dinu Grinţescu la Piscul Voievodesei plătise măcar o minune bună. Fără dînsa, oarbă ar fi rămas bătrîna în întunericul veşnic, bîjbîindu-şi paşii pînă în ceasul morţii. Păcura cea neagră însă răscumpărase lumina soarelui pentru doi ochi ageri şi neogoiţi, care nu se mai săturau de priveliştile din nou înviate din beznă.

Astfel, Zaharia Duhu se întorcea de pe tărîmuri străine mai împăcat cu îndestulări prea multe şi apăsătoare, pe care nu el le-a căutat şi care îi veniseră în afară de rîv- nirile sale.

Cercetase muzee, cu vechea lui patimă apreciată cîndva de profesorul Alexandru Opriş. Asemuise odoarele de sub cristalul

vitrinelor cu altele, numai de dînsul ştiute; aşa cum le-a văzut şi le-a pipăit el cu degetele grunzuroase de ţărînă într-o noapte cu lună verzuie şi rece, cînd visul căutătorului de comori în aceeaşi clipită s-a împlinit şi s-a năruit.

La plecare dăduse pentru a doua oară de urma lui Boldur Iloveanu ca să-şi ia rămas bun. Îl aflase strămutat într-o încăpere mai omenoasă; gingiile erau căptuşite cu dinţi străini care-i făceau rîsul mai puţin urît. Fostul stă- pîn al Voievodesei căpătase drept încă la doi-trei ani de viaţă, stearpă fără îndoială şi mai deşartă ca moartea, dar fără sfîrîit de primus pe un capac de scîndură nege-luită şi fără bucata de carne sfîrcoasă mozolită în gingii de ştirb.

Domnul Meyer fusese om de ispravă. Se ţinuse de legă- mînt şi nu trădase viclenia generoasă a bizarului client valah. De ispravă au fost şi medicii sanatoriului; stu- denta săracă intrată în slujbă de infirmieră şi de tălmace; Abeles, feciorul lui Leiba Ţudic, care în aşteptarea lumii sale viitoare, hărţuit de mizeria lumii neîndurate de azi, îşi scuipa plămînii în batistă cu bănuţi roşii de sînge.

Zaharia Duhu l-a urcat cu sila în tren şi l-a trimis în Elveţia să se întremeze.

Comoara cea neagră, scormonită din pămîntul Voievodesei de inginerul Dinu Grinţescu, de Emil Sava şi de Iordan Hagi-Iordan, se dovedea a alina măcar într-o slabă măsură răutăţile şi urîciunile dezlănţuite o dată cu erupţia sondei nr. I. Prin mijlocirea culacului care într-o vreme căutase şi aflase altfel de comori (acelea lăsate în păstrarea pămîntului), o nedreptate se îndrepta pe sfert, o durere era ogoită în parte, un rău tămăduit pe cît îngăduia strîmbătatea din întocmirile lumii stăpî- nite

de oamenii de teapa domnului Iordan Hagi-Iordan, marele brigand, şi a soţilor săi mai mari, ori mai mici. Comoara de sub apele Voievodesei trecuse în inima lui Zaharia Duhu. De sufletul ei, omul spînatic şi cu lumină părelnică în ochi părăduia acum aurul negru al celeilalte comori ţîşnite pe ţevi.

— Aiştea-s munţii noştri, îi cunosc!... vorbi bătrîna, ferind perdeaua şi scoţîndu-şi cu totul ochelarii fumurii.

Nu erau încă munţii Moldovei. Se desfăşura abia şira-gul Carpaţilor din capătul cel mai îndepărtat al ţării. Dar Ruxanda Duhu îi recunoştea.

În straiul negru şi creţ de ţesătură călugărească, se ridicase uscată şi dreaptă, cu degetele sprijinite în bara de alamă, privind cu nesaţ crestele topite de neguri albastre, brazii codrilor, izvoarele săltînd în albii de muşchi şi de stîncă.

Erau munţii ei.

Ai lor.

Prin tuneluri şi peste înaltele arcade ale viaductelor, trenul spintecase alţi munţi cu mai măreţe piscuri sub cuşma sclipitoare a gheţarilor; străbătuse alte văi cu mai şerpuitoare ape şi cu oglinda lacurilor sticlind în lumini de vis; minunate erau toate acele locuri, aşa cum au fost făurite de Dumnezeu, şi încă mai minunate prin toate împodobirile adăugate de mîna meşteră a omului. Dar erau munţi străini, locuri străine, ţări străine.

Aici toate începeau să fie ale lor.

Zaharia Duhu le zărea venind către dînsul, cu o tre- săltare de sînge fierbinte în inimă.

Îngîndurat, lăsă cugetul să prefire judecăţi încă nelimpezite, fugind, întretăindu-se, amestecîndu-se, revenind, ca rotirea vertiginoasă a priveliştilor.

Tot aşa cum asemuise el odoarele din vitrina muzeelor cu alte odoare numai de dînsul ştiute, asemuia şi stările lăsate în urmă, cu stările pe jumătate sălbatice de aici, de acasă. Mai avea cale de o zi pînă la Piscul Voievo-desei. Judecăţile sale se potriveau însă pentru orice loc, fiindcă pretutindeni ţara era aceeaşi. Şi înţelegea că o lege cu puteri neînduplecate poruncea moartea lumii în care se întorcea, hotăra primeniri fără întîrziere, de stări şi de oameni.

Trenul ocoli un munte cu pădurea rasă pînă la pămînt. Un munte urît, cu stînjeni de lemne răftuite ca nişte chibrituri scoase din cutie, cu cioate negre şi cu încîlcite tufişuri de zmeuriş. Tăietorul lacom şi fără grija viito- rului nu lăsase nici un semincer în picioare. Mîine pu-hoaiele vor roade şi vor tîrî în vale stratul de pămînt gras, lăsînd stînca goală şi stearpă.

Zaharia Duhu a crezut că în această carte deschisă citeşte adevărata judecată şi osîndă a stărilor spre care se întorcea.

Pădurea se cuvine tăiată şi primenită.

Doborînd uscăturile, dai drumul vlăstarului tînăr, pen-tru a se ridica altă pădure mai stufoasă şi mai vîn- joasă, căci viaţa are nevoie de moarte, răsare şi creşte din moarte. Un Boldur Iloveanu a fost o uscătură din pădurea cea veche, a căzut şi s-a dus...

Poate că după orînduiala cea aspră, dar neînlăturată şi dreaptă, a vieţii, aşa era scris şi aşa era bine. Lipseau însă semincerii în loc. Pădurea rasă de la faţa pămîn- tului nu mai avea cum lăstări arbore de soi bun. N-o ajuta nimeni întru aceasta. Rămînea stîncă pleaşă şi seacă, spălată de puhoaie; ori se ridicau tufani de lemn fără tărie, ca salcia scorburoasă şi plopul afînat. Se înălţă un Emil Sava, un Nicachi ori Ilie Sacară, un Iordan Hagi-Iordan; după cum în

locul răzeşilor din Piscul Voievodesei, cu urice şi hrisoave de la Petru Şchiopul, năpădise o lume vremelnică şi pestriţă, trecătoare, fără rădăcini adînci, adusă de vînturi ca să se ducă o dată cu vînturile şi puhoaiele.

În ţara de unde venea el şi în ţările pe unde se petre-cuse, primenirile s-au făcut, de bine de rău, oricum, cu o mai chibzuită grijă a zilei de mîine. A văzut păduri me- reu tinere, fiindcă uscăturile au fost scoase treptat; în locul fagului, fag a crescut, în locul stejarului, stejar; ba chiar acolo unde fusese răchită, o mînă grijulie sădise puieţi aleşi de pepinieră. Aici, tăietorul lacom şi nerăbdător a istovit muntele; l-a ucis fără să-i lase sîmburele de viaţă nouă şi sănătoasă.

Gazetele cumpărate la cea dintîi gară de la graniţă i-au adus alte mărturii la fel şi despre treburile politicii şi ale gospodăriei din ţară.

Pretutindeni oameni grăbiţi, fără rădăcini, hotărînd treburi grăbite, fără răspunderea şi fără teama zilei de mîine.

Judecăţile sale vechi de căutător de comori, privind numai îndărăt la timpuri sfîrşite şi judecăţile sale de răzeş cunoscînd numai lumea din hotarul satului, toate fuseseră adînc zdruncinate de această călătorie pe tărîmuri străine. Multe văzuse, despre multe se întrebase în sine şi la multe

aflase răspuns; multe i s-au lămurit, chiar dacă la multe încă nu se învrednicise să găsească răspunsul de drept.

Însă judecăţile de azi nu erau mai puţin amare decît cele de ieri. O jale o înlocuise pe alta.

Mai înainte vreme, nu-l lăsa inima să se împace cu le-gea cea aspră a primenirilor. Acum nu se împăca în cugetul său cu nesăbuita uşurătate şi făţărnicie a acestor

primeniri şi cu vameşii care aşteptau la răspintenea timpurilor, ca să răşluiască numai pentru dînşii foloasele trecătoare; tot aşa cum tăietorul de pădure, venit din toată lumea, a golit un munte de o bogăţie a lui păstrată de pe vremea zimbrilor, pentru a pleca nepăsător aiurea, lă- sînd o pustiire în urmă, cînd n-a mai avut ce stoarce din piatra seacă.

— Ce ai tu, Zaharia, mamă?... îl întrebă bătrîna, în- torcîndu-se de la priveliştea ferestrei. Nu te bucură că ne apropiem de casă?...

— Mă bucură într-o privinţă şi mă mîhneşte în alta!... răspunse Zaharia. Mă gîndesc la cele ce-am văzut şi la cele ce ne aşteaptă să le mai vedem...

Bătrîna îşi încreţi pieliţa frunţii osoase, încercînd să prindă tîlcul cuvintelor.

Acum mama şi feciorul se aflau mai împăcaţi. Începuse şi dînsa să simtă din ce mîrşave socoteli se iscase dragostea nepotului Petruţă, profesorul de la Bucureşti, şi a nepoatei cu nasul ascuţit Cecil.

Cu instinctul ei de chiverniseală, le-a înţeles nesaţiul lor de ban. Îi îndepărtase de la inimă; iar sufletul său se întorcea către feciorul cu purtările greu de pătruns, dar care el singur nu pregetase s-o ducă la doctorii făcători de minuni şi să-i dăruiască lumina ochilor, minune în care nu mai nădăjduise.

Îşi dădea seamă că se află amîndoi împresuraţi de vrăjmăşii mult mai îndărătnice şi viclene, de cînd răsăriseră atîţia să rîvnească la bunul lor. Pe lîngă el, ce însemna- seră toate luptele bietului Antohie Duhu? Joacă de copil.

Întrebă:

— Maică, tot n-ai să-mi spui tu cît ai plătit la doctori şi la spital?... Eu cred că mult bănet s-a dus cu drumul nostru, Zaharia!...

— Ce însemnătate are aceasta, mamă? Oricît de mulţi, tot sînt prea puţini pentru o minune în care nici doctorii nu prea credeau... Lumina aceasta nu face mai mult decît toţi banii de pe lume?

Arătase cu mîna spre razele sclipind într-o apă, spre cerul înalt, spre văile scăldate în soare.

În bătrînă se deşteptase însă îngrijorarea ei de avară.

— Am fi putut merge într-un vagon mai ieftin. Aista-i prea boieresc... Trebuie să facem de-acuma economie, Zaharia!... Să punem banul la loc... Banul dus nu se mai întoarce.

Zaharia Duhu zîmbi cu blîndeţe:

— Bine, mamă!... Să facem economie, dacă vrei, măcar că banul, după cum ai luat aminte, vine el singur îndată la loc. Are grijă să-l aducă, pe ţevile lui, Dinu Grinţescu... Ne-aduce mai mult decît cer nevoile noastre...

— Asta să n-o spui, băiete! Banul niciodată n-ajunge...

— Toate-s după om, mamă. Unuia îi deschide pofta, ca să nu-l mai poată sătura decît gura mormîntului. Pen- tru altul se întîmplă să fie o povară...

Zaharia Duhu zîmbea înainte, cu lumina lui părelnică din ochi. Era om cu părul cărunt; bătrîna îi spunea tot „băiete”.

Se adunau banii să-l înăbuşe; ea se gîndea să facă economii de la o slugă şi de la mîneare, fiindcă, trecînd dincolo de o cifră, nu mai putea măsura o avuţie.

— Eu am să rămîn tot în casa noastră veche!... vorbi Ruxanda Duhu. Tu, dacă-i vrea, te-i muta dincolo...

— Cum vrei, mamă. Din parte-mi, şi eu mă simt bine în căsuţa noastră, acolo unde am văzut lumina zilei şi unde am crescut. O meremetisim şi ne strîngem în vi- zuina cea veche... Cealaltă, prea a fost pe gustul lui Petruţă şi al Ceciliei. Nu mă pot încălzi în ea!... Le-om lăsa-o lor, pentru cînd îi apucă dragostea şi vin să ne vadă...

— Adică să ne iscodească?... îl întrebă bătrîna căutîn- du-i în ochi aprobarea acestor bănuieli.

În ochii lui Zaharia Duhu nu luci însă ascuţimea nici unei ironii.

Înţelegea că sufletul omenesc e un tulbure şi jalnic amestec de slăbiciuni şi nesaţuri. Înţelegea şi ierta.

Dar ierta cu tristeţe.

— De altminteri — grăi Ruxanda Duhu — mare lucru să nu-i găsim acasă. Tu te-ai dat cu părerea să le lăsăm cheia...

Pentru dînsa a lăsa cheile pe alte mîini, chiar pe mîi- nile rudelor celor mai de aproape, însemna o vinovată lepădare a drepturilor de proprietate.

— Îi găsim acasă!... repetă. Numai de nu s-or fi apucat să taie din păsările cele de soi, aduse de tine.

— Şi eu cred că-i găsim acasă! întări Zaharia. Are să ne aştepte nepoata Cecilia cu automobilul la gară şi are să ne arate ce a învăţat dînsa în lipsa noastră. De asta nu mai încape nici o îndoială! Are să ne împungă în obraz cu nasul ei ascuţit, sărutîndu-ne cu mare bucurie, şi are să ne ceară, cu foarte subţiri întrebări, socoteală pentru chipul cum am părăduit banii...

— Aici ai vorbit bine, Zaharia... Asta-i mare iuşcă de femeie!...

Zaharia Duhu iarăşi zîmbi.

Îşi aminti că atunci cînd Cecil intrase întîia oară în casa lor, bătrîna o plăcuse tocmai fiindcă se arăta a fi iuşcă de femeie. Şi se gîndea că fără îndoială a iscodit ea cu nasul subţire de iuşcă pe la băncile de unde a primit bani la Paris, cînd a dat el ordin să-i vîndă anu- mite acţiuni ca să poată cumpăra nestematele montate de aurarii domnului Meyer în brăţara şi inelele după moda anilor 1840-1850. Întrevedea că-i aştepta acasă zile şi socoteli oţărîte.

N-avusese stăpîn toată viaţa. O dată cu banii, căpă- tase mulţi stăpîni şi de multe feluri.

Acum stătea să-l judece nepotul cu filozofările lui ţeapăne de profesor şi nepoata cu nas ascuţit; domnul Emil Sava şi domnul Iordan Hagi-Iordan. O scrisoare scurtă şi răstită de la acesta din urmă îl şi ajunsese pînă la Paris. Domnul Iordan Hagi-Iordan se credea în drept să-l ia la rost fiindcă înstrăinează acţiuni fără nici o socoteală, într-un ceas nepotrivit, la bursă, răsturnîndu-i chibzuielile sale.

La Bucureşti, în Gara de Nord, schimbînd trenul, s-a pomenit în vagon cu Dinu Grinţescu şi cu Madala, cu inginerul mai tînăr Sebastian Luduş.

— Vino lîngă mine, copilă! o chemă bătrîna pe Ma-dala, făcîndu-i loc alături. Vină să te văd cum ai crescut, fiindcă de cinci ani numai degetele mele te cunosc...

Madala plecase ochii sub privirea din nou pătrunză-toare a Ruxandei Duhu.

Într-adevăr, bătrîna n-o mai văzuse de cînd era copilă.

De atunci încoace, oarbă, îi pipăia obrazul şi pleoapele, oasele umerilor şi bărbia. O mustra că o găseşte în fie- care an mai slabă şi mai lipsită de vlagă. Iar Madalei îi era teamă că totuşi, poate ea singură, din întunericul de oarbă, vedea şi simţea ceea ce alţii nu văd şi nu simt.

Mai ales din această pricină încercă să înlăture întrebările, luînd înainte:

— Aşadar, măicuţă, s-a întîmplat minunea? Nici nu-ţi imaginezi cum m-am bucurat cînd am primit telegrama... Îmi venea să bat din palme şi să sar prin casă...

Ruxanda Duhu îi puse mîna uşor pe umăr, cu gestul ei vechi de oarbă, vorbindu-i încet:

— Nu prea te văd eu pe tine, aşa cum eşti astăzi, Madala, bătînd din palme şi sărind prin casă!... Madala cea de acum zece-doisprezece ani, da, mi-o închipui! Pe aceea o cunoşteam, copilă... Pe tine nu te mai cunosc ochii mei...

Poate bătrîna îi citi implorarea din ochi, căci se ghemui într-un colţ şi-şi retrase mîna.

Poate înţelese şi Zaharia Duhu că e mai bine să le lase singure.

— Să mergem şi să stăm de vorbă aiurea, noi băr-baţii!... propuse. Mama nu prea poate suferi fumul de tutun, iar eu sînt dornic de veşti.

Au trecut, deci, în vagonul-restaurant.

Inginerul cel tînăr, Sebastian Luduş, se codea, soco- tindu-se străin între doi camarazi şi prieteni vechi, care mai erau pe deasupra şi acţionari principali ai societăţii unde el rămînea un simplu şi prea proaspăt salariat.

Dinu Grinţescu îl bătu însă prieteneşte pe umăr, ocrotitor, ca pe-un frate mai tînăr şi plin de neastîmpărul vîrstei.

— Haide, duşman al nostru!... Treci, că nu te judecăm astăzi...

Cuvintele făceau aluzie la oarecare deosebire de principii, mult dezbătute în ultimele săptămîni.

Societatea se afla într-un delicat impas.

O pîndeau şi o strîngeau în cleşte alte societăţi străine mai mari, ameninţînd s-o înghită. Tînărul inginer chimist nu găsea nici o primejdie într-aceasta. Dimpotrivă, el era nerăbdător să vadă lupta sfîrşită, chiar cu biruinţa celorlalţi, numai pentru a putea intra mai repede la lucru într-o rafinărie cu investiţii de peste o jumătate de mi-liard, aşa cum i se cuvenea unei regiuni ca Piscul Voievodesei. O improvizată înjghebare romînească şi un om ca Iordan Hagi-Iordan nu puteau face faţă la asemenea cerinţi.

El socotea natural ca, în această măsurare de puteri, cei mai slabi să treacă mîna celor mai tari. Nu era un sentimental. Ţiţeiul şi timpul n-aşteaptă.

— Îl vezi?... îl prezintă a doua oară Dinu Grinţescu, după ce s-au aşezat la o masă. Acesta e calul troian! L-am adus ca să ne dorească predarea cetăţii... Bine că deocamdată numai s-o dorească, nu să şi-o unelteasscă, aşa cum fac alţii.

Sebastian Luduş se apără cu energie. Aprinse o ţigară englezească din pachetul moale cu foiţă de staniu şi arătă că singura lui dorinţă e să încheie cu viaţa de trîntor la care îl condamnă societatea de aproape trei luni.

Abia isprăvise şcoala în Anglia şi în Germania, jumă-tate de an făcuse practică în rafinăriile „Stelei Romîne” de la Cîmpina, avea pasiunea pentru procedeele industriei petrolifere americane, ingenioase şi rapide — nu se resemna să vegeteze într-o primitivă

distilerie, unde două treimi din belşugul sondelor se părăduiau în produse de calitate inferioară.

— Socotesc chiar o crimă, vanitatea aceasta de a te lăsa să mori de dragul capitalului naţional!... Ce importă de unde vine capitalul, dacă ţi se pune la dispoziţie fără tîrguieli şi amînări? Dumneata, domnule Grinţescu, numeşti aceasta patriotism?... Eu nu cred că în numele patriotismului avem drept să dăm foc la reziduuri — aproape jumătate din cantitatea producţiei — după ce a fost superficial prelucrată, fiindcă nu ţi le cumpără nimeni aşa, în vreme ce alţii, prin cracare, storc încă un rînd de produse, şi încă mai de preţ!... Benzină, parafină, toată gama de uleiuri, gazolină; nu trebuie să ne scape nimic! Nici gazurile cîte se pierd... A te gîndi la costul fabricaţiei, după mine, aceasta e risipa zgîrcitului. Exact ceea ce facem cu agricultura!... Priveşte, te rog, cîmpurile... Priveşte şi dumneata, domnule Zaharia Duhu, căci te întorci din locuri unde ai văzut altfel de agricultură... La noi, cîm- puri lucrate ca pe vremea tracilor...

Cu degetele ţinînd ţigara englezească, Sebastian Luduş arăta spre fereastră ogoarele pestriţe, alternînd cu pîrloage şi cu mirişti invadate de rapiţă sălbatică.

Dinu Grinţescu îl privea clătinînd din cap, semn că pe dînsul nu-l poate convinge nici un argument.

Era o diferenţă numai de cincisprezece ani între unul şi altul.

Aparţineau însă unor generaţii răspicat deosebite. Deosebiţi arătau şi la înfăţişare. Dinu Grinţescu, neîngrijit în îmbrăcăminte, cu profilul tăios, energic şi dur, purta pecetea omului prin care, în ciuda învăţăturii sale tehnice, vorbeau încă nesfîrşite şiraguri de

strămoşi plugari cu sentimente şi prejudecăţi de slujitori ai pămîntului. Cu ştiinţa lui inginerească, aflase că pămîntul poate da şi altceva, în afară de aurul galben al holdelor: celălalt aur, negru şi gras, păstrat în adîncuri.

Dar gîndul îi rămăsese acelaşi: al nostru, din al nostru, după puterile noastre, pentru noi. Astfel se afla mai aproape de Alexandru Opriş, decît o crezuse cîndva.

Sebastian Luduş, zvelt, cu obrazul alb şi proaspăt bărbierit, cu ochii verzi şi cu părul cosmeticat, în costumul său foarte elegant, ar fi părut mai degrabă un client al dancingurilor şi al staţiunilor climaterice de lenevoase desfătări, decît un slujitor al tehnicii, dacă, urmele, petele şi cicatricile acizilor corosivi de pe mîinile fine n-ar trăda anii de muncă în laborator. El înfăţişa poate o treaptă mai evoluată a profesiei, poate mai dezbărată de prejudecăţi, dar mai crudă şi într-altfel fanatică.

Sondele lui Dinu Grinţescu tot mai aveau o patrie, fiindcă forau în pămînt. Laboratorul şi rafinăria lui Sebastian Luduş puteau fi oriunde, numai să fie după ulti-mul cuvînt al veacului.

— Observi? întrebă Dinu Grinţescu, întorcîndu-se spre Zaharia Duhu. Observi, Zaharia?... Oricît ne-am crezut noi de despărţiţi de părerile noastre şi oricît mă credeam eu de despărţit de bietul Alexandru, un tinerel ca acesta ne aproprie... Îi par o vechitură... O fosilă!

— Cum poţi spune aşa ceva, domnule Grinţescu? protestă moale Sebastian Luduş. Dumneata eşti un precursor. Un prospector... Ai avut curajul cel mare să porneşti la defrişarea unei regiuni împotmolite în ignoranţă şi superstiţie... Lupta dumitale a

fost grea. A noastră e mai uşoară... Mergem înainte pe un drum deschis.

— Înţeleg! vorbi cu resemnare Dinu Grinţescu. Misiunea mea s-a terminat!... Eu am fost ca acei precursori în Pennsylvania despre care pomeneşte Andrew Carnegie în memoriile sale. Le-ai citit cumva? Sînt foarte pitoreşti şi cu foarte multe învăţăminte... Într-o zi, pe marginea fluviului, a dat el peste doi disperaţi care pedalau cu frenezie pe-un aparat primitiv de foraj, ca din acele timpuri. Săpau cel dintîi puţ. Deasupra capului fîlfîia un drapel, iar pe steag se afla scris: ***„Infernul sau China!”*** Şi forau, pedalau la disperare... După cum o porniseră, într-adevăr, puteau să ajungă ori în infern, ori la anti- podul Pennsylvaniei, în China... N-au dat nici în China, nici în infern. Au dat peste ţiţei! Emisarii infernului au venit mai tîrziu. S-a prezentat John D. Rockefeller, care le-a înhăţat munca de-a gata... E ceea ce pare că o să ni se întîmple şi nouă. Ne-au sosit alţi emisari ai infernului, fireşte, dar tot cu metodele moşneagului Rockefeller!

— Ce se întîmplă? voi să afle Zaharia Duhu. După cum înţeleg, s-au pregătit schimbări în lipsa mea?...

— S-au pregătit şi se pregătesc!... recunoscu scurt Dinu Grinţescu. Au început să ne pună mîna în gît.

— Anume cine? stărui Zaharia Duhu.

Inginerul-şef strînse din umeri.

— Exact n-aş putea spune cine! Îmi pare că sînt mai mulţi. Şi îmi pare că deocamdată n-au căzut la înţelegere cine să ne apuce mai zdravăn de beregată. Pentru mo-ment, acesta e singurul noroc. Ne mai dau răgaz, pînă ce se vor tocmi.

— Tot nu înţeleg... mărturisi Zaharia. Credeam că stăm bine. S-a apropiat aşa de repede sfîrşitul?

Sebastian Luduş îşi dădu altă părere:

— Eu cred că nu este un sfîrşit, domnule Duhu. E de-abia începutul!... Începutul adevăratei puneri în va-loare a regiunei Piscul Voievodesei. În lipsa dumitale, a trecut legea cea nouă. Cu multe dificultăţi; dar a trecut... A costat capul unui ministru. Şi-a dat demisia Demetru Demetrian. A venit altul mai curajos, care nu s-a lăsat impresionat de opinia publică. Guvernul a realizat împrumutul. Un prim punct cîştigat!... A sfărîmat rezistenţa bancherilor de la Paris şi de la Londra. A dat drumul capitalului străin, să poată finanţa întreprinderile petrolifere în condiţii mai favorizate. Al doilea punct cîşti- gat!... Nu mai are capitalul anglo-olandez şi american de ce să ne ocolească. Prevăd o epocă de mare prosperitate. Cred că în doi ani ne dublăm producţia pe de o parte; pe de alta nu o mai risipim prelucrînd-o în mod pri-mitiv... Şi de aceasta se scandalizează şi se îngrijorează domnul inginer-şef Grinţescu... Aci încetez să-l mai înţeleg...

Dinu Grinţescu rosti cu năduf:

— E greu să înţelegi? Nu e aşa de greu de înţeles că omul nu se resemnează prea repede, cînd vine unul şi-l invită: scoală-te tu să mă aşez eu! Situaţia e aceasta. Capitalul de peste graniţă, oricare ar fi el — englez, olandez, american, francez — nu vine de dragul nostru... Are să invadeze cu inginerii, cu directorii, cu personalul şi acţionarii săi. Are să pompeze tot ce va putea da pămîntul, pe urmă, într-o bună zi, are să plece. Vom rămîne mai săraci!... Este exact, dragă Zaharia, ca povestea cu Dro- michet al tău şi cu oştile lui Lisimah. Au adulmecat comoara...

Aceia veneau din Asia, din Răsărit. Aceştia vin din Apus. Tot cu acelaşi scop... Încep să cred că aveai puţină dreptate.

Zaharia Duhu surîse amar regilor şi comorilor sale din trecut.

— Aşadar tot am avut puţină dreptate? Păcat că o descoperi prea tîrziu, Dinule!... Mie îmi pare că mai văd şi altceva. Lisimah şi feciorii lui s-au întors fără să ducă nimic cu dinşii. Au încercat, n-au izbutit şi s-au tămăduit. Aceştia de astăzi lucrează altfel. N-au să se lase plecaţi cu una cu două.

— Nici nu se lasă! întări Sebastian Luduş. În Piscul Voievodesei sîntem acum împresuraţi de terenuri cumpărate de „Ţiţeiul Naţional". Au lucrat bine şi discret. Au cumpărat pe sub mînă, prin oamenii interpuşi. Au cointeresat ţăranii cu puncte mari de redevenţă. Centrul rămîne la noi. Dar va trebui să capitulăm!... Domnul Iordan Hagi-Iordan se putea măsura cu oamenii noştri şi cu mijloacele noastre. Cu forţa unui capital nelimitat va lupta greu! Vom fi nevoiţi să fuzionăm, să intrăm într-o mare societate, să ne lăsăm absorbiţi... Dumneavoastră nu aveţi nimic de pierdut. Randamentul va fi mai mare... După cît îmi pare mie, singurul care va pierde va fi domnul Iordan Hagi-Iordan. Şi e explicabil!... Nu e petrolist. N-are pasiunea petrolului. E mai mult un jucător de bursă. A făcut greşeala neiertată să speculeze propriile sale acţiuni. Adică să încerce a le specula, în speranţa că va ridica aşa artificial cota la bursă, pentru a pregăti o nouă emisiune... Mă tem că a dat greş! Nu mă pricep în chestiuni de bursă. Am însă impresia că a dat peste oameni cu o mai diabolică pricepere şi cu mai multă rezistenţă. Un petrolist nu trebuie să speculeze la bursă. Rolul său e să scoată ţiţeiul şi să fabrice

derivate... Jay Gould, cel dintîi „rege” al drumurilor-de-fier, şi-a pierdut şi ultimul dolar la „Stock-Exchange”. Şi fiindcă era vorba de Rockefeller, cazul lui e mai demonstrativ. Cu toate că avea 900 milioane de acţiuni în casa de fier, a pierdut întotdeauna la bursă, de cîte ori a încercat să agioteze cu propria sa creaţie: „Standard Oil”... Domnul Iordan Hagi-Iordan are pasiunea jocului şi a riscului. Petrolul cere riscuri numai în investiţii. A specula la bursă e treaba altora! N-ar trebui să ne privească pe noi... Să-mi fie iertat că-mi permit să judec actele conducătorului nostru. Poate greşesc! Mi-ar părea bine.

— Din nefericire, mă tem că nu greşeşti... mărturisi Dinu Grinţescu.

Apoi, întorcîndu-se către Zaharia Duhu:

— După cum am văzut că s-a indignat Iordan Hagi- Iordan, cînd ai dat ordin băncii să ţi se vîndă o parte din acţiunile tale, am înţeles că i-ai tulburat socotelile!... Ce fel de socoteli, nu le pricep... Cum nu pricep nici ce te-a apucat să vinzi... Aveai nevoie de atîţia bani?

— Cred că aveam, de vreme ce am ţinut să mi-i procur cu orice preţ şi cît mai urgent cu putinţă...

Dinu Grinţescu îi acordă acest drept, cu generozitate.

— În fine, te priveşte!... N-am să te întreb eu ce-ai făcut cu banii şi de ce ai avut nevoie. Vorba lui Se- bastian: datoria mea e să scot ţiţei! Celelalte ies din domeniul şi din competinţa mea...

Un timp au tăcut.

Chelnerul a cules ceştile de cafea; a curăţit scrumiera.

Rapidul spinteca şesul cu recolta slabă şi tărcată de porumburi; cu miriştile împănate de boz şi rapiţă săl-batică.

Zaharia Duhu spuse într-un tîrziu:

— Din toate acestea, o faptă iese la iveală, Dinule! Avem să căpătăm, noi şi Piscul Voievodesei, alţi stăpîni. Te-ai gîndit la tîlcul întîmplării? Nicachi şi Ilie Sacară, împreună cu Emil Sava, l-au scos din stăpînire pe Boldur Iloveanu şi, pe lîngă el, Emil Sava a mai scos şi cîţiva răzeşi din pămînturile lor vechi... Pe urmă a venit altul mai tare: Iordan Hagi-Iordan... V-a zdruncinat, adică ne-a zdruncinat pe toţi. Şi-a tras partea leului. Acuma, văd şi eu că vin alţii mai tari... Fiecare stăpîn îşi găseşte stăpinul!... Ce putem face?

— Nu putem face nimic... Scoatem ţiţei înainte.

— Scoatem şi îl vom lucra poate mai bine, în scurtă vreme! se bucură Sebastian Luduş. E tot ce putem spera şi tot ce ar trebui să dorim înainte de toate.

Discuţia a trecut la treburile politice. Aproape de Piscul Voievodesei s-au întors în vagon.

Bătrîna Ruxanda Duhu, în straiul ei negru, ieşise pe culoarul îngust şi, rezemată de bara geamului, privea locurile cunoscute. Colinele vărgate de lăvicerul ogoarelor; munţii albaştri din fund. Privea şi Madala, cu ochii pierduţi şi trişti, stăpînită de gînduri ştiute numai de dînsa.

Cînd au început a se ivi sondele negre, Zaharia Duhu şi-a întors faţa către bătrînă. Voia să-i citească mirarea. Ruxanda strînsese buzele. Nu se clintea.

— Acesta e satul nostru?... întrebă încet.

— Acesta e satul nostru, mamă. Cît a mai rămas al nostru din el.

— E tare schimbat, Zaharia!

— Da, mamă. E tare schimbat. Şi pare-mi-se că ne mai aşteaptă şi alte schimbări. Începutul a fost greu...

Trenul trecu vuind peste podul de fier. Dedesubt, apa Voievodesei curgea cu ochiuri grase de ulei.

— Şi ăsta-i rîul nostru, vrei să spui?

— Da, mamă. Apa Voievodesei... Apa pe care dădeam drumul cojilor de ouă roşii, să plece la vale, spre ţara blajinilor...

Bătrîna tăcu şi îşi puse ochelarii fumurii pe nasul osos. Cu dînşii sau fără dînşii, priveliştea era tot atît de neagră!

În gară i-a întîmpinat Cecil.

— Am venit să vă duc cu automobilul! anunţă, îm- pungîndu-i cu nasul ascuţit în sărutări repezi şi apăsate.

Pe Zaharia Duhu îl mai împunse şi cu privirea.

— Îmi pare că te-ai distrat bine, unchiule?

E scump Parisul, dar face! Ce zici?

Zaharia Duhu se uita în lături. Descoperise altceva vrednic de văzut.

Şeful staţiei, Vartolomeu Diaconu, se oprise pe peron; smulsese vînzătorului o gazetă proaspăt adusă cu trenul şi căuta lacom cota bursei.

Era nebărbierit, buged la faţă, cu ochii spuziţi de nesomn şi cu două pete vinete sub pleoape...

— Hm! vorbi. Aceasta e ceva nou...

— Ce e nou, unchiule? întrebă Cecil măsurîndu-l cu asprime. Toate sînt noi şi neaşteptate... Văd că se schimbă lucrurile repede. Lucrurile, locurile.

— Tot ce se poate, nepoată! încuviinţă Zaharia Duhu, cu blîndeţe împăciuitoare. Trăim doar în locul şi în vremea schimbărilor.

C A R T E A A D O U A

C a p i t o l u l I

Astfel vorbi un emisar din ţara colibrilor şi a zeului Huzilopotchli.

Inginerul Jan van den Vondel se opri din vorbire să-şi cureţe pipa cu o sculă complicată, în chip de briceag.

Desfăcu pe rînd diferite răzători, linguriţe şi stricnele nichelate. Operă cu atenţie de chirurg, încruntîndu-şi sprîncenile late, stufoase şi cînepii. Lepădă pe masă ingredientele cu miros urît.

Strigă la chelnerul „Barului American”:

— Buet, face frumos rapid! Expres!

„Buetul” se repezi să facă frumos rapid, expres, mă- turind cu şervetul murdăria vîscoasă.

Apoi Van den Vondel îşi îndopă pipa din nou, aprinse, începu să pîcîie cu vădite semne de satisfacţie şi se întoarse către Sebastian Luduş, întrebîndu-l de data aceasta în englezeşte:

— Ce spui?... N-am făcut lăudabile progrese în limba moldavă?

Sebastian Luduş recunoscu fără şovăială că progresele erau într-adevăr uimitoare. Inginerul geolog se arătă foarte măgulit de această confirmare a unor ambiţii de poliglot, care depăşeau adesea celălalt amor-propriu profesional, mult mai îndreptăţit, de mare şi infailibil iscoditor al zăcămintelor petrolifere.

Era un om scurt, pătrat, cu umerii anormal de laţi, cu obrazul rotund şi roşu ca o preafrumoasă sferă de brînză, din cele ce poartă numele şi au făcut faima patriei sale. O sferă de brînză de Olanda, după ce s-a jucat cu dînsa şăgalnic copilul băcanului, prefăcînd-o în cap omenesc, aşa cum l-a ajutat mintea şi cum a găsit materialul la îndemînă, din marfa comestibilă a prăvăliei paterne. În locul nasului i-a lipit o căpşună enormă cu vine albăstrii; în locul ochilor două acadele verzi; sprîncene de halva şi o creastă clăbucită de frişcă în locul părului.

Căci Jan van den Vondel albise cu totul, de cînd cutreiera planeta pretutindeni unde există ori se pregătea exploatarea unui strat de ţiţei.

Venea din Mexic, condamnat să se resemneze la un an sau doi de viaţă în regiunile temperate, fiindcă îl alungase malaria tropicelor: ***„la calentura”*** mexicană. Aştepta să se vindece desăvîrşit, pentru a lua drumul Venezuelei.

Acolo se strămutase pentru moment bătălia cea mare a petrolului, cu repezi ofensive şi cuceriri de poziţii. Era nerăbdător să ia parte activă în prima linie de foc, ca un veteran al vechilor războaie, socotind popasul de convalescenţă din ţara romînească prea monoton şi lipsit de surprize.

În cîteva luni scormonise întreaga regiune din Piscul Voievodesei, cu aparate electrice şi instrumente de măsurătoare, ridicase hărţi geologice şi adusese laudă predecesorului său, Dinu Grinţescu, pentru că, lucrînd cu mijloace mult mai primitive, ajunsese la rezultate atît de exacte. Datoria lui era aproape pe sfîrşite.

Se pregătea să treacă din nou mîna inginerului Grinţescu; deocamdată plictisindu-se şi trecînd el la cealaltă a sa pasiune.

Prospecta acum elementul omenesc indigen. La pa- tima veche de filolog, se adăugase una mai nouă de etnograf şi de folclorist. Aici se afla în absolută diver-genţă de opinii cu domnul inginer Reginald Gibbons, directorul general al societăţii ***„Voevoda, Anglo-Roumanian Company for the Development of the Mining Industry. Limited”***.

De cînd întreprinderea romînească îşi întărise puterile cu un apreciabil sprijin al capitalului anglo-olandez şi de cînd începuse pe mîinile altor conducători, cu un nou contingent de directori, de subdirectori, de administratori, ingineri şi lucrători specialişti, aceste două personaje ocupau atenţia generală a puţinilor autohtoni care mai supra-vieţuiau încă din vechea alcătuire. Unul devenise popular fără să vrea; celălalt îşi cultiva o impopularitate bine stabilită şi părea că se simte foarte fericit, ştiindu-se urît şi temut.

Domnul director general Reginald Gibbons, lung şi deşirat, cu mutra lui de cal şi cu dinţii ca seminţele de floarea-soarelui, trecea privind un punct fix peste capete. Nu reţinea nici un nume al acestor barbari. Cu dispreţul său insular pentru restul noroadelor din cele

cinci continente, aplica tactica guvernatorilor din colonii faţă de populaţia băştinaşă de felurite culori inferioare şi suspecte, cu tradiţii absurde, prejudecăţi obtuze, noţiuni confuze, limbi imposibile şi un amor propriu ridicol, ba încă şi agresiv.

Indigenii nu prezentau nici un interes şi nu puteau să aibă nici o dreptate.

Se aflau situaţi undeva, într-o zonă intermediară dintre umanitate şi animalitate. Reprezentau fauna mizeră din regiunile petrolului; un soi de paraziţi ai păcurii care s-ar fi cuvenit exterminaţi înainte de începerea exploatărilor, pentru a curma o dată şi bine cu neajunsurile pricinuite de viermuiala lor inacceptabilă.

Domnul inginer-şef geolog Jan van den Vondel împărtăşea cu totul alte păreri.

Spre consternarea mai tînărului coleg localnic, Sebasti-an Luduş, îşi formulă o opinie neaşteptată.

Arătînd cu coada pipei rafturile cu băuturi din „Barul American”; arătînd patronul, casieriţa şi chelnerul; ară-tînd afară, pe fereastră, trecătorii din acea dimineaţă de duminică, rosti:

— Nu eşti o bună călăuză! Ţi-o declar fără înconjur. Eşti prea străin de aici... Tot atît de străin ca mine, ca băuturile acestea, ca patronul acestei parodii de „bar american”, casieriţa, chelnerul, majoritatea trecătorilor de pe aşa-zisa stradă... Poţi să-mi spui ce-a fost pe aici şi cum a fost, acum un an, acum doi ani cel mult... Nu poţi să mă lămureşti ce a fost înainte... În această privinţă găsesc incomparabil mai interesant tot ce mi-ar putea istorisi o persoană ca domnul Zaharia Duhu, pe care dum-neata mi l-ai prezentat ca pe un fel de maniac... Aseme-nea maniaci sînt mult mai instructivi decît par la prima şi

superficiala impresie!... Păcat că nu mă pot înţelege încă în romîneşte cu dînsul.

— Ca să vă povestească basmul acelei comori a regelui Dromichet? întrebă surîzînd Sebastian Luduş.

— Basmul acelei comori şi încă alte basme... Nu uita că vin din Mexic şi că tot ce-am văzut şi aflat acolo pentru mine e de o impresionantă simetrie cu tot ce-am văzut şi am aflat aici...

— O! exclamă indignat Sebastian Luduş. Nu sîntem chiar aşa de sălbatici!... Nu avem revoluţionari care se tocmesc în solda cutărui sau cutărui grup petrolifer, ca să răstoarne preşedinţii de republică şi să aducă alţii, după cum vor sau nu vor să semneze alte angajamente... La noi nu se aude despre nici un Oregon, Diaz, Huerta, Car- ranza, Moncada sau Calles...

— Aceasta e singura deosebire!... încuviinţă inginerul geolog. Şi trebuie să mărturisesc că această unică deosebire nu e în favoarea Romîniei.

— Glumiţi, domnule Van den Vondel? se miră romî- nul, aşteptînd o urmă de surîs ironic care să tulbure liniile globului de brînză roşie de pe umerii vaşti ai olandezului.

— Nu glumesc de loc, tinere coleg!... Toţi aceşti generali, mai mult sau mai puţin improvizaţi, riscau ceva. Îşi riscau pielea. O mai riscă şi acum... Eu am asistat la execuţii! ...Am văzut pe unul purtînd de jur împrejurul pă-lăriei de pai, un colier de degete proaspăt tăiate, care mai păstrau încă inelele trădătorului. După o săptămînă l-am văzut şi pe acesta, capturat de trupa inamică, uns cu benzi-nă şi ars de viu... Riscau ceva, dar imediat ce ajungea unul de-ai lor la cîrmă, îşi călca angajamentele faţă de Londra sau de New York, ceea ce din punct de vedere al

onoarei stricte era poate detestabil; însă din punct de vedere al patriei lor este mai mult decît merituos! În istoria noastră, a petrolului, pagina Romîniei e simplificată... Dă-mi voie să-ţi citesc ceva dintr-o carte acum apărută...

Van den Vondel scoase din buzunarul larg o carte englezească şi o deschise la semnul îndoit al foii.

Citi urmărind rîndurile cu pipa:

— Ascultă, te rog: „În Romînia situaţia este aceeaşi ca în toate ţările petrolifere. Există legi de naţionalizare şi de restricţie, conducte stăpînite în parte de guvern, regulamente de export, taxe urcate, acuzaţii de corupţia diverşilor funcţionari, un conflict anglo-american moştenind pactul de la San-Remo şi o controversă diplomatică... Dar se pare că societăţile străine s-au aranjat pentru a suferi cît mai puţin de rigorile legilor, făcînd cadouri cîtorva funcţionari romîni. «Dutch Shell» şi «Anglo-Per- sian Oil Company» au obţinut noi terenuri, formînd societăţi romîneşti fictive. Societăţile străine posedă cinci şe- simi din rezervele actuale. Dintr-o sută şaizeci de socie-tăţi, zece reprezintă nouăzeci şi două la sută din pro- ducţia totală...” Mai vrei ceva, tinere coleg? Negru pe alb... Şi ia aminte! Cartea e scrisă de un american, Ludwell Denny, care n-ar avea nici un interes să-ţi ofenseze ţara... Fără nici un interes, intitulează pagina consacrată ţării dumitale, pur şi simplu: ***Romînia primeşte ordine***... Generalii mexicani au primit bani şi mai primesc! Foarte urît pentru dînşii! Cînd a fost vorba însă să primească şi ordine, şi-au adus aminte că sînt mexicani. Au zvîrlit cu ordinele în capul emisarilor. Aceasta îi reabilitează!... Londra şi New York-ul s-au dezgustat de asemenea patrioţi. Au început

să-i slăbească. Şi-au întors ochiii aiurea, la ţările care primesc ordine, unde bătălia se dă în parlament ori pe băncile ministe- riale şi unde, după cum mărturiseşte onorabilul Ludwell Denny, toate rigorile legii — dacă au mai rămas legi şi rigori — se aranjează discret cu discrete cadouri... Nu am intenţia să te ofensez, dar dintr-un punct de vedere regret Mexicul... Acolo totul era strălucitor; păsările colibri şi florile, nebunia desperată a oamenilor şi chiar faptelor lor de canalii, mult mai riscate şi în fond mai brave.

Van den Vondel privi, pe sub sprîncenele stufoase afară, în uliţa leşiatică, stropită de ploaia oblică a toamnei.

Un timp urmări trecerea lumii pestriţe, în haine de culori închise şi murdare, copiii cu şepci peste urechi, femeile cu tocuri strîmbe. Apoi ochii mărunţi se plimbară cu plictiseală la rafturile sticlelor aliniate după naţiona- litatea băuturilor, la casieriţa puhavă şi somnolînd în dosul cutiei de metal, la tovarăşul de masă, corect la îmbrăcăminte, la vorbă şi la purtare. Prea rece, prea corect şi prea stăpîn pe sine.

Suspină după altfel de locuri şi altfel de oameni.

Strigă chelnerului:

— Un whisky, buete! Fora apa! Aduci una butelie aci şi două poare...

Sebastian Luduş protestă. El nu bea alcooluri. Îşi îngăduia o singură pasiune: ţigările. Încolo, apă minerală, laboratorul şi rafinăria.

Olandezul îl dojeni cu severitate:

— Trebuie să încerci orice... Mai ales să faci prostii! Trebuie să faci prostii cît eşti tînăr, ca să nu te apuci de ele la bătrîneţe.

Chelnerul aduse sticla. Prezentă eticheta spre aprobarea inginerului geolog.

— Bun. Foarte bun! Destupează şi toarnă la domnul inginer Luduş, buete.

„Buetul” se execută.

Era acum deprins cu astfel de clienţi şi se împlinea un an de cînd servea astfel de băuturi. Sticlele de altă- dată, decolorate în rafturi, se primeneau repede. Patronul, domnul Martin Zuber, plănuia să dărîme la primăvară clădirea ridicată acum patru ani şi s-o modernizeze, pre- făcînd-o într-un adevărat bar american, fireşte după modelul celor berlineze. Astfel totul se îndeplinise conform vechilor cicluri încheiate.

Pe vremea regelui Dromichet, localnicii se îndestulau cu un vin acruţ amestecat cu mied, băut din cupa coarne-lor scurte de bour. Iar străinii de atunci îşi aduceau poca-lele lor şi amforele pîntecoase cu vin gros, de Tasos, Cnidos şi Rodos.

Nimic nu se schimbase, în afară doar de amănuntul că oştile lui Lisimah cu prinţii lor asiatici plecaseră repede şi degrabă, fără a mai arăta gînd de întoarcere; pe cînd călătorii de acum se înfipseseră cu rădăcinile sondelor adînc în pămînt.

— Într-o zi — spuse Van den Vondel — am să încerc băuturi indigene într-o circiumă indigenă! Am văzut un fel de bordei al unui individ încăpăţînat...

Sebastian Luduş surîse, bucuros că poate risipi o iluzie a amatorului de culoare locală:

— Circiuma lui Ţudic?

— Exact! Un moşneag cu barbă de patriarh...

— Mă tem că n-ai să dai peste un indigen, domnule Van den Vondel. Moşneagul acela cu barbă de patriarh, Leiba Ţudic, n-are de-a face nimic cu indigenii. E tot aşa de străin ca dumneata aici şi ca mulţi care se află în ţară cu paşaport...

— Iarăşi te înşeli, tinere coleg!... clătină geologul din globul roşu de brînză, împodobit cu o creastă de frişcă spumoasă. Iarăşi te înşeli... Poate copiii lui, cu toate că s-au născut şi au petrecut o parte din viaţă aici, sînt străini. Adică din nou au devenit străini fiindcă tînjesc şi luptă pentru patria lor nou reconstituită. Dacă e cazul. N-am de unde s-o ştiu şi s-o afirm. Rămîne de văzut... Dar acest Leiba Ţudic este de aici. Reprezintă lumea, mentalitatea şi tradiţia locală de aici, cu mult înainte de venirea noastră: a dumitale, a mea, chiar şi a colegului Grinţescu... Din acest punct de vedere e mai puţin străin decît dumneata.

Van de Vondel îşi turnă paharul ras, îl deşertă fără nici o oţărîre şi adăugă:

— Bănuiesc că am să dau acolo peste indivizi interesanţi. De obicei în asemenea bordeie se refugiază supra-vieţuitorii indigeni, ca să se otrăvească departe de ochii ocupanţilor, cu băutura lor veche şi să se plîngă de schim-bările nouă, pe care nu le pot accepta...

— Fiindcă nu le pot înţelege şi nu le pot preţui, dom-nule Van den Vondel!... Îmi pare foarte ciudat cum dumneata, care vii să afli aci petrol, arăţi în acelaşi timp atîta simpatie pentru elementul reacţionar, în egală măsură ostil dumitale şi ostil la tot ce facem aci... Mai adineaori, admirai rezistenţa aventurierilor mexicani, care aruncau conductele în aer cu dinamită şi împuşeau lucrătorii. Lucrătorii dumitale; ai societăţii dumitale... În definitiv, aceşti duşmani nu sînt numai ai noştri, adică ai petrolului. Sînt duşmanii progresului.. În Mexic briganzi, pur şi simplu! Aci, din fericire, reacţionari pasivi...

Olandezul îşi sprijini o emisferă a capului globulos şi roşu în palma grăsună.

Privi lung la tînărul apărător al acestui progres omucid.

— Este poate a suta oară cînd aud aceste cuvinte!... vorbi el strămutîndu-şi privirea şi fixînd-o în gol, spre fereastra cu trecătorii zgribuliţi în ploaia toamnei. Le-am auzit la Tampico şi în Indiile Olandeze, în Golful Persic şi la Baku. Pretutindeni s-a umplut lumea de asemenea făţarnici apărători ai progresului!... De cîte ori se ridică un brigand ca să-şi apere cu îndîrjire independenţa ţării lor împotriva generoaselor noastre intenţii, dacă nu-l putem pune la zid, îl ucidem moral... Îl dezarmăm cu o campanie de presă, sau prin mijloace diplomatice, sau cu ajutorul trădătorilor, dacă nu cu al oamenilor încă naivi şi fanatici ai progresului, ca dumneata... Se poate întîmpla ca omenirea în genere să cîştige pe urma înfrîngerii şi capitulării lor. Se măreşte producţia unei regiuni! Automobilele au cu ce goni, avioanele cu ce zbura, escadrele de război cu ce reduce la tăcere un inamic ori o colonie revoltată... E foarte frumos aceasta şi se pare că toată lumea e de acord să condamne rezistenţa barbarilor!... Totuşi, nu mă pot opri să nu găsesc admirabil curajul omului care compune sufletul unei naţii şi al unui pămînt, forţelor fără figură şi fără suflet care conduc astăzi lumea... Sintem în serviciul cui? te întreb. Dumneata şi eu sîntem instrumentele cui?... Îl numim pe acest zeu modern: progres! De hatîrul acestui progres eu caut ţiţeiul brut; de hatîrul aceluiaşi progres, dumneata îl rafinezi, ca să poţi da drumul avioanelor să zboare şi flotelor de război să distrugă altă flotă de război... Să zicem că e frumos, deşi ar merita şi aceasta o discuţie. Dar pînă la serviciul progresului, servim deocamdată acţiona-rul anonim al

lui ,,Royal Dutch” sau „Standard Oil”. Acela n-are figură şi speculează la bursă progresul!... Într-o măsură mă aflu mai aproape de inginerul Grinţescu, mult mai aproape, decît de directorul nostru general, Reginald Gibbons...

— E o personalitate puternică. O mînă de fier! vorbi cu admiraţie Sebastian Luduş.

Olandezul începu să ridă:

— Mie mi-o spui? Am mai lucrat cu dînsul în Mexic, la Tampico... L-am văzut cum ştie să execute şi să ordone execuţii!... Ai aflat cumva cum a rămas văduv?

— Nu! Şi nici nu cred că e omul care să confieze cuiva asemenea dureri intime.

— Durere? Dumneata admiţi că Reginald Gibbons este capabil a cunoaşte ce înseamnă o durere ome- nească?... Eu l-am văzut însă altfel! Era în 1913... Îmi amintesc perfect, fiindcă atunci mă întorsesem de la Za- camixtle la Tampico... În drum, am asistat la ciocnirea dintre un grup de insurgenţi şi o trupă guvernamentală... A fost un episod pe care l-au povestit corespondenţii gazetelor americane şi l-a pomenit şi un scriitor de al lor, îmi pare Hergesheimer, sau aşa ceva... Un căpitan al insurgenţilor se repezise călare în lagărul guvernamental, cu un ***lasso*** a smuls din galopul calului o mitralieră, a tras-o pe şea... Mitraliera, ultimul tip automat american, ultima creaţie a progresului, a început să funcţioneze de-acolo, de pe cal... Aş fi aplaudat ca la teatru, dacă şoferul meu n-ar fi luat-o la goană peste cîmpuri!... Cind ajung la Tampico, pe cine aflu? Scumpul meu coleg Reginald Gibbons — atunci eram egali în grad — scumpul meu co-leg Reginald pusese mîna pe un om al insurgenţilor... Acesta săvîrşise marea crimă de a scufunda cîteva ţevi de pe un tanc al societăţii, în

lagună... Criminalul era legat. Nu răspundea la întrebări. Piele roşie, încăpăţînată, din neamul lui Montezuma!...

— Dromichetul lor! zîmbi Sebastian Luduş.

— Nu ştiu pînă la ce punct, Dromichetul lor... Sper că o să mă lămurească odată domnul Zaharia Duhu, căutătorul de comori pe care l-ai botezat dumneata un maniac... Deocamdată indianul nu răspundea. Iar onorabilul Reginald Gibbons l-a dus pînă la cazanul de ulei fierbinte şi, înainte de a putea interveni cineva să-l oprească, l-a apucat cu amîndouă mîinile de păr şi l-a scufundat în bazin... Un om legat, înecat şi fiert în ulei clocotit. Aceasta în numele progresului... Ce zici? Mînă dc fier?

— Nu mi-aş fi imaginat! Dacă nu mi-ai spune-o dumneata, nici nu mi-ar veni să cred... vorbi inginerul romîn, instalat comod la masa „Barului American" din Piscul Voievodesei.

— Ai să-l vezi lucrînd aci şi ai să te convingi... Bineînţeles că metodele le variază după meridian. Ce era posibil în Mexic n-are să facă aici... Nici nu se arată nevoia. Aci ajunge metoda pomenită de Ludwell Denny. Un cadou discret, la persoane discrete... Acolo mergea altfel! După o săptămînă, soţia lui Reginald Gibbons a fost adusă în automobil, cu pieptul străpuns de trei gloanţe...

Era o fiinţă plăpindă şi inofensivă. Poate nu se cuvenea să plătească dînsa pentru indianul fiert în ulei clocotit... Dar, vezi, insurgenţii luptau în numele barbariei; Re-ginald Gibbons, în numele progresului... În loc să-i pre-zint condoleanţe, de atunci ne întîlnim şi vorbim numai despre chestiuni de serviciu. Fiindcă, de fapt, tot el şi-a ucis şi femeia,

după ce ucisese indianul! A lăsat-o să plătească dînsa, apărîndu-şi aşa pielea...

— E odios şi crud tot ce povesteşti dumneata! exclamă Sebastian Luduş, clătinat în sfîrşit din fanatismul său de orb apărător al progresului pe care-l monopolizau mag-naţii nesăţiosului capital, cu metodele folosite de pionierii acestui devastator progres în „ţările barbare". E odios şi crud! Nu-mi imaginam...

— Ai răbdare!... Odios şi crud se poate fi în mai multe feluri, îţi repet: depinde de meridian... Eu cred că şi aci se petrec şi se vor petrece multe episoade odioase şi crude. În alt tempo, cu alte figuraţii... Petrolul aduce cu dînsul aceleaşi legi... Legile lui sînt negre!...

— Şi totuşi dumneata treci drept unul din cei mai ves-tiţi prospectori ai petrolului din lume...

Jan van den Vondel strînse din umerii laţi.

— Ce pot să fac împotriva destinului? Trec drept unul din cei mai vestiţi prospectori ai petrolului. Dacă n-aş fi eu, ar veni altul!... Pînă cînd nu vom mai avea ce prospecta...

Se corectă singur:

— Adică nu!... Ce prospecta va mai fi încă şi peste cincizeci-şaizeci de ani, în ţările care au scăpat acum de mine şi de alţii ca mine... Toată povestea americanilor, cu epuizarea zăcămintelor, rămîne deocamdată poveste... Dar nu vom mai avea de ce să prospectăm, nu ce prospecta! Nu va mai fi nevoie.

— Petrolul sintetic? întrebă cu interes profesional Sebastian Luduş. Metoda lui Bergius sau lucrările lui Franz Fischer?

Olandezul surîse cu amestec de dispreţ şi de milă:

— Prea costisitor... Şi pe urmă remedii relative, expediente, de vreme ce pompează tot dintr-un combustibil care se poate epuiza.

Cunosc altceva, în altă direcţie. Există undeva omul care lucrează pentru a reduce la neant cariera mea de prospector... În loc să-l detest, îi aştept rezultatele cu nerăbdare — aş putea spune cu o reală emoţie, dacă o gloabă bătrînă ca mine mai poate vorbi despre vreo emoţie.

— Interesant... se plecă Sebastian Luduş peste masă, avid, abia stăpînindu-şi curiozitatea.

— Să lăsăm aceasta! propuse olandezul. Mai bine deşartă paharul de whisky, dintr-atîta n-ai să mori... Şi nu aştepta să afli ceva de la mine. N-aş spune, chiar dacă m-ar băga în cazanul de ulei fierbinte onorabilul Reginald. Fiindcă ar fi foarte probabil şi una ca asta! De loc exclus... Gîndeşte-te cum a fost suprimat Rudolphe Diesel, inventatorul care a revoluţionat tehnica modernă şi pe a cărui urmă s-a ridicat toată industria petrolului. Încurca prea multe socoteli. În consecinţă au suprimat omul, ca măcar pentru o bucată de timp să suspende efectele invenţiei. Suprimat, înecat de pe vaporul în care călătorea să-şi valorifice invenţia şi brevetele...

— E ceva tot aşa de serios? stărui tînărul. O invenţie tot atît de importantă ca motoarele „Diesel”?

— O sper! Adică nici nu mă îndoiesc de aceasta. Şi nu mă tem decît de vreo intervenţie a oamenilor cu mîna de fier ea a lui Reginald. Mai multe n-ai să afli de la mine. Cel ce lucrează mi-e prieten vechi, din tinereţele mele, care nu au fost ca ale dumitale, trăite cu apă minerală... Mi-e prieten vechi, am răbdat de foame împreună, am avut şi noi un cult al progresului, pe vremea cînd nu se dădeau războaie şi nu se unelteau revoluţii pentru a monopoliza o

regiune petroliferă. Eu am căzut în ispită. N-am rezistat demonului care mă mînă oriunde simt mirosind a ţiţei. El a fost mai fidel credinţei noastre de atunci. Îi cunosc mintea şi ştiu că se poate întîmpla să răstoarne într-o zi tot ce facem aci... Cîte o scrisoare mă caută din cînd în cînd, cu zece sigilii poştale, dintr-un capăt al lumii la celălalt, pe unde mă poartă demonul meu. Îmi aduce veşti bune; din ce în ce mai apropiate de deznodămînt. Şi astfel am dreptul să sper că măcar o parte din omenire va fi cruţată de legile acestea negre, ale păcurii. Îţi aminteşti ce se spunea pe vremea războ-iului şi îndată după război? Erai prea tînăr ca să le urmăreşti cronologic şi să tragi concluziile... În 1917, Cle-menceau, în apelul său către preşedintele Wilson, declară că ***„petrolul e tot atît de necesar ca sîngele combatanţilor pentru soarta unui război”***. După armistiţiu, lordul Curzon declara că ***„flotele aliate au navigat spre victorie pe-un ocean de petrol”***. Iar în 1919, cînd Franţa şi Anglia îşi împărţeau petrolul în Orient şi fabricau ţări proaspăt trase pe hartă, după cum indica interesul petrolului, nu considerentele etnice, Henry Béranger declara că ***„acel care va poseda petrolul va stăpîni lumea”***... Am înţeles-o aceasta mai bine decît o poţi presimţi dumneata de la distanţă, fiindcă mă aflam în Irak pe atunci. Un Irak proaspăt confecţionat, cu unul din acei recenţi suverani, care din petrol s-au născut şi în petrol vor pieri... Cum vezi, bătălia se dă într-adevăr pentru această stă- pînire a lumii prin petrol, nu pentru progresul meu şi al dumitale! Să sperăm că va deveni o bătălie zadarnică, fără obiectiv... Pentru aceasta e destul ca în locul petrolului, oricine să-şi poată procura o forţă nelimitată şi la dispoziţia tuturora...

— Utopie!... rosti sceptic Sebastian Luduş.

— Utopie a fost primul ***railway*** dintre Stockton şi Darlington, în septembrie 1825; utopie aviaţia, utopie telegrafia fără fir, utopic radio... Toate au fost utopii, respinse nu de profani, ci mai cu seamă de oamenii de ştiinţă, ca dumneata şi ca mine, care s-au gîndit să le demonstreze imposibilitatea de aplicare. Tot ce a fost utopie în domeniul tehnic s-a realizat totuşi şi se va mai realiza... Şi să sperăm că nu vor rămîne utopii, nici cele din domeniul social... Pacificarea sufletului omenesc prin ceea ce realizează tehnica noastră, să sperăm că nici aceasta nu va rămîne o iluzie...

— Şi noi ce facem pînă atunci?

— Ne supunem timpului! Ne distribuim rolurile. Eu caut petrol, dumneata îl prelucrezi; dincolo de noi, alţii îl joacă la bursă şi, dincolo de toţi aceştia, puterile cele fără chip, care conduc lumea de astăzi, îşi dispută petrolul, ca să poată stăpîni singure... Aceasta e toată povestea!... Te-ai gîndit dumneata că în ceasul acesta, zece mii de oameni ca mine şi ca dumneata se află risipiţi în Alaska, în Pennsylvania, la Baku, în Venezuela, în Borneo, în Sumatra, în insulele Sonde, în Persia, în Galiţia — într-o-sută de puncte ale planisferei? Slujesc progresul?... Slu-jim progresul?... Ne-am pus în slujba omenirii? Progresul lui Reginald şi omenirea lui Reginald? Deocamdată stîr- pim armonia unui echilibru de viaţă, pe care şi-l întocmiseră indigenii pe încetul în sute şi mii de ani cum se petrec aşezările geologice; echilibrul de viaţă al localnicilor din Sumatra, din Baku, din Venezuela, din Mexic, de aici, din Piscul Voievodesei. Aceasta o facem! Şi ca să ne aţipim cugetul, bem mai multe doze de whisky. E reţeta la care recurg zece mii de

oameni pe zi, într-o sută de locuri măcar; zece mii de pionieri ai progresului... Pînă ce se va schimba ceva peste capetele noastre, dacă noi nu sîntem capabili să eliberăm progresul din gheara celor care îl pîngăresc şi îl prostituează cu a noastră fanatică sau pasivă complicitate!...

Jan van den Vondel hohoti, făcînd semn către chelner:

— Buete!... Anca una butelia... Aceasta bem pentru progres şi morţii de la progresului!

C a p i t o l u l I I

Aurul cel negru ca şi cel gal-
ben e, deocamdată, mai mult stri-
cător de suflete şi de vieţi.

Micul peron al staţiei Piscul Voievodesei mişuna ca niciodată de lume aleasă.

Expresul pentru Bucureşti avea întîrziere de un ceas ju-mătate. O linie inundată, cu terasamentul slăbit, se afla în grabnică reparaţie dincolo de fosta frontieră a Bucovinei. Trenul scăpase. Gonea să cîştige timpul pierdut.

Dar n-a existat vreun anunţ de întîrziere primit de o lume mai împăcată şi mai bucuroasă decît aceea de pe peronul din Piscul Voievodesei.

Toţi găseau minunată potriveală. Altfel n-ar mai fi putut prinde alt tren, în afară de acceleratul de noapte. Sumedenie de complicaţii, pentru sumedenie de oameni, cu sumedenie de grave şi urgente interese.

O telegramă vestise demisia guvernului.

Zvonul se răspîndise fulgerător. După un sfert de oră, a doua depeşă confirma ştirea cu oarecare amănunte. Această neaşteptată schimbare încurca şi descurca multe iţe; nu mai lăsa nepăsătoare lumea cea nouă din Piscul Voievodesei, cum se întîmpla pe vremuri, cînd răzeşii de pe domeniul lui Boldur Iloveanu n-aveau nici ce pierde, nici ce cîştiga din primenirea stăpînilor. „Schimbarea domnilor, bucuria nebunilor!...”

Acum zece telefoane au zbîrnîit la gară, cerînd biroul de mişcare. S-a ştiut astfel despre binecuvîntatele inundaţii din nordul Moldovei şi despre binevenita tulburare din mersul trenurilor.

Iar lumea, grăbită să ajungă la Bucureşti în ceasul cînd pîinea şi cuţitul trec dintr-o mînă în alta, a avut astfel răgaz să-şi împacheteze la goană valizele şi să coboare în goana automobilelor spre staţie.

Erau mai mulţi şi goneau chemaţi de mai multe şi deosebite treburi.

Domnul director general Reginald Gibbons, tocmai primise vizita lui Vasile Ţincoca, fratele cunoscutului orator parlamentar Horia Ţincoca şi persoană de încredere a societăţii „Ţiţeiul Naţional”. Se punea la cale fuzionarea acestei societăţi, premeditată încă de la întemeiere cu scopul precis de a pune stăpînire pe terenurile din jurul Voievodesei, tot aşa cum pe vremuri domnul Emil Sava şi cu domnul Iordan Hagi-Iordan, prin alte mijloace, au înghiţit treptat ogoarele răzeşilor din Piscul Voievodesei şi partea care îi interesa din moşia lui Boldur Iloveanu.

Oamenii s-au schimbat, s-au schimbat şi împrejurările, firesc era să se schimbe şi metodele.

În locul lui Iordan Hagi-Iordan opera acum domnul director general Reginald Gibbons.

El distribuia cadouri celor în drept să primească aceste cadouri.

Mijlocitorul său, Vasile Ţincoca, se dovedise destul de abil şi discret. Nu se purta ca mizerabilii generali mexicani, nărăviţi să nu-şi mai respecte cuvîntul de îndată ce izbuteau să-şi înscăuneze dictatorul lor. Răsturnarea regimului, fără mitraliere, fără baricade şi focuri de revolver, simplifica simţitor lucrurile.

După toate aşteptările, în locul guvernului demisionat se va alcătui un cabinet de concentrare cu participarea partidelor mai mărunte şi prea mult ţinute la post. Într-un asemenea cabinet, Horia Ţincoca va avea un portofoliu dinainte reţinut şi asigurat la nevoie cu oarecare influenţe ale ministrului englez. Abia trecuse un an de la vechiul împrumut şi se arăta urgenta necesitate a altui împrumut nou şi ceva mai apreciabil, ca să se înfrupte toţi.

Domnul Reginald Gibbons reprezenta puteri nelimitate la Foreign Office şi la „Stock Exchange”. Se urca deci în tren, pentru a merge să susţină intrarea în guvern a lui Horia Ţincoca, singura garanţie a unui împrumut salvator.

În pardesiul larg, cadrilat ca o parcelare ideală de perimetre petrolifere, se plimba pe peron cu mîinile la spate, alături de Vasile Ţincoca.

Privea peste capetele muritorilor indigeni, cu o scîrbă totală.

Buzele subţiri dezveleau cîteodată dinţii lungi şi laţi ca seminţele de floarea-soarelui, pe alocuri tărcate de platina plombelor. Numai de două ori s-a întors şi a părut că ia aminte cu oarecare interes la existenţa unei făpturi omeneşti.

Atunci cînd a intrat şi a ieşit Ilenuţa Precup, în hăinuţa ei subţire şi albastră, însoţită de un neînsemnat funcţionar al societăţii, un băieţandru cu capul gol şi cu o carte subsuoară.

— E drăguţă fetiţa! îşi permise să observe Vasile Ţincoca, lămurind din instinct reflecţiile ososului tovarăş de drum şi de afaceri. Frumuşică foc!

Nu primi nici o aprobare.

Domnul Reginald Gibbons îşi păstra reflexiile pentru sine. Vasile Ţincoca înţelese că a fost lipsit de tact. Însă îndestul de specialist în apreţuirea femeilor, păstră şi el pentru sine părerea că fetişcana cu hăinuţa albastră nu e numai drăguţă, ci chiar frumoasă în toată puterea cuvîn- tului. Frumoasă foc! cum se exprimă indigenii în graiul lor primitiv, dar pitoresc.

Se feri din mers să răspundă la salutul lui Zaharia Duhu. Domnul Reginald Gibbons nu observă acest salut.

Poate că Zaharia Duhu nici nu-şi scosese pălăria aştep- tînd vreun răspuns.

Venise s-o petreacă pînă la tren pe doamna Cecil P. Tudose.

Încă o persoană de pripas la Piscul Voievodesei, gata să dea fuga la primul semnal, spre capitala unde se îm-parte cuţitul şi pîinea. Se afla aici de-o săptămînă, în vederea unei cumpărări de case, în Bucureşti, parcul Fili- pescu. Avea nevoie de părerea şi de aprobarea unchiului Zaharia, avea nevoie mai ales de-o semnătură.

După planurile sale, calculase să mai rămînă cîteva zile. Pregătise totul cu o subţire diplomaţie. Mai întîi a descris casa: o adevărată vilă. În treacăt a pomenit despre preţ şi condiţiile excepţionale de plată. O ocazie pe care n-o întîlneşte omul de două ori

în viaţă. Pe urmă, a adus vorba despre situaţia lor veşnic nesigură, cu mutări şi chirii exagerate, mistuind aproape în întregime salariul domnului profesor Petru V. Tudose.

— Mă înţelegi, unchiule? Mă înţelegi, tuşică Ruxan- da?... întrebase, împungînd văzduhul cu nasul cînd spre unul, cînd spre celălalt. În toate acestea, Petru e cu desă- vîrşire dezarmat! El cu biblioteca şi cu studiile lui, nelip-sit de la cursuri şi cu atîtea conferinţe pe cap, nici n-are idee de partea practică a vieţii. E ca un om căzut din lună!... Îmi rămîne mie datoria să iau aceste griji pe răspunderea mea. Vreau să-i fac o surpriză... Ce zici, mă-tuşică?

— Fă-i, copila mea... Te-ai gîndit bine! încuviinţase bătrîna.

— Ce zici, unchiule Zaharia?

— Exact cele ce spune mama. Îţi doresc să izbuteşti şi să vă bucuraţi de o viaţă tihnită în casa voastră...

Bătrîna răspunsese fără nici o clintire în obrazul uscat. Zaharia Duhu cu un surîs amulteştiutor.

Amîndoi însă n-au întrebat cam în ce fel s-ar putea angaja ea să facă faţă la condiţiile de plată, chiar excepţionale, cum le dovedise Cecil negru pe alb.

Doamna Cecil P. Tudose pungise buzele şi plecase na-sul ascuţit în pămînt. Bătuse toba cu degetele nervoase pe speteaza scaunului. Se ridicase să potrivească o cadră care-i părea că stă strîmb în perete: chipul Madalei
Grinţescu, zugrăvit odinioară cu văpsele ieftine, de Alexandru Opriş, într-o primăvară cu flori albe de cireş, din celălalt Pisc al Voievodesei.

Se hotărîse deci să amîne pe a doua zi atacul, încercînd alte mijloace, cu efecte mai precise.

Iar acest a doua zi se întîmpla să fie tocmai astăzi, sărbătoare paşnică şi somnolentă, cînd explodase telegrama de la Bucureşti anunţînd schimbarea domnilor. Îndată renunţase la toate planurile.

O casă mai poate fi cumpărată în aceleaşi condiţii excepţionale peste o lună, trei ori un an.

Guvernele, oricît de des se primenesc în ţara romînească, rămîn însă cîteodată ocazii pentru totdeauna pierdute.

Deci, doamna Cecil P. Tudose a schimbat şi dînsa direcţia planurilor sale îndelung ticluite. A descoperit că e absolută nevoie să se urce în tren şi să-l scuture pe domnul profesor universitar Petru V. Tudose din vino- vata sa inerţie de pînă acum. Inerţie de altfel mai mult însuşită ca o tactică abilă, ca o mască de cărturar dezinteresat, decît inerţie reală şi mai ales culpabilă. În fond cine nu ştie oare că orice cameră s-ar simţi onorată de prezenţa unui asemenea cărturar tînăr, preţuit conferenţiar şi cu spirit altruist de savant, gata să se pună în slujba patriei şi a învăţămîntului, onorînd mîine vreun secretariat general al Ministerului de Industrie, iar poimîine banca ministerială? Ca atare, Cecil a bătut telegramă la Bucureşti, s-o aştepte domnul profesor Petru V. Tudose neapărat în Gara de Nord.

Călcînd apăsat cu tocurile pantofilor pe asfaltul sonor, cîteodată priveşte încruntată în jos, cu nasul plecat, parcă încă mai lungit, căci, printr-un ciudat fenomen, meditaţia concentrată influenţează întotdeauna asupra apendicelui olfactiv al doamnei Cecil P. Tudose.

Pe urmă, surîde şi ridică nasul, purtîndu-l în dreapta şi în stînga cu un început de triumf.

A mai aflat altă soluţie.

Printre atotputernicii de mîine, a mai identificat o persoană destul de inteligentă pentru a se lăsa convinsă cu uşurinţă de sprijinul pe care îl poate aduce majorităţii parlamentare un element valoros ca profesorul universitar Petru V. Tudose.

— Ce părere ai, unchiule Zaharia? întrebă oprindu-se în loc şi apucîndu-l de un nasture. Mie îmi pare un indi- vid destul de simpatic acest Vasile Ţincoca...

— Părerile despre oameni, ca şi gusturile mîncărurilor... Ce-i place unuia îi displace altuia!...

Cecil hohoti subţire, cu voioşie, fiindcă acum n-o mai interesa părerile unui maniac ca unchiul Zaharia.

Îşi făcuse planul şi era gata să-l pună în aplicare.

— Am înţeles că nu-ţi prea place, unchiule! Mie însă mi-e simpatic!... Dacă intră în guvern şi frate-său, Horia, ceea ce îmi pare hotărît, are să învîrtă el multe... Şi printre acestea multe, în primul rînd va fi chestiunea Voievodesei, fuziunea cu „Ţiţeiul Naţional", consolidarea terenurilor cumpărate p-acilea şi altele cam de aceeaşi măsură. De pe banca ministerială, Horia Ţincoca n-o să mai poată face tapajul care l-a dus unde este... Guvern înseamnă zgardă şi botniţă. Mă urmăreşti, unchiule?

— Urmează, Cecil!... Te ascult.

— Ca ministru, aşadar, va fi redus mai mult sau mai puţin la tăcere. Are nevoie de alţii să vorbească în locul său, de la tribună. în locul său — şi ca să fim sinceri — cu mai multă autoritate decît a sa... Un asemenea deputat majoritar, care să apere o cauză sfîntă, îl văd

eu pe Petru... Îl văd eu şi sînt convinsă că tot aşa îl vor vedea şi domnul Reginald Gibbons, împreună cu acest simpatic Vasile Ţincoca!... Încît, în tren n-am să pierd timpul!... Am să intru în vorbă şi am să le dovedesc evidenţa... În definitiv, aceasta ar trebui să te bucure, unchiule! Nu prea arăţi bucuros şi mă mir de ce?

— Bucuriile unora sînt mîhnirile altora, Cecil.

— Cum adică? Ce vrei să spui, unchiule?

— Mă gîndesc şi eu aşa... Cînd este un mort în casă, toată lumea îl jeleşte, în afară de cioclii care trag un folos. Unii, care va să zică, se găsesc întotdeauna în orîn- duiala acestei lumi, pentru a se bucura de mîhnirile altora. Aceasta am vrut s-o spun, Cecil!

— Prea înalt pentru mine, unchiule! Eu gîndesc şi trăiesc mai pe pămînt... Socotesc că ar trebui să te bucure... În definitiv, Petru, dacă va fi pus în situaţia să apere politica economică a domnului Reginald Gibbons...

— Aceasta numeşti tu politica economică, Cecil? întrebă Zaharia Duhu.

Cecil P. Tudose trecu peste dojana întreruperii, zgîl- ţîindu-l mai tare de nasture şi urmînd:

— ...să apere politica economică a domnului Gibbons şi a lui Vasile Ţincoca, implicit a lui Horia Ţincoca, prin aceasta îţi apără şi interesele dumitale, unchiule Zaharia! Interesele societăţii „Voevoda", care sînt şi ale dumitale... Vezi? Eu mă gîndesc la toate... Sînt solidară cu soarta soţului meu şi cu a celor din jurul său... Nu pot trăi ca Madala...

Spunînd, aruncase o privire ascuţită Madalei Grinţescu.

Prietenia lor se răcise.

De cîteva ori, Cecil lăsase a se înţelege că dezaprobă viaţa Madalei şi că îl deplînge pe Dinu Grinţescu.

Madala se afla cu Dinu în celălalt capăt al peronului. Pleca şi dînsa la Bucureşti, fără să fie chemată de nici un interes, şi nici măcar de ascunsele ei drumuri de altădată.

Pleca, fiindcă viaţa de aici o apăsa ca viaţa de pretutindeni.

De la distanţă simţise împunsătura privirii.

Se răsucise pe jumătate şi vorbi cu ochii în pămînt:

— Dinule, ar trebui să nu mă laşi mereu singură!...

— Acelaşi lucru mi-l spui de şase ani, Madala!...

— Ţi-l spun de şase ani, Dinule, căci de şase ani ace-laşi lucru se petrece... Eu nu mai exist? Există numai sondele şi vagoanele acestea?... Numai atît este pe lume?

— Mai eşti şi tu, Madala!... surise Dinu Grinţescu indulgent.

— Mai?... Mai sînt şi eu?... Ar fi trebuit să fiu eu înaintea lor, Dinule!... Acum, aici sînteţi destui pentru a purta grija sondelor... Nu apasă numai asupra ta. Îţi poţi lua un concediu mai lung: două-trei luni, să plecăm undeva, să fim numai noi doi, să uiţi de păcura aceasta, şi de sonde, şi de tot...

Dinu Grinţescu îi atinse uşor bărbia cu vîrful degetelor, ridicîndu-i ochii şi dojenind-o, în ascunzişul cugetului cu

gîndul că într-adevăr era puţin cam vinovat faţă de dînsa.

— Fii cuminte, Madala!... Tu ştii prea bine că nimic din ce vrei tu nu se poate... Sîntem mai mulţi, dar tocmai de aceasta nu-mi este permis să plec... Mai mulţi înseamnă că întrucîtva am fost retrogradat din rostul şi

răspunderile mele. Aceasta nu poate dura! Trebuie să fiu la faţa locului, acum cînd se măreşte exploatarea şi cînd vor intra în funcţiune sondele cele noi, cu sistemul rotativ... Ai să vezi şi tu. În doi ani dispar toate aceste schelete negre şi urîte. Vom avea o exploatare curată ca o grădină.

Madala strînse din umerii mici:

— Cît mă încălzeşte aceasta pe mine!...

În adevăr, era mică, zgribulită şi părea gata să clănţăne din dinţii mărunţi, străbătută de-un fior, cu toate că soarele bătea călduţ în acest sfîrşit de toamnă luminos şi melancolic, după două săptămîni de ploaie şi vînturi.

Dinu Grinţescu o privi cu răceală.

Toată înduioşarea de adineauri şi sentimentul de vină faţă de dînsa se risipiseră brusc. De şase ani mereu aceeaşi poveste. Madala parcă îi duşmănea lupta lui de aici. Parcă această luptă era inamicul lor principal, despărţin- du-i mereu.

Pizmui un om fericit ca profesorul Petru V. Tudose, care a avut norocul unei femei atît de solidară cu toate luptele sale de oriunde.

Au tăcut amîndoi, înstrăinaţi.

El trecînd cu ochii de la faţa slabă şi diafană a Mada- lei, spre vagoanele-cisterne orînduite pe liniile laterale ale staţiei Piscul Voievodesei. Ea descheindu-şi şi închein- du-şi butonii mănuşilor.

Soarele îi bătea molatic în obraz.

Lumina aurie tremura prefirînd o înşelătoare căldură de tinereţe pe chipul care aminti aşa, o clipă, numai una, portretul zugrăvit odinioară de Alexandru Opriş, cînd cealaltă Madala se bucurase copilăreşte de brăţara vene- ţiană din epoca lui Lorenzo Celso; dar frăgezimea aceea n-avea să se mai întoarcă niciodată, cum nu se vor mai întoarce aici nici primăverile de atunci.

Vartolomeu Diaconu apăru din biroul său, împrăştiind ştirea că expresul a trecut de ultima staţie.

Era nebărbierit, cu gulerul cămăşii murdar şi cu nodul cravatei strîmb. Se vedea o surpare şi pe chipul şefului de staţie. Sub ochi, două pungi vinete îi dădeau înfăţişarea chibiţilor din tripouri, cînd toţi jucătorii au plecat şi cînd măturătorii îi alungă acasă.

Zaharia Duhu nu mai asculta proiectele ambiţioase ale doamnei Cecil P. Tudose.

Urmărea mersul împleticit al lui Vartolomeu Diaconu; făcea unele apropieri între figura aceasta pămîntie şi alte chipuri despre care bătrîna Ruxanda Duhu avea obiceiul să spună că le-a ieşit ţărîna mormîntului în faţă.

— Trebuieşte scăpat!... murmură, clătinînd din cap.

— Cine, unchiule? Cine trebuieşte scăpat şi de la ce scăpat? sări repede, cu glas ascuţit, Cecil, ca întotdeauna alarmată de maniile filantropice ale unchiului Zaharia.

Zaharia Duhu o domoli:

— Nimeni, Cecil!... Şi de la nimic, Cecil! Mă pome-nesc şi eu vorbind singur cîteodată, vrute şi nevrute. Semn că îmbătrînesc, nepoato!

Dar în ochii căutătorului de comori lucea lumina lui cea părelnică şi tristă.

— E o chestie de lămurit! rosti Cecil cu neîncredere.

— Bine, nepoato! Grăbeşte-te s-o lămureşti... Numai vezi că ai prea multe de lămurit pentru un cap de fe- meie... Casa din parcul Filipescu; deputăţia bărbatului; cînd vai mai găsi vreme şi pentru a lămuri şi nălucile unui smintit ca mine?

Aluzia era directă. Zaharia Duhu îi amintea timpul cînd abia erupseseră sondele din Piscul Voievodesei; iar dînsa s-a şi înfăţişat cu

mari rezerve de puteri şi cu multe ajutoare, pentru a sili căutătorul de comori să devină numaidecît petrolist.

— Îmi pare rău, unchiule, că ne despărţim aşa!...

— Nu-i nimic, Cecil. Tu eşti o copilă bună şi deşteaptă... Ştiu eu că ai să uiţi repede şi că ai să te întorci împăcată... Drumul Voievodosei îl cunoşti, casa o găseşti întotdeauna deschisă...

Cecil strînse buzele şi bătu asfaltul mai înciudată cu tocurile sonore.

Aşa i se întîmplă ei întotdeauna cu maniacul acesta! Cînd crede că a aplanat vechiul lor conflict, lui i se năzare altă suceală din nimic şi ea are de trudit apoi o jumătate de an, ca să repare ce-a stricat în cinci minute.

— În definitiv...

— În definitiv, bine că soseşte trenul, Cecil! Ia aminte la vagonul în care se urcă domnul Gibbons şi simpatia ta, Vasile Ţincoca... Pe mine, lasă-mă! Mă găseşti ori- cînd...

Expresul intră în staţie, umplînd peronul de tumultul roţilor de fier.

La o fereastră de vagon, răsări capul domnului Emil Sava. Alături Tudor Stoenescu-Stoian. Spre capitala unde se petrece schimbarea domnilor, grăbeau de zor toţi domnii mai mărunţi din mai mărunta capitală a ţinutului.

Domnul Emil Sava făcea semne amicale spre domnul Reginald Gibbons şi tovarăşul său, Vasile Ţincoca.

— Am locuri aici, rezervate!... îi invită cordial. Compartimentul întreg...

Domnul Reginald Gibbons părea însă atins de o subită surzenie. Un individ ca Emil Sava nu-l mai interesa. Trecuse la categoria acţionarilor de a treia mînă; iar acum trecea şi în opoziţie.

Se îndreptă spre alt vagon.

Vasile Ţincoca îi sprijinea braţul să se urce. La spate îi dădea zor Cecil P. Tudose.

Pe altă scară, Madala se plecase să repete:

— Dinule, încă o dată te rog... Vino! Ia-ţi un con-cediu... Nu mă lăsa singură...

— ...singură! îi fu şi ultimul cuvînt, cînd expresul s-a pus în mişcare.

Dinu Grinţescu strînse din umeri. Căută din ochi pe Zaharia Duhu, să facă drumul împreună.

Dar Zaharia Duhu dispăruse undeva, spre biroul şefului de staţie.

Intrase acolo.

În birou nu se afla nimeni. Se uită pe masă. Coala de hîrtie albastră prinsă în piuneze era presărată de socoteli: adunări şi scăderi. Alături, coşul plin de hîrtii mototolite. Zaharia Duhu privi întîi spre uşa cu geam. Se asigură că nu-l observă nimeni.

Se plecă şi ridică un gheomotoc. Îl desfăcu. Un concept de scrisoare, părăsit la primele cinci rînduri.

„Mult stimate domnule Demetrian,

Odată, dacă vă mai amintiţi, într-o haltă din Bărăgan, pe o noapte cu viscol, mi-aţi spus că de cîte ori mă voi afla într-un ceas decisiv al vieţii, e destul să vă trimit semnalul: S.O.S. N-am crezut niciodată că...”

Zaharia Duhu desfăcu alt gheomotoc:

„Respectuos vă salut, domnule Demetrian,

Copiii mei mai vorbesc şi acum despre nenea Mitică, omul providenţial, care intr-o noapte cu viscol...”

Căutătorul de comori nu scormoni mai departe în coşul cu hîrtii.

Aflase tot ce voia să ştie. Nu-l înşelase nici de astă dată instinctul.

Se aşează pe canapeaua învelită cu muşama şi începu să aştepte. Cifrele de pe masă îi spuneau cît. Cît îi lipseşte şefului de staţie din Piscul Voievodesei la socotelile sale şi pentru cît se zvîrcoleşte el noaptea de teama unei inspecţii neprevăzute.

Era sigur că scrisoarea nu a trimis-o. Nici n-ar fi avut cui, nici n-ar fi avut cum.

Demetru Demetrian abandonase politica şi părăsise ţara. Un semnal, oricît de deznădăjduit, nu mai putea ajunge pînă le el. Jucătorii la bursă ca şi jucătorii de cărţi se agaţă de speranţe absurde. Pe urmă se leapădă de-o speranţă absurdă, ca să-şi încleşteze viaţa de alta pînă a doua zi, şi aşa mai departe.

Ştia cît, Zaharia Duhu, ştia de ce!

Acţiunile societăţii „Voevoda" au scăzut sistematic de un an jumătate, după o socoteală tăinuită a domnului Reginald Gibbons.

Împotriva tuturor semnelor de prosperitate şi în ciuda realităţii din cifrele contabile, directorul general al „Voe- vodei" întreţinea cu premeditare o îndoială; prin oameni interpuşi urmărea acapararea tuturor acţiunilor risipite pentru a le aduna numai în cîteva mîini. Într-o vreme, răspîndise chiar zvonul că exploatarea va fi suspendată pentru o bucată de timp.

Prima victimă fusese Iordan Hagi-Iordan. Au urmat altele mai mărunte.

Acum socotelile domnului Reginald Gibbons se apropiau de încheiere. Acţiunile s-au adunat la matcă. În două-trei luni, o nouă emisiune va fi cotată la bursă de trei ori cursul actual.

Dar peste trei luni, la aceste acţiuni vor avea drept numai deţinătorii celor vechi — adică oamenii aleşi pe sprînceană de domnul

Reginald Gibbons, şi afară de dînşii doar cîţiva indigeni încăpăţînaţi ca Zaharia Duhu şi ca Dinu Grinţescu.

Acestea le ştia toate căutătorul de comori. Le ştia fără să vrea, cum multe învăţase acum peste vrerile lui.

înţelegea, aşadar, de ce Vartolomeu Diaconu trimite în necunoscut chemarea sa: S.O.S.

Mai greu era să ştie în ce chip ar putea să-i întindă mîna de ajutor, fără să-l umilească, aşa cum purtase el într-o cutie de argint vechi, nestematele domnului Meyer, montate în brăţara şi în inelele după moda anilor 1840-1850.

C a p i t o l u l I I I

Erau flori viorii de toamnă,
fără nici un nume pentru dînşii...

Înainte de sosirea trenului, Ilenuţa Precup a ieşit din gară împreună cu Mihai Peclu, atingîndu-şi uşor cotul din mers.

Ei nu aşteptau pe nimeni, nu plecau nicăieri.

Au venit fiindcă Mihai ţinuse să pună la cutia poştei cîteva scrisori urgente, pregătind o plecare pentru mai tîrziu.

Ilenuţa a simţit privirea Nevăstuicii urmărindu-i de sus, de la fereastra cu muşcate. S-a prefăcut că nu ob-servă. O stînjeneşte această imputare geloasă şi tiranică din ochii fostei eleve. Acum sînt mai multe priviri care îi urmăresc şi îi dezaprobă.

Nu poate însă nimic împotriva lor, cum nimic nu poate nici împotriva sa.

Mihai mai are încă de stat doar zece zile în Piscul Voievodesei. A isprăvit examenele; pleacă din slujba modestă de la birourile societăţii, ca să-şi urmeze învăţătura la Bucureşti, la universitate.

Domnul Reginald Gibbons, pe care toată lumea îl socoteşte un om îngheţat şi fără suflet, l-a chemat acum cîteva zile şi s-a arătat generos cu dînsul. Minunîndu-se de chipul cum s-a învrednicit să-şi prepare examenele singur, fără să lipsească o singură zi de la datoria sa de funcţionar al societăţii, l-a încurajat în această sîrguinţă lăudabilă, l-a invitat chiar să ia şi loc pe scaun. Pe urmă, a dat ordin la centrala din Bucureşti să-l numească într-un serviciu mai bine plătit şi mai uşor, pînă cînd îşi va termina studiile.

Fără multe forme, fără multe vorbe. Simplu şi scurt, cum îi stă în fire!

Zece zile îi mai despart pînă la plecare. Mai au ei suflet să se întrebe de ochii lumii şi de spusele lumii?

În această nămiază cu soarele blînd de toamnă, au pus la cale o plimbare departe-departe, la cîmp, mai departe încă, în pădurea care-şi scutură frunzele acolo unde nu-i pot ajunge nici ochii, nici spusele lumii.

Grăbesc paşii, timpul le este măsurat şi scurt.

De pe-un drum îngust, gîtuite între două zăplazuri înalte şi cătrănite care împrejmuiesc cisternele societăţii, a apărut pe neaşteptate Alecu Toader Precup.

Ilenuţa a tresărit. S-a strîns lîngă Mihai fără să-şi dea seama şi i-a prins braţul, căutînd apărare.

Dar Alecu Toader Precup e în toane bune şi pare cu chef. În loc să arate mînia că-şi întîlneşte fata în tovă- răşia unui cioflingar, s-

a proptit în picioarele de uriaş şi îi aşteaptă să se apropie.

Rîde gros, împingîndu-şi şapca pe ceafă:

— Haideţi, hulubaşilor! Hai repede, că nu vă face taica ostropel!

În scurta de piele neagră şi unsuroasă, clătinînd căpă- ţîna enormă şi înfigîndu-şi mîinile butucănoase în şold, Alecu Toader Precup s-a crăcănat să le taie calea. Îi priveşte de la înălţime, în creştet. E ca un uriaş fioros şi rînjit de aţîţare, cerînd vama unor plăpînde făpturi rătăcite în împărăţia sa.

Ilenuţa s-a apropiat cu ochii în pămînt, cu faţa învăpăiată. Adierea de vînt îi flutură un cîrlionţ de păr. Umbrele genelor s-au lungit pe obraz, ca în cartea poştală ilustrată din colecţia dăruită cîndva de Nevăstuica.

Mihai îşi pipăie părul, cravata, nasturii hainei. Stingherit, nu ştie cam cum s-ar cuveni să se poarte. În mîna stîngă ţine o carte. Mîna dreaptă e liberă. Să i-o întindă uriaşului? Poate înadins îl aşteaptă ca să-l înşface de-o aripă, să-l răsucească şi să-i facă vînt peste zăplaz, cum l-a ameninţat de cîteva ori, fiindcă îi scoate fata din minţi.

De atunci îl ocoleşte, atît cît se poate ocoli un om pe altul în acest mic univers care e Piscul Voievodesei.

Alecu Toader Precup are faimă de mare zurbagiu şi cumplit bătăuş. Unele încăierări ale sale cu lucrătorii nemţi şi polonezi au ajuns de pomină. A ciocnit odată doi cap în cap. Altă dată a ridicat unul de ceafă şi l-a răbufnit în pămînt, de-a rămas lăţit o bucată de vreme ca o broască.

Să întindă acestui uriaş căpcăun mîna? Nehotărît, îşi răsuceşte un nasture, îşi potriveşte batista, şi-a găsit de lucru cu stiloul înfipt în buzunarul de la piept.

Alecu Toader Precup a deschis el palma. O palmă imensă, lată şi bătătorită, cu semnele păcurii încrustate în piele.

— Bate palma colea, în laba asta, şi să-ţi fie cu no-roc!... Ce-am auzit, aşa să-ţi dea Domnul!

— Anume ce-ai auzit, tătuţă? prinse curaj Ilenuţa.

— Nu te preface, mîţă vicleană ce eşti! Ştii tu mai bine decît mine. Cum adică: anume ce? Şi-a dat băiatul examen. Asta mă bucură!... Pleacă la învăţătură mai înaltă! Asta mă bucură şi mai mult!... L-a luat domnul Reginald sub părintească sa ocrotire... Asta mă bucură grozav!... Asta înseamnă că n-are să mai fie multă vreme conţopist. Are să se întoarcă înapoi inginer ori director, să ne dea ordine nouă, păcătoşilor!...

Mihai se apără sfios:

— Dorinţele mele sînt mai mici. N-am planuri atît de amhiţioase...

— Lasă ambiţurile! Nu te mai ruşina de ele. Toţi avem ambiţurile noastre. La unii se prind, la alţii nu... Cum le-a fost scris de către Cel-de-sus!... vorbi cu alean Alecu Toader Precup, care avusese şi el multe ambiţuri năruite.

Se uită la ceasul din buzunarul jiletcii. Pe urmă, după vechiul său năravi, la al doilea şi al treilea, pînă la al şaselea, ţistuind a mirare cînd descoperea o imperceptibilă nepotrivire a minutarelor. Le pipăi pe fiecare, le puse la loc, în culcuşurile respective. Îşi dezmierdă lanţurile încrucişate, descurcîndu-le delicat, cu satisfacţia copiilor care nu s-au săturat încă de jucăriile mult jinduite.

— Şi acum, încotro aţi pornit-o?

Răspunse Ilenuţa:

— Spre cîmp, tătuţule!... Domnul Peclu pleacă peste cîteva zile. Se bucură de ziua

această frumoasă, ca să mai vadă o dată locurile de care se desparte...

Alecu Toader Precup trase şapca unsuroasă peste ochi; îi cercetă pe sub cozoroc, cu un surîs indulgent:

— Măi, ce mîţă vicleană! Mă, ce mîţă!... Care va să zică numai de locuri se desparte?... Numai de atîta l-a prins pofta plimbării?

Ilenuţa privi ruşinată într-o parte. Mihai în alta.

Uriaşul coborî o palmă pe umărul tînărului, cu o lo-viturã care-i clătină genunchii din balamale, să-l surpe frînt la pămînt.

— Haide, hulubaşilor! Nu-mi mai umblaţi mie cu şoalda! La mine nu merge. Vă înţeleg şi acuma nu mă mai supăr. Numai să-mi fiţi cuminţi... Tu ai să stai acasă, Ilenuţo, şi ai să-l aştepţi. El are să înveţe carte cum scrie la rînduielile şcolilor din Bucureşti... Iar dacă s-o întoarce om, după cum făgăduieşte, n-am nimic împotrivă! Aveţi să vă căpătaţi binecuvîntarea mea...

Alecu Toader Precup se simţi înduioşat de această clipă ascunsă încă în tainele viitorului. Stătu în cumpănă. Lupta cu un îndemn lăuntric greu de ascultat.

Se birui însă pre sine şi desfăcu un ceasornic cu lanţ cu tot, din pripoanele complicate. Îl nimeri între degetele de căpcăun, îl duse la ureche să mai asculte o dată bă- tăile fine ale inimii de metal, suflă asupra capacului şi îl lustrui cu basmaua.

Pe urmă, se plecă să prindă lanţul cu mîna sa, la haina lui Mihai Peclu, în cheotoare.

— Iaca! rosti. Aista să-l păstrezi de la mine. Te ştiu orfan şi pricep eu că nimenea nu s-a aflat cine să-ţi dea o bucurie cînd ai sfîrşit cu bine partea întîia a învă- ţăturii. Aista să fie în socoteala zestrii! O arvună şi un suvenir

de amintire, cum s-ar zice... De altminteri, dragă băiete, cu atîta zestre ai să rămîi! Asta ca s-o ştii din vreme... Dacă nu mă şurubărea unul ca alde Emil Sava, altfel stăteam noi de vorbă...

— Tătuţule!... murmură Ilenuţa, cu boabe de lacrimi în genele lungi.

— Nu ştiu cum să mulţumesc... îngînă Mihai, copleşit de solemnitatea momentului, acolo, lîngă un zăplaz hîd şi înnegrit de catran.

— Vorba! se răsti uriaşul. Am spus. Gata! S-a isprăvit! Acum plecaţi la plimbările voastre... Şi bagă de seamă! Ceasul să-l întorci întotdeauna seara la opt. Asta-i rînduiala lui! Să nu care cumva să-l dai de sminteală, că-i poznă cu mine... Pe urmă, cînd oi închide eu ochii, tot voi aveţi să le moşteniţi şi pe celelalte.

Cu şapca pe ochi, călcînd pe mijlocul uliţei, Alecu Toader Precup s-a depărtat spre circiuma lui Leiba Ţudic.

Ilenuţa şi Mihai au pornit-o dincolo de aşezările urîte, către timpurile şi pădurea de departe.

O vreme au mers tăcuţi. Le era destul că se simţeau unul pe altul.

Au trecut de ultimele case cu înfăţişarea lor tristă de suburbie: nici sat, nici oraş. Au lăsat în urmă bărăcile acoperite cu bucăţi de tablă cîrpite cu petice de carton gudronat, gunoaiele cu tufe de mături, ogrăzile cu rufe de cit întinse pe frînghii şi cu potăi corcite lătrînd piţigăiat printre garduri.

Dar nici dincolo de marginea sălaşurilor omeneşti, cîmpul nu era încă un cîmp adevărat.

Se căscau gropi galbene de lut, se înălţau movile de prundiş şi de nisip, părăsite. Şine de fier, vagonete mîn- cate de rugină, ţevi

sparte; toate păreau o lepră care s-a întins lacom să înghită verdeaţa păşunilor. Dintr-un stîrv de cal trăgeau cîinii fantomatici. A zburat un cîrd de ciori. Un camion descărca gunoaie.

Ilenuţa întoarse privirea în altă parte.

O muncea un gînd, o hotărîre mereu amînată. Căută să-şi uşureze sufletul:

— Mihai, eu am să-ţi mărturisesc ceva. Ştiu că are să mă scadă în ochii tăi, însă nu pot să tac. E ceva urît şi cu neputinţă să mi-o iert...

Mihai Peclu îi apucă uşor braţul.

— Nici nu mă îndoiesc că trebuie să fie o crimă grozavă! E destul să se uite cineva la tine, ca să-şi dea seama de cîte crime odioase eşti tu capabilă.

— Nu rîde, Mihai!...

— Nu rîd.

— Şi n-ai să mă dispreţuieşti după aceasta?

— Depinde! rosti Mihai Peclu, cu o severitate pre-făcută.

Ilenuţa merse cîţiva paşi cu ochii în pămînt. Acum îi părea rău că începuse.

— E vorba despre mine şi tata. Faţă de el mă simt vinovată... Ai să mă înţelegi tu, Mihai?

— Mi se pare că pînă acum, de doi ani, ne-am înţeles întotdeauna, Ilenuţo! îi aminti Mihai cu o blîndă impu-tare. Şi nu aveam încă binecuvîntarea nimănui.

— Tocmai de aceasta, Mihai! Tata, sub înfăţişarea lui cam neoioplită, e un om cu inimă bună. Pe cînd eu sînt ceva mai rea decît o mîţă vicleană, cum mi-a spus-o el. Mai rea, mult mai rea...

— Ţî-ţî-ţî! se miră Mihai Peclu în glumă.

Apoi îi prinse braţul strîns, înclinînd puţin capul să-i vadă ochii.

— Te-am necăjit. Te rog să mă ierţi... Şi cea mai bună dovadă că m-ai iertat, îmi vei da-o povestind ceea ce-ţi stă pe inimă, fără nici un înconjur, aşa cum te-ai spovedi unei surori mai mari.

Abia rostise cuvintele şi îi păru că i-au ars buzele. Ar fi vrut să le retragă. Era însă prea tîrziu.

— Tu ştii că nu am nici o soră mai mare... vorbi cu tristeţe Ilenuţa. Ştii cum a sfîrşit sărmana Sanda?... Au scos-o arsă din biserică. N-o mai cunoştea nimeni, decît după inelul de argint din degetul care se făcuse cărbune...

Privi înainte, cu buza de jos tremurînd.

Continuă:

— Pe urmă, mai ştii, Mihai, că aşa cum era sărmana Sanda, ea nu m-ar fi putut înţelege. Toată lumea spune că a fost frumoasă şi deşteaptă... Dar ea rămăsese o fată de ţăran, simplă şi cinstită. O ţărancă. Eu nu sînt nici una, nici alta. Şi nu te am decît pe tine, Mihai! Po- vestea mea chiar cu aceasta începe şi cu aceasta se sfîr- şeşte. Aş fi vrut să n-o cunoşti. Poate că ar fi mai bine. Însă mă roade, Mihai. Nu pot să ţi-o ascund. Atunci nu mi-am dat seama. Acum, îmi judec cu mintea de astăzi fapta mea de atunci... Eram încă în şcoală. O şcolăriţă de-o şchioapă, foarte fudulă de uniformă, şi de ghiozdanul de piele, şi de pantofi. Venise tata să mă aducă acasă, de la oraş, în vacanţa Crăciunului. Ne întorceam cu tre-nul. Tata e cum îl ştii. Cu hainele lui, şi cu ceasornicele lui... Nu căzuse încă la patimă aşa de rău ca acuma. Mai avea pe atunci şi ambiţiile sale. Abia căpătase de doi ani banii de pe pămînt. Nu-i părăduise. Voia să fie şi el boier...

Ilenuţa Precup surîse mîhnită amintirilor.

— Aici se potrivea cu mine. La şcoală n-am spus colegelor că sînt fată de ţăran. Spuneam

că tata e pe- trolist... Ieşise atuncea un soi nou de oameni. Nu eram nici ţărani, nici boieri, nici romîni, nici străini... Destul era să spui „petrolist” ca să nu mai ai nevoie de alte recomandaţii. Era şi tata, aşadar, petrolist! În loc să mergem cu clasa a treia, s-a urcat în clasa întîia. Acolo se mai aflau două persoane: un ofiţer tînăr şi o doamnă foarte elegantă. I-am observat îndată cît de curios se uitau la noi şi mi-a fost ruşine... M-am prefăcut că n-am nici o legătură de rubedenie cu tata, că mi-e străin, aşa, ca un fel de servitor trimis de stăpîni să le aducă fata de la şcoală. M-am tras într-un ungher şi am început să citesc o revistă ilustrată. Tata mă întreba: „Nu ţi-e frig?” Eu îi răspundeam înţepat... Mă întreba: „Şi cu şcoala, cum ţi-a mers, Ilenuţo?” Îi răspundeam schimonosindu-mă, şi mai înţepată, ca unui servitor care nu-şi cunoaşte lungul nasului şi se cam întrece spunîn- du-mi pe nume... Poate că bietul tata a înţeles. Căci a rămas în colţul lui şi n-a mai vorbit nimic tot drumul. Nu mi-a spus acasă nici un cuvînt despre purtarea mea. Nu mi-a pomenit niciodată. Dar de atunci mă simt vinovată faţă de dînsul... Aceasta s-a petrecut acum trei ani; la Crăciun au să se împlinească patru. De ce trece timpul, de ce îmi iert mai greu... Mă judec cu altă minte, Mihai! Îmi pare că mai există în mine şi o altă fiinţă, pe care tu nu o cunoşti. Una rea, ipocrită, vani-toasă... În stare să se lepede de neamul şi sîngele ei, pentru o deşertăciune.

— Atîta e tot?

— Cred că ajunge, Mihai.

Mihai o ajută să păşească peste o aţă subţire de apă. Cîmpul se desfăşura în sfîrşit neted, fără cicatricele gropilor şi movilelor,

cu iarba arsă de brumă, dar moale sub paşii lor elastici şi tineri.

— Nu spui nimic, Mihai? întrebă cu îngrijorare Ile- nuţa. Vezi. Acum te gîndeşti şi mă judeci altfel. Ştiam eu că nu trebuia să-ţi istorisesc aceasta... E ceva aşa de urît şi de josnic!

Mihai Peclu rosti cu aprindere:

— Dar nu e urît şi josnic de fel, Ilenuţo! Te înşeli cînd îţi închipuieşti că tot ce mi-ai spus tu e o dovadă că eşti rea, ipocrită şi vanitoasă. Dimpotrivă!

— Dimpotrivă? se miră Ilenuţa.

— Da-da! Dimpotrivă.

— Vrei să mă consolezi, Mihai?

— Nu ai nevoie de nici o consolare! Tu m-ai făcut să mă gîndesc la mine, să mă compar şi să găsesc că poate eu sînt mai rău, mai ipocrit şi mai vanitos decît mă credeam... Fiindcă eu niciodată nu m-am întrebat cum sînt. Acesta e un semn rău, Ilenuţo!... în fiecare din noi există un frate geamăn al nostru care se poate în-tîmpla să fie rău, ipocrit, şi vanitos. Cîtă vreme nu ne dăm seama de existenţa lui, înseamnă că ne împăcăm foarte bine cu fratele acesta geamăn. Unii trăiesc aşa toată viaţa! Nici nu observă că trăiesc adesea viaţa celuilalt... Sînt răi şi vorbesc despre răutatea altora; vanitoşi şi ipocriţi, dar nu văd decît vanitatea şi făţărnicia altora.

— Poate, Mihai...

— Sigur, Ilenuţo!...

S-au oprit să privească întinderea cîmpurilor, cu văile de departe şi cu satele estompate în pîclă.

În soare luceau firele de mătase ale funigeilor. Unul se agăţă în părul lui Mihai. Ilenuţa îi spuse să se în- toarcă. Îl atinse uşor

cu degetul şi îl eliberă să-şi urmeze plutirea legănată şi lină, departe, departe, spre zări.

— Parcă e altă lume aici... murmură Ilenuţa, încet, ca într-o şoaptă de taină.

Era într-adevăr altă lume.

Piscul Voievodesei, cu sondele negre şi cu rafinăria cea nouă, împresurată de zidurile roşii, cazanele şi vagoanele- cisterne; toate au rămas în urmă, ascunse după un clin de deal. Aici se întindea ţara cea veche, cu satele vechi.

La picioarele lor, pajiştea mărunţă şi arsă de brumă era smălţuită cu flori plăpînde de toamnă. Florile cele mai tîrzii ale cîmpului. Viorii, ieşite de-a dreptul din pămînt, fără frunze, înalte păhărele vegetale.

Nici unul, nici celălalt nu ştiau cum se numesc.

Au descoperit cu o tristă uimire această ignoranţă.

El era tîrgoveţ şi n-avea de unde să le cunoască.

Ea le ştiuse poate cînd era copil.

Viaţa cea nouă din Piscul Voievodesei, în care a crescut, nu mai îngăduia asemenea flori şi le ştersese numele din multe amintiri.

C a p i t o l u l I V

Se ivesc în viaţa oamenilor tot felul de cumpene.

De trei zile, dura o ploaie mărunţă, înspicată de fulgi.

Cerul coborîse aproape de pămînt. Cîlţii norilor se agăţau în furnale, se tîrau peste acoperişuri, împingeau îndărăt, în jos,

funinginea groasă şi miasmele cazanelor cu păcură.

Trecătorii călcau duşmănos în zloată. Pe sub ferestre se auzeau tusete şi horcăituri din piepturi coşcove. Camioanele împroşcau jerbe de noroi; zbîrnîitul motoarelor ră-suna în văzduhul ud pînă noaptea tîrziu, zgîlţîind geamuri şi cutremurînd precare locaşuri de paiantă.

Gazetele nu mai aduceau nici o ştire vrednică de comentarii. S-a deschis noul parlament. Discuţia la mesaj a început aceeaşi din totdeauna. Domnul Horia Ţincoca, ministrul Industriei şi Comerţului, pregătea o nouă lege a minelor. Doamna Demetru Demetrian a avut un uşor accident de automobil la Cannes. Procesul domnului Iordan Hagi-Iordan cu societatea „Voevoda" s-a amînat. E vorba despre oarecare tratative, o tranzacţie, poate o conciliere. S-a mai sinucis o studentă la Bucureşti şi ame-ninţă o virulentă epidemie de gripă.

Toate acestea nu-l interesau pe inginerul geolog Jan van den Vondel.

În camera din fostul conac al lui Boldur Iloveanu, se strămuta din jilţul moale pe divanul cu teluri moi.

Căsca să-şi dezgheoace fălcile şi împrăştia fumul compact al pipei cu o mînă moleşită de convalescent. Plictisit, îşi plimba ochii la hărţile şi secţiunile colorate, la planşetele rezemate de perete şi la mostrele de roci înşirate într-un dulap cu uşile de sticlă. Eocen, oligocen, meoţian, cvaternar, fracturi de încălecare... Ce însemnau în definitiv? Pe harta geologică a regiunii stăteau înscrise, cu pete albastre, verzi, galbene, roşii, violete, ca penele de colibri.

Păsările cu aripi muiate în culori de curcubeu au rămas însă în Mexic.

Aici şi acestea sînt numai văpsele neînsufleţite, întinse cu pensula pe foi de hîrtie neînsufleţită. Jurasic, cretacic, devonic, siluric, permo-carbonifer... Planeta e căptuşită pretutindeni cu aceeaşi scoarţă de epoci încheiate.

Numai oamenii, şi păsările, şi arborii, şi florile sînt altfel şi mereu cu alt chip.

Sebastian Luduş a intrat de două ori să-i dea ziua bună.

O dată cînd a plecat dimineaţa; a doua oară cînd a plecat după-amiază la rafineria şi laboratorul său de experienţe. A trecut grăbit, schimbînd picioarele pe loc cu neastîmpăr, ca un amant nerăbdător în sfertul de ceas dinaintea întîlnirii. Cu deosebirea că el nu purta costumul unui amant şi nici nu mirosea a apă de lavandă. O bască, o tunică, o cămaşă cafenie încheiată la gît fără cravată, jambiere şi ghete groase, miros de benzină şi urme grase de parafină. Portul unui lucrător ceva mai spălat la chip şi la port. Un lucrător care nu va face niciodată grevă cerînd reducerea orelor de muncă. Pentru el ziua e prea scurtă. Ar face o grevă pentru dublarea orelor.

Pentru Van den Vondel ziua e nesfîrşită.

A privit la ceasornic. Patru şi douăzeci. Adineaori era patru şi un sfert. Abia s-au prelins cinci minute.

Crepusculul a început de o jumătate de ceas: s-ar spune că se tîrîie de astăzi dimineaţă, de cînd s-a mijit de ziuă. El tînjeşte după înnoptarea rapidă a tropicelor, unde întunericul cade brusc, albastru, îndată înstelat de zborul luciolelor.

Van den Vondel şi-a turnat un pahar de whisky.

L-a deşertat şi cască.

Şi-a curăţat pipa cu sculele nichelate — şi cască.

A făcut socoteală cam ce oră din zi ori din noapte corespunde orei patru şi douăzeci din Piscul Voievodesei, la Tampico, în Borneo, în Golful Persic, la Baku, în California. Ce oră — şi cam ce-or fi făcînd la această oră camarazii rămaşi acolo.

E o viaţă absurdă aici, mocnită ca ploaia de-afară.

Absurdă a fost şi ideea medicilor să-i recomande o asemenea ţară. Şi mai absurdă încă a fost graba centralei de la Londra, cînd l-a trimis să exploreze regiunea din Piscul Voievodesei.

Tot ce a aflat el ştiuse mai dinainte inginerul indigen Dinu Grinţescu. Iar tot ce-a ştiut inginerul Dinu Grin- ţescu prevăzuse mai demult, cu patruzeci de ani înainte, alt indigen, pe la sfîrşitul veacului trecut.

Ciudat acest Grigore Cobîlcescu! I-a citit broşura, luînd în acelaşi timp lecţie de romînească şi de geologie din ea. Lipsit de mijloacele de investigaţie, lipsit de instrumente, lipsit de orice sprijin şi de orice interes al compatrioţilor, prin simple deducţii, autorul broşurii a identificat fiecare culcuş carpatic unde zace petrolul, într-o vreme cînd nici nu visa nimeni la o bătălie a petrolului.

Dacă Van den Vondel şi-ar găsi un tovarăş de discuţie şi de controverse, ar fi gata să parieze că geologul indigen a murit sărac.

Fiindcă a început să cunoască şi obiceiurile pămîntului, s-ar mai prinde rămăşag că mai apoi un municipiu postum recunoscător cîndva, după decenii, a botezat o stradă cu numele savantului romîn. Bineînţeles, o stradă oarecare, pe undeva, mărginaşă, cu împrejurimile căzute într-o rîlă şi cîini rîioşi dormind pe gunoaie.

Pieţele vaste sînt pentru persoane care n-au descoperit nimic în viaţă; dar au trecut mai gălăgioşi printre contemporani. Aceasta se petrece oriunde: în Mexic ca şi în Venezuela.

De pe divanul cu teluri moi, Van den Vondel s-a ridicat cu o sforţare supremă.

A umplut alt pahar şi cu paharul în mînă a mers pînă la fereastră.

De la aceeaşi fereastră, altădată, privise spre satul din vale, de-atunci, stăpînul acestor locuri, Boldur Iloveanu. Era un sat sărac, cu mărunte case pitulate în livezi stu-foase şi cu oameni durînd de pe vremea lui Petre Şchipul şi mai dinainte.

El nu i-a cunoscut.

Van den Vondel, străin pripăşit în treacăt, ar ti vrut să-i cunoască.

Nu mai era însă satul, nu mai erau oamenii; au dispărut şi livezile stufoase.

E un tîrguşor urîcios în ploaia vînătă; acoperişuri de tablă, o gară, rafinăria, sondele negre şi parcul de vagoane- cisterne, cazanele cilindrice şi furnalele de cărămidă roşie.

Oamenii nu mai au un port al lor, aşezările şi-au pier-dut o înfăţişare a lor: nu mai există nici o vegetaţie a lor. Van den Vondel se gîndeşte la savanele tropicelor, la pădurile ecuatorului, la Borneo, Sumatra şi Iava unde şi-a petrecut trei ani din viaţă şi unde lianele se balan-seazâ din ramuri ca şerpii, orhideele par cărnoase animale marine, fluturii uriaşi poartă inscripţii chinezeşti pe ari-pile cu praf de aur şi de purpură; unde păsările nu învă-ţaseră încă să fugă de om.

S-a întins şi acolo aceeaşi civilizaţie inumană, exploatată inuman de cei care-i exploatează şi ştiinţele lui.

Păcura a stîrpit pe o porţiune de ţară pădurea de liane şi orhidee, a alungat fluturii şi păsările. Alături, codrul a fost

mistuit de foc pe întinderi de sute de kilometri, pentru a face loc plantaţiilor de cauciuc: copăcei urîţi, chirciţi şi aliniaţi geometric.

Nu e nici o mirare că un indigen e cuprins cîteodată de o nebunie omucidă, amoc, şi goneşte cu crişul în mînă să spintece şi să omoare fără alegere duşmanul şi priete-nul întîlnit în cale.

Localnicii aceştia de aici nu au şi dînşii un amoc al lor? N-au nici măcar din cînd în cînd uşurarea unei explozii de revoltă?

Van den Vondel şi-a amintit că ţine paharul plin în mină. Îl deşartă. A rămas la fereastră cu priveliştea posomorîtă şi hîdă din vale, încă mai posomorîtă şi mai hîdă în înnoptarea lichidă.

Pe aleea neagră a fostului conac, bătătorită cu nisip de cocs, se depărtează în ploaie Zaharia Duhu.

Olandezul l-a zărit, s-a deşteptat din torpoare, deschide geamul şi strigă:

— Hallo! Domnul Duhiu! Domnul Duhiu, aşteap- tă-mi şi pe mine, mă rog. Numai minut. Unu minut şi gata!

Zaharia Duhu s-a întors, s-a oprit, i-a făcut semn că l-a auzit şi că-l aşteaptă.

Se înţeleg amîndoi.

Au legat prietenie, cu toate că-i despart atîtea: limba, neamul, învăţătura, peripeţiile din vieţile lor atît de deosebite. Van den Vondel se simte însă mai apropiat de acest răzeş fost căutător de comori, decît de Reginald Gibbons ori de Sebastian Luduş.

Iar Zaharia Duhu se înţelege mai bine cu acest veteran înălbit de războaiele petrolului, decît s-a înţeles vreodată cu ai săi compatrioţi Sebastian Luduş ori Emil Sava; de- cît s-a înţeles, atunci cînd mai era încă timp, cu Boldur Iloveanu.

Inginerul şi-a îmbrăcat în grabă haina de ploaie, şi-a căutat în grabă cutia de tablă cu tutun, şi-a aşezat pe globul de brînză roşie o pălărie mototolită de pînză impermeabilă şi a coborît scările fluierînd.

A înviat din morţi. Într-un asemenea ceas, nu-i trebuia alt om.

— Mă simţesc fericit! îl asigură pe Zaharia Duhu, strîngîndu-i mîna osoasă.

— Poate nu chiar atît ca domnul inginer Sebastian Luduş! i-a răspuns fostul căutător de comori, cu zîmbetul lui blajin şi trist. Îmi pare mie că singura persoană care se simte într-adevăr fericită în Piscul Voievodesei e acum domnul Luduş. A căpătat ce-a dorit!... Şi-a împlinit visul!... Laborator de experienţe; rafinărie care lucrează patru sute de vagoane pe zi... Parafină, gazolină, motorină, vaselină, smoală, ulei... Tot ce a visat.

— Bun. Foarte bun! aprobă Van den Vondel. Ne înţelegem perfect! Eu la fel gîndesc. Noi sîntem doi oameni ciudaţi... Noi vrem altceva, nu cum place la lumea toată!...

Zaharia Duhu trecu de cealaltă parte a olandezului, să-i lase poteca fără bălţi. Van den Vondel n-a observat.

Era stăpînit de gîndurile şi de întrebările lui.

Ridicîndu-şi borul pălăriei, pentru a elibera ploaia cu spic de fulgi să-i spele obrazul sferic, adăugă:

— Mai mult este de mirat că avem amîndoi interes de la Piscul Voievodesei. Dumneata eşti acţionar, eu inginer şi puţin acţionar... Iar pentru noi doi se bucurează domnul acesta, Luduş.

— Eu cred că se mai bucură şi alţii. Acţionarii care nu se văd.

— Just! întări Van den Vondel. Servim o lume care n-are faţă. Nu se vede!

— Şi nici nu vede, domnule inginer... Nu se vede şi nici nu vede! Lumea aceasta vede numai acţiuni. Hîrtii care cresc şi scad la preţ. Noi vedem şi ceea ce se află aici, în vale!...

Cu mîna udă, răzeşul arătă, de-a lungul drumului po- vîrnit, întunecatele înjghebări afumate de funingine.

Apoi găsi de cuviinţă să-şi lămurească aceste judecăţi înapoiate:

— Bineînţeles, că eu vorbesc în numele oamenilor care au fost odată prin aceste părţi. Vorbesc ca un căutător de comori arheologice, aşa cum într-o vreme ajunsesem de rîsul şi ocara altora.

— Despre aceasta una comoara am discutat odată cu domnul inginer Luduş. N-a fost posibilitate pentru ca să ne înţelegem. I-am spus că există una simetrie între tot ce-am ştiut şi văzut eu la Mexic, tot ce-am ştiut şi văzut eu la Piscul Voievodesei. Vorbit inutil! El vede benzină, parafină, ulei... Religia lui este benzina, parafină, ulei... Simetria mult este mai interesantă. Cunoşti istoria de la ţara Mexicului?

— Îmi ajunge istoria ţării mele, domnule inginer! răspunse Zaharia Duhu. Şi, de altfel, nici pe aceasta n-o cunosc prea bine... Mexicul e prea departe...

— Mai aproape decît crezi dumneata!... Ascultă la una simetria... Cînd au venit spaniolii, au căutat şi ei aur la Mexic. Au căutat şi au găsit. Au avut şi mexicanii un rege Dromichet de la dînşii: Montezuma. Au avut una civilizaţia maya, cum a fost aici una civilizaţia getica. Dromichetos a fost mai puternic decît Montezuma. A învins, a prins şi a alungat armatele lui Lisimah... Eu am citit toate cărţile împrumutate de la dumneata. Foarte interesant! Montezuma a fost mult,

forte mult mai slab. El s-a temut de cai. A crezut că un călăreţ este centaur. El s-a temut de cîine... La Mexic, cu toată civilizaţia maya, cal era necunoscut, cîine necunoscut... Cortez şi Bernal Diaz au avut mai mult noroc decît Lisimah. Au învins şi au făcut indienii de la Mexic sclavi. Au dat cîinilor de mîncare copiii indigenilor. Scrie în documente; Bartolomeu de Las Casas scrie... Dromichetos mult mai puternic şi victorios. El a învins! A prins sclavi pe inamic şi generos a iertat pe inamic... Pe urmă, trecut timpuri şi secoli... Lumea uitat barbaria... A păstrat suvenir despre Dromichetos. Este legendă la Romînia despre tezaurul lui Dromichetos, cum este legendă la Mexic despre tezaurul lui Montezuma. Acolo au căutat alţii comoara lui Montezuma... Indienii din munţi şi de la vulcani stinşi cred şi o caută pe comoară. Aici ai crezut şi ai căutat dumneata... Nu pentru aur şi pietre scumpe. Pentru su-venir istoric. Peste tot s-a făcut pace şi calm... Fiecare trăia una viaţă a lui şi nu mai era nici un motiv de duşmănie. Forte bine!... În una zi vine anunţ că pămîntul de la Mexic conţine petrol. Alta comoara!... Cu pace s-a terminat!... Ce n-a omorît cîinii şi soldaţii lui Bernal Diaz şi soldaţii lui Cortez, distruge acolo petrolul! Ce n-a putut să distrugă armatele lui Lisimah, distruge aici petrolul! Aceasta este una simetrie teribilă!... Istoria de la veacul douăzeci este mult, foarte mult mai crud ca istoria de la Bernal Diaz şi de la Lisimahos... Pot face simetria identica, pentru Indiile Neerlandeze... Peste tot, povestea una, identica... Aşa e că vorbesc acum mult, forte mult mai bine romîneşte, domnule Duhu!...

Zaharia Duhu răspunse:

— Că vorbeşti mai bine romîneşte, mă bucură, domnule inginer. Mă întristează că vorbeşti însă şi adevărat! Că ai dreptate...

Van den Vondel se opri să-şi aprindă pipa, făcînd din palmă găvan chibritului.

Zvîrli beţigaşul jos; flacăra sfîrîi în apă.

— Te întristează? întrebă. Ştiu! Înţeleg... Întristează chiar pe alţii, care n-au nici o legătură cu Montezuma şi cu Dromichetos. Vremea de la dînşii s-a terminat. Vre-mea de la Dromichetos şi de la Lisimah, de la Montezuma şi Cortez... Acum este secolul pentru „Standard Oil" şi „Royal Dutch"... Mult mai feroce secol!...

Se aflau în mijlocul tîrguşorului.

Becurile electrice din stîlpii de lemn s-au aprins pe neaşteptate.

Dar lumina nu izbutea să dea măcar o înşelătoare frumuseţe vitrinelor cu stambe şi bumbăcării ordinare, uliţei cu bălţi vîscoase, trecătorilor cu straiele şiclite de păcură.

— Şi dumneata — spuse Zaharia Duhu — dacă le ştii acestea toate, cum te împaci cu sufletul? Cum de te afli gata să porneşti, la cel dintîi semnal, acolo unde ai auzit că se află păcură?

— Eu sînt vînător de ţiţei! mărturisi Van den Von- del. Cu pasiunea de vînător nu este posibilitate de luptat. Nu există logică, nici sentimente. Pe dumneata eu te cunosc! Cu ochii şi cu sentimentul de la dumneata nu poţi să fii un vînător... La mine îmi place forte mult pasăre, tigru, jaguar, puma. Îmi place şi admir. Privesc şi iubesc... Pe urmă, pun puşca la ochi şi împuşc! Tot ce a fost fru-mos şi viu este îndată numai cadavru... Aceasta un vînător înţelege forte bine... Tot asemenea eu vînez petrol. Nu pot să rezist la pasiune... Tigrul este vînat, pasărea- paradisului vînat, petrolul vînat...

Olandezul privi pe fereastra „Barului American”.

Ca în orice zi de lucru neîncheiată, barul era deşert. Domnişoara puhavă de la casă moţăia resemnată într-un cot. La o masă din fund, moţăia şi chelnerul cu un ziar desfăcut pe genunchi.

— Propun una idee, domnule Duhu... se dădu cu gîndul Van den Vondel. Eşti liber?

— Ca orice trîntor! răspunse Zaharia Duhu. Ca orice trîntor al petrolului, scos din rînduiala vieţii.

— Atuncea putem merge la ovreiul care poartă aşa o barbă de patriarh? Nu?

— La Ţudic?

— La Ţudic acesta! Una cîrciuma forte ordinară. Este însă întotdeauna indivizi interesanţi acolo... Numai dacă propunere a mea nu te supără? Nu merg persoane distinse la un local de la Ţudic...

Zaharia Duhu îl asigură, zîmbind:

— Fii fără grijă, domnule inginer! N-are ce mă supăra. Mai întîi că nu-s o persoană distinsă. Uită-te la mine!... Pe urmă, pot spune chiar că merg cu plăcere... Cu jupîn Leiba Ţudic sînt prieten bun. I-am fost într-o vreme şi muşteriu credincios. Atuncea cînd căutam eu o comoară; iar prietenul meu Dinu Grinţescu a găsit alta. Vreme de un an de zile căzusem în patima băuturii. Acela a fost cu adevărat un an de sminteală a mea... Mă întreb şi în ziua de azi cum de-am căzut şi cum de m-am ridicat?

— Căderile sînt în om, lăuntru, domnule Duhu, şi ridicările tot în om sînt, lăuntru. Ai trecut prin una criza de dezasperare. Eu înţeleg... Ai trecut şi te-ai ridicat.

— Cîteodată mă mai clatin...

— O înţeleg şi aceasta! Singurul moment plăcut din viaţa de la om este atunci cînd în el

se clatină ceva. Cînd nu se mai clatină nimic, este un om mort! Tot ce se poate fi un om mai mort.

— Văd că eşti un înţelept, domnule inginer.

— Eu, nu! protestă Van den Vondel. Poporul meu e înţelept, ca şi al dumitale şi ca toate popoarele de pe lumea a noastră. Eu ţi-am tradus dumitale două-trei proverbe de la poporul olandez. Proverbele sînt experienţe adunate şi conservate de avari... Le string ca pe banii vechi şi fără curs pe piaţă. Noi le trecem din buzunar de la unul la buzunarul altuia... De cumpărat însă, nu cumpărăm nimic cu aceasta una moneda fără curs... Admirăm, ne place, dar nu cumpărăm... Din nenorocire înţelepciunea nu se cumpără şi nu se poate împrumuta.

În haina verde de ploaie, largă şi foşnitoare, Van den Vondel se răsuci să privească o zveltă siluetă feminină traversînd cercul de lumină al becului. Îşi bătu pipa cu latul palmei ca să scuture scrumul.

Spune:

— E ca una pasăre de la Iava. Prea fină pentru zona temperată. Fragil-fragil! Nu rezistă. Exotic, aici!...

— Eu cred că nu e atît de plăpîndă cum ţi se pare dumitale, domnule inginer. E o fată crescută şi trăită aici... Fata lui Alecu Toader Precup...

— Gigantul? Tarzan? se miră Van den Vondel.

— Întocmai! Uriaşul. Tarzan!... Nu-i seamănă lui. Seamănă maică-sei, care era o fiinţă tot atît de subţire ca dînsa, numai că purta catrinţă şi broboadă. Încît, grijă nu-i duce dumneata!... E născută aicea; nu-i pasăre din Iava să tînjească şi să nu-i priască ploile şi viscolele noastre...

Olandezul avea altă părere.

Rosti cu răceală, ca o sentinţă fără speranţă de graţiere:

— Născută aici, este adevărat...

Şi bătu cu piciorul în pământul chiftit de apă şi de păcură, care împroşcă stropi.

— Aici, este adevărat! Dar născută a fost cînd era alt pământ... Atunci cînd a fost născută era aici altă lumea, alt obicei. Nu este pericol pentru dînsa ploaia şi viscol. Este alte pericole mai grav, mult, forte mult mai grav... Eu cunosc legea crudă de la petrol în această lume de speculatori şi despoţi a petrolului! Oriunde este şi ori- cum se numeşte, legea lui este identică. ***Huile de naphte, petrolio grezzo, petrolio erdöl, crude oil, nafta, ropa, surovina, kuda, kusödzu...*** Multe nume pentru una singura teribila şi demoniaca forţa! Transformă mediu, indigenul nu rezistă... Se pomeneşte indigenul că devine el exotic în satul unde a fost născut... Este el exotic străin, moare, în unul fel sau altul fel, tot moare.

Zaharia Duhu îşi spuse că într-adevăr, pe fata lui Alecu Toader Precup o pot pîndi primejdii mai viclene decît ploile şi viscolele împotriva cărora neam de neamul ei au ştiut să afle adăpost.

Pe urmă, îşi aminti că a văzut-o în tovărăşia băieţa- şului modest şi sîrguincios, plecat la învăţătură. Înţelese că măcar aceasta e adăpostită de toate descumpănările aduse în viaţa celor din Piscul Voievodesei, de ***„nafta, crude oil, ropa, surovina”***.

Lumina părelnică i se aprinse în ochi. Descoperise încă o fericire umilă de ocrotit. Pentru copila lui Alecu Toader Precup, o căsuţă de zestre şi cîteva acţiuni ale societăţii „Voevoda” vor însemna poate preţul acestei fericiri.

Rosti:

— Domnule inginer, am citit eu într-o carte că Rockefeller, cînd a împlinit şaptezeci şi cinci de ani, şi-a îm-părţit averea! Şi-a chemat feciorul şi i-a trecut lui 450 milioane de dolari. Cu alte 450 milioane a înfiinţat institutul care-i poartă numele... Îmi pare că aşa a spălat el multe păcate ale păcurii. Mă înşel ori este adevărat?

— Adevărat, pînă la un loc anumit! Rockefeller este un mare, foarte mult mare filantrop... Însă este un filan-trop abstract! El face bine la omenire, nu la oameni. Este mult foarte mult deosebire de la una la alta... Dumneata în carte n-ai citit cum face el filantropie, dacă vede un tînăr sărac şi forte forte mult nefericit... Scoate din buzunar zece cenţi şi îi face cadou: „Primeşte zece cenţi şi începi de mîine să economiseşti în fiecare zi zece cenţi. Aşa ajungi miliardar şi fericit!" Aceasta numesc eu sarcasm, nu filantropia... Perversitate, nu filantropia!... Nu toţi oamenii au vis să ajungă miliardari şi să joace golf la bătrîneţe pentru fotografi de la magazin ilustrat, după ce au adunat zece cenţi lîngă zece cenţi şi au făcut trust de petrol...

Van den Vondel tăcu.

Uliţa cu vitrine se isprăvise. Au cotit pe alta mai în-gustă şi întunecată.

Circiuma lui Leiba Ţudic îi aştepta mizerabilă sub acoperişul ei de şindrilă mucedă, cu ferestrele chioare şi cu o punte lunecoasă de scînduri peste noroaie. Gazorniţa agăţată în tavan lumina pereţi afumaţi, rafturi goale, un şirag de covrigi şi moşnegul baricadat în dosul tejghelei.

De la o masă se ridică să salute Alecu Toader Precup.

Cinstea cu fostul cioban Timofte Gîţulea.

— Aceasta e una din cele mai mari plăceri din viaţa mea!... anunţă Leiba Ţudic, scoţîndu-şi ochelarii de după ureche şi punîndu-i alături. Cocoane Zaharia, tocmai astăzi am primit o scrisoare de la Abeles! Trimite complimente pentru dumneata şi scrie că pleacă în Rusia...

Leiba Ţudic se mişcă anevoie să-şi facă datoria. Tîra un picior. Nu mai era stăpîn pe o mînă.

Asemenea muşterii îi aduceau bucurie, dar şi tulburare.

Inginerul Van den Vondel mai intrase de cîteva ori, gustase din toate băuturile şi le găsise prea slabe pentru cerul gurii sale argăsit; stătuse de vorbă cu Timofte Gîţulea şi cu alţi vreo doi-trei supravieţuitori din vechiul Pisc al Voievodesei.

Socotea că a fost numai o curiozitate de străin trecător, înţelegea că e pe cale să cîştige un client statornic. Iar aceasta îl neliniştea. Se temea să nu-i ceară marfă ca la „Barul American”; pahare şi paie ca la „Barul Ame- rican”.

Întinse o foaie de hîrtie albă pe masă şi aşteptă re-semnat comanda.

— Nu aici, jupîn Leiba! vorbi inginerul. La masa de la badea Timofti! În această nopte facem folclor...

Leiba Ţudic îşi netezi barba cu un surîs indulgent faţă de toate slăbiciunile omeneşti. Ce-o fi însemnat acest folclor nu prea avea idee. I s-a luat însă o piatră de pe inimă.

Acum era sigur că străinul se va mulţumi cu băutura lui Timofte Gîţulea.

Îşi tîrî piciorul spre balerca de secărică.

Alecu Toader Precup, aşezat numai pe-un sfert de sca-un, se uită la un ceas, la al doilea, la toate pe rînd. Ceru iertare. Se apropia

timpul să plece la datoria lui de paznic de noapte.

Dar înainte de a pleca, voi să afle o părere.

— Domnule inginer, coane Zaharia, fără bănat, vă cer şi dumneavoastră cuvîntul...

— Vorbeşte, Alecule!... îl îndemnă Zaharia Duhu. Şi slăbeşte-mă cu acest cucoane. Am umblat desculţi amîndoi şi nu ne cuconeam atuncea...

Alecu Toader Precup oftă din adîncul uriaşei sale făpturi, cu pumnul enorm rezemat de marginea mesei.

— Aceasta o spui, Zaharia, şi te cred, fiindcă îţi cu- nosc inima! Adevărata stare însă nu se schimbă cu nimica dacă ţi-oi spune ori nu pe nume... Dumneata eşti pe multe stăpîn; iar eu la mulţi sînt slugă!... M-am bu- curat de boierie doi ani. Se vede că nu mi-a priit!... Pe urmă, am trecut unde mi-a fost mie locul scris.

— Despre acest alean voiai să ne vorbeşti, Alecule? întrebă Zaharia Duhu. Mă tem că-i greu să-i găsim leac.

— Un bob zăbavă! grăi uriaşul. Nu-i asta... Cu asta m-am împăcat. Gata! S-a sfîrşit... M-a chemat astăzi domnul director general Reginald. Mi-a spus un lucru care pe de o parte m-a bucurat şi pe de alta mi-a dat de gîndit. Îmi cere fata, pe Ilenuţa, să i-o dau la birou. Secretară cică, să înveţe a scrie la maşină şi să capete leafă bună... Asta pentru mine-i o cumpănă mare...

Van den Vondel privi stăruitor la Zaharia Duhu.

C a p i t o l u l V

Acelaşi vînt poate stinge mai

multe lumini.

Toată dimineaţa zilei de duminică 12 ianuarie, Nevăstuica Diaconu a fost foarte aferată.

Cuvîntul era nou, urît şi străin. Dar cînd i l-a rostit unchiul Izu, a recunoscut şi dînsa că nu se găsea altul mai potrivit pentru nerăbdarea care o purta din bucătă- rie la sufragerie, din sufragerie în salonaşul pregătit pentru invitatele sale.

În ziua de 12 ianuarie, biserica răsăriteană sărbătoreşte, după calendarul Iulian îndreptat, trei martiri şi o mar- tiră. Sfinţii martiri Petru, Axentie şi Eustahie; sfînta martiră Tatiana... Iar Tatiana este numele ei cel ade- vărat şi creştin, după actul de naştere şi certificatul de botez.

Porecla alintată şi zoologică, Nevăstuica, a căpătat-o mai tîrziu, la un an jumătate, cînd tot unchiul Izu, care-i fusese naş, îndemnat de neastîmpărul ochilor şi mişcă-rilor, a mai botezat-o a doua oară.

O onomastică e un eveniment important pentru o elevă din clasa a patra primară. Mai ales cînd coincide şi cu o aniversare. Nevăstuica a obţinut autorizaţia să-şi invite cîteva colege întru prăznuirea acestei duble săr-bători. Două prietene la masă: Emma Gründwald şi Marta Polkowski. Alte trei la ceai: Sofia Hirschmeister, Adeluţa Grosu şi Carmen Eftimiu.

Proporţia naţionalităţilor era justă.

Urma întocmai proporţia amestecului de limbi şi de naţii din şcoala primară de fete a tîrgului şi chiar din tîrg. Focul cel mare de pe vremuri purtase grijă să stîrpească din sîmbure seminţia localnicilor. Copiii lor au rămas puţini la număr: învăţămîntul primar,

cu toate prescripţiile aspre din lege, nu e atît de obligator, pe cît s-ar părea, pentru odraslele servitorilor, odăiaşilor, căruţaşilor şi hamalilor, singurele categorii sociale în care s-au statornicit băştinaşii din Piscul Voievodesei, după cîteva efemere fluctuaţii. Adeluţa Grosu e fata inginerului; Carmen Eftimiu e fata domnului Istrate Eftimiu, patronul drogheriei şi parfumeriei: „La Parfumul Voievodesei". Romînce amîndouă, dar romînce din alt capăt de ţară, ca şi Nevăstuica. Părinţii celorlalte trei au venit încă mai de departe şi vizează paşapoarte în fiecare an. Una e evanghelică, alta catolică, a treia se închină lui Iehova. Aceste deosebiri de sînge şi de credinţă nu le împiedică să se bucure din tot sufletul la sărbătoarea pravoslavnică a prietenei lor Nevăstuica, fiindcă sînt şi se simt foarte prietene, ca nişte adevărate surori.

Doamna Tina Diaconu a mai invitat la masă pe Ilenuţa Precup şi pe Izu Protopopescu.

A fost o prăznuire în lege, iar Nevăstuica a avut toată dreptatea să se afle aferată din zorii zilei, cu şorţul de gospodină încins la mijloc şi cu părul înfăşurat în basma.

Unchiul Izu i-a adus un cadou „practic"; aceasta e teoria lui. O pereche de pantofi, de la „Pantoful Voievodesei", o garnitură de lucru: coşuleţ, ace, mosoare, foarfece, şi degetar, de la „Bazarul Voievodesei". Ilenuţa i-a adus două cărţi mari cu scoarţele cartonate şi cu ilustraţii, o cutie de bomboane şi o cutie de acuarele cu pensulele respective, căci Nevăstuica arăta oarecare însuşiri la desen şi la zugrăveală.

Duţu a stat tot timpul mesei botos.

Patronul şi aniversarea sa se petreceau mult mai neobservate. Se considera o victimă a inegalităţii de drep- turi şi de tratament; îşi

exprimase revolta în termeni foarte irespectuoşi şi violenţi: încît unchiul Izu nu l-a slăbit din „răzvrătitule”.

„Mă, răzvrătitule! Ia vezi dacă n-au îngheţat sticlele cu vin afară.”

„Răzvrătitule, tu ai rătăcit tirbuşonul!”

„Mai puţină gălăgie, răzvrătitule! Prea îţi dai arama pe faţă. Te-ai molipsit de la proletarii d-aci!”

„Răzvrătitul” abia aşteptase să se isprăvească masa, îşi îmbrăcase sveterul de lînă şi trîntind uşa plecase în lumea lui, cu săniuţa, pe deal, unde alţi „răzvrătiţi” ca Turel Grosu şi Liliom Gründwald îl proclamaseră acum dictator. Venise şi rîndul său să le arate ce poate.

Automobilele lor de tinichea nu mai făceau două pa- rale pe-un ger de cincisprezece grade sub zero şi pe lîngă o sanie ca aceea trimisă cîndva de nenea Mitică, rezistînd de atunci la toate izbiturile în garduri şi în felinare, inuzabilă şi incasabilă. Căpătaseră şi dînşii săniuţi, dar nu se comparau! Marfă de la „Bazarul Voievodesei”.

La prestigiul săniei cu marcă elveţiană, se adăugase măiestria de conducător a lui Duţu.

Era în sfîrşit o autoritate; banda de „răzvrătiţi” nu-i ieşea din cuvînt. Pe Piscul Voievodesei, sub ruinele turnului de unde începea panta de săniuş, afla consolare pentru inegalitatea şi vitregia tratamentului de acasă.

După plecarea „răzvrătitului”, în capătul mesei întinse pentru Nevăstuica şi invitatele sale, a fost un răsuflet uşurat.

Nu mai era cine să le ghiontească, să le stropşească şi să se bosumfleze. Puteau şopti şi chicoti în voie.

Nevăstuica, îmbrăcată în rochiţă nouă de şeviot vişi- niu, cu zulufii proaspăt retezaţi, îşi

împărţea ochii şi inima între prietena din dreapta şi din stînga, şi între Ilenuţa Precup, aşezată în celălalt capăt, lîngă unchiul Izu. Adoraţia ei nu scăzuse. De la primul fel de bucate adus pe masă s-a repezit în iatac, să-şi schimbe un cîrlionţ de păr, aşa cum îl purta acum Ilenuţa, sucit după ureche.

Unchiul Izu s-a cam întrecut cu paharul. Îi sticlesc ochii şi face glume ca la „Barul American". O tachinează pe Ilenuţa cu măritişul, o întreabă ce-i scrie Mihai Peclu şi ce fel de lecţii de limba romînă îi dă ea inginerului Van den Vondel.

Ilenuţa îi răspunde voioasă, cu aceeaşi măsură, fără să se supere; iar Nevăstuică nu poate aproba asemenea libertate de conversaţie. În locul Ilenuţei Precup, l-ar pune la punct cu o singură vorbă.

Vartolomeu Diaconu priveşte visător la pahare, la tacîmuri, la fructiera cu portocale, la comeseni şi din cînd în cînd peste masă, la cele două cromolitografii din perete: doi peşti atîrnaţi în cîrlige şi un pepene verde tăiat în felii. Tina Diaconu supraveghează serviciul slujnicei; o fată cam toantă, care acum îşi face ucenicia de servitoare, strică farfurii, ştirbeşte paharele şi îi scoate sufletul.

Obrazul Tinei Diaconu s-a uscat, glasul s-a ascuţit, cîteodată are nervi şi nu vrea să vadă pe nimeni: se închide în casă şi trage storurile. Aceasta se întîmplă după unele discuţii, în care e vorba despre bani, economii, blăni, pantofi şi despre nevoia de a face un drum pînă la Bucureşti, fiindcă nu mai are cu ce ieşi în lume, adică la cofetăria „Select" şi la cinematograful „Edison".

Slujnica a adus serviciul de cafea pe tablaua de alamă, cu toate tabieturile cuvenite.

Cafeaua o face Tina. E mare meşteră; Izu pretinde că nicăieri nu a băut el vreodată alta mai potrivită în fiert, în zahăr, în caimac şi în stropul de rom. Acestea o încîntă pe Tina Diaconu. Însă viaţa nu se mulţumeşte cu atît.

— Nevăstuică — spune ea dînd foc spirtului — de acum vă puteţi duce în salonaş! Ia-ţi şi cutia cu bomboane...

Emma Gründwald, roşcată la păr şi cu pieliţa albă ca laptele, Marta Polkowski cu nasul ei de obrăznicuţă ridicat în vînt, au mulţumit pentru masă cu o reverenţă distinsă. Înainte de a ajunge la şcoala primară din Piscul Voievodesei, au învăţat la grădinile de copii de aiurea, din oraşe civilizate; n-au crescut într-o haltă pustie de pe Bărăgan.

Tina Diaconu suspină amestecînd zahărul cu linguriţa lungă. O asemenea educaţie nu va putea da ea niciodată Nevăstuicii, cu leafa ticăloasă a unui şef de staţie, chiar dacă au schimbat Bărăganul pe Piscul Voievodesei.

Copiii au trecut în salonaş. Izu Protopopescu grăbeşte să termine un fund de sticlă.

După ce a deşertat paharul, întreabă ghiduş:

— Nu, zău, domnişoară Precup, cînd ai să-mi dai şi mie lecţii de olandeză? Fiindcă îmi închipui că faceţi schimb! Dumneata îl înveţi pe Van den Vondel romîneşte; el te învaţă olandeza...

Ilenuţa Precup lăsă jos felia de portocală şi înălţă genele lungi.

— Dar, domnule Protopopescu, nu ştiu nici un cuvînt din limba olandeză.

— Nici măcar: te iubesc?

— Nici măcar atît! mărturisi Ilenuţa plecînd ochii şi roşind. Domnul Van den Vondel se

înţelege destul de bine romîneşte eu mine. Eu numai îl corectez şi îi dau oarecare noţiuni de gramatică... Facem mai mult conversaţie.

— Nostimă conversaţie trebuie să fie! Despre băutu- rile din diferitele regiuni ale lumii! exclamă Izu Protopopescu, din principiu apărător al produselor naţionale.

Ilenuţa Precup îşi apără elevul cu părul alb şi cu obrazul de brînză de Olanda:

— Nostimă nu este, domnule Protopopescu! Dar e foarte interesantă...

— Înţeleg! Branchi-anticlinalul de Pliocen... Geosin- clinalul Carpaţilor şi alte năzdrăvănii de acestea... Spune drept, de cîte ori căşti pe ceas, duduiţă?

— Nu casc de loc!... protestă Ilenuţa Precup. N-am cînd mă plictisi. Nici nu observ cînd trece ora. Domnul Van den Vondel a călătorit mult, cunoaşte multe şi nu se interesează numai de pietre şi de petrol, cum crezi dumneata! L-a pasionat istoria şi tradiţia popoarelor pe unde a fost, le-a învăţat mai mult sau mai puţin limba, legendele, proverbele. Despre ele conversăm. Ca să spun drept, m-a pus şi pe mine la oleacă de muncă. M-a silit să citesc legendele şi proverbele noastre şi de cîteva ori m-a făcut de ocară... M-a îndreptat cu alte zicale, proverbe şi legende, pe care le ştia mai bine de la moş Timofti Gîţulea, moşneagul cel surd...

Tina Diaconu strînse din umeri.

— Era şi de aşteptat, domnişoară Precup. Acest ingi- ner mie nu-mi place de fel!... E un beţivan şi o hai- mana. În loc să păstreze distanţa, ca domnul Reginald Gibbons, s-a înhăitat cu toţi derbedeii din Piscul Voie- vodesei, stă la cîrciumă şi acum ţi-a cerut dumitale să-i dai lecţii. Foarte suspect!

Părerea mea e că aci este ceva foarte suspect!...

Furată de pasionatul său rechizitoriu, Tina Diaconu n-a prins de veste că s-a umflat cafeaua şi că a dat în foc.

— S-a dus caimacul dracului! suspină Izu. Dacă aş fi în locul lui Vartolomeu şi dacă ai fi tu, Tino, în lo- cul lui Demetrian, ţi-aş spune că ai făcut-o dă oaie, nene Mitică!

Tina şi Haralamb Diaconu au surîs la amintirea în- tîmplării neuitate, din altă iarnă, în altă margine de ţară.

Ilenuţa Precup însă nu surîdea, întristată.

Pe obrazul oval, neatins de pudră, cu roşul natural al pometţilor şi al buzelor, mîhnirea pusese o umbră mai lungă genelor lungi.

Împinse jumătatea de portocală cu farfurie cu tot şi vorbi, trecînd cu privirea de la unul la altul:

— Nu ştiu de ce mă necăjeşte toate lumea, de cînd am primit să dau lecţii domnului Van den Vondel!? Nu fac nici o crimă că îl învăţ romîneşte şi dînsul nu face nici o crimă că vrea să înveţe anumite lucruri despre noi.

— Sînt crime şi crime, domnişoară Ilenuţo! rosti înţepată Tina Diaconu. Şi în fiecare crimă este un vinovat şi o victimă... Eu să fiu în locul... (ezită cu ibricul de cafea în mînă, fiindcă nu găsea cuvîntul potrivit) să fiu în locul domnului Alecu Precup, aş fi ceva mai bă- nuitor...

Ilenuţa Precup îşi simţi obrazul învăpăiat şi îşi stăpîni lacrimile. Înţelegea în sfîrşit unde vrea să ajungă doamna Tina Diaconu.

Cu un început de nerăbdare, spuse apăsat:

— Domnul Van den Vondel e un om în vîrstă şi serios...

— Vîrsta nu-i o garanţie! sublinie Tina Diaconu. Pe bărbaţi îi apucă strechea la bătrîneţe!

Fără să ia aminte la întrerupere, Ilenuţa Precup continuă:

— ... iar pentru lecţii m-a angajat domnul Zaharia Duhu! Acasă la domnul Zaharia Duhu dau lecţiile în fiecare după-amiază... Acasă la domnul Zaharia Duhu şi în prezenţa mătuşii Ruxanda...

Tina Diaconu nu înţelege să lase altuia ultimul cu- vînt.

Luă aminte la o ciudăţenie:

— Şi în definitiv, pe acest domn Zaharia Duhu ce l-a apucat să facă propagandă pentru limbi şi poveşti romîneşti? De ce nu te-a lăsat să te angajezi la socie- tate? Aveai acolo ceva fix şi sigur, pentru multă vreme... Uite, primeai acum gratificaţie de sărbători, ca Izu!... Acest Van den Vondel îşi ia într-o bună zi pălăria şi pleacă în lumea lui...

— Nu pleacă! se amestecă Izu în vorbă. Pînă într-un an nu pleacă... La primăvară începe cercetări spre dealul Călimanului. Cel puţin aşa ştiu de la centrală...

— Chiar aşa dacă ar fi, n-are să ia lecţii un an. Îl costă mai ieftin Timofti Gîţulea şi alţi haidăi... Acuma am auzit că umblă la vînat. Umblă după mistreţi şi alte istorii, pe coclauri...

Ilenuţa Precup găsi prilej să curme discuţia.

— Da! spuse. A plecat la vînătoare cu tata şi cu moş Timofti, cu alţi oameni... Cu alţi haidăi!

Doamna Diaconu îşi muşcă buzele subţiri

Dură o tăcere grea.

Afară se auzi o locomotivă manevrînd, fluierul frîna- rilor, ciocnirea tampoanelor.

De cealaltă parte, în piaţa din faţa gării, adică în maidanul cu nume de piaţă, trecu o sanie cu zurgălăi.

Izu Protopopescu încercă să aducă o notă veselă.

Clipind din coada ochiului, întrebă:

— Toate bune, domnişoară Ilenuţo! Chestia însă e: ai ori nu autorizaţia de la stimabilul Peclu? Aci să-mi răspunzi...

— N-am şi nici n-am nevoie!... declară ruşinată Ile- nuţa Precup, chinuind între degete o coajă de portocală,
strîngînd-o şi stropindu-şi dosul mîinii cu lichidul eterat.

Lăsă coaja jos, îşi mirosi mîna şi spuse, mişcînd scaunul:

— Dacă v-aţi hotărît să mă necăjiţi, mai bine mă duc la Nevăstuica! De altfel, nici nu mai pot sta decît un sfert de oră...

— Te duci acasă să înveţi basme şi proverbe pentru mîine? o iscodi în glumă Izu Protopopescu.

— Mă duc, fiindcă toată gospodăria de-acasă e în seama mea. Noi n-avem slugi...

Răspunsese uscat şi se ridicase cu bărbia tremurînd. Mulţumi pentru masă şi trecu în salonaşul unde se afla Nevăstuica şi prietenele sale.

Vartolomeu Diaconu, care tăcuse pînă acum, îşi do- jeni soţia:

— De ce mai inviţi oameni la masă, Tina, dacă te porţi aşa cu dînşii?

— Ai căpătat glas?... se miră Tina Diaconu. Te pomeneşti că ţi-o fi plăcînd şi ţie acum! Mulţi avocaţi şi-a mai găsit copila aceasta!... Şi mă întreb de unde se-mbracă? De ce a angajat-o acest Zaharia Duhu să dea lecţii unui nebun şi unui beţiv ca Van den Vondel?

Scandalizarea doamnei Tina Diaconu se precipitase lipsită de tact.

Atacase pe două fronturi şi a ridicat împotrivă-i două protestări.

— Tino, dragă!... cuvîntă Izu Protopopescu. Nu te amesteca unde nu te pricepi! Van den Vondel o fi iubind el mai mult băutura decît cafeaua cu lapte; dar nu e un nebun. E unul din cei mai buni ingineri geo- logi pe care îi are societatea... Şi nu fleacul nostru de societate de aci, din ţară. Centrala cea mare, de la Londra! Cum se iveşte ceva, cine ştie în ce capăt de lume, Van den Vondel e trimis telegrafic la faţa locului.

Vartolomeu Diaconu luă cuvînt să apere celălalt front:

— Iar cu domnul Zaharia Duhu nu ai dreptate de loc, Tina! E un om de ispravă. Nu pot să-ţi spun cît e de ispravă... Am convingerea că dacă a socotit el că e bine să nu se angajeze Ilenuţa Precup la societate şi că dacă i-a găsit el altceva în loc, n-a făcut-o de florile mărului. A vrut s-o apere poate de tot soiul de indivizi, care lucrează în birouri... O fată, oricum, nu-i la locul ei într-un birou cu doi-trei indivizi.

— Mersi pentru indivizi! protestă Izu Protopopescu, fără convingere.

— Tu ştii mai bine, Izule, ce vreau să spun! Nu e vorba de tine. Nici de alţii, doi-trei ca tine. Pe lume se află tot felul de oameni. Mai mulţi răi decît buni... Pe urmă, cum putea să fie ea secretară a domnului Reginald Gibbons? Acesta nu ştie şi nu vrea să ştie un cuvînt romînesc. Cînd are ceva de vorbit în birou, stă cu tălmaciul alături.

— Poate voia să vorbească într-o limbă la care nu este nevoie de tălmaci... observă Izu.

— Tocmai! Eu l-am văzut de două ori uitîndu-se după Ilenuţa Precup. O dată pe peronul gării, o dată sus, în tîrg... Nu mi-a plăcut de fel privirea aceasta...

— Că lui grozav îi pasă, dacă ţi-a plăcut ţie ori nu! strîmbă din buze Tina Diaconu. Le pasă lor de ochii şi de plăcerea ta!...

,,Lor" — însemnau toţi.

Toţi de la societate: Reginald Gibbons, Zaharia Duhu, Dinu Grinţescu, Sebastian Luduş, Van den Von- del, Emil Sava: toţi cîţi, sub o formă sau alta, se în- fruptau dintr-un bun interzis unei netrebnice familii de ceferişti.

Vartolomeu Diaconu privi pe fereastră afară, deodată străin de această înveninată dezbatere cu care era acum deprins.

Fulguia mărunt.

De sus, de la etaj, peste cupolele cisternelor, peste împrejurimile urîte şi negre, peste sonde, se vedeau culmile dealurilor ninse şi purificate.

Privea cu o mare destindere, ca un om scăpat de la o cruntă primejdie.

Iar singura chinuire a lui rămînea constrîngerea să nu poată mărturisi nimănui prin ce a trecut şi din ce a scă- pat. Aceasta numai el o ştie şi poate numai Zaharia Duhu o bănuieşte. Cîteodată crede că a bănuit şi că a ştiut; altă dată i se pare că adevărul e numai aşa cum i l-a spus el, atunci, în sala de jos, cînd se simţea cu cuţitul la gît şi cînd acceptase cu simplitate hotărîrea să se arunce sub roţile unei locomotive.

Cînd a intrat în birou cu inima golită de sînge ca un burete stors şi cînd l-a găsit pe Zaharia Duhu pe cana-peaua de muşama, cel dintîi gînd al său a fost de pizmă şi de ură. De ce asemenea oameni, fără copii, fără nevoi, se îmbuibă, în vreme ce alţii stau gata

să-şi pună gîtul pe şine? Zaharia Duhu i-a zîmbit. Îi venea să strivească zîmbetul acela pe buze cu un tampon de pe masă, cu o călimară, cu ghiuleaua care-i slujeşte de presspapier. Fos-tul căutător de comori i-a zîmbit însă fără să-i bănuiască gîndurile şi i-a spus să ia loc alături... În taină, i-a de- clarat că societatea a luat hotărîrea să-i acorde o gratifi- caţie pentru serviciile aduse de cînd a fost mutat aici şi că această misiune fiind delicată (deşi nu-i cerea nimic în schimb), îşi asumase el însărcinarea s-o execute. Nu era de crezut şi a crezut! Acţiunile sale, cumpărate cu bani străini, ajunseseră atunci la cota cea mai scăzută. „Voevoda": 1800, „Voevoda": 1700, „Voevoda": 1300, „Voevoda": 950... S-a urcat în tren a doua zi, le-a vîndut, a acoperit diferenţa; i-au rămas şi lui optsprezece mii de lei, cu care a cumpărat haine copiilor, paltonul Tinei, două covoraşe şi cele două tablouri din sufragerie, ca să nu stea pereţii goi.

Tina nu ştie. Izu nu ştie. I-a iscodit pe departe; iar Izu l-a asigurat că nu se pomeneşte în obiceiurile socie-tăţii să dea gratificaţii funcţionarilor din serviciul sta- tului, cel puţin funcţionarilor mărunţi, căci aceasta înseamnă bacşiş şi corupţie. De la trei sute de mii în sus, pînă la cinci milioane, nu se mai cheamă bacşiş şi intră în contabilitate la rubrica: onorarii de avocaţi, cheltuieli diverse, expertize şi consultaţii.

De atunci, acţiunile societăţii „Voevoda" au crescut la bursă nebuneşte: „Voevoda": 2000, „Voevoda": 2500, „Voevoda": 3200, „Voevoda": 3800, „Voevoda": 4000, 4200, 4500... Dacă le-ar fi păstrat şi le-ar fi vîndut după noua emisiune, cînd toată lumea voia să cumpere şi ni-meni nu avea ce vinde, astăzi ar

fi om cu economii de o sută cincizeci de mii de lei.

Dar după două săptămîni trecuse peste el o inspecţie. Numai două săptămîni l-au despărţit de sentinţa pe care i-ar fi hotărît-o alţii, dacă n-ar fi executat-o singur, sub roţile locomotivei, cum se pregătea şi era gata s-o facă.

Zaharia Duhu îl întîlneşte, vorbeşte, întreabă pleacă. Nimic din ochii lui nu poate afla. Şi acasă e silit să-l apere de judecăţile strîmbe ale Tinei, fără să-i poată spune vreodată adevărul întreg, care a salvat onoarea unui om, o viaţă de om, o familie întreagă, ceasurile lor de acum şi de la această masă. Cine are să le ştie acestea vreo- dată? Cine le-ar putea bănui?

— Rămăseşi pansiv, nene Vartolomeu! constată Izu Protopopescu. Parcă ţi s-au înecat corăbiile sau parcă ai fost mazilit din scaunul Voevodesei ca Iordan Hagi-Iordan!...

Doamna Tina Diaconu voi să afle numaidecît cum s-au petrecut lucrurile cu mazilirea lui Iordan Hagi-Iordan.

Izu Protopopescu mută paharul de coniac din dreapta în stînga ceştii de cafea şi manevrind mişcările cu pricina, explică situaţia astfel:

— De-o parte, acilea, sînt petroliştii prin accident. Mai devreme ori mai tîrziu se curăţă!... Vin ceilalţi, care au capital la spate; ăi care se nasc şi trăiesc pentru petrol... Ăştia iau locul ălorlalţi şi nu-l părăsesc decît după ce au epuizat o regiune.

Suflă asupra locului gol din dreapta şi mai trase un perdaf feţei de masă cu dosul şi latul palmei.

— Pe urma lui Hagi-Iordan, n-a rămas nimic. Cel puţin întrucît priveşte Piscul Voievodesei. A vrut să lupte! Acum se judecă

şi are să piardă, dacă nu cade la o tranzacţie, precum se vorbeşte, ca să se ridice iarăşi copăcel, pe picioare. Mai inteligent a făcut Dinu Grinţescu. N-a vîndut! Nu s-a pus de pricină. A văzut că n-are în- cotro!... A primit şefi peste capul său... Mîine, tot di- rector al exploatării are să devină! Van den Vondel peste un an pleacă. Reginald Gibbons are să treacă la Bucureşti, după ce se vor aşeza definitiv lucrurile aci, după ce instalăm sonde noi şi după ce societatea intră la exploatarea regiunilor dimprejur. Astăzi sîntem a treia din ţară; peste doi-trei ani, se poate întîmpla să fim întîia...

— Cînd te-aud „să fim", mă strînge de gît! spuse Tina Diaconu. Dînşii să fie, nu tu! Tu ce cîştigi, din toate acestea?

— Eu îmi cîştig pîinea! declară Izu Protopopescu. Atît îmi ajunge, Tino! Sînt bucuros că nu m-au scos... Legea ne apără ca funia pe spînzurat. Legea obligă societatea la un număr de salariaţi romîni... Dar cota salariaţilor ro- mîni se împlineşte cu argaţi, cu paznici şi cărăuşi... Locurile cele bune şi lefurile cele mari nu sînt rezervate pen- tru noi. Un inginer de-al lor primeşte de cinci ori leafa unui inginer romîn. Un director la fel. Ce putem face? Bine că nu ne dă afară...

Izu Protopopescu nu arătă nici mihnire, nici indignare pentru aceste orînduieli.

Făcu semn Tinei să-i treacă sticla de coniac şi îşi exprimă dorinţa să bea o a doua cafea, care nu şi-a pierdut caimacul în foc.

Vartolomeu Diaconu lua aminte la o schimbare pînă acum nelămurită. Se stinsese o lumină în el. Nu-i mai apărea nici o privelişte ca altădată, cînd auzea ori citea întîmplător de aiurea. Nici sonda nr. 16 în erupţie; nici uşa turnantă a cafenelei din

Viena, unde o actriţă celebră a scos revolverul din poşetă să-şi împuşte amantul.

Acum priveliştile care stăruiau în ochii lui erau mereu aceleiaşi.

Două.

Două şi deopotrivă de sinistre. O dată, se vede la casa de fier, numărînd şi dosind un teanc de bancnote. Altă dată se vede departe, la capătul cel mai de sus al liniei, dincolo de primul macaz: e gata să se azvîrle sub roţile unei locomotive, o aşteaptă venind, a apărut cu lumina roşie de sînge, se repede, iar Zaharia Duhu îl apucă de guler şi îl trage îndărăt. Încolo nu se mai arată nimic. Privirea lui e deşartă şi umilă.

— Ce-o fi făcînd nenea Mitică al vostru? întrebă Izu Protopopescu. S-au împlinit doi ani de cînd s-a petrecut povestea cu dînsul.

— Om slab!... îi aplică diagnosticul Tina Diaconu. Îşi dă nătăfleţul demisia şi se lasă de politică, tocmai cînd era bătălia mai în toi!... Slab! Cîrpă! Dacă rămînea unde ar fi trebuit să fie, mai aveam o nădejde la dînsul. Un S.O.S.! O înaintare. O mutare...

— Cînd colo, o făcu dă oaie? începu să rîdă zgomo- tos Izu Protopopescu. A făcut-o, mizerabilul, dă oaie şi pentru dînsul, şi pentru noi!...

Vartolomeu Diaconu încercă să-l vadă pe domnul Demetru Demetrian cu tîmplele cărunte de atunci, cu privirea lui tristă şi prietenoasă, aşa cum stătea lîngă soba de fier, în halta de pe Bărăgan; aşa cum a stat în capul mesei, cu Duţu pe genunchi.

Nu vrea să mai apară. S-a şters.

Încearcă să-l vadă undeva, în străinătate, unde scriu gazetele că se află coborînd din tren într-o gară cu afişe multicolore: ***„Visitez Cannes! En Corse, à Ile rousse! Les***

Messageries maritimes font le tour du Monde”.[1]

Nu-l vede. Nu există nici el, nici gara cu trenuri electrice şi cu afişele care altădată erau mai vii decît priveliştile de-aievea. Există un singur om deschizînd o casă de fier; şi acelaşi om cu spinarea încovoiată, nebărbierit, cu pungile pleoapelor umflate de nesomn, aşteptînd dincolo de primul macaz să se ivească locomotiva cu o cocardă roşie de sînge pe piept...

Ilenuţa Precup s-a întors din salonaşul unde s-au adu- nat prietenele Nevăstuioii. Îşi ia ziua bună. E îmbrăcată într-un paltonaş negru, strîns pe trup, cu guler pufos dintr-o sălbăticiune vînată de Alecu Toader Precup şi cu o pălăriuţă lucrată de dînsa.

Însă fiindcă toate au căpătat altă înfăţişare şi alt preţ pe zvelta făptură, Tina Diaconu le măsoară din ochi cu dezaprobare.

Nu-i pare lucru curat.

Pe scări a coborît şi Nevăstuica s-o însoţească, alin- tîndu-se, agăţîndu-i-se de braţ şi frecîndu-se ca o pisică.

— Fugi, să nu răceşti! Intră în casă! se răsteşte cît poate mai autoritar Ilenuţa, bătînd din picior. Hai! Hai!

Nevăstuica rîde în capul scărilor şi nu se sperie de ameninţările pe care le cunoaşte. Îi face semn din urmă cu mîna.

Ilenuţa se întoarce de cîteva ori, răspunzîndu-i cu o fluturare a degetelor, apoi urcă dealul, mlădioasă, ridicînd faţa să i se prindă fulgii mărunţi în gene şi surîzînd cu o bucurie copilărească la gîdilarea lor jilavă. Îi lasă să se topească, nu-i scutură. Se topesc numai fulgi albi, nu preling pe obraz văpsea neagră de gene şi dîre de fard.

---

[1] **„Vizitaţi Cannes! În Corsica, Ile rousse! Mesageriile maritime fac înconjurul lumii.”**

Zăpada scîrţîie plăcut sub tălpi. E un ger sănătos, care-i îmbujorează pomeţii. Chiar fulgii, parcă, nu din nori se desprind. Sînt cristali sclipitori de aer îngheţat.

Grăbeşte, fiindcă o aşteaptă acasă mizere griji de gospodărie: focul; mîncarea pentru Alecu Toader Precup, cînd va veni la noapte de la vînătoare; surcelele pentru focul de a doua zi.

Grăbeşte, mai ales, fiindcă astăzi e ziua cînd ea aş-teaptă scrisoarea săptămînală de la Mihai. De obicei nu se mişcă de la fereastră pînă ce nu soseşte factorul. Acum are s-o găsească băgată sub uşă. Poate va fi o scrisoare mai bună decît cea de săptămîna trecută.

În dreptul poştei, domnul Reginald Gibbons se pre- gătea să urce în automobil. Şoferul deschisese portiera.

Domnul Reginald Gibbons nu vedea însă portiera dată în lături şi nici omul înclinat servil, cu şapca galonată în mînă.

El s-a întors pe jumătate, ţapăn de gît, ţapăn în toate articulaţiile, cu un chibrit într-o mînă şi cu cutia în cealaltă, cu ţigara de foi în dinţii ca seminţele de floarea- soarelui, pe alocuri tărcaţi de plombele platinate. Pe chipul lui vînăt ca ficatul de pe trunchiul măcelăriilor, nu tresare nimic, nu e nici curiozitate, nici plăcere, nici nerăbdare: nimic.

Priveşte ţapăn cu palmele apropiate, aşa cum se pregătea să aprindă chibritul.

Cînd Ilenuţa Precup a cotit pe strada ei, spre casă, domnul Reginald Gibbons se răsuceşte automat pe călcîie, se frînge automat de mijloc, cît e de înalt, ca să încapă în limuzină. A uitat cutia într-o mînă, chibritul în alta, ţigara neaprinsă în seminţele lungi şi late ale dinţilor.

Ilenuţa Precup grăbeşte mărunt-mărunt, pe lîngă casele lipite una de alta, cum sînt acum toate clădirile din cen- trul tîrguşorului Piscul Voievodesei.

A scos cheia din ascunzătoare.

Este scrisoarea? Este?

Scrisoarea era! S-a aplecat s-o ridice. Fără să-şi lepede paltonaşul, s-a aşezat pe scaunul de lîngă sobă cu focul stins.

Surîsul i-a luminat faţa.

Ca un pătimaş înainte de a gusta paharul, pipăie plicul, îl răsuceşte, priveşte data ştampilei.

Rupe marginea delicat, cu vîrful unghiilor.

Întîi a întors foile pe toate părţile. Patru pagini scrise mărunt. Săptămîna trecută au fost numai trei; ultima pagină numai cu două cuvinte şi semnătura.

Bucureşti, 10 ianuarie

„Leana mea mică şi răutăcioasă,

N-ai drept să mă mustri fiindcă n-am putut veni în vacanţă.

Am crezut că m-am explicat destul de lămurit. În ajunul Crăciunului eram cu bagajele pregătite, cînd am primit un bilet de la direcţie, să mă prezint imediat. Am lăsat toate aşa cum erau. La direcţie, d. subdirector mi-a dat o sumă de lucruri urgente şi confidenţiale, după dorinţa expresă a d-lui Reginald Gibbons. Tu, care priveşti lucrurile de la distanţă, nu poţi aprecia ce înseamnă această dovadă de încredere. Este cea mai sigură garanţie că nu sînt consi-derat aci ca un parazit. De obicei, munca mea este uşoară şi îmi lasă destul timp liber pentru studii. Dar tocmai aceasta mă obligă să-mi execut conştiincios, cu orice preţ, datoriile mele excepţionale. Am lucrat zi şi noapte. Cred că toţi au fost mulţumiţi de mine. D. subdirector m-a felicitat şi m-a asigurat că va atrage respectuos aten-ţia şi d-lui

Reginald Gibbons asupra modului cum mi-am îndeplinit atribuţiile.

Mă întrebi dacă mă duc la teatre şi la cinematografe? Întrebarea ta îmi arată că încă nu-ţi imaginezi care este viaţa mea de aici. Nu am venit să mă distrez la Bucureşti, Leana mea mică. Nu invidiez de loc haimanalele care se plimbă pe Calea Victoriei. Eu m-am aşternut serios pe studiu. Pe lîngă studiu, am căpătat o pasiune nouă, tot în legătură cu învăţătura mea. Fiindcă m-am format, ca să spun aşa, într-o atmosferă a petrolului, cred că şi pe viitor am să mă specializez în studii de petrol. În acest scop, jumătate din gratificaţiile mele le-am cheltuit pe cărţi şi studii în legătură cu petrolul. Leana mea mică, nici nu ştiu cum să-ţi exprim ce pasionant a devenit pentru mine acest studiu. Acolo, la Piscul Voievodesei, cît am fost un netrebnic ajutor la o cancelarie, la ordinele lui Izu Protopopescu şi ale altora ca dînsul, trăiam ca un sclav ignorant, fără să-mi dau seamă de mecanismul vast în care eram şi eu o infimă rotiţă. Acum mi s-au deschis ochii. Privesc lucrurile în toată grandoarea lor. Cărţile mele sînt mult mai palpitante decît un roman. Mai palpitante decît tot ce s-a petrecut în istorie. Expediţia argonauţilor, expediţia lui Alexandru cel Mare, cruciadele lui Napoleon; toate acestea au fost exagerate de istorici, înflorite şi aranjate ca să dea impresia unor adevărate epopei. Noi trăim o epopee mult mai grandioasă. Este epopeea petrolului. Cît timp am stat în Piscul Voievodesei, judecam a la Izu Protopopescu, aşa ca un mercenar tocmit să-şi îndeplinească o datorie meschină, fără să ştie mişcarea de ansamblu şi să-şi dea socoteală la ce bătălie uriaşă participă. Acum destinul meu mi s-a lămurit.

Astă-noapte, pînă tîrziu, am citit peripeţiile luptei pentru petrol din Persia, Turcia şi Asia Mică. Nu este nici un film, nici un roman mai senzaţional. La cinematograful din Piscul Voievodesei urmăream amîndoi cu emoţie goana unui spion urmărit de detectivi sau a unui erou urmărit de inamici. Fantezii toate acestea! De o mie de ori mai dramatică este, de exemplu, goana englezilor după canadianul d'Arcy, cînd a căpătat de la şahul Pensiei, în chip de cadou, dreptul de a exploata subsolul Persiei vreme de cincizeci de ani. Tot drumul lui d'Arcy îndărăt, a fost presărat de emisari hotărîţi să-i smulgă documentul. La Cairo, la Alexandria, pe vapor, în tren, o sută de propuneri şi o sută de ameninţări. Şi la sfîrşit, cînd n-a

reuşit nimeni, documentul l-a căpătat un pastor anglican... La obţinut, sub cuvînt că un creştin, dacă doreşte într-adevăr să triumfe domnia lui Isus pe pămînt, are datoria să cedeze misionarilor pergamentul semnat de şahul Nassir Eddin. Cu acest document, misionarii vor merge să creştineze persienii care se închină la idoli şi la dumnezei mincinoşi, sub cuvînt că au venit să prospecteze terenul... Aşa s-a născut «Anglo-Per- sian Oil Company». Ce zici? Nu e mai palpitant ca un film de cinematograf? Pe urmă luptele din Siria, revoluţiile din Mexic; toate acestea sînt evenimente care se petrec sub ochii noştri şi nu le cunoaştem cheia. Trăiam o epocă pe lîngă care epopeea lui Napoleon e ca un mic scandal petrecut la Piscul Voievodesei. Aici participă tot globul pămîntesc. Îţi mărturisesc, Leana mea, că mă aflu într-o adevărată exaltare. Dacă voi face ceva serios în viaţă, aceasta va fi un studiu documentat şi complect asupra acestei epopei. Mă pregătesc de pe acum. Toată învăţătura mea spre această ţintă vizează.

Tu ce mai faci? Mai scrie-mi. Îţi sărut vîrful degetelor.

Mihai”

Scrisoarea lunecă din mîinile Ilenuţei Precup.

Rămase cu palmele pe genunchi, cu foile căzute la picioare. Aceasta era tot? Nimic despre dînsa, despre el, nimic despre dînşii, Nassir Eddin şi „Anglo-Persian Oil”. Proiectele mele, ceva serios în viaţa mea, exaltarea mea... Atît şi numai aceasta avusese el de spus? „Tu ce mai faci, mai scrie-mi.”

Se strînse lîngă sobă, cuprinsă de frig.

Soba era rece.

Focul murise.

C a p i t o l u l VI

Primăvara aduce tot soiul de nebune surprize.

Rafinăria societăţii ***„Voevoda, Anglo-Roumanian Company”***, depozitele de decantare, parcul de vagoane-cisterne şi staţia de încărcare, atelierele de reparaţie şi montare, rezervele secţiei de foraj şi numeroasele birouri s-au în-tins pe o suprafaţă de zece ori mai vastă decît cuprindea pe vremuri curtea Ilovenilor, cu toate acaretele, grajdurile, hambarele şi şurile căzute în părăsire sub nevolnica gospodărie a lui Boldur.

La început, în alcătuirea cea veche a societăţii, instalaţiile erau rudimentare şi sărăcăcioase.

Cereau multă mînă de lucru şi împingeau la o mare risipă de material brut.

Inginerul Dinu Grinţescu se mărginise la atît cît s-au învrednicit să-i pună la îndemînă banul şi creditul lui Iordan Hagi-Iordan; economiile acţionarului indigen. Pe urmă, pasiunea sa cea mare, ca şi a lui Van den Vondel, era să dibuiască ţiţeiul din pămînt, să-l vîneze din stra-turile unde se pitulase, să-l scoată la iveală.

Partea cealaltă, adică partea bănoasă a exploatării, îl interesa mai puţin. Cînd, împinşi de gîlgîitul izvoarelor, au pregătit lărgirea întreprinderii şi au comandat maşini noi, s-au pomenit cu întîrzieri la executarea comenzilor, cu creditul tăiat şi cu interminabile formalităţi de garanţie. În sfîrşit, cu tot ce-a putut pune la cale organizaţia puter-nică de la Londra pentru a

descuraja încăpăţînarea cîtorva moldo-valahi; după cum pe de altă parte suflase prin mijlocitori acţiunile din mîinile indigenilor ca să le ştie în alte mîini mai sigure, şi după cum, făcînd front de astă dată cu alte organizaţii concurente, au răzbit, biruind încăpăţînarea altor moldo-valahi şi au căpătat o lege a minelor, de gumă.

Primejdia nu mai există.

Chiar dacă se schimbă guvernele, drepturile cîştigate rămîn sfinte.

Romînii sînt un popor de onoare.

Întru atîta, mai ales, se deosebesc de generalii şi dictatorii aventurieri ai Mexicului.

Acestea fiind ştiute, sub comanda domnului Reginald Gibbons, societatea ***„Voevoda, Anglo-Roumanian Company for the Development of the Mining Industry. Limited”*** a purces la ispravă şi nădejde.

Acum, în jurul nucleului primitiv, s-au ridicat două instalaţii sistem „Straftord”, instalaţii pentru rectificarea benzinei şi uriaşele coloane de metal alb, aspiratoare şi compresoare pentru gazolină, baterii de evaporare, instalaţia de vid a uleiurilor, altele pentru rafinarea lor, fa- brica de parafină şi instalaţiile „Dubbs” pentru fabricarea benzinei prin cracarea moleculelor.

Zidul înalt şi roşu împresoară o cetate de cazane, de turnuri, de sifoane, absorbitoare, deflegmatoare, ţevi, cuptoare şi cisterne, unde nimeni nu poate intra şi de unde nimeni nu poate ieşi, pînă ce nu trece pe la controlul portarului cu ochi de cerber.

Într-o parte, cazanele străbătute de serpentina ţevilor stau gata să plesnească la o dogoare de cîteva sute de grade şi la o presiune de cîteva atmosfere; alături, în fabrica de parafină, mîna îngheţată pe sloiul discurilor de fier. Într-o parte vid; alăturea

opt ori douăsprezece atmosfere. Într-o parte arşiţa cazanelor înroşite la aer liber; dincolo răcitoarele de amoniac cu minus şaptesprezece grade.

Faţă de numărul şi de imensitatea ciclopeană a maşinilor, oamenii apar puţintei la făptură. Ca pigmeii din tablourile sinoptice care reprezintă, de-o pildă, procentul ştiutorilor de carte din Romînia alături de procentul Sue-diei sau consumul benzinei pe cap de locuitor indigen, alături de capacitatea de consumaţie a unui burduhos şi gigant cetăţean al Statelor Unite.

Sînt puţintei la făptură oamenii şi puţini sînt la număr.

Maşinile au căpătat o inteligenţă a lor, precisă şi imperturbabilă. Se lipsesc de cea a oamenilor, şovăielnică şi supusă greşelii.

Pe măsură ce instalaţiile au crescut, nevoia de lucră- tori a scăzut. E adevărat că dintre aceştia, aşa puţini cum sînt, ţăndările unui cazan plesnit şi flăcările unei explozii mai trimit adeseori cîte unul la spital ori la cimitirul cel nou din Piscul Voievodesei, unde acum există mai multe despărţăminte pentru morţii care în viaţă au rătăcit pe căile diverselor schisme ale bisericii lui Crist.

Dar aceste episoade n-au mare însemnătate. Morţii se pot îngropa repede.

Mai multă pagubă înfăţişează pentru societate întreruperea lucrului la o secţie şi timpul pierdut pînă la repa-raţia ori înlocuirea cazanelor.

Slavă Domnului, muncitorii bat la poartă, veniţi cu acte şi documente de la atîtea întreprinderi de aiurea, închise! Bat la poartă, aşteaptă dînd tîrcoale, îmbulzin- du-se cînd află că au mai fost doi dintre ai lor transpor- -taţi pe năsălie cu faţa acoperită şi milogindu-se pentru a căpăta, la rîndu-le, dreptul de a

pieri sfîrlogiţi de flacără şi spintecaţi de aşchiile oţelului.

Ameninţarea grevelor s-a potolit deocamdată, după cele dintîi două sau trei încercări. A trecut şi ameninţarea şomajului sub aspectul acut. Suferinţele şi necazurile muncitorilor sînt multe. Dar n-au încă răgaz să-şi vadă de păsurile lor, să se organizeze, să lupte. Încă nici nu se cunosc toţi bine între dînşii, aduşi din colţuri deosebite de ţară, şi chiar de lume. Pipăie locul şi se pipăie între dînşii. Iar societatea profită de aceste stări tranzitorii, făcîndu-şi treburile în tihnă, pînă ce lucrătorii vor prinde să-şi cunoască şi să-şi unească puterile. Pînă atunci păcura nu arată semne de sleire.

E abundentă şi docilă.

Împinsă de pompe automate, curge pe o ţeavă, cir- culă în cazane din ce în ce mai fierbinţi, asudă, se evaporează, vaporii sînt din nou alungaţi în alte cazane, se condensează, se aleg, se amestecă şi se purifică, trec prin preîncălzitoare şi răcitoare, pînă ce scapă afară pe mai multe ţevi separate în bazine separate: benzină uşoară, benzină grea, petrolul uşor, petrolul greu, whitespirt, motorină, drojdia ţiţeiului.

A fost fără îndoială un miracol al naturii acel săvîrşit în veşnicul şi nemărginitul său laborator, cînd în decurs de milenii a prefăcut pe încetul flora şi fauna exuberantă a epocilor talazice în zăcăminte grase de păcură, mai apoi astupate de nisipuri şi roci. Plante, gîngănii, peşti, flori, organisme microscopice şi dihănii monstruoase au putrezit în soare şi mlaştini, au fermentat, au chiftit, s-au tras la fund sub alte straturi ale scoarţei, cu alte flori şi dihănii.

Nu mai mic a fost însă miracolul săvîrşit de om, cînd a izbutit să prefacă untura

vîscoasă şi neagră în puterea fluidă care răsuceşte helicea avioanelor eliberîndu-le să spintece cerul de azur.

Sebastian Luduş şi le spune toate acestea păşind peste bălţi urîte de la o clădire la alta, de la un cuptor la altul, de la un cazan la celălalt.

E îmbrăcat în hainele de lucru: bluză şi cămaşă ca- fenie, jambiere şi ghete de piele groasă. A cercetat un contor de control. A răsucit o manivelă. A urcat şi a co- borît scări. A executat ordine şi a împărţit ordine. Şi-a spălat mîinile năclăite de ulei şi de parafină la gura unei ţevi unde curge monoton şi neîntrerupt un şipot de benzină albastră.

Oameni negri, răzleţiţi lîngă un cuptor sau închişi în- tr-o sală cimentată de recepţie, îl salută cu un respect familiar. Lucrează cot la cot cu dînşii, soseşte înaintea lor şi pleacă în urma lor; el e puntea între echipele de zi şi de noapte.

Miasmele văzduhului îi întreţin o aţîţare nervoasă, tot aşa cum mirosul prafului de puşcă ameţeşte ostaşul în toiul bătăliilor.

Astăzi însă se simte ostenit. A dormit prost. Îl dor tîmplele.

De două ori s-a trezit să vadă ce face Van den Vondel, culcat pe patul de bolnav, pe rînd clănţănind de frig şi transpirînd cu o temperatură de patruzeci de grade. Ma-laria tropicelor, ***„la Calentura”*** mexicană, a recidivat cu o criză pe care olandezul o primeşte cu resignare.

Regretă numai primăvara de afară. Aşa i-a mărturisit astă-noapte, cînd şi-a revenit în fire şi a cerut un pahar cu apă.

Într-adevăr, acum a prins de veste şi Sebastian Luduş că afară e primăvară.

Aici nu se cunoaşte. Vîntul tîrîie o duhoare de benzină, ca să facă loc alteia de ulei. Jos,

bălţile sînt negre şi cleioase. Prundiş, lut, nisip, ţevi încrucişate, unele de fier, altele de zinc, şine de vagonete, movile de buloane, drugi, piese demontate, altele aşteptînd să fie montate. Orice vegetaţie este exterminată, exterminată e orice gîză: nici fluturii cu aripi de sulf nu se rătăcesc în zbor peste zidul roşu.

Iar sus, printre tuburi şi sîrme aeriene, cerul e împîclit.

Peste toate maşinile, turnurile şi cazanele rafinăriei, între ele şi cer, se află întotdeauna un tavan de funingine, de gaze, de exhalaţii; un acoperiş translucid, imaterial, dar tot aşa de vînăt şi de inexpugnabil ca un capac de oţel. Pasările îl ocolesc. Razele soarelui cad pale pe el; îşi pierd lumina străvezie.

Numai ploaia spală cîteodată tavanul acesta, dar îl împinge mai aproape de pămînt şi atunci oamenii circulă ca într-o etuvă, cu straiele vîscoase lipite de trup.

Sebastian Luduş şi-a scos basca sleită.

Vîntul n-aduce nici o răcoare.

A intrat în sala cu frigul artificial al amoniacului.

L-a scuturat un fior.

Cercul de fier din jurul tîmplelor se strînge neîndurat.

Primăvara cealaltă, liberă, de dincolo de ziduri, îi cere tinereţea pentru o nebunie. O nebunie pe care însă n-o va săvîrşi niciodată. A exterminat şi el din fiinţa lui orice ispită, aşa cum pămîntul cătrănit de aci a stîrpit gîzele şi firul de iarbă, aşa cum văzduhul dospit de miasme alungă zborul jucăuş al fluturilor şi iureşul săgetat al rîn- dunelelor.

O plimbare însă se impune. Un schimb de vorbe li- bere cu oamenii slobozi de-afară. Nu dispoziţii. Nu or-dine. Nu răspunsuri precise, la întrebări de serviciu.

A trecut la birou să anunţe că pleacă şi a predat altora grijile sale.

A urcat dealul încet, fumînd o ţigară englezească din pachetul cu învelitoare de staniu. A intrat sub duş, s-a bărbierit, şi-a primenit hainele. E din nou tînărul înalt, spătos şi cu mijlocul îngust, chipeş ca un dansator de cabaret. Numai mîinile osoase, cu degete prelungi, poartă prea multe cicatrice. Şi numai mirosul de benzină stăruie, cu toate adierile de lavandă împroşcate din pulverizator. Nu se duce însă la o întîlnire de dragoste. Caută un om să schimbe un cuvînt, sau poate caută numai primăvara.

Cu mare băgare de seamă a deschis uşa de la camera lui Van den Vondel, înaintînd în vîrful picioarelor.

Olandezul dormea cu jumătate din capul globulos şi decolorat acum, îngropat sub braţ, cu frişca părului mu-iată de năduşeală.

Sebastian Luduş a reconstituit o clipă tragismul unui destin de om.

Acest căutător al petrolului, albit de cînd colindă pla-neta sub toate meridianele, fără familie, fără prieteni, aproape fără patrie, pretutindeni venetic, întins aici pe un pat străin într-o casă străină, într-o ţară străină, lipsit pînă şi de-o îngrijitoare la căpătîi. Ce singurătate! Ce existenţă! Şi ce nedreptate! Iar toate acestea, pentru ce? „O pasiune ca oricare alta. Ca vînatul ori pescuitul”, răspundea el întotdeauna.

„Dacă moare aci?” s-a gîndit Sebastian Luduş cu nemărginită milă şi s-a mirat singur de asemenea sentiment necunoscut.

S-a aplecat să-i asculte răsuflarea şi bătăile inimii.

Respiraţia lui Van den Vondel era liniştită; bătăile inimii regulate; pe obrazul lui sferic un mare calm.

De altfel, astă-noapte l-a asigurat că, după experienţa sa de atîtea ori verificată, criza se apropie de sfîrşit. L-a învelit pînă la bărbie. Şi-a aruncat ochii la măsuţa cu felurite broşuri romîneşti amestecate cu felurite ziare şi reviste din toate ungherele globului; de sub cercul polar, la tropice, la ecuator, la antipozi. Deasupra lor, tuburi goale de comprimate farmaceutice.

Chinină. Chinină. Chinină.

E de mirare că n-a surzit după atîta chinină cîtă a îngurgitat în cinci zile — şi cîtă, în atîţia şi atîţia ani.

A deschis geamul să dea drumul unui şuvoi de aer proaspăt înlăuntru. Să dea drumul primăverii înlăuntru.

Pe urmă, a coborît scările şi el n-a ştiut ce să facă nici cu timpul, nici cu libertatea, nici cu primăvara de afară.

Totuşi, departe de furnalele şi cazanele rafinăriei, cerul era limpede şi înalt.

Porumbeii sălbăticiţi, din neamul adus cîndva de bătrînul Enache Iloveanu, zburau în salbe legănate şi albe; firul salbelor se rupea, se aduna, cădea spre o margine a tîrgului urîcios cu acoperişuri de tablă, se întorcea, alun- gindu-se fără pricină şi fără folos, numai fiindcă soa- rele primăverii mişca în ei o viaţă care se cerea chel- tuită.

„Îşi fac de cap!” constată Sebastian Luduş, scanda- lizat.

Îşi făceau într-adevăr de cap, măcar că parcul lor vechi dispăruse, măcar că primăvara de aici era fără flori.

Că mai găseau din ce se hrăni, era o mirare. Că se înmulţeau, era una încă şi mai mare.

Cîteodată, în drum, găsea unul fulgerat de sîrmele electrice de înaltă tensiune. Dar alţii fîlfîiau în zbor foşni- tor deasupra şi ei păreau singurii supravieţuitori neschimbaţi ai

timpurilor cînd păcura zăcea ascunsă în pămînt, neştiută de nimeni, înainte de a se năpusti ciclul prefacerilor negre, dezlănţuite de vărguţa vrăjită a inginerului Dinu Grinţescu.

Inginerul cestălalt, mult mai tînăr, al ciclurilor în desfăşurare, îmbrăcat în straiele lui prea elegante pentru tîr- gul Voievodesei a plecat agale spre centru, fără ţintă.

La „Barul American", pustiu.

A cumpărat gazetele şi a mers să le răsfoiască la cofetăria „Select".

Pe stradă, trecătorii, puţini la număr, zoreau cu ochii în pămînt. Automobilele se încrucişau cu motociclete şi camioane fugărite de acelaşi zor. Nimeni n-avea timp de pierdut. Copiii se aflau la şcoală. Cei scutiţi de rigorile învăţămîntului primar obligator purtau coşuri cu seminţe la gît sau vraful de ziare subsuoară, căutînd un cumpă-rător problematic, implorînd cu glas tărăgănat şi tînguios.

Negustorii îşi primeneau vitrinele cu mărfuri meschine de primăvară, ca pentru oameni săraci şi cu gustul încă împestriţat, pînă ce-şi vor statornici un stil.

Sebastian Luduş căuta această primăvară; dar ea nu se afla nici pe uliţa cu bolovanii pătaţi de păcură, nici în ziarele cu discursul fulminant al domnului ministru Horia Ţincoca, nici la „Barul American" sau la cofetăria „Se-lect".

Lepădă ziarele pe masă şi lăsă cafeaua neterminată.

Rătăci fără ţintă, cercetîndu-şi mereu ceasul de la brăţara mîinii.

Încă o dată se convinse că este un supliciu insuportabil să n-ai ce face cu timpul, în vreme ce alţii, închişi în birouri, în uzine ori în şcoli, sînt prezenţi la datoria lor. Era prea

tîrziu însă să se întoarcă la datoria sa. Intră la „Drogheria şi parfumeria Voievodesei”.

Ceru un piramidon.

Domnul Istrate Eftimiu îi servi paharul cu apă, surî- zînd afabil şi frecîndu-şi mîinile grase, ca şi cum vînzarea unei doze de piramidon reprezenta una din cele mai importante şi izbutite afaceri la care se putea aştepta în asemenea dimineaţă.

Îşi scoase inelele numeroase şi enorme, înşirindu-le pe galantarul de sticlă privindu-l cu duioşie cum deşartă paharul.

Era foarte gras, foarte chel, foarte zîmbăreţ.

— Aceasta din pricina primăverii, îi rosti în chip de consultare gratuită. De acolo provine durerea de cap, domnule inginer... De trei zile, toată lumea îmi cere piramidon şi aspirină. N-am vîndut atîta într-o lună astă-iarnă!...

Îşi culese inelele cu latul mîinii, le jucă în palmă, pe urmă le puse pe fiecare în degetul respectiv, împingîndu-le în silă şi gîtuindu-şi crenvurştii congestionaţi. Aştepta opinia inginerului.

Sebastian Luduş salută şi trînti uşa fără să-şi exprime nici o opinie.

Se încrucişă cu Ilenuţa Precup.

Era palidă, cu buzele strînse, cu privirea sticloasă şi fixă, stranie, cum n-a văzut-o niciodată. Sebastian Luduş se întoarse, simţind o săgeată necunoscută în inimă, tot astfel cum necunoscută, nouă şi surprinzătoare fusese mila pentru Van den Vondel, culcat în patul de bolnav, cu obrazul sferic ascuns pe jumătate sub braţul încovoiat.

Ilenuţa traversă strada la poştă. Sebastian Luduş aprinse altă ţigară.

După două fumuri o aruncă dezgustat. Din faţă venea Zaharia Duhu. Se bucură şi se pregăti să-l oprească.

Fostul căutător de comori răspunse la ziua bună politicos, dar preocupat. Voi să afle dacă Van den Vondel a scăpat de criză. Îşi rosti părerea de rău că doarme la ceasul acesta şi că nu-l poate tulbura după cum pornise. Apoi îşi ceru iertare şi plecă mînat de treburi urgente, care nu-i dădeau răgaz să se întindă la vorbă lungă, deşi fostul căutător de comori nu se prenumăra îndeobşte printre oamenii grăbiţi de aici şi de acum.

Sebastian Luduş se rezemă de bara unei vitrine. Ile- nuţa Precup nu mai ieşea de la oficiul poştal. De altfel, nici nu-şi lămurea bine inginerul, dacă pe dînsa o aştepta şi de ce ar aştepta-o. Nu-şi dau ziua bună. Nu s-a ivit prilejul să facă vreodată cunoştinţă. Se ştiu, fără a se cunoaşte.

Totuşi, ce altceva aşteaptă rezemat de vitrina unei stămbării cu mărfuri ordinare, aşezate grotesc după gustul negustorului cu toată prăvălia strămutată la geam?

Ilenuţa Precup nu mai ieşea.

În schimb, apăru Alecu Toader Precup, cu şapca pe ceafă, în maşina domnului Reginald Gibbons. Nu alături de şofer, cum se cuvine unei slugi, ci în fundul automobilului, cu un muc de ţigară lipit în colţul gurii.

„Asta-i ceva nou!” se miră Sebastian Luduş.

După cinci minute, maşina trecu îndărăt goală. Ilenuţa Precup se afla tot la poştă.

Inginerul îşi descoperi o curiozitate tiranică de detectiv. Nu se clinti de la vitrină.

Negustorul ieşise de vreo două ori, salutase, intrase înăuntru, îl privea prin geam pe la spate.

Copiii au început să se întoarcă de la şcoală. S-au ivit şi slujbaşii societăţii de la birouri,

îndreptîndu-se cu mare grabă spre localurile de aperitive.

O mînă îl prinse de braţ.

Tresări cu o senzaţie neplăcută.

Izu Protopopescu, în pardesiu nou de primăvară, nu-i lăsă timp să-şi analizeze în el mai adînc de ce-a tresărit şi de ce senzaţia a fost neplăcută.

Cu o mare şi bucuroasă agitare, contabilul îl trase spre „Barul American”:

— Mergem să bem o bere! Dar mai ales să te văd aşezat pe un scaun. Fiindcă am să-ţi spun una, Sebastiene, de-ai să cazi din picioare!...

La „Barul American”, după ce-au ocupat scaunele, Izu l-a întrebat mai întîi, scormonindu-l cu privirea:

— Nu ştii nimic? Nimic-nimic?

— Nici n-am idee despre ce este vorba...

— Te ţii bine de scaun? Nu suferi de inimă? Nu te temi de dambla?

— Sfîrşeşte odată şi spune, te rog, ce ai de spus! Bineînţeles, dacă-ţi imaginezi că e ceva care mă poate interesa.

— Pe tine personal şi direct, nu! Nici pe mine... Nici pe nimeni dintre noi, direct şi personal. Însă ca istorie care nu s-a pomenit, ne interesează pe toţi din Piscul Voievodesei şi în special pe toţi de la societate...

Sebastian Luduş dădu semnele unui om care se pregăteşte de plecare.

Îşi cunoştea fostul coleg de şcoală şi nu făcea caz de introducerile lui.

Izu Protopopescu îl apucă de braţ peste masă şi îl fixă pe scaun.

— Stai! Văd că vrei să-mi tai efectul ca întotdeauna. Istoria însă tot istorie rămîne, chiar povestită telegrafic, aşa cum vrei tu... Îl cunoşti pe Precup, beţivul cel cu nu ştiu cîte ceasornice la brîu?

— Da. Ei şi?

— Îi cunoşti fata? Pe domnişoara Ilenuţa Precup?

— Din vedere...

— Ei bine, onorabile şi stimabile Sebastian, această domnişoară Ilenuţa Precup, fiica lui Alecu Precup, zis cronometru şi beţivanometru, ne va fi peste puţină vreme directoarea noastră!

Izu Protopopescu savură stupoarea prietenului.

Pricepu că încă nu era lămurit deplin.

Îl lămuri deplin:

— Va fi, cu alte cuvinte, doamna Reginald Gibbons. Scurt şi fără comentarii! L-a chemat astăzi dimineaţă pe Alecu Precup... I-a pus condiţiile scrise pe masă. I-a dat termen. În douăzeci şi patru de ore trebuie să se pronunţe: da sau ba? Să se pronunţe el şi fata. O ia de soţie, îi face zestre, pe el îl expediază în Bucureşti sau unde o pofti; în orice caz dincolo de o rază de una sută kilometri, ca directorul societăţii „Voevoda" să nu aibă un socru care se îmbată la cîrciuma lui Leiba Ţudic. Îi face o pensie. Totul imediat, socotit, pregătit!...

— Şi băieţaşul ăla de la biroul nostru? Îmi părea că e logodită.

Izu îşi şterse cu buza de jos spuma berii de pe mus- taţă, apoi adăugă şi această lămurire suplimentară:

— Cu ăla a fost mai simplu! L-a expediat mai de- mult din ţară, acum două sau trei zile. Ăluia i s-a suit petrolul la cap!... Pe care lucru avîndu-l în vedere dom- nul Reginald Gibbons, l-a exoperat în consecinţă. I-a dat, aşa-zicînd, o bursă de studii din partea societăţii şi l-a trimis unde a înţărcat dracu copiii... Cu nepusa-n masă. În douăzeci şi patru de ore...

C a p i t o l u l V I I

Toate sînt ale lumii: lacrimi, invidie, nopţile cu lună şi durerile care nu se pot spune.

— Istoria se repetă!... afirmă filozofic Izu Proto-popescu, terciuind cu linguriţa latră resturile îngheţatei de fistic pe fundul farfurioarei. Cu oarecare variaţii, dar se repetă, dragă Tino! O dată intră nemţii în Franţa şi iau Alsacia şi Lorena. Pe urmă îi zvîntează franţujii pe nemţi şi le iau îndărăt Alsacia şi Lorena! O dată mai bine pentru unii şi mai rău pentru alţii, altă dată mai rău pentru unii şi mai bine pentru ceilalţi! Însă istoria se repetă... E lege!...

Tina Diaconu surîse uscat.

— Vorbeşte, te rog, pe înţelesul tuturor! Nu sînt atît de savantă să pricep enigmele tale. Nici nu-mi umbla cu cimilituri, că am trecut de anii cînd mă amuzau să le ghicesc.

Izu Protopopescu îşi rezemă spinarea de speteaza scaunului şi ceafa de fereastra cofetăriei „Select”.

Privi în sus, la joaca fluturilor din jurul becului electric.

Duţu prinsese unul şi îl morfolise între degete, pînă ce i-a scuturat praful argintiu de pe aripi. Nevăstuica asculta cu mîinile în poalele rochiţei de olandă albă, atentă ca întotdeauna cînd era vorba despre Ilenuţa: acum doamna Reginald Gibbons.

Vartolomeu Diaconu citea o gazetă, ostentativ, dove-dind aşa că vrea să se abţină de la asemenea discuţii.

Seara era fierbinte, grea, încărcată de mirosuri clocite.

Nu plouase de două săptămîni.

Au ieşit cu toţii într-o plimbare de unde s-au întors prăfuiţi şi asudaţi. Au poposit la cofetăria „Select”, afară, împreunînd cele două mese de tablă roşie, scoase chipu-rile la aer curat.

Şi după obiceiul devenit acum patimă, Tina Diaconu se învîrtea în jurul aceluiaşi subiect de conversaţie, ca insectele nocturne izbindu-se orb şi tenace în globul luminos.

— Explică-te, Izule! stărui ea, dînd în acelaşi timp cu palma peste mîna lui Duţu, ca să lepede fluturele slut şi golaş, aşa cum se prefăcuse acum într-o libarcă dezgustătoare, despoiat de pudra aripilor.

Duţu zvîrli fluturele în restul de îngheţată topită, mîrîi o protestare în termeni extrem de răzvrătiţi şi se mută cu scaun cu tot lîngă Vartolomeu Diaconu, în afară de raza de acţiune a palmei materne.

— Explică-te, Izule! repetă Tina.

Izu întoarse privirea spre femeia cu pălăria de pai aşezată neîndemînatic pe cap, cu obrazul văpsit grosolan şi cu adînci cute în jurul ochilor. Îi era soră mai mare cu vreo cîţiva ani numai. Au crescut împreună. E nevasta unui slujbaş de ispravă şi moale din fire. Era şi el un funcţionar mediocru, fără speranţe şi fără ambiţii, mai ales de cînd s-a schimbat conducerea societăţii.

Se înţelegeau altădată. Însă din ce în ce o recunoştea mai puţin sub aspectul acesta nou, ieşit la iveală o dată cu strămutarea lor aici. Nu-şi dădea seama dacă merită milă sau o aspră dojană pentru invidia, aviditatea şi bîrfeala ei mahalagească. El se simţea mulţumit în micul său univers.

— Ce să-ţi explic, Tino? întreba scrutîndu-i creţurile pleoapelor şi parantezele din colţul buzelor. Inutil!... Tu eşti pornită şi nu vrei să asculţi decît ceea ce intră în vederile tale...

— Pornită n-am de ce să fiu! se apără înţepată, Tina. Ce am de împărţit? Ce-am pierdut?... Judec şi eu lucru- rile cu bietul meu cap de femeie. Vrei adică să pretinzi că individa n-a avut noroc?

— Poate că da! Poate că nu...

— Ba a avut noroc cu carul! Cît nu încape în carul cu care căra tată-său lemne...

— Aceasta a fost şi prima mea impresie, Tino, ca impresia tuturor! Acum mi-am cam schimbat-o... Mrs. He-len Gibbons nu prea are aerul unei persoane fericite, care se bucură de prea mult noroc. Mai veselă şi mai fericită îmi părea cînd se numea Ilenuţa Precup.

— Mofturi! exclamă Tina Diaconu. Mofturi, ca să se arate interesantă!

— Tu crezi că sînt mofturi, nene Vartolomeu? apelă Izu la arbitrajul cumnatului.

— Eu nu cred nimic! declară Vartolomeu Diaconu, băgîndu-şi nasul mai adînc în cimitirul anunţurilor mortuare din ***Universul***.

Tina îl măsură cu ochii scîrbiţi.

— Nu crede nimic, fiindcă nu are curajul să spună că e de aceeaşi părere cu tine, cu spînul şi cu jigăritul de Zaharia Duhu, cu un beţiv şi un smintit ca Van den Vondel...

— ...cu inginerul Dinu Grinţescu, cu doamna Madala Grinţescu şi cu toată lumea! isprăvi pomelnicul Izu. Toată lumea e de acord c-a fost o căsătorie nenorocită şi că fata suferă. De ce? Nimeni nu ştie... Numai tu eşti de altă părere...

— Mofturi! o ţinu Tina Diaconu înainte. Suferă? Aş vrea să ştiu şi eu de ce suferă? Automobilul la scară... Nu se urcă în

automobil. Fată în casă englezoaică, bucătăreasă englezoaică, valet englez, şofer, slugi cît păr în cap; pune-te, masă, strînge-te masă! Zestrea asigurată... Şi ce zestre!... Cînd trece pe stradă, toţi se dau trei paşi înapoi şi salută pînă la pămînt... Ce mai vrea? Ce putea să viseze o fată de ţopîrlan şi de beţivan?...

Izu îşi curăţă unghiile cu un afiş de cinematograf împăturit.

— Aci, ajung eu, dragă Tino, acolo de unde începu- sem. Istoria se repetă! De la tine, nu de la altcineva ştiu, încă de pe atunci cînd doamna Gibbons era numai Ilenuţa Precup şi cînd învăţa pe Nevăstuica tabla înmul-ţirii şi regula de trei simplă pentru trei sute de lei pe lună... De la tine ştiu că Alecu Precup a mai avut o fată şi că a vrut s-o mărite şi pe aia în silă, după Nicachi Sacară, cel cu sfoara de moşie de peste rîu... Un an de zile a sfărîmat-o în bătăi. Fata a fugit de acasă, s-a dus la mănăstire, la o mătuşă ori la bunică. Dar de măritat nu s-a lăsat măritată. Iubea o ţoapă de-a ei, din satul care era atuncea aci! Pe urmă a scăpat... A ars şi ea, a ars şi ţoapa, în focul de la biserica veche... Nu-ţi pare acum că istoria se repetă?

— Poţi să-l compari pe acest Nicachi Sacară cu domnul Gibbons? Îmi pare rău, Izule... Un crăcănat şi un coşuros pe obraz, un fost fecior de vechil care umblă cu docarul şi s-a procopsit cu vreo cîteva zeci de hectare!... Se compară un asemenea individ cu domnul Gibbons?

— Eu nu fac comparaţie. Constat! Cred că Ilenuţa Precup ar fi fost mai fericită să rămînă Ilenuţa Precup încă vreo doi-trei ani şi pe urmă să devină doamna Mihai Peclu... Nevastă de funcţionar mărunt, fără pretenţii... Să-l aştepte cu masa. Să-i coase nasturii la cămaşă şi să-i spele pălăria cu ceai

de ciuin, cum o speli tu pe a lui nenea Vartolomeu...

— Şi aceasta numeşti tu viaţă fericită? pufni Tina. Întreabă-mă pe mine. Dacă e aşa, de ce nu te-ai în- surat?

— Fiindcă n-am găsit o fată ca Ilenuţa Precup şi fiindcă nu m-ar fi luat de soţ o fată ca Ilenuţa Precup.

— Te cred! L-a luat pe domnul Gibbons. N-a ales prost!...

Izu Protopopescu începu să rîdă;

— Dar pentru numele lui Dumnezeu, Tino! Ştii prea bine că nu l-a ales ea... Alţii au ales în locul ei. Au aran- jat, au tocmit, au acceptat preţul, au dus-o ca pe o mie- luşea la tăietoare... Ea n-a avut încotro! Cînd a văzut că acel castravete de Mihai Peclu...

— Ce e Mihai Peclu, unchiule? întrebă Duţu foarte interesat. Ce-ai zis că e?

— Un castravete! Un imbecil, un nimic, un caraghios... Cînd biata fată a văzut că acel castravete de Mihai Peclu nici nu-i răspunde la scrisori şi la telegrame, că nici nu vrea să vină la telefon; ce putea să mai facă? În cine să se mai încreadă?... S-a zbătut două zile Zaharia Duhu... Mai tîrziu am aflat... Două zile s-a zbătut, dar n-a fost chip... Am convingerea că dacă Van den Vondel se afla pe picioare atunci, astăzi Mrs. Helen Gibbons, era poate tot Ilenuţa Precup...

— Mare scofală!

— Mare, mică, nu importă!... Principalul este că n-ar fi avut figura de-acum.

— Şi de ce se plînge, mă rog? voi să afle Tina Dia- conu.

— Nu se plînge de nimic. Nu eu pot să ştiu dacă se plînge şi de ce se plînge. Nu-s nici confidentul ei, nici duhovnicul ei... N-am schimbat zece vorbe, de cînd a devenit doamna Gibbons.

Tina Diaconu tăcu un timp, aşteptînd să treacă un camion zgomotos. Se apără cu batista de norii prafului.

Apoi reveni la subiect.

— Uite! Nevăstuica a fost la dînsa acasă. Adică la domnul Gibbons. Ce mi-a spus, m-am crucit! Ce mobile, ce sufragerie! Ce fotolii şi ce tablouri! Toate aduse din Anglia... Ce plante de seră în hol! N-a văzut neam de neamul ei şi n-a călcat neam de neamul lui Precup pe covoare persieneşti... Să spună Nevăstuica! Ea are intrare liberă la dînsa. I-a arătat şi secretul încuietorii de la poartă şi de la uşă. O invenţie americană... Fără cheie, fără sonerie... Potriveşti cîteva semne. Altfel, toată casa e împresurată de sonerii. O păzeşte ca pe-o comoară. Halal şi vai de el!... A umblat lumea întreagă şi i-a fost dat să găsească tocmai aici comoară, în Piscul Voievodesei, pe fata lui Alecu Precup!... Spune tu, Nevăstuico, acum, ce-ai văzut tu în casă la Mrs. Gibbons? Ha-ha! Mrs. Gibbons!...

— E foarte frumos! întări Nevăstuica. Numai că Ile- nuţa nu stă în camerele cele frumoase. Are un iatac al ei, unde şi-a adus lucrurile de acasă. Un ietăcuţ cu scoarţe de la mama şi de la bunica ei, cu icoane şi cu candelă. Acolo stă ea şi brodează, împleteşte, citeşte...

— Poftim! triumfă Tina Diaconu. Ietăcuţ, icoane şi scoarţe... De ce nu şi-a adus şi laiţa de-acasă? Trage la matcă, Mrs. Gibbons! Asta e tot ca istoria cu Zaharia Duhu şi cu mă-sa. Şi-au făcut casă nouă, vilă de-o splendoare. Ei stau ca ţăranii într-o bojdeucă. Se tem să nu roadă parchetul, de zgîrciţi ce sînt...

Vartolomeu Diaconu împături gazeta, o puse în buzunar şi crezu de cuviinţă că trebuie să intervină:

— Despre zgîrcenia domnului Zaharia Duhu n-ai drept să vorbeşti tocmai tu, Tino!... După cele ce ştii că vrea să facă pentru Nevăstuica, n-ai dreptul!...

Într-adevăr, Zaharia Duhu, în înţelegere cu directorul şcolii primare de băieţi şi cu directoarea şcolii primare de fete, hotărîse să înfiinţeze cîte trei burse, cu începere de la toamnă, pentru absolvenţii din Piscul Voievodesei, vrednici să urmeze învăţătura la alte şcoli, din oraşul pe care-l vor alege părinţii bursierilor. Le plătea el îmbrăcăminte, internat, cărţi, taxe. Vărsase un fond, dar ţinea ca alegerea să aibă aprobarea sa.

Nevăstuica isprăvise în această vară şcoala primară. Era în fruntea listei.

O problemă grea pentru familia Diaconu se dezlegase fără nici o bătaie de cap.

Iar Tina Diaconu, în loc de mulţumită, îi descoperea cusururi lui Zaharia Duhu, tot aşa cum îl osîndise în judecata sa pe Demetru Demetrian, fiindcă dezertase de la bătălia politică.

— Vezi bine că n-ai acest drept! cuvîntă Vartolomeu Diaconu, cu o tresărire de energie care însă nu dură mult.

Tina Diaconu clătină pălăria de pai, împotrivindu-se cu aprindere la pretenţiile lui Vartolomeu Diaconu de a ho-tărî la ce are ori n-are drept.

— Mai întîi aceasta este altă chestie! Nu mi-a cumpărat sufletul şi nu mi-a pus botniţă la gură. Şi mai apoi, ce neadevăr spun? Fac şi eu ca Izu... Constat!... Sînt aici cîţiva oameni care s-au procopsit din senin, fără nici un merit; dar absolut fără nici un merit... Uite, adineaurea spuneam de Nicachi Sacară. Îmi pare rău... Am exagerat! Acela şi-a cîştigat banii şi situaţia cu muncă... Unii au învăţătură, alţii muncesc şi adună, alţii fură,

măcar... Şi ca să furi şi să înşeli este nevoie de inteligenţă... De ceva mai altfel decît are toată lumea cealaltă; mai altfel în bine, sau în rău... Dar cei cîţiva care s-au procopsit cu petrolul ce-au făcut, rogu-te? s-au pomenit că în pămîntul lor, care nu preţuia două parale, au intrat sondele şi au început să încaseze. Fără deşteptăciune, fără muncă, fără nimic! Nici măcar nu şi-au bătut capul să descopere ei ţiţeiul... Aceasta e mai nedrept decît toate nedreptăţile de pe lume!... Iar după ce s-au pomenit cu bani, ce fac cu dînşii? Unul, ca acel beţiv de Precup, cumpără ceasuri şi se îmbată, pînă a dat de fundul sacului... Unul ca Zaharia Duhu stă într-o chichineaţă ca un dihor... Şi fiindcă atîta nu-i destul, ca dovadă că nu este o dreptate pe lume, un beţivan ca Precup, după ce-a dat zbranca odată prin bani şi a ajuns din nou la locul său, slugă, se trezeşte din senin pentru a doua oară boier, fiindcă după fiică-sa i s-au aprins călcîiele domnului Gibbons... Acestea toate le văd, le înţeleg, şi nu mă poate opri să le văd şi să le înţeleg mărinimia lui Zaharia Duhu...

— Te aud copiii, Tino!... o dojeni Vartolomeu Diaconu.

— Ei şi? Lasă-i s-audă!... Parcă ei nu văd şi nu judecă?... E bine să ştie de mici că viaţa e nedreaptă şi că unii huzuresc fără să asude, iar alţii trebuie să tragă din greu la jug... Mă rog, aş vrea să ştiu, ce-ţi închipui tu şi Izu; ce vă închipuiţi voi că o să facem peste zece ani? Ce are să se schimbe? Avem să fim cu zece ani mai bă- trîni... Ţie am să-ţi pun cataplasme! Şi avem să venim tot aci, la cofetăria „Select”, ca să respirăm aer curat cu putoare clocită... Pe cînd alţii trec şi se ridică pe sub ochii noştri...

— Treacă sănătoşi! strînse din umeri, cu indiferenţă Izu Protopopescu...

Tina Diaconu rîse oţetit:

— Treacă! Aşa cum i-am văzut în astă-seară trecînd la vila domnului inginer Grinţescu!... Noi linciurim acilea o îngheţată de ţi-e scîrbă; iar dumnealor trec să benchetu- iască la inaugurarea vilelor! Aţi observat cloanţa de Ru-xanda Duhu şi pe blegul de Zaharia Duhu? Dacă mai au şi aceştia mutră de banchet! Aţi observat, pe urmă, pe Mrs. Gibbons, a dumitale, Izule, cu ce aer ne-a răspuns la seara bună? Prinţesa de Coate-Goale!...

— Mămiţico, dar a fost foarte drăguţă cu noi! îi luă apărarea Nevăstuica. Nici n-a aşteptat să-i dăm noi bună seara, şi s-a întors să-mi facă semn ca să mă duc mîine la dînsa.

— Nu te-a poftit nimeni la vorbă! reteză Tina Diaconu. Stai la locul tău şi nu vorbi neîntrebată.

Se opri împunsă în inimă.

Automobilul domnului Reginald Gibbons cobora uliţa fără zgomot, enorm şi lin, pe roţile elastice, cu lumina plafonierii aprinsă.

Era gol.

Îşi lăsase stăpînii la „banchetul” de la vila lui Dinu Grinţescu.

— Hai, să mergem acasă! hotărî Tina Diaconu, nemai- putînd suporta sardonica injustiţie a vieţii. Hai să înotăm prin praf şi prin hîrtoape, acasă la supa şi la rasolul nostru de vacă!...

Familia Diaconu a purces pe strada povîrnită în vale, unde îi aştepta supa şi rasolul de vacă.

Izu Protopopescu a rămas nehotărît pe marginea trotuarului.

Puţin, foarte puţin se simţea şi el în acea clipă o vic- timă a injustiţiei, împotriva căreia se revolta Tina cu atît de strepezite indignări. Fostul său camarad, Sebastian Luduş, fusese

invitat sus, în deal. El era un prea mărunt angrenaj în mecanismul societăţii ca să merite asemenea onoare.

Scuipă printre dinţi, se răcori de năduf cu asta, tra- versă strada şi intră la „Barul Amercian”, fredonînd un ***shimmy***, fireşte, din ultima emisiune americană la radio.

Vila inginerului Dinu Grinţescu, inaugurată în astă seară, se afla departe de tîrg, de ateliere şi de rafinărie, la distanţă de doi kilometri, sub poalele pădurii.

Madala o ceruse şi Madala alesese locul.

Rănită de viaţa Bucureştilor, îşi căuta, poate prea tîrziu, un adăpost lîngă Dinu.

Mai încercase şi alte ori să se mute în Piscul Voievodesei. Niciodată n-a putut îndura însă mai mult de-o lună duruitul camioanelor, mugetul sirenelor, miasmele din văzduh, privirile trecătorilor şi mai ales sluţenia clădirilor înghesuite şi negre.

Acum ea luase înţelegere cu arhitectul, ea aprobase planul şi ea făcuse modificări. Dinu nu s-a împotrivit. Se sim-ţea vinovat faţă de Madala. Se îndepărtase de ea şi o înde- părtase în anii cei mai setoşi de viaţă ai tinereţii, absorbit numai de patima care îl ţinea legat aici: petrol, sonde, fora-je — lupta necurmată cu pămîntul şi cu oamenii.

Ştia că s-a căscat ceva rău şi trist între dînşii. Nu voia să afle ce. Se temea să cerceteze mai stăruitor. Îl bucura gîn-dul acesta al Madalei şi nu descoperea destulă căldură în el ca să-şi exprime bucuria.

Vila s-a înălţat din pămînt, într-adevăr, încîntătoare. Cu două terase: una spre Piscul Voievodesei, unde Madala spunea că nu va privi niciodată; alta spre văile largi de departe, cu şerpuiri de apă şi zăvoaie de sălcii argintii.

În spatele clădirii, foşneau paltinii şi fagii codrului. Captaseră un izvor. Au tras fir electric de la uzină. Un grădinar a muncit trei săptămîni astă-primăvară, plantînd trandafiri, viţă, arbuşti de parc şi pomi de livadă.

N-ar fi dorit nici un fel de inaugurare, mai ales cu „banchet”.

Dar legăturile lui Dinu Grinţescu îl sileau şi acum, ca întotdeauna, să săvîrşească altceva decît ceea ce dorea el şi cu deosebire Madala.

Au poftit lume puţină, la o masă simplă, întinsă pe terasa cu priveliştea spre văile şi apele sclipitoare.

Domnul Reginald Gibbons, aşezat în dreapta Madalei, ţapăn, îmbrăcat în smoching, a scos numai rare articulaţii guturale ca un bolnav de gîlci. Van den Vondel, instalat în stînga amfitrioanei, a făcut toate sforţările pentru a însufleţi atmosfera mortuară adusă de acest cioclu cu fălcile încleştate.

A ţinut piept doamnei Cecil P. Tudose; a discutat arheologie, etnografie şi politică mondială cu domnul profesor şi deputat Petru V. Tudose; a descărcat din plin, dar zadarnic, traista sa cu zicale, cu anecdote şi întîmplări recoltate din cotloanele celor cinci continente.

El nu îmbrăcase smoching.

Purta o haină săcoasă, gri-cafenie, o cămaşă albastră cu o fundă minusculă, ca un nod de sfoară colorată sub glo-bul de brînză roşie. Însă îmbrăcămintea aceasta se potrivea cu locul, cu vorba şi cu portul altor convivi, ca Ruxanda Duhu, de-o pildă, care a venit cu o polcă neagră de caş- mir şi cu o broboadă pe cap.

Din ungherul său, tăcută, îşi petrecea ochii la toţi pe rînd şi în toţi pe rînd, multe schimbări citea ea, nedescifrate de nimeni.

Nu-i plăcea englezul acesta vînăt la faţă şi cu ochii prea apropiaţi de rădăcina nasului, neclintiţi, ca două mărgele de sticlă.

Nu-i plăcea păienjenirea de pe chipul Madalei. Obrazul ei parcă se micşorase, parcă se îngustase şi parcă anii i-au suflat deasupra o pulbere subţire de cenuşă.

De la nepoată-sa, Cecil, întorcea privirea în altă parte, repede şi cu hotărîre.

Acum doi ani, şi chiar anul trecut, o auzise de nenumărate ori judecînd viaţa Madalei, o auzise pomenind de-a dreptul ori cu subînţelesuri despre demnitatea ei de femeie, care nu-i îngăduie să mai lungească prieteşugul cu nevasta lui Dinu Grinţescu... Acum se minuna că o vede din nou în casa lui Dinu, răsucind capul cu neastîmpăr de la unul la altul, băgîndu-şi nasul ascuţit prin odăi şi ser-tare, în dulapuri şi în flori, linguşindu-se şi admirînd cu exagerare, cînd terasa, cînd arcada dintre doi stîlpi, cînd priveliştea viilor scăldate în lumina lunii.

Se minuna că o vede iarăşi şi se întreba în ce scop. Căci se lămurise acum pe deplin că toată dragostea lui Petru Tudose şi a Ceciliei, pentru oricine: pentru neam, pentru prieten ori străin, ascundea fără abatere o ageră şi tăinuită socoteală, un interes, un plan, iţele mai multor plănuiri.

Pe urmă, ochii bătrînei Ruxanda Duhu treceau cu o plăcere care-i încălzea inima la olandezul cu moţul de păr alb zbîrlit în vîrful scăfîrliei rotunde; se opreau cu o întrebare îndelungă la fata lui Alecu Toader Precup, îmbrăcată în rochia ei albastră, cu braţele şi cu piepţii goi, cu şiragul de perle la gît şi cu brăţara la mînă, aşa cum dictase dorinţa domnului Reginald Gibbons şi cum trebuia să păstreze simetria o conjugală replică smochingului.

Fata lui Alecu Precup tăcuse aproape tot timpul, cu privirea înfiptă în farfurie.

Era palidă, trasă la faţă, ocolea ochii sticloşi ai bărbatului. Abia se atinsese de felurile bucatelor, rămînea cu a mişcare suspendată în aer şi nu părea de fel fericită în vestmintele sale scumpe şi cu podoabele sale de prisos.

La cafele, inginerul Sebastian Luduş şi profesorul deputat Petru V. Tudose s-au aprins într-o dezbatere asupra politicii naţionale şi mondiale a petrolului.

Au rămas ceilalţi bărbaţi, Van den Vondel, Dinu Grinţescu şi Zaharia Duhu să tîrască o conversaţie lîncedă, întreruptă de pauze lungi. Au rămas femeile, preocupate fiecare de grijile lor tiranice şi tainice, stînjenite de prezenţa gheţoasă a domnului Reginald Gibbons.

Madala îşi spunea că a inaugurat casa sub un semn rău, ingrat şi funebru. Domnul Reginald Gibbons descleştase fălcile pentru o oraţiune mai lungă, numai cînd a întrebat dacă înainte de a se începe săparea temeliilor a verificat cineva terenul cu un aparat detector şi dacă Dinu Grinţescu e sigur că nu locuiesc acum pe un focar de raze telurice.

Întrebarea a transmis-o prin mijlocirea lui Van den Vondel.

În afară de inginerul olandez şi de Sebastian Luduş, nimeni nu înţelegea o vorbă englezească; iar Reginald Gibbons nu cunoştea mai mult de zece cuvinte din nici un alt idiom al planetei. Nu-l interesa limba noroadelor pe unde trecea şi printre care trăia, cum nu l-ar fi interesat limbajul cîinilor ori al broaştelor.

Dinu Grinţescu învăţase în Franţa şi în Germania; Madala crescuse într-un pension de călugăriţe; Cecil era profesoară (în perpetuu concediu) de franceză şi italiană —

toate acestea nu înlesneau un schimb de cuvinte cît de sumar cu domnul Reginald Gibbons.

Dar chiar să-i fi înţeles cineva întrebarea, cu greu i-ar fi putut da un răspuns.

Van den Vondel a tălmăcit întreaga poveste cu oarecare ireverenţioase reflecţii la adresa unor manii fără leac. Domnul Reginald Gibbons citise o carte a unui doctor, Georges Lakhovsky, despre anumite raze mortale ţîşnind din măruntaiele pămîntului şi provocînd, unele cancer, al-tele boli nu mai puţin primejdioase. De atunci, singura sa grijă cînd se mută într-o casă e să cerceteze cu un aparat detector existenţa şi direcţia acestor raze, schimbă paturile şi birourile de-a curmezişul ca să le ferească de influenţa lor nefastă, face propagandă pentru teoria doctorului La- khovsky şi aceasta se pare că e singura sa manifestare de umanitate.

Toate le-a istorisit Van den Vondel cu adaos de comentarii, de anecdote şi de maliţioase aprecieri, fără nici o simpatie pentru şeful său suprem.

Domnul Reginald Gibbons îşi încleştase la loc fălcile, astupîndu-şi dinţii ca seminţele de floarea-soarelui.

Cu ochii ţintă privea peisajul lunar desfăşurat la picioarele terasei. Nu dădea vreun semn că ia aminte la exis-tenţa comesenilor şi la ironiile colegului său Van den Vondel.

— Măcar de-ar avea numai mania aceasta! spuse olandezul, pîcîind din pipă şi măsurîndu-l pieziş, cu o evidentă ostilitate. Din păcate însă...

Ilenuţa căuta şervetul scăpat sub masă.

Au răsuflat cu toţii uşuraţi cînd s-au ivit farurile automobilului urcînd dealul.

Domnul Reginald Gibbons s-a înălţat automat în articulaţii, a anunţat că pentru dînsul a sosit ora culcării şi că pe Ilenuţa o mai lasă pînă la miezul nopţii. Scutură mîinile şi se introduse în vitrina maşinii.

Farurile încă n-au dispărut cotind în şoseaua principală a tîrgului şi masa a căpătat altă însufleţire.

Madala a cuprins-o pe Ilenuţa de mijloc ca pe o soră mai mică şi mai nefericită chiar decît dînsa.

A tîrît-o după ea pe scări, pe-o bancă aşezată în lumina lunii. S-a răsucit şi s-a plecat să-i caute în ochi.

— Nu sîntem prietene încă! Nu ne cunoaştem bine. Dar spune-mi ce se întîmplă cu tine?

— Nu se întîmplă nimic...

— Ascultă, Ilenuţo! Consideră-mă ca pe-o soră.

— Nu se întîmplă nimic...

— Ochii mei nu mă înşală, Ilenuţo! Am învăţat să privesc în mine şi acum ştiu să privesc şi în sufletul altora...

— Nu se întîmplă nimic...

— Poate sînt în stare să-ţi fiu de-un folos? stărui Madala, înfăşurind-o cald cu braţul pe după umăr. Poate pot face ceva pentru tine?

— Nu poţi face nimic pentru mine, Madala, fiindcă nu-ţi pot spune nimic. Nimeni nu poate face nimic pentru mine...

Pe obrajii palizi, lacrimile luceau în bătaia lunii.

C a p i t o l u l VIII

Orice viaţă se poate preface în mineral negru şi mort; nicicum

mineralul nu mai devine viaţă vie.

Locuinţa domnului Reginald Gibbons nu se înălţa pe-o sprînceană de deal, cu terase, bănci, cerdacuri şi ferestre deschise spre încîntarea priveliştilor de departe.

Dimpotrivă; e o clădire încercuită cu zid roşu de cărămidă, care astupă orice privelişte dinlăuntru în afară şi din afară înlăuntru.

Porţile n-au gratii.

Sînt căptuşite cu tăblii negre, metalice. Nu se dau în lături decît atunci cînd intră şi iese automobilul domnului Gibbons.

O uşă mai strîmtă, alături, se deschide cînd Mrs. Helen Gibbons potriveşte şi apasă dispozitivul cu patentă americană, pentru a porni apoi cu paşii din ce în ce mai împleticiţi şi mai lîncezi spre mijlocul tîrgului, în zilele rare cînd mai are suflet să se aventureze printre oameni. Slugilor le este rezervată o intrare dosnică, pe cealaltă uliţă, atît de ermetic ferecată.

Flecarii de la „Barul American” au botezat-o „Casa misterelor”.

În glumă, fireşte, ca să le treacă ora aperitivelor mai repede.

Cînd domnul Reginald Gibbons poruncise arhitectului să-i predea în cel mai scurt timp clădirea, nu avea de tăinuit nici un mister.

Fugea de promiscuitatea indigenilor, de încăperile rău împărţite ale fostului conac unde se adăposteau acum ingi-nerii şi o parte din personalul burlac al societăţii. Ceruse o casă confortabilă şi mai ales despărţită cu desăvîrşire de gloată, de pomi şi de dobitoace, fiindcă tot aşa cum nu-l interesează şi nu poate suferi oamenii, nu-l interesau nici priveliştile şi fenomenele lumii

însufleţite: arbori, cîini, cai, flori, păsări, fluturi sau gîze.

Pentru toate simte repulsia provocată altora de păianjeni, reptile şi broaşte.

Dacă uneori pare că a rămas cu ochii fixaţi la un joc al luminii de lună pe-o undă de apă ori la hîrjoana voioasă a doi căţelandri, e numai o amăgire.

Priveşte fără să vadă; cum fără să vadă priveşte îndeobşte peste oameni, prin oameni.

Universul în care s-ar simţi el într-adevăr bine şi linişt-it, ar fi numai unul de minerale inanimate: rece, artifi- cial şi mecanic.

În curtea împresurată de zidul înalt nu se află pomi, nu se află peluze, verdeaţă, ronduri de flori şi viţă sălbatică agăţată în cîrcei. Totul e geometric şi mort: prund, nisip, dale de bazalt şi mozaic.

Nevăstuica s-a minunat în extaz de plantele exotice din hol.

Sînt excepţii însă, cu rostul lor bine precizat.

Au fost alese şi aduse de domnul Reginald Gibbons, tocmai fiindcă frunzele şi ghimpii, vrejii şi florile acestor monstruoase specii de seră nu mai păstrează nimic vegetal şi organic. Reci şi lucioase la atingere, par turnate în forme, decupate în zinc, fabricate din materiale absurde — metal, cauciuc, celuloid, gutapercă, faianţă, din orice în afară de substanţa vie şi sensibilă prin care circulă seva. Par confecţionate artificial şi acoperite cu un strat de email, cu lac verde, albastru, violet, de şofran, de argint viu, de aluminiu.

Arhitectul a respectat cu sfinţenie recomandaţiile.

A cercetat terenul cu aparatele detectoare. N-a ales locul temeliei între două straturi geologice, pe unde se pot scurge razele

ucigaşe, descoperite de doctorul Georges Lakhovsky.

Totuşi, pentru mai multă siguranţă, domnul Reginald Gibbons poartă mijlocul încins cu o centură protectoare de
circuituri oscilante. Astfel e apărat de trăsnetul latent al puterilor telurice şi al efluviilor cosmice, care-ar putea să-i zdruncine echilibrul atomic al preţioasei sale făpturi.

Viaţa din casă e orinduită după un program supus cro- nometrului. Slugile n-aşteaptă ordine. Ştiu ce au de făcut. Nimic nu poate fi de nimeni schimbat. Ora şi minutul culcării, ora şi minutul băii, ora şi minutul plecării şi a întoarcerii.

Fata din casă, bucătăreasa şi valetul au fost aduşi din Anglia, l-au însoţit şi în alte părţi ale lumii, îi cunosc obiceiurile: sînt tot atît de muţi ca şi dînsul.

Iar pentru barbarii localnici poartă şi ei acelaşi dispreţ.

Pe stăpîna cea nouă o tratează cu o supunere îngheţată şi distantă, mai teribilă decît obrăznicia toantă a bucătăresei desculţe şi nepieptănate, tocmită de doamna Tina Diaconu ca să-şi scoată sufletul cu ea.

Aici nu se pomeneşte răspuns şi nici chiar întrebare.

Sluga execută, fără nici o tresărire pe chipul împietrit, după tiparul domnului Reginald Gibbons, fără să-şi permită a comenta şi a judeca poruncile, cînd este cineva să dea vreo poruncă.

Ilenuţa nu dă niciodată, nici una.

Nu le înţelege limba. Nu are nevoie de ajutorul lor. Mai degrabă ea este supusă la porunca lor.

Fata din casă anunţă în graiul său că baia e gata. Ilenuţa se supune şi trece în baie. Fata

din casă aduce ceaiul pe o tavă uriaşă de argint cu nenumărate farfurii şi farfurioare de şuncă, omletă, marmelade, miere, pesmeţi. Doamna Gibbons se supune şi răscoleşte în toate ca să dea impresia că a mîncat. Bucătăreasa se înfăţişează cu lista de feluri din acea zi, spre aprobare. Doamna aprobă.

Toate cu semne mute şi cu douăzeci de cuvinte pe care zădarnic a învăţat să le pronunţe după dicţionar şi să le lege între ele după sintaxă. N-a izbutit. Fata lui Alecu Toader Precup e refractară limbii divine, în care Shakespeare şi Shelley, Keates şi Milton, Chaucer şi Blake, Coleridge ori Swinburne au cîntat iubirea. De altfel nici nu i-ar folosi prea mult. Reginald Gibbons nu vorbeşte despre iubire şi nu vorbeşte nimic, despre nimic, niciodată.

Tace.

Intră, îi atinge fruntea cu buzele — şi tace. Se înfundă în jilţ, deschide gazetele englezeşti uriaşe — şi tace.

Se ridică să se aşeze la masă. Mestecă încet, îndelung, srumegă — şi tace.

Depune şervetul pe marginea mesei după ce l-a împăturit meticulos — şi tace.

Aprinde o havană incomensurabilă — şi tace.

Cînd a terminat, sună, face un semn mut cu degetul servitoarei. Servitoarea înţelege despre ce e vorba. Iese să transmită ordinul şoferului. Maşina trage la scară.

Domnul Reginald Gibbons îşi atinge buzele de fruntea soţiei şi pleacă la birou, la rafinărie, la ateliere.

Ilenuţa se ascunde în chilioara ei cu icoane, cu candela de la bunica şi scoarţele de acasă. Încearcă să brodeze, şi lucrul îi cade pe genunchi. Încearcă să citească, şi cartea îi alunecă din mînă după prima foaie.

Reginald Gibbons nu e violent, nu trînteşte, nu vociferează, nu înjură, nici în limba sa, nici în limba localnicilor.

El tace.

Nu i-a interzis nimic. Nu i-a cerut să nu se ducă la Madala, la Ruxanda şi la Zaharia Duhu, la doamna Diaconu; n-a oprit-o să stea de vorbă în stradă, mai mult decît ar îngădui cuviinţa, cu Van den Vondel.

Poate să plece oriunde, poate să se întoarcă la orice oră; respectînd, bineînţeles, orarul imuabil al meselor şi al ceaiului. N-a întrebat-o nicicînd, şi nici măcar prin semne, unde a plecat şi de unde vine. O singură dată i-a văzut o privire crudă în ochi. Atunci cînd a găsit-o în cameră, cu scrisorile cele vechi ale lui Mihai, desfăcute din panglica lor, citindu-le.

Fără să rostească o singură vorbă, le-a cules pe toate în mîna uscată, a sunat bucătăreasa; i le-a întins şi a dat ordin să le arunce în foc. Pe urmă, a aprins havana enormă şi a tăcut.

Ziua s-a scurtat.

Au început ploile toamnei.

Se zbate un vînt care undeva foşneşte în foi ruginite, clatină crengi, potopeşte poteci.

Aici vîntul nu scutură nimic; aici ploaia curge monoton în burlane, iar ziua e nesfîrşită.

Pe fereastră se vede un zid înalt şi roşu. Pe orice fereastră, acelaşi zid. Jos, prundişul ud, nisipul, lespezile şi mozaicul ud.

E nesfîrşită ziua şi e încă mai înfricoşată seara care se apropie.

Atunci Mrs. Gibbons trebuie să-şi îmbrace rochia decoltată, în fiecare seară a săptămînii alta. Îşi îmbracă rochia, îşi atîrnă colierul de perle la gît, îşi petrece inelele pe degete şi

brăţara pe mînă; Mr. Reginald Gibbons apare în smochingul impecabil.

Se aşază faţă în faţă la masa cu pînza albă şi cu şer-vetele de cea mai fină olandă, cu tacîmurile de argint greu, cu farfuriile de faianţă rară şi cu paharele de cristal vibrînd delicat şi dulce la cea mai mică atingere. Felurile se perindă după obiceiul din patria domnului Gibbons. Şuncă roşie; fripturi crude cu sosuri arzătoare, închise în flacoane; legume fierte în apă; prăjituri grele cu amestec de stafide, de smochine şi nuci în aluatul compact; bău- turi tari.

Mr. Reginald rumegă monoton şi tace.

A sunat.

Servitoarea a strîns tot ce se afla pe masă.

A destupat o sticlă de rom, a pus alături pe tavă un singur pahar şi a dus tava în altă cameră.

În camera cu divanul de catifea roşie.

Mr. Reginald Gibbons o invită cu un gest scurt.

Ilenuţa trece pragul cu fruntea plecată, ca o sclavă pe care toţi au abandonat-o satrapului cu inima mineralizată, care a cumpărat-o.

Se află o canapea învelită în catifea roşie, cu pereţi goi, cu draperii roşii de velur la ferestre, cu o singură măsuţă şi un scaun: trei becuri, de trei culori.

Mr. Gibbons se instalează la măsuţa de lemn negru. Deşirat, ţapăn, corect, cu obrazul de culoarea ficatului crud şi cu piepţii cămăşii de albeaţa zăpezii. Şi-a adus cutia de havane. A ales una, trosnind uşor foile între degetele osoase.

Aşteaptă.

Ilenuţa se dezbracă.

Întotdeauna în aceeaşi ordine, în acelaşi colţ al canapelei, cu aceleaşi mişcări. Aşa e orînduiala, după cum în acelaşi loc şi cu

aceeaşi grabă calculată, trebuie să lepede rochia şi lingeria ei intimă. Colierul rămîne la gît, inelele pe degete, brăţara la mînă, ciorapii pe picioare. Aşa este orînduiala. Acesta este preţul cu care a fost cumpărată de la alţii; preţ plătit altora.

S-a dezbrăcat în pielea goală şi s-a întins pe canapeaua roşie. Mr. Reginald Gibbons a răsucit becul albastru. A aprins havana, a turnat primul pahar, îl deşartă, priveşte.

Nu rosteşte nici un cuvînt, nici unul.

Pe chipul vînăt şi congelat nu tresaltă nici emoţie; nici lăcomie, nici senzualitate — nimic.

Tace.

îşi toarnă alt pahar. Trage alt fum.

Răsuceşte becul verde. Priveşte inuman, ca o arătare de panoptic, cu ochii lui de mărgele sticloase, prea apropiaţi de rădăcina nasului.

Aşa este orînduiala.

Pentru aceasta şi-a cumpărat o nevastă, cu preţul plătit altora, la tîrgul de sclave al indigenilor.

Cu mişcarea sacadată de automat duce ţigara la gură, toarnă romul în pahar, deşartă paharul, răsuceşte butonul să aprindă becul violet.

Nu se reazemă de spătarul scaunului.

Stă drept, cu amîndouă coatele apropiate de trup, cli-pind numai pe jumătate, păzindu-se să nu scuture cumva scrumul pe haina neagră, corectă, solemnă.

Ilenuţa poate să se întoarcă în dreapta ori în stînga, poate să se răsucească oricînd cu spatele ori cu faţa, să-şi ascundă obrazul sub braţ, să se acopere cu palmele, poate să privească în tavan ori să-şi înfunde obrazul în catifeaua moale şi roşie.

Mr. Reginald Gibbons nu protestează. Orînduiala sa nu împiedică asemenea capricii. Acestea intră în preţul convenit şi plătit.

Încolo nu admite nici o abatere.

În prima seară şi pe urmă în primele săptămîni, Mrs. Helen Gibbons a încercat o împotrivire. A plîns, s-a zbătut, a vrut să fugă; Mr. Reginald Gibbons a adus-o îndărăt din prag, cu mîna de fier, a scos el rochia, a îndoit-o el de mijloc pînă ce a culcat-o pe canapeaua roşie. Ilenuţa a înţeles că nu există scăpare şi că numai aşa se poate cruţa de atingerea rece şi scheletică a degetelor de cadavru.

Se dezbracă de atunci singură, se întinde pe canapea singură, îl priveşte cu ură ori nu-l mai priveşte de loc.

Domnului director general Reginald Gibbons îi este indiferentă privirea.

El fumează, deşartă sticla de rom în pahar, deşartă paharul pe gît.

Tace.

Cînd a ajuns la ultimul fum s-a terminat şi sticla de rom.

Se ridică.

Spune extrem de corect şi solemn bună seara şi pleacă în dormitorul său.

Ilenuţa poate să se îmbrace, poate să nu se îmbrace, poate să doarmă pe canapeaua roşie ori în iatacul cu scoarţe de la bunica. Aceasta nu-l interesează pe Mr. Reginald Gibbons. Nu i-a pus nici o condiţie, nici o opreliştе... Nu-i cere nimic. Acestea nu intră în preţul fixat şi plătit la tîrgul de sclave al indigenilor.

S-a închis în camera sa; în zece minute a adormit.

A doua zi atinge fruntea soţiei cu buzele şi pleacă; se întoarce şi la sosire atinge fruntea sclavei cu buzele.

Şi tace.

Tace solemn. Tace lugubru. Tace înspăimîntător.

Cîteodată Ilenuţa se gîndeşte să ridice neaşteptat un cuţit subţire de desert şi să i-l înfigă în piept, în gît, în ochi, în gura care tace. Îi vine să strige şi să se tîrîie zvîrcolindu-se la pămînt, pe covoarele persieneşti, cerînd îndurare. Mr. Reginald Gibbons o priveşte cu ochiii lui gheţoşi, de sticlă, prea apropiaţi de rădăcina nasului. O priveşte şi trece cu privirea peste dînsa.

Iar totul pare şi mai înfricoşător, şi mai cu neputinţă de destăinuit cuiva; după cum cu neputinţă ar fi şi de înţeles.

Mihai Peclu studiază la Londra bătălia mondială a petrolului.

Plouă.

Ţîrîitul mărunt se amplifică în burlane. De la fereastră se vede numai zidul roşu; jos nisipul şi lespezile ude, sus cerul vînăt. De la fereastra ei şi de la fereastra de dincolo, de alături, din cealaltă parte, de oriunde, privelişte e aceeaşi şi aceeaşi. Una singură. Un zid roşu de jur împrejur.

De jur împrejur un zid roşu.

Alaltăieri, la rafinărie a explodat un cazan. A murit un om ars de flacăra benzinei. Mrs. Gibbons şi Mr. Reginald Gibbons se întorceau de la Madala; s-au întîlnit cu doi lucrători care duceau cadavrul carbonizat pe targă. Ilenuţa a întors capul. Mr. Reginald Gibbons însă s-a oprit.

El a vrut să vadă. A ridicat cîrpa albă de pe trup şi de pe faţă. A ridicat cîrpa albă şi-a privit.

Iar pentru întîia oară de cînd îl cunosc toţi îi tresări un semn de curiozitate satisfăcută

pe obrazul vînăt. Pen-tru întîia oară un surîs macabru îi dezveli de sub buzele vinete dinţii lungi şi laţi ca seminţele de foarea-soarelui, tărcaţi pe-alocuri de platina plombelor.

A zîmbit şi rosti:

— Mineral!

Într-un mineral negru şi spongios se prefăcuse într-adevăr omul.

A făcut semn apoi purtătorilor să-l acopere; lucrătorii au plecat mai departe cu targa.

— Mineral! a mai rostit a doua oară Mr. Reginald Gibbons şi din nou zîmbetul macabru îi dezveli dinţii plombaţi cu platină.

Mineral negru şi spongios, cum devenise cîndva trupul Sandei Precup mistuit în focul de la biserica veche; cum au devenit trupurile atîtor copii şi atîtor copile de-atunci, stane carbonizate, stane de antracit.

Mineral!

Mrs. Helen Gibbons a telefonat la rafinărie să i se trimită de urgenţă un bidon cu cea mai inflamabilă benzină: benzină pentru export.

Orice trup tînăr, elastic şi slab, se poate preface într-o hîdă şi spongioasă momîie de mineral.

Plouă.

A sunat clacsonul automobilului, aşteptînd să se deschidă porţile în lături.

Se aud paşii domnului Reginald Gibbons, sacadaţi şi egali, pe scări, în hol, în camera de-alături, în prag.

A deschis uşa. A întrat. Îi atinge fruntea cu buzele vinete, reci. Desface banda ziarului. Se înfundă între braţele fotoliului moale. Aprinde ţigara. Citeşte, citeşte şi tace. Acuşi are să treacă în camera de baie, acuşi se va auzi şuruitul duşului, acuşi va apărea îmbrăcat în smoching, ca să se instaleze amindoi faţă în faţă, la masa unde vor tăcea amîndoi.

În astă-seară, pe canapeaua roşie, în loc de trupul elastic, tînăr şi alb, Mr. Reginald Gibbons, va vedea însă cu ochii lui mici şi vineţi, apropiaţi de nas, va vedea cum flăcările benzinei pot preface viaţa cea vie în mineral, trupul cel alb şi elastic în negru cărbune.

Dar aceasta nu o presimte. Apropie şi depărtează ţi- gara de buze cu mişcarea automată a braţului; întoarce o foaie, alta, şi încă una. Întoarce foaie după foaie — şi tace.

Ilenuţa nu-şi şterge şiroaiele lacrimilor de pe obraz.

Afară plouă şi a început să înnopteze.

C a p i t o l u l IX

Au şi sălbaticii aceştia de-aici un amoc al lor.

Sebastian Luduş căzuse pe scaun, cu fruntea sprijinită, în palmă. Pe celălalt scaun, din faţa mesei, stătea Van den Vondel.

El îşi privea noroiul ghetelor fără nici un gînd. Păstra în mînă ziarul olandez pe care i l-a întins portarul şi l-a primit maşinal.

Se întorseseră amîndoi de la înmormîntare.

Nu ştiau de ce au venit aici, în loc să se ducă aiurea. Nu ştiau de ce au venit amîndoi, în loc să-şi caute fie- care altă tovărăşie ori să rămînă fiecare singur, numai cu el.

Afară, dincolo de geamurile şiroite de ploaie, viaţa rafinăriei continua aceeaşi în cetatea de compresoare, de cuptoare, de baterii, turnuri, cupole, coloane, cisterne. Tre-

ceau lucrători cu ţevi în spinare şi cu unelte în mînă. Duruiau camioane. Fumul împins de nori şi de apă se balansa în prapuri cernite.

Se destrăma suflat de vînt, cădea îndărăt, se prelingea pe lîngă ferestre; chinuit şi îndărătnic ca un fum de jertfă, căuta spre cer, iar cerul îl respingea în lumea lui de turnuri, cuptoare, baterii şi cisterne.

— Am să fac o mărturisire!... rosti cu glas surd Sebastian Luduş. Mi-e greu s-o fac, dar mîine ştiu că-mi va fi şi mai greu... Mîine şi altă dată, întotdeauna, de-acum înainte...

Van den Vondel nu se clinti.

Părea că nici n-a auzit.

Îşi privea noroiul ghetelor. Capul globulos îi căzuse pe piept, gata să se desprindă şi să se rostogolească de-a dura.

— Eu cred — reluă Sebastian Luduş — eu cred că pentru această fiinţă...

Se opri. Îi lipseau cuvintele. Era nelămurită mărturi-sirea şi în el. Cu atît mai greu s-o spovedească altuia.

Van den Vondel ridică mîna în care ţinea ziarul. O rezemă pe marginea mesei.

Îl cercetă în ochi, pe sub sprîncenele stufoase.

— Ştiu!... vorbi dureros. Nu este nevoie să-mi spui. Dacă ai simţit ceva pentru dînsa, de ce-ai ascuns?... De ce ţi-ai ascuns singur?... De ce n-ai împiedicat aceasta?...

Sebastian Luduş îşi acoperi ochii cu palma.

— Nu-mi dădeam seama nici eu! răspunse. Cînd mi-am dat seama, era prea tîrziu...

— Acest prea tîrziu începe numai de două zile în- coace! rosti cu asprime Van den Vondel. Pînă acum două zile nu exista un prea tîrziu. Acum trei zile, trei săptămîni, trei luni, n-ar fi fost prea tîrziu...

— Era nevasta directorului meu!... aminti Sebastian Luduş.

Van den Vondel strînse din umeri. Îl măsură cu milă.

— Era nevasta directorului meu... stărui inginerul cel tînăr. O datorie de om cinstit mi-a interzis să-i arăt

vreodată ce simţeam. Mai mult încă, mi-am dat toate silinţele şi m-am purtat în aşa chip, încît ea să nu poată bănui nimic. Am evitat-o!... Dacă ne-am întîlnit, i-am întors spatele ca să discut cu oricine altcineva, despre orice altceva.

— Ai fost un erou!... zîmbi amar Van den Vondel. Un om de onoare! Dacă erai o canalie, o dezonorai, dar nu îngropam astăzi o lopată de cărbune.

Sebastian Luduş se cutremură, cuprinzîndu-şi obrajii în pumni.

Van den Vondel urmă cu neîndurare:

— Era singură şi era nefericită! Tinereţea ei avea nevoie de căldura altei tinereţi. Noi — eu, Zaharia Duhu, Madala Grinţescu, nu mai puteam face nimic. Dumneata însă o mai şi iubeai. Cu atîta mai mult! Cu atîta mai rău!... Ar fi fost destul s-o presimtă. Iubirea aduce iubire. S-ar fi strîns s-o susţii cum se agaţă iedera...

— Era onestă şi mîndră... murmură Sebastian Luduş.

— Mîndră, nu! N-avea de ce fi. Dar onestă era. A iubi nu înseamnă însă o dezonoare... Te-ar fi iubit. Ai fi luat-o de aici. Ai fi smuls-o de aici. Ai fi plecat de aici. Aţi fi plecat amîndoi.

— Nu mi-ar fi permis cariera... Îmi zdrobeam cariera!...

Van den Vondel hohoti lugubru:

— Ha-ha! Cariera! Petrolul! Mai există un imbecil la Londra, care a plecat să-şi pregătească peste cadavrul ei cariera... Cariera? Petrolul?...

Olandezul privi afară pe geam.

Oamenii treceau, veneau, străjuiau cazanele încinse.

Oamenii negri, lîngă cazane roşii şi negre.

— Ai văzut cum nu s-a clintit nimic pe figura lui? întrebă, lovind cu ziarul nedesfăcut în marginea mesei. Toţi au plîns, toţi au lăcrămat, au fost scuturaţi de un tremur. Pînă şi doamna Tina Diaconu. El a tăcut cu fălcile încleştate, privind înainte. S-a întors pe călcîie cînd totul a fost terminat. S-a închis în casă. Aceasta i-a fost prima şi singura grijă... Să-i repare lucrătorii mai repede urmele focului. Acum sînt sigur că fumează şi citeşte ziarul de la Londra.

Van den Vondel bătu cu ziarul mai puternic în masă. Banda se desfăcu. Maşinal, cum luase gazeta de la portar, cum o păstrase tot timpul în mînă şi cum lovise cu ea în marginea mesei îşi aruncă ochii pe titluri.

Scăpă ziarul jos. îl ridică.

Citi:

„***Leida 18 septembrie***. Ancheta asupra morţii inginerului O. W. Swommendam n-a izbutit să dezlege misterul care tulbură de trei zile paşnicul nostru oraş. Ipoteza sinuciderii este exclusă. Că nefericitul inventator a fost victima unei mîini criminale apare acum în afară de orice îndoială. Mobilul pare a fi furtul. Toate sertarele sale, biroul, dulapurile au fost răscolite. Hîrtiile răvăşite. S-au găsit urme proaspete de scrum în sobă. Se ştie că de doisprezece ani inginerul O. W. Swommendam se retrăsese în oraşul său natal, unde lucra singur într-un modest laborator personal, preocupat de o problemă pasionantă a epocii: sinteza petrolului. Aceasta ne obligă să facem o apropiere între

sfîrşitul nefericitului nostru concetăţean şi sfîrşitul tot atît de misterios al inginerului Rudolph Diesel, inventatorul moto-rului cu combustiune internă, care îi poartă numele şi a revoluţionat industria modernă. Tot astfel, în ziua de 30 septembrie 1913, ingi-nerul Rudolph Diesel, om în puterea vîrstei, a fost suprimat în momentul cînd pleca la Londra pentru a trata aplicarea unei proaspete invenţii, destinată să modifice construcţia motoarelor de submarine. Ţinînd socoteala de acest procedeu şi de lupta pe care au dat-o «Duth Shell» şi grupul Rockefeller pentru a zădărnici încercările doctorului Friederich Bergius, inventatorul Berginei sintetice, ţinînd socoteală că numitele grupuri au sfîrşit prin a acapara societatea pen-tru fabricarea petrolului sintetic «International Bergina Company» şi că în momentul de faţă controlează astfel aplicarea brevetelor, ne credem îndreptăţiţi a susţine că mîna criminală nu poate fi decît în solda unuia din aceste două puternice grupuri. Un concurent atît de primejdios trebuia exterminat cu orice preţ, pe orice cale. Asasinatul e o cale foarte comodă, într-o epocă în care de la Chicago poţi tocmi cu 500 dolari suprimarea unui om. Oraşul nostru pierde astfel un fiu ales. Omenirea poate că pierde ceva mai mult: un binefăcător.”

— Citeşte! gemu Van den Vondel, înbinzînd gazeta lui Sebastian Luduş. Citeşte! Cariera! Petrolul...

Apoi îşi dădu seama că inginerul romîn nu poate înţelege idiomul olandez. Strînse gazeta. Se ridică în picioare. Se ridică şi Sebastian Luduş.

Privea pe fereastră şi înaintau spre fereastră, atraşi de arătarea de afară.

La poartă, Alecu Toader Precup lupta cu un paznic.

Dădea să intre. Paznicul îi aţinea drumul. Alecu Toader Precup îi trînti un pumn în frunte şi păşi peste el.

Venea cu pumnii strînşi, cu capul gol, cu ochii bulbucaţi.

La cimitir stătuse tăcut, frînt, cu umerii muiaţi împins şi purtat de unii şi de alţii, fără să scoată glas şi fără să se împotrivească.

Abia acum se dezlănţuia deznădejdea din el. Pe o copilă i-o luase focul cerului, pe alta focul duhurilor din pămînt.

Venea cu ochii bulbucaţi, cu pumnii strînşi, cu părul vîlvoi.

Sebastian Luduş voi să apese butonul soneriei. Van den Vondel îi prinse mîna şi o răsuci.

— Lasă-l! Amoc. Acesta e amoc!...

Inginerul romîn nu înţelese, dar se supuse.

Celălalt inginer, străin, veteranul prospector al aurului negru din toate cotloanele planetei, de sub cercul polar pînă la tropice şi la antipozi, repetă parcă mai mult pen- tru sine:

— Cunosc! Acesta e amocul indigenilor. Pentru moment un amoc individual, orb, dintr-o disperare oarbă şi individuală. Primul simptom. Primul avertisment... Pe urmă, mîine, peste un an, peste zece, mă tem că dispe-rarea această oarbă şi individuală va face loc unei altfel de lupte. Lupta organizată şi conştientă a mulţimilor indigene să-şi recupereze drepturile, şi libertatea, şi bogăţiile jefuite de patronii noştri de astăzi şi de complicii lor. E inevitabil. Fatal! Ceea ce nu sîntem capabili să săvîr- şim noi săvîrşesc dînşii. Inevitabil! Fatal!... Simptomul pe care îl aşteptam, tinere coleg şi prieten!...

Tăcu.

Tăcu şi privi, mai apropiindu-se un pas.

Alecu Toader Precup, în straiele lui prea strîmte de tîrgoveţ, de acolo, din tîrgul unde îl

exilase hotărîrea domnului Reginald Gibbons, trecu prin dreptul ferestrei; umbră gigantică şi fantastică, astupînd toată lumina zilei.

Un şef de echipă, un polonez, încercă să-i spună ceva... Alecu Toader Precup îl rostogoli cu dosul labei în noroi şi păşi mai departe. Amocul lui nu căuta oameni. Deocamdată, nu căuta oameni.

Smulse uşa de la o cabină de control cu încuietoare cu tot.

Sebastian Luduş înţelese.

Înţelese şi Van den Vondel.

Inginerul romîn se întoarse să apuce telefonul.

Străinul îi prinse însă din nou braţul. Sebastian Luduş se supuse cu o lipsă de rezistenţă, care şi pe el singur îl uimi. Îşi astupă urechile şi ochii. Ştia ce are să urmeze. Ce trebuia fără greş să se întîmple.

Sălbaticul răsuceşte acum mînerele de presiune. Unul, două, trei, şase. Un cazan, două, trei, şase, vor plesni în zece minute.

Van den Vondel îşi aprinse pipa, se aşeză pe marginea ferestrei şi aşteptă.

În cetatea furnalelor, a cazanelor, cuptoarelor şi cisternelor, în cetatea împresurată cu ziduri roşii, oamenii negri fugeau, se agitau, se îngrămădeau, se risipeau, veneau să bată la uşa biroului. Van den Vondel se desprinse de la fereastră şi merse să întoarcă de două ori cheia. Aşa nu-i putea tulbura nimeni! Nici nu putea cere nimeni la te- lefon ajutor.

Într-o lună ori două, toate cazanele vor fi la loc, din nou în lucru. Nimic n-avea să se schimbe.

Dar omul cu părul vîlvoi din cabina de control avea dreptul măcar la amăgirea acestei descărcări de nebunie în deşert.

Sebastian Luduş îşi astupase urechile şi ochii. Van den Vondel fuma liniştit, aşteptînd.

A fost o detunătură şi o împroşcare de foc cu vîlvătaie slobozită pînă în catapeteasma cerului. Pe urmă a doua şi alta, şi altele, cu limbile flăcărilor îndată amestecate, zvîcnind de la o cisternă la alta, dănţuind, împreunîndu-se, rumenind norii, rupîndu-se şi din nou căutîndu-se,

fîlfîind o perdea roşie de velur, ca învelitoarea canape-lelor, ca draperiile ferestrelor.

— Acum putem merge!... vorbi Van den Vondel, pu- nind mîna pe umărul lui Sebastian Luduş. Putem merge la datoria noastră...

Răsuci cheia să deschidă uşa.

Au ieşit amîndoi afară în dogoarea flăcărilor, unde se agitau oamenii negri, departe de cazane şi de cuptoarele plesnite în talazuri de flăcări şi fum.

Alecu Toader Precup îşi făcu pîrtie cu pumnii printre dînşii. Cu ochii sîngeroşi, cu părul vîlvoi şi sfîrlogit, lovea fără să privească în cine izbeşte şi fără să ştie de ce.

Trecu pe lîngă dînşii.

— Precup! îl strigă Van den Vondel.

Alecu Toader Precup îi răspunse cu un pumn în piept. Van den Vondel se clătină. Îi căzuse pălăria jos, pipa din gură, ziarul din mînă luat în neştire cu el.

Se aplecă să le ridice calm.

Îşi şterse pălăria cu mîneca; îşi băgă pipa şi gazeta în buzunarul hainei. Vîlvătaia îi lumina fantastic chipul sferic, cum fantastic îi lumina pe toţi.

Alte cazane plesneau cu detunături de cataclism, cu- tremurînd pămîntul şi zidurile, zvîrlind ferestrele în ţăndări.

Sebastian Luduş alerga gesticulînd, cu capul gol, dînd ordine scurte şi inutile. Van

den Vondel se întoarse ca să vadă încotro a pornit Alecu Toader Precup.

— Acum caută oamenii... spuse. Omul!

Dar nu era nimeni să-l audă.

Alecu Toader Precup trecuse de poartă. Mulţimea tîrgului veneau dimpotrivă-i, cu strigăte şi cu întrebări de spaimă. Printre norodul acesta uriaşul îşi făcea loc, izbind bezmetic în capete şi în piepturi.

La poarta lui Reginald Gibbons zgudui încuietorile tari. Fierul era mai puternic decît pumnul, iar zidul de cărămidă de asemeni.

O fetiţă în strai negru de uniformă se apropie de el.

— Bade Precup!...

Uriaşul o zvîrli într-o parte, în noroi, cu laba încleiată de sînge.

Nevăstuica se ridică de jos.

Nu-i spuse nimic. Nu lăcrima. Nu-şi şterse noroiul de pe şorţul nou de uniformă.

Dar pe sub braţul lui, se înălţă în vîrful degetelor şi potrivi încuietoarea cu patenta americană. Apăsă şi poarta se dădu în lături.

— Vino! spuse... Să-ţi deschid şi uşa de la intrare!

Alecu Toader Precup trecu înainte. Pentru o uşă cu geamuri de cristal, umărul lui era îndestul.

EPILOG

Zaharia Duhu se întoarse de la morţii săi, cu paşi înceţi de moşneag.

Degetele purtau încă urmele de ţarînă uscată.

Răsădise flori pe mormîntul Ruxandei Duhu, pe mor- mîntul Ilenuţei, pe alte morminte de oameni care s-au dus.

Mergea încet, prin tîrgul urît şi aproape pustiu.

Nu mai treceau atîtea automohile şi camioane, nu se mai încrucişau atîtea motociclete cu trotinetele, copiilor.

Toată larma şi viermătul omenesc din Piscul Voievodesei se strămutaseră parcă aiurea. În şapte ani zăcămintele au secătuit. Sondele caută acum aurul negru şi gras sub alte dealuri. Rafinăria s-a închis. Atelierele s-au închis ori s-au strămutat. Cisternele au început să rugineascâ.

În fiecare fereastră de prăvălie e un afiş de închiriat şi unul de vînzare. Se vorbeşte că peste un an ori doi se vor deschide instalaţiile pentru a prelucra păcura adusă pe conducte din schelele noi, de la şaizeci de kilometri. Se mai spune că forajele de prospectare ar fi găsit în adîncuri chiar aici, la faţa locului, alte zăcăminte neasemuit mai bogate decît cele vechi şi stoarse pînă la ultimul strop de păcură. Dar centrala de la Londra nu se grăbeşte.

Aşteaptă să treacă prea îndelunga criză de preţuri.

Sondele de încercare au sfredelit pămîntul ici-colo, numai pentru a cerceta comoara ştiută. Au găsit-o. Au pipăit-o. S-au oprit la atît. Păcura nu fuge mai adînc. Nu se ascunde. Aşteaptă şi ea.

Zaharia Duhu se scutură din aceste gînduri şi ridică ochii din pămînt.

Auzise un glas cunoscut.

Veneau cocorii în unghi ascuţit. Se roteau acum deasupra.

Poate din nou, căpitanul cel bătrîn al cocorilor le vor-bea celor mai tineri:

„Eu nu mai înţeleg ce se petrece în aceste locuri! Mereu alte, şi alte schimbări. Nu mai văd fum şi nu mai văd furnicarea neistovită. Nu mai sînt nici oamenii vechi; au plecat şi ceilalţi noi, cu straiele lor năclăite şi cu feţele lor negre... Pe aici, ştiu eu din bătrînii bătrînilor noştri, că au fost odată poieni cu zimbri; pe urmă s-au arătat turme de mioare şi ciobani cu toharca miţoasă; a fost apoi un schit; pe urmă s-a strîns un sătuc alb lîngă o biserică afumată de lemn. Acum e un tîrg gol. Să mergem mai departe!... N-avem ce căuta aici..."

Roata cocorilor s-a deşirat în unghii ascuţit, vîslind spre marginea cerului.

Zaharia Duhu şi-a urmat drumul cu paşii lui de bătrîn.

La „Barul American" scînduri înnegrite de ploaie astupă uşa. Obloanele sînt trase. Zaharia Duhu a văzut însă sub streaşină un cuib de rîndunele. O mică şi încă neisprăvită căsuţă de lut.

S-a bucurat.

Aşadar, măcar rîndunelele se întorc şi se opresc.

Numai oamenii cei vechi ai locului nu se mai pot întoarce.

Veleatul lor s-a sfîrşit.

Cînd năvăleau seminţiile păgine pe cai mărunţi să împungă ochii icoanelor cu suliţi, atunci se trăgeau localnicii în codri şi în adăpostul peşterilor din munţi. Trimiteau o iscoadă. Aflau că hoarda s-a scurs spre alte tărî- muri. Veneau să-şi înalţe ale lor sărace aşezări peste cenuşa răcită şi spulberată de vînt. Începeau să scurme din nou ogoarele cu pluguri de lemn şi din nou se zbenguiau plodurile pe pajişti, îndelaolaltă cu mieii turmelor şi cu dulăii fumurii.

Acum veleatul lor s-a sfîrşit.

„De închiriat”; „De vînzare”; „De închiriat”; „De vînzare”.

Afişele roşii şi verzi s-au decolorat în ferestre.

Zaharia Duhu s-a oprit în pieptul dealului să-şi tragă suflarea.

Soarele primăverii e cald şi molatic. Printre bolovanii străzii a dat colţul de iarbă, mărunt şi sfios. Au ieşit gî- zele cele ciudate, vacile-domnului, roşii cu pete negre, ca zugrăveala veche dinlăuntrul sicrielor egiptene.

Sus, fîlfîi un stol de hulubi. Hulubii lui Enache Iloveanu, aduşi din alt capăt de lume; adoptaţi de cerul şi de pămîntul Voievodesei.

Se adunau în salbe, se risipeau în joacă şăgalnică, se alungau gîngurind, se prăvăleau departe peste acoperişuri şi se întorceau în foşnet de aripi rotate.

Zaharia Duhu închise ochii, ameţit de atîta lumină bună şi lină.

Alături de el, nimeni, nu se mai afla nimeni s-o primească. Gîndul i-a strîns dureros inima încleştată într-o gheară de fier. Copleşit de singurătatea şi de amarurile sale, nu-şi dădea seama că viaţa nu se opreşte, că nu poate să se oprească. Şi era departe, cu totul departe de a bănui că în scurtă vreme Piscul Voievodesei va fremăta iarăşi de larmă, de tumultul mulţimii şi muncii, de zbuciumul altor oameni.

Cum departe era, cu totul departe de a bănui că printre dînşii avea să găsească în sfîrşit şi adevăraţii tovarăşi şi prieteni pe care inima lui îi căuta din anii celei dintîi tinereţi.

Aci sfîrşeşte

AURUL NEGRU

şi începe romanul
BUNĂ ŢARĂ, REA TOCMEALĂ

C U P R I N S U L

Cuvînt înainte 5

Partea întîi
COMOARA REGELUI DROMICHET

Cartea întîi 20
Cartea a doua 103
Cartea a treia 184

Partea a doua
AURUL NEGRU

S.O.S 308
Cartea întîi 338
Cartea a doua 457

Epilog
554

Redactor responsabil: ŞERB IOAN
Tehnoredactor: MARCUS IDA.

Dat la cules 09.09.1961. Bun de tipar 25.10.1961. Apărut 1961. Tiraj 30.145 ex. Hîrtie semivelină satinată de 65 g/m Format 540X840/16. Coli ed. 32,04. Coli tipar 35,75. A. nr. 0994/1961. C. Z. pentru bibliotecile mari 8R C. Z. pentru bibliotecile mici 8R-31.

Întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1913”
str. Grigore Alexandrescu 93-95, Bucureşti-R.P.R.

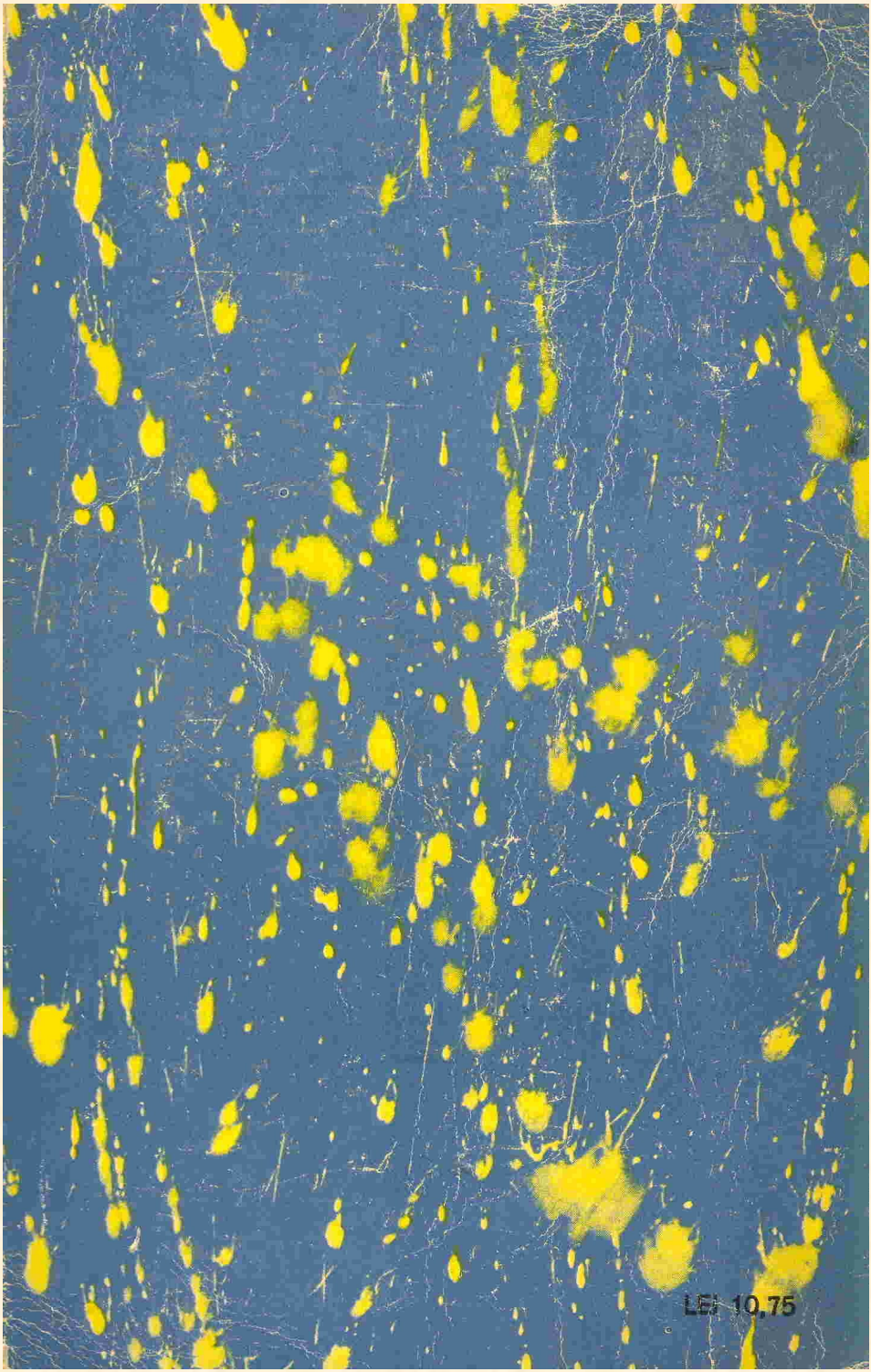
LEI 10,75